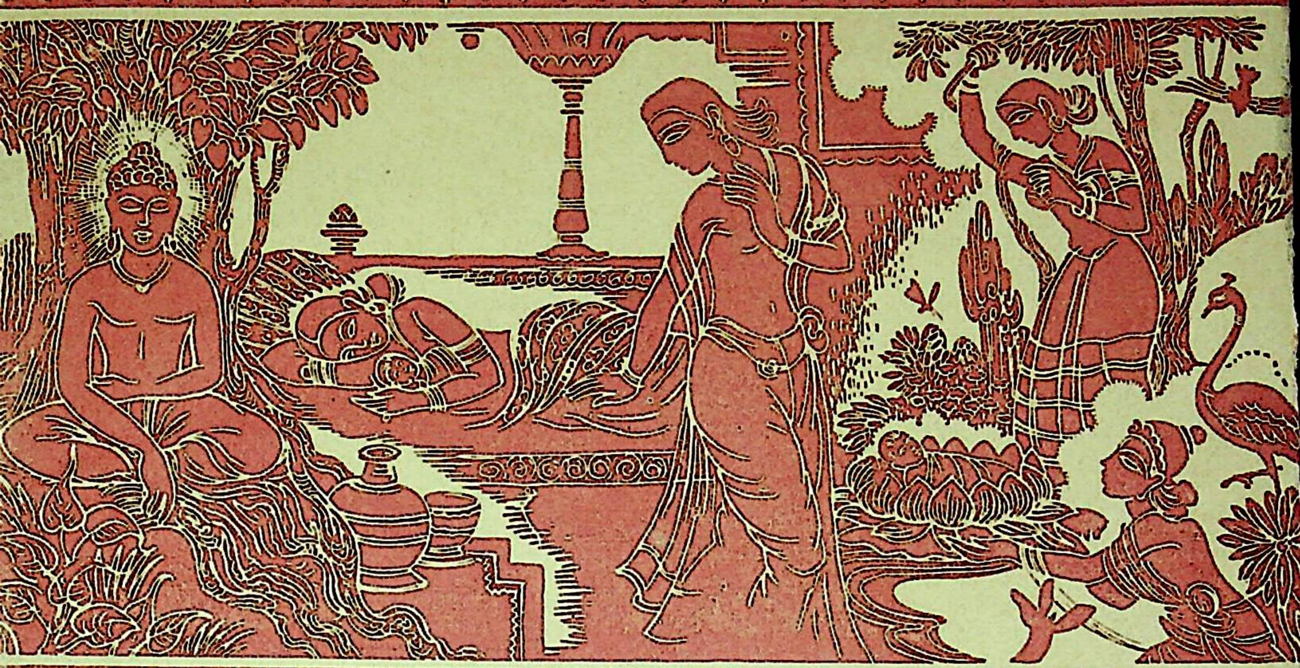

बौद्ध-संस्कृत-ग्रन्थावली– २

Buddhist Sanskrit Texts–No. 2

समाधिराजसूत्रम्

बौद्ध-संस्कृत-ग्रन्थावली – २

Buddhist Sanskrit Texts – No. 2

Buddhist Sanskrit Texts – No. 2

SAMĀDHIRĀJASŪTRA

Edited by
Dr. P. L. VAIDYA

Published by
THE MITHILA INSTITUTE
OF
POST-GRADUATE STUDIES AND RESEARCH
IN SANSKRIT LEARNING
DARBHANGA
1961

बौद्ध-संस्कृत-ग्रन्थावली—२

॥ समाधिराजसूत्रम् ॥

वैद्योपाह्वश्रीपरशुरामशर्मणा
पाठान्तरश्लोकसूच्यादिभिः संस्कृतम् ।

मिथिलाविद्यापीठप्रधानेन प्रकाशितम् ।

शकाब्दः १८८३ संवत् २०१७ ऐशवीयाब्दः १९६१

Copies of this Volume, postage paid, can be had from your usual Bookseller or from The Director, Mithila Institute, Darbhanga, on pre-payment of Rs. 12.00 for Ordinary edition and Rs. 16.00 for Library edition either in cash, Postal Order or M. O.

The entire cost of praparation and production of this Volume has been met out of a subvention kindly placed at the disposal of the Institute jointly by the Government of India (Ministry of Scientific Research and Cultural Affairs) and by the State of Bihar

Printed by B. G. DHAWALE, at KARNATAK PRINTING PRESS, Karnatak House, Chirá Bazar, Bombay 2, and Published by Dr. P. L. VAIDYA, for the Director, MITHILA INSTITUTE, Darbhanga, Bihar.

अनुक्रमणिका।

INTRODUCTION

1. Preliminary

The Samādhirājasūtra, also known as Candrapradīpa Sūtra, is one of the nine Dharmas of Nepalese Buddhism. It is held in high esteem in the Mahāyāna School as embodying the highest teachings of Lord Buddha both in Ethics and philosophy. The Chinese and Śāntideva prefer the name Candrapradīpa to Samādhirāja, while Prajñākara uses both the names as if they were two different texts. Candrakīrti invariably uses the name Samādhirāja as also the Tibetan translators who preserve the full title in Sanskrit, viz., *Sarvadharmasvabhāva-samatāvipañcita Samādhirāja*. From the introductory stanzas in the App. I (No. 1), viz., Stanzas 9, 10 ; and stanzas 1 and 2 in Appendix I (No. 2) which to me appear as later additions, as they are actually omitted in Tibetan and hence not germane to the original form of our text, it would appear that Candrapradīpa Sūtra, in its original form, was very voluminous, and only a portion of it is preserved in what is now called Samādhirāja :

समस्तसुगतोद्गीर्णसर्वसूत्राधिराजतः ।
आर्यचन्द्रप्रदीपाद्धि यथालब्धं ब्रवीम्यहम् ॥

See also the colophon of Chapter 40. Of course, this is a later tradition recorded in only one manuscript and not preserved in the Tibetan translation. All citations from Candrapradīpa as given by Śāntideva and Prajñākara, however, are found in the existing text of Samādhirāja as given in this edition. The name Candrapradīpa, I think, may have come into vogue as the work enlightens Candraprabha Kumāra. The tradition that there must have been a more voluminous Candrapradīpa Sūtra, and the present text of Samādhirāja contains only as much portion of it as is preserved, still lacks support. On the contrary, there is an evidence that the original form of this Sūtra was much shorter than even the form as preserved in Gilgit Mss. (circa 6th or 7th century A.D.), and even after the version as preserved in Gilgit Mss. there were further additions made to the text of the Sūtra.

2. The Present Edition

The present edition of the Samādhirāja Sūtra is based on the text and foot-notes of Dr. Nalinākṣa Dutt's edition (referred to in margin as N) contained in Gilgit Mss., Vol. II, parts i-iii, 1941-54 with such modifications as they seemed to be necessary in view of modern trends in textual criticism. There was an earlier but incomplete edition (Chapters I-IX ; XVI-XVIII) of this text published by Buddhist Texts Society, Calcutta, 1897, but it was no better than a manuscript and is therefore ignored here. Dr. Constantine Règamey published three chapters of this work in a critical edition (Chapters 8, 19, 22), and Dr. Dutt adopted his text for these chapters.

3. The Manuscript Material

Dr. Dutt utilizes three manuscripts for his edition ; C, the Gilgit MSS ; A, collected from Nepal by the late Mm. Hara Prasad Shastri ; and B, collected from Nepal by Hodgson. Of these three manuscripts, C contains the shortest text and hence the oldest, but the manuscript is very defective in that the folios are broken at several places, and the opening and concluding folios (see our foot-notes on pages 1 and 296) of chapters I, 39 and 40 are lost. Of the remaining manuscripts, A is more legible

than B, but the text as given here is sometimes not supported by the Tibetan translation, while B appears to have been the basis or prototype of the Tibetan translation. Dr. Dutt has utilized this material and has given us a fairly readable text, particularly when his main source, C (Gilgit MS.), was itself very defective. A comparison of all these manuscripts and the Tibetan translation clearly proves that the Nepalese MSS. and the Tibetan translation preserve a text later than the one preserved in C. It may be said that substantial additions were made to the text, particularly in prose portions by A and B, between 6th and 9th centuries A.D.

4. Tibetan and Chinese Translations

The Tibetan translation which records the full title of this work in Sanskrit, viz., Sarvadharmasvabhāvasamatāvipañcitasamādhirāja is found in Tanjur, Mdo IX. This translation was done in the 9th century by Śailendrabodhi and Dharmatāśīla. It appears that these translators had before them the prototype of MS. B which omits some passages found in the Nepalese MS. A, suggesting thereby a MSS. chronology that C which records the shortest version is the oldest; next in order is B, and the youngest is A.

As regards Chinese translations, there is mention of three, of which only one is complete. This complete translation was the work of Narendrayaśas of 557 A.D. Of the two incomplete translations, one by Shih-Sien Kun was done between 420-79 A.D., and the other, on the authority of Régamey, was done by Ngan-She-Kao in 148 A.D. The late Dr. P. C. Bagchi holds that Ngan-She Kao's translation is now lost, but only referred to by Shik-Sien-Kun in his translation. In Chinese translation (of Narendrayaśas) the work is said to have been called Candrapradīpasūtra.

5. The Date of the Work

It has been said above that the Gilgit MS., the earliest available, dates about 6th or 7th century on epigraphical evidence. The earliest Chinese translation, now no longer extant, is said to be dated A.D. 148. We will not be far from wrong to assign to this work the date between 75 and 100 A.D. Dr. Dutt says that the reference in chapter 5.13 of the present text to prathama, dvitīya and tṛtīya gaṇa means the three synods, does not appear to me correct, but this does not affect the question of the date of the work as fixed above.

6. The Text

It is clear that even the text preserved in Gilgit MSS. is not the oldest and shortest. There must have been an earlier and shorter version of Samādhirāja in which the first 12 stanzas and two more found in B but omitted in Tibetan, were not included, and the text proper began with *Evam me śrutam*. Candrakīrti (circa 500-550 A.D.) does not know or use the name Candrapradīpa, nor refers to the story that Candrapradīpa had a bigger volume of which Samādhirāja is only a fraction. Śāntideva exclusively, and following him Prajñākara (the latter uses both the names), use the name Candrapradīpa for the first time. To me it appears that the myth that Samādhirāja is only a fraction of bigger Candrapradīpa must have originated after Candrakīrti, say, between 550 and 700 A.D.

As Gilgit MS. (C in foot-notes) has several of its folios damaged, the missing portion had been supplied, and rightly, by Dr. Dutt from

MSS. A and B. For the last two chapters MSS. A and B are the only sources available, and this does not nullify the authenticity of the chapters, as a part of 39th is already evidenced by Gilgit MS. Similarly haplographical omissions here and there have been filled up on the authority of available sources, viz., A and B. Dr. Dutt in his edition has put all the portions missing in Gilgit MS. into [ ] brackets. I have not retained the brackets in the present edition as it obstructs quick understanding of the text.

7. THE CONTENTS

The text of the Samādhirājasūtra is divided into 40 chapters called Parivartas. In one MS. the number of these parivartas is 42, as the parivarta No. 38 is divided into three parivartas (Kāya, Vāk and Manas). It is surmised that the original form of the Sūtra was in verse; the earliest Chinese translation seems to support this view, and that prose portion was added later. But the practice of the age as evidenced by works outside Buddhist literature such as Carakasaṃhitā indicates that writers were in the habit of writing in mixed prose and verse, verses helping to memorise the contents. The subject-matter of this work is the knowledge of a form of mental state or meditation based on the equality, i.e., Śūnyatā, voidness, of all objects. This subject is treated in the form of question and answer. The questioner is Candraprabha, a member of the assembly of Bodhisattvas attending on Buddha, and Buddha answers his questions. Candraprabha puts a number of questions (see I. 15-24). To these Buddha replies by saying that all the qualities mentioned by Candraprabha can be acquired by mastering only one:

एकधर्मेण कुमार समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः एतान् गुणान् प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । कतमेनैकधर्मेण ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वेषु समचित्तो भवति हितचित्तोऽप्रतिहतचित्तोऽविषमचित्तः ।... तत्र कुमार सर्वसत्त्वेषु... चित्त इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं नाम समाधिं प्रतिलभते । कतमश्च स कुमार सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितो नाम समाधिः ? यदुत कायसंवरः वाक्संवरः मनःसंवरः etc. (page 4).

It is followed by a number of terms down to सर्वधर्मस्वभावानुबोधप्रतिवेधज्ञानम्, which is the stand as proclaimed by Buddha Tathāgata. The rest of the work is a further explanation and elaboration of this theme. As this is a वैपुल्यसूत्र, the method of treatment is exhaustive and admits of repetitions time and again. The doctrine of सर्वधर्मस्वभावसमता is the doctrine of Śūnyatā, which in its turn is no other than प्रतीत्यसमुत्पाद. It will thus be clear that this sūtra was held in high esteem by the Mādhyamika School, and Candrakīrti once calls it as आर्यसमाधिराजभट्टारक. and quotes profusely from it. It may not be out of place here if I state that while Samādhirāja supports the stand of the Mādhyamika School more particuarly than the *Laṅkāvatāra* which presents a mixture of Mādhyamika and Yogācāra stands. If therefore we are asked to determine the relative chronology of these two sūtras, I may say that Samādhirāja represents an older phase of the evolution of Buddhist doctrine than the Laṅkāvatāra.

8. CONSTITUTION OF THE TEXT

The difficulties of constituting the text of Samādhirāja are very great. Dr. Nalinākṣa Dutt has tried his level best in constituting the same. The MSS. material is scanty, viz., the Gilgit MSS. (C), which has no beginning and no end; MS. A gives the latest amplified text; and MS. B, which seems to have been the basis of Tibetan translation. The

Chinese translations are always free renderings and do not help us much in fixing the wording of Sanskrit Texts in their original forms, as has been admitted by scholars like Nanjio. Under these circumstances, it is difficult to fix up the original form of an old Buddhist Sūtra. To wait for the availability of more MSS. means to wait till eternity. In the case of this particular sūtra I may say that the discovery of the Gilgit MS. in 6th century Gupta script is itself the luckiest circumstance. We cannot get at an older MS. evidence. It would have given us a still better and more trustworthy text if Dr. Dutt had followed the readings of C, barring those which are obviously corrupt, more systematically than he had done. I have attempted, as far as possible, to adopt readings of C in preference to those of A and B as will be seen on comparison between my text and that of Dr. Dutt.

Coming to the text of the Sūtra as presented in this edition, I like to point out that the 12 introductory stanzas in praise of the contents of the sūtra are clearly later additions and are of the nature of Praśasti stanzas, which scribes add at the beginning and the end. Sometimes these stanzas happen to be omitted in some MSS. as in Tibetan (compare the first unnumbered stanza in Laṅkāvatāra, Suvarṇaprabhāsa and Daśabhūmika in Japanese editions). I have, however, eschewed from my text all passages not supported by the unanimity of these MSS. and Tibetan translation to Appendix I, following the practice adopted in the case of the critical editions of the Mahābhārata and Rāmāyaṇa, taking at the same time the authority of available MSS. as a sacred trust.

As regards the relative chronology of prose passages and passages in verse the contents of which are either identical or similar, I hold the view, against that of Dr. Dutt, that it was the fashion of the age to write in prose and then give its substance in verse introduced by phrases like : तदेष श्लोको भवति, श्लोकौ भवतः, श्लोका भवन्ति, इमां गाथामभाषत, इमे गाथे or इमा गाथा अभाषत or गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म to help the memory and understanding सुखग्रहणविज्ञेयम्. It is not therefore right to regard the prose or versified portion as earlier or later. The so-called difference in the language, which for prose passages accords better with Pāṇinian grammar than verses in Buddhist Sūtras, I am to say that it is due to the exigencies of metre as also to the popular dialect of Buddhist thinkers. The language of the versified portion in Buddhist Sanskrit Texts, as pointed out by Edgerton, represents a phase, call it a phase of Gāthā-dialect with Rajendra Lal Mitra, Buddhist Hybrid Sanskrit with Edgerton, or the most inoffensive term Mixed Dialect, and must be considered as a separate issue. Luckily for us, this question has been very ably studied and exhaustively dealt with by Prof. Edgerton in his Buddhist Hybrid Sanskrit, Vol. I Grammar ; Vol. II Dictionary ; Vol. III Buddhist Hybrid Sanskrit Reader, Yale University, 1953, and hence need not detain us. Edgerton's main thesis that the language of these works is an attempt, perhaps imperfect, to translate into Sanskrit, works from some local and popular language the name of which has not come down to us, may or may not be correct. Buddha's stand was to preach in the *language of the people* and these sūtras are in the language of a section of his disciples. The fact that a grammar, i.e., a set of rules governing the language, can be prepared, clearly shows that it has a system of its own. Just as the language of Buddha's discourses varied with his audience, so also his teachings as the following passage indicates :

तस्मिन् ध्यानसमापन्ने चिन्तारत्नवदास्थिते ।
निश्चरन्ति यथाकामं कुड्यादिभ्योऽपि देशनाः ॥

ताभिर्जिज्ञासितानर्थान् सर्वान् जानन्ति मानवाः ।
हितानि च यथाभव्यं क्षिप्रमासादयन्ति ते ॥

तत्त्वसंग्रह–3241–42

The language of Samādhirāja, both in prose and verse, is the same as represented by works of the class to which it belongs, viz., the nine Dharmas of Nepalese Buddhism such as Lilitavistara, Saddharmapuṇḍarīka, Prajñāpāramitā, etc.

Mithila Institute
Darbhanga
5-2-1957

P. L. VAIDYA

प्रस्तावना ।

१ प्रारम्भिक

समाधिराज अथवा चन्द्रप्रदीपसूत्र नेपाली बौद्धधर्म के नौ धर्मों में से एक है। उच्चतम चारित्रिक एवं दार्शनिक उपदेशों के समावेश से इस ग्रन्थ को महायान शाखा में बहुत आदर मिला है। चीनवासी तथा शान्तिदेव इसे समाधिराज न कहकर चन्द्रप्रदीप कहना पसन्द करते हैं। जब कि प्रज्ञाकर ने इन दोनों नामों का प्रयोग पृथक् ग्रन्थ के रूप मे किया है और इसका अनुसरण संस्कृत नाम "सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चित-समाधिराज" को सुरक्षित रखने वाले तिब्बती अनुवादकों ने भी किया है। प्रकाशित ग्रन्थ के प्रारंभिक पद्यसे (परिशिष्ट १ संख्या २ में ९–१० तथा १–२ पद्य जो कि हमारी दृष्टि में क्षेपक है और इसलिये हमारे संस्करण में स्थान नही पा सके है) यह प्रतीत होगा कि चन्द्रप्रदीपसूत्र मूलतः बहुत विशाल ग्रन्थ रहा होगा और इसका एक अंश ही आज समाधिराज के रूप मे प्राप्त है।

समस्तसुगतोद्गीर्णसर्वसूत्राधिराजतः।
आर्यचन्द्रप्रदीपाद्धि यथालब्धं ब्रवीम्यहम् ॥

निश्चयतः यह एक उत्तरकालीन परम्परा है और केवल एक मातृका में ही उपलब्ध है। तिब्बति अनुवाद में यह प्राप्त नही। शान्तिदेव तथा प्रज्ञाकर द्वारा चन्द्रप्रदीप से लिये गए संपूर्ण उद्धरण समाधिराज के प्राप्त ग्रन्थ तथा वर्तमान संस्करण में उपलब्ध हैं। मेरे विचार में ग्रन्थ को चन्द्रप्रदीप यह नाम इसलिये दिया गया है कि इसका उद्देश्य कुमार चन्द्रप्रभ को प्रबुद्ध करना है। इस परम्परा के पक्ष मे कोइ युक्ति नही कि चन्द्रप्रदीपसूत्र इससे भी अधिक विशाल ग्रन्थ रहा होगा और समाधिराज में इसका उतना ही अंश संग्रहीत है जितना कि सुरक्षित रह पाया, प्रत्युत इसके विरुद्ध एक प्रमाण हमारे सन्मुख है कि इस ग्रन्थ का मूलरूप गिलगित मातृकासमुदाय (समय छठी या सातवीं सदी) में प्राप्त आकार, तथा उत्तरकालीन स्वरूप से बहुत छोटा था। सूत्र ग्रन्थ मे कई परिवर्धन बाद में भी किये गए।

वर्तमान संस्करण

समाधिराज का वर्तमान संस्करण गिलगित मातृका-समूह संग्रह २ भाग १-३, १९४१-५४ में डा. नलिनाक्ष दत्त द्वारा संगृहीत मूलग्रन्थ तथा टिप्पणियों पर आधारित है और इसमें कुछ परिवधन ऐसे किये गए हैं जो मूलग्रन्थात्मक आलोचना पद्धति की वर्तमान प्रवृत्ति के अनुकूल हैं। इस ग्रन्थ का एक अधूरा संस्करण (अध्याय- १–९,–१६–१८ तक) सन् १८९७ में Buddhist Texts Society, Calcutta द्वारा प्रकाशित किया गया था परन्तु यह एक मातृका से अधिक नही था। अतः इसकी यहां उपेक्षा की गई है। डा. कोंस्तेंतिन रेगामे ने इस ग्रन्थ के तीन अध्यायों का (अध्याय- १०, १९, २२)

आलोचनात्मक संस्करण तैयार किया था और डा. दत्त ने उक्त अध्यायों के लिये उनके संस्करण को स्वीकार किया है।

३ मातृका- सामग्री

डा. दत्त ने अपने संस्करण के लिये तीन मातृकाओं का उपयोग किया है; C गिलगित मातृका—समूह; A स्वर्गीय म. म. हरप्रसाद शास्त्री से प्राप्त, और B हौगसन् द्वारा नेपाल से प्राप्त। इन तीनो में से C का पाठ सबसे संक्षिप्त है और इसलिये प्राचीनतम भी है। परन्तु यह मातृका इस कारण से त्रुटिपूर्ण हैं कि इसके पत्र कई स्थानों पर विनष्ट हैं और अध्याय १—३९ के प्रारम्भिक तथा अन्तिम पत्र (पृष्ठ-टिप्पणी देखिये) लुप्त हैं। अवशिष्ट दोनों में से A अधिक सुपाठ्य हैं लेकिन इसकी पाठ्यसामग्री का तिब्बती अनुवाद से सामंजस्य नही है, जबकि B की पाठ्यसामग्री तिब्बती अनुवाद का आधार प्रतीत होती है। डा. दत्त ने इस सामग्री का उपयोग किया है और ग्रन्थों को अधिक सुपाठ्य बना सके हैं। विशेषतया जबकि उनका मुख्य स्रोत (गिलगित मातृकासमूह है) स्वयं त्रुटिपूर्ण था। इन तमाम मातृकाओं और तिब्बती अनुवाद की तुलनासे यह स्पष्टतया सिद्ध है कि नेपाली मातृकासमूह तथा तिब्बती अनुवाद की पाठयसामग्री C मातृक की पाठयसामग्री से बादकी है। यह कहा जा सकता है A तथा B की पाठ्य सामग्री में खासकर गद्य भाग छठी और नवीं शताब्दी के मध्य महत्त्वपूर्ण परिवर्धन किये गए।

४ तिब्बती तथा चीनी अनुवाद

तिब्बती अनुवाद जिसमें संस्कृत ग्रंथ का पूरा नाम "सर्वधर्मस्वभावसमता-विपञ्चित समाधिराज" उपलब्ध है। तांजूर Mdo IX में प्राप्त है। यह अनुवाद नवीं सदी में शैलेन्द्रबोधि तथा धर्मताशील द्वारा किया गया था। ऐसा प्रतीत होता है कि इन अनुवादकों के सन्मुख B मातृका जिसमें नेपाली A मातृका का कुछ अंश अप्राप्त है मूलस्वरूप रहा होगा इससे मातृकाओंका कालक्रम इस प्रकार किया जा सकता है कि C मातृका जिसका पाठ सबसे संक्षिप्त है प्राचीनतम है, इससें कम प्राचीन B है और सबसे आधुनिक A है।

चीनी अनुवाद तीन बताये जाते है जिनमें से केवल एक पूर्ण है। इस पूर्ण अनुवाद के कर्ता ५५७ इसवी सन् के नरेन्द्रयशस् थे। दो अधूरे अनुवादों मे से एक ४२०—७९ इसवी सन् के मध्य शिक् - सिया - कुङ् द्वारा किया गया था और दूसरा रेगामे के कथनके अनुसार, १४८ इ. सन् में नगान—शे — कास द्वारा किया गया था। स्वर्गीय डा. पी. सी. बागची का कहना था कि नगान — शे — कास की अनुदित कृति इस समय अप्राप्य है परन्तु इसका निर्देश शिक-सियां—कुङ् ने अपने अनुवाद में किया है। चीनी अनुवादों में इस ग्रन्थ का नाम चन्द्रप्रदीपसूत्र बताया जाता है।

५ ग्रन्थ का समय

यह ऊपर कहा जा चुका है प्राचीनतम गिलगित मातृका–समुदाय का समय लिपिशास्त्र के अनुसार करीब छठी या सातवीं सदी है। प्राचीनतम चीनी अनुवाद (जो इस समय अप्राप्य है) का समय १४५ ई. सन् बताया जाता है। यह कहना असंगत न होगा कि इस का समय ७५ तथा १०० ई. सन् के मध्य है। डा. दत्त का यह कथन कि वर्तमान ग्रन्थ के अध्याय ५ - १३ में वर्णित प्रथम, द्वितीय, और तृतीयगण का तात्पर्य तीन संगीतियों से है, हमे संगत नहीं लगता, किन्तु इससे ग्रन्थ के उपर्युक्त समय निर्धारण मे कोई अन्तर नहीं आता।

६ ग्रन्थसंहिता

यह स्पष्ट है कि गिलगित मातृकासमूह में संगृहीत मूलग्रन्थ भी प्राचीनतम तथा सबसे छोटा नहीं है। इससे भी पहले समाधिराज का एक छोटा रूप रहा होगा जिसमे प्रथम परिशिष्ट में दिये गये प्राप्त बारह पद्य तथा B मे प्राप्त दो अन्य पद जो कि तिब्बती अनुवाद मे नहीं मिलते सम्मिलित नही थे, और मूलग्रन्थ का प्रारम्भ 'एवं मे श्रुतम्' से होता था। चन्द्रकीर्ति (समय ५००—५५० ई) को चन्द्रप्रदीप का नाम मालुम नहीं था और उन्होने इसका कहीं उल्लेख भी नहीं किया है। उन्हें यह कथा भी ज्ञात नहीं कि चन्द्रप्रदीप की संहिता समाधिराज से महत्तर आकार की रही होगी और आज उपलब्ध समाधिराज उसका एक अंश है। शान्तिदेव ने सर्वदा, तथा उसका अनुसरण करते हुए प्रज्ञाकर ने — जो कि इस ग्रन्थ के दोंनो नामो का प्रयोग करते हैं।,— चन्द्रप्रदीप नाम का सर्वप्रथम प्रयोग किया हैं। हमारा अनुभव है कि समाधिराज को चन्द्रप्रदीप का एक अंश बताने की प्रथा चन्द्रकीर्ति के बाद यानी ५५० – ७०० ई. मध्य में प्रचलित हुई होगी। फिर भी हमने A तथा B मातृका में उपलब्ध बारह पद्यों का संग्रह परिशिष्ट १ में किया है और तिब्बती अनुवाद के अनुसार इन पद्यों को मूल संहिता से हटा दिया है।

चूँकि गिलगित–मातृका (जिसका टिप्पणियों में C नाम से उल्लेख किया हैं) के कुछ पत्र जीर्ण अवस्था में है। अतः डा. दत्त ने उसके नष्ट भाग की उपर्युक्त पूर्ति A तथा B को सहायता से की है। अन्तिम दो अध्यायों के लिये केवल A तथा B का ही आश्रय लेंना पडता है, और इससे इन अध्यायों की प्रामाणिकता समाप्त नही हो जाती है क्योंकि ३९ वें अध्याय के एक अंश का समर्थन गिलगित मातृका से भी होता है। इसी प्रकार के इधर उधर के लुप्त अंशों की पूर्ति प्राप्त प्रमाणों (A तथा B मातृका) से कर ली गई है। डा. दत्त ने अपने संस्करण में गिलगित–मातृका के लुप्त अंशों का निर्देश कोष्ठ के अन्तर्गत करना है। हमने इन कोष्ठों को हटा दिया है क्योंकि इससे मूल ग्रन्थ को शीघ्र समझने में रुकावट होती है।

७ ग्रन्थविषय

समाधिराज सूत्र 'परिवर्त' नामक चालीस अध्यायों में विभक्त है । एक मातृका में इन परिवर्तों की संख्या ४२ है, क्यों कि परिवर्त संख्या ३८ को (काय, वाक् तथा मन नामक) तीन परिवर्तों में बांट गया है। हमारा अनुमान है कि सूत्रों का मूलरूप पद्यमय था । प्राचीनतम चीनी अनुवाद से इस मत को समर्थन मिलता है और पता चलता है कि गद्यभाग बाद में जोडा गया है। लेकिन तत्कालिक परंपरा, जिसका प्रमाण चरक संहिता जैसे अबौद्ध साहित्य के द्वारा मिलता है, यह इंगित करती है, कि लेखकगण गद्य-पद्यमय रचनायें किया करते थे क्यों कि विषय को कंठस्थ करने में पद्य सहायक होते है ।

इस ग्रन्थ का विषय समाधि चित्तसमाधि या सर्व धर्मों की समानता पर आधारित शून्यता का प्रतिपादन है। विषय को प्रश्नोत्तर रूप में प्रतिपादित किया है। प्रश्नकर्ता चन्द्रप्रभ है, जो बुद्ध से 'बोधिसत्त्व समाज का एक सदस्य है और उसके प्रश्नों का उत्तर बुद्ध देते है। चन्द्रप्रभ ने कई प्रश्न किये है। (देखिये अध्याय १. १-१०) इसका उत्तर बुद्ध ने यह कह कर दिया है कि एक गुण पर अधिकार करने से संपूर्ण गुणों की प्राप्ति हो सकती है :-

एकधर्मेण कुमार समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः एतान् गुणान् प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते। कतमेनैकधर्मेण ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वेषु समचित्तो भवति हितचित्तो....प्रतिहतचित्तो....विषमचित्तः....

तत्र कुमार सर्वसत्त्वेषु........चित्त इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं नाम समाधिं प्रतिलभते। कतमश्च स कुमार सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितो नाम समाधिः ? यदुत कायसंवरः। वाक्संवरः। मनःसंवरः, इत्यादि (पृष्ठ ४). इसके बाद 'सर्वधर्मस्वभावानुबोधप्रतिवेधज्ञानम्' तक जो कि बुद्ध तथागत द्वारा आधार घोषित किया गया है, कुछ व्याख्यायें दी गई है । अवशिष्ट ग्रन्थमें इस विषय का अधिक विवरण तथा विस्तार किया गया है। क्योंकि यह वैपुल्यसूत्र है। अतः विवरण की विधि विशद तथा पुनरावृत्तियुक्त है। 'सर्वधर्मस्वभावसमता' का सिद्धान्त ही शून्यता का सिद्धान्त है जो स्वयं 'प्रतीत्यसमुत्पाद' से भिन्न नही है। अतः यह स्पष्ट है कि माध्यमिक शाखा में इस सूत्र का बहुत आदर था। चन्द्रकीर्तिने इसका उल्लेख 'आर्यसमाधिराजभट्टारक' के रूप में एक बार किया है और इससे अत्यधिक उद्धरण लिये है। यहाँ यह कहना असंगत नही होगा कि माध्यमिक शाखा के सिद्धान्तों कि पुष्टि लंकावतार की अपेक्षा, जो माध्यमिक तथा योगाचार सिद्धान्तों का सम्मिश्रण प्रस्तुत करते है, समाधिराज में अधिक की है। अतः यदि इन दोनों सूत्रों का तुलनात्मक कालानुक्रम बताना हो तो हम कह सकते हैं कि लंकावतार की अपेक्षा समाधिराज में बौद्ध मत के विकास का प्राचीनतर रूप निहित है।

९ मूलग्रन्थ की बनावट

समाधिराज के मूलग्रन्थ की बनावट तय्यार करने में बडी कठिनाइयां है। डा. दत्त ने इसकि बनावट में कोइ कसर नही उठा रक्खी। मातृकासामग्री अत्यन्त अल्प हैं। उदा-

हरण के रूप में मातृका के प्रारंभिक व अन्तिम भाग लुप्त है । A मातृका ग्रन्थ अत्यन्त अर्वाचीन तथा क्षेपकमय है, और B मातृका, जो तिब्बति अनुवाद का आधार प्रतीत होती है । जैसाकी स्वयं नांजिओ महोदय जैसे विद्वानों ने स्वीकार किया है, चीनी अनुवाद मुक्तरूप से किया गया है, और इससे संस्कृत के मूलभूत ग्रन्थ के शब्दों का निश्चय करने में कोई सहायता नही मिलती । ऐसी स्थिति में प्राचीन बौद्ध सूत्र का मूल स्वरूप स्थिर करना कठिन हो जाता है । अन्य मातृकाओं की प्रतीक्षा अनन्तकाल तक नहीं की जा सकती । वर्तमान सूत्र के विषय में यह कहा जा सकता है कि छठी या सातवीं सदी की गुप्त-लिपि में प्राप्त गिलगित मातृकाओं कि उपलब्धि ही सौभाग्य का विषय है । मातृका का इससे अधिक प्राचीन प्रमाण मिल सकना संभव नही है । डा. दत्त यदि मातृका कें स्पष्टतया अशुद्ध भाग को छोड कर अवशिष्ट पाठ को अधिक नियमपूर्वक अपना पाते, तो मूलग्रन्थ वर्तमान की अपेक्षा अधिक ग्राह्य और विश्वसनीय हो सकता था । हमने यथासंभव A तथा B की अपेक्षा C का पाठ स्वीकारण किया है । जैसा कि हमारे संस्करण तथा डा. दत्त के संस्करण की तुलना से ज्ञात होगा ।

वर्तमान संस्करण में प्रस्तुत किये गये सूत्र के मूलग्रन्थ के संबन्ध में यह कहना वांछनीय है कि सूत्र के विषयों की प्रशंसा में लिखे गए प्रारंभिक बारह पद स्पष्टतया बाद में जोडे गए हैं और ये पद्य ग्रन्थ–प्रशस्ति रूप में भी है जैसा कि मातृकालेखक प्रारंभ तथा अन्त में जोड देते हैं । कभी कभी ये पद कुछ मातृकाओं तथा तिब्बती में प्राप्त नहीं होते (तुलनाके लिये देखिये - लंकावतार, सुवर्णप्रभास और दशभूमिक के जापानी संस्करणों का प्रथम अंकरहित पद) चूंकि गिलगित-मातृका तथा तिब्बती अनुवाद मे प्रारंभिक अंश उपलब्ध नहीं हैं और अन्य दो मातृकाओं (A, C) में प्राप्त हैं, अतः मैंने इन पद्यों को परिशिष्ट १ में संगृहीत किया है । हमने महाभारतके आलोचनात्मक संस्करण की प्रथाका अनुसरण करते हुए उन अंशों को मूलग्रन्थ में न रखकर परिशिष्ट १ में संगृहीत किया है, जिनके बारे में मातृका-समूह तथा तिब्बती अनुवाद में मतैक्य नहीं है, यद्यपि प्राप्त मातृकाओं को हमने पवित्र धरोहर माना ह । साधारणतया समान रूप में प्राप्त गद्य तथा पद्य भाग के तुलानात्मक कालानुक्रम के विषय में, डा. दत्त के विचार के विरुद्ध हमारी यह मान्यता है कि तात्कालिक परम्परा के अनुसार गद्य में लिखे विषय का सार स्मृति और स्पष्टीकरण के लिये पद्य रूप में " तदेष श्लोको भवति, श्लोकौ भवतः, श्लोका भवन्ति, इमां गाथामभाषत, इमे गाथे, इमा गाथा अभाषत, अथवा गाथाभिगीतेन संप्रकाशयति स्म, " इत्यादि वाक्यों की भूमिका के साथ दिया जाता था । अतः गद्य - पद्य को प्राचीन समझना असंगत है । गद्यांश की भाषा प्रायः पाणिनीय व्याकरण का अनुसरण करती है, इसके विपरीत पद्यांश में पाणिनीय व्याकरण के विरुद्ध आर्ष प्रयोगों का आधिक्य है । इस विषय में मेरी यह सम्मति है कि पद्यांश में, छन्दोनियम की सुविधा तथा बौद्ध विचारकों की साधारण जनभाषा के कारण ही अपाणिनीय प्रयोगोंका आधिक्य रहा । बौद्ध संस्कृत ग्रन्थों के

पद्य भाग की भाषा एजरटन् के अनुसार एक ऐसे स्वरूप का प्रतिनिधित्व करती है जिसे राजेन्द्रलाल मित्र ने 'गाथा' नाम दिया है। एजरटन् ने 'बौद्ध अशिष्ट संस्कृत' अथवा, जो मिश्रित जनभाषा कहा जा सकती है, और इसका विचार पृथक् रूप से किया जाना चाहिये। हमारे सौभाग्य से प्रो. एजरटन् ने इस प्रश्न का समीचीन एवं समुचितअध्ययन अपनी Buddhist Hybrid Sanskrit—Vol. I Grammar, Vol. II Dictionary; Vol. III Buddhist Hybrid Sanskrit Reader, Yale University, 1953 में प्रस्तुत किया है। अतः इस पर यहां विचार करना आवश्यक नहीं। एजरटन् की यह प्रमुख मान्यता संभवतः संगत या असंगत हो सकती है कि इन ग्रन्थों की भाषा में कुछ स्थानीय एवं प्रचलित लोक भाषा (जिनका नाम हमें ज्ञात नहीं) के ग्रन्थों का संस्कृत में अनुवाद करनेका प्रयत्न दिखाई देता है जोकि संभवतः पूर्ण नहीं हो पाया। बुद्ध की मान्यता यह थी कि उपदेश जनभाषा में दिया जाय, और यह सूत्र उनके शिष्यों के एक वर्ग की भाषा में है। यह तथ्य – कि भाषा का शासन करनेवाले नियम-समूह के रूप में एक व्याकरण बन सकता है, इस बात को सिद्ध करता है कि इसकी भी अपनी एक विधि ह। बुद्ध के वार्तालाप और उपदेश श्रावको के अनुरूप होते थे इसका प्रमाण निम्न लिखित पदों में मिलता है :–

तस्मिन् ध्यानसमापन्ने चिन्तारत्नवदास्थिते ।
निश्चरन्ति यथाकामं कुड्यादिभ्योऽपि देशनाः ॥
ताभिर्जिज्ञासितानर्थान् सर्वान् जानन्ति मानवाः ।
हितानि च यथाभव्यं क्षिप्रमासादयन्ति ते ॥

तत्त्वसंग्रह - ३२४१ - ४२.

समाधिराज की भाषा गद्य तथा पद्य दोनों में नैपाली बुद्धधर्म के ललितविस्तर, सद्धर्मपुण्डरीक, प्रज्ञापारमिता इत्यादि नौ धर्मो जैसे अपने वर्ग का प्रतिनिधित्व करने वाले ग्रन्थों की भाषा के समान है।

मिथिला विद्यापीठ
दरभंगा
५.२. ५७

प. ल. वैद्य

ABBREVIATIONS

AK (अ० क०)—*Avadāna-kalpalatā* of Kṣemendra, Bibliotheca Indica edition; our edition in BST Nos. 22-23.

AŚ (अ० श०) —*Avadāna-Śataka* by J. S. Speyer, Bibliotheca Buddhica edition; our edition is BST No. 19.

Aṣṭa (अष्ट०)—*Aṣṭasāhasrikā* Prajñāpāramitā, ed. by Rajendralal Mitra.

BC—*Buddhacarita* of Aśvaghoṣa, edns. by Cowell and Johnstone.

BCA—*Bodhicaryāvatāra* of Śāntideva, with *Pañjikā* of Prajñākaramati, ed. by Poussin; bare text in Zapiski; our edition in BST No. 12.

BCP—*Bodhicaryāvatārapañjikā* of Prajñākaramati, ed. by Poussin.

CP—*Cariyāpiṭaka*, PTS edition; also by B. C. Law.

CS—*Catuḥstava of Nāgārjuna* (I. *Nirupama*, II. *Lokātīta*, III. *Acintya, and* IV. *Paramārtha*).

DA (दिव्या०) *Divyāvadāna*, our edition in BST No. 20; also Cowell and Neil's edition.

DBh (द० भू०)—*Daśabhūmikasūtra* ed. by Rahder.

GM—*Gilgit Mss.* ed. by N. Dutt.

GV (गण्ड०)—*Gaṇḍavyūhasūtra*, ed. by Suzuki and Idzumi, Kyoto, Japan, 1949; our edition in BST No. 5.

J (जा०)—*Jātaka*, ed. by Fausböl.

JM (जा०मा०) *Jātakamālā* of Ārya Śūra, ed. by H. Kern, HOS.; our edition in BST No. 21.

KV (कारण्ड°)—*Kāraṇḍavyūha*, BTS edition.

LA (लङ्का०)—*Laṅkāvatārasūtra*, ed. by B. Nanjio, Kyoto, Japan, 1923; reprint 1956; our edition in BST No. 3.

LV (ललित०)—*Lalita-Vistara*, our edition in BST No. 1.

MŚ (म०शा०)—*Madhyamakaśāstra* of Nāgārjuna, our edition in BST No. 10.

MV (म०वृ०)—*Madhyamakavṛtti* called *Prasannapadā* of Candrakīrti, our edition in BST No. 10.

MVastu (म०व०) —*Mahāvastu*, ed. by E. Senart.

MVy (म० व्यु०)—*Mahāvyutpatti* ed. by I. P. Minayeff, Bibliotheca Buddhica.

RP (राष्ट्र०)—*Rāṣṭrapālaparipṛcchā*, ed. by L. Feer, Bibliotheca Buddhica.

ŚS (शिक्षा०)—*Śikṣāsamuccaya* of Śāntideva, ed. by Bendall in Bibliotheca Buddhica; our edition in BST No. 11.

SA (सूत्रा०) *Sūtrālaṁkāra* of Asaṅga, ed. by S. Lévi.

SN—*Saundarananda* of Aśvaghoṣa, edns. by H. P. Shastri and Johnstone.

SR (समाधि)—*Samādhirājasūtra* ed. by N. Dutt, in GM; our edition in BST No. 2.

SDP (सद्धर्म०)—*Saddharmapuṇḍarīkasūtra*, ed. by N. Dutt; also by Kern and Nanjio; our edition in BST No. 6.

SP (सुवर्ण०)—*Suvarṇaprabhāsasūtra*. ed. by B. Nanjio and H. Idzumi, Kyoto, Japan, 1931; also by J. Nobel.

SV (सुखा०)—*Sukhāvatīvyūha*, ed. by Max Müller.

T'—Tibetan translation.

T—(followed by number)—Tohoku Catalogue.

TG (तथा०)—*Tathāgataguhyasūtra* or *Guhyasamāja*, GOS edn.

TS (तत्त्वसं०)—*Tattvasaṁgraha* of Śāntarakṣita, GOS edition.

TTP—*Taisho Tripiṭaka*, Tokyo, 1924-1934.

VCh (वज्र०)—*Vajracchedikā*, ed. by Max Müller.

(N.B.—Most of the works mentioned above are planned to be included in the BUDDHIST SANSKRIT TEXTS Series. The list will be found at the end of the Volume.)

सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चित-

समाधिराजसूत्रम् ।

१

निदानपरिवर्तः ।

*एवं मया श्रुतम् । एकस्मिन् समये भगवान् राजगृहे विहरति स्म गृध्रकूटे पर्वते महता N 6
भिक्षुसंघेन सार्धं परिपूर्णेन भिक्षुनियुतशतसहस्रेण अशीत्या च बोधिसत्त्वनियुतैः सार्धम् । सर्वै- N 7
रेकजातिप्रतिबद्धैरभिज्ञाभिज्ञातैर्दशदिग्लोकधातुसंनिपतितैर्धारणीसूत्रान्तगतिं गतैः सर्वसत्त्वधर्म- N 8
दानैसंतोषकै[1]र्महाभिज्ञाज्ञानोदाहारकुशलैः सर्वपारमितापरमपारमिताप्राप्तैः सर्वबोधिसत्त्वसमाधिसमा-
पत्तिव्यवस्थानज्ञानकुशलैः सर्वबुद्धस्तुतस्तोभित[2]प्रशस्तैः सर्वबुद्धक्षेत्रव्याक्रमणकुशलैः सर्वमारसंत्रासन- 5
ज्ञानकुशलैः [3]सर्वधर्मयथावज्ज्ञानकुशलैः सर्वसत्त्वेन्द्रियपरापरज्ञानकुशलैः बुद्धसर्वकर्मपूजा-
[4]समादानप्र[5]ज्ञानकुशलैः सर्वलोकधर्मानुपलिप्तैः कायवाक्चित्तसमलंकृतैः महामैत्रीमहाकरुणासंनाह-
संनद्धैः महावीर्यासंख्येयकल्पापरिक्षीणमानसैः महासिंहनादनादिभिः सर्वपरप्रवादानभिभूतैः
अवैवर्तिकमुद्रामुद्रितैः सर्वबुद्धधर्माभिषेकप्राप्तैः । तद्यथा — मेरुणा च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । N 9
सुमेरुणा च । महामेरुणा च । मेरुशिखरंधरेण च । मेरुप्रदीपराजेन च । मेरुकूटेन च 10
मेरुध्वजेन च । मे[6]रुगजेन च । मेरुशिखरे संघट्टनराजेन[7] च । मे[8]रुस्वरेण च । मेघराजेन च । दुन्दुभि-
स्वरेण च । रत्नपाणिना च । रत्नाकरेण च । रत्नकेतुना च । रत्नशिखरेण च । रत्नसंभवेन च-
रत्न[9]प्रभासेन च । रत्नयष्टिना च । रत्नमुद्राहस्तेन च । रत्नव्यूहेन च । रत्नजालिना च । रत्नप्रभेण
च । रत्नद्वीपेन च । रतिकरेण च । धर्मव्यूहेन च । व्यूह[10]राजेन च । लक्षणसमलंकृतेन च । स्वर-
व्यूहेन च । स्वरविशुद्धिप्रभेण च । रत्नकूटेन च । रत्नचूडेन च । दशशतरश्मि[11]कृतार्चिषा ज्योति 15
रसेन च । चन्द्रभानुना च । सहचित्तोत्पादधर्मचक्रप्रवर्तिना च । शुभकनकविशुद्धिप्रभेण च ।
सततमभयंददानेन च नाम बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । अजितबोधिसत्त्वपूर्वंगमैश्च सर्वैर्भद्रकल्पिकै-
र्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः । मञ्जुश्रीपूर्वंगमैश्च षष्टिभिरनुपमचित्तैः । भद्रपालपूर्वंगमैश्च षोडश[12]भिः सत्पुरुषैः । N 10
चतुर्महाराजपूर्वंगमैश्च चातुर्महाराजकायिकैर्देवपुत्रैः । पेयालम् । यावद् ब्रह्म[13]पूर्वंगमैश्च ब्रह्मकायिकैर्देव-
पुत्रैस्तदन्यैश्च महेशाख्यमहेशाख्यैरुदारोदारैर्देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्यै- 20

---

* Ms. C. (Gilgit Ms.) has lost a few folia at the commencement. Before एवं मया श्रुतम्, AB read an introductory Pras'asti given in Appendix I (No. 1) which in A is followed by (No. 2) and in B by (No. 3). T om. these passages.

१ B °संतापकैः for °संतोषकैः. २ AB °स्तुतस्तवित° for °स्तुतस्तोभित°. ३ A om. सर्वधर्मयथावज्ज्ञानकुशलैः. ४ AB °समुदान° for °समादान°. ५ A °परज्ञान° for° प्रज्ञान°. ६ B om. मेरुगजेन च. ७ A संघटनगजेन for संघट्टनराजेन. ८ A om. मेरुस्वरेण च. ९ A om. रत्नप्रभासेन च. १० Mss. व्यूहराज्ञा for °राजेन. ११ B °हूतार्चिषा for °कृतार्चिषा. १२ B षोडशवर्षाभिः for षोडशभिः. १३ B ब्रह्मंगमैश्च for ब्रह्मपूर्वंगमैश्च.

भगवान् सत्कृतो[1] गुरुकृतो मानितः पूजितोऽर्चितोऽपचायितश्चतसृणामपि पर्षदां सदेवलोकस्य लोकस्य वन्दनीयः पूजनीयो नमस्करणीयः[2]। तत्र खलु भगवाननेकशतसहस्रया पर्षदा परिवृतः पुरस्कृतो धर्मं देशयति स्म आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणम्। स्वर्थं सुव्यञ्जनं केवलं परिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति स्म ॥

5 तेन खलु पुनः समयेन तस्मिन्नेव पर्षत्संनिपाते चन्द्रप्रभो नाम कुमारभूतः संनिपतितोऽभूत् संनिषण्णः पूर्वजिनकृताधिकारोऽवरोपितकुशलमूलो जातिस्मरो लब्धप्रतिभानो महायानसंप्रस्थितो महाकरुणाभियुक्तः। अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं प्रावृत्य[3] दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्—पृच्छेयमहं भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं कंचिदेव प्रदेशम्, सचेन्मे

10 भगवानवकाशं कुर्यात् पृष्टप्रश्नव्याकरणाय। एवमुक्ते[4] भगवान् चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—पृच्छ त्वं कुमारभूत[5] तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं यद् यदेव काङ्क्षसि। अहं तस्य तस्यैव प्रश्नस्य पृष्टस्य व्याकरणेन चित्तमाराधयिष्यामि। सर्वज्ञोऽस्मि सम्यक्संबुद्धः कुमार सर्वदर्शी सर्वधर्मबलवैशारद्यवृषभतामनुप्राप्तोऽनावरणविमोक्षज्ञानसमन्वागतः। नास्ति कुमार तथागतस्य सर्वधर्मेष्वज्ञातं[6] वा अदृष्टं वा अश्रुतं वा अविदितं[7] वा असाक्षात्कृतं वा अनभिसंबुद्धं[8] वा

15 अनन्तापर्यन्तेषु लोकधातुषु। नित्यकृतस्ते कुमार[9] अवकाशो भवतु तथागतं प्रश्नपरिपृच्छनाय। अहं ते तस्य तस्यैव प्रश्नस्य पृष्टस्य व्याकरणेन चित्तमाराधयिष्यामि ॥

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतस्तुष्ट उदग्र आत्तमनाः प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातस्तस्यां वेलायां भगवन्तं गाथाभिरध्यभाषत—

कथं चरन्तः संबुद्ध लोकनाथ प्रभंकर।
20 लभतेऽचिन्तियं ज्ञानं व्याकुरुष्व हितंकर ॥ १ ॥

कथं चरन्तु नरेन्द्र सत्यवादि
नरवृषभ नरदेवपूजनीय।
अतुलियु वरु लब्धमग्रयाणं
गिरवर पृष्ट वियाकुरुष्व नाथ ॥ २ ॥

25 अध्याशयेन पृच्छामि शाठ्यं[10] मम न विद्यते।
साक्षी न कश्चिदन्यो मे अन्यत्र पुरुषोत्तमात् ॥ ३ ॥

विपुल प्रणिधि मह्यमस्ति छन्द-
श्चरिय प्रजानसि मह्य शाक्यसिंह।
न च अहं वचनवित्तको[11] भविष्ये
लघु प्रतिपत्ति भणाहि मे नरेन्द्र ॥ ४ ॥

N 11 / N 12

---

१ Ms. C. (i. e., Gilgit Ms.) begins from सत्कृतो. २ AB सत्करणीयो गुरुकरणीयो माननीयोऽर्चनीयोऽपचायनीयः for नमस्करणीयः. ३ AB कृत्वा for प्रावृत्य. ४ A स एवं° for एवं°. ५ AB °भूतमेतदवोचत् for °भूत. ६ AB किंचिदज्ञातं for अज्ञातं. ७ A om. अविदितं. ८ B om. अनभिसंबुद्धं. ९ AB कुमारभूतो भगवता कृतावकाशो for कुमार अवकाशो. १० A साक्षी ; B साध्यं for शाठ्यं. ११ A वचनचिन्तको for °वित्तको.

कतराहारका धर्मा बुद्धयाने बहुंकराः ।
व्याकुरुष्व महावीर सर्वधर्माण पारग ॥ ५ ॥

उ[1]पक्रे धर्म मम ब्रूहि नाथ
　　यथ नरु निषे[2]वितु भोति तीक्ष्णप्रज्ञः ।
अपगतभयभैरवो अत्र[3]स्तो　　5
　　न च परित्यागु करोति शीलस्कन्धात् ।
व्य[4]पगतमदरागदोषमोह-
　　श्चरति च चारिकं[5] सर्वशान्तदोषः ॥ ६ ॥

कथं न त्यजते शीलं कथं ध्यानं न रिञ्चति ।　　N 13
कथं निषेवतेऽरण्यं कथं प्रज्ञा[6] प्रवर्तते ॥ ७ ॥　　10

कथं दशबलशासने उदारे
　　अभिरति विन्दति शील रक्षमाणः ।
कथं भवति अच्छिद्रु शीलस्कन्धः
　　कथं च तुलेति स्वभावु संस्कृतस्य ॥ ८ ॥

कथं कायेन वाचा[7] परिशुद्धो भोति पण्डितः ।　　15
असंक्लिष्टेन चित्तेन बुद्धज्ञानं निषेवते[8] ॥ ९ ॥

कथं भवति विशुद्धकायकर्मा
　　कथं च विवर्जित भोन्ति वाचदोषाः ।
कथं भवति असंक्लिष्टचित्तः
　　पुरुषवर मम पृष्ट व्याकुरुष्व[9] ॥ १० ॥　　20

अ[10]थ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्—एकधर्मेण कुमार समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व एतान् गुणान् प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । क[11]तमेनैकधर्मेण ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वेषु समचित्तो भवति हितचित्तोऽप्रति-　　N 14
हतचित्तोऽविषमचित्तः । अनेन कुमार एकधर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व ए[12]तान् गुणान् प्रतिलभते क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभं कुमारभूतं गा[13]थाभिरध्यभाषत—

---

१ B उपक्र मम ब्रूहि धर्मनाथा for the line. २ A सेवितु for निषेवितु. ३ AB अत्रस्त्यान for अत्रस्तो. ४ A अपगत° for व्यपगत°. ५ B चारिकदोषशान्तः for चारिकः सर्वशान्तदोषः. ६ B प्रज्ञाय वर्धति for प्रज्ञा प्रवर्तते. ७ B वाचाय विशुद्धो भोति for वाचा परिशुद्धो भोति. ८ AB गवेषते for निषेवते. ९ AB add इति after व्याकुरुष्व. १० AB एवमुक्ते for अथ खलु. ११ A कतमेन कुमारैकधर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः एतान् गुणान् प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते, यदुत सर्वसत्त्वेषु समचित्तो भवति ? for कतमेनैकधर्मेण. १२ C धर्मान् for एतान् गुणान्. १३ B गाथाभिर्गीतेन प्रत्यभाषत for गाथाभिरध्यभाषत.

एकधर्मं समादाय बोधिसत्त्वो य[1] वर्तते।
एतान् गुणान् स लभते क्षिप्रं बोधिं च बुध्यते ॥ ११ ॥

न च कश्चि[2] प्रतिहन्यतेऽस्य चित्तम्
अप्रतिहतचित्तु यो भोति बोधिसत्त्वः।
5 न च खिलु[3] जनयति न[4] प्रदोषं
लभति यथा परिकीर्तितान् विशेषान् ॥ १२ ॥

समं चित्तं निवेशित्वा विपाको दर्शितः समः।
समाः पादतला भोन्ति समश्चाचारगोचरः ॥ १३ ॥

सममविषमचित्तु भावयित्वा
10 अपगतदोषखिलः प्रहीणकाङ्क्षः।
N 15 चरणवरतलाः समास्य भोन्ति
परमप्रभास्वर शुद्धदर्शनीयः ॥ १४ ॥

दशदिशित विरोचि बोधिसत्त्वः
स्फुरति शिरीय प्रभाय बुद्धक्षेत्रम्।
15 यद भवति स लब्धु शान्तभूमि
तद बहुसत्त्व स्थपेति बुद्धज्ञाने ॥ १५ ॥

तत्र कुमार सर्वसत्त्वेषु समचित्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो हितचित्तोऽप्रतिहतचित्तोऽविषमचित्त इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं नाम समाधिं प्रतिलभते। कतमश्च स[5] कुमार सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितो नाम समाधिः? यदुत कायसंवरः। वाक्संवरः। मनःसंवरः। कर्मपरिशुद्धिः। 20 आलम्बनसमतिक्रमः। स्कन्धपरिज्ञा। धातुसमता। आयतनापकर्षः। तृष्णाप्रहाणम्। अनुत्पादसाक्षात्क्रियावतारः। हेतुदीपना। कर्मफलाविप्रणाशः। धर्मदर्शनम्। मार्गभावना। तथागतसमवधानम्। तीक्ष्णप्रज्ञता। सत्यानुप्रवेशः[6]। धर्मज्ञानम्। प्रतिसंविदवतारज्ञानम्[7]। अक्षरपदप्रभेदज्ञानम्। वस्तूनां समतिक्रमः। घोषपरिज्ञा[8]। प्रामोद्यप्रतिलाभः। धर्मप्रीत्यनुभवनता। आर्जवता। N 16 मार्दवता। ऋजुकता[9]। अकुटिलता। विगतभृकुटिता। सुरतता[10]। सुशीलता। साखिल्यम्। 25 माधुर्यम्। स्मितमुखता। पूर्वाभिलापिता। एहीति स्वागतवादिता। अनालस्यम्। गुरुगौरवता। गुरुशुश्रूषा। उपपत्तिसंतुष्टिः। शुक्लधर्मातृप्तता। आजीवविशुद्धिः। अरण्यवासानुत्सर्गः। भूमिव्यवस्थानज्ञानम्। स्मृतेरविप्रणाशः। स्कन्धकौशल्यम्। धातुकौशल्यम्[11]। आयतनकौशल्यम्। अभिज्ञासाक्षात्क्रियावतारः। क्लेशापकर्षणम्। वासनानुसंधिसमुद्घातः। ज्ञानविशेषगामिता। भावनानिष्यन्दः। आपत्तिव्युत्थानकौशल्यम्। पर्युत्थानविष्कम्भणम्। अनुशयप्रहाणम्।

---

१ A पवर्तते for य वर्तते. २ AB क्वचित् for कश्चि. ३ A खलु for खिलु. ४ A न प्रयाति प्रदोषं. ५ A om. स. ६ AC °नुप्रवेशज्ञानम् for °प्रवेशः. ७ B °दवतारः for °वतारज्ञानम्. ८ After °परिज्ञा, C adds धातुसमता. ९ After ऋजुकता, AB add अशठता. १० A om. सुरतता सुशीलता. ११ A om. धातुकौशल्यम्.

भवसमतिक्रमः। जातिस्मरता[1]। निष्काङ्क्षता। कर्मविपाके धर्मचित्तता। श्रुतपर्येष्टिर्ज्ञानतीक्ष्णता[2]। ज्ञानतृष्णा। ज्ञानानुबोधः। आजानेयभूमिः[3]। शैलोपमचित्तता। अकम्प्यता। अचलता। अविनिवर्तनीयभूमिव्यवस्थानज्ञानम्[4]। कुशलधर्मनिष्यन्दः। पापधर्मजुगुप्सनता। असमुदाचारता[5] क्लेशानाम्। शिक्षाया अपरित्यागः। समाधिव्यवस्थानम्। आशयज्ञानम्। सत्त्वेषूपपत्तिविशेषज्ञानम्। समताज्ञानम्। वचनप्रतिसंधिज्ञानम्[6]। गृहावासपरित्यागः। त्रैधातुकेऽनभिरतिः। अनवलीनचित्तता। धर्मेष्वनभिनिवेशः। सद्धर्मपरिग्रहः। धर्मगुप्तिः। कर्मविपाकप्रत्ययनता। विनयकौशल्यम्। अधिकरणव्युपशमः। अविग्रहः[7]। अविवादः। क्षान्तिभूमिः। क्षान्तिसमादानम्। गतिसमता। धर्मप्रविचयकौशल्यम्। प्रव्रज्याचित्तम्। धर्मविनिश्चयकौशल्यम्। धर्मपदप्रभेदज्ञानम्। धर्मपदाभिनिर्हारकौशल्यम्[8]। अर्थानर्थसंभेदपदनिर्हारकौशल्यज्ञानम्। पूर्वान्तज्ञानम्। अपरान्तज्ञानम्। प्रत्युत्पन्नज्ञानम्। त्र्यध्वसमताज्ञानम्। त्रिमण्डलपरिशुद्धिज्ञानम्। कायावस्थानज्ञानम्। चित्तावस्थानज्ञानम्। ईर्यापथरक्षणम्। ईर्यापथविकोपनम्। ईर्यापथविकल्पनम्[9]। ईर्यापथप्रासादिकता। अर्थानर्थकौशल्यज्ञानम्। युक्तभाणिता। लोकज्ञता। मुक्तत्यागिता। प्रततपाणिता। अनवगृहीतचित्तता। ह्रीव्यपत्रपिता। अकुशलचित्तजुगुप्सनता। धूतगुणानुत्सर्गः। चारित्रसमादानम्। प्रियसंमुदाचारता[10]। गुरूणां प्रत्युत्थानासनप्रदानता[11]। माननिग्रहः। चित्तसंप्रग्रहः[12]। चित्तसमुत्पादज्ञानम्। अर्थप्रतिवेधज्ञानम्। ज्ञानप्रतिवेधज्ञानम्[13]। ज्ञानानुबोधः। अज्ञानविगमः। चित्तप्रवेशज्ञानम्। चित्तस्वभावानुबोधज्ञानम्। आहारनिर्हारकौशल्यज्ञानम्। सर्वरुतज्ञानम्। निरुक्तिव्यवस्थानज्ञानम्। अर्थविनिश्चयज्ञानम्। अनर्थविवर्जनम्। सत्पुरुषसमवधानम्। सत्पुरुषसंसेवनता[14]। कापुरुषविवर्जनम्। ध्यानानां निष्पादनम्, तत्र चानास्वादनम्। अभिज्ञाविकुर्वणम्। नामसंकेतप्रज्ञप्तिस्वभावावतारज्ञानम्[15]। प्रज्ञप्तिसमुद्घातः। संस्कारेषु निर्वेदः। सत्कारेष्वनभिलाषः। असत्कारेषूपेक्षा। लाभेऽनर्थिकता। अलाभेऽनवलीनता। यशस्यनभिलाषः। अयशस्यप्रतिघः। प्रशंसायामनुनयः। निन्दायामविषादः। सुखेऽनभिष्वङ्गः[16]। दुःखेऽवैमुख्यम्। संस्काराणामनादानता। भूतवर्णेऽसङ्गः। अभूतवर्णेऽधिवासनता। गृहस्थप्रव्रजितैरसंस्तवः। अगोचरविवर्जनम्। गोचरप्रचारः। आचारसंपत्। अनाचारविवर्जनता[17]। कुलानामदूषणता[18]। शासनस्यारक्षणता। अल्पभाषणता[19]। मितभाषणता[20]। प्रतिवचनकौशल्यम्। प्रत्यर्थिकनिग्रहः। कालप्रतिक्रमणता। अकालविवर्जनता[21]। पृथग्जनेष्वविश्वासः। दुःखितानामपरिभवनता, तेभ्यश्च धनप्रदानम्। दरिद्राणामनवसादनता। दुःशीलेष्वनुकम्पा। हितवस्तुता। कृपाबुद्धिता। धर्मेणानुग्रहः। आमिषपरित्यागः। असंचय-

N 17 (l. 4) · 5 · N 18 (l. 14) · 10 · 15 · N 19 (l. 22) · 20 · 25

---

१ B जातिस्मरणता for °स्मरता. २ A ज्ञानतृष्णा for° तीक्ष्णता. ३ A अनुनयभूमिः for आजानेयभूमिः. ४ B वचनप्रतिसंधिज्ञानम् for अविनिवर्तनीयभूमिव्यवस्थानज्ञानम्. ५ B अनवलीनता चित्तस्य for असमुदाचारता क्लेशानाम्. ६ A om. °प्रति°. ७ B om. अविग्रहः. ८ AB °कौशलज्ञानम् for °कौशल्यम्. ९ A om. ईर्यापथविकल्पनम्. १० B °समुदाचारिता for °चारता. ११ B °नानुप्रदानता for °सनप्रदानता; C प्रत्युत्थाय आसन° for प्रत्युत्थानासन°. १२ A चित्तसंग्रहः for °संप्रग्रहः; C चित्तस्य संग्रहणम् for चित्तसंप्रग्रहः. १३ AB om. ज्ञानप्रतिवेधज्ञानम्. १४ AB om. सत्पुरुषसंसेवनता. १५ ABT om. the word. १६ B सुखेष्वनभिष्वङ्गः, दुःखेष्ववैमुख्यम् for सुखे...दुःखे. १७ After °विवर्जनता, AB add मार्दवता. १८ B कुशलाना° for कुलाना°. १९ AC अल्पभाष्यता. २० AB मन्दमन्त्रणता. २१ AT om. अकालविवर्जनता.

स्थापिता । शीलप्रशंसनता[1] । दौःशील्यकुत्सनता[2] । शीलवतामशाठ्यसेवनता । सर्वस्वपरित्यागिता । अध्याशयनिमन्त्रणता । यथोक्तकारिता । अभीक्ष्णप्रयोगिता । सत्कृत्य प्रीत्यनुभवनता । दृष्टान्तज्ञानम् । पूर्वयोगकौशल्यम्[3] । कुशलमूलपूर्वंगमता । उपायकौशल्यम् । निमित्तप्रहाणम् । संज्ञाविवर्तः[4] । वस्तूनां परिज्ञा । सूत्रान्ताभिनिर्हारः । विनयकौशल्यम् । सत्यविनिश्चयः । विमुक्तिसाक्षात्क्रियावतारः । एकांशवचनप्रव्याहारता[5] । यथावज्ज्ञानदर्शनानुत्सर्जनम् । निष्काङ्क्षवचनता । शून्यताया आसेवनता । अनिमित्तनिषेवणता । अप्रणिहितस्वभावोपलक्षणता । वैशारद्यप्रतिलम्भः । ज्ञानेनावभासः । शीलदृढता । समापत्त्यवतारः । प्रज्ञाप्रतिलम्भः । एकारामता । आत्मज्ञता । अल्पज्ञानता । संतुष्टिः । चित्तस्यानाविलता । दृष्टिकृतविवर्जनता । धारणीप्रतिलम्भः[6] । ज्ञानावतारः । स्थानास्थानप्रस्थानप्रतिपत्तिज्ञानम् । हेतुयुक्तिनयद्वारम् । कारणम् । मार्गः । प्रतिपत्तिः । संदेशः । अववादः । अनुशासनी । चर्या । आनुलोमिकी क्षान्तिः । क्षान्तिभूमिः । अक्षान्तिविगमः । ज्ञानभूमिः । अज्ञानप्रहाणम् । ज्ञानप्रतिष्ठानम् । योगाचारभूमिः । बोधिसत्त्वगोचरः । सत्पुरुषसेवना । असत्पुरुषविवर्जना[7] । सर्वधर्मस्वभावानुबोधप्रतिवेधज्ञानम् । तथागतेनाख्याता बुद्धभूमिः । पण्डितैरनुमोदिता । बालैः प्रतिक्षिप्ता । दुर्विज्ञेया श्रावकैः । आज्ञाता प्रत्येकबुद्धैः । अभूमिस्तीर्थिकानाम् । बोधिसत्त्वैः परिगृहीता । दशबलैरनुबद्धा । देवैः पूजनीया । ब्रह्मणा वन्दनीया । शक्रैरधिगमनीया । नागैर्नमस्करणीया । यक्षैरनुमोदनीया । किन्नरैः स्तोतव्या । महोरगैः प्रशंसनीया । बोधिसत्त्वैर्भावनीया । पण्डितैः पर्यवाप्तव्या । धनमनुत्तरम् । दानं निरामिषम् । भैषज्यं ग्लानानाम् । मोदिता[8] शान्तचित्तानाम् । कोशो ज्ञानस्य । अक्षयः प्रतिभानस्य । नयः सूत्रान्तानाम् । विगमः[9] कोशस्य । विषयः शूराणाम् । परिज्ञा त्रैधातुकस्य । कोलः पारगामिनाम् । नौरोघमध्यगतानाम् । कीर्तिर्यशस्कामानाम् । वर्णो बुद्धानाम् । प्रशंसा[10] तथागतानाम् । स्तवो[11] दशबलानाम् । गुणो बोधिसत्त्वानाम् । उपेक्षा कारुणिकानाम् । मैत्री दोषं शमयितुकामानाम् । मुदिता प्रशान्तचारिणाम्[12] । आश्वासो महायानिकानाम् । प्रतिपत्तिः सिंहनादनादिनाम् । मार्गो बुद्धज्ञानस्य । मोक्षः[13] सर्वसत्त्वानाम् । मुद्रा सर्वधर्माणाम् । आहारिका सर्वज्ञानस्य । उद्यानं सर्वबोधिसत्त्वानाम् । वित्रासनं मारसेनायाः । विद्या क्षेमगामिनाम् । अर्थः सिद्धार्थानाम् । परित्राणममित्रमध्यगतानाम् । प्रत्यर्थिकनिग्रहः सह धर्मेण । सत्याकरो वैशारद्यानाम् । भूते पर्येष्टिर्बालानाम्[14] । पूर्वनिमित्तम्[15]अष्टादशानामावेणिकानां[16] बुद्धधर्माणाम् । अलंकारो धर्मकायस्य । निष्यन्दश्चर्यायाः । आभरणं बुद्धपुत्राणाम् । रतिर्मोक्षकामानाम् । प्रीतिर्ज्येष्ठपुत्राणाम् । परिपूरिर्बुद्धज्ञानस्य । अभूमिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानाम् । विशुद्धिश्चित्तस्य । परिशुद्धिः कायस्य । परिनिष्पत्तिर्विमोक्षमुखानाम् । असंक्लेशो बुद्धज्ञानस्य । अनागमो

---

१ C °प्रशंसना for °सनता. २ AT om. the word. ३ A °योगज्ञानकौशल्यम् for °योगकौशल्यम्. ४ C संज्ञापरिवर्तः. ५ B °प्रत्याहरणता for °प्रव्याहरता. ६ B °प्रतिलाभः for °प्रतिलम्भः. ७ A °विवर्जनता; C °परिवर्जना. ८ B म्रदिता for मोदिता. ९ ABT om. विगमः कोशस्य. १० A यशः for प्रशंसा. ११ A वलो for स्तवो. १२ B प्रशान्तविगमः शोकस्य चित्तानाम् for प्रशान्तचारिणाम्. १३ AB om. the phrase. १४ C वर्णानाम् for बालानाम्. १५ A अनिमित्त° for पूर्वनिमित्त.° १६ Com. अष्टादशानां.

रागस्य । विगमो द्वेषस्य । अभूमिर्मोहस्य । आगमो ज्ञानस्य । उत्पादो विद्यायाः । प्रहाणमविद्यायाः । तृप्ति-
र्विमुक्तिसाराणाम् । तुष्टिः समाधिसाराणाम् । चक्षुर्द्रष्टुकामानाम् । अभिज्ञा विकुर्वितुकामानाम् ।
ऋद्धिरभिनिर्हर्तुकामानाम् । धारणी श्रुतार्थिका[1]नाम् । स्मृतेरसंप्रमोषः । अधिष्ठानं बुद्धानाम् ।
उपायकौशल्यं नायकानाम् । सूक्ष्मं दुर्विज्ञेयमनभियुक्तानाम् । अज्ञेयममुक्तैः । विवर्ताक्षराणां
दुर्विज्ञेयं घोषेण । आज्ञातं विज्ञैः । ज्ञातं सूरतैः । प्रतिविद्धमल्पेच्छैः । उद्गृहीतमारब्धवीर्यैः । 5 N 23
धृतं स्मृतिमद्भिः । क्षयो दुःखस्य । अनुत्पादः सर्वधर्माणाम् । एक[2]नयनिर्देशः सर्वभवगत्युप-
पत्त्यायतनानाम् । अयं स कुमार उच्यते सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितो नाम समाधिः ॥

अस्मिन् खलु पुनः सर्व[3]धर्मपर्याये समाधिनिर्देशे भगवता भाष्यमाणे अशीतेर्नयुतानां देव-
मानुषिकायाः प्रजायाः पूर्वपरिकर्मकृताया अनुत्पत्तिकेषु धर्मेषु क्षान्तेः प्रतिलम्भोऽभूत् ।
षण्णवतेश्च नयुतानामानुलोमिकायाः क्षान्तेः प्रतिलम्भोऽभूत् । त्रिणवतेर्नयु[4]तानां घोषानुगायाः 10
क्षान्तेः प्रतिलम्भोऽभूत् । परिपूर्णस्य भिक्षुशतसहस्रस्य अनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि ।
षष्टेश्च प्राणिशतसहस्राणां देवमानुषिकायाः प्रजाया विरजो विगतमलं धर्मेषु [5]धर्मचक्षुर्विशुद्धम् ।
अशीतेश्च भिक्षुसहस्राणामनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । पञ्चभिश्चोपासकशतैरनागामिफलं
प्राप्तम् । षष्ट्या चोपासिकाशतैः सकृदागामिफलं प्राप्तम् । अयं च त्रिसाहस्रमहासाहस्रो
लोकधातुः षड्विकारं कम्पितः प्रकम्पितः संप्रकम्पितः । चलितः प्रचलितः संप्रचलितः । 15
वेधितः प्रवेधितः संप्रवेधितः । क्षुभितः प्रक्षुभितः संप्रक्षुभितः । रणितः प्ररणितः संप्ररणितः ।
गर्जितः प्रगर्जितः संप्रगर्जितः । पूर्वा दिगवनमति पश्चिमा दिगुन्नमति । पश्चिमा
दिगवनमति पूर्वा दिगुन्नमति । उत्तरा दिगवनमति दक्षिणा दिगुन्नमति । दक्षिणा दिगवनमति N 24
उत्तरा दिगुन्नमति । अन्तादवनमति मध्यादुन्नमति । अन्तादुन्नमति मध्यादवनमति । अप्रमेयस्य
चावभासस्य लोके प्रादुर्भावोऽभूत् । स[6]र्वश्च लोकधातुः सदेवकश्च समारकः सब्रह्मकः सश्रमण- 20
ब्राह्मणिकाः प्रजास्तेनावभासेनावभासिताः स्फुटा अभूवन् । इमौ च चन्द्रसूर्यौ एवंमहर्द्धिकौ
एवंमहानुभावौ एवंमहेशाख्यौ न भासतो न तपतो न विरोचतः । या[7] अपि लोकान्तरिका
अन्धकारतमिस्राः, ता अपि तेनावभासेन स्फुटा अभूवन् । येऽपि तासूपपन्नाः सत्त्वाः, तेऽप्यन्योन्यं
संजानते स्म । एवं चाहुः–अन्योऽपि किल भो अयं सत्त्व इहोपपन्नः । यावदवीचेर्महानरकादिति ॥

इति श्री[8]समाधिराजे निदानपरिवर्तो नाम प्रथमः ॥ 25

---

१ AB °कामानाम् for °कानाम्. २ C एकनिदशः for एकनय°. ३ AB सर्वधर्मस्वभावसमताविप-ञ्चिते for सर्वधर्मपर्याये. ४ A °र्नवतीनाम् for °र्नयुतानाम्. ५ B om. धर्म. ६ T om. from सर्वश्च down to विरोचतः. ७ The text in C for या अपि down to the end of the para is damaged, but the contents are similar to our text. ८ A सर्वधर्मस्वभावसमतायाः समाधे for श्रीसमाधिराजे.

शालेन्द्रराजपूर्वयोगपरिवर्तो द्वितीयः ।

N 25 अथ[1] खलु भगवांस्तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य एतदेव पूर्वयोगपरिवर्तं भूयस्या मात्रया गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म[2]—

N 26 स्मरमि[3] दशबलान षष्टिकोटी
पुरिमभवे निवसिंसु[4] गृध्रकूटे ।
5 पुरि मम चरमाणु बोधिचर्या-
मिम वरशान्त समाधि देशयिंसु ॥ १ ॥

तेषां पश्चिमको आसील्लोकनाथः प्रभंकरः ।
शालेन्द्रराज नामेन स मया परिपृच्छितः ॥ २ ॥

अहं च क्षत्रियो आसं[5] राजश्रेष्ठो महीपतिः ।
10 ममं चो[6] शत पुत्राणां पञ्चाभूवन्ननूनकाः ॥ ३ ॥

कोटीमया विहाराणां तस्य बुद्धस्य कारिता ।
चन्दनस्य विशिष्टस्य केचिद्रत्नमया अभूत्[7] ॥ ४ ॥

प्रियो मनापश्च बहुजनस्य
भीष्मोत्तरो[8] नाम अभूषि राजा ।
15 अकार्षि[9] बुद्धस्य विशिष्टपूजा
अष्टादशवर्षसहस्रकोट्यः ॥ ५ ॥

जिनस्य तस्य द्विपदोत्तमस्य
शालेन्द्रराजस्य विनायकस्य ।
N 27 षट्सप्ततिवर्षसहस्रकोटियो
20 आयुस्तदा आसि अनिन्दितस्य ॥ ६ ॥

नियुतान्यशीतिंसहस्र श्रावकाणां
त्रैविद्य षडभिज्ञ जितेन्द्रियाणाम् ।
क्षीणास्रवाणान्तिमदेहधारिणां
संघस्तदा आसि नरोत्तमस्य ॥ ७ ॥

---

१ Before अथ, ABT insert a passage given in App. I (No. 4). २ अभाषत for संप्रकाशयति स्म. ३ AB स्मरामि for स्मरमि. ४ B निवसंसु for निवसिंसु. ५ C आसी for आसं. ६ A मे तथा for मम चो. ७ B °मयामभूत् for °मया अभूत्. ८ B भीष्मोन्तशूरो for भीष्मोत्तरो. ९ B अकासि for अकार्षि.

बहु[1]प्रकारा मयि तस्य पूजा
　　कृता जिनस्य द्विपदोत्तमस्य ।
अर्थाय लोकस्य सदेवकस्य
　　इमं समाधिं प्रतिकाङ्क्षता सदा ॥ ८ ॥

सपुत्रदारेण मि प्रव्रजित्वा　　5
　　शालेन्द्रराजस्य जिनस्य अन्तिके ।
चतुर्दशवर्षसहस्रकोटियो
　　अयं समाधिः परिगृच्छितो मया ॥ ९ ॥

अशीति गाथा नियुता सहस्रा-
　　ण्यन्ये च कोटीशत विम्ब[2]राणाम् ।　　10
तस्योद्गृहीतः सुगतस्य अ[3]न्तिका-
　　　दितः समाधेः परिवर्त ए[4]षः ॥ १० ॥

हस्ता शिरा भार्य तथैव पुत्रा　　N 28
　　रत्नं प्रभूतं तथ खाद्यभोज्यम् ।
न किंचि द्रव्यं मि न त्यक्तपूर्वम्　　15
　　इम समाधिं प्रतिकाङ्क्षता वरम् ॥ ११ ॥

स्मरामि बुद्धान सहस्रकोटियो
　　तदु[5]त्तरे यत्तिक गङ्गवालुकाः ।
येहि स्थिहित्वा इह गृध्रकूटे
　　अयं समाधिर्वर शान्त देशितः ॥ १२ ॥　　20

सर्वे च शाक्यर्षभनामधेयाः
　　सर्वे[6]षु चो राहुल नाम पुत्राः ।
आनन्द[7]नामा परिचारकाश्च
　　कपिलाह्वयाः प्रव्रजिताश्च सर्वे ॥ १३ ॥

अग्रेयुगं कोलितशारिपुत्रा　　25
　　स[8]मनाम सर्वे च अभूषि तायिनः ।
स[9]मनामिका चो[10] तद लोकधातुः
　　सर्वेऽपि चोत्पन्न कषायकाले ॥ १४ ॥

---

१ B om. from °प्रकारा down to मि in 1a. २ AC विस्तराणां for विम्बराणाम्. ३ BC मेऽन्तिका° for अन्तिका°. ४ B एकः for एषः. ५ B ततोत्तरे यान्ति जगङ्गवालुकाः ; C ततोत्तरे यान्तिक गङ्ग° for the line. ६ A सर्वेषं च for सर्वेषु चो. ७ B आनन्दनाना for °नामा. ८ B सहनाम for समनाम. ९ A सहस्रनामिकां for समनामिका. १० A च for चो.

N 29 सर्वे मया सत्कृत ते नरेन्द्रा
इमां चरन्तेन मि बोधिचारिकाम्।
यावन्ति [1]चो काचि जिनान पूजा
[2]सर्वा कृता एतु समाधिमेषता ॥ १५ ॥

5 प्रतिपत्तिय एष समाधि लभ्यते
बहुप्रकारा प्रति[3]पत्तिरुक्ता।
गुणेषु सर्वेषु प्रतिष्ठितस्य
न दुर्लभस्तस्य समाधिरेषः ॥ १६ ॥

रसेष्वगृध्रस्य अलोलुपस्य
10 कुलेष्वसक्तस्य अनीर्षुकस्य।
मत्रीविहारस्य[4] अमत्सरस्य
न दुर्लभस्तस्य समाधिरेषः ॥ १७ ॥

सत्कारलाभेषु अनर्थिकस्य
आजीवशुद्धस्य अकिंचनस्य।
N 30 15 विशुद्धशीलस्य विशारदस्य
न दुर्लभस्तस्य समाधिरेषः ॥ १८ ॥

आरब्धवीर्यस्य अतन्द्रितस्य
र[5]ण्याधिमुक्तस्य धुते स्थितस्य।
नैरात्म्य[6]क्षान्तीय प्रतिष्ठितस्य
20 न दुर्लभस्तस्य समाधिरेषः ॥ १९ ॥

सुदान्तचित्तस्य अनुद्धतस्य
ईर्याय च[7]र्याय प्रतिष्ठितस्य।
त्या[8]गाधिमुक्तस्य अमत्सरस्य
न दुर्लभस्तस्य समाधिरेषः ॥ २० ॥

25 अनुव्यञ्जनलक्षणा बुद्धधर्मा
येऽष्टादशा कीर्तित नायकेन।
बलाविशारद्य न तस्य दुर्लभा
धारेति यः शान्तमिमं समाधिम् ॥ २१ ॥

---

१ A च for चो. २ B समकृता for सवा कृता. ३ A °पत्तियुक्ता for ०पत्तिरुक्ता. ४ B मैत्राविहारिस्य अक्रोधनस्य for the line. ५ A अरण्यवासस्य ; B अरण्यवासिस्य for रण्याधिमुक्तस्य. ६ B °क्षान्तिये for °क्षान्तीय. ७ A पर्याय for चर्याय. ८ B त्यागाभियुक्तस्य for °धिमुक्तस्य.

बुद्धेन ये चक्षुष दृष्ट[१] सत्त्वा-
    स्ते[२] एककालस्मि भवेयु बुद्धाः ।
तेषैकएकस्य भवेयुरायुः[३]
    अचिन्तियाकल्पसहस्रकोटियः ॥ २२ ॥

तेषैकएकस्य[४] शिरो भवेयुः
    सर्वु[५] समुद्रेषु यथैव वालुकाः ।
यावन्ति ते सर्व शिरो भवेयुः
    शिरे शिरे जिह्व भवेयु तात्तिकाः ॥ २३ ॥

ते तस्य सर्वे भणि आनुशंसा
    यो गाथ धारेय्य इतः समाधितः ।
न किंचिमात्रं परिकीर्तितं भवेत्
    किं वा पुनर्यो हि शिक्षित्व धारये ॥ २४ ॥

धूतान् समादाय गुणांश्च वर्तते
    स्पृहेन्ति[६] देवासुरयक्षगुह्यकाः ।
राजान भोन्ति अनुयात्रं[७] तस्य
    धारेति यः शान्त समाधि दुर्लभम्[८] ॥ २५ ॥

परिगृहीतो भवति जिनेभि-
    र्देवाश्च नागाः सद आनुयात्राः ।
प्रत्यर्थिकास्तस्य श्रियं[९] नो सहन्ति
    धारेति यः शान्त समाधि दुर्लभम् ॥ २६ ॥

अनन्तु तस्य प्रतिभानु भोति
    अनन्त सूत्रान्तसहस्र भाषते ।
न तस्य विष्ठा नु कदाचि भोति[१०]
    धारेति यः शान्तमिमं समाधिम् ॥ २७ ॥

द्रक्ष्यन्ति बुद्धममिताभु नायकं
    सुखावतीं चाप्यथ लोकधातुम् ।
ये पश्चिमे कालि महाभयानके
    समाधि श्रुत्वा इमु धारयेयुः ॥ २८ ॥

---

१ A दुष्टसत्त्वाः for दृष्ट सत्त्वाः. २ B ते एकस्मिन् भवेषु बुद्धाः; C भवेय बुद्धाः for the line. ३ A अयं for आयुः. ४ A om. the line. ५ A सर्वः for सर्वु. ६ A स्पृशन्ति for स्पृहेन्ति. ७ A अनुयात्र. ८ AB दुर्दृशम् for दुर्लभम्. ९ A प्रियमावहन्ति for श्रिय नो सहन्ति. १० B भोन्ति or भोति.

प्रकाशयित्वा इमु आनुशंसा
अध्येषते शास्तु[1] स्वयं स्वयंभूः ।
परिनिर्वृतस्य[2] मम पश्चिकाले
समाधि धारेथ इमं विशुद्धम् ॥ २९ ॥

5 ये केचि बुद्धा दशसु[3] दिशासु
अतीतकालेऽपि[4] च प्रत्युत्पन्नाः ।
सर्वे जिना अत्र समाधिशिक्षिता
बुध्यन्ति बोधिं विरजामसंस्कृताम्[5] ॥ ३० ॥

इति श्रीसमाधिराजे शालेन्द्रराज[6][पूर्वयोग]परिवर्तो नाम द्वितीयः ॥

---

१ A भोन्तु स्वयं for शास्तु स्वयं. २ A परिनिर्वृतस्यो समयश्च काले for the line. ३ AB दिसता मुनिर्वृता for दशसु दिशासु. ४ AB. अनागता ये च प्रत्युत्पन्नाः for the line. ५ C अचिन्तिताम् for असंस्कृताम्. ६ AC om. °पूर्वयोग.°

३

भूतगुणवर्णप्रकाशनपरिवर्तः ।

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार यो बोधिसत्त्वो महासत्त्व आकाङ्क्षति तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य भूतं[1] बुद्धगुणवर्णं संप्रकाशयितुं नो चार्थतो वा व्यञ्जनतो वा पर्यादानं[2] गन्तुं सर्वं च मे वचनं बुद्धपरिगृहीतं निश्चरितुमिति,[3] तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानामर्थाय अयं समाधिरुद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः[4] स्वाध्यातव्यः अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । कतमे च ते कुमार तथागतस्य भूता[5] बुद्धगुणाः ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽरण्यगतो वा वृक्षमूलगतो वा अभ्यवकाशगतो वा शून्यागारमध्यगतो[6] वा[7] एवं[8] प्रतिसंशिक्षते—एवं स भगवांस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । निष्यन्दः स तथागतः पुण्यानाम् । अविप्रणाशः कुशलमूलानाम् । अलंकृतः क्षान्त्या । आगमः पुण्यनिधानानाम् । चित्रितोऽनुव्यञ्जनैः[9] । कुसुमितो[10] लक्षणैः । प्रतिरूपो गोचरेण[11] । अप्रतिकूलो दर्शनेन । अभिरतिः श्रद्धाधिमुक्तानाम् । अनभिभूतः प्रज्ञया । अनवमर्दनीयो बलैः । शास्ता सर्वसत्त्वानाम् । पिता बोधिसत्त्वानाम् । राजा आर्यपुद्गलानाम् । सार्थवाह आदिकर्मिकाणाम्[12] । अप्रमेयो ज्ञानेन । अनन्तः प्रतिभानेन । विशुद्धः स्वरेण । आस्वादनीयो घोषेण । असेचनको[13] रूपेण । अप्रतिसमः कायेन । अलिप्तः कामैः । अनुपलिप्तो रूपैः । असंसृष्ट आरूप्यैः । विमुक्तो दुःखेभ्यः । विप्रमुक्तः[14] स्कन्धेभ्यः । विसंयुक्तो धातुभिः । संवृत आयतनैः । प्रतिच्छन्नो[15] ग्रन्थैः । विमुक्तः परिदाहैः । परिमुक्तस्तृष्णायाः । ओघादुत्तीर्णः । परिपूर्णो ज्ञानेन । प्रतिष्ठितोऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां ज्ञाने । अप्रतिष्ठितो निर्वाणे । स्थितो भूतकोट्याम् । स्थितः[16] सर्वसत्त्वोल्लोकनीयायां भूमौ । इमे ते कुमार तथागतस्य भूता बुद्धगुणाः । एभिर्बुद्धगुणवर्णैः[17] समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिमागम्य अनाच्छेद्येन[18] प्रतिभानेन तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य भूतं बुद्धगुणवर्णं संप्रकाशयन्[19] नो चार्थतो नो व्यञ्जनतश्च पर्यादानं गच्छति । सर्वं चास्य वचनं बुद्धपरिगृहीतं निश्चरति ॥

अथ[20] भगवांस्तस्यां वेलायामिमा[21] गाथा अभाषत—

> न सुकरु[22] जिनवर्ण सर्वि वक्तुं
>
> बहुमपि कल्पसहस्र भाषमाणैः ।

---

१ B भूतबुद्ध° for भूतं बुद्ध°. २ B पर्यादातु गणं for पर्यादानं गन्तुं. ३ AB निश्चरेदिति for निश्चरितुमिति. ४ B उपदेष्टव्यः for उद्देष्टव्यः. ५ A om. भूता. ६ B om. °मध्य°. ७ C adds रहोगतः प्रतिसंलीनो वा after वा. ८ AB इत्यपि for एवं. ९ A om. अनु°. १० C क्षान्त्यः आगमः पुण्यानि for कुसुमितो. ११ A गौरवेण for गोचरेण. १२ A °कर्मिणाम्; B कर्मकानाम् for °कर्मिकाणाम्. १३ B आसेचनो. १४ A om. विप्रमुक्तः स्कन्धेभ्यः. १५ B प्रतिच्छिन्नो for प्रतिच्छन्नो. १६ B om. स्थितः...भूमौ. १७ A गुणैर्वर्णैः for °गुणवर्णैः. १८ B °नच्छेदेन for नाच्छेद्येन°. १९ B प्रकाशयन्तो for संप्रकाशयन्. २० After अथ, ABT add: खलु भगवानेतमेवार्थमुद्योतयन्. २१ ABT गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म for इमा गाथा अभाषत. २२ C सुकर.

तथ गुण समुदानिता[1] जिनेभिः
इमु वरु शान्त समाधिमेषमाणैः ॥ १ ॥
परमसुअभिरूपदर्शनीयाः
कन्य अलंकृतगात्र प्रेमणीयाः ।
5 दत्त[2] पुरि अदीनमानसेन
इमु वरु शान्त समाधिमेषता मे ॥ २ ॥
तथ[3] मयि धनधान्यदासिदासा[4]
तथ मणिमुक्तिसुवर्णरूप्यकं च ।
N 36 त्यक्त मयि अदीनमानसेन
10 इमु वरु शान्त समाधिमेषता मे ॥ ३ ॥
मणिरतनविचित्रमुक्तहारा
रुचिर पि वसन[5] शङ्ख[6]सुवर्णसूत्रा ।
त्यक्त मयि पुरा विनायकेषु[7]
इमु वरु शान्त समाधिमेषता मे ॥ ४ ॥
15 अपरिमित अनन्त कल्पकोट्यः
परमसुगन्धिक वार्षिकाश्च ।
त्यक्त मयि जिनान चेतियेषु
परमनिरुत्तरु चित्तु संजनित्वा ॥ ५ ॥
तथरिव[8] मयि दत्तु धर्मदानं
20 पर्षगतेन जनित्व चित्रिकारम्[9] ।
न च मम समुत्पन्न जातु चित्तं
सिय मम ज्ञात्रु ददित्व धर्मदानम् ॥ ६ ॥
N 37 एतं[10] गुण समुदानितुं[11] मि पूर्वा
वन वरु सेवित नित्यमल्पशब्दम्[12] ।
30 कृपबहुलु भवामि नित्यकालं
सद मम चित्तु लभेय बुद्धज्ञानम्[13] ॥ ७ ॥
न[14] च मम कचिदाग्रहो[15] अभूषि
प्रियतरवस्तुन आत्मनोऽपि भोक्तुम् ।

---

१ C समुदानितुं. २ BC त्यक्त मय for दत्त पुरि. ३ C तत्र अपि for तथ मयि. ४ BC °दासं for °दासा. ५ A निंधत ; B नन्दने for वसन. ६ A हर्षस्वर्ण° for शंखसुवर्ण°. ७ B पुराणकेषु for विनायकेषु ८ B तथपि च for तथरिव. ९ A विचित्रिकारम् for चित्रि°. १० B om. st. 7. ११ AB °दानिता for. °दानितुं. १२ AC °शब्दाः for °शब्दम्. १३ A बुद्धज्ञाने for °ज्ञानम्. १४ C reads st. 8 after st. 11; T reads st. 9 before st. 8. १५ B इति for कचिद्.

ददमि अहु प्रभूत देयधर्मं
 सद मम चित्तु लभेय बुद्धज्ञानम् ॥ ८ ॥
अखिलमधुरसंविभागशीलः
 स्मितवदनः श्रुतिधा[1]रि स्निग्धघोषः ।
सुमधुरवचनः प्रियो बहूनां 5
 जन मम सर्वि अतृ[2]प्त दर्शनेन ॥ ९ ॥
क्षणमपि च न मत्सरी भवामि
 भवनियुतेन[3] न जातु ईर्ष्यमा[4]सीत् ।
सद अहु परितृ[5]प्त पिण्डपाते N 38
 सकल निमन्त्रण वर्जितान्यशेषा ॥ १० ॥ 10
बहुश्रुत श्रुतधारि ये भवन्ति
 गाथ इतो ध[6]रये चतुष्पदां पि ।
ते मयि सद सत्कृता अभूवन्
 परम निरुत्तर प्रेम संजनित्वा ॥ ११ ॥
बहुविधमनन्त दानु दत्तं 15
 तथपि च रक्षितु शीलु दीर्घरात्रम् ।
पूज बहु कृता विनायकेषु
 इमु वरु शान्त समाधिमेषता मे ॥ १२ ॥
पृथु विवि[7]धं अनन्त लोकधातून्
 मणिरतनैः परिपूर्य दानु दद्या[8]त् । 20
इतु[9] धरयि समाधितश्च गाथाम्
 इमु तत्पुण्य विशिष्यते उदारम् ॥ १३ ॥
यावत पृथु केचिदस्ति पुष्पा
 तथरिव गन्ध मनोरमा उदाराः ।
तेहि जिनु महेय्य पुण्य[10]कामा 25 N 39
 बहुमपि कल्पे[11] अनन्त अप्रमेयान् ॥ १४ ॥
यावत पृथु केचिदस्ति वाद्या
 त[12]थ बहु भोजन अन्नपानवस्त्राः ।
तेहि जिनु महेय्य पुण्यकामा
 बहुमपि कल्प अनन्त अप्रमेयान् ॥ १५ ॥ 30

---

१ B श्रुतधार. २ B अतृष्ण for अतृप्त. ३ BC °नियुतेषु for °तेन. ४ A ईर्ष्य आसीत्. ५ BC परितुष्ट for °तृप्त. ६ A चरेय for धरये. ७ A पृथु विविधमनन्तलोकधातु for the line. ८ A दत्तं for दद्यात्. ९ A इमु धरेयि for इतु धरयि. १० B पुण्यकामो. ११ A कल्पमनन्तमप्रमेयान्. १२ A कन्यास्तथ; B वाद्यस्तथ for तथ बहु.

यश्च नरु जनित्व बोधिचित्तम्
अहु जिनु भेष्युं[1] स्वयंभु धर्मराजः।
गार्थेमिमु[2] धरे समाहितैकां
ततो विशिष्यते पुण्यमुदारम्॥ १६॥

N 40 5 यावत पृथु गङ्गवालिकाः[3] स्यु-
स्तावत कल्प भणेय आनुशंसा।
न च परिक्षय शक्यु कीर्त्यमाने[4]
बहुतर पुण्यसमाधि धारयित्वा॥ १७॥

तस्मात्तर्हि[5] कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन उद्ग्रहीतव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः 10 पर्यवाप्तव्यः। उद्गृह्य धारयित्वा वाचयित्वा पर्यवाप्य अरणाभावनायोगमनुयुक्तेन च भवितव्यम्। तद् भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च। अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

तस्माच्छ्रुत्वेति[6] बुद्धानामानुशंसान् सुभद्रकान्।
क्षिप्रमुद्दिशथा एतं समाधिं बुद्धवर्णितम्॥ १८॥
15 त्रिसप्ततिबुद्धकोट्यः पूर्वजातिषु सत्कृताः।
सर्वेहि तेहि बुद्धेहि इदं सूत्रं प्रकाशितम्॥ १९॥
महाकरुणजेतारमिदं सूत्रं निरुच्यते।
बाहुश्रुत्यस्मि शिक्षित्वा बुद्धधर्मा न दुर्लभाः॥ २०॥
भेष्यन्ति पश्चिमे काले निर्वृते लोकनायके।
20 बहु असंयता भिक्षु बाहुश्रुत्ये अनर्थिकाः॥ २१॥
N 41 शीलस्य वर्ण वक्ष्यन्ति शीलेन च अनर्थिकाः।
समाधिवर्णं वक्ष्यन्ति समाधिय[7] अनर्थिकाः॥ २२॥
प्रज्ञाय वर्ण वक्ष्यन्ति प्रज्ञाय च अनर्थिकाः।
विमुक्त्या[8] बहु भाषन्ते विमुक्त्या च अनर्थिकाः॥ २३॥
25 चन्दनस्य यथा कश्चिद् भाषते पुरुषो गुणान्।
ईदृशं चन्दनं नाम गन्धजातं मनोरमम्॥ २४॥
अथान्यः पुरुषः कश्चिदेवं पृच्छेत तं नरम्।
गृहीत चन्दनं किंचिद् यस्य वर्ण प्रभाषसे॥ २५॥

---

१ B भेषि for भेष्यु. २ A गाथमितु धरेत्समाधितौक्रां for the line. ३ A °वालुकाः for वालिकाः ४ C कीर्तना ये for कीर्त्यमाने. ५ AB om. this para in prose. ६ C श्रुणित्वैव for श्रुत्वेति. ७ B समाध्याने for समाधिय. ८ ABT विमुक्तिवर्णं भाषन्ते.

स नरं तं प्रतिब्रूयाद् गन्धवर्णं ब्रवीम्यहम्।
जीविकां येन कल्पेमि तं च गन्धं न वेद्म्यहम्॥ २६॥

एवं योगेऽप्ययुक्तानां शीलवर्णेन जीविका।
प[1]श्चिमे भेष्यते काले शीलं चैषां न भेष्यते॥ २७॥
ए[2]वं योगेऽप्ययुक्तानां समाधिवर्णेन जीविका।
पश्चिमे भेष्यते काले समाधिश्चैषां न भेष्यते॥ २८॥
ए[3]वं योगेऽप्ययुक्तानां प्रज्ञावर्णेन जीविका।
भेष्यते पश्चिमे काले प्रज्ञा चैषां न भेष्यते॥ २९॥
एवं योगेऽप्ययुक्तानां विमुक्तिवर्णेन जीविका।
भेष्यते पश्चिमे काले विमुक्तिश्चैषां न भेष्यते॥ ३०॥

यथ पुरु[4]षु दरिद्रु कश्चिदेव
 सचे परिभूतु भवेन्महा[5]जनस्य।
स च ल[6]भति निधानु पश्च[7]काले
 ध[8]नपति भूत्व जनान सत्करेय्या॥ ३१॥
एवमिमु न समाधि यात्र लब्धो
 न च बहुमतो भवतीह बोधिसत्त्वः।
मरुमनुजकुम्भाण्डराक्षसा नो
 य[9]थ पुरुषु दरिद्रु अर्थहीनः॥ ३२॥
यद पुनरिय लब्ध भोति[10] भूमी
 अतुलियु धर्मनिधानु पण्डितेन।
मरु मनुज स्पृहं जनेन्ति तत्र
 स च धनु देति निरुत्तरं प्रजानाम्॥ ३३॥
त[11]स्मै इमि श्रुणित्व आनुशंसां
 परमप्रणीतयः कीर्तिता जिनेन।
सर्व जहिय ज्ञात्रलाभसौख्य-
 मिमु वरमुद्दिशथा समाधि शान्तम्॥ ३४॥
ये केचि बुद्धा दिशता सुनिर्वृता
 अनागता येऽपि च प्रत्युत्पन्नाः।
सर्वे च शिक्षित्व इह समाधौ
 बोधिं विबुद्धा अतुलामचिन्ति[12]याम्॥ ३५॥

---

१ C कश्चि मे for पश्चिमे. २ AC om. st. 28. ३ C एवमयुक्तयोगानां. ४ A अपरपुरुषु for पुरुषु. ५ A महाधनस्य for महाजनस्य. ६ A भवति for लभति. ७ B पश्चिकाले for पश्च°. ८ B धनकरि ज्ञात्व सत्करेया for the line. ९ BC यथ स for यथ. १० AB शान्तभूमि for भोति भूमी. ११ AB तस्य for तस्म. १२ C अचिन्त्यां for अचिन्तियाम्.

चन्द्रप्रभः कुमारु हृष्टचित्तः
पुरतु जिनस्य स्थिहित्व वाच भाषी ।
N 44 अहु[1] पुरुषवरस्य निर्वृतस्य
सुकिसरि[2] कालि इदं धरिष्ये सूत्रम् ॥ ३६ ॥
5 काय अहु[3] त्यजित्व जीवितं च
तथपि च सौख्य यदस्ति लोके ।
तत्र अहु महाभयेऽपि काले
इमु वरु शान्त समाधि धारयिष्ये ॥ ३७ ॥
महकरुण जनित्व सत्त्वकाये
10 सुदुखित[4] सत्त्व अनाथ प्राप्त दृष्ट्वा ।
तेष्वहं[5]मुपसंहरित्व मैत्री-
मिमु वर शान्त समाधि देशयिष्ये ॥ ३८ ॥
पञ्चशत अनून तस्मिन् काले
य उत्थित तत्र समाधिधारकाणाम् ।
15 पूर्वंगम कुमार तेष आसी-
दिह वरसूत्रपरिग्रहे उदारे ॥ ३९ ॥

इति श्रीसमाधिराजे भूत[6]गुणवर्णप्रकाशनपरिवर्तो नाम तृतीयः ॥

---

१ B अहं for अहु. २ C सुकसर° for सुकिसरि. ३ C मुहु: for :अहु. ४ B सुखित: for सुदुःखित. ४ A तेष्विद° for तेष्वह°. ६ B बुद्धास्तुमृतिपरिवर्तः for भूतगुणवर्णप्रकाशनपरिवर्तः.

४

बुद्धानुस्मृतिपरिवर्तः ।

अथ[1] खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवन्तमेतदवोचत्—समाधिः समाधिरिति भगवन्नुच्यते । कतमस्यैतद्धर्मस्याधिवचनं समाधिरिति ? एवमुक्ते भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्—समाधिः समाधिरिति कुमार उच्यते यदुत चित्त[2]निध्याप्तिः । अनुपपत्तिः । अप्रतिसंधिः । प्रतिसंधिज्ञानम् । अपहृतभारता । तथागतज्ञानम् । बुद्धवृषभिता । रागचिकित्सा । दोषव्युपशमः । मोहस्य प्रहाणम् । युक्तयोगिता । अयुक्तविवर्जनता । अ[3]कुशलधर्मच्छन्दः । संसारान्मोक्षकामता । अध्याशय-प्रतिपत्तिः । जागरिकाया आसेवनम् । प्रहाणस्यानुत्सर्गः । आरक्षा शुक्लधर्माणाम् । उपपत्तिष्वविश्वासः । अनभिसंस्कारः । कर्मणामाध्यात्मिकानामायतनानाममनसिकारः । बाह्यानामायतनानाम-समुदाचारः । आत्मनोऽनुत्कर्षणम् । परेषामपंसनता । कुशले[4]ष्वनध्यवसानम् । पृथग्जनेष्वविश्वासः । शीलस्य निष्यन्दः । दुरासदता । महौजस्कता । आत्मज्ञानम् । अचपलता । ईर्यापथसंपदव-स्थानम् । अव्यापादः । अपारुष्यम् । परेष्वनुत्पीडा । मित्राणामनुरक्षणा । गुह्यमन्त्राणामारक्षणा । अविहिंसा । शीलवतामनुत्पीड[4]ना । श्लक्ष्णवचनता । सर्वत्रैधातुके अनिःश्रितता । सर्वधर्मेषु शून्यता । आनुलोमिकी क्षान्तिः । सर्वज्ञज्ञाने तीव्रच्छन्दता समाधिः समाधिरिति कुमार उच्यते । या एवेष्वेवंरूपेषु धर्मेषु प्रतिपत्तिर[5]प्रतिपत्तिः, अयं स कुमार उच्यते समाधिरिति ॥

अथ[6] खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत —

> अपावृतं मे अमृतस्य द्वारम्
> आचक्षितो धर्मस्वभावु यादृशः ।
> निदर्शिता[7] मे उपपत्ति यादृशी
> प्रकाशिता निर्वृति सानुशंसा ॥ १ ॥
>
> विवर्जनीयाः सद पापमित्राः
> कल्याणमित्राश्च निषेवितव्याः ।
> वनेषु वस्तव्य गणान् जहित्वा
> मैत्रं च चित्तं सद भावनीयम् ॥ २ ॥
>
> शुद्धं च शीलं सद रक्षितव्यं[8]
> धूतेषु पुष्टिः सद विन्दितव्या[9] ।
> त्यागश्च प्रज्ञा च निषेवितव्या ।
> न दुर्लभो एष समाधि भेष्यति ॥ ३ ॥

N 45 · 5 · N 46 · 10 · 15 · N 47 · 20 · 25

---

१ For अथ...वोचत्, AB read a passage given in App. I (No 5). २ AB चित्तस्य निध्याप्तिः. ३ B कुशल° for अकुशल°. ४ B °त्पीडनता for °त्पीडना. ५ B °रविप्रतिपत्तिः for अप्रति°. ६ For अथ ... अभाषत, AB read: अथ खलु भगवांस्तमेव सर्वधर्मसमतास्वभावविपञ्चितं समाधिमुद्भावयन् चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य तस्यां वेलायां भूयस्या मात्रया गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म. ७ B निदर्शता for निदर्शिता. ८ C रक्षणीयं for रक्षितव्यं. ९ C चिन्तनीया for विन्दितव्या.

ततो लभित्वा इम शान्तभूमि
यस्यामभूमिः पृथु श्रावकाणाम्।
प्रत्यक्षभूता सुगतस्य धर्म
प्रतिलं[2]प्स्यथा बुद्धगुणानचिन्तियान् ॥ ४ ॥

दृष्ट्वा नरान् भाजनबुद्धिमन्तान्
तान् बोधिचित्त[3]स्मि समादहेथ।
अनुत्तरे ज्ञानि प्र[4]तिष्ठपित्वा
न दुर्लभो एष समाधिराजः ॥ ५ ॥

यस्यार्थि ईर्षा पुन संजनेय्या
आहारि निष्यन्दिह प्रत्यवेक्षतः।
N 48 पर्येष्टितश्चो परिभोगतश्च
न दुर्लभो एष समाधि भेष्य[5]ते ॥ ६ ॥

समाधिराजो यदि वै[6]ष शून्यतो
विशुद्धशीलानयु मूर्ध्नि तिष्ठति।
स्वभावतो धर्म सदा समाहिता
बाला न जानन्ति अयुक्तयोगाः ॥ ७ ॥

येषामयं शान्त समाधिरिष्टो
न तेष जातु भयबुद्धि तिष्ठति।
N 49 सदानुपश्यन्ति नराणमुत्तम-
मिमां निषेवित्व प्रशान्तभूमिम् ॥ ८ ॥

आकारतो यः स्मरते तथागतान्
स भोति शान्तेन्द्रियु शान्तमानसः।
अभ्रान्तचित्तः सततं समाहितः
श्रुतेन ज्ञानेन च सागरोपमः ॥ ९ ॥

अस्मिन् समाधौ हि प्रतिष्ठिहित्वा
यश्चंक्रमे चंक्रमि बोधिसत्वः।
स पश्यति बुद्धसहस्रकोटिय-
स्तदुत्तरे यात्तिक गङ्गवालुकाः ॥ १० ॥

उन्मादु गच्छेय नरस्य चित्तं
यो बुद्धधर्माण प्रमाणु गृह्णीयात्।

---

१ C शान्तभावं for शान्तभूमि. २ C प्रतिपत्स्यथा for °लप्स्यथा. ३ A °चित्तस्य for °चित्तस्मि. ४ B प्रतिष्ठिहित्वा. ५ C भेष्यथ for भेष्यते. ६ B चैष for वैष.

नैवाप्रमाणस्य प्रमाणमस्ति
अचिन्तिया सर्वगुणेहि नायकाः ॥ ११ ॥

न सोऽस्ति सत्त्वो दशसु दिशासु
यो लोकनाथेन समः कुतोत्तरि ।
सर्वे हि सर्वज्ञगुणरुपेत-
माकाङ्क्षथ लप्स्यथ बुद्धज्ञानम् ॥ १२ ॥

सु[१]वर्णवर्णेन समुच्छ्रयेण
समन्तप्रासादिकु लोकनाथः ।
यस्यात्र आलम्बनि चित्तु वर्तते
समाहितः सोच्यति बोधिसत्त्वः ॥ १३ ॥

असंस्कृतं संस्कृतु ज्ञात्व विज्ञो
निमित्तसंज्ञाय विभाविताय ।
सो आनिमित्ते भवति प्रतिष्ठितः
प्रजानती शून्यक सर्वधर्मान् ॥ १४ ॥

यो धर्मकाये भवति प्रतिष्ठितो
अभाव जानाति स स[२]र्वभावान् ।
अभावसंज्ञाय विभाविताय
न रूपकायेन जिनेन्द्रं[३] पश्यति ॥ १५ ॥

आरोचयामि प्रतिवेदयामि वो
यथा यथा बहु[४] च वितर्कयेन्नरः ।
तथा तथा भवति तन्निमित्तचित्त-
स्तेहि वितर्केहि तन्निश्रितेहि ॥ १६ ॥

एवं मुनीन्द्रं स्म[५]रतो नरस्य
आकारतो ज्ञानतो अप्रमेयतः ।
अनुस्मृतिं भावयतः स[६]दा च
तन्निम्नचित्तं भवती तत्प्रो[७]णम् ॥ १७ ॥

स चंक्रमस्थो न निषद्यमाश्रित
आकाङ्क्षते पुरुषवरस्य ज्ञानम् ।
आकाङ्क्षमाणः प्रणिधेति बोधये
भविष्यहं लोकि निरुत्तरो जिनः ॥ १८ ॥

---

१ C अवर्ण° for सुवर्ण°. २ C सर्वधर्मान् for सर्वभावान्. ३ AB जिनेन्द्रु. ४ B बहुल for बहु च. ५ A सुरतो for स्मरतो. ६ B सदैव for सदा च. ७ B प्राणम् for प्रोणम्.

स बुद्ध संजानति बुद्ध पश्यते
बुद्धान चो धर्मत प्रत्यवेक्षते ।
इह समाधिस्मि प्रतिष्ठिहित्वा
नमस्यते बुद्ध महानुभावान् ॥ १९ ॥

N 52 5
कायेन वा[1]चा च प्रसन्न मानसा
बुद्धान वर्ण भणती अभीक्ष्णम् ।
तथाहि सो भावितचित्तसंतती
रात्रिंदिवं पश्यति लोकनाथान् ॥ २० ॥

यदा[2]पि सो भोति गिलान आतुरः
10 प्रवर्तते वेदन मारणा[3]न्तिका ।
न बुद्धमारभ्य स्मृतिः प्रमुष्यते
न वेदनाभिरनुसंहरीयति ॥ २१ ॥

तथा हि तेन[4] विचिनित्व ज्ञाता
अनागता आगत धर्मशून्यता ।
15 सो तादृशे धर्मनये प्रतिष्ठितो
न खिद्यते चित्त चरन्तु चारिकाम् ॥ २२ ॥

तस्माच्छुणित्वा इमु आनु[5]शंसा
जनेथ छन्दमतुलाय बोध[6]ये ।
N 53 मा पश्चकाले परितापु भेष्यं[7]त
20 सुदुर्लभं सुगतव्राण दर्शनम् ॥ २३ ॥

अहं च भाषे[8]य प्रणीत धर्म[9]
यूयं च श्रुत्वान समाचरेथाः ।
भैषज्य वस्त्रां च गृहीत्व आ[10]तुरो-
ऽपनेतु[11] व्याधिं न प्रभोति आत्मनः ॥ २४ ॥

25 तस्माद्विधिज्ञेन विचक्षणेन
इमं समाधिं प्रतिकाङ्क्षता सदा ।
शीलं[12] श्रुतं त्यागु निषेवितव्यं
न दुर्लभो एष समाधि भेष्यति ॥ २५ ॥

इति श्रीसमाधिराजे बुद्धा[13]नुस्मृतिपरिवर्तो नाम चतुर्थः ॥

---

१ AB कायेन चित्तेन प्रसन्नमानसो for the line. २ B यथापि ; C यदा न for यदापि. ३ A मारणात्मिका for °न्तिका. ४. A तेनावितथेति for तेन विचिनित्व. ५ C आनुशंसान्. ६ B बोधयेत् for बोधये. ७ AB भेष्यति. ८ A भाष्येऽस्य for भाषेय. ९ C धर्मान्. १० C आकरो for आतुरो. ११ AC अपरेतु for अपनेतु. १२ C शीलं माणं for शीलं. १३ B समाधिपरिवर्तः for बुद्धानुस्मृति°.

५

घोषदत्तपरिवर्तः ।

तत्र भगवांश्[1]चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म[2]—भूतपूर्वं कुमार अतीतेऽध्वन्यसंख्येये[3] N 54
कल्पे असंख्येयतरे विपुलेऽप्रमेये[4]ऽचिन्त्येऽपरिमाणे यदासीत् तेन कालेन तेन समयेन भगवान्
घोषदत्तो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोके उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकवि-
दनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । तेन कालेन तेन
समयेन तस्य भगवतो घोषदत्तस्य तथागतस्यार्हतः[5] सम्यक्संबुद्धस्य अशीतिः श्रावक[6]कोट्यः 5
प्रथम[7]सन्निपातोऽभूत् सर्वेषामर्हताम् । द्वितीयः श्रावकसन्निपातः स[8]प्ततिकोट्योऽर्हतामभूत् ।
तृतीयः सन्निपातः षष्टिः श्रावककोट्योऽर्हतामभूत्[9] । तेन खलु पुनः समयेन तस्य भगवतो N 55
घोषदत्तस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य चत्वारिंशद्वर्षसहस्राण्यायुःप्रमाणमभूत् । अयं च जम्बुद्वीप ऋद्धः
स्फीतश्[10]च क्षेमश्च सुभिक्षश्च रमणीयश्च बहुजनाकीर्णमनुष्यश्चाभूत् । तेन खलु पुनः समयेन अस्मिन्
जम्बुद्वीपे द्वौ राजानावभूताम् । दृढबलश्च नाम महाबलश्च नाम । तत्रैको राजा अर्धं जम्बुद्वीपं 10
परिभुङ्क्ते, द्वितीयोऽप्यर्धं[11] परिभुङ्क्ते ऋद्धं च स्फीतं च क्षेमं च सुभिक्षं च रमणीयं च बहुजनाकीर्णमनुष्यं
च ॥ तेन कालेन तेन समयेन राज्ञो महाबलस्य विजिते भगवान् घोषदत्तस्तथागतोऽर्हन्
सम्यक्संबुद्ध उत्पन्नोऽभूत् । इति हि कुमार राज्ञा महाबलेन स घोषदत्तस्तथागतः परिपूर्णं
वर्षसहस्रं निमन्त्रितोऽभूत् सार्धं बोधिसत्त्वसंघेन भिक्षुसंघेन च कल्पिकेन परिभोगेणानवद्येन
चीवरपिण्डपात्रशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारेण । तेन च कुमार कालेन तेन समयेन 15
तस्य भगवतो घोषदत्तस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य बोधिसत्त्वसंघस्य सश्रावकसंघस्य
चोत्सदो लाभसत्कारश्लोकोऽभूत् । श्राद्धाश्[12]च ब्राह्मणगृहपतयो भगवतो घोषदत्तस्य N 56
तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य सबोधिसत्त्वसंघस्य चोत्सदं लाभसत्का[13]रमकार्षुः । ते च श्राद्धा
ब्राह्मणगृहपतयो भगवतो घोषदत्तस्य तथागतस्यार्हतः सम्य[14]क्संबुद्धस्य लाभसत्कारायोद्युक्ता
अभूवन् लोकामिषपूजायै यदुत राज्ञ एव च महाबलस्यानुशिक्षमाणरू[15]पम् । इति हि कुमार 20
तस्य भगवतो घोषदत्तस्य एतदभूत्—परिहीयन्ते बतेमे सत्त्वाः शीलपोषधसमादानतस्तथागताना-
मुपसंक्रमणतस्तथागतपर्युपासनतो ब्रह्मचर्यावासतः प्रव्र[16]ज्योपसंपन्नभिक्षुभावतश्च । त एते
सत्त्वास्तदनन्तरं सुखगुरुकाः । तत् कस्य हेतोः ? तथा हि तदनन्तरं सुखमिदं यदुत
लोकामिषपूजा । त एते सत्त्वा दृष्टधर्मगुरुकाश्च संपरायगुरुकाश्[17]च नात्यन्तनिष्ठाः
कुशलमूलाय । [18]तत्रेयं कुमार कतमा दुष्[19]टधर्मगुरुकता ? यदुत पञ्चकामगुणाभिप्रायता । 25

---

१ After भगवान्, ABT add पुनरपि. २ After स्म ABT read a passage given in App. I. (No. 6). ३ A य कल्पैश्चासंख्येयतरैः for °ख्येये कल्पे असंख्येयतरे. ४ C अप्रमेयप्रमाणे for अप्रमेये. ५ AB om. अर्हतः. ६ C प्राणकोट्यः for श्रावक°. ७ AB प्रथमः संनिपतितो for संनिपातो. ८ C सप्त for सप्ततिः. ९ After अभूत्, ABT add : अपरिमाणाश्च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सद्धर्मपरिहारका अभूवन्. १० B स्तुतः हितश्च for स्फीतश्च क्षेमश्च. ११ After अर्धं, AB add जम्बुद्वीपस्य. १२ C श्रावकाश्च for श्राद्धाश्च. १३ E °सत्कारश्लोकमकार्षुः. १४ AB घोषदत्तस्य for सम्यक्संबुद्धस्य. १५ C °रूपा दानपरमा अभूवन् दुराभूता पतिपत्या... १६ B उपसंपदतो भिक्षु° for प्रव्रज्योपसंपन्नभिक्षु°. १७ After °गुरुकाश्च, AB add : यदुत स्वर्गलोकांध्यालम्बनतया. १८ AB om. इयं. १९ AB om. दुष्ट° upto °प्रायता.

तत्र कुमार कतमा सांपरायिकगुरुकता? यदुत स्वर्गलोकाध्यालम्बनता। कतमा चात्यन्तनिष्ठकुशलमूलगुरुकता? यदुतात्यन्तविशुद्धिः। अत्यन्तविमुक्तिः। अत्यन्तयोगक्षेमता[1]। अत्यन्तब्रह्मचर्यावासः। अत्यन्तपर्यवसानम्। अत्यन्तकुशलमूलनिष्ठा[2]। अत्यन्तपरिनिर्वाणम्। N 57 यन्न्वहमेतेषां सत्त्वानां तथा तथा धर्मं देशयेयं यदमी सत्त्वा[3] यथानुत्तरया धर्मपूजया धर्मप्रतिपत्त्या 5 च तथागतं पूजयेयुः॥

अथ खलु कुमार घोषदत्तस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तस्यां वेलायां राज्ञो महाबलस्य तेषां च ब्राह्मणगृहपतीनां संवेजनाभिप्राय इमा गाथा अभाषत—

दानप्रदानेन अन्योन्य सेवतां
तेषान्यमन्यस्मि न भोति गौरवम्।
10 ना तादृशीं सेवन वर्णयन्ति
बुद्धा विदू येष प्रहीण वासना॥ १॥

ते तादृशा भोन्ति नराः सुसेविता
ये धर्म देशेन्ति हिताय प्राणिनाम्।
तेषान्यमन्यस्मि अभेद्य प्रेम
15 यन्मारकोटीभिरशक्यु भिन्दितुम्॥ २॥

लोकामिषेणो नर सेवतां नृणां
सर्वेष सांदृष्टिक भोति अर्थः।
निरामिषं धर्म निषेवतां[4] हि
महान्त अर्थो भवती नराणाम्॥ ३॥

20 निरामिषं चित्तु उपस्थपित्वा[5]
निरामिषं धर्म प्रकाशयित्वा।
N 58 निरामिषं येष भवेत प्रेम
ते तादृशाः क्षिप्र भवन्ति बुद्धाः॥ ४॥

न जातु कामान् प्रतिसेवमानः
25 पुत्रेषु दारेषु जनित्व[6] तृष्णाम्।
गृहं च सेवन्तु जुगुप्सनीय-
मनुत्तरां प्राप्स्यति सोऽग्रबोधिम्॥ ५॥

ये काम वर्जेन्ति यथाग्निकर्षूं[7]
पुत्रेषु दारेषु जहित्व तृष्णाम्।

---

१ After °क्षेमता, AB add: तत्र कुमार कतमत् तदत्यन्तनिष्ठ कुशलमूलं यदुतात्यन्तविशुद्धि:. २ AB अत्यन्तनिष्ठं कुशलमूलम् for the phrase. ३ AB om. यदमी सत्त्वा. ४ B निसेवितं for निषेवतां. ५ C उपस्थहित्वा. ६ AC जहित्व. ७ B जनित्व.

उत्त्रस्तु गेहादभिनिष्क्रमन्ति
　　न दुर्लभा तेष्वियमग्रबोधिः ॥ ६ ॥
न कश्चि बुद्धः पुरिमेण आसी
　　अनागते भेष्यति वा[१]वतिष्ठते ।
येहि स्थितैरेवमगारमध्ये 5
　　प्राप्ता इयमुत्तम अग्रबोधिः ॥ ७ ॥
प्रहाय राज्यं यथ खेटपिण्डं
　　वसे[२]त रण्येषु विवेककामः ।
क्लेशान् प्रहाय [३]प्रतिहत्य मारं N 59
　　बुद्ध्यन्ति बोधिं विरजामसंस्कृताम् ॥ ८ ॥ 10
यो बुद्धवीरान् यथ गङ्गवालुका
　　उपस्थिहेय्या बहुकल्पकोटियः ।
य[५]श्चो गृहातः परिखिन्नमानसो-
　　ऽभिनिष्क्रमेय्या अयु तत्र उत्तमः ॥ ९ ॥
अन्नेहि पानेहि च चीवरेहि 15
　　पुष्पेहि गन्धेहि विलेपनेहि ।
नो[६]पस्थिता भोन्ति नरोत्तमा जिना
　　यथ प्रव्रजित्वा चरियाण धर्मम् ॥ १० ॥
य[७]श्चैव बोधिं प्रतिकाङ्क्षमाणः
　　सत्त्वार्थ निर्विण्णु कुसंस्कृतातः । 20
[८]रण्यामुखः सप्त पदानि [९]प्रक्रमे
　　अयं ततः पुण्यविशि[१०]ष्टं भोति ॥ ११ ॥

अश्रौषीत् खलु पुनः कुमार राजा महाबलो भगवता घोषदत्तेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन इमामेवंरूपां प्रवर्तितां नैष्क्रम्यप्रतिसंयु[११]क्तां कथाम् । श्रुत्वा च विमृशति—यथाहं भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि, न भगवान् दानपारमितां वर्णयति, न शीलपारमितां 25 N 60 वर्णयति । अत्यन्तनिष्ठां संवर्णयति । अत्यन्तविशुद्धिम् । अत्यन्तब्रह्म[१२]चर्यावासम् । अत्य[१३]न्तनिर्वाणं संवर्णयति । तस्यैतदभूत्—नेदं सुकरमगारमध्यावसता अनुत्तरधर्मप्रतिपत्तिं संपादयितुम्, अर्थं वा अनुप्राप्तुम् । परिहीणोऽस्म्यनुत्तराया धर्मप्रतिपत्तितः । यन्न्वहं केशश्मश्रूण्यवतार्य काषायाणि वस्त्राणि परिधाय सम्यगेव श्रद्धया अगारादनगारिकां प्रव्रजेयम् । इति हि

---

१ AB योऽवतिष्ठते. २ AB वसेदरण्येषु for वसेत रण्येषु. ३ B विंनिहत्य for प्रतिहत्य. ४ C °वालिका. ५ C यश्चोद्गृहीतः for यश्चो गृहातः. ६ B नाप्रष्ठिता for नोपस्थिता. ७ A यथैव for यश्चैव. ८ AB अरण्या° for रण्या°. ९ AB प्रक्रमेद् for प्रक्रमे. १० AB °विशिष्टो for° विशिष्ट. ११ C °संयुक्ता गाथाः for °संयुक्तां कथाम्. १२ A °चर्यसंवासम् for °चर्यावासम्. १३ After °निर्वाणं, C adds अत्यन्तपर्यवसानम्.

कुमार राजा महाबलः सार्धमशीत्या ब्राह्मण[१]गृहपतिशतसहस्रैः परिवृतः पुरस्कृतो येन भगवान् घोषदत्तो [२]नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तेनोपसंक्रामत्। उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य एकान्तेऽस्थात्। अथ खलु कुमार भगवान् घोषदत्तो राज्ञो महाबलस्य अध्याशयं विदित्वा[४] इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं समाधिं देशयते। अथ खलु कु[५]मार राजा
5 महाबल इमं समाधिं श्रुत्वा तुष्ट उदग्र आत्तमना[६]ः केशश्मश्रूण्यवतार्य काषायाणि वस्त्राणि परिधाय

N 61

सम्यगेव श्रद्धया अगारादनगारिकां प्रव्रजितोऽभूत्। स तथा प्रव्रजितः सन्निमं समाधिमुद्गृहीतवान्। उद्गृह्य पर्यवाप्य धारयित्वा वाचयित्वा भावनायोगमनुयुक्तो व्यहार्षीत्। स तेनैव कुशलमूलेन दशकल्पकोट्यो न जातु दुर्गतिविनिपातमगमत्, विंशतिं च बुद्धकोटीरारागयामास[७]। तेषां च तथागतानामन्तिकादिमं समाधिमश्रौषीत्। श्रुत्वा तेभ्यो बुद्धेभ्यस्तेनोद्गृहीतः पर्यवाप्तो धारितो
10 वाचितो भावनायोगमनुयुक्तो व्यहार्षीत्। स ततः पश्चात् तेनैव कुशलमूलेन दशानां कल्पकोटीनामत्ययेन परिपूर्णेन कल्प[८]शतसहस्रेण अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धोऽभूत्[९]। सोऽप्रमेयाणां सत्त्वानामर्थं कृत्वा पश्चाद् बुद्धपरिनिर्वाणेन परिनिर्वृतोऽभूत्। तत्र कुमार यान्यशीतिप्राणिशतसहस्राणि राज्ञा महाबलेन सार्धं भगवन्तं घोषदत्तं तथागतमुपसंक्रान्तानि, तेऽपि सर्वे इमं समाधिं

N 62

श्रुत्वा तुष्टा उदग्रा आत्तमनस[१०]ः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः केशश्मश्रूण्यवतार्य काषायाणि
15 वस्त्राणि परिधाय सम्यगेव श्रद्धया अगारादनगारिकां प्रव्रजिता अभूवन्। तेऽपि तथा प्रव्रजिता इमं समाधिमुद्गृह्य पर्यवाप्य धारयित्वा वाचयित्वा भावनायोगमनुयुक्ता विहृत्य तेनैव कुशलमूलेन विंशतिकल्पकोट्यो न जातु दुर्गतिविनिपातमगमन्। सर्वत्र च कल्पे कल्पे बुद्धकोटीर्बुद्धकोटीरारागयामास। सर्वेषां च तेषां तथागतानामन्तिके इमं समाधिं श्रुत्वोद्गृह्य पर्यवा[११]प्य धारयित्वा वाचयित्वा भावनायोगमनुयुक्ता विहृत्य तेनैव पूर्वक्रमेण कुशलमूलेन विंशतीनां कल्पकोटीनामत्ययेन
20 ततः पश्चात् परिपूर्णदशभिः कल्पसहस्रैरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा[१२] दृढशूरनामानस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पन्ना अभूवन्। तेऽप्यप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वान् परिपाच्य तेषां चार्थं कृत्वा[१३] बुद्धपरिनिर्वृता अभूवन्। तदनेनापि ते[१४] कुमार पर्यायेण एवं वेदितव्यं यथायं समाधिर्बहुकरो बोधिसत्त्वानां [१५]महासत्त्वानामनुत्तरस्य [१६]सर्वज्ञज्ञानस्याहरणाय संवर्तत [१७]इति॥

अथ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य तस्यां वेलायामेतदेव पूर्वयोगपरिवर्तं भूयस्या
30 मात्रया गाथाभिगीतेन वि[१८]स्तरेण संप्रकाशयति स्म—

N 63

स्मराम्यहं पूर्वमतीतमध्वनि
अचिन्तिये कल्पि नराण उत्तमः।

---

१ C प्राणिशत° for ब्राह्मणगृहपतिशत°. २ A om. from. नाम upto संबुद्ध. ३ B °दत्तस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः. for °दत्तो. ४ B ज्ञात्वा for विदित्वा. ५ A om. कुमार. ६ After आत्तमनाः, BC add प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातः. ७ After आरागयामास, ८ C adds दशानां च कल्पकोटीनामत्ययेन सर्वेषां. C om. °शत°. ९ After °भूत्, B adds : ज्ञानशूरोनाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धोऽभूत्. १० AB °मनस्काः for °मनसः. ११ A om. पर्यवाप्य; C उद्गृह्य for पर्यवाप्य. १२ C °संबुध्य for संबुद्धा. १३ After कृत्वा, AB Add: ततः पश्चाद् बुद्धपरिनिर्वाणेन. १४ AC om. ते कुमार. १५ AC om. महासत्त्वानाम्. १६ C बुद्ध° for सर्वज्ञ°. १७ AC om. इति. १८ A om. विस्तरेण.

उत्पन्नु लोकार्थकरो महर्षि
नामेन सो उच्यति घोषदत्तः ॥ १२ ॥

अशीति कोट्यः परिपूर्ण तस्य
प्रथमो गणो आसि य श्रावकाणाम्।
द्वितीय चासीत्[1] परिपूर्ण सप्तति-
स्तृतीय चो षष्ट्यरहन्तकोटियः ॥ १३ ॥ 5

सर्वे च क्षीणास्रव निष्क्लिेशाः
सर्वे च ऋद्धीवलपारमिं गताः।
वर्ष सहस्रा द्वुवि विंश चायुः
क्षेत्रं च आसीत् परिशुद्ध शोभनम् ॥ १४ ॥ 10

अभिषेकप्राप्ता परहित अप्रमेया
वशितेहि भूमिहि च सुप्रतिष्ठिताः।
आसन्न ते द्रुमवरि बोधि बोधितुं
ये बोधिसत्त्वास्त अभूषि तायिनः ॥ १५ ॥

इह जम्बुद्वीपस्मि अभूषि राजा 15 N 64
दृढबलो नाम महाबलश्च।
उपार्धु राज्यस्य तदेकु भुञ्जते
द्वितीय चार्धस्य अभूषि राजा ॥ १६ ॥

महाबलस्यो विजितस्मि बुद्धो
उत्पन्न सो देवमनुष्यपूजितः। 20
लभित्व राजा सुगतस्मि श्रद्धाम्
उपस्थिही वर्षसहस्र पूर्णम् ॥ १७ ॥

तस्यानुशिक्षी बहु अन्यसत्त्वाः
कुर्वन्ति सत्कार तथागतस्य।
लोकाभिषेणैव हि धर्मपूजया 25
सश्रावकस्य अतुलोऽभू उत्सदः ॥ १८ ॥

अभूषि चित्तं पुरुषोत्तमस्य[2]
देशिष्य धर्ममिमि धर्मकामाः।
यन्नून सर्वे प्रजहित्व कामा-
निह प्रव्रजेयुर्मम शासनस्मिन् ॥ १९ ॥ 30

---

१ A आसीत् for चासीत्. २ AB द्विपदोत्तमस्य for पुरुषो°.

स भाषते गाथ नराणमुत्तमः
संलेखिधर्मं सुगतान शिक्षाम्[1]।
N 65 गृहवासदोषांश्च अनन्तदुःखान्
प्रतिपत्ति धर्मेष्विह धर्मपूजा ॥ २० ॥

5 श्रुणित्व गाथां तद राजपार्थिवो
एको विचिन्तेति रहोगतो नृपः।
न शक्य गेहस्मि स्थिहित्व सर्वैं[2]
प्रतिपद्यितुमुत्तमधर्मपूजा ॥ २१ ॥

स राज्य त्यक्त्वा यथ खेटपिण्डं
10 प्राणिसहस्रेभिरशीतिभिः सह।
उपसंक्रमी तस्य जिनस्य अन्तिकं[3]
वन्दित्व पादौ पुरतः स्थितोऽभूत् ॥ २२ ॥

तेषां जिनो आशयु जानमानो
देशेतिमं शान्त समाधि दुर्दृशम्।
15 ते प्रीतिप्रामोद्यसुखेन प्रीणिता[4]–
स्तुष्टा उदग्रास्तद प्रव्रजिंसु ॥ २३ ॥

ते प्रव्रजित्वान इमं समाधिं
धारित्व वाचित्व पर्यापुणित्व।
न जातु गच्छे विनिपातदुर्गतिं
20 कल्पान कोट्यः परिपूर्ण विंशतिम् ॥ २४ ॥

N 66 ते तेन सर्वे कुशलेन कर्मणा
अद्राक्षु बुद्धान सहस्रकोटियः।
सर्वेषु चो तेषु जिनानुशासने[5]
ते प्रव्रजित्वेमु समाधि भावयी ॥ २५ ॥

25 ते पश्चिमे कालि अभूषि बुद्धा
दृढशूरनामान[6] अनन्तवीर्याः।
कृत्वा च अर्थं बहुप्राणिकोटिनां
ते पश्चिकालेस्मि शिखीव निर्वृताः ॥ २६ ॥

---

१ A शिष्यान् for शिक्षाम्. २ AB सर्वा for सर्वे. ३ C अन्तिके. ४ B प्रीतितुष्टा for प्रीणिता. ५ C जिनान for जिनानु°. ६ C °नामेन for °नामान.

महाबलो राजा य आसि पूर्वं
  स[1] ज्ञानशूरो अभु बुद्ध लोके ।
तदा बहु प्राणिसहस्रकोटियः
  स्थपेत्व बोधाय स पश्चि निर्वृतः ॥ २७ ॥

तस्माच्छृणित्वा इमु पश्चिकाले 5
  धारेय सूत्रमिमु बुद्धवर्णितम् ।
धारेत्विममीदृश [2]धर्मकोषं
  भविष्यथा क्षिप्र नराणमुत्तमाः ॥ २८ ॥

इति श्रीसमाधिराजे घोषदत्तपरिवर्तो नाम पञ्चमः ॥

---

१ B अज्ञान° for स ज्ञान.° २ A धर्मगञ्जं for धर्मकोषं.

समाधिपरिवर्तः ।

N 67 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म — तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन समाधिपरिकर्म करणीयम् । तत्र कुमार कतमत्[1] समाधिपरिकर्म ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महाकरुणासंप्रस्थितेन चित्तेन[2] तिष्ठतां वा तथागतानां परिनिर्वृतानां वा पूजाकर्मणे उद्युक्तो भवति, यदुत
5 चीवरपिण्ड[3]पातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिस्तूर्यतालावचरैर्वैजयन्तीभिः[4] तच्च कुशलमूलं समाधिप्रतिलम्भाय परिणमयति । स न कंचिद्धर्ममाकाङ्क्षंस्तथागतं पूजयति न[5] रूपं न कामान् न भोगान् न स्वर्गान् न परिवारान्[6] । अपि तु[7] खलु पुनर्धर्मचित्तको भवति । स आकाङ्क्षन् धर्मकायतोऽपि तथागतं[8] नोपलभते,
N 68 किमङ्ग पुना[9] रूपकायत उपलप्स्यते । तस्मात्तर्हि कुमार एषां सा तथागताना पूजा यदुत
10 तथागतस्यादर्शनमात्मनश्चानुपलब्धिः कर्मविपाकस्य चाप्रतिकाङ्क्षमाणता[10] । अनया कुमार त्रिमण्डलपरिशुद्धया पूजया तथागतं पूजयित्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिं प्रतिलभते[11] क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य एतदेव समाधिपरिकर्मनिर्देशं भूयस्या मात्रया गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशमति स्म —

15 अनन्तज्ञानस्य ददित्व गन्धान्
अनन्तगन्धो भवती नराणाम् ।
न[12] कल्पकोटीय व्रजन्ति दुर्गतिं
दुर्गन्धियं तेषु न जातु भोति ॥ १ ॥

ते कल्पकोट्यश्चरमाणु चारिकां
20 पूजित्व बुद्धान सहस्रकोटियः ।
ते ज्ञानगन्धेन[13] समुद्गतेन
भवन्ति बुद्धा वरशीलगन्धिकाः ॥ २ ॥

N 69 सचेत् पुनर्जानति वास्ति सत्त्वो
यो गन्ध[14] देती तथ यस्य दीयते ।
25 एतेन चित्तेन ददाति गन्धं[15]-
मेषास्य क्षान्तिर्मृदु आनुलोमिकी ॥ ३ ॥

---

१ C कतरः for कतमत्. २ B om. चित्तेन. ३ AB °पिण्डपात्र° for °पात°. ४ C om. वैजयन्तीभिः. ५ ABT om. न रूपं. ६ AB परिवारं for परिवारान्. ७ A च for तु. ८ After °गतं, C adds: तमनुपश्यति. ९ C पुनरन्यं धर्मकायत for पुना रूपकायत. १० AC °प्रतिकांक्षणता for °काङ्क्षमाणता. ११ After प्रतिलभते, C adds : सोऽनेन त्रिमण्डलपरिशुद्धेन परिणामेन ... परिणामयति, तस्य तत्कुशलमूल-मचिन्त्यविपाकमिमं च समाधिं प्रतिलभते. १ C कल्पान कोटीय मृजन्ति for न कल्पकोटीय व्रजन्ति. १३ C ज्ञातुगन्धेन for ज्ञानगन्धेन. १४ A गन्धजाती for गन्धदेती. ३५ A गन्धान् for गन्धम्.

तस्यैतं[1] क्षान्तिमधिमात्र सेवतः
  सचेन्नरः कांकणिच्छेद्यु[2] छिद्यते ।
कल्पान कोटयो यथ गङ्गवालिका
  न तस्य चित्तं भवति[3] विवर्तियम् ॥ ४ ॥

किं कारणं वुच्यति क्षान्ति नाम 5
  कथं पुनो वुच्यति आनुलोमिकी ।
अविवर्तिको[4] वुच्यति केन हेतुना N 70
  कथं पुनो वुच्यति बोधिसत्त्वः ॥ ५ ॥

क्षान्त्यस्मि धर्मे प्रकृतौ निरात्मके
  नैरात्म्यसंज्ञस्य क्लिेशु नास्ति । 10
खं[5] यादृशं जानति सर्वधर्मा-
  स्तस्मादिह स्या क तु क्षान्ति नाम ॥ ६ ॥

आनुलोमि[6] सर्वेष जिनान शिक्षतो[7]
  न चास्ति धर्मेश्वरते विचक्षणः ।
न बुद्धधर्मेषु जनेति संशया- 15
  नियं स क्षान्तिर्भवतानुलोमिकी[8] ॥ ७ ॥

एवं चरन्तस्य य लोकि मारा-
  स्ते बुद्धरूपेण भणेय्य वाचा ।
सुदुर्लभा बोधि[9] भवाहि[10] श्रावका
  न गृह्णोती वाक्यु न चो विवर्तते ॥ ८ ॥ 20

बोधेति सत्त्वान् विषमातु दृष्टितो N 71
  न एष मार्गो अमृतस्य प्राप्तये ।
कुमार्ग वर्णित्व पथे स्थपेति
  तं कारणमुच्यति बोधिसत्त्वः ॥ ९ ॥

क्षमिष्यनूलोमपथे स्थितस्य 25
  नैरात्म्यसञ्ज्ञाय विबोधितस्य ।
स्वप्नान्तरेऽप्यस्य न जातु भोति
  अस्ति नरो पुद्गल जीव सत्त्वः ॥ १० ॥

---

१ B तस्यैव for तस्यैतं. २ B कारुणिकश्च छेद्यते for काकणिच्छेद्यु छिद्यते. ३ C भवतीति वर्तियम् for भवति विवर्तियम्. ४ A सुरिवर्तिं यो; B अविवर्तियो for °र्तिको. ५ B om. खं. ६ B अनुलोम for आनुलोमि. ७ AC शिक्षते for शिक्षतो. ८ C क्षान्ती भरतानुलोकता. ९ A B भोति for बोधि. १० B वाक्खुखो विवर्तते; C बोधिवराहि श्रावको.

सचे[1] मारकोट्यो यथ गङ्गवालुका-
स्ते बुद्धरूपेण उपागमित्वा।
भणेयुरभ्यन्तरकायु जीवो
ते मं वदे नास्ति न यूय बुद्धा ॥ ११ ॥

ज्ञानेन जानाम्यहु स्कन्धशून्यकं[2]
ज्ञात्वा च क्लेशेहि न संवसामि।
व्याहार[3]मात्रेण च व्योहरामि[4]
परिनिर्वृतो लोकमिमं चरामि ॥ १२ ॥

यथा हि पुत्र पुरुषस्य जातु
कृतंसि नामा अयमेव नाम।
नामं[5] न तस्यो दिशता[6] सुलभ्यते
तथास्य नामं न कुतश्चिदागतम् ॥ १३ ॥

तथैव नामं कृतु बोधिसत्त्वो
न चास्य नामं दिशता सुलभ्यते।
पर्येषमाणो अयु बोधिसत्त्वो
जानाति यो एषँ[7] स बोधिसत्त्वः ॥ १४ ॥

समुद्रमध्येऽपि ज्वलेत अग्नि-
र्न बोधिसत्त्वस्य सत्कायदृष्टिः।
यतोऽस्य बोधाय उत्पन्नु चित्त-
मत्रान्तरे तस्य न जीवदृष्टिः ॥ १५ ॥

न ह्यत्र जातो न मृतो च कश्चि-
दुत्पन्न सत्त्वो मनुजो नरो[8] वा।
मायोपमा धर्म[9] स्वभावशून्या
न शक्यते जानितु तीर्थिकेहि ॥ १६ ॥

न चापि आहारविमूर्छितेहि
लुब्धेहि गृध्रेहि[10] च पात्रचीवरे।
न चोद्धतेहि नपि चोन्नतेहि
शक्या इयं[11] जानितु बुद्धबोधिः ॥ १७ ॥

---

१ B नवि for सचे. २ C स्कन्धशून्यता for °शून्यकं. ३ C व्यवहार° for व्याहार°. ४ A व्याहरामि for व्योहरामि. ५ AC न च नामं for नामं न तस्यो. ६ C दिशता अलभ्यते for दिशता सुलभ्यते. ७ C एव for एष. ८ A नरोऽपि वा for नरो वा. ९ A सर्वे for धर्म. १० C गृद्धेहि for गृध्रेहि. ११ C कृत्वा इमं for शक्या इयं.

न स्त्यानमिद्धाभिहतैः कुसीदैः
　स्तब्धेहि मानीहि[1] अनात्रपेहि[2] ।
येषां न बुद्धस्मि प्रसादु अस्ति
　न शक्यते ही वरबोधि जानितुम्[3] ॥ १८ ॥

न भिन्नवृत्तेहि पृथग्जनेहि　　5
　येषां न धर्मस्मि प्रसादु अस्ति ।
सब्रह्मचारीषु च[4] नास्ति गौरवं
　न शक्यते ही वरबोधि बुद्धितुम् ॥ १९ ॥

अभिन्नवृत्ता हिरिमन्त लज्जिनो
　येषां स्ति बुद्धे अपि धर्मे प्रेम ।　　10
सब्रह्मचारीषु च तीव्रगौरवं　　N 74
　ते प्रापुणन्ती वरबोधिमुत्तमाम् ॥ २० ॥

स्मृतेरुपस्थान इह येष[5] गोचरः
　प्रामोद्य प्रीति शयनमुपस्तृतम् ।
ध्यानानि चाहारु समाधि पानियं[6]　　15
　बुध्यन्ति तेऽपि वरबोधिमुत्तमाम् ॥ २१ ॥

नैरात्म्यसंज्ञा च दिवाविहारो
　अनुस्मृतिश्चंक्रमशून्यभावः[7] ।
बोध्यङ्गपुष्पा सुरभी मनोरमा
　ते युज्यमाना वरबोधि प्रापयी ॥ २२ ॥　　20

या बोधिसत्त्वान चरी विदूना-
　मभूमिरन्यस्य जनस्य तत्र ।
प्रत्येकबुद्धान च श्रावकाण च　　N 75
　को वात्र विज्ञो न जनेय छन्दम्[8] ॥ २३ ॥

सचेन्ममा आयु भवेत एत्तकं[9]　　25
　कल्पान कोट्यो यथ गङ्गवालुकाः ।
एकस्य रोमस्य भणेय वर्ण[10]
　बौद्धेन ज्ञानेन पर्यन्तु नास्ति ॥ २४ ॥

---

१ AB मानेहि for मानीहि. २ C अनोत्रसेहि for अनात्रपेहि. ३ AB बुद्धितुम् for जानितुम्. ४ A च नास्ति for न चास्ति. ५ B येषु गौरवं for येष गोचरः. ६ AB जानियं for पानियं. ७ B °शून्यभावनं for °भावः. ८ BC छन्दः. ९ B यत्तकं for एत्तकं. १० A भणेत्सुवर्णं for भणेय वर्णं.

तस्माच्छ्रुणित्वा इमु आनुशंसा-
मनाभिभूतेन जिनेन देशिताम्[1] ।
इमं समाधिं लघु उद्दिशेया
न दुर्लभा भेष्यति अग्रबोधिः ॥ २५ ॥

5 इति श्रीसमाधिराजे समाधिपरिवर्तो नाम[2] षष्ठः[3] ॥

---

१ A देशिकाम् for देशिताम्. २ A om. नाम. ३ B षष्ठमः for षष्ठः.

७

त्रिक्षान्त्यवतारपरिवर्तः ।

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन त्रिक्षान्तिज्ञ[1]ानकुशलेन भवितव्यम् । तेन प्रथमा क्षान्तिः प्रज्ञातव्या । द्वितीया क्षान्तिः प्रज्ञातव्या । तृतीया क्षान्तिः प्रज्ञातव्या । त्रिक्षान्तिविशेषकुशलेन भवितव्यं त्रिक्षान्तिज्ञानविशेषकुशलेन च[2] । तत् कस्य हेतोः ? तथाहि कुमार यदा बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रिक्षान्तिविशेष[3]कुशलो भवति त्रिक्षान्तिज्ञानविशेषकुशलश्च भवति, तदायं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षि[4]प्रं समाधिं प्रतिलभते, क्षिप्रं चा[5]नुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेनायं त्रिक्षान्त्यवतारो धर्मपर्याय उद्ग्रहीतव्यः । उद्गृह्य च परेभ्यो विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । तद् भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकार्य[6]स्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां चेति[7] ॥

अथ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्येमं त्रिक्षान्त्यवतारं धर्मपर्यायं गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म –

न केनचित् सार्धं[8] करोति विग्रहं
न भाषते वाचमनर्थसंहिताम् ।
अर्थे च धर्मे च सदा प्रतिष्ठितः
प्रथमाय क्षान्तीय सद निर्दिशीयति ॥ १ ॥

मायोपमान् जानति सर्वधर्मान्
न चापि सो भोति निमित्तगोचरः ।
न हीयते ज्ञान[9]विवृद्धभूमेः
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ २ ॥

स सर्वसूत्रान्तनयेषु कोविदः
सुभाषितेऽस्मिन्नधि[10]मुक्तिपण्डितः ।
अनन्तज्ञानी सुगतान ज्ञाने
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ ३ ॥

यैः[11] कश्चि धर्म श्रृणुते सुभाषितं
बुद्धान चो भाषितं[12] तन्न काङ्क्षति ।
अधिमुच्यते सर्वजिनान धर्मतां
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ ४ ॥

---

१ B °ज्ञानमूलेन कुशलेन for °ज्ञानकुशलेन. २ After च B C add भवितव्यम्. ३ B om. °विशेष°. ४ C om. क्षिप्रं समाधिं प्रतिलभते. ५ C om. च. ६ C °कायस्य हितार्थाय for °कायस्यार्थाय हिताय. ७ C om. इति. ८ A B C साधु for सार्धं. ९ B ज्ञानी विवृद्धिभूमेः for ज्ञानविवृद्ध°. १० B °धिमुक्त°; C °धिमुक्त° for °धिमुक्तिपण्डितः. ११ A यत्किंचिद्धर्मं; B यं किंचि; C यं कंचि. १२ A B भाषितु.

N 78 नीतार्थ[1]सूत्रान्तविशेष जानति
यथोपदिष्टा सुगतेन शून्यता।
यास्मिन् पुनः पुद्गल सत्त्व पूरुषो
नेयार्थतां जानति सर्वधर्मान्॥ ५॥

ये अस्मि लोके पृथु अन्यतीर्था[2]
न तस्य तेषु प्रतिहन्यते[3] मनः।
कारुण्यमेतेषु उपस्थपेति
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः॥ ६॥

आभासमागच्छति तस्य धारणी
तस्मिंश्च आभासि न जातु काङ्क्षति।
सत्यानु[4]परिवर्तिनि वाच भाषते
N 79 प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः॥ ७॥

चतुर्ण[5] धातून सियान्यथात्वं
वाय्वम्बुतेजःपृथिवीय चापि।
न चो विवर्तेत स बुद्धबोधेः
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः॥ ८॥

ये शिल्पस्थाना पृथु अस्ति लोके
सर्वेषु[6] सो[7] शिक्षितु बोधिसत्त्वः।
न चात्मन उत्तरि किंचि पश्यति
प्रथमाय क्षान्तीय इमे विशेषाः॥ ९॥

अकम्पियः समथ[8]बलेन भोति
शैलोपमो भोति विपश्यनाय[9]।
न क्षोभितुं शक्यु स सर्वसत्त्वै-
र्द्वितीयाय क्षान्तीय स[10] निर्दिशीयति॥ १०॥

समाहितस्तिष्ठति भाषते च
समाहितश्चंक्रमते निषीदति।
समाधिये पारमितागतो विदु
द्वितीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः॥ ११॥

---

१ A नीतान्त ° for नीतार्थ°; B om. नीतार्थसूत्रान्त°. २ C अन्यतीर्थ्या for °तीर्था. ३ C प्रतिपाद्यते for प्रतिहन्यते. ४ B सत्यानपरि°; C अन्यानुपरि° for सत्यानुपरि°. ५ A चतुरर्णवोभूमणियायथात्वं for the line. ६ A om. from सर्वेषु up to विशेषाः in ४c. ७ C चो for सो. ८ B समर्थबलेन for समथबलेन. ९ A विपश्यनायकः; B विपश्यनायः for विपश्यनाय. १० A इमे विशेषाः for स निर्दिशीयति.

समाहितो[1] लभति अभिज्ञ पञ्च N 80
क्षेत्रशतं[2] गच्छति धर्मदेशकः ।
नो चापि सो ऋद्धिबलात्तु हीयते
द्वितीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १२ ॥
स तादृशं शान्त समाधिमेषते[3] 5
समाहितस्य न स अस्ति सत्त्वः ।
यस्तस्य चित्तस्य प्रमाणु गृह्णीया
द्वितीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १३ ॥
ये लोकधातुष्विह केचि सत्त्वा-
स्ते बुद्धज्ञानेन भणेयु धर्मान् । 10
उद्गृह्लतो[4] सर्व यतो हि भाषितं
द्वितीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १४ ॥
पुरिमोत्तरा दक्षिणपश्चिमासु
हेष्ठे तथोर्ध्वं विदिशासु चैव ।
सर्वत्र सो पश्यति लोकनाथान् 15
तृतीयाय क्षान्तीय स निर्दिशीयति ॥ १५ ॥
सुवर्णवर्णेन समुच्छ्र्येण
अचिन्तियां निर्मित निर्मिणित्वा[5] ।
देशेति धर्मं बहुप्राणिकोटिनां N 81
तृतीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १६ ॥ 20
य जम्बुद्वीप इह बुद्धक्षेत्रे
सर्वत्र सो दर्शयति[6] बोधिसत्त्वः ।
ज्ञातश्च भोती ससुरासुरे जगे
तृतीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १७ ॥
बुद्धान आचारु तथैव गोचरा 25
ईर्यापथो यादृश नायकानाम् ।
सर्वत्र सो शिक्षितु भोति[7][8] पण्डितं-
स्तृतीयाय क्षान्तीय इमे विशेषाः ॥ १८ ॥
ये लोकधातुष्विह केचि सत्त्वा-
स्ते बोधिसत्त्वस्य भणेयु वर्णम् । 30

---

१ B समाधितो for समाहितो. २ B क्षेत्रेशतां; C क्षेत्रःशताः for क्षेत्रशतं. ३ A समाधि सेवतः. ४ A उद्गृह्यते for उद्गृह्लतो. ५ C निर्मिहित्वा for निर्मिणित्वा. ६ A B पश्यति for दृश्यति. ७ A B T बोधिसत्त्वः for भोति पण्डितः. ८ After पण्डितः (बोधिसत्त्वः) B adds a line: ज्ञातश्च भोति ससुरासुरे जगे.

सचेऽस्य तस्मिन् नानुनीयते मनो
न शिक्षितो उच्यति बुद्धज्ञाने ॥ १९ ॥
ये लोकधातुष्विह केचि सत्त्वा-
स्ते बोधिसत्त्वस्य [1]भणेयु वर्णम् ।
(N 82) सचेऽस्य [2]तेषु [3]प्रतिहन्यते मनो
न शिक्षितोऽद्यापि स बुद्धज्ञाने ॥ २० ॥
[4]अर्थेन लब्धेन न भोति [5]सूमनो
न चाप्यनर्थेन स भोति दुर्मनाः ।
शैलोपमे चित्ति सदा प्रतिष्ठितो
अयं विशेषस्तृतीयाय क्षान्तियाः ॥ २१ ॥
घोषानुगामी इय क्षान्तिरुक्ता
चिन्तामयी भावनानुलोमिकी ।
[6]श्रुतंमया सा अनुत्पत्तिका या
शिक्षा च अत्राप्ययु बोधिमार्गः ॥ २२ ॥
तिस्रोऽपि क्षान्तीय सदा निरुत्तराः
स बोधिसत्त्वेन भवन्ति लब्धाः ।
दृष्ट्वा ततस्तं सुगता नरोत्तमा
वियाकरोन्ति विरजाय बोधये ॥ २३ ॥
[7]ततोऽस्य तं व्याकरणं श्रुणित्वा
प्रकम्पिता मेदिनी षड्विकारम् ।
(N 83) आभाय क्षेत्रं भवते प्रभास्वरं
पुष्पाणि च [8]वर्षिषु देवकोट्यः ॥ २४ ॥
तस्यो च तं व्याकरणं श्रुणित्वा
सत्त्वान कोटी नियुता अचिन्तिया ।
उत्पादयी चित्त वराग्रबोधये
वयं पि भेष्याम [9]जिने आर्यचेतिकाः ॥ २५ ॥
क्षान्त्या इमास्तिस्र निरुत्तरा यदा
[10]संबोधिसत्त्वेन भवन्ति लब्धाः ।
न चापि सो जायति नापि म्रीयते
न चापि स च्यवति [11]नोपपद्यते ॥ २६ ॥

---

१ B भणेय वर्णम्; C भणे अवर्णम् for भणेयु वर्णम्. २ A तत्र for तेषु. ३ C प्रतिमान्यते for °हन्यते. ४ C अनेन for अर्थेन. ५ A B सुमना. ६ B श्रुतमयी for श्रुतंमया. ७ C ततोऽपि for ततोऽस्य; C reads st. 25 before st. 24. ८ C वर्षंति पुष्पवर्षम् for वर्षिषु देवकोट्यः. ९ A B जिनाग्रचेतिका for जिन आर्यचेतिकाः. १० A B सबोधि° for संबोधि°. ११ A B नु चोपपद्यते.

यदा इमा क्षान्ति त्रयो निरुत्तरा
　संबोधि[१]सत्त्वेन भवन्ति लब्धाः ।
न पश्यते जायति यश्च म्रीयते
　स्थितधर्मतां पश्यति सर्वधर्मान् ॥ २७ ॥
तथाहि तेनो वितथेति ज्ञाता　　5
　मायोपमा धर्म स्वभावशून्याः ।
न[३] शून्यता जायति नो च म्रीयते　　N 84
　स्वभावशून्या इ[४]मि सर्वधर्माः ॥ २८ ॥
यदात्यसौ सत्कृतु भोति केनचिद्
　उपस्थितो मानितु पू[५]जितोऽर्चितः ।　　10
न तस्य तस्मिन्ननुनीयते मनो
　जानाति सो धर्मस्वभावशून्यताम् ॥ २९ ॥
आक्रुष्ट सत्त्वेहि प्रहारतर्जितो
　न तेषु क्रोधं कुरुते न मानम् ।
मैत्रीं च तेषु दृढ संजनेति　　15
　तथैव सत्त्वान प्रमोचनाय ॥ ३० ॥
लोष्टेहि दण्डेहि च ताड्यमानः
　प्रतिघातु तेषु न करोति पण्डितः ।
नैरात्म्यक्षान्तीय प्रतिष्ठितस्य
　न विद्यते क्रोधखिलं न मानः ॥ ३१ ॥　　20
त[६]थाहि तेनो वितथेति ज्ञाता
　मायोपमा ध[७]र्म स्वभावशून्याः ।
स तादृशे धर्मनये प्रतिष्ठितः
　सुसत्कृतो भोति सदेवलोके ॥ ३२ ॥
यदापि सत्त्वाः प्रगृहीतशस्त्रा-　　25　N 85
　श्छिन्देयु तस्यो पृथु अङ्गमङ्गम् ।
न तस्य तेषु प्रतिहन्यते मनो
　न चापि मैत्री करुणा तु हीयते ॥ ३३ ॥
एवं च सो तत्र जनेति चित्तं
　छिन्दन्ति ते हि पृथु [८]अङ्गमङ्गम् ।　　30

---

१ C ते बोधि° for संबोधि°. २ C ज्ञानस्वभावु शून्यता for धर्मस्वभावशून्यताम्. ३ A B T न शून्यतां पश्यति for न शून्यता जायति. ४ A B इति for इमि. ५ B पूजितोऽपि for °पूजितोऽर्चितः. ६ B तथा च for तथाहि. ७ A सर्व for धर्म. ८ C अङ्गमङ्ग.

तथा[1] न मह्यं शिवं[2] शान्ति निर्वृती
यावन्न स्थाप्ये इमि अग्रबोधये ॥ ३४ ॥
एतादृशे क्षान्तिबले निरुत्तरे
नैरात्म्यक्षान्तीसमताविहारिणाम् ।
5 संबोधिसत्त्वान महायशानां
कल्पान कोट्यः सततं सुभाविताः[3] ॥ ३५ ॥
N 86 ततोत्तरे यात्तिक गङ्गवालिका[4]
न ताव बोधी भवतीह स्पर्शिता ।
ये बुद्धज्ञानेन न[5] करोति कार्यं
10 किं वा पुनर्ज्ञान तथागतानाम् ॥ ३६ ॥
क्षपेतु वर्ण सुकरं न तेषां
प्रभाषता कल्पशतान्यचिन्तिया ।
अनन्तकीर्तेन महायशानां
नैरात्म्यक्षान्तीय प्रतिष्ठितानाम् ॥ ३७ ॥
15 तस्माद्धि यो इच्छति बोधि बुद्धितुं[6]
तं ज्ञानस्कन्धं प्रवरं निरुत्तरम् ।
स क्षान्ति भावेतु जिनेन वर्णितां
न दुर्लभा बोधि वरा भविष्यति ॥ ३८ ॥

इति श्रीसमाधिराजे[7] त्रिक्षान्त्यवतारपरिवर्तो नाम[8] सप्तमः ॥ ७ ॥

१ A B माता for तथा. २ B सिय शान्त for शिव शान्ति. ३ B सुभाषिता for सुभाविताः. ४ A गङ्गवाङ्का. ५ AB om न. ६ BC बुध्यते. ७ B om. इति श्रीसमाधिराजे. ८ A om. नाम.

८

*अभावसमुद्गतपरिवर्तः ।

तत्र[1] पुनरपि भगवान् चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म[2]—भूतपूर्वं कुमार अतीतेऽध्वनि N 87
असंख्येयैः[3] कल्पैरसंख्येयतरैर्विपुलैरप्रमेयैरचिन्त्यैरपरिमाणैर्यदासीत् । तेन कालेन तेन समयेन N 88
अभावसमुद्गतो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोके उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो
लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । तत् किं मन्यसे
कुमार केन कारणेन स तथागतोऽभावसमुद्गत इत्युच्यते ? स खलु पुनः कुमार तथागतो 5
जातमात्र एवोपर्यन्तरीक्षे सप्ततालमात्रं वैहायसमभ्युद्गम्य सप्त पदानि प्रक्रमित्वा इमामेवंरूपां
वाचमभाषत—अभावसमुद्गताः सर्वधर्माः, अभावसमुद्गताः सर्वधर्मा इति । तेन च कुमार शब्देन
त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः स्वरेणाभिविज्ञप्तोऽभूत् । तत्र भौमान् देवानुपादाय यावद् ब्रह्मलोकं
परंपरया शब्दमुदीरयामासुः[4] घोषमनुश्रावयामासुः—अभावसमुद्गतो बतायं तथागतो भविष्यति,
यो जातमात्र एवोपर्यन्तरीक्षे सप्ततालमात्रमभ्युद्गम्य सप्त पदानि प्रक्रमित्वा[5] अभावशब्दमुदीरयति[6] । 10
इति ह्यभावसमुद्गतोऽभावसमुद्गत इति तस्य[7] तथागतस्य नामधेयमुदपादि । तस्य च भगवतो
बोधिप्राप्तस्य सर्ववृक्षपत्रेभ्यः सर्वतृणगुल्मौषधिवनस्पतिभ्यः सर्वशैल[8]शिखरेभ्यश्चाभावसमुद्गतशब्दो
निश्चरति[9] । यावति च तत्र लोकधातौ शब्दप्रज्ञप्तिः सर्वतोऽभावसमुद्गतविज्ञप्तिशब्दो निश्चरति । N 89
तेन च कुमार कालेन तेन समयेन तस्य भगवतोऽभावसमुद्गतस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्सं-
बुद्धस्य प्रवचने महाकरुणाचिन्ती नाम राजकुमारोऽभूदभिरूपः प्रासादिको दर्शनीयः 15
परमं[10]शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागतः । अथ खलु कुमार स महाकरुणाचिन्ती नाम राजकुमारो येन
भगवान् अभावसमुद्गतस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तेनोपसंक्रामत् । उपसंक्रम्य तस्य भगवतः
पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य एकान्तेऽस्थात् ॥

अथ खलु कुमार स भगवान् अभावसमुद्गतस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो महाकरुणा-
चिन्तिनो राजकुमारस्याध्याशयं विदित्वा [11]इमं समाधिं देशयामास । अथ खलु कुमार स 20
महाकरुणाचिन्ती राजकुमारः इमं समाधिं श्रुत्वा तुष्ट[12] उदग्र आत्तमनाः प्रमुदितः प्रीति-
सौमनस्यजातः प्रसीदति स्म । प्रसन्नचित्तश्च केशश्मश्रूण्यवतार्य काषायाणि वस्त्राणि परिधाय
सम्यगेव श्रद्धया अगारादनगारिकां प्रव्रजितोऽभूत्[13] । स प्रव्रजितः सन्निमं समाधिमुद्गृहीतवान्[14] । N 90
उद्गृह्य पर्यवाप्य धारयित्वा वाचयित्वा भावनायोगमनुयुक्तो व्यहार्षीत् । स तेनैव कुशलमूलेन

---

* This chapter is edited by Régamey, Warsaw, 1939.

१ C तत्र खलु भगवान् पुनरेव for तत्र पुनरपि भगवान्. २ After स्म, ABT read a passage given in App. I (No. 7). ३ C असंख्येयतरे विपुलेऽप्रमेयेऽचिन्त्येऽपरिपाणे for असंख्येयै ... माणैः. ४ B उदानयामासुः for उदीरयामासुः. ५ C प्रक्रम्य for प्रक्रमित्वा. ६ B °दीरयन् for °दीरयति. ७ C om. तस्य तथागतस्य. ८ C पर्वतेभ्यः for °शैलशिखरेभ्यः. ९ B निःसरति for निश्चरति. १० A B om. परम...गतः. ११ After इमं, C adds: सर्वधर्मस्वभाव˙˙˙काशयति स्म. १२ A B om. तुष्ट...जातः. १३ A B om. अभूत्. १४ C उद्गृह्णाति धारयति वाचयति पर्यवाप्नोति भावनायोगमनुयुक्तश्च विहरति for उद्गृहीतवान् ...व्यहार्षीत्.

विंशतिकल्पकोट्यो न जातु दुर्गतिविनिपातमगमत् । विंशतीनां कल्पानामत्ययेन अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धोऽभूत् । सुविचिन्तितार्थो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि । सर्वेषु च तेषु कल्पेषु विंशतिं च बुद्धकोटीरारागयामास[2] । पश्य कुमार यथायं समाधिर्बहुकरो बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुत्तरस्य बुद्धज्ञानस्य परिपूरणाय संवर्तते ॥

N 91 5 अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा[3] गाथा अभाषत—

स्मराम्यहं पूर्वमतीतमध्वनि
अचिन्तिये कल्पि नराणमुत्तमः[4] ।
उत्पन्नु लोकार्थकरो महर्षि-
र्नाम्ना हि सोऽभावसमुद्गतोऽभूत् ॥ १ ॥

10 स जातमात्रो गगने स्थिहित्वा
सर्वेष धर्माण अभावु देशयी ।
तदानुरूपं कृतु नामधेयं
शब्देन सर्वं त्रिसहस्र विज्ञपी ॥ २ ॥

देवापि सर्वे प्रमुमोच शब्दं
15 अभावु नाम्नेति जिनो भविष्यति ।
यो जातमात्रः पद सप्त प्रक्रम-
न्नभावु धर्माण ब्रवीति नायकः ॥ ३ ॥

बुद्धो यदा भेष्यति धर्मराजः
सर्वेष धर्माण प्रकाशको मुनिः ।
20 तृणवृक्षगुल्मौषधिशैलपर्वते
अभावु धर्माण रवो भविष्यति ॥ ४ ॥

N 92 यावन्ति शब्दास्तहि लोकधातौ
सर्वे ह्यभावा न हि कश्चि भावः ।
तावन्ति खो तस्य तथागतस्य
25 स्वरु निश्चरी लोकविनायकस्य ॥ ५ ॥

तस्मिंश्च काले अभु राजपुत्रः
करुणाविचिन्ती सद नामधेयः ।
अभिरूप प्रासादिक दर्शनीय
उपागमी तस्य जिनस्य अन्तिकम्[5] ॥ ६ ॥

---

१ A B T om. from विंशतीनां up to कल्पेषु. २ After आरागयामास, ABT read a passage given in App. I. (No. 8). ३ After वेलायाम्, ABT read भूयस्या मात्रया एतमेव पूर्वयोगपरिवर्तं चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य विस्तरेण गाथाभिगीतेन संप्रकाशयति स्म for इमा गाथा अभाषत. ४ C °मुत्तमम् for °मुत्तमः. ५ C अन्तिके.

वन्दित्व पादौ मुनिपुंगवस्य
प्रदक्षिणं कृत्य च गौरवेण ।
प्रसन्नचित्तो[1] निषसाद तत्र
श्रवणाय धर्मं विरजमनुत्तरम् ॥ ७ ॥
स चो जिनो आशयु ज्ञात्व धीरः 5
प्रकाशयामास समाधिमेतम् ।
श्रुत्वा च सो इमु विरजं समाधिं
लघु प्रव्रजी जिनवरशासनेऽस्मिन्[2] ॥ ८ ॥
स प्रव्रजित्वान इमं समाधिं N 93
धारित्व वाचित्व पर्यापुणित्वा । 10
कल्पान कोट्यः परिपूर्ण विंशतिं
न जातु गच्छे[1] विनिपातभूमिम् ॥ ९ ॥
स तेन चैवं कुशलेन कर्मणा
आरागयी विंशति बुद्धकोट्यः ।
तेषां च सर्वेषु जिनान अन्तिका-[2] 15
दिमं वरं शान्त समाधि भावयी ॥ १० ॥
स पश्चिकाले अमु बुद्ध लोके
सुचिन्तितार्थो सदनामधेयः ।
कृत्वा च अर्थं बहुप्राणकोटिनां
स पश्चकालस्मि शिखीव निर्वृतः ॥ ११ ॥ 20
तस्माद्धि[4] य इच्छति बोधि बुद्धितुं
सत्त्वांश्च उत्तारयितुं भवार्णवात् ।
धारेत सूत्रमिमु बुद्धवर्णितं
न दुर्लभा भेष्यति सोऽग्रबोधिः ॥ १२ ॥
इति श्री समाधिराजे अभावसमुद्गतपरिवर्तो नामाष्टमः ॥ ८ ॥ 25

---

१ C प्रशान्तचित्तो. २ B शासनस्मिन्. १ A C जग्मुः for गच्छे. २ C अन्तिके अयं. ४ A B T read st. 12 in the next chapter in the add. passage is App. I. No. (8).

गम्भीरधर्मक्षान्तिपरिवर्तः ।

N 94 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–तस्मात्तर्हि कुमार[1] बोधिसत्त्वेन
महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन गम्भीरधर्मक्षान्ति-
कुशलेन भवितव्यम् । कथं च कुमार[2] बोधिसत्त्वो महासत्त्वो गम्भीरधर्मक्षान्ति[3]कुशलो भवति ?
इह कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मायोपमाः सर्वधर्मा यथाभूततः प्रज्ञातव्याः । स्वप्नोपमा
5 मरीच्युपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमा उदकचन्द्रोपमा निर्मितोपमाः प्रतिबिम्बोपमा आकाशोपमाः
N 95 सर्वधर्माः प्रज्ञातव्याः[4] । यदा च कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मायोपमाः सर्वधर्माः परिज्ञाता
भवन्ति, स्वप्नोपमा मरीच्युपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमा उदकचन्द्रोपमा निर्मितोपमाः
प्रतिबिम्बोपमा आकाशोपमाः सर्वधर्माः[5] परिज्ञाता भवन्ति यथाभूततः, तदायं कुमार बोधिसत्त्वो
महासत्त्वो गम्भीरधर्मक्षान्तिकुशल इत्युच्यते । स गम्भीरया धर्म[6]क्षान्त्या समन्वागतो रञ्जनीयेषु
10 धर्मेषु न रज्यते, दोषणीयेषु धर्मेषु न दुष्यते[7], मोहनीयेषु धर्मेषु न मुह्यते । तत् कस्य हेतोः ?
तथा हि–स तं धर्मं न समनुपश्यति, तं धर्मं नोपलभते । यो रज्येत, यत्र वा रज्येत, येन वा
रज्येत । यो दुष्येत, यत्र वा दुष्येत, येन वा दुष्येत । यो मुह्येत, यत्र वा मुह्येत, येन वा
मुह्येत । स तं धर्मं न समनुपश्यति, तं धर्म नोपलभते । तं धर्ममसमनुपश्यन्ननुपलभमानोऽ-
रक्तोऽदुष्टोऽमूढोऽविपर्यस्तचित्तः समाहित इत्युच्यते । निष्प्रपञ्चः[8] .... । तीर्णः पारगतः.... ।
15 स्थलगतः.... । क्षेमप्राप्तः । अरूपप्राप्तः[9] । शीलवान् । ज्ञानवान् । प्रज्ञावान् । पुण्यवान् ।
N 96 ऋद्धिमान् .... । स्मृतिमान् .... । मतिमान् .... । गतिमान् .... । ह्रीमान् .... । धृतिमान् ।
चारित्रवान । धूतगुणसंलेखवान् । अनङ्गनः । निष्किंचनः । अर्हन् । क्षीणास्रवः । निष्क्लेशो
वशीभूतः सुविमुक्तचित्तः सुविमुक्तप्रज्ञः आजानेयो महानागः कृतकृत्यः कृतकरणीयोऽपहृतभारोऽ-
नुप्राप्तस्वकार्थः परिक्षीणभवसंयोजनः सम्यगाज्ञासुविमुक्तचित्तः सर्वचेतोवशिपरमपारमिताप्राप्तः
श्रमणः । ब्राह्मणः स्नातकः । पारगः वेदकः श्रोत्रियः । बुद्धपुत्रः । शाक्यपुत्रः । मर्दितकण्टकः ।
20 उत्क्षिप्तपरिखः[10] । उदीर्णपरिखः । आक्षिप्तशल्यः । निर्जरः । भिक्षुः । अपरिवेष्टनः[11] । पुरुषः ।
सत्पुरुषः । उत्तमपुरुषः । महापुरुषः । पुरुषसिंहः । पुरुषनागः[12] । पुरुषाजानेयः । पुरुषधौरेयः
पुरुषशूरः । पुरुषवीरः । पुरुषपुष्पः । पुरुषपद्मः । पुरुषपुण्डरीकः । पुरुषदमकः । पुरुषचन्द्रः ।
N 97 अकापुरुषः । पुरुषा[13]नुपलिप्तः इत्युच्यते । अथ खलु भगवां[14]स्तस्यां वेलायमिमा गाथा अभाषत–

यद लोकधातु न विवर्त[15] भोति
आकाशु भोति अयु सर्वलोकः ।

---

१ After कुमार, A B read a passage given in App. I (No. 9). T does not translate it. २ B om. कुमार. ३ C om. °क्षान्ति°. ४ C प्रत्यवेक्षितव्याः for प्रज्ञातव्याः. ५ After सर्वधर्माः, C adds यथाभूतं प्रत्यवेक्षिता भवन्ति. ६ C om. धर्म°. ७ B दूष्यते throughout. ८ The dots stand for the expression इत्युच्यते; A om. निष्प्रपञ्च. ९ B om. अरूपप्राप्तः. १० C उत्क्षिप्तपरिधि ... तीर्णपरिधि for °परिख. ११ A अनवधानवेष्टनः; B अपर्यवदान°; C अनवसान.° १२ C पुरुषदान्त for °नाग. १३ B om. पुरुष°. १४ AB °वानिममेव गम्भीरधर्मक्षान्त्यवतारं धर्मपर्यायमुद्भावयन्निमा गाथा अभाषत. १५ A विवर्ण for विवर्त.

यथैव तं पूर्वु तथैव पश्चात्
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १ ॥
इदं जगद् याव[1] च किंचि वर्तते
अधस्तमेति अभूदापस्कन्धः।
यथैव तं हेष्ठे तथैव ऊर्ध्वे
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ २ ॥
यथान्तरीक्षस्मि न किंचिदभ्रं
क्षणेन चो[2] दृश्यति अभ्रमण्डलम्।
पूर्वान्तु जानीय कुतः प्रसूतं
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ३ ॥
तथागतस्यो यथ[3] निर्वृतस्य
मनसि करोन्तः प्रतिबिम्बु दृश्यते।
यथैव तं पूर्वु तथैव पश्चात्
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ४ ॥
यथैव फेनस्य महान्तु पिण्ड-
मोघेन[4] उच्छेत्तु नरो निरीक्षते।
निरीक्ष्य सो तत्र न सारसंदर्शी
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ५ ॥
देवे यथा वर्षति स्थूलबिन्दुके[5]
पृथक् पृथग् बुद्बुद संभवन्ति।
उत्पन्नभग्ना न हि सन्ति बुद्बुदा-
स्तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ६ ॥
यथैव[6] ग्रामान्तरि लेखदर्शनात्
क्रियाः प्रवर्तन्ति[7] पृथक् शुभाशुभाः।
न लेखसंक्रान्ति गिराय विद्यते
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ७ ॥
यथा नरो मानमदेन[8] मोहितो
भ्रमन्ति संजानतिमां वसुंधराम्।
न चो महीया चलितं न कम्पितं
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ८ ॥

१ A यावत; B यावदन्त for याव च. २ B चोदघस्यति for चो दृश्यति. ३ A B परिनिर्वृतस्य for यथ नि°. ४ A जाब्येन उद्गृहीतु for ओघेन उच्छेत्तु. ५ AB °बिन्दुकं for °बिन्दुके. ६ C यथापि for यथैव. ७ C प्रकुर्वन्ति for प्रवर्तन्ति. ८ A B पानमदेन.

आदर्शपृष्ठे तथ तैलपात्रे
निरीक्षते नारि[1] मुखं स्वलंकृतम्।
सा तत्र रागं जनयित्व बालों[2]
प्रधाविता काम गवेषमाणा ॥ ९ ॥

5 मुखस्य संक्रान्ति यदा न विद्यते
बिम्बे मुखं नैव कदाचि लभ्यते।
यथा स मूढा जनयेत रागं
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १० ॥

यथैव गन्धर्वपुरं मरीचिका
10 यथैव माया सुपिनं यथैव।
N 100 स्वभावशून्या तु निमित्तभावना
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ ११ ॥

यथैव चन्द्रस्य नभे विशुद्धे
ह्रदे प्रसन्ने[3] प्रतिबिम्ब दृश्यते।
15 शशिस्य संक्रान्ति जले न विद्यते
तल्लक्षणान्[4] जानथ सर्वधर्मान् ॥ १२ ॥

यथा नरः शैलवनान्तरे स्थितो
भणेय्य गायेय्य हसेय्य रोदये।
प्रतिश्रुत्का श्रूयति नो च दृश्यते
20 तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १३ ॥

गीते च वाद्ये च तथैव रोदिते
प्रतिश्रुत्का जायति तं प्रतीत्य।
गिराय घोषो न कदाचि विद्यते
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १४ ॥

25 यथैव कामान् सुपिनन्त सेविय
प्रतिबुद्धसत्त्वः[5] पुरुषो न पश्यति।
स बाल कामेष्वतिकामलोभी[6]
तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १५ ॥

N 101 रूपान्[7] यथा निर्मिणि मायकारो
30 हस्तीरथानश्वरथान् विचित्रान्।

---

१ C नारि अलंकृत मुखम्. २ A बालः प्रधावितः for बाला प्रधाविता. ३ C विशुद्धे for प्रसन्ने. ४ C तल्लक्षणं. ५ A B प्रतिबुद्धवन्तः for °बुद्धसत्त्वः. ६ B कामयति कामलोभी for कामेष्वतिकामलोभी. ७ B रूपाण्यथो for रूपान् यथा.

न चात्र कश्चिद् रथ तत्र दृश्यते
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १६ ॥
यथा कुमारी सुपिनान्तरस्मिन्
　　सो[1] पुत्र जातं च मृतं च पश्यति ।
जातेऽतितुष्टा मृते दौर्मनःस्थिता　　5
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १७ ॥
यथा मृतां मातरमात्मजं वा
　　स्वप्ने तु वै रोदिति उच्चैशब्दम्[2] ।
न तस्य माता म्रियते न पुत्र-
　　स्तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १८ ॥　　10
यथैव रात्रौ जल चन्द्र दृश्यते
　　अच्छस्मि वारिस्मि अनाविलस्मि ।
अग्राह्य तुच्छो जल चन्द्रशून्य
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ १९ ॥
यथैव[3] ग्रीष्माण मध्याह्नकाले　　15
　　तृषाभितप्तः पुरुषो व्रजेत ।
मरीचिकां पश्यति तोयराशिं
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ २० ॥
मरीचिकायामुदकं न विद्यते　　N 102
　　स मूढ सत्त्वः पिवितुं तदिच्छति ।　　20
अभूतवारिं पिवितुं न शक्यते[4]
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ २१ ॥
यथैव आर्द्रं कदलीय स्कन्धं
　　सारार्थिकः पुरुषु विपाटयेत ।
वहिर्वा अध्यात्म न सारमस्ति　　25
　　तथोपमान् जानथ सर्वधर्मान् ॥ २२ ॥
न चक्षुः प्रमाणं न श्रोत्रं[1] घ्राणं
　　न जिह्व प्रमाणं न कायचित्तम् ।
प्रमाण यद्येत भवेयुरिन्द्रिया
　　कस्यार्यमार्गेण भवेत कार्यम् ॥ २३ ॥　　30

---

१ B स्वपुत्र for सा पुत्र. २ B उच्चशब्दा. ३ C यथापि for यथैव. ४ B C शक्यं for शक्यते.
१ C चक्षु for श्रोत्र.

यस्मादिमे इन्द्रिय अप्रमाणा
जडा[1]: स्वभावेन अव्याकृताश्च ।
तस्माद् य निर्वाणपथैव अर्थिकः
स आर्यमार्गेण करोतु कार्यम् ॥ २४ ॥

पूर्वान्तु[2] कायस्य अवेक्षमाणो
नैवात्र कायो नपि कायसंज्ञा ।
N 103 न यत्र कायो नपि कायसंज्ञा
असंस्कृतं गोत्रमिदं प्रवुच्यति ॥ २५ ॥

निर्वृत्ति[3] धर्माण न अस्ति धर्मा
10 येनेति नास्ति न ते जातु अस्ति ।
अस्तीति नास्तीति च कल्पनावता-
मेवं चरन्तान न दुःख शाम्यति ॥ २६ ॥

अस्तीति नास्तीति उभेऽपि अन्ता
शुद्धी अशुद्धीति इमेऽपि अन्ता[4] ।
15 तस्मादुभे अन्त विवर्जयित्वा
मध्येऽपि स्थानं न करोति पण्डितः ॥ २७ ॥

अस्तीति नास्तीति विवाद एष
शुद्धी अशुद्धीति अयं विवादः ।
विवादप्राप्तान न दुःख शाम्यति
20 अविवादप्राप्तान दुखं[5] निरुध्यते ॥ २८ ॥

स्मृतेरुपस्थानकथां कथित्वा
मन्यन्ति बाला वय कायसाक्षी ।
N 104 न कायसाक्षिस्य च अस्ति मन्यना
प्रहीण तस्यो पृथु सर्व मन्यना ॥ २९ ॥

25 चतुर्षु ध्यानेषु कथां कथित्वा
वदन्ति बाला वयं ध्यानगोचराः ।
न क्लेशध्यायि न च अस्ति मन्यना
विदित्व ज्ञानेन मदः प्रहीयते ॥ ३० ॥

चतुर्षु सत्त्वेषु[6] कथां कथित्वा
30 वदन्ति बाला वय सत्यदर्शिनः ।

---

१ C जनाः for जडाः. २ B पूर्वादिकार्ये च अवेक्षमाणे for the line. ३ A निवृत्त; B C निर्वृत्ति. ४ C मुक्ता for अन्ता. ५ C दुःखं न शाम्यते. ६ C वाक्येषु for सत्त्वेषु.

न सत्यदर्शिस्य च काचि मन्यना
अमन्यना सत्य जिनेन देशिता ॥ ३१ ॥
रक्षेत शीलं न च तेन मन्ये
श्रुणेय्य धर्म[1] न च तेन मन्ये ।
येनैव सो मन्यति अल्पप्रज्ञो 5
तन्मूलकं दुःख विवर्धतेऽस्य ॥ ३२ ॥
दुःखस्य मूलं मदु संनिदर्शितं
सर्वज्ञिना लोकविनायकेन ।
मदेन मत्तान दुःखं प्रवर्धते[2]
अमन्यमानान दुखं निरुध्यते ॥ ३३ ॥ 10
कियद्बहून् धर्म पर्यापुणेय्या N 105
शीलं[3] न रक्षेत श्रुतेन मत्तः ।
न बाहुश्रुत्येन स शक्यु तायितुं
दुःशील येन व्रजमान दुर्गतिम् ॥ ३४ ॥
सचेत् पुनः शीलमदेन मत्तो 15
न बाहुश्रुत्यस्मि करोति योगम् ।
क्षयेत्व[4] सो शीलफलमशेषं
पुनोऽपि स प्रत्यनुभोति दुःखम् ॥ ३५ ॥
किंचापि भावेय्य समाधि लोके
न चो विभावेय्य स आत्मसंज्ञाम् । 20
पुनः प्रकुप्यन्ति क्लिेशु तस्य
यथोद्रकस्येह समाधिभावना ॥ ३६ ॥
नैरात्म्यधर्मान्[5] यदि प्रत्यवेक्षते
तान् प्रत्यवेक्ष्य यदि भावयेत ।
स हेतु निर्वाणफलस्य प्राप्तये 25
यो अन्यहेतुर्न स भोति शान्तये ॥ ३७ ॥
यथा नरश्चौरगणैरुपद्रुतः N 106
पलायितुमिच्छति जीवितार्थिकः ।
न तस्य पादाः प्रभवन्ति गच्छितुं
गृहीत्व चौरेहि स तत्र हन्यते ॥ ३८ ॥ 30

---

१ A शून्येष्वधर्म for श्रुणेय्य धर्म. २ C विवर्धते for प्रवर्धते. ३ After शीलं, B repeats st. ३३ and ३४*a*. ४ C क्षमेत्व for क्षयेत्व. ५ B निरात्मधर्मान् for नैरात्म्य°.

एवं नरः शीलविहीन मूढः
पलायितुमिच्छति संस्कृतातः ।
स शीलहीनो न प्रभोति गच्छितुं
जराय व्याध्या मरणेन हन्यते ॥ ३९ ॥

यथैव चौराण बहू[1] सहस्रो
नानामुखेहि प्रकरोति पापम् ।
एवं किलेशा विविधैर्मुखेभि-
र्यथैव चौरो हनि शुक्ल[2]पाक्षम् ॥ ४० ॥

येन सुनिध्याप्तु निरात्मस्कन्धा
आक्रुष्टु परिभा[3]ष्टु न शङ्कु भोति ।
(N 107) स[4] क्लेशमारस्य वशं न गच्छते
यः शून्यतां जानति सो न कुप्यते ॥ ४१ ॥

बहू जनो भाषति स्कन्धशून्यतां
न च प्रजा[5]नाति यथा निरात्मकाः ।
ते अप्रजानन्त परेहि चोदिताः
क्रोधाभिभूताः परुषं वदन्ति ॥ ४२ ॥

यथा नरो आतुरु कायदुःखितो
बहूहि वर्षेहि न जातु मुच्यते ।
स दीर्घगैलान्यदुखेन पीडितः
पर्येषते वैद्यु चिकित्सनार्थिकः ॥ ४३ ॥

पुनः पुनस्तेन गवेषता च
आसादितो वैद्य विदू विचक्षणः ।
कारुण्यतां तेन उपस्थ[6]पेत्वा
प्रयुक्तु भैषज्यमिदं निषेव्यताम् ॥ ४४ ॥

गृहीत्व भैषज्य पृथुं[7] वरां वरां
न सेवते आतुरु येन मुच्यते ।
न वैद्यदोषो न च भैषजानां
तस्यैव दोषो भवि आतुरस्य ॥ ४५ ॥

(N 108) एवमिह शासनि प्रव्रजित्वा
पर्यापुणित्वा बल ध्यान इन्द्रियान्[8] ।
न भावनायामभियुक्त भोन्ति
अयुक्तयोगीन कुतोऽस्ति निर्वृतिः[9] ॥ ४६ ॥

---

१ A बहूसहस्रा. २ A शुक्लपक्षम्. ३ A परिद्रष्टु. for °भाष्टु. ४ A संक्लेश°; C अक्लेश° for स क्लेश°. ५ A B प्रजानन्ति for प्रजानाति. ६ B उपस्थयित्वा. ७ B पृथु वराणां for पृथुं वरां वरां. ८ B इन्द्रियाः. ९ A B निर्वृतः.

स्वभावशून्याः सद सर्वधर्मा
　　वस्तुं विभावेन्ति जिनान पुत्राः ।
सर्वेण सर्वं भव सर्वशून्यं
　　प्रादेशिकी शून्यता तीर्थिकानाम् ॥ ४७ ॥
न विज्ञ बालेहि करोन्ति विग्रहं　　5
　　सत्कृत्य बालान् परिवर्जयन्ति ।
ममान्तिके एन्ति प्रदुष्टचित्ता
　　न बालधर्मेहि करोति संस्तवम् ॥ ४८ ॥
न विज्ञ बालान करोति सेवनां
　　विदित्व बालान स्वभावसंततिम् ।　　10
कियच्चिरं बालु सुसेवितोऽपि
　　पुनो[1]ऽपि ते भोन्ति अमित्रसंनिभाः ॥ ४९ ॥
न विज्ञ बालेष्विह विश्वसन्ति
　　विज्ञाय बालान स्वभावधर्मताम् ।
स्वभावभिन्न प्रकृतीय बाला　　15　　N 109
　　न चास्ति मित्रं हि पृथग्जनानाम् ॥ ५० ॥
सहधर्मि[2]केनो वचनेन उक्ताः
　　क्रोधं च दोषं[3] च अप्रत्ययं च ।
प्राविष्करोन्ति इमि बालधर्मान्
　　इममर्थु विज्ञाय न विश्वसन्ति ॥ ५१ ॥　　20
बाला हि बालेहि समं समेन्ति
　　यथा अमेध्येन अमेध्यु सार्धम् ।
विज्ञाः पुनर्विज्ञजनेन सार्धं
　　समेन्ति सर्पिर्यथ सर्पि[4]मण्डैः ॥ ५२ ॥
संसा[5]रदोषाण अप्रत्यवेक्षणात्　　25
　　कर्माण विपा[6]कमनोतरन्तः ।
बुद्धान चो वाक्यमश्रद्दधाना-
　　स्ते च्छेदभेदस्मि चरन्ति बालाः ॥ ५३ ॥
सुदुर्लभं लभ्य मनुष्यलाभं
　　न शिल्पस्थानेषु भवन्ति कोविदाः ।　　30

---

१ C पुरतो हि ते for पुनोऽपि ते. २ B सहधर्मि तेनो वचनेन उक्तः for the line. ३ A रोषं or दोषं. ४ B सर्पिमण्डे. ५ B संस्कारदोषाण for संसार°. ६ A विपाकुमनोचरन्तः.

N 110 दरिद्रभूतान धनं न विद्यते
अजीवमानास्[1]तद प्रव्रजन्ति ॥ ५४ ॥

ते प्रव्रजित्वा इह बुद्धशासने
अध्[2]युषिता भोन्तिह पात्रचीवरे ।
5 ते पाप[3]मित्रेहि परिगृहीता-
स्तां नाचरन्ते सुगतान शिक्षाम् ॥ ५५ ॥

ते आत्मनः शीलमपश्यमाना-
श्चित्[4]तव्यवस्थां न लभन्ति बालाः ।
रात्रिंदिवं भोन्ति अयुक्तयोगा
10 न ते जुगुप्सन्ति च पाप[5]कर्मतः ॥ ५६ ॥

[6]कायेन चित्तेन असंयतानां
न किंचि वाचाय स[7] जल्पितव्यम् ।
सदा गवेषन्ति परस्य दो[8]षान्
अपराद्ध किं केन वा चोदयिष्ये ॥ ५७ ॥

आहारि अध्युषित भोन्ति बाला
15 न चास्ति मात्र[9]ज्ञतु भोजनस्मिन् ।
N 111 बुद्धस्य पुण्येहि लभित्व भोजनं
तस्यैव बाला अकृतज्ञ भोन्ति ॥ ५८ ॥

ते[10] भोजनं स्वादुरसं प्रणीतं
20 ल[11]ब्ध्वा च भुञ्जन्ति अयुक्तयोगाः ।
तेषां स आहारु वधाय भोति
यथ हस्तिपोतान बि[12]सा अधौतकाः ॥ ५९ ॥

किं चापि विद्वान् मतिमान् विचक्षणो
भुञ्जीत आहारु [13]शुचि प्रणीतम् ।
25 न चैव अध्युषित तत्र भोति
अ[14]गृध्नु सो भुञ्जति यु[15]क्तयोगी ॥ ६० ॥

किं चापि विद्वान् मतिमान् विचक्षणो
आभाष्यते बालु कुतो हि स्वागतम् ।

---

१ C सद for तद. २ B अध्योषिता. ३ A पापमित्रेण. ४ C चित्तस्य व्यवस्थं. ५ A पापकर्म; C पापकर्माः. ६ C कालेन चित्तेन सुसंयलानां for the line. ७ A न जल्पि°; C अजल्पितव्यम् for स जल्पितव्यम्. ८ B दोषं. ९ B मात्रज्ञत; C मात्रज्ञान for मात्रज्ञतु. १० B न भोजनस्वादनसंप्रणीती for the line. ११ A लुब्धा. १२ B विसा; C विषा for बिसा. १३ B सुविप्रणीतम् for शुचि प्रणीतम्. १४ A अगृध्दु; B अगृद्ध for अगृध्नु. १५ C तत्र योगी for युक्तयोगी.

तथ संगृहीत्वा प्रियवद्यताय
कारुण्यतां तत्र उपस्थपेति ॥ ६१ ॥
यो भोति बालान हितानुकम्पी
तस्यैव बाला व्यसनेन तुष्टाः ।
एतेन दोषेण जहित्व बालान् 5
मृगोवदेको[1] विहरेदरण्ये ॥ ६२ ॥
ईम ईदृशान्[2] दोष विदित्व पण्डितो N 112
न जातु बालेहि करोति संगतिम्[3] ।
विहीन[4]प्रज्ञानुपसेवतो मे
स्वर्गात्तु हानिः कुत बोधि लप्स्ये[5] ॥ ६३ ॥ 10
मैत्रीविहारी च भवन्ति पण्डिताः
करुणाविहारी मुदिताविहारी ।
उपेक्षकाः सर्वभवेषु नित्यं
समाधि भावेत्व स्पृशन्ति बोधिम् ॥ ६४ ॥
ते बोधि बुद्धित्व शिवामशोकां 15
विदित्व सत्त्वान् जनव्याधिपीडितान् ।
कारुण्यतां तत्र उपस्थपेत्वा
कथां कथेन्ति परमार्थयुक्ताम् ॥ ६५ ॥
ये तां विजानन्ति जिनान धर्मता-
मनाभिलप्यं सुगतान सत्यम् । 20
ते धर्म श्रुत्वा इम एवरूपां
लप्स्यन्ति क्षान्ति अरियां निरामिषाम् ॥ ६६ ॥

इति श्रीसमाधिराजे गम्भीरधर्मक्षान्तिपरिवर्तो नाम नवमः ॥ ९ ॥

---

१ B मृगेव एको. २ A इमीदृशान्. ३ A B संस्तवम् for संगतिम्. ४ C निहीन° for विहीन°. ५ B लप्स्यते.

१०

पुरप्रवेशपरिवर्तः ।

N 113 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–तस्मात्तर्हि कुमार प्रतिपत्तिसारो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार सदा शिक्षितव्यम् । तत् कस्य हेतोः ? प्रतिपत्तिसारस्य हि कुमार बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न दुर्लभा भवत्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः, किं[1] पुनरयं समाधिः । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत् – आश्चर्यं भगवन् यावत् सुभाषिता चेयं भगवता[2] बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामववादानुशासनी सर्वबोधिसत्त्वशिक्षा देशिता स्वाख्याता सुप्रज्ञप्ता । सर्वतथागतगोचरोऽयं भगवन् यत्र अभूमिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां कः पुनर्वादोऽन्यतीर्थिकानाम् ? प्रतिपत्तिसाराश्च वयं भगवन् भविष्यामः अनपेक्षाः कायजीविते[3] च भूत्वा तथागतस्यानु[4] शिक्षिष्यामहे । तत् कस्य हेतोः ? शिक्षितुकामाश्च वयं भगवंस्तथागतस्य, अभिसंबोद्धुकामा वयं भगवन्ननुत्तरां[5] सम्यक्संबोधिम् । अर्थिका वयं भगवन् अनुत्तरायाः[6] सम्यक्संबोधेः । विध्वंसयितुकामाश्च वयं भगवन् मारं पापीयांसम् । मोचयितुकामा वयं भगवन् सर्वसत्त्वान्[7] सर्वभयेभ्यः सर्वदुःखेभ्यः[8] । अधिवासयतु मे भगवान् श्वस्तने मम गृहे भक्तं भोक्तुं सार्धं बोधिसत्त्वगणेन सार्धं भिक्षुसंघेन चानुकम्पामुपादाय[9] । N 115 अधिवासयति स्म भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य तूष्णींभावेन श्वस्तने[10] गृहे भक्तं भोक्तुं सार्धं बोधिसत्त्वगणेन भिक्षुसंघेन[11] चानुकम्पामुपादाय । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवतस्तूष्णींभावेनाधिवासनं[12] विदित्वा उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य भगवतोऽन्तिकात् प्राक्रामत्[13] ॥

N 116 अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो[14] येन राजगृहं महानगरं येन[15] च स्वकं निवेशनं N 117 तेनोपसमक्रामत् । उपसंक्रम्य चन्द्रप्रभः[16] स्वगृहं प्राविशत् । प्रविश्य च तामेव रात्रिं प्रभूतं प्रणीतं N 118 खादनीयं भोजनीयं स्वादनीयमभिसंस्कारयति स्म । शतरसं च भोजनं संपाद्य[17] तस्या एव रात्र्या अत्ययेन राजगृहं महानगरं सुसिक्तं सुसंमृष्टं मुक्तकुसुमाभिकीर्णं[18] गन्धघटिकानिर्धूपितमुच्छ्रित-

---

१ A किमङ्ग पुनः ; B किमतः पुनः for किं पुनः. २ After भगवता, A adds: अर्हता सम्यक्संबुद्धेन प्रतिपत्तिसमाध्यवतारः सुदेशितः सुप्रज्ञप्तः, while B adds: तथागतेनार्हता. ३ B कायजीविता for °जीविते. ४ B तथागतेभ्यः for तथागतस्य. ५ A C om. भगवन्. ६ A अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ for अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः. ७ After °सत्त्वान्. B adds सवस्त्रपेभ्यः. ८ After °दुःखेभ्यः, AB read a passage given in App. I (No 10).

९ After उपादय, A B add : तत्रेदमुच्यते–

अभियाचमि ससुरनरेन्द्रं शुचि मम मन्दिर भुञ्जितु भक्तम् ।
अधिवासयतु सुरवरनाथो मय्यनुकम्पयमान मुनीन्द्रो ॥

१० B श्वश्वेतनया ; C श्वश्वेतनया for श्वस्तने. ११ After °संघेन, B adds सार्धं बोधिसत्त्वसंघेन. १२ A C अधिवासनां. १३ After प्राक्रामत्, A B read a passage given in App. I (No 11). १४ After कुमारभूतो, A adds : अत्रान्तरे सर्वं मार्गमनेकविचित्रविकारप्रकारव्यूहं मार्गमलंकृत्य ; while B adds : अवान्तरसमार्गमनेकरत्नविकारप्रकामव्यस्तमार्गमलंकृतं कृत्वा, गृध्रकूटात् पर्वतादवतीर्य. १५ After येन, A B add : दिव्यतुङ्गविशालोदारं स्वकं. १६ After चन्द्रप्रभः, A B add : तेनोपजगाम, उपेत्य स्वगृहं (B स्वनिवेशनं). १७ A B संपादयित्वा for संपाद्य. १८ After °भिकीर्णं, A B read a passage given in App. I (No. 12).

च्छत्रध्वजपताकं धूपनधूपितं वितानविततमवसक्तपट्टदामकलापं सरथ्यान्तरापणमपगतपाषाण- N 119
शर्करकठल्लं विचित्रपुष्पाभिकीर्णं चन्दनचूर्णाभिकीर्णं गवाक्षतोरणनिर्यूहपञ्जरजालार्धचन्द्रसमलंकृतं
चन्दनानुलिप्तमकार्षीत् । सर्वावन्तं नगरमुत्पलकुमुदपद्मपुण्डरीकाभ्यवकीर्णमकार्षीत् । स्वं च गृहं
सर्वालंकारव्यूहितमकार्षीत् । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत इमानेवंरूपान् नगरव्यूहान् गृहव्यूहान् N 120
भोजनव्यूहान् समलंकृत्य राजगृहान्महानगरान्निष्क्रम्य येन गृध्रकूटपर्वतो येन भगवांस्तेनोपसमक्रामत् । 5 N 121
उपसंक्रम्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य एकान्तेऽस्थात् । एकान्ते स्थितः चन्द्रप्रभः कुमारभूतो
भगवतः कालमारोचयामास—कालो भगवन्, कालः सुगत, सिद्धं भक्तं यस्येदानीं कालं
मन्यसे । अथ खलु भगवान् उत्थायासनात् कल्यमेव निवास्य पात्रचीवरमादाय महता भिक्षुसंघेन N 122
सार्धं परिपूर्णेन भिक्षुशतसहस्रेण संबहुलैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतोऽनेकैश्च
देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्यशतसहस्रैः पूज्यमानोऽभिष्टूयमानो महता 10 N 123
बुद्धानुभावेन महता बुद्धप्रातिहार्येण महता बुद्धेर्यापथेन रश्मिकोटिनियुतशतसहस्रैर्निश्चरद्भिर्नाना-
तूर्यशतसहस्रैः पुष्पगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरैः प्रवर्षद्भिर्येन राजगृहं महानगरं तेनोपसंक्रामति
स्म । चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य निवेशने प्रक्षिप्तश्च भगवता दक्षिणश्चक्ररत्नसमलंकृतः अपरिमित-
कुशलसंचितपादरत्न इन्द्रकीले, अथ तावदेव तस्मिन् महानगरे अनेकानि आश्चर्याद्भुतानि
प्रातिहार्याणि संदृश्यन्ते स्म । इयमत्र धर्मता । तत्रेदमुच्यते— 15 N 124

पुरवर[1] प्रविशन्ति[2] नायकस्मिन्[3]
चरणवरु स्थपितश्च इन्द्रकीले ।
चलति[4] वसुमती शिरीय तस्य
प्रमुदित भोन्ति पुरोत्तमस्मि सत्त्वाः ॥ १ ॥

ये नर क्षुधिताः पिपासिता वा 20 N 125
न भवति तेष जिघत्स तस्मि काले ।
अपगत भवती क्षुधा पिपासा
यद् जिनु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम् ॥ २ ॥

तथ पुन नर ये भवन्ति अन्धाः N 126
श्रोत्रविहीन अनाथ अल्पपुण्याः । 25
सर्वि प्रतिलभन्ति चक्षु श्रोत्रं
यद् जिनु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम् ॥ ३ ॥

यमविषये ये केचि भोन्ति प्रेताः
सुदुःखित खेटसिंघाणकभोजनाशाः ।
सर्वि सुखित भोन्ति आभस्पृष्टा 30
यद् जिनु निक्षिपतीन्द्रकीलि[5] पादम् ॥ ४ ॥

---

१ B पुरवरु. २ A C प्रविशन्तु. ३ A नायकेन ; B नायकेनो. ४ B चलित. ५ A मुनिपति for निक्षिपति.

शैलशिखरशृङ्गपर्वताश्च
तथ वरपादपशालकर्णिकाराः।
सर्वि अभिनमन्ति येन बुद्धो
यद जितु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम्॥ ५॥

5 सनगरनिगमा ससागरान्ता
प्रचलि वसुंधरि षड्विकार[1] सर्वा।
न भवति विहेठ कस्यपि चेह
यद जितु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम्॥ ६॥

N 127 मरु[2]मनुजकुम्भाण्डराक्षसाश्च
10 नभःस्थित तुष्ट[3] उदग्रचित्ताः।
छत्र धरिय च लोकनायकस्य
परम[4]प्रीणित जनेत्व बोधिछन्दम्॥ ७॥

श्रूयति च मनोज्ञ वाद्यशब्द-
स्तूर्यसहस्र अघट्टिता रणन्ति।
15 प्रमुदितास्तद भोन्ति सर्वसत्त्वा
यद जितु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम्॥ ८॥

वृक्षशतसहस्र ओनमन्ति
सर्वि प्रपुष्पित भोन्ति तस्मि काले।
देवशतसहस्र अन्तरीक्षे
20 पूज करोन्ति अमानुषी जिनस्य॥ ९॥

ऋषभगण तदा नदन्ति हृष्टा
हयद्विरदाधिपती प्रवृद्धकायाः।
मृगपतयो नदन्ति सिंहनादं
यद जितु निक्षिपतीन्द्रकीलि पादम्॥ १०॥

25 महीपतय ये केचि भूमिपाला
दिशि[5]विदिशासु च आगता भवन्ति।
N 128 धरणितलि पतन्ति हृष्टचित्ता
दृष्टु जिनस्य शिरीमिममेवरूपाम्॥ ११॥

अन्ये अभिष्टुवन्ति लोकनाथम्
30 अपरि क्षिपन्ति जिनस्य पुष्पवृष्टिम्।

---

१ B °विकारि सर्वाः. २ C स्तुर° for मरु.° ३ A पुष्ट for तुष्ट. ४ B °पणीत; B °परीत for °प्रीणित. ५ A दशदिशि विदिशासु for दिशिविदिशासु.

अपरि दशनखाञ्जलिं करित्वा
　　अहो जिनु कारुणिको भणन्ति[1] वाचम् ॥ १२ ॥

केचि वर क्षिपन्ति मुक्तहारान्
　　बहुविध आभरणान् जनेत्व प्रीतिम् ।
चीवर रतनान् क्षिपन्ति अन्ये
　　अतुलियु अग्रु जनित्व बोधिचित्तम्[2] ॥ १३ ॥

केचि वर क्षिपन्ति हेम[3]जालं
　　अपरि पुनर्मुखफुल्लकं क्षिपन्ति ।
केचि वर क्षि[4]पन्ति हेमनिष्कां-
　　स्तथ अपरे परिहारकान् क्षिपन्ति ॥ १४ ॥

कटकवर क्षिपन्ति केचि तत्र
　　अपरि केयूर क्षिपन्ति रत्नचित्रान् ।
अम्बर कुसुमान् क्षिपन्ति अन्ये
　　चित्त जनेत्व 'सियां वयं पि बुद्धाः[5]' ॥ १५ ॥

अपरि नरः क्षिपन्ति हेम[6]चित्रां-
　　स्तथ मणिसू[7]त्रवरान् प्रसन्नचित्ताः ।
केचि च रतनजा[8]लकं क्षिपन्ति
　　द्वारि यदा स्थितु भोति लोकनाथः ॥ १६ ॥

परमदुःखित ये भवन्ति सत्त्वा
　　बहुविधुपद्रवु शोकशल्य प्राप्ताः ।
सर्वि सुखसमर्पिता भवन्ति
　　पुरुषवरस्य शिरीय नायकस्य ॥ १७ ॥

परभृतशुकसारिकामयूरा-
　　स्तथपि च सारसचापहंसक्रौञ्चाः ।
सर्वि द्विजगणा नभे स्थिहित्वा
　　परममनोज्ञरुतानि व्याहरन्ति ॥ १८ ॥

प्रमुदित तद भोन्ति पक्षिसंघा
　　मधुरमनोज्ञरुतं प्रमुञ्चमानाः ।
रागु तथ [9]समेन्ति दोषमोहं
　　ये च श्रृणन्ति मनोज्ञ पक्षिशब्दान् ॥ १९ ॥

---

१ B हरन्ति; C महन्ति for भणन्ति. २ C बोधिसत्त्वम्. ३ C हेममाला. ४ In C, portion from °पन्ति upto 49st. *ab* is missing on damaged folio. ५ B विबुद्धा for पि बुद्धाः. ६ B हेमसूत्रां. ७ B मणिचूडधरान्. ८ B °जालिकां for °जालकं. ९ A गमेन्ति for समेन्ति.

श्रुणिय रञ्जनीय सत्त्वकोट्यः
सर्वि च लभन्ति क्षान्तिमानुलोमाम्।
N 130 तांश्च सुगत व्याकरोति सर्वान्
भविष्यथ यूय जिना अनागताश्च[1] ॥ २ ॥
5 न भवति किलेशु तस्मि काले
सर्वि[2] सगौरव भोन्ति धर्मराजे।
अपगतभयदोषमोहजाला:[3]
प्रणिपतिताः सुगतमभिष्टुवन्तः ॥ २१ ॥
पश्यिय[4] तद रूप नायकस्य
10 स्पृह जनयन्ति वरस्मि बुद्धज्ञाने।
कद वय लभे ज्ञानमेवरूपम्
आशयु ज्ञात्व जिनोऽस्य व्याकरोति ॥ २२ ॥
रश्मि शतसहस्र निश्चरन्ति
एकैकतः[5] सुगतस्य रोमकूपात्।
15 तदुत्तरि यथ गङ्गवालिका वा
न पि च निमित्तु गृहीतु शक्यु तासाम् ॥ २३ ॥
सूर्यप्रभ न भान्तिं तस्मि काले
न पि मणि नाग्नि न सर्वदेवतानाम्।
N 131 सर्वि प्रभ न भान्ति[6] तस्मि काले
20 यद प्रविशन्त पुरं विभाति बुद्धः ॥ २४ ॥
पद्मशतसहस्र प्रादुर्भूता
धरणितु कोटिसहस्रपत्र शुद्धाः।
यत्र दशबलः स्थपेति पादं
मार्गि[7] गतः सुगतो महागणेन[8] ॥ २५ ॥
25 अशुचि केलिमला[9] न भोन्ति तस्मि काले
नगरवरं[10] प्रविशन्ति नायकस्मिन्।
नगरु सुरभि सर्वि धूपनेन
गन्ध मनोज्ञ प्रवायते समन्तात् ॥ २६ ॥
वीथि नगरि तद[11] भोति सर्वा
30 अपगतलोष्टकठल्ल सिक्त गन्धैः।

---

१ B अनागतेश्च. २ B सर्विंष गौरव भोन्ति धर्मराजा for the line. ३ T om. अपगत...... ष्टुवन्तः. ४ B प्रतिपत्तिषु सुगतस्य तिष्ठवन्तः for the line. ५ B एकीकता for एकैकतः. ६ A भोन्ति for भान्ति. ७ B मार्गगतः. ८ B om. महा°. ९ B करमला न भान्ति for कलिमला न भोन्ति. १० B नगरवनं for °वरं. ११ B शुद्ध भोन्ति for तद भोति.

पुण्य दशबलस्य एवरूपा
विविध विकीर्णु भवन्ति मुक्तपुष्पाः ॥ २७ ॥
यक्ष शतसहस्र रौद्रचित्ताः
कनकनिभं द्विपदेन्द्रु दृष्ट्व बुद्धम् ।
जनयि विपुलु नायकस्मि प्रेमं 5
शरणंमुपेति[1] च बुद्धधर्मसंघान् ॥ २८ ॥
ये च देवशतसहस्र कोटियो वा N 132
उपगत सर्वि नरेन्द्रदर्शनाय ।
वर्षति सुगतस्य पुष्पवर्षं
गगनतले च स्थिहन्ति मुक्तपुष्पाः ॥ २९ ॥ 10
ये मनुज क्षिपी जिनस्य पुष्पं
गगनतले भवतीति पुष्पछत्रम् ।
ये[2] पुन कुसुमान् क्षिपन्ति देवा
धरणितले स्तृत[3] भोन्ति दिव्यपुष्पाः ॥ ३० ॥
न[4] भवति कदाचि दृष्ट्व तृप्ती 15
देवमनुष्यकुभाण्डराक्षसानाम् ।
यद दशबलु दृष्ट्व लोकनाथं
प्रमुदित भोन्ति उदग्रकल्यचित्ताः ॥ ३१ ॥
न मनसि तद भोन्ति दिव्यपुष्पा N 133
न च पुन विस्मयु जायते च तत्र । 20
यद पुरुषवरस्य कायु दृष्ट्वा
तुष्ट भवन्ति उदग्र सर्वसत्त्वाः ॥ ३२ ॥
ब्रह्म दशबलस्य[5] दक्षिणेनो
तथ पुन वामतु शक्र देवराजा ।
गगनतलगता अनल्प देवकोट्यः 25
पुरुषवरस्य जनेन्ति चित्रिकारम् ॥ ३३ ॥
परिवृत जिनु देवदानवेहि
मरुमनुजान शिरिं प्रसित्व सर्वाम् ।
धरणि क्रमतलेहि चित्रयन्तो
प्रविशि पुरं भगवान्निमन्त्रणाय ॥ ३४ ॥ 30

---

१ B शरणमुपन्ति for °मुपेति. २ B यत् for ये. ३ A B स्थित for स्तृत. ४ B नच for न. ५ B °बल दृष्ट लोकनाथां for °बलस्य दक्षिणेनो.

N 134

कुसुमित अनुव्यञ्जनेहि काये[१]
यथ गगनं परिपूर्ण तारकेहि ।
प्रतपति स्थितु राजमार्गि बुद्ध-
श्चन्द्रो नभःस्थ यथैव पूर्णिमास्याम् ॥ ३५ ॥

5 मणिरतनु यथा विशुद्धु श्रेष्ठं[२]
व्यपगतदोषमलं प्रभासमानम् ।
दिशि विदिशि प्रमुञ्चि आभ शुद्धां
तथ जिनु भासति सर्वलोकधातुम् ॥ ३६ ॥
परिवृतु जिनु देवदानवेहि

10 प्रविशति राजगृहं नराण श्रेष्ठः ।
धरणि क्रमतलेहि चित्रयन्तो
प्रविशति चन्द्रप्रभस्य गेहि बुद्धः ॥ ३७ ॥
पुरवरु समलंकृतं समन्ताद्
बहु ध्वज कोटिसहस्र[३] उच्छ्रितात्र ।

15 गन्धवरविलिप्त सर्वभूमी
सुमनःप्रकीर्ण[४] तथैव वार्षिकारम्[५] ॥ ३८ ॥
यद सुगतु कथां कथेति नाथो
वीथिगतो मनुजान् कृपायमानः ।

N 135

निर्मितु जिनु तत्र निर्मिणित्वा

20 वितरति तेषु प्रणीत बुद्धधर्मान् ॥ ३९ ॥
दर्शनियुत[६] जिनान[७] निर्मितान
कनकनिभा अभिरूप दर्शनीया ।
परिवृतु जिनु बुद्ध[८] निर्मितेहि
वितरति शून्यत शान्त बुद्धबोधिम् ॥ ४० ॥

25 प्राणिशतसहस्र तं श्रुणित्वा
प्रणिदधि चित्तु वराग्रबुद्धज्ञाने ।
कद वय लभि ज्ञानमेवरूपं
आशयु ज्ञात्व जिनोऽस्य व्याकरोति ॥ ४१ ॥
केचि स्पृह जनेन्ति तत्र काले

30 परम अचिन्तिय लब्ध[८] तेहि लाभाः ।

---

१ B काया for काये. २ B येषु for श्रेष्ठं. ३ A बोधिसत्त्व for कोटिसहस्र. ४ A समनुकीर्ण for सुमनः प्रकीर्ण. ५ B वार्शिका च for वार्षिकारम्. ६ T om. st. 40. ७ A जिनस्य निर्मि; B जिनस्य निर्मितानि for जिनाना निर्मितान. ८ B तत्र for बुद्ध. ९ B जिनु for चित्त. ८ A तेहि लब्ध लभान् for लब्ध तेहि लाभाः

येहि जिनु निमन्त्रितो नरेन्द्रो
　　न च पर्यन्त स तेषु[1] दक्षिणायाः ॥ ४२ ॥
केचि पुनरुपपादयि सुचित्तं
　　श्वो वय कारुणिकं निमन्त्रयामः ।
हितकरमनुकम्पकं[2] प्रजानां
　　यस्य सुदुर्लभु दर्शनं भवेषु[3] ॥ ४३ ॥
केचि स्थित निर्यूहखोटके हि　　N 136
　　सुभगु विभूषितगात्र प्रेमणीयाः[4] ।
दिव्य दशबलस्य मुक्तपुष्पा-
　　ण्यवकिरतेऽग्रु जनित्व बोधिचित्तम् ॥ ४४ ॥
सुरुचिर वर चम्पकस्य मालां
　　तथ अतिमुक्तक गन्धवर्षिकां[5] च ।
अपरि पुन क्षिपन्ति पट्टदामान्
　　परम निरुत्तरु चित्तु संजनित्वा ॥ ४५ ॥
केचि स्थित गृहे गृहीतपुष्पाः[6]
　　परमविभूषितकायु चीवरेहि ।
पुष्प विविधु गृहीत्वा[7] पट्टदामान्
　　प्रवर्षि[8] येन जिनो महानुभावः ॥ ४६ ॥
पद्मकुमुदोत्पलान् क्षिपन्ति केचि
　　अपरि क्षिपन्ति विशिष्ट हेमपुष्पान् ।
मणिरतन क्षिपन्ति केचि तस्मिन्
　　अपरि क्षिपन्ति च चूर्ण चन्दनस्य ॥ ४७ ॥
अपरिमित भवन्ति अच्छरीया
　　अतुलिय ये न च शक्यु कीर्तनाय ।
पुरवरु प्रविशन्ति नायकस्मिन्　　N 137
　　बहुजनकोट्य[9] स्थिहिंसु बुद्धज्ञाने ॥ ४८ ॥
अबृह अतपाश्च दृष्टसत्याः
　　सुदृंश[10] सुदर्शन ये च अन्य देवाः ।
तथ[11] पुनरकनिष्ठ वीतरागा[12]
　　उपगत सर्वि[13] नरेन्द्रदर्शनाय ॥ ४९ ॥

---

१ A देश for तेषु. २ B हितकरु for हितकरम्. ३ B भवेयुः for भवेषु. ४ A प्रेमणीयाम् for °णीयाः. ५ A गन्धवार्षिकाणाम्. ६ B गृहीत्व पुष्पान् for गृहीतपुष्पाः. ७ A गृह्य for गृहीत्व. ८ B प्रवशितु for प्रवर्षि. ९ B °कोटि for °कोट्य. १० B सदृश. ११ C अथ for तथ. १२ After वीतरागा, C adds : बृहत्फलसदृशाश्च दृष्टसत्त्वाः शत ... यथा प्रभासमानो. १३ C तत्र for सर्वि.

तथ शुभमरुताश्च अप्रमेया
अपरिमित[1] शुभा उदग्रचित्ताः ।
शुभकृत्स्न नियुताश्च अप्रमेया
उपगत पश्यितु नायकं महर्षिम् ॥ ५० ॥

5 अपरिमितु तथाप्रमाण-आभा
तथ पुन देव परीत्त आभ ये च ।
बहु नियुत आभस्वराण तस्मिन्
उपगत पश्यितु तेऽपि लोकनाथम् ॥ ५१ ॥

बहव शतसहस्र पारिषद्या-[2]
10 स्तथ पुन ब्रह्मपुरोहिताः प्रसन्नाः ।
N 138 बहुशत पुन ब्रह्मकायिकानां
उपगत[3] नायकदर्शनाय सर्वे ॥ ५२ ॥

तथ पुन परनिर्मितापि[4] देवा-
स्तथ निर्माणरतिश्च शुद्धसत्त्वाः ।
15 प्रमुदित तुषिताथ यामदेवा
उपगत सर्वि नमस्यमान बुद्धम् ॥ ५३ ॥

त्रिदश अपि च शक्र देवराजा
अप्सरकोटिशतैः सहागतोऽत्र ।
कुसुमवर्ष संप्रवर्षमाणो
20 उपगत बुद्धमुनीन्द्रदर्शनाय ॥ ५४ ॥

चतुरि चतुर्दिशासु लोकपाला
वैश्रवणो धृतराष्ट्र नागराजा ।
विरूढकु[5] विरूपाक्षु हृष्टचित्ता
उपगत सर्वि नरेन्द्र ते स्तुवन्ता ॥ ५५ ॥

25 ऐलविल बलवन्त यक्षराजा
परिवृत यक्षशतेहि[6] प्रेमजातः ।
गगनतलि स्थिहित्व हृष्टचित्तः
क्षिपति अनेक विचित्र पुष्पवर्षम् ॥ ५६ ॥

N 139 अपरि पुनरनन्त[7] मालधारी
विविध विचित्र गृहीत्व माल्यगन्धान्[8] ।

---

१ A C अपरिपरित्त for अपरिमित. २ B पार्षदाद्याः for पारिषद्याः. ३ C तथागत for उपगत. ४ Mss. परिनिर्मितापि. ५ B विरुधक for विरूढकु. ६ C लक्षशतेहि for यक्षशतेहि. ७ A C अपि पुन सद मत्त for अपरि पुनरनन्त. ८ A गन्धमाल्यान् for माल्यगन्धान्.

सर्वि सपरिवार हृष्टचित्ताः
　　पुरुषवरस्य करोन्ति तत्र पूजाम् ॥ ५७ ॥

वहव शत करोटपाणि[1] यक्षा
　　अपि च सुभूषि[2] तेष यक्षकन्याः ।
सुमधुर सुमनोज्ञ यक्षवाद्यै-
　　स्तूर्यशतेहि[3] करोन्ति बुद्धपूजाम् ॥ ५८ ॥　　5

ललित-मधुर-गीत-वादितस्मिन्
　　सुकुशलैः सह किन्नरीसहस्रैः ।
द्रुम उपगत गन्धमादनातो
　　जिनवरु पूजितु[4] किन्नराण राज्ञा[5] ॥ ५९ ॥　　10

शंवर बल वेमचित्र राहु
　　दानवकन्य सहस्रपारिवाराः ।
असुरगण महर्द्धिकाश्च[6] अन्ये
　　उपगत ते रतनानि वर्षमाणाः ॥ ६० ॥

शतनियुत अनन्त राक्षसानां　　15　　N 140
　　राक्षसकोटिशतैरुपास्यमानाः[7] ।
पृथु विविध विचित्र मुक्तपुष्पान्
　　पुरुषवरस्य क्षिपन्ति गौरवेण[8] ॥ ६१ ॥

तथपि च अनवतप्तु नागराजा
　　परमसुशिक्षिताश्च[9] नागकन्याः ।　　20
तूर्यशतसहस्र नादयन्त्यो[10]
　　उपगत पूजन तत्र लोकनाथम् ॥ ६२ ॥

पञ्चशत अनवतप्तु[11] पुत्रा
　　विपुलु अनुत्तरु ज्ञान प्रार्थयन्तः ।
स्वजनपरिवृता उदग्रे[12] भूत्वा　　25
　　उपगत पूजयितुं स्वयं स्वयंभूम् ॥ ६३ ॥

तथपि च अपलालु नागराजा　　N 141
　　पुरुषवरस्य कृताञ्जलिः प्रणम्य ।

---

१ C करोडपाद for करोटपाणि. २ B अभूषिय, C अभूषि for सुभूषि. ३ B सूर्यशकेहि करोन्ति तत्र पूजाम् for the line. ४ A पूजति; B पूजन for पूजितु. ५ C पूजां for राज्ञा. ६ B महर्षिकाश्च for महर्द्धि°. ७ A B उपास्यमानः. ८ After गौरवेण in st. 61, A B T read a passage given in App. I (No. 13). ९ B °क्षित तस्य नागकन्या. १० C वादयन्त्यो for नाद°. ११ B °तप्तपुत्रा; C अनोपतप्तपुत्रा. १२ C उदग्रभूता.

वर रुचिर गृहीत्व नागपुष्पान्[1]
स्थित गगने मुनिराज सत्करोन्तः ॥ ६४ ॥

तथपि च मुचिलिन्द[2] नागराजा
प्रीतमनाः परितुष्ट हर्षजातः ।

5 विविध रत्नमौक्तिकं गृहीत्वा
उपगमि नायकु[3] अभिकिरन्तु तत्र ॥ ६५ ॥

तथपि च कालिकोऽपि नागराजा
उपगतु मुखु तथागतस्य हृष्टचित्तः[4] ।

वर रुचिर गृहीत्व रत्नदामान्[5]
10 पुरुषवरस्य पूज करित्व श्रेष्ठाम् ॥ ६६ ॥

सोऽपि परम गौरवं[6] जनित्वा
अनुस्मरमाणु गुणांस्तथागतस्य ।

N 142 स्वजनपरिवृतः सनागसंघो
बहुविधु भाषति वर्ण नायकस्य ॥ ६७ ॥

15 नन्दु तथा उपनन्दु नागराजा
तथ पुनस्तक्षक कृष्णगौतमौ[7] च ।

उपगत जिनु ते नमस्यमानाः
प्रणिपतिताः सुगतस्य पादयोर्हि ॥ ६८ ॥

उपगत एलपत्रु नागराजा
20 परिवृत नागशतेहि रोर्चमानः[8] ।

मुनिवर जिनु काश्यपं स्मरन्तो
स्वक उपपत्ति अपश्यि अक्षणेषु ॥ ६९ ॥

अहो अहु पुरि आसि काङ्क्षप्राप्तो
मयि पुरि च्छिन्नु परित्तमेलपत्रम् ।

25 सो अहु उपपन्नु अक्षणस्मिन्
न सुकरु धर्म विजानितुं जिनस्य ॥ ७० ॥

क्षिप्र अहु जहित्व नागयोनिं
परम जुगुप्सितमेतु जन्तुकायम् ।

---

१ A नागमुक्ता; C नागपुष्प. २ C अचलेन्द for मुचिलिन्द. ३ C नायकमोकिरन्ति तत्र. ४ After हृष्टचित्तः, B reads the following:

वर रुचिर गृहीत्व नागराजा विविध रतनमौक्तिकं गृहीत्वा ।
उपगमि नायको किरन्तु तत्र तथपि च कालियकोऽपि नागराजा ॥

and repeats st. ६६. ५ B रत्नदामां for °दामान्. ६ C मौक्तिकं for गौरवं. ७ C °गोतमश्च for °गौतमौ च. ८ A C रोदमानः.

धर्ममहु विजानि शा[2]न्तिभावं N 143

पुरुषवरेण य ज्ञातु बोधिमण्डे ॥ ७१ ॥

सागर अहिराजचक्रवर्ती

परिवृतु नाग[3]त्रिकोटिसहस्रैः ।

वरु[4]ण मनस्वी गृहीत्व मुक्ता[5]हारान् 5

उपगतु ते भगवन्तु पूजनाय[6] ॥ ७२ ॥

क्षिप्त[7] शिल जिनस्य तत्र येनो

गगनस्थितेन गृहीत्व तस्मि काले ।

राजगृहि स किम्पिलोऽपि यक्षः

पुरतः स्थितः सुगतस्य गौरवेण ॥ ७३ ॥ 10

अलकवती समग्र राजधानी N 144

शून्य अभूषि न तत्र कश्चि यक्षः ।

सर्वि क्रिय करित्व अन्यमन्यं

उपगत पश्यितु सर्वलोकनाथम् ॥ ७४ ॥

तथपि च खरकर्ण सूचिरोमा 15

आटविकस्तथ यक्ष भे[8]षकश्च ।

हैमवत शतगिरिश्च यक्ष

उपगत गर्दभको जिनं स्वयंभूम् ॥ ७५ ॥

इन्द्रकेतु विकट[9]श्च सुरूपो

वक्कु[10]लु पञ्चिकु शाक्य प्रवृ[11]द्धो । 20

एते परेऽपि च यक्षेन्द्र सहस्ता

उपगत धूप[12]घटं परिगृह्य ॥ ७६ ॥

विकृत बहु दुःसंस्थितात्मभावा

विगलित-आभरणा अनेकरूपाः ।

बहव शतसहस्र तस्मि काले 25

उपगत तत्र गृहीत्व यक्ष पुष्पा[13]न् ॥ ७७ ॥

---

१ B धर्मं अहु निज निशीतिभावं; C धर्मु मुहु विजानि शीतिभावं for the line. २ T शान्तबोधिं for शान्तिभावं. ३ C नागत्य त्रिप्राणिकोटि सहस्रैः for the line. ४ C वरुण तथ मनस्वि मुक्तहारैः for the line. ५ B रत्नहारं for मुक्ताहारान्. ६ After पूजनाय in st, 72. AB add :

अन्यि बहुसहस्र नागराजा अपि च मनस्विय सागरो भुजगेन्द्रः ।

वर रुचिर गृहीत्व नाग पुष्पं उपगतु ते सुगतस्य पूजनाय ॥

७ C विद्धशील for क्षिप्त शिल. ८ B मेषकश्च; C भैसकश्च for भेषकश्च. ९ B विकटास्य for विकटश्च. १० B वक्कुलु. ११ B प्रवन्धो for प्रवृद्धो. १२ B धूपघटा for °घटं. १३ After पुष्पान् in st. 77, ABT read a passage given in App. I (No.14).

जलनिधि निवसन्ति ये[1] सुपर्णा
उपगत ब्राह्मणवेश[2] निर्मिणित्वा ।
मुकुटधर विचित्र दर्शनीया
गगनस्थिताः सुगतं नमस्यमानाः ॥ ७८ ॥

N 146 5
नगरशत[3] ये केचि जम्बुद्वीपे
वनविहरेषु य तत्र[4] देवताश्च ।
सर्व नगरदेवताः समग्रा[5]
उपगत पूज करोन्त नायकस्य ॥ ७९ ॥

उपगत वनदेवता अनन्ता-
10 स्तथपि च सर्वि य शैलदेवताश्च ।
तथपि च नदिदेवताः समग्रा
उपगत पूज करोन्त नायकस्य ॥ ८० ॥

अटविमरुषु देवताशतानि
गिरिशिखरेषु य देवताः समग्राः ।
15 उत्स-सर-तडागदेवताश्च
उपगत सागरदेवताश्च बुद्धम् ॥ ८१ ॥

देव-असुर-नाग-यक्ष-संघा
गरुड-महोरग-किन्नराः कुम्भाण्डाः ।
तथपि च बहु प्रेतपूतनाश्चो[6]
20 पुरुषवरस्य करोन्ति चित्रिकारम् ॥ ८२ ॥

N 147
तेऽपि च जिनवरे करित्व पूँजां[7]
नगरवरं प्रविशन्ति नायकस्मिन् ।
देव असुरनागयक्षराजा
सततमतृप्त भवन्ति दर्शनेन ॥ ८३ ॥

25 यथ पुरिमभवेषु लोकनाथः
पुरिमजिनेषु अकार्षि पूज श्रेष्ठाम् ।
पुण्यफलविपाक एवरूपो
न च जनु तृप्तु नरेन्द्र पश्यमानः ॥ ८४ ॥

मेरु तथ सुमेरु चक्रवाला
30 हिमगिरिस्तथ गन्धमादनश्च ।

---

१ B येषु पश्य for ये सुपर्णा. २ C ब्राह्मवेश निंमिहित्वा. ३ B नगरपतय for नगरशत ये. ४ T वृक्षदेवताश्च for तत्र देव°. ५ A om. समग्रा. ६ B °प्रेतनाश्चो for °पूतनाश्चो. ७ B नित्यपूजां for पूजां.

आवरणा न ते जिनस्य भोन्ति
 आभ यदा जिनु मुञ्चि बुद्धक्षेत्रे ॥ ८५ ॥
ये च इह समुद्र बुद्धक्षेत्रे
 तेऽपि महीय समास्तदा भवन्ति ।
सर्वमिमु समन्तु बुद्धक्षेत्रं 5
 समु भवती कुसुमेहि संप्रकीर्णम् ॥ ८६ ॥
रश्मि शतसहस्र अप्रमेया N 148
 अवकिरि[1] पादतलेहि धर्मराजा ।
सर्वि निरय शीतला भवन्ति
 धर्मदुःख उपनीत सुखं च वेदयन्ति ॥ ८७ ॥ 10
धर्म दशबल संप्रभाषि तत्रो
 मरुमनुजान विशुद्ध भोति चक्षुः ।
प्राणि शतसहस्र अप्रमेया
 नियत भवन्ति च सर्वि बुद्धज्ञाने ॥ ८८ ॥
बहु इमि सुगतस्य प्रतिहार्या 15
 न सुकरु वक्तु च कल्पकोटियेभिः ।
पुरवर प्रविशन्ति नायकस्मिन्
 प्रमुदित सर्व जगज्जिनप्रवेशे ॥ ८९ ॥
इमि गुण सुगतस्य अप्रमेया
 नरवृषभस्य गुणाग्रपारगस्य । 20
सर्वगुणविशेषपारगस्य
 शिरसि नमस्यथ बुद्धपुण्यक्षेत्रम्[3] ॥ ९० ॥

इति श्रीसमाधिराजे पुरप्रवेशपरिवर्तो नाम दशमः ॥

---

१ A अवगिरी for अवकिरि. २ B om. st. 87 *cd* and 88. *ab* ३ C बुद्धमक्षेत्रम् for बुद्धपुण्यक्षेत्रम्.

११

सूत्रधारणपरिवर्तः ।

अथ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य निवेशनरथ्यामवगाहमानश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य निवेशनं प्रविष्टोऽभूत् । प्रविश्य च न्यषीदत् प्रज्ञप्त एवासने । यथार्हं[1] चासने बोधिसत्त्वसंघो भिक्षुसंघश्च निषण्णोऽभूत् । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवन्तं बोधिसत्त्वसंघं भिक्षुसंघं च निषण्णं विदित्वा[2] स्वयमेव शतरसेन भोजनेन[3] प्रणीतेन प्रभूतेन खादनीयेन भोजनीयेन लेह्येन चोष्येण पेयेन[4] भगवन्तं संतर्प्य संप्रवार्य भगवन्तं भुक्तवन्तमपनीतधौतपाणिं[5] विदित्वा दिव्येन नवनवतिकोटीशतसहस्रमूल्येन दूष्ययुगेन[6] भगवन्तमभिच्छादयामास । तेषां च बोधिसत्त्वानां भिक्षुसंघस्य च प्रत्येकं प्रत्येकं त्रिचीवरमदात्[7] ॥

अथ[8] खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य[9] येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तं गाथाभिगीतेन[10] प्रश्नं परिपृच्छति स्म —

कथं चरन्तो विदु बोधिसत्त्वः
स्वभावु धर्माण सदा प्रजानते ।
कथं क्रियामाचरते विचक्षणः
क्रियामाचरते भोतारु वदाहि नायक ॥ १ ॥

कथं च जातिस्मरु भोति नायक
न चापि गर्भे उपपद्यते कथम् ।
कथं परीवारु भवेदभेद्य
प्रतिभानु[11] भोतीह कथमनन्तकम् ॥ २ ॥

सर्वेष सत्वान चरिं प्रजानसे
सर्वेषु धर्मेषु[12] ति ज्ञानु वर्तते ।
अनाभिभूता द्विपदानमुत्तमा
पृच्छामि प्रश्नं मम व्याकरोहि ॥ ३ ॥

स्वभाव धर्माणमभावु जानसे
अनाभिलप्यां गिर संप्रभाषसे ।
N 151 सिंहेन[13] वा धर्षित सर्वे क्रोष्टका
स्तथैव बुद्धेनिह अन्यतीर्थिकाः ॥ ४ ॥

---

१ C om. यथार्हं ... निषण्णोऽभूत्. २ After विदित्वा, AB add : महतीमर्घपाद्यानुपूर्वां कृत्वा. ३ B भोजनीयेन. ४ C पानीयेन for पेयेन. ५ B धोत्रपात्रपाणिं for °धौतपाणिं. ६ B °युग्मेन. ७ After अदात्, AB add इति followed by a passage given in App. I. (No 15). ८ AB om. ... कृत्वा. ९ B वन्दित्वा for अभिवन्द्य. १० After °भिगीतेन, AB add: मनसा. ११ A प्रतिज्ञानु for प्रतिभानु. १२ B धर्मेषु तज्ज्ञानु for धर्मेषु ति ज्ञानु. १२ B सिंहेन चा निर्जित सर्वलोको तथैव बुद्धेनिह अन्यतीर्थिकाः.

सर्वेष सत्त्वान चरिं प्रजानसे
　सर्वेषु धर्मेषु ज्ञानानुवर्तते ।
[1]असङ्गज्ञानी [2]परिशुद्धगोचरा
　[3]तं व्याकरोहि मम धर्मस्वामी ॥ ५ ॥

अतीतु जानासि तथा अनागतं
　यच्च इहा वर्तति प्रत्युत्पन्नम् ।
त्रियध्वज्ञानं ति [4]असङ्गु वर्तते
　तेनाहु पृच्छामि[5]हं शाक्यसिंहम् ॥ ६ ॥

त्रियध्वयुक्तान जिनान धर्मता
　त्वं धर्मतां जानसि धर्मराज ।
धर्मस्वभावकुशलः स्वयंभू-
　स्तेनाहु पृच्छामिह ज्ञानसागरम् ॥ ७ ॥

यत् किंचि धर्मं स्खलितं न तेऽस्ति
　ततो ति चित्तं निखिलं प्रहीणम् ।
प्रहीण ग्रन्था खिलमोहसार[6]ंका
　देशेहि मे बोधिचरिं नरेन्द्र ॥ ८ ॥　N 153

यल्लक्षणा धर्म जिनेन[7] बुद्धा-
　स्तल्लक्षणं धर्म मम प्रकाशय ।
यल्लक्षणं धर्ममहं विदित्वा
　तल्लक्षणं बोधि चरिष्यि चारिकाम् ॥ ९ ॥

विलक्षणां सत्त्वचरीमनन्तां
　कथं चरन्तश्चरिमोतरन्ति ।
चरीप्रवेशं मम देशय स्वयं
　श्रुत्वा च सत्त्वान चरिं [8]प्रजानियाम् ॥ १० ॥

विलक्षणं धर्मस्वभावलक्षणं
　स्वभावशून्यं प्रकृ[9]तीविविक्तम् ।
प्रत्यक्ष भोन्ति कथ बोधिसत्त्वः
　प्रकाशयस्व मम बुद्धनेत्रीम् ॥ ११ ॥

सर्वेषु धर्मेष्विह पारमिंगताः
　सर्वेषु निर्देशपदेषु शिक्षिताः ।

---

१ A असंज्ञज्ञानी ; B अशुद्धज्ञानी for असङ्गज्ञानी. २ B परिशुद्धि गोचरा ; C परिशुद्धगौरवा. ३ C तथां करोध मम धर्मस्वामी for the line. ४ B असन्तु. ५ C पृच्छाम्यह. ६ A B ° साटका. ७ B om. जिनेन बुद्धास्तल्लक्षणं. ८. B प्रजानयम्. ९ A B प्रकृतीविशुद्धम्.

निःसंशयी संशयकाङ्क्षछेदके[1]
प्रकाशयाही मम बुद्धबोधिम् ॥ १२ ॥

अथ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञाय चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–एकधर्मेण कुमार समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः एतान् गुणान् प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते। कतमेनैकेन धर्मेण इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः[2] सर्वधर्माणां स्वभावं यथाभूतं प्रजानाति? कथं[3] च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां स्वभावं जानाति? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माननामकान् नामापगतान् प्रजानाति। घोषापगतान् वाक्पथापगतान् अक्षरापगतान् उत्पादापगतान् निरोधापगतान् हेतुविलक्षणान् प्रत्ययविलक्षणान् विपाक[4]लक्षणानारम्भणलक्षणान् विवेकलक्षणान् एकलक्षणान् यदुतालक्षणान् निमित्तापगतान् अचिन्त्यांश्चिन्तापगतान् मनोपगतान् सर्वधर्मान् यथा[5]भूतं प्रजानाति। अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत–

N 155 10

एकु निर्देश धर्माणां सर्वधर्मा अ[6]लक्षणाः।
देशिता वरप्रश्नेन यथाभूतं प्रजानता ॥ १३ ॥
य[7] एवं धर्मनिर्देशं बोधिसत्त्वः प्रजानति।
न तस्य भोति विष्ठानं सूत्र[8]कोट्या प्रभाषतः ॥ १४ ॥

15

अधिष्ठितो नायको हि भूतकोटीं प्रजानति।
प्रजानाति च तां कोटीं न चात्रो किंचि भाषितम् ॥ १५ ॥
एकेन सर्वं जानाति सर्वमेकेन पश्यति।
कियद् बहुं पि भाषित्वा न तस्योत्पद्यते मदः ॥ १६ ॥

20

तथास्य चित्तं निध्यातं सर्वधर्मा अना[9]मकाः।
शिक्षितो नामनिर्देशे भूतां वाचं प्रभाषते ॥ १७ ॥
शृणोति घोषं यं कंचित् पूर्वान्तं तस्य जानति।
ज्ञात्वा घोषस्य पूर्वान्तं घोषेण ह्रियते न[10] सः ॥ १८ ॥

N 156

यथा घोषस्य पूर्वान्तं एवं धर्माण लक्षणम्।
एवं धर्मान् प्रजानन्तो न गर्भेषूपपद्यते ॥ १९ ॥

25

अजातिः सर्वधर्माणामनुत्पत्तिं प्रजानति।
प्रजानन् जातिनिर्देशं भवेज्जातिस्मरः सदा ॥ २० ॥
यदा जातिस्मरो भोति तदा च चरते क्रियाम्।
क्रियामोतरमाणस्य परिवारो न भिद्यते[11] ॥ २१ ॥

---

१ AB °छेदकः. २ C om. महासत्त्वः. ३ B om. from कथं च upto जानाति. ४ A om. विपाकलक्षणानारम्भणलक्षणान्. ५ A om. यथाभूतं. ६ C सुलक्षणाः for अलक्षणाः. ७ B यत्र तं for य एवं. ८ A भूतकोट्यः for सूत्रकोट्या. ९ A अनात्मकाः for अनामकाः. १० B तमः for न सः. ११ B विद्यते for भिद्यते.

य एवं शून्यकान् धर्मान् बोधिसत्त्वः प्रजानति ।
न तस्य किंचिदज्ञातमेषा कोटिरकिंचना ॥ २२ ॥

अकिंचनायां कोट्यां हि किंचिद् बालैर्विकल्पितम् ।
येन ते कल्पकोटीयः संसरन्ति[1] पुनः पुनः ॥ २३ ॥

सचेत्ते कल्प जानीयुर्यथा जानति नायकः ।　　5
न तेषां दुःखु जायेत नापि गच्छेयु दुर्गतिम् ॥ २४ ॥

एवं पृथग्जना[2]ः सर्वे अजानन्त[3] इमं नयम् ।
क्षिपन्ति ईदृशान् धर्मान् यत्र दुःखं निरुध्यते ॥ २५ ॥

अलब्धिः सर्वधर्माणां धर्मसंज्ञा[4] प्रवर्तते ।
सा एवंजातिका संज्ञा संज्ञामेव विजानथ ॥ २६ ॥　　10

विजानना च संज्ञा च बालैरेतद्विकल्पितम्[5] ।　　N 157
प्रकल्पितेषु[6] धर्मेषु नात्र मुह्यन्ति पण्डिताः ॥ २७ ॥

पण्डितानामियं भूमिर्बालानां नात्र गोचरः[7] ।
गोचरो बुद्धपुत्राणां[8] शून्या धर्मा अनाविलाः ॥ २८ ॥

बोधिसत्त्वानामियं भूमिर्बुद्धपुत्रचरी इयम् ।　　15
बुद्धधर्माणलंकारो देशिता शान्त शून्यता ॥ २९ ॥

यदा च बोधिसत्त्वानां प्रहीणा भोति वासना ।
न ते ह्रियन्ति रूपेहि बुद्धगोत्रस्मि ते स्थिताः ॥ ३० ॥

अस्थान सर्वधर्माणां स्थानमेषां न विद्यते ।
य[9] एवं स्थान जानाति बोधिस्तस्य न दुर्लभा ॥ ३१ ॥　　20

दानं शीलं श्रुतं क्षान्तिं सेवित्वा मित्र भद्रकान् ।
ईमां[10] क्रियां विजानन्तः क्षिप्रं बोधिं स बुध्यते ॥ ३२ ॥

देवाथ[11] नागाः सद सत्करोन्ति
　　गन्धर्व यक्षा असुरा महोरगाः ।
सर्वे च राजान सुपर्णि किन्नरा　　25
　　निशाचराश्चास्य करोन्ति पूजाम् ॥ ३३ ॥

यशोऽस्य भाषन्ति च बुद्धकोटियो　　N 158
　　बहुकल्पकोट्योऽपि अधिष्ठिहन्तः ।

---

१ C संसरन्ते. २ B पृथग्गुणाः for पृथग्जनाः. ३ A अस्तरन्त इमं भयं for अजानन्त इमं नयम्. ४ C °संज्ञाय वर्तते for °संज्ञा प्रवर्तते. ५ B चोभे ते तद्विकल्पिते for बालैरेतद्विकल्पितम्. ६ A अकल्पिकेषु धर्मेषु; B अकल्पिते बुद्धधर्मे. ७ A संशयः for गोचरः. ८ C बुद्धधर्माणां for °पुत्राणां. ९ B यत्र च for य एवं. १० B इमाः क्रिया विजानन्तो क्षिप्रं बोधिं च बुध्यति for the line. ११ A देवाश्च for देवाथ.

धर्मं प्रकाशन्तिय भोति वर्णो
न शक्यु पर्यन्तु क्षपेतुं[1] तस्य ॥ ३४ ॥
यः शून्यतां जानति बोधिसत्त्वः
करोति सोऽर्थं[2] बहुप्राणिकोटिनाम् ।
5 देशेति धर्मं पर्यायसूत्रतो[3]
श्रुत्वास्य प्रेमं जनयन्ति गौरवम् ॥ ३५ ॥
ज्ञानं च तेषां विपुलं प्रवर्तते
येनेति पश्यन्ति नरोत्तमान्[4] जिनान् ।
क्षेत्रे च पश्यन्ति वियूह शोभनं
10 धर्मं च देशेन्ति ते लोकनाथाः ॥ ३६ ॥
मायोपमान् जानथ सर्वधर्मान्
यथान्तरीक्षं प्रकृतीय शून्यम् ।
प्रकृतिं पि सो जानति तेषं[5] तादृशी-
मेवं चरन्तो न कहिंचि सज्जति ॥ ३७ ॥
N 159 15 ज्ञानेनासङ्गेन करोति सोऽर्थं[6]
लोके चरन्तो वरबोधिचारिकाम् ।
ज्ञानेन ते वीक्षिय सर्वधर्मान्
प्रेषेन्ति ते निर्मित अन्यक्षेत्रान् ॥ ३८ ॥
ते बुद्धकृत्यं करियाण निर्मिता
20 प्रकृतीय गच्छन्ति यथैव धर्मताम् ।
यथाभिप्रायं च लभन्ति तेऽर्थं[7]
ये बोधिचित्तस्मि नराः प्रतिष्ठिताः ॥ ३९ ॥
स भोति बुद्धान सदा कृतज्ञो
यो बुद्धवंशस्य स्थितीय युज्यते ।
25 विरोचमानेन समुच्छ्रयेण
द्वात्रिंश कायेऽस्य[8] भवन्ति लक्षणाः ॥ ४० ॥
अन्याननन्तान् बहु आनुशंसान्
श्रेष्ठं समाधौ[9] चरमाणु लप्स्यते ।
महाबलो भोति सदा अकम्पियो
30 राजान तस्यो न सहन्ति तेजः ॥ ४१ ॥

---

१ C क्षमेतु for क्षपेतु. २ A स्वार्थं; B सार्थं for सोऽर्थं. ३ B पर्यायशून्यतां for °सूत्रतो. ४ C नरोत्तमं जिनम्. ५ B तेषु for तेष. ६. B तर्कं for सोऽर्थं. ७ C om. ते. ८ B कायस्य for कायेऽस्य. ९ A B स बोधौ.

प्रासादिको भोति महाभिषट्कः[1]　　　N 160
पुण्येन तेजेन शिरीय चोद्गतः ।
देवापि नो तस्य सहन्ति तेजो
यो बुद्धधर्मेषु चरेय पण्डितः ॥ ४२ ॥

मित्रं स भोति सद सर्वप्राणिनां　　　5
यो बोधिचित्तस्मि दृढं प्रतिष्ठितः ।
न चान्धकारोऽस्य कदाचि भोति
प्रकाशयन्तस्मि स बुद्धबोधिम् ॥ ४३ ॥

अपगतगिरवाक्पथा अनभिलप्या
यथ गगनं तथ ताः स्वभावधर्माः[2] ।　　　10
इम गति परमां विजानमानो
तथ तु भवति प्रतिभानु अक्षयं से ॥ ४४ ॥

सूत्रशतसहस्र भाषमाणः
सूक्ष्म प्रजानति पूर्विकां स कोटिम् ।
सद विदु भवती असङ्गवाक्यः　　　15　N 161
सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ४५ ॥

नयशतकुशलश्च नित्यु भोति
बहुविधघोषनिरुक्तिकोविदश्च ।
कर्मफलविभक्ति[3] निश्चिताश्चो
भोन्ति विशिष्ट विशेष एवरूपाः ॥ ४६ ॥　　　20

अविकलवेशधारी भोति
दशबलआत्मज पण्डितो महात्मा ।
सद स्मृति परिशुद्ध तस्य भोति
सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ४७ ॥

न श्रुणति अमनोज्ञ शब्दं[4] जातु　　　25
श्रुणति प्रणीत मनापु नित्य शब्दान् ।
सद भवति मनोज्ञ तस्य वाचा
सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ४८ ॥

स्मृतिमतिगतिप्रज्ञवन्तु भोति
तथपि च चित्तमनाविलं प्रसन्नम् ।　　　30

---

१ A महाभिषज्ञ; B महाभिशकः; N महाभिरूपः for महाभिषट्कः. २ A स्वभावशून्य for °धर्माः. ३ A °विरक्ति for °विभक्ति. ४ C om. शब्द.

N 162

सूत्रशतसहस्रु भाषते[1] अनेकान्
सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ४९ ॥

अक्षरपदप्रभेदकोविदश्चो[2]
रुत बहु जानति नैक अन्यमन्ये।
5 अर्थकुशल भोति व्यञ्जनो च
इम गुण धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ५० ॥

देवमनुजनागराक्षसानाम्
असुरमहोरगकिन्नराण नित्यम्।
तेष सद प्रिय मनाप भोति
10 सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः ॥ ५१ ॥

भूतगणपिशाचराक्षसाश्चो
परमसुदारुण ये च मांसभक्षाः।
तेऽस्य भयु न जातु संजनेन्ति
सुसुखुम धर्मस्वभावु जानमानः[3] ॥ ५२ ॥

N 163 15 विपुल कथं श्रुणित्व पण्डितानां
विपुल प्रजायति रोमहर्ष तेषाम्।
विपुल तद जनेन्ति बुद्धप्रेमं
विपुल अचिन्तियु तेषु भोति अर्थः ॥ ५३ ॥

पुण्यबल न शक्यु तेष वक्तुं
20 बहुमपि कल्पसहस्र भाषमाणैः।
अपरिमित अनन्त अप्रमेय
इमु सुगतान धरेत्व धर्मगञ्जम्[4] ॥ ५४ ॥

N 164 सर्व जिन अतीत पूजितास्ते
अपरिमिता य अनागताश्च बुद्धाः।
25 दशसु दिशासु ये स्थिताश्च बुद्धा
इम वर शान्त समाधि धारयित्वा[5] ॥ ५५ ॥

यथ नरु इह कश्चि पुण्यकामो
दशबल कारुणिकानुपस्थिहेय्या।
अपरिमित अनन्त कल्पकोटी-
30 रपरिमितं च जनेतु[6] प्रेम तेषु ॥ ५६ ॥

---

१ B C प्रभाषते for भाषते. २ A om. st. 50. ३ After जानमानः in st. 52, B reads a passage given in App. I (No. 16). ४ B धर्मराजम् for धर्मगञ्जम्. ५ C देशयित्वा for धारयित्वा. ६ B जनेत्व तेषु प्रेमं for जनेतु प्रेम तेषु.

द्वितीय नरु भवेत पुण्यकामो
इतु परमार्थनयात्तु गाथमेकाम् ।
धरिय [1]चरिमकालि वर्तमाने
पुरिमकु पुण्य[2]कला न भोति तस्य ॥ ५७ ॥

परम इयं विशिष्ट बुद्धपूजा   5
चरिमकि दारुणि कालि वर्तमाने ।
चतुपदमित गाथमेकु श्रुत्वा
धारयि पूजित तेन सर्व[3]बुद्धाः ॥ ५८ ॥

परम सद [4]सुलब्ध तेहि लाभा   N 165
परम सुभुक्तु सदा च राष्ट्रपिण्डम् ।   10
परम दशबलस्य ज्येष्ठपुत्रा
बहु जिन पूजित तेहि दीर्घरात्रम् ॥ ५९ ॥

अहमपि इह दृष्ट गृध्रकूटे
तथ मय व्याकृत तेऽपि बुद्धज्ञाने ।
अपि च मय परीतु मैत्रक स्यां   15
पुनरपि व्याकरणाय तस्मि काले ॥ ६० ॥

तथ पुनरमितायु तेष तत्रो
[5]भाषते बुद्ध अनेक आनुशंसाम् ।
सर्वि इमि सुखावतीं प्रविष्टो
अभिरति गत्व अक्षोभ्य पश्यि बुद्धम् ॥ ६१ ॥   20

कल्पशतसहस्र अप्रमेया   N 166
न च विनिपातभयं कदाचि भोति ।
इमु वरु चरमाणु बोधिचर्या-
मनुभवति स हि नित्य सौमनस्यम् ॥ ६२ ॥

तस्य इमु विशिष्ट एवरूपा   25
य इमु प्रकाशित श्रेष्ठ आनुशंसाम् ।
प्रतिपदमनुशिक्षमाण मह्यं
पश्चिमि कालि [6]धरेयु एत सूत्रम् ॥ ६३ ॥

इति श्रीसमाधिराजे सूत्र[7]धारणपरिवर्तो नामैकादशः ॥ ११ ॥

---

१ A चरिमि ; B चरमि for चरिम°. २ A पूर्णकला ; B पुण्यफला for पुण्यकला. ३ B संविबुद्धाः for सर्वबुद्धाः. ४ C अलब्ध for सुलब्ध. ५ B भाषति ; C भासते for भाषते. ६ B धरेथ सूत्रराजम् for धरेयु एत सूत्रम्. ७ B सूत्रधारपरिवर्तो for सूत्रधारण°.

१२

समाध्यनुशिक्षणापरिवर्तः ।

N 167 तत्र कुमार [1]यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां [2]स्वभावं प्रजानाति[3], तस्येमे एवंरूपा गुणानुशंसा भवन्ति--स तथागतानां भूतं गुणवर्णं भाषते । न च तथागतान् व्याख्याति[4] असता अभूतेन । तत् कस्य हेतोः ? यया धर्मतया तथागतः प्रभाव्यते[5], तां धर्मतां यथाभूतं प्रजानाति । [6]अनन्तान् बुद्धगुणान् प्रजानाति । तत् कस्य हेतोः ? अनन्ता हि कुमार बुद्धगुणा अचिन्त्याश्चिन्तापगताः । तेनाशक्यं[7] चिन्तयितुं वा प्रमातुं वा । तत् कस्य हेतोः ? चित्तं हि कुमार निःस्वभावमरूप्यमनिदर्शनम् । इति हि कुमार यत्स्वभावं चित्तं तत्स्वभावा[8] बुद्धगुणाः, यत्स्वभावा बुद्धगुणास्तत्स्वभावास्तथागताः, तत्स्वभावाः सर्वधर्माः । यः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्व एवं सर्वगुणस्वभावनिर्देशं यथाभूतं प्रजानाति, अयं कुमार उच्यते

N 168 बोधिसत्त्वो महासत्त्वो निध्यातिमानसः । निःसरणकुशलः । त्रैधातुकनिःसरणं यथाभूतं प्रजानाति । यथावद्दर्शी अवितथवादी[9] अनन्यथाभाषी, यथावादी तथाकारी, अनभिनिविष्टस्त्रैधातुके त्रैधातुकसमतिक्रान्तः । समतिक्रान्तः कामभूमिं रूपभूमिं आरूप्यभूमिं क्लेशभूमिं नामभूमिं[10] घोषभूमिम् । अक्षरपदनयकुशलः । अक्षरविभावितज्ञानः । अनभिलप्यधर्मकोविदः । अक्षरज्ञः । अक्षरकुशलः । [11]अक्षरपदप्रभेदज्ञानकुशलः । अक्षरपद[12]प्रभेदविस्तारज्ञानकुशलः । सर्वधर्मपदप्रभेदकुशलः । सर्वधर्मपदप्रभेदविस्तारकुशलः । सर्वधर्मव्यवस्थानज्ञानकुशलः । निश्चितया बुद्ध्या समन्वागतोऽनभिभूतः [13]सर्वमारैः पापीयोभिर्मारकायिकाभिश्च देवताभिः ॥

अस्मिन् खलु पुनर्[14]धर्मपर्याये भाष्यमाणे अष्टानवतेर्नियुतानां देवमानुषिकायाः प्रजायाः [15]पूर्वपरिकर्मकृतायाः कोटीशतसहस्रावर्ताया धारण्या अनावरणायाश्च धर्मविपश्यनायाः क्षान्तेः

N 169 प्रतिलम्भोऽभूत् । ते च सर्वे भगवता व्याकृता अष्टाचत्वारिंशता कल्पैरसंख्येयशतसहस्रैरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते । सर्वे च अन्यान्यनामान एकायुष्प्रमाणा अन्यान्येषु बुद्धक्षेत्रेषु अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते । तत्रेदमुच्यते--

यो बोधिसत्त्व मतिमान् [16]प्राप्नोति अनुत्तरां [17]वरां बोधिम् ।
अर्थे च धर्मि कुशलो चरति स धर्मस्वभावस्मि ॥ १ ॥
नाभूत भणति वाचं बुद्धानां यादृशा गुणविशेषाः ।
स हि धर्मु तं जिनानां जानति शूरो विगतकङ्क्षः ॥ २ ॥
एकार्थ सर्वधर्मान् प्रजानति च शून्यतां स एकांशम् ।
नानार्थु नास्ति तेषां एकार्थे शिक्षितो भवति ॥ ३ ॥

---

[1] B C om. यो. [2] C स्वभावचिन्तितां यथाभूतं for स्वभावं. [3] A जानाति for प्रजानाति. [4] B अभ्याख्याति for व्याख्याति. [5] B प्रभाषते for प्रभाव्यते. [6] B om. अनन्तान् बुद्धगुणान् प्रजानाति. [7] B C तेन शक्यं for तेनाशक्यं. [8] C तथागतस्वभावाः for तत्स्वभावाः. [9] B अवितथभाषी अनन्यभाषी. [10] B वासभूमिं गोत्रभूमिं for नामभूमिं. [11] A B अक्षरधर्मनय° for अक्षरपदप्रभेदज्ञान°. [12] C om. पदप्रभेद. [13] A om. सर्व°. [14] A om. पुनर्. [15] B पूर्वकर्म for पूर्वपरिकर्म. [16] B प्रार्थेति for प्राप्नोति. [17] B नाम उत्तमां वरां for वरां.

निष्कल्पानविकल्पान् अनोपलम्भांश्च जानाति मतिमान् । N 170
क्षयि अक्षयेऽस्य संज्ञा प्रहीण सर्वा निरवशेषा ॥ ४ ॥

न हि रूपतो दशबलान् पश्यति सो धर्मकाय नरसिंहान् ।
नापि लक्षणेहि तस्य प्रहीण सर्वे विपर्यासाः ॥ ५ ॥

धर्मा अचिन्त्य एते चिन्तापगता स्वभावउपशान्ताः । 5
एवं प्रजानमानः पश्यति बुद्धान् द्विपदश्रेष्ठान् ॥ ६ ॥

यथ [1]ज्ञात्वात्मसंज्ञास्तथैव सर्वत्र प्रेषिता बुद्धिः ।
सर्वे च तत्स्वभावा धर्म विशुद्धा[2] गगनकल्पाः ॥ ७ ॥

न हि जात मानसेऽस्य निःसरणं ज्ञात्व सर्वधर्माणाम् । N 171
त्रैधातुके विमुक्तिप्रणिधानु न विद्यते तस्य ॥ ८ ॥ 10

यथावदर्शि भोति अवितथवचनोऽनन्यथाभाषी ।
सर्वं च तस्य वचनं निश्चरति जिनानुभावेन ॥ ९ ॥

अतिक्रान्तु कामभूमिं किलेश[3]भूमिं च रूप आरूप्यान् ।
धर्मेष्वसक्तमनसः प्रमुदित चरते जगहिताय ॥ १० ॥

अतिक्रान्तु नामभूमिं घोषो ज्ञान स्वभावेन चै[4]यिकः । 15
यावच्चिरं पि भणतो न विद्यते निश्रयस्तस्य ॥ ११ ॥

संज्ञा[5]प्रचारु नास्ति दृष्टिविपर्यासु सर्वशः क्षीणः । N 172
[6]सुनिश्चिता बुद्धिश्च ते गगनोपमधीराः ॥ १२ ॥

विहार कोटीनियुता भवेयु विक्षेपणार्थ चित्तस्य ।
अभिभवति सर्वमारान् न चापि तेषां वशमुपैति ॥ १३ ॥ 20

सर्वि जह्यु मारजालं परिशुद्धः शीलवानपरिदाहः ।
ध्यानसुखस्मि निरतः प्रजानति च शून्[7]यकं लोकम् ॥ १४ ॥

लोकाश्च स्कन्ध उक्तास्तांश्चापि स शून्यकान् प्रजानति ।
अनुत्पादाननिरोधान् सर्वान् गगनोपमान् धर्मान् ॥ १५ ॥

आत्मानं स त्यजते न चैव शिक्षां श्रुतां दशबलस्य । 25 N 173
सो शीलपारमिं गत उपपद्यति यत्र [8]प्रणिधेति ॥ १६ ॥

विचरन्तु बुद्धक्षेत्रान् पश्यति बुद्धकोटीनियुतानि ।
न स्वर्गं प्रार्थयते न[9] चापि प्रणिधानतो मुक्तः ॥ १७ ॥

---

१ C om. ज्ञात्वा. २ B विशुद्धागमसत्त्वाः for विशुद्धा गगनकल्पाः. ३ C om. किलेशभूमिं. ४ A वशिकः for चयिकः. ५ In B, portion from st. 12 upto स्पर्शिता in chapter 15. 12[a] is lost on missing folios. The portion is found in A C T. ६ C अनिश्चितास्य for सुनिश्चिता. ७ C शून्यतां for शून्यकं. ८ C प्रणिदधेति. ९ C यथा for न चापि.

न भ्रंशयति स वीर्यं मुहूर्तमात्रमपि धर्म चरमाणः ।
प्रशंसितश्च भोति बुद्धभिर्दशदिशे लोके ॥ १८ ॥

तस्मात्तर्हि कुमार श्रुत्वा धर्मानिमान् समाधिस्मिन् ।
जहियान ज्ञात्रलाभं प्रकाशय महाजने धर्मम् ॥ १९ ॥

5 य इच्छति स्वयंभूर्भवेय बुद्धो महागुणसमङ्गी ।
इह शिक्षित्वा कुशलो दशबलधारी भवति बुद्धः ॥ २० ॥

इति श्रीसमाधिराजे समाध्यनुशिक्षणापरिवर्तो नाम द्वादशः ॥ १२ ॥

समाधिनिर्देशपरिवर्तः ।

तत्र खलु भगवान् पुनरेव[1] चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अनुत्तरां[2] सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन समाधिनिर्देश[3]कुशलेन भवितव्यम्। तत्र कुमार कतमः समाधिनिर्देशः ? या यथावत्तता सर्वधर्माणां समता अविषमता। अकल्पना अविकल्पना। अविठपना असमुत्थापना। अनुत्पादः अनिरोधः[4]। कल्पविकल्पपरिकल्पसमुच्छेदः। चित्तानालम्बनता। अमनसिकारः। प्रज्ञप्तिसमुच्छेदः। वितर्कविकल्पसमुच्छेदः[5]। रागद्वेषमोहसमुच्छेदः। नान्तानन्तमनसिकारः। मनसिकारसमुच्छेदः। स्कन्धधात्वायतनस्वभावज्ञानम्। स्मृतिमतिगतिह्रीधृतिचारित्राचारगोचरप्रतिपत्तिस्थानम्। अरणाभूमिः[6]। शान्तभूमिः। सर्वप्रपञ्चसमुच्छेदः। सर्वबोधिसत्त्वशिक्षा। सर्वतथागतगोचरः। सर्वगुणपरिनिष्पत्तिः। अयमुच्यते कुमार समाधिनिर्देशः। यत्र समाधिनिर्देशे प्रतिष्ठितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽविरहितो भवति समाधिना, अभ्रान्तचित्तश्च भवति, महाकरुणासमन्वागतोऽप्रमेयाणां च सत्त्वानमर्थं करोति॥ N 174

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमाँ[7] गाथा अभाषत— N 175

समाध्यविषमा भूमिः शान्ता सूक्ष्मा सुदुर्दशा।
सर्वसंज्ञासमुद्घातः समाधिस्तेन चोच्यते॥ १॥

अकल्पश्चाविकल्पश्चा[8]ग्राह्यत्वमनिदर्शनम्।
अनुपलब्धिश्चित्तस्य समाधिस्तेन चोच्यते॥ २॥

समाहितो[9] यदा भोति सर्वधर्मा न मन्यते।
अमन्यना यथाभूतं समाधिरिति शब्दितः॥ ३॥

न धर्मे[10]ऽस्ति रजोमात्र रजश्चापि न विद्यते।
अनुपलब्धिर्धर्माणां समाधिस्तेन चोच्यते॥ ४॥

चित्तस्यानुपलब्धिश्च विकल्पो ह्येष चोच्यते।
अविकल्पिताश्च[11] ते धर्मा समाधिरेष जानथ॥ ५॥

शब्देन सूचितो ह्यर्थः स च शब्दो अवस्तुकः।
प्रतिश्रुत्कोपमः शब्दो अन्तरीक्षं यथा नभः॥ ६॥

अस्थिता हि इमे धर्माः स्थितिरेषां न[12] विद्यते।
अस्थितिः स्थितिशब्देन स्वभावेन न लभ्यते॥ ७॥

च्यवते अगतीत्येवं गतिश्चासौ न विद्यते। N 176
अगतिर्गतिशब्देन समाधिर्नदितस्तथा॥ ८॥

१ After पुनरेव, A reads भगवान्. २ C om. अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन. ३ C om. °निर्देश°. ४ C प्रतिरोधता for अनिरोधः. ५ A T om. वितर्कविकल्पसमुच्छेदः. ६ A om. अरणाभूमिः शान्तभूमिः. ७ A इमां गाथां for इमा गाथा. ८ A अकल्पना विकल्पश्चा° for अकल्पश्चाविकल्पश्चा°. ९ A om. st. 3 and 4. १० C damaged; our text is reconstructed from T. ११ C अविकल्पित for °ल्पिताश्च. १२ C स्थितिश्चैषां न लभ्यते.

असमाहितो वुच्यति एष मन्यना
समाहितो एष द्वितीय मन्यना।
अमन्यमाना विचरन्ति बोधये
अमन्यमाना स्पृशि बोधिमुत्तमाम् ॥ ९ ॥

5 समविषम एष शान्त[1]भूमिः
शमथविपश्यनानिमित्त एषा।
सेविय इमु शान्त बुद्ध[2]बोधिं
स इह प्रयुक्तु समाधिभावनायाम् ॥ १० ॥

न च पुनरियमक्षरेहि शक्यं
10 प्रविशितु अर्थगति प्रवेशे।
सर्वरुत जहित्व भाष्य[3]घोषं
भवति समाहित नो च मन्यनास्य ॥ ११ ॥

यश्च इह समाधि बोधिसत्त्वो
यथउपदिष्टु तथा स्थिहेत युक्तः।
N 177 15 सचेदिह भवि कल्पदाहु क्षेत्रे
गिरिवरमध्यगतं न तं दहेऽग्निः ॥ १२ ॥

यथ गगनु न जातु दग्धपूर्वं
सुबहुकल्पशतेहि दह्यमानम्।
गगनसमा अधिजानमान धर्मा-
20 स्ते न जातु दह्य[4]ति सोऽग्निमध्ये ॥ १३ ॥

सचि पुन ज्वलमान बुद्धक्षेत्रे
प्रणिधि करोति समाधिये स्थिहित्वा।
ज्वलनु अयु प्रशाम्यतामशेषं
पृथिवी विनश्यि न चास्य अन्यथात्वम् ॥ १४ ॥

25 ऋद्धिबलु अनन्तु तस्य भोति
खगपथि गच्छति सो असज्जमानः।
इमि गुण अनुभोति बोधिसत्त्वो
यथअनुशिष्टु समाधिये स्थिहित्वा ॥ १५ ॥

जायते च्यवते वापि न च जाति न च्युतिः।
30 य[5]स्य विजानना एषा समाध्यस्य न दुर्लभा ॥ १६ ॥

---

१ T बुद्धभूमिं for शान्तभूमिः. २ C बुद्धगोत्रं for °बोधिं. ३ C भाष्ययोगं. ४ After दह्यति, C adds जातु. ५ A अस्या for यस्य.

न च्युतिर्नापि चो जाति लोकनाथेन देशिता ।
लोकनाथं विदित्वैवं समाधिं तेन जानथ[1] ॥ १७ ॥
अनोपलिप्ता लोकेन लोकधर्मे न सज्जति ।
असज्जमानः कायेन बुद्धक्षेत्राणि गच्छति ॥ १८ ॥
क्षेत्रेषु पश्यते नित्यं संबुद्धान् लोकनायकान् ।　　5　N 178
धर्मं च शृणुते तत्र बुद्धक्षेत्रेषु[2] भाषितम् ॥ १९ ॥
न जातु[3] तस्य अज्ञानं धर्मधातुं च भाषते ।
गतिज्ञः सततो धर्मे धर्मधातुमयो हि सः ॥ २० ॥
भाषतः कल्पकोट्योऽपि प्रतिभानं न हीयते ।
निर्मिणोति बहूनन्यान् बोधिसत्त्वान् विचक्षणः ॥ २१ ॥　　10
क्षेत्रातः क्षेत्र गच्छन्ति बोधिसत्त्वान निर्मिताः ।
सहस्रपत्रपद्मेषु पर्यङ्केन निषण्णकाः ॥ २२ ॥
बुद्धबोधिं प्रकाशेन्ति धारणीसूत्रशोभनम् ।
अन्याश्च सूत्रकोटीयो समाधिं शान्त भावयन् ॥ २३ ॥
अविवर्तिकपथे स्थापेन्ति[4] बहून् सत्त्वानचिन्तियान् ।　　15
प्रतिभानं क्षयं नैति बुद्धबोधिं प्रकाशिय ॥ २४ ॥
कूटागारे हि गच्छन्ति रतनेहि विचित्रिते[5] ।
ओकिरन्ति[6] च पुष्पेहि गन्धवद्भिर्विनायकम् ॥ २५ ॥
ओकिरन्ति च चूर्णेहि गन्धवन्तेहि नायकम् ।
कुर्वन्ति विपुलां पूजां सर्वे ते बोधिकारणात् ॥ २६ ॥　　20
अप्रमेया गुणा एते बोधिसत्त्वान तायिनाम्[7] ।
निष्क्लिेशा यदा भोन्ति तदा ऋद्धिं लभन्ति ते ॥ २७ ॥
अनुपत्तिकिलेशान अच्छाः शुद्धाः प्रभास्वराः ।　　N 179
असंस्कृता अकोप्याश्च बोधिसत्त्वान गोचराः ॥ २८ ॥
प्रशान्ता उपशान्ताश्च निष्क्लिेशा अनङ्गनाः ।　　25
अप्रपञ्चा निष्प्रपञ्चाः प्रपञ्चसमतिक्रमाः ॥ २९ ॥
अप्रचारोऽक्षराणां च सर्वधर्माण लक्षणम् ।
दुर्विज्ञेयश्च घोषेण समाधिस्तेन चोच्यते ॥ ३० ॥
अक्षया उपशान्ता च अनाभोगा अदर्शना ।
गोचरः सर्वबुद्धानां भूतकोटिरनाविला ॥ ३१ ॥　　30

---

१ C जानति for जानथ. २ C बुद्धैः क्षेत्रेषु. ३ C तस्य चित्त for जातु तस्य. ४ C अविवर्तिकत्वे स्थाप्येन्ति. ५ C विचित्रितैः. ६ A om. this line. ७ C भाषिणाम् for तायिनाम्.

सर्वबुद्धानियं शिक्षा सर्वधर्मस्वभावता ।
इह शिक्षित्व संबुद्धा गुणानां पारमिं गताः ॥ ३२ ॥
न संपारं न[1] वापारं पूर्वान्तो न विकल्पितः ।
तेन ते सर्व संबुद्धा गुणानां पारमिं गताः ॥ ३३ ॥
5 अनागतानगतिकान् धर्मान् ज्ञात्वा स्वभावतः ।
निष्प्रपञ्चाननाभोगांस्तत्र ते पारमिं गताः ॥ ३४ ॥

इति श्रीसमाधिराजे समाधिनिर्देशपरिवर्तस्त्रयोदशः ॥ १३ ॥

---

१ C व पारं वा for न वापारं.

१४

स्मितसंदर्शनपरिवर्तः ।

अथ खलु[1] चन्द्रप्रभः कुमारभूत उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्—आश्चर्यं भगवन् यावत् सुभावितेयं भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन सर्वधर्मस्वभावसमता सर्वबोधिसत्त्वशिक्षा-समाधिनिर्देशः । यथापि नाम भगवन् दीर्घरात्रमत्र शिक्षित्वा समुदागतोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । प्रतिभाति च मे भगवन्, प्रतिभाति च मे सुगत । भगवानाह—प्रतिभातु ते कुमार यस्येदानीं कालं मन्यसे । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवता कृतावकाशो भगवन्तं संमुखं सारूप्याभिर्गाथाभिरभ्यष्टावीत्—

दृष्ट्वान सत्त्वान् दुखितानुपद्रुतान्
  रागेण दोषेण सदाभिभूतान् ।
चित्तं त्वयोत्पादितु बोधिकारणाद्
  बुद्धो भवेयं ति प्रजान मोचकः ॥ १ ॥

चीर्णोऽसि वीर्ये बहुकल्पकोटियो
  दाने दमे संयमि नित्यु[3] शिक्षितः ।
शीले च क्षान्तौ तथ वीर्येऽतन्द्रितो
  दानं च दत्तं विपुलमनन्तकम् ॥ २ ॥

न चो तव मानसु जातु खिन्नं
  हस्तांश्च पादांस्त्यजमानु जीवितम् ।
हिरण्यसुवर्णं तथ पुत्रदारं
  राज्यं च त्यक्तमनपेक्ष भूत्वा ॥ ३ ॥

शीलं तवा[4]च्छं वि[5]मलं विशुद्धम्
  आत्मा च त्यक्तो न च शील खण्डितम् ।
कायेन वाचा मनसा सुसंवृता
  सुदान्तचित्ता सुगता नमोऽस्तु ते ॥ ४ ॥

क्षान्तीरताः क्षा[6]न्तिपथे प्रतिष्ठिताः
  काये कृते खण्ड पि नैव क्रुध्यसे ।
क्षीरं ततः प्रस्रवि मैत्रभावना
  आश्चर्यभूता सुगता नमोऽस्तु ते ॥ ५ ॥

---

* B missing for the whole chapter. १ After खलु, A adds भगवान्. २ C om. from उत्थाया° upto प्रणम्य. ३ C नित्युपस्थितः for °नित्यु शिक्षितः. ४ C सदाच्छं for तवाच्छं. ५ C विपुलं. ६ C क्षान्तिबले for °पथे.

बलैरुपेता दशभिर्बलैः स्थिता
असङ्गज्ञानी विदि सर्वधर्मान्।
करुणानि लोकहितकर धर्मस्वामिन्
अनुकम्पसे प्रजा इमे[1] अर्थकामः ॥ ६ ॥

N 182 शून्यं ति ज्ञानं न च पुनिहास्ति सत्त्वो
लोकं च दृष्ट्वा[2] तथा ति प्रनष्टमार्गम्।
विबोधितास्ते प्रकृतिनिरात्मधर्मे
विमुक्तिजाता न च क्वचि सा विमुक्तिः ॥ ७ ॥

प्रत्यादिशं जहिय सदा प्रमत्तं
जित्वा[3] च मारं सबलमनन्तसैन्यम्।
बुद्धित्व बोधि विपुलामनन्तज्ञानं
दिशेहि धर्मं परम विशुद्धशान्तम् ॥ ८ ॥

गगनं पतेय्या सह शशितारकेहि
पृथिवी विनश्येत् सनगरशैलसंस्था।
आकाशधातुरपि च सियान्यथात्वं
नो चैव तुभ्यं वितथ भणेय्यं[4] वाचा ॥ ९ ॥

दृष्ट्वा त्वं दुःखितान् सत्त्वानुपलम्भरता[5]ः प्रजाः।
अनोपलम्भं देशेसि गम्भीरां शान्तशून्यताम् ॥ १० ॥

शिक्षितोऽसि महावीर कल्पकोटीरचिन्तिया।
अनोपलम्भशिक्षायां स्खलितं ते न विद्यते ॥ ११ ॥

यादृशे शिक्षितो धर्मे तादृशं धर्मु भाषसे।
अभूमिरत्र बालानां यावन्त अन्यतीर्थिकाः ॥ १२ ॥

N 183 ये स्थिता आत्मसंज्ञायां ते स्खलन्ति अविद्वसु।
ज्ञात्वा[6] धर्माण नैरात्म्यं स्खलितं ते न विद्यते ॥ १३ ॥

भूतवादी महावीर भूतधर्मप्रतिष्ठितः।
भूते सत्ये स्थितो नाथ भूतां वाचं प्रभाषसे ॥ १४ ॥

भूता ते चारिका आसीद् यथा ते प्रणिधिः कृतः।
तस्य भूतस्य निष्यन्दा भूतां वाचं प्रभाषसे ॥ १५ ॥

भूतचर्यासु संपन्नो भूतकोटीसुशिक्षिता।
भूताशया भूतचरी भूतप्रज्ञ नमोऽस्तु ते ॥ १६ ॥

---

१ A इमु for इम. २ A om. दृष्ट्व तथा. ३ C ज्ञात्वा उदारं for जित्वा च मारं. ४ C भवेय for भणेय्य. ५ A °रतान् सदा for °रताः प्रजाः. ६ C श्रुत्वा धर्मा निरात्मानः for ज्ञात्वा धर्माण नैरात्म्यं.

समस्ते प्रज्ञया नास्ति ज्ञानवादि प्रभाकर ।
ज्ञाने विशेषतां प्राप्त ज्ञानवादि नमोऽस्तु ते ॥ १७ ॥
मित्रस्त्वं सर्वसत्त्वानां मैत्री तव सुभाविता ।
अप्रकम्प्यो यथा मेरुरचलः सुप्रतिष्ठितः ॥ १८ ॥
गणे सुविपुले[1] शास्तुर्गणान् संपरिकर्षसि । 5
गभीरप्रज्ञा सुगता नदसे परिषद्गता ॥ १९ ॥
सिंहनादं नदि बुद्धः सिंहविक्रान्तविक्रमः ।
जितास्ते तीर्थिकाः सर्वे सिंहेन क्रोष्टुका यथा ॥ २० ॥
अदान्तदमको वीर अदान्ता दमितास्त्वया ।
ते च मित्रा दृढा भोन्ति अभेद्या भोन्ति सुस्थिताः ॥ २१ ॥ 10
दृष्ट्वा त्वं दुःखितान् सत्त्वानात्मदृष्टिसमाश्रितान्[2] । N 184
नैरात्म्य धर्मं देशेसि यत्र नास्ति प्रियाप्रियम् ॥ २२ ॥
अशिक्षितानां बालानां कुमार्गपथचारिणाम् ।
मार्गं त्वं संप्रकाशेसि येन गच्छन्ति नायकाः ॥ २३ ॥
ये स्थिता आत्मसंज्ञायां दुःखे ते सुप्रतिष्ठिताः । 15
न ते जानन्ति नैरात्म्यं यत्र दुःखं न विद्यते ॥ २४ ॥
अखिलितपदधर्मदेशकोऽसि[3]
स्खलितु न लभ्यति लोकनाथ ।
अवितथ गिर संप्रभाषसे त्वं
दुःखमोक्षकरा नमस्ते नाथ ॥ २५ ॥ 20
बहुनियुतशता सहस्रकोट्यो
गगनस्थिताः पृथु देवनागयक्षाः ।
सर्वि स्पृह जनेन्ति नायकस्मिन्
भगवतु वाच श्रुणित्व अर्थयुक्ताम् ॥ २६ ॥
स्निग्धमृदुमनोज्ञकालयुक्तां 25
सुमधुर वाच प्रणीत प्रेमणीयाम् ।
अपरिमितस्वराङ्गसंप्रयुक्तां
हितकर मोक्षकरीं बहुजनस्य ॥ २७ ॥
तुरियशतसहस्र अप्रमेया N 185
सुमधुर युक्त भवेयुरेककाले[4] । 30

---

१ A गगने विपुले for गणे सुविपुले. २ C सर्वान् for सत्त्वान्. ३ A अस्खलिते पदे धर्मे देशकोऽसि for the line. ४ A भणेयुः for भवेयुः.

दिव्यस्वर विशिष्ट प्रेमणीया
अभिभवति सुगतस्य एकवाचा ॥ २८ ॥

द्विजगणकलविङ्कमञ्जुघोषाः[१]
सुरुचिर प्रेमणीयाः सुगीतशब्दाः।
5 शङ्खपटहभेरिवीणशब्दाः[२]
कलमपि न[३] लभन्ति बुद्धशब्दे ॥ २९ ॥

परभृतशुकशारिकाण शब्दा-
स्तथ पुनः क्रौञ्चमयूरकिन्नराणाम्।
रुत रवित य केचि प्रेमणीयाः
10 कलमपि बुद्धस्वरस्य नानुभोन्ति ॥ ३० ॥

प्रिय मधुर मनोज्ञ प्रेमणीयाः
सुमधुर शान्तगिरा प्रशंसनीयाः।
सर्वि गिर प्रयुक्त एककाले
गिरवर हर्षणियास्तथागतस्य ॥ ३१ ॥

15 सुरमनुजनरेन्द्रदानवानां
सकलभवे त्रिभवे य अस्ति सत्त्वाः।
N 186 या प्रभा अभवत् प्रभाकराणां
अभिभवति सुगतस्य एकरश्मिः ॥ ३२ ॥

कुसुमितु सुगतस्य आत्मभावः
20 परिवृतु विचित्रु[४] सर्वलक्षणैः।
पुण्यशतनिर्वृतु अच्छ शुद्धः
प्रतपति सर्वजगे जिनस्य कायः ॥ ३३ ॥

शङ्खान शब्द पणवसुघोषकाणां
भेरीण शब्द तथपि च क्रिम्पलानाम्।
25 सर्वे च शब्द सुमधुर प्रेमणीया
बुद्धस्य शब्दे शतिम कलां न भोन्ति ॥ ३४ ॥

तूर्याण कोटिनियुतसहस्रशब्दा
आस्वादनीय सुमधुर दिव्यकल्पाः।
प्रामोदनीय मरुगणअप्सराणां
30 बुद्धस्य शब्दे शतिम कलां न भोन्ति ॥ ३५ ॥

१ T °कोकिल° for °कलविङ्क°. २ After शब्दाः, C adds: अचिरप्रेमणियाः स्वराः कुणालाः सर्वे द्विजगण करोन्ति शब्दं. ३ C नानुभोन्ति for न लभन्ते. ४ C चित्रितु for विचित्रु.

क्रौञ्चा मयूर परभृत चक्रवाका
हंसाः कुणाला बहुविधपक्षिसंघाः ।
ये ते सशब्दाः सुमधुर एककाले
बुद्धस्य शब्दे शतिम कलां न भोन्ति ॥ ३६ ॥
नागान यक्षाण असुरमहोरगाणां 5 N 187
देवेन्द्रब्रह्ममरुपतीनां च शब्दाः ।
यावन्त शब्दास्त्रिभवे मनोज्ञ कान्ता
बुद्धस्वरस्य कलमपि ते न भोन्ति ॥ ३७ ॥
या ब्रह्मणो वा मेरुपतिनश्च[1] आभा
प्रभास्वराणां मणिरतनान आभाः । 10
सर्वा य आभा विविधमनेकरूपाः
सर्वास्त एका अभिभवि बुद्धरश्मिः ॥ ३८ ॥
कायेन शुद्धो वचसा मनेन चैव
ज्ञानेन शुद्धस्त्रिभवि अनोपलिप्तः ।
गुणसारराशि गुणरतनो नरेन्द्रः 15
सर्वगुणेहि असमसमः स्वयंभूः ॥ ३९ ॥
एवं स्तवित्वा दशबल सत्यवादिं
वाचं प्रभाषि मुदितमनः कुमारः ।
पूजित्व बुद्धमतुलियमप्रमेयं
बुद्धो भवेय यथ इव शाक्यसिंहः ॥ ४० ॥ 20
तस्यो विदित्वा सुगतु[2] विशिष्ट चर्या- N 188
मसङ्गज्ञानी स्मितमकरोन्नरेन्द्रः ।
मैत्रेयु पृच्छी दशबलज्येष्ठपुत्रं
कस्यार्थि एतं स्मितु कृतु नायकेन ॥ ४१ ॥
आकम्पिताभूद्वसुमति षड्विकारं 25
देवाश्च नाग गगनस्थिता उदग्राः ।
प्रेक्षन्ति बुद्धं प्रमुदित हृष्टचित्ता-
स्तं व्याकरोहि सुगत अनाभिभूतः ॥ ४२ ॥
अभूमिरस्मि भगवतु[3] श्रावकाणां
यत्र प्रवृत्तं पुरुषवरस्य ज्ञानम् । 30
सुविशुद्धज्ञानिन्ननुपमप्रज्ञभूमि
अखिला ते स्मितु कृतु जिन कस्य अर्थे ॥ ४३ ॥

---

१ A मरुपतीनां च for ०पतिनश्च. २ C सुगतुमनन्तचर्या. ३ C भवतु for भगवतु.

पृच्छमि दशबलं विनायकं
    शाक्यसिंह द्विपदानमुत्तमम्।
ज्ञानपारमिं गतं प्रभाकरं
    रागद्वेषखिलमोहसादकम् ॥ ४४ ॥
कल्पकोटि चरितोऽसि नायको
    गङ्गवालुकसमास्ततोत्तरम्।
N 189
एषमाणु वरबोधिमुत्तमां
    कस्य अर्थि स्मितु एतु दर्शितम् ॥ ४५ ॥
हस्त-पाद परित्यक्त[1] शास्तुना
    पुत्रदार प्रियज्ञाति बान्धवान्।
एषमाणु वरज्ञानमुत्तमं
    को नु हेतु स्मितदर्शनि मुने ॥ ४६ ॥
अश्वहस्तिरथपत्तियो त्वया
    दासदासिमणिरत्न[2]रूप्यकम्।
नैव द्रव्यरतनं च लभ्यते
    यन्न त्यक्तु चरता ति चारिकाम् ॥ ४७ ॥
ज्ञानु श्रेष्ठु त्रिभवेऽतिवर्तते
    सर्वसत्त्वचरियां प्रजानसे।
धातुचित्तु अधिमुक्तिकोविदा
    कस्य अर्थि स्मितु[3] एतु दर्शितम् ॥ ४८ ॥
केन पूजित नराणमुत्तमाः
    कस्य वार्थ[4] विपुलो भविष्यति।
N 190
को च अस्य चरियाय ग्राहकः
    कस्य अर्थि स्मितु दर्शितं मुने ॥ ४९ ॥
षड्विकार पृथिवी प्रकम्पिता
    पद्मकोट्य धरणीतु उत्थिताः।
कोटिपत्रपरमा प्रभास्वरा
    हेमवर्णरुचिरा मनोरमा ॥ ५० ॥
यत्रिमे स्थित जिनस्य औरसा
    बोधिसत्त्व परमा महर्द्धिकाः।
धर्मभाणक बहू समागता-
    स्तेष कारुणिक पृच्छि नायकम् ॥ ५१ ॥

---

१ A परित्यक्तु. २ A °मणिमुक्ति° for °मणिरत्न°. ३ C स्मितमेतु. ४ A अर्थु for वार्थ.

मेरिशङ्खतुणवाः सुघोषका-
स्तूर्य कोटिनियुता: प्रवादिताः ।
तेष शब्द गगनस्मि[1] श्रूयते
यादृशः सुगतघोष अचिन्तियः ॥ ५२ ॥

हंसक्रौञ्चकलविङ्ककोकिलाः　　5
पक्षिसंघ बहुकाः समागताः ।
मुञ्चि घोष परमं प्रभास्वरं
बुद्धघोषकल नानुभोन्ति ते ॥ ५३ ॥

केन दान दम संयमः पुरे
कल्पकोटि बहुका निषेविताः ।　　10
केन पूजित नराण उत्तमा　　N 191
कस्य अर्थि स्मितु[2] एतु दर्शितम् ॥ ५४ ॥

केन पूर्वि द्विपदेन्द्र पृच्छितो
गौरवं परमु संजनित्वन ।
बुद्धबोधि कथमेष लभ्यते　　15
कस्य अर्थि स्मितु एतु दर्शितम् ॥ ५५ ॥

यात्तिका दशबला अतीतकाः
प्रत्युत्पन्न सुगता अनागताः ।
सर्व जानसि नराणमुत्तमो
तेन पृच्छमि प्रजाय कारणात् ॥ ५६ ॥　　20

चित्तसंतति प्रजाय जानते
सर्वि प्राणिन अनन्तगोचराः ।
यस्य यादृशु नरस्य आशय-
स्तेन पृच्छमि नराणमुत्तमम् ॥ ५७ ॥

ये चरन्ति चरियामनुत्तमां[3]　　25
हेतुयुक्तिविनयस्मि कोविदाः ।
बुद्धज्ञान कथमेतु लभ्यते
एतदर्थि द्विपदेन्द्र पृच्छिहम् ॥ ५८ ॥

ये हि धर्म सुखुमाः सुदुर्दृशाः　　N 192
शून्य शान्त अतुला अचिन्तियाः ।　　30
भाविता दशबलान गोचरा-
स्तेष अर्थ अहु पृच्छि नायकम्[4] ॥ ५९ ॥

१ C गगने हि for गगनस्मि. २ C स्मितमेतु almost everywhere. ३ A चरियाणमुत्तमां for चरियामनुत्तमां. ४ C कारणम् for नायकम्.

येष मैत्रि करुणा सुभाविता
सर्वप्राणिषु जगे अचिन्तिया ।
सत्त्वसंज्ञ न च येष वर्तते
तेष अर्थि द्विपदेन्द्रु पृच्छियाम् ॥ ६० ॥

5 येष ज्ञानमतुलमचिन्तियं
तेष ग्राह्य न कदाचि विद्यते[1] ।
चित्तगोचरिय पारमिं गता
तेष अर्थि अह्नु नाथ पृच्छमि ॥ ६१ ॥

शीलज्ञानगुणपारमिं गता
10 त्र्यध्वज्ञानमतुलं भिवर्तते ।
नैव तुभ्य स्खलितूपलभ्यते
कस्य अर्थि स्मितु एतु दर्शितम् ॥ ६२ ॥

शारिपुत्र अनिरुद्ध कोलिता
ये च अन्य सुगतस्य श्रावकाः ।
N 193 15 नैव[2] तेष इह ज्ञानु वर्तते
बुद्धगोचरु अयं निरुत्तरः ॥ ६३ ॥

सर्वधर्मवशिपारमिं गताः
सर्वशिक्ष-चरियाय उद्गताः
संजनेत्व[3] करुणां विनायका
20 मुञ्च घोष परमार्थकोविदा ॥ ६४ ॥

[4]येऽपि पूर्व बहुकल्पकोटियो
एव चिन्ति द्विपदेन्द्रु पृच्छितः ।
भष्यमग्रु शरणं परायणं
तेष अद्य फल ब्रूहि नायका ॥ ६५ ॥

25 यक्षराक्षसकुम्भाण्डगुह्यकाः
प्रेक्षमाण द्विपदानमुत्तमम् ।
सर्वि प्राञ्जलिस्थिताः सगौरवाः
श्रोतु व्याकरणमग्रपुद्गलान् ॥ ६६ ॥

बोधिसत्त्व बहवोऽद्य आगता
30 ऋद्धिमन्त बहुक्षेत्रकोटिभिः ।

---

१ C लभ्यते for विद्यते. २ C नैष for नैव. ३ C संजनेतु for ° नेत्व. ४ A येहि for येऽपि.

जेष्ठपुत्र[1] सुगतस्य औरसाः
    सर्वि प्राञ्जलिस्थिताः सगौरवाः ॥ ६७ ॥

N 194

गन्धहस्ति पुरिमादिशा गतो-
    ऽक्षोभ्यक्षेत्र दिशि लोकविश्रुतः ।
बोधिसत्त्व[2]नयुतैः पुरस्कृतः
    शाक्यसिंहु द्विपदेन्द्रु पृच्छना ॥ ६८ ॥

सुखावतीय वरलोकधातुतो
    महास्थाम प्राप्त अवलोकितेश्वरः ।
बोधिसत्त्वनयुतैः पुरस्कृतः
    शाक्यसिंहु द्विपदेन्द्रु पृच्छना ॥ ६९ ॥

येन पूर्व वहुकल्पकोटियो
    अप्रमेय सुगता उपस्थिताः ।
सागराण सकला च वालिका
    एषता परम ज्ञानमुत्तमम् ॥ ७० ॥

सर्वबुद्धस्तुत संप्रशंसितः
    सर्वधर्मगुणपारमिं गतः ।
सर्वलोकदिशतासु विश्रुतो
    मञ्जुघोष स्थितु प्राञ्जलीकृतः ॥ ७१ ॥

बुद्धक्षेत्रनियुतैश्चरित्वना
    सुदुर्लभमीदृशकान दर्शनम् ।
बुद्धपुत्रगुणवत् सुशिक्षिताः
    सर्वि प्राञ्जलिस्थिताः सगौरवाः ॥ ७२ ॥

नास्ति अन्य इह कश्चि भाजनं

N 195

    एवरूपि यथ एत[3] सूरताः ।
धर्मकोषधर सर्वशास्तुनां
    स्निग्ध[4]भाव गिर मुञ्च नायका ॥ ७३ ॥

न ह्यकारणक जिना विनायका
    दर्शयन्ति स्मितमग्रपुद्गलाः ।
मुञ्च घोषवर दुन्दुभिस्वर
    कस्य अर्थि स्मितु एतु दर्शितम् ॥ ७४ ॥

---

१ C °दृष्ट for °पुत्र. २ A om. this line. ३ A C एति सूरता for एत सूरताः. ४ A स्निग्धवाच for °भाव.

हंसकोकिलमयूरसारसा
मेघनाद वृषभाः प्रगर्जिताः ।
दिव्यवाद्यमधुराः प्रवादिता
व्याकरोहि गिर सत्त्वमोचनी ॥ ७५ ॥

5 मैत्रसंजननि प्रेम[1]वर्धनी
ज्ञानदर्शनि अविद्य[2]रिञ्जनी ।
अर्थतीरणि प्रज्ञाविवर्धनी
कल्पकोटिनियुता विशोधनी ॥ ७६ ॥

N 196 विनिश्चितभावविभावित-
10 दुःखनिरोधपदार्थनिदर्शनी ।
सर्वकुतीर्थकवादध्वंसनी
शून्य निसत्त्व निजीव विभावनि ॥ ७७ ॥

पुण्यसहस्रशतेहि अलंकृतः
बुद्धसहस्रशतेहि चरित्विह ।
15 देवसहस्रशतेहि सुसंस्तुतः
ब्रह्मसहस्रशतेहि नमस्कृतः ॥ ७८ ॥

राक्षसयक्षकुम्भाण्डप्रसादनि
नागसुपर्णमहोरगमोचनि ।
नित्यमसक्त-प्रयुक्त-उ[3]दीरणि
20 कर्मफलेहि शुभेहि समुद्गतः ॥ ७९ ॥

ये च केचि जिनाः परिनिर्वृता
ये च अनागत ये च अवस्थिताः ।
सर्वि प्रजानसि सङ्गु न तेऽस्तीति
सर्वगुणेहि समुद्गत नायक ॥ ८० ॥

N 197 25 भूतधरा ससमुद्रपर्वत
सर्वि मही षड्विकार प्रकम्पिता ।
देवगणा नभि पुष्प क्षिपन्ति च
दिव्यु प्रवायति गन्धु मनोरमु ॥ ८१ ॥

हतरागदोषतिमिरा निखिला
30 परिशुद्धशील परिशुद्धमनाः ।

१ C प्रीतिवर्धनी for प्रेम°. २ A अविद्यरजिनी. ३ C उदीरित for उदीरणि.

प्रशान्त शून्य अनिमित्तरता
[1]नरसिंहनादु नद कारुणिका ॥ ८२ ॥
प्रतिभानवन्त सुविशालयशा
सुसमाप्तप्रज्ञ तथज्ञान जिना ।
[2]तत्र लोकि नास्ति समु कारुणिका 5
भण कस्यु अर्थि स्मितु दर्शयसे ॥ ८३ ॥
कलविङ्ककोकिलमयूररवा-
स्तथ जीवंजीवं जीवकमनोज्ञरुताः ।
रञ्जनीय शब्दु भुवि एकक्षणे
कल तेन भोन्ति सुगतस्य स्वरे ॥ ८४ ॥ 10
भेर्यो मृदङ्गपणवाश्च तथा
शङ्ख सवेणु तथ वल्लरियो ।
तूर्यासहस्र सिय एकरवाः N 198
कल नानुभोन्ति सुगतस्य रुते ॥ ८५ ॥
तूर्यसहस्र वर दिव्यरुता 15
रञ्जनीय गीत सिय अप्सरसाम् ।
सुगीति शब्दरति संजने
कल न भोन्ति सुगतस्य रुते ॥ ८६ ॥
एकस्वरा तु तत्र लोकहिता
नानाधिमुक्ति स्वरु निश्चरति । 20
एकैकु मन्यि मम भाषि जिनो
ब्रूहि स्मितं ति कृतु कस्य कृते ॥ ८७ ॥
देवान शब्द तथ नागरुता
ये चापि किन्नररुता मधुराः ।
प्रशमेन्ति क्लेश न कदाचिदपि 25
बुद्धस्वरास्तु सद क्लेशनुदाः ॥ ८८ ॥
प्रीतिं जनेति न च रागरतिं
मैत्रीं जनेति न च दोषमतिम् ।
प्रज्ञां जनेति न च मोहरतिं
बुद्धान सर्व मलनाशि स्वरः ॥ ८९ ॥ 30
न बहि च शब्दु परिषातु प्रजा N 199
सर्वेष छिन्दति स काङ्क्षशतान् ।

---

१ A नद सिंहनादु वर कारुणिका for the line. २ A न तत्रास्ति लोकि for तत्र लोकि नास्ति.

न च ओनतो न हि च औन्नमतो
समसौख्यदर्शन स्वरो मुनिनः ॥ ९० ॥
भज्यादियं मही सशैलरणा
क्षीयते सागरजलं च तथा।
5 चन्द्रोऽथ सूर्यु धरणीं प्रपतेद्
गिरमन्यथा न पुन भाषि जिनः ॥ ९१ ॥
सर्वाङ्गवाक्य परिशुद्धगिरा
सिंहस्वरा मधुरमञ्जगिरा।
ब्रह्मस्वरा सुगत कारुणिका
10 भण कस्य अर्थि स्मितु दर्शयसे ॥ ९२ ॥
यावन्त सत्त्व इह सर्व जगे
सर्वेष चित्त चरते कुशलः।
ये अतीतनागत ये सांप्रतिका
भण कस्य अर्थि स्मितु दर्शयसे ॥ ९३ ॥
N 200 15 यावन्त केचिज्जिन कारुणिका
ज्ञानस्मि सर्वि वशि पारमिं गताः।
न च ते जिना विमलचन्द्रमुखा
नाहैतुकं[१] स्मित सद दर्शयसे ॥ ९४ ॥
अपि कल्पकोटि भणि अप्रतिमा
20 यथ गङ्गवालिक भणेय्य गुणान्।
न च शक्यु कीर्तितु प्रमाण गुणे
भण कस्य अर्थि स्मितु दर्शयसे ॥ ९५ ॥

इति श्रीसमाधिराजे स्मितसंदर्शनपरिवर्तश्चतुर्दशः ॥ १४ ॥

---

१ C अहैतुकं स्मितकरो for नाहैतुकं स्मित सद.

१५

स्मितव्याकरणपरिवर्तः ।

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमाभिः सारूप्याभिर्गाथाभिः प्रत्यभाषत — N 201

चन्द्रप्रभो एष कुमारभूतः
संस्तुत्य बुद्धमतुलीय प्रीतिया ।
भाषित्व बुद्धान विशिष्ट वर्णं 5
प्रशंसनीयः सद कालि भेष्यति ॥ १ ॥

इहैव चो राजगृहस्मि पूर्वं
दृष्टैव बुद्धान सहस्रकोटयः ।
सर्वेष चानेन जिनान अन्तिके
अयं वरः शान्तसमाधि पृच्छितः ॥ २ ॥ 10

सर्वत्र चो एष ममासि पुत्रो
इमां चरन्तो वरबोधिचारिकाम् ।
सर्वत्र चासीत् प्रतिभानवन्तः
सर्वत्र चासीत् सद ब्रह्मचारी ॥ ३ ॥

स पश्चिमे कालि महाभयानके 15
त्वमेव साक्षी अजिता ममात्र ।
स्थिहित्व शुद्धे सद ब्रह्मचर्ये N 202
वैस्तारिकं एष समाधि काहिते ॥ ४ ॥

समाधिमेषन्तु इदं प्रणीतं
एतेन मार्गेण स बोधि लप्स्यते । 20
परिगृहीतो बहुबुद्धकोटिभिः
पूजां वरां काहिति नायकानाम् ॥ ५ ॥

ज्ञाने स्थिहित्वा अहु व्याकरोमि
चन्द्रप्रभस्याचरितं विशिष्टम् ।
न पश्चकालेऽस्य भवेऽन्तरायो 25
न ब्रह्मचर्यस्य न जीवितस्य ॥ ६ ॥

हस्ते यथा आमलकानि पञ्च
प्रजानाति बुद्धसहस्रकोटयः ।

---

* B is missing upto st 12[a]. १ A reads तस्यां वेलायां after महासत्त्वं. २ A ममास्ति for °सि. ३ C अजिनाममात्रः. ४ C तद for सद. ५ C समाधि for स बोधि.

तदुत्तरे यात्तिक गङ्गवालिका
अनागता येष्विय पूजना होति ॥ ७ ॥
देवान नागान अशीतिकोट्यः
यक्षाण चो कोटिसहस्र सप्ततिः ।
5 औत्सुक्यमेषन्ति य पश्चकाले
पूजां करोन्ता द्विपदोत्तमानाम् ॥ ८ ॥
N 203 से पूज कृत्वा द्विपदान उत्तमान्
समुदाचरि ज्ञानमिमं निरुत्तरम् ।
स पश्चिमे चोच्छ्रयि लोकनाथो
10 विमलप्रभो नाम जिनो भविष्यति ॥ ९ ॥
इदं स्वकं व्याकरणं श्रुणित्वा
प्रीतिस्फुटो आसि कुमारभूतः ।
चन्द्रप्रभो उद्गत सप्त ताल
उदानुदानेति नभे स्थिहित्वा ॥ १० ॥
15 अहो जिना उत्तमधर्मदेशका
विमुक्तिज्ञानाधिपतीबले स्थिता ।
सुनिश्चिते उत्तमज्ञानि तिष्ठसि
अनाभिभूतोऽसि परप्रवादिभिः ॥ ११ ॥
विवर्जिता सङ्ग विमुक्ति स्पर्शिता
20 विभावितं वस्तु भवे न सज्जसि ।
N 204 प्रपञ्च सर्वे सकला न भोन्ति ते
असङ्गज्ञानं त्रिभवेऽभिवर्तते ॥ १२ ॥
सर्वप्रपञ्चेभिरनोपलिप्ता
दृष्टिः प्रपञ्चाः सकलाः प्रहीणाः ।
25 सुभाविते मार्ग निकेतु नास्ति
अनाभिभूता अविरुद्ध केनचित ॥ १३ ॥
निकेतु त्रैधातुकि नास्ति तुभ्यं
ओघाश्च ग्रन्थाश्च प्रहीण सर्वे ।
तृष्णालतावन्धन सर्वि छिन्ना
30 भव प्रहीणो भवसंधि नास्ति ॥ १४ ॥

---

१ C om. st. 9. २ A om. from उदानु° upto तिष्ठसि in 11ᶜ. ३ B resumes here. ४ C असङ्गज्ञानी for °ज्ञानं. ५ C अतिवर्तते for अभि°. ६ B अनाभिहो for अनाभिभूता. ७ B सर्वि for केनचित.

स्वभावु धर्माणमभावु जानसे[1]
　　अनोभिलप्या गिर संप्रभाषसे ।[2]
सिंहेन वा क्रोष्टुक तीर्थ[3] नाशिता
　　ये ते विपर्याससि्थता अविद्वसु ॥ १५ ॥
निधान श्रेष्ठं मयि लब्धमद्य　　　　5
　　धर्मं निधानं[4] सुगतेन देशितम् ।
प्रहीण सर्वा विनिपातु दुर्गति
　　काङ्क्षा न मेहास्ति भविष्य नायकः ॥ १६ ॥
मूर्ध्नस्मि पाणिं प्रतिस्थापयित्वा　　　　N 205
　　सुवर्णवर्णं रुचिरं प्रभास्वरम् ।　　　　10
अभिषिञ्च बोधाय नरर्षभस्तं[5]
　　सदेवकं लोक स्थपेत्व साक्षिणम् ॥ १७ ॥

इति श्रीसमाधिराजे स्मितव्याकरणपरिवर्तो नाम पञ्चदशः ॥ १५ ॥

---

१ C धर्मान सदा प्रजानसे for धर्माणमभावु जानसे. २ C अनाभिलप्यां गिर सर्वि बुध्यसे for the line. ३ B वीथि for तीर्थ. ४ B विधानं for निधानं. ५ B नरसहस्रं for नरर्षभस्तं.

।। पूर्वयोगपरिवर्तः ।।

N 206 स्मरामि[1] पूर्वं चरमाणु चारिकां
सिंहध्वजस्य सुगतस्य शासने ।
अभूषि भिक्षु विदु धर्मभाणको
नामेन सो उच्यति ब्रह्मदत्तः ।। १ ।।
5 अहं[2] तदासीन्मति राजपुत्रो
आबाधिको बाढ गिलान दुःखितः ।
मह्यं च सो आचरियो अभूषि
यो ब्रह्मदत्तस्तद धर्मभाणकः ।। २ ।।
पञ्चोत्तरा वैद्यशता अनूनका
10 व्याधिं चिकित्सन्ति उद्युक्तमानसाः ।
N 207 व्याधिं न शक्नन्ति मम चिकित्सितुं
सर्वे मम ज्ञातय[3] आसि दुःखिताः ।। ३ ।।
श्रुत्वा च गैलान्यु स मह्य भिक्षु
गिलानपृच्छो मम अन्तिकागतः ।
15 कृपां जनेत्वा मम ब्रह्मदत्तो
इमं समाधिं वरु तत्र देशयी ।। ४ ।।
तस्य[4] ममा एतु समाधि श्रुत्वा
उत्पन्न प्रीति अरिया निरामिषा ।
स्वभावु धर्माण प्रजानमानो
20 उच्छ्वासि व्याधी तुह्य तस्मि काले ।। ५ ।।
दीपंकरः सो चरमाणु चारिका-
मभूषि भिक्षुर्विदु धर्मभाणकः ।
अहं च आसीन्मतिराजपुत्रः
समाधिज्ञानेन हुं[5] व्याधि मोचितः ।। ६ ।।
25 तस्मात् कुमारा बहुं[6] पश्चकाले
अनुस्मरन्तो इमु पारिहाणिम् ।
सहेसि बालान दुरुक्त वाक्यं
धारेन्तु वाचेन्तु इमं समाधिम् ।। ७ ।।

---

१ Before स्मरामि, ABT read a passage given in App. I (No. 17). २ A अहं च आसीन्महिराजपुत्रो for the line. ३ C ज्ञातिक for ज्ञातय. ४ B तस्मा for तस्य. ५ A हि for हु. ६ AB तुह्य for बहु.

भेष्यन्ति भिक्षु बहु पश्चकाले　　　　N 208
　　लुब्धाश्च दुष्टाश्च असंयताश्च ।
पापेच्छ अध्योषित पात्रचीवरे
　　प्रतिक्षिपिष्यन्ति इमं समाधिम् ॥ ८ ॥
ईर्ष्यालु[1]का उद्धत प्राकटेन्द्रियाः　　　　5
　　कु[2]लेषु चाध्योषित लाभकामाः ।
प्रायोगिके संस्तवि नित्य संश्रिताः
　　प्रतिक्षिपिष्यन्ति इमं समाधिम् ॥ ९ ॥
हस्तांश्च पादांश्च तथ विद्यमाना
　　हास्ये च लास्ये च सदा प्रयुक्ताः ।　　　　10
परस्परं कण्ठित श्लिष्यमाणा
　　ग्रामेषु चर्यापथि अ[3]न्यु भेष्यति ॥ १० ॥
अयुक्तयोगानिमि भोन्ति लक्षणाः
　　परकुमारीषु च नित्य ध्योषिताः ।
रूपेण र[4]क्ता ग्रथिता भवन्ति　　　　15　N 209
　　हि[5]ण्डन्ति ग्रामान्निगमांश्च राष्ट्रान् ॥ ११ ॥
ते खाद्यपेयस्मि सदा प्रयुक्ता
　　नाट्ये च गीते च तथैव वादिते ।
क्रयविक्रये चो[6] सद भोन्ति उत्सुकाः
　　पानेऽपि चाध्योषित नष्टलज्जाः ॥ १२ ॥　　　　20
लेखान पिष्यन्ति अयुक्तयोगाः
　　शीलं तथेर्यापथु छोरयित्वा ।
मर्याद भिन्दित्व गृहीभि सार्धं
　　ते भिन्नवृत्ता वितथप्रतिष्ठिताः ॥ १३ ॥
ये कर्म बुद्धेहि सदा विवर्जिता-　　　　25
　　स्तुलमानकूटे च सदा प्रयुक्ताः ।
तत्कर्म कृत्वान किलिष्टपापकान्
　　अपायु यास्यन्ति निहीनकर्माः ॥ १४ ॥
प्रभूतवित्तं मणिहेमशंखं
　　गृहाँ[7]श्च ज्ञातींश्च विहाय प्रव्रजि ।　　　　30

---

१ C ईर्ष्यामुक्ता for °लुका. २ C कुले अवाध्योषित for कुलेषु चाध्योषित. ३ B अभ्युपेष्यति for अन्यु भेष्यति. ४ A मत्ता; B सन्तो; C अक्ता for रक्ता. ५ B हिंसन्ति; C मुह्यन्ति for हिण्डन्ति. ६ A चोत्सद; B चोत्सव for चो सद. ७ C गृहं च.

N 210 ते प्रव्रजित्वानिह बुद्धशासने
पापानि कर्माणि सदा[1]चरन्ति ॥ १५ ॥
धने च धान्ये च ते सार[2]संज्ञिनो
धेनूश्च गावः शकटानि सज्जयी।
5 किमर्थ तेहि इम केश छोरिता
शिक्षाय येषां प्रतिपत्ति नास्ति ॥ १६ ॥
मया च पूर्वे चरियां चरित्वा
सुदुष्करं कल्पसहस्र चीर्णम्[3]।
अयं[4] च मे शान्त समाधिरेषितो
10 यत्तेष श्रुत्वा तद हास्यु भेष्यति ॥ १७ ॥
चिरं मृषावादि अब्रह्मचारिणो
अपाय[5]निम्नाः सद कामलाभाः।
ते ब्रह्मचारीण ध्वजं गृहीत्वा
दुःशील वक्ष्यन्ति न एष धर्मः ॥ १८ ॥
15 भेदाय स्थास्यन्ति च ते परस्परं
अयुक्तिभिर्लाभ गवेषमाणाः।
N 211 अवर्ण भाषित्व ते[6] अन्यमन्यं
च्युता गमिष्यन्ति अपायभूमिम् ॥ १९ ॥
शतःसहस्रेषु सुदुर्लभास्ते
20 क्षान्तीबलं येषु तदा भविष्यति।
अतो बहू ये कलहस्मि उत्सुकाः
प्रपञ्च काहिन्ति जहित्व क्षान्तिम् ॥ २० ॥
वक्ष्यन्ति वाचा वय बोधिसत्त्वाः
शब्दोऽपि तेषां व्रजि देशदेशे।
25 अभूतशब्देन मदेन मत्ता
विपन्नशीलान कुतोऽस्ति बोधिः ॥ २१ ॥
न मे श्रुतं नापि कदाचि दृष्ट-
मध्याशयो यस्य विशुद्ध नास्ति।
इमेषु धर्मेषु च नास्ति क्षान्तिः
30 स[7] लप्स्यते बोधि क्षिपित्व धर्मान् ॥ २२ ॥

---

१ A B समाचरन्ति for सदा°. २ A भूतसंज्ञिनो for सार°. ३ B कीर्णम् for चीर्णम्. ४ A अयं च तेषां न समाधि देशिते for the line. ५ B अपायनिष्ठाः. ६ A च for त. ७ AB प्रतिलप्स्यते for स लप्स्यते.

भीताश्च त्रस्ताश्च गृहं त्यजन्ति
ते प्रव्रजि दृढतरा[1] भवन्ति ।
विशेषकामा विलयं प्रयान्ति[2] N 212
क्षिपित्व यानं पुरुषोत्तमानाम् ॥ २३ ॥
[3]निहीनप्रज्ञा गुणविप्रहीना 5
वक्ष्यन्ति दोषं सद अग्रयाने ।
यस्मै[4] च ते तच्छरणं प्रपन्ना-
स्तत्रैव[5] ते दोषशतान् वदन्ति ॥ २४ ॥
आजीवका ये बहु प्रव्रजित्वा
अनर्थिकाः सर्वसुबुद्धबोधये । 10
ते आत्मदृष्टीय स्थिहित्व बाला
उत्त्रस्त भेष्यन्ति श्रुणित्व शून्यताम् ॥ २५ ॥
विहारु[6] कृत्वान त अन्यमन्यं
व्यापाददोषांश्च खिलं जनेत्वा[7] ।
अभ्याख्य दत्वा च परस्परेण 15
लप्स्यन्ति प्रामोद्य करित्व पापकम् ॥ २६ ॥
यः शीलवन्तो गुणवन्तु भेष्यति
मैत्रीविहारी[8] सद क्षान्तिकोविदः ।
सुसंवृतो[9] मार्दवसूरतश्च N 213
परिभूत[10] सो भेष्यति तस्मि काले ॥ २७ ॥ 20
यो खो पुनर्भेष्यति दुष्टचित्तः
सुदारुणो रौद्रतिहीनकर्मा[11] ।
अधर्मचारी कलहे रतश्च
स पूजितो भेष्यति तस्मि काले ॥ २८ ॥
आरोचयामि प्रतिवेदयामि 25
सचेत् कुमारा मम श्रद्ध गच्छसि ।
इमां स्मरित्वा सुगतानुशासनीं
मा[12] जातु विश्वस्तु भवेसि तेषाम् ॥ २९ ॥
ते[13] तीव्ररागास्तथ तीव्रदोषा-
स्ते तीव्रमोहाः सद मानमत्ताः । 30

---

१ A गाढतरा for दृढ॰. २ AB व्रजन्ति for प्रयान्ति. ३ C om. st.24. ४ A यस्यैव for यस्मै च. ५. A तस्यैव for तत्रैव. ६ A B विवाद; C विचारु for विहारु. ७ C जनेभ्यः for जनित्वा. ८ C मैत्राविहारी. ९ C असंवृतो for सु॰. १० B परिभुक्त for ॰भूत. ११ A ॰विहीनकर्मा for ॰तिहीन॰. १२ B न for मा. १३ B तेऽवीतरागासू for ते तीव्र॰.

अदान्तकायाश्च अदान्तवाचः[1]
अदान्तचित्ताश्च अपायनिम्नाः[2] ॥ ३० ॥

N 214
अहं च भाषेय्य गुणान वर्णान्
न चो गुणान् भिक्षु समाचरेय्या[3] ।
5
न घोषमात्रेण च बोधि लभ्यते[4]
प्रतिपत्तिसाराण[5] न बोधि दुर्लभा ॥ ३१ ॥

इति श्रीसमाधिराजे पूर्वयोगपरिवर्तो नाम षोडशः ॥ १६ ॥

---

१ C अदान्तचित्ता अदान्तवाचश्च. २ B अपार्पानिम्नाः for अपायनिम्नाः. ३ B समाधिसेव्या for समाचरेय्या. ४ AB लप्स्यते for लभ्यते. ५ C °साराह for °साराण.

॥ बहुबुद्धनिर्हारसमाधिमुखपरिवर्तः ॥

अथ[१] खलु भगवांस्तां महतीं सागरोपमां पर्षदं धर्मकथया[२] संदर्श्य[३] समुत्तेज्य संप्रहर्ष्य समादाप्य उत्थायासनात् प्राक्रामत् । येन च गृध्रकूटपर्वतराजस्तेनैव उपसमक्रामत् । उपसंक्रम्य च प्रज्ञप्त एवासने[४] न्यषीदत् । भिक्षुसंघपरिवृतो[५] देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्यनमस्कृतः सागरोपमायां पर्षदि धम संदेशयति[६] स्म । अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवन्तं[७] निर्गतं विदित्वा अशीत्या प्राणिकोटीशतैः[८] सार्धं सर्वैर्देवभूतैरन्यलोक- 5 धात्वागतैश्च संबहुलैर्बोधिसत्त्वमहासत्त्वनियुतैः सार्धं पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनं गृहीत्वा तूर्यशतैर्वाद्यमानैश्छत्रध्वजघण्टापताकाभिरत्युच्छ्रिताभिः महामाल्याभिनिर्हारमादाय भगवतः पूजाकर्मणे[९] येन गृध्रकूटपर्वतो[१०] येन च भगवांस्तेनोपजगाम । उपेत्य च भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य तैः पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनैस्तूर्य[११]तालावचरैः प्रवाद्यमानैर्महतीं पूजां कृत्वा एकान्ते न्यषीदत् सगौरवः सप्रतीशो[१२] धर्मपरिपृच्छायै ॥ 10

N 215 N 216 N 217

अथ खलु[१३] चन्द्रप्रभः कुमारभूतो[१४] भगवन्तमेतदवोचत्—पृच्छेयमहं भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं कंचिदेव प्रदेशं सचेन्मे भगवानवकाशं कुर्यात् पृष्टप्रश्नव्याकरणाय । एवमुक्ते भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्—पृच्छ त्वं कुमार तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं यद् यदेवाकाङ्क्षसि । नित्यकृतस्ते कुमार तथागतेनावकाशः । एवमुक्ते चन्द्रप्रभः कुमारभूतो[१५] भगवन्तमेतदवोचत्—कतिभिर्भगवन् धर्मैः समन्वागतो बोधिसत्त्वः[१६] इमं सर्वधर्मस्वभावसमता- 15 विपञ्चितं समाधिं प्रतिलभते ? एवमुक्ते[१७] भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्—चतुर्भिः कुमार धर्मैः समन्वागतो बोधिसत्त्वः इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं समाधिं प्रतिलभते । कतमैश्चतुर्भिः ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सूरतो[१८] भवति सुविसंवासो[१९] दान्तो दान्तभूमिमनुप्राप्तः । स परैराक्रुष्टो वा परिभाषितो वा दुरुक्तानां[२०] दुर्भाषितानां वचनपथानां क्षमो भवत्यधिवासनजातीयः कर्मदर्शी निहतमानो धर्मकामः । अनेन कुमार प्रथमेन धर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः 20 इमं समाधिं प्रतिलभते । पुनरपरं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शीलवान् भवति । परिशुद्धशीलः

N 218

---

१ Before अथ, A B T read a passage given in App. I. (No. 18). २. B reads कथया संदर्शते समुत्तर्केसंप्रहर्ष for कथया...संप्रहर्ष्य. ३ AC संदिश्य for संदर्श्य. ४ For एवासने न्यषीदत्, A B T read : आसनात्प्रक्रामंस्तादृश्या एव च बुद्धद्धर्या राजगृहान्महानगरान्निष्क्रम्य तया तद्द्वारेणैव येन गृध्रकूटः पर्वतराजस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य च येन मैत्रेयाभिनिर्मितो रत्नमाडस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य मैत्रेयाभिनिर्मिते महति रत्नसिंहासने न्यषीदत्. ५ After °परिवृतो, AB add बोधिसत्त्वसंघपुरस्कृतः. ६ A B देशयामास. ७ A B om. भगवन्तं निर्गतं विदित्वा. ८ A B °कोटीनियुतशतसहस्रैः for °कोटीशतैः; C ब्राह्मणकोटी° for प्राणिकोटी°. ९ After °कर्मणे, A B add राजगृहान्महानगराच्छिवद्वारेण निष्क्रम्य. १० A B °कूटः पर्वतराजो for °कूटपर्वतो. ११ A °विलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिस्तूर्य° for °विलेपनैस्तूर्य°. १२ A सप्रीतिकाः; B सप्रतीकः for सप्रतीशो. १३ After खलु, A B add: धर्मनारिपृच्छायैकान्तनिषण्णः. १४ After °भूतो, AB add: दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य. १५ After °भूतो, A B add: भगवता कृतावकाशो. १६ A B °सत्त्वो महासत्त्वः for °सत्त्वः. १७ B om.: एवमुक्ते...प्रतिलभते. १८ A B शूरो for सूरतो. १९ A B सुखसंवादो for सुविसंवासो. २० A दुरुक्तदुरागतानां for दुरुक्तानां.

अखण्डशील: अच्छिद्रशील: अशबलशील: अकल्मषशील: अच्युतशील: अनाविलशील: अगर्हितशील: अभ्युद्गतशील: अनिश्रितशील: अपरामृष्टशील: अनुपलम्भशील: आर्यप्रशस्तशीलो विज्ञप्रशस्तशील: । अनेन कुमार द्वितीयेन धर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व: इमं समाधिं प्रतिलभते । पुनरपरं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रैधातुके उत्त्रस्तचित्तो भवति संत्रस्तचित्तो
5 निर्विण्णचित्तो नि:सरणचित्त:[१] । अनर्थिक: अनभिरत: अनध्यवसित: अनभिषक्त:[२] । सर्वत्रैधातुके उद्विग्नमानस: । अन्यत्र त्रैधातुकात् सत्त्वानि मोचयिष्यामीति व्यायमते । समुदागच्छत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अनेन कुमार तृतीयेन धर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिं
N 219 प्रतिलभते । पुनरपरं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व: श्राद्धो भवति । अतृप्तो भवति धर्मपर्येष्टयाम् । बहुश्रुतो भवति । विशारदो भवति । धर्मकामश्च धर्मगुरुक: । न लाभसत्कारश्लोकगुरुको न
1 ज्ञानगुरुक: । यथाश्रुतांश्च धर्मान् यथापर्यवाप्तान् परेभ्यश्च विस्तरेण देशयति संप्रकाशयति हितवस्तुपूर्वंगमेन चित्तेन न ज्ञात्रलाभकामनया । अपि तु खलु पुन: किमितीमे सत्त्वा इमान् धर्मान् श्रुत्वा अविनिवर्तनीया भवेयुरनुत्तराया: सम्यक्संबोधेरिति । अनेन कुमार चतुर्थेन धर्मेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिं प्रतिलभते ॥

N 220 एभि: कुमार चतुर्भिर्धर्मै: समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविप-
15 ञ्चितं समाधिं प्रतिलभते क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । तदनेनापि ते कुमार पर्यायेणैवं वेदितव्यं यथायं समाधिर्बहुबुद्धदेशितो बहुबुद्धवर्णितो[३] बहुबुद्धसंप्रकाशितो बहुबुद्धप्रविचित: । बहूनां च बुद्धानां भगवतामन्तिकान्मया प्रव्रजित्वा अयं कुमार सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चित: समाधिर्विस्तरेण श्रुत उद्गृहीत: पृष्टो धारितो वाचित: प्रवर्तितोऽरणभावनया भावितो बहुलीकृत: परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशित: । अथ खलु भगवानिममेव बहुबुद्धनिर्हारसमाधिमुखं पूर्वयोगकथानिर्देशं
20 भूयस्या मात्रया तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य विस्तरेण गाथाभिगीतेन[४] संप्रकाशयति स्म—

स्मरामि कल्पेऽतुलियाप्रमेये
यदा जिनो आसि स्वराङ्गघोष: ।
स्वराङ्गघोषस्य तथागतस्य
वर्ष शता षष्टि अभूषि आयु: ॥ १ ॥

25 तस्यानु बुद्धो परिमेण आसीत्
ज्ञानेश्वरो नाम नराणमुत्तम: ।
N 221 ज्ञानेश्वरस्य[५] द्विपदोत्तमस्य
वर्ष सहस्रा दश द्वौ च आयु: ॥ २ ॥

ज्ञानेश्वरस्यापि परेण बुद्धो
30 तेजेश्वरो नाम[६] जिनो अभूषि ।

---

१ A B om. नि:सरणचित्त:. २ A अनभियुक्त: for °षक्त:. ३ B om. बहुबुद्धवर्णितो. ४ B om. गाथाभिगीतेन. ५ A ज्ञानोत्तमस्य for ज्ञानेश्वरस्य. ६ B नाम अभूषि अन्य: for नाम जिनो अभूषि.

तेजेश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य
षट्सप्तती वर्षसहस्र आयुः ॥ ३ ॥
तेजेश्वर[1]स्योपरतेन बुद्धो
मतीश्वरो नाम जिनो अभूषि ।
मतीश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य 5
वर्षाण कोटी परिपूर्ण आयुः ॥ ४ ॥
मतीश्वरस्योप[2]रतेन बुद्धो
ब्रह्मेश्वरो नाम जिनो अभूषि ।
ब्रह्मेश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य
चतुर्दशो वर्षसहस्र आयुः ॥ ५ ॥ 10
ब्रह्मेश्वरस्योपरतेन बुद्धो
अग्नीश्वरो नाम जिनो अभूषि ।
अग्नीश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य
षष्टिस्तदा वर्षसहस्र आयुः ॥ ६ ॥
अग्नीश्वरस्योपरतेन बुद्धो 15
ब्रह्माननो नाम जिनो अभूषि ।
ब्रह्माननस्य द्विपदोत्तमस्य N 222
रात्रिंदिवा सप्त अभूषि आयुः ॥ ७ ॥
ब्रह्माननस्योपरतेन बुद्धो
गणेश्वरो नाम जिनो अभूषि । 20
गणेश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य
षड्वर्षकोट्यः परिपूर्ण आयुः ॥ ८ ॥
गणेश्वरस्योपरतेन बुद्धो
घोषेश्वरो नाम जिनो अभूषि ।
घोषेश्वरस्य द्विपदोत्तमस्य 25
नववर्षकोट्यः परिपूर्ण आयुः ॥ ९ ॥
घोषेश्वरस्योपरतेन बुद्धो
घोषाननो नाम जिनो अभूषि ।
घोषाननस्य द्विपदोत्तमस्य
दशवर्षकोटयः परिपूर्ण आयुः ॥ १० ॥ 30

---

१ AC °श्वरस्याप्यपरेण for °स्योपरतेन. २ AC °स्योपरतेश्च for °परतेन. ३ A om. 6^{cd} and 7^{ab}.

घोषाननस्योपरतेन बुद्ध-
श्चन्द्राननो नाम जिनो अभूषि।
चन्द्राननस्य द्विपदोत्तमस्य
रात्रिंदिवा एक अभूषि आयुः ॥ ११ ॥

N 223 5 चन्द्राननस्योपरतेन बुद्धः
सूर्याननो नाम जिनो अभूषि।
सूर्याननस्य द्विपदोत्तमस्य
अष्टादशो वर्षसहस्र आयुः ॥ १२ ॥

सूर्याननस्योपरतेन बुद्धो
10 ब्रह्माननो नाम जिनो अभूषि।
ब्रह्माननस्य द्विपदोत्तमस्य
त्रिविंशति[1] वर्षसहस्र आयुः ॥ १३ ॥

ब्रह्माननस्योपरतेन बुद्धो
ब्रह्मश्रवो नाम जिनो अभूषि।
15 ब्रह्मश्रवस्य द्विपदोत्तमस्य
अष्टादशो वर्षसहस्र आयुः ॥ १४ ॥

एकस्मि[2] कल्पस्मि इमे उपन्ना
दुवे[3] शते लोकविनायकानाम्।
श्रुणोहि नामानिह कीर्तयिष्ये
20 अनाभिभूतान तथागतानाम् ॥ १५ ॥

N 224 अनन्तघोषश्च विघुष्टघोषो[4]
विघुष्टतेजश्च विघुष्टशब्दः।
स्वराविघुष्टश्च स्वरार्चितश्च
स्वराङ्गशूरश्च स्वराङ्गशब्दः ॥ १६ ॥

25 ज्ञानावलो ज्ञानविशेषगश्च
ज्ञानाभिभूर्[5]ज्ञानसमुद्गतश्च।
ज्ञानार्चिमान् ज्ञान-अभ्युद्गतश्च
विघुष्ट[6]ज्ञानस्तथ ज्ञानशूरः ॥ १७ ॥

ब्रह्मावलो ब्रह्मवसुः सुब्रह्म
30 ब्रह्मा च देवस्तथ ब्रह्मघोषः।

---

१ C द्वात्रिंशतिं वर्षसहस्रमायुः for the line. २ C एकत्र for एकस्मि. ३ A दुवे शता; B दुवें शता. ४ C विशिष्टघोषो for विघुष्ट°. ५ B ज्ञानाभिभूतो for ज्ञानाभिभूः. ६ B विध्वस्त° for विघुष्ट°.

ब्रह्मेश्वरो ब्रह्मनरेन्द्रनेत्रे
　ब्रह्मस्वराङ्गः स्वरब्रह्मदत्तः ॥ १८ ॥
तेजोबलस्तेजवतिः सुतेजाः
　तेजेश्वरस्तेजसमुद्गतश्च
तेजोविभुस्तेजविनिश्चितश्च ।　　5
　तेजस्वरेन्द्रः सुविघुष्टतेजाः[1] ॥ १९ ॥
भीष्मो बलो भीष्ममतिः सुभीष्मो　　N 225
　भीष्माननो भीष्मसमुद्गतश्च ।
भीष्मार्चि भीष्मोत्तरु भीष्मघोषा
　एते जिना लोकविनायकाऽभूत् ॥ २० ॥　　10
गम्भीरघोषः शिरिधारणश्च[2]
　विशुद्धघोषेश्वरु शुद्धघोषः ।
अनन्तघोषः सुविमुक्तघोषो
　मारो बलो मारवित्रासनश्च ॥ २१ ॥
सुनेत्र शुद्धानतु नेत्रशुद्धो　　15
　विशुद्धनेत्रश्च अनन्तनेत्रः ।
समन्तनेत्रश्च विघुष्टनेत्रो
　नेत्राभिभूर्नेत्रअनिन्दितश्च ॥ २२ ॥
दान्तोत्तरो दान्त सुदान्तचित्तः
　सुदान्त शान्तेद्रिय शान्तमानसः ।　　20
शान्तोत्तरः[3] शान्तशिरी प्रशान्तः
　शान्तीय पारंगतु शान्तिशूरः ॥ २३ ॥
स्थितोत्तरः शान्त सुदान्तचित्तः　　N 226
　सुदान्तशान्तेन्द्रियु शान्तमानसः ।
शान्तोत्तरः शान्तश्रिया ज्वलन्तः　　25
　शान्तप्रशान्तेश्वरु शान्तिशूरः ॥ २४ ॥
गणेन्द्र गणमुख्यु गणेश्वरश्च
　गणाभिभूर्गणिवर शुद्धज्ञानी ।
महागणेन्द्रश्च गणेन्द्रशूरो
　अन्यो पुनो गणिवर प्रमोचकः[4] ॥ २५ ॥　　30
धर्मध्वजश्चो तथ धर्मकेतुः
　धर्मोत्तरो धर्मस्वभावउद्गतः ।

---

१ A सुविशुद्ध° for सुविघुष्ट°. २ AB शिरिवारणश्च. ३ B शान्ताननः for शान्तोत्तरः. ४ C विमोचकः.

धर्मबलश्चैव[1] सुधर्मशूरः
स्वभावधर्मोत्तरनिश्चितश्च ॥ २६ ॥
स्वभावधर्मोत्तरनिश्चितस्य
अशीतिकोट्यः सहनामधेयाः ।
5 द्वितीयकल्पस्मिः उत्पन्न नायका
एते मया पूजित बोधिकारणात् ॥ २७ ॥
स्वभावधर्मोत्तरनिश्चितस्य
यो नामधेयं श्रृणुते जिनस्य ।
N 227 श्रुत्वा च धारेति विघुष्ट नाम
10 स क्षिप्रमेतं लभते समाधिम्[2] ॥ २८ ॥
एतेष बुद्धान परेण अन्यो
अचिन्तिये अपरिमितस्मि कल्पे ।
अभूषि बुद्धो नरदेवपूजितः
स नामधेयेन नरेन्द्रघोषः ॥ २९ ॥
15 नरेन्द्रघोषस्य तथागतस्य
षट्सप्तती वर्षसहस्रमायुः ।
त्रयश्च कोटीशत श्रावकाणां
यः सन्निपातः प्रथमो अभूषि ॥ ३० ॥
षडभिज्ञ त्रैविद्य जितेन्द्रियाणां
20 महानुभावान महर्द्धिकानाम् ।
क्षीणास्रवाणान्तिमदेहधारिणां
संघस्तदा आसि प्रभाकरस्य ॥ ३१ ॥
अशीति कोटीनियुता सहस्रा
यो बोधिसत्त्वान गणो अभूषि ।
N 228 25 गम्भीरबुद्धीन[3] विशारदानां
महानुभावान महर्द्धिकानाम् ॥ ३२ ॥
अभिज्ञप्राप्ताः प्रतिभानवन्तो
गतिंगताः सर्वित शून्यतायाः[4] ।
ऋद्धीय गच्छन्ति ते[5] क्षेत्रकोटियो
30 ततोत्तरे यात्तिक गङ्गवालुकाः[6] ॥ ३३ ॥

---

१ A धर्मध्वजश्चैव. २ After समाधिम्, T adds a colophon, and A B add: अथ खलु भगवान् भूयस्या मात्रया इमं बहुबुद्धनिर्हारसमाधिमुखं पूर्वयोगपरिवर्तं चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म. ३ A गम्भीरप्रज्ञान for °बुद्धीन. ४ AB शून्यतायाम्; C शुद्धतायाः, ५ AB च for ते. ६ B C गङ्गवालिकाः for °वालुकाः.

प्रृच्छित्व प्रश्नं द्विपदान[1]नुत्तमान्
　पुनेन्ति तस्यैव जिनस्य अन्तिके ।
सूत्रान्तनिर्हारनिरुक्तिकोविदा
　आलोकभूता विचरन्ति मेदिनीम् ॥ ३४ ॥

सत्त्वानमर्थाय चरन्ति चारिकां　　5
　महानुभावाः सुगतस्य पुत्राः ।
न कामहेतोः प्रकरोन्ति पापं
　देवा पि तेषां स्पृह संजनेन्ति ॥ ३५ ॥

अनर्थिका भवग[2]तिषु न निश्रिताः
　समाहिता ध्यानवि[3]हारगोचराः ।　　10
विनिश्चितार्थाश्च विशारदाश्च　　N 229
　निरामगन्धाः सद ब्रह्मचारिणः ॥ ३६ ॥

अच्छे[4]द्यवाक्याः प्रतिभानवन्तो
　निरुक्तिनिर्देशपदार्थकोविदाः ।
सर्वत्रसंदर्शक बुद्धपुत्राः　　15
　परिगृहीताः कुशलेन कर्मणा ॥ ३७ ॥

अनन्तकल्पाश्चरियाय उद्गताः
　स्तुताः प्रश[5]स्ताः सद नायकेहि ।
विमोक्षतत्त्वार्थपदान देशकाः
　असंकिलि[6]ष्टाः सुविशुद्धशीलाः ॥ ३८ ॥　　20

अनोपलिप्ताः पदुमेन वारिणा
　विमुक्त त्रैधातुकतोऽप्रमत्ताः ।
अनोपलिप्ताश्चिहि लोकधर्मै-
　र्विशुद्धकायाः परिशुद्[7]धकर्माः ॥ ३९ ॥

अल्पेच्छ संतुष्ट महानुभावा　　25
　अगृद्ध ते बुद्ध[8]गुणाः प्रतिष्ठिताः ।
सर्वेष सत्त्वान गतिः परायणा　　N 230
　न घोषमात्रप्रतिपत्तिसाराः ॥ ४० ॥

यत्र स्थितास्तं च परेषु देशयु
　सर्वेहि बुद्धेहि परिगृहीताः ।　　30

---

१ A द्विपदानमुत्तमं for °ननुत्तमान्. २ A भवगतिदृष्टिअनिश्रिताः ; B भवगतिष्ट अनिश्रिता for भवगतिषु न निश्रिताः. ३ B ध्यानविचार for °विहार°. ४ A अनाच्छेद्यवाक्या ; B अनाक्षदेवां for अच्छेद्यवाक्याः. ५ B प्रस ाः for प्रशस्ताः. ६ B °किलिष्टानुविशुद्ध° for °किलिष्टाः सुविशुद्ध°. ७ AB परिशुद्धधर्माः °for कर्माः. ८ A °गुणप्रतिष्ठिताः

वैश्वासिकाः कोशधरा जिनानां
ते सर्वि त्रैधातुकि त्रस्तमानसाः ॥ ४१ ॥
प्रशान्तचित्ताः सद रण्यगोचरा
अधिष्ठिता लोकविनायकेभिः ।
5 भाषन्ति सूत्रान्तसहस्रकोटियो
यं चैव भाषन्ति त बुद्धवर्णितम् ॥ ४२ ॥
विवर्जिताः सर्वपदेभि लौकिकाः
शून्याधिमुक्ताः परमार्थदेशकाः ।
अनन्तवर्णा गुणसागरोपमाः
10 बहुश्रुताः पण्डित विज्ञवन्तः ॥ ४३ ॥
सचेत् कुमारो बहुकल्पकोटिय
अधिष्ठिहन्तः प्रवदेय[1] वर्णम् ।
स[2] अल्पकं तत् परिकीर्तितं भवेद्
यथा समुद्रादुदबिन्दुरेकः ॥ ४४ ॥
N 231 15 तस्मिंश्च काले स नरेन्द्रघोषो
देशेतिमं शान्त समाधि दुर्दशम् ।
महात्रिसाहस्रिय लोकधातु
देवेहि नागेहि स्फुटो अभूषि ॥ ४५ ॥
तस्यो इमं शान्त समाधि भाषतः
20 प्रकम्पिता मेदिनि षड्विकारम् ।
देवा मनुष्या यथ गङ्गवालिका
अविवर्तिकाये स्थित बुद्धज्ञाने ॥ ४६ ॥
तत्रासि राजा मनुजान ईश्वरः
शिरीबलो नाम महानुभावः ।
25 पुत्राण तस्यो शत पञ्च आस-
न्नभिरूप प्रासादिक दर्शनीयाः ॥ ४७ ॥
अशीति कोटीशत इस्त्रियाणा-
मन्तःपुरं तस्य अभूषि राज्ञः ।
चतुर्दशो कोटिसहस्र पूर्णा
30 दुहितरो[3] तस्य अभूषि राज्ञः ॥ ४८ ॥
स कार्तिकायां तद पूर्णमास्या-[4]
मध्याह्निकं पोषधमाददित्वा ।

---

१ A प्रभणेय्य वाचम्; B प्रभशेषवाचम् (?). २ AB अत्यल्पकं for स अल्पकं. ३ A धीतरो तस्य अभूषि भूपतेः for the line. ४ A पूर्णिमायाम् for पूर्णमास्याम्.

अशीतिकोटीनियुतेहि सार्ध- N 232

मुपागमल्लोक[1]गुरुस्य अन्तिकम् ॥ ४९ ॥

वन्दित्व पादौ द्विपदोत्तमस्य

न्यषीदि राजा पुरतो जिनस्य ।

अध्याशयं तस्य विदित्व राज्ञो 5

इमं समाधिं द्विपदेन्द्र देशयि ॥ ५० ॥

स[2] पार्थिवः श्रुत्व समाधिमेत-

मुत्सृज्य राज्यं यथ खेटपिण्डम् ।

परित्यजित्वा प्रिय ज्ञातिबान्धवान्[3] N 233

स प्रव्रजी तस्य जिनस्य शासने[4] ॥ ५१ ॥ 10

पुत्राण पञ्चाशत प्रव्रजिंसु

अन्तःपुरं चैव तथैव धीतरो ।

अन्ये च तत्र पुत्र[5]ज्ञातिबान्धवाः

षट्सप्ततिर्नयुत त्रयश्च कोट्यः ॥ ५२ ॥

स प्रव्रजित्वेह सपुत्रदारं 15

स्थपेत्व आहारनिर्हार[6]भूमिम् ।

अधिष्ठितश्चंक्रमि अष्टवर्षं

स चंक्रमे वस्थितु काल कार्षीत् ॥ ५३ ॥

स कालु कृत्वा तद राजकुञ्जरो

समाधिचित्तो सुसमाहितः सदा । 20

तत्रैव सो राजकुले उपन्नो N 234

उपपादुको गर्भमलैरलिप्तः ॥ ५४ ॥

दृढबलो नाम पितास्य भूषि

महामती नाम जनेत्रि आसीत् ।

स जातमात्रो अवची[7] कुमारो 25

कच्चिन्नु[8] सो तिष्ठति लोकनाथः[9] ॥ ५५ ॥

जानाति मे आशयु लोकनाथो

येनो ममा शान्त समाधि देशितः ।

---

१ C लोकविदुष्यमन्तिके. २ In B, st. 51 and a few more appear here and they are given in App. I (No 19.)° In A and C they appear elsewhere as indicated in notes to passage No 18. ३ B °बान्धवम् for °बान्धवान्. ४ AB अन्तिकं for शासने. ५ A B पृथुज्ञाति° for पुत्रज्ञाति°. ६ A °विहार° for °निर्हार°. ७ B प्रव्रजी for अवची. ८ C अद्यापि for कच्चिन्नु. ९ After st. 55, AB add : यो भाषते धर्मविरागहेतोर्भाषित्व धर्मं द्विपदानमुत्तमो (A °त्तमं°) । सत्त्वान अर्थं प्रकरोति नायको कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ B reads अद्यापि सो तिष्ठति लोकनाथः for the last pāda.

अप्रत्यया अपगतप्रत्यया च
यो एक निर्देशु भवे गतीनाम् ॥ ५६ ॥

या सर्वधर्माण स्वभावमुद्रा
यः सूत्रकोटीनियुतान आगमः।
5 यो बोधिसत्त्वान धनं निरुत्तरं
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ५७ ॥

N 235 कायस्य शुद्धी तथ वाच शुद्धी
चित्तस्य शुद्धिस्तथ दृष्टिशुद्धिः।
आरम्बणानां समतिक्रमो यः
10 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ५८ ॥

अविप्रणाशः फलधर्मदर्शनं
अष्टाङ्गिका मार्गवरस्य भावना।
तथागतैः संगमु तीक्ष्णप्रज्ञता
सत्यप्रवेशः सद धर्मज्ञानम् ॥ ५९ ॥

15 स्कन्धपरिज्ञा समता च धातुना-
मपकर्षणं चायतनान सर्वशः।
अनुत्पाद साक्षात्क्रिययावतारः
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६० ॥

प्रतिसंविदा शान्त्यवतारज्ञानं
20 सर्वाक्षराणां च प्रभेदज्ञानम्।
वस्तुनिवेशसमतिक्रमो यः
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६१ ॥

घोषः परिज्ञाथ प्रामोद्यलाभः[२]
प्रीतिश्च भोती सुगतान[३] वर्णम्।
N 236 25 आर्या गतिर्मार्दवता च उज्जुका
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६२ ॥

ना जातु कुर्याद्भृकुटिं स सूरतः
साखिल्य माधुर्य स्मितं मुखं च।
दृष्ट्वा च सत्त्वान्[४] प्रथमालपेति
30 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६३ ॥

---

१ A om. sts 58-61. २ A प्रथमायलाभः for प्रामोद्य°. ३ BC सुगतस्य for सुगतान. ४ A धर्मान् for सत्त्वान्.

अनालस्यता गौरवता गुरूणां
 शुश्रूषणा वन्दन[1] प्रेमदर्शना ।
उपपत्ति संतुष्टित शुक्लता च
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६४ ॥

आजीवशुद्धिस्तथ रण्यवासो 5
 धूते स्थितानुस्मृतेरप्रमोषः ।
स्कन्धेषु कौशल्यमथापि धातुषु
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६५ ॥

आयतनकौशल्यमभिज्ञज्ञानं N 237
 क्लिेशे[2]-अपकर्षण दान्तभूमि । 10
पृथुसर्वमन्त्राणमसाधुच्छेदः
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६६ ॥

समतिक्रमः सर्वभवगतीनां
 जातिस्मृति धर्मनिष्काङ्क्षता च ।
धर्मे च चित्तं श्रुत एषणा च 15
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६७ ॥

विशेषगामी सद भावनारति
 आपत्ति कौशल्यत निःसृतौ स्थितः ।
यत्र स्थितोऽनुशयितां जहाति
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६८ ॥ 20

तीक्ष्णस्य ज्ञानस्य वरागमो यतो
 अचालियो[3] शैलसमो अकम्पितः[4] ।
अविवर्तिताल्लक्षण धारणीमुखं
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ६९ ॥

शुक्लान धर्माण सदा गवेषणा 25 N 238
 पापान धर्माण सदा विवर्जना ।
संक्लेशपक्षस्य सदा प्रचारु यो
 कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ७० ॥

सर्वासु शिक्षासु गतिंगतो विदुः
 समाध्यवस्थानगतिंगतश्च । 30

---

१ A दर्शन for वन्दन. २ A B क्लिेशमुपकर्षण दान्तभूमिं for the line. ३ A अचालितो for °लियो. ४ A B अकम्पियः for °म्पितः.

सत्त्वान चो आशयु ज्ञात्व चोदको
देशेति धर्मं वरबुद्धबोधौ ॥ ७१ ॥
विशेषज्ञानं उपपत्तिज्ञानं
अनन्तज्ञानं सुसमासज्ञानम्[1]।
5 सर्वंगतीनां प्रतिसंधिज्ञानं
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ७२ ॥
गृहान्[2] समुत्सृज्य प्रव्रज्यचित्तं
त्रैधातुके अनभिरती ननुग्रहः।
चित्तस्य संप्रग्रहणं सहर्षणा
10 देशेति धर्मं द्विपदानमुत्तमः ॥ ७३ ॥
धर्मेषु चो नाभिनिवेश तायि
परिग्रहो धर्मवरे सदा च।
N 239 कर्मविपाके[3] च दृढाधिमुक्तिं
देशेति धर्मं द्विपदानमुत्तमः ॥ ७४ ॥
15 विनेयस्मि[4] कौशल्य विपाकज्ञानं
कलहं विवादान तथोपशान्तिः।
अविग्रहं वाप्यविवादभूमिं
देशेति धर्मं द्विपदानमुत्तमः ॥ ७५ ॥
क्षान्तीसमादानमक्रोधस्थानं
20 विनिश्चये धर्मि सदा च कौशलम्।
पदप्रभेदेषु च ज्ञानदर्शनं
देशेति धर्मं करुणां जनेत्वा ॥ ७६ ॥
पूर्वान्तज्ञानमपरान्तज्ञानं
त्रियध्व-समता सुगतान शासने।
25 परिच्छेद उक्तः स त्रिमण्डलस्य
एवं जिनो देशयि धर्मस्वामी[5] ॥ ७७ ॥
चित्तव्यवस्थान[6] एकाग्रता च
कायव्यवस्थान यथार्यभूमिः।
N 240 ईर्यापथस्थो सद कालि रक्षणा[7]
30 देशेति धर्मं पुरुषर्षभो मुनिः ॥ ७८ ॥

---

१ B सुसमाधिज्ञानम् for सुसमास°. २ A B गृहवासमुत्सृज्य for गृहान् समुत्सृत्य. ३ A om. कर्मविपाके च. ४ AB विनयस्य for °यस्मि. ५ AB धर्मदेशनां for धर्मस्वामी. ६ A °स्थानमभेद्यता for °स्थान एकाग्रता. ७ A लक्षणा for रक्षणा.

हिरिश्च ओत्राप्यु प्रासादिकं च
युक्तां गिरं भाषति लोकज्ञानम्।
प्रवृत्तिधर्मं प्रकृतिं च प्राणिनां
देशेति धर्मं वरबोधिमग्र्याम्॥ ७९॥
5
अनुग्रहं चो हिरिमोत्राप्यं च
चित्तस्य चाकुशलता जुगुप्सना।
धूतस्यानुत्सर्गत पिण्डचर्या
देशेति धर्मं द्विपदानमुत्तमः॥ ८०॥
हिरिश्च ओत्राप्यु सदाचरेता[१]
10
गुरूणाभिवादन प्रत्युत्थानम्।
मानस्य चो निग्रह आदितैव
एवं जिनो देशयि धर्मस्वामी॥ ८१॥
N 241
चित्तसमुत्थानत चित्तकल्यता
ज्ञानप्रतीवेधु तथानुबोधम्।
15
अज्ञानपक्षस्य सदा विवर्जना
देशेति धर्मान् वरबुद्धबोधिम्॥ ८२॥
चित्तप्रवेशं च रुतस्य ज्ञानं
निरुक्त्यवस्थान विनिश्चितार्थम्।
सर्वेष्वनर्थान सदा विवर्जनम्
20
एवं जिनो देशयि धर्मस्वामी॥ ८३॥
ससङ्गता सत्पुरुषेहि नित्यं
विवर्जना कापुरुषान चैव।
जिने प्रसादं सद प्रेमतां च
एवं जिनो देशयि धर्म श्रेष्ठम्॥ ८४॥
25
संकेतप्रज्ञप्तिव्याहारतां च
संसारदुःखानि सदा विवर्जना।
अलाभि लाभे च असंक्तभाव-[२]
मेवं जिनो देशयि धर्ममुत्तमम्॥ ८५॥
N 242
सत्कारु लब्ध्वा च न विस्मयेय्या
30
असत्कृतश्चापि भवेदुपेक्षकः।
भूतेऽपि वर्णे न कदाचि मोदिये
इय देशना लोकहितस्य ईदृशी॥ ८६॥

---

१ A हिरिं च ओत्राप्यु सवासना चरेत् for the line. २ A असक्तभावना for °भावम्.

आक्रोशनां पंसन सर्वशो सहे-
दसंस्तवः सर्वगृहीहि सार्धम्।
संसर्गतां प्रव्रजितेन कुर्या-
देवं जिनो देशयि धर्मस्वामी ॥ ८७ ॥

5 बुद्धान चो गोचरि सुप्रतिष्ठितो
अगोचरं सर्व विवर्जयित्वा।
आचारसंपन्न सुदान्तचित्तो
इय धर्मनेत्री सुगतेन देशिता ॥ ८८ ॥

ये बालधर्माः सद [1]तान् विवर्जयेत्
10 कुलदूषणं सर्व विवर्जयेच्च।
N 243 आरक्षितव्यं सद बुद्धशासनं
एवं जिनो देशयि धर्मस्वामी ॥ ८९ ॥

अल्पं च भाष्ये मधुरं सुयुक्तं
कल्याणतां मृदुवचनं परेषाम्।
15 प्रत्यर्थिकानां सहधर्मनिग्रहो
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९० ॥

प्रतिक्रमेत् कालि न चो अकाले
न विश्वसेत् सर्वपृथग्जनेषु।
दुःखेन स्पृष्टो न भवेत दुर्मना
20 इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९१ ॥

दरिद्र दृष्ट्वा सधनं करेय्या
दुःशील दृष्ट्वा अनुकम्पितव्या।
हितवस्तुतायां सद ओवदेय्य
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९२ ॥

25 धर्मेण सत्त्वा अनुगृह्णितव्या
लोकामिषत्यागु सदा च कार्यो।
N 244 न संचयं नो निचयं च कुर्या-
दियं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९३ ॥

शीलप्रशंसा च कुशीलकुत्सना
30 अशाठ्यता शीलवतां निषेवणम्।
सर्वस्वकात्यागि धनेऽप्यनिश्रितो[2]
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९४ ॥

---

१ A B विवर्ज्या for विवर्जयेत्; २ B धनेऽप्यनिःसृतो.

[1]अध्याशयेनो गुरुणा निमन्त्रणा
यथा च भावे तथ सर्वं कुर्याम् ।
अभीक्ष्ण सेवेय्य च धर्मभाणकं
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९५ ॥

सगौरवः प्रीतमनाः सदा भवेत् 5
सोम्याय दृष्टीय सदा स्थितो भवेत् ।
पूर्वासु चर्यासु सुनिश्चितः सदा
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९६ ॥

पूर्वंगमः कुशलचरीषु नित्य-
मुपायकौशल्य निमित्तवर्जने । 10
संज्ञाविवर्ते तथ वस्तुलक्षणे
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९७ ॥

सूत्रान्तनिर्हारपदेषु कौशलं N 245
सत्यान निर्देशपदेषु निश्चयः ।
विमुक्तिज्ञानस्य च साक्षिकारिता 15
इयं जिने ईदृश आनुशासनी[2] ॥ ९८ ॥

शून्याश्च धर्माः सद सेवितव्या
विशारदाः शीलबले प्रतिष्ठिताः ।
समाधिस्थानेन समोत्तरेय्या
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ९९ ॥ 20

न ज्ञात्रलाभं पि कदाचि देशये-
च्चित्तस्य चापी कुहनां न कुर्यात् ।
दृष्टीकृतां सर्वं विवर्जयेच्च
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०० ॥

[3]प्रतिभानु श्रेष्ठं वर धारणीये 25
ज्ञानस्य चोभासु अनन्तपारो ।
अधिष्ठानमन्त्र प्रतिभानयुक्ति- N 246
रियं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०१ ॥

---

१ B om. sts. 95–99 here. See App. I (No. 18). २ After st. 98, A T add :
एकांशतो वाचमुदाहरेय्या यथार्थदर्शी कुशलो विनिश्चये ।
निष्कांक्ष वाचाय सदा भवेय्या इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥

३ B om. st. 101.

शीलस्य द्वारमिम मार्गभावना
प्रतिपत्ति-ओवाद-नयश्च भद्रको।
अनुशासनी अत्र चरित्व शासनी
[1]इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०२ ॥

अनुलोमिकी क्षान्ति य बुद्धवर्णिता
क्षान्तिस्थितो दोष विवर्जयेत।
अज्ञान वर्जेय्य स्थिहित्व ज्ञाने
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०३ ॥

[2]ज्ञानप्रतिष्ठा तथ योगभूमी
योगेश्वरी बोधयि प्रस्थितानाम्।
निषेवणा सत्पुरुषाण नित्यं
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०४ ॥

अयुक्तयोगीन सदा विवर्जना
तथागतैर्भाषित बुद्धभूमि।
अनुमोदिता सर्विहि पण्डितेहि
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०५ ॥

बालैः प्रतिक्षिप्त [3]अज्ञातकेहि
अभूमिरत्र पृथुश्रावकाणाम्।
परिगृहीताः सद बोधिसत्त्वैः
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १०६ ॥

तथागतेहि अनुबुद्धमेतं
देवेहि चो सत्कृतु पूजितं च।
अनुमोदितं ब्रह्मसहस्रकोटिभिः
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ १०७ ॥

नागसहस्रेहि सदा [4]सुसत्कृतं
सुपर्णयक्षेहि च किन्नरेहि।
या भाषिता बोधिवरा जिनेभिः
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ १०८ ॥

पर्याप्त या नित्यु सुपण्डितेहि
धनं च श्रेष्ठं प्रवरं सुलब्धम्।

---

१ A om. st. 102 d and 103 a. २ A B om. st. 104. ३ A अज्ञानकेहि for अज्ञात°. ४ A नमस्कृतं for सुसत्कृतं.

निरामिषं ज्ञान चिकित्स उत्तमा
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ १०९ ॥
ज्ञानस्य कोषः प्रतिभानमक्षयं N 248
सूत्रान्तकोटीन प्रवेश एषः ।
परिज्ञ त्रैधातुकि भूतज्ञानं 5
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ ११० ॥
नौका इयं देशित पारगामिनां
नावा पि चो ओघगतान एषा ।
कीर्तिर्यशो वर्धति[1] वर्णमाला
येषामयं शान्त समाधि देशितः ॥ १११ ॥ 10
प्रशंस एषा च तथागतानां
स्तवश्च एषो पुरुषर्षभाणाम् ।
स्तव बोधिसत्त्वान नयश्च अक्षयो
येही अयं शान्त समाधि देशितः ॥ ११२ ॥
मैत्री इयं दोषशमे प्रकाशिता 15
उपेक्षियं कारुणिकान भूमिम् ।
आश्वासयन्तेष महाशयानां
येषां कृतेनैष समाधि भाषितः ॥ ११३ ॥
प्रतिपत्तियं देशित सिंहनादिना- N 249
मितु बुद्धज्ञानस्य वरस्य आगमः । 20
सर्वेष धर्माण स्वभावमुद्राः
समाध्ययं देशितु नायकेहि ॥ ११४ ॥
सर्वज्ञज्ञानस्य च आहरित्रिमा
चर्या इयं बोधयि प्रस्थितानाम् ।
वित्रासनं मारचमूय चापि 25
समाध्ययं शान्त जिनेन देशितः[2] ॥ ११५ ॥
विद्या इयं धर्मस्थितान तायिनां[3]
अमित्रमध्ये परमा च रक्षा ।
प्रत्यर्थिकानां सहधर्मनिग्रहाः
समाध्ययं शान्त जिनेन देशितः ॥ ११६ ॥ 30

---

१ C भवति for वर्धति. २ After st. 115, C adds :
अनुबुद्धज्ञानस्य वरस्य आगमो सर्वेष धर्मान स्वभावमुद्रा ।
अनुत्पाद शान्त वरधर्ममुद्रा समाध्ययं देशित नायकेन ॥
३ B गायिता; T seems to support गायिता against A and C.

प्रतिभानभूमी इय संप्रकाशिता
बला विमोक्षा तथ इन्द्रियाणि ।
N 250 विशिष्ट अष्टादश बुद्धधर्माः
समाधि शान्तेष निषेवमाणाः ॥ ११७ ॥
5 दशान पर्येष्टि बलान भूता
पूर्वनिमित्तं पि च बुद्धज्ञाने ।
ये बुद्धधर्माः पुरुषोत्तमेन
प्रकाशिता लोकहितानुकम्पिना ॥ ११८ ॥
बुद्धान पुत्रेभिरयं प्रतीहितो
विमोक्षकामानयु मार्गु देशितः ।
10 प्रीतिश्च तस्मिन् सुगतात्मजानां
श्रुणित्विमं शान्त समाधि दुर्दृशम् ॥ ११९ ॥
या बुद्धज्ञानस्य च पारिपूरिता
यामेषते पण्डितु बोधिसत्त्वः ।
15 विशुद्धचित्तश्च शुचिर्निरङ्गणो
इमं निषेवेत समाधि शान्तम् ॥ १२० ॥
परिशुद्ध कायोऽस्य यथा जिनान
विमोक्षज्ञानं च विमुक्तिदर्शनम् ।
असंकिलिष्टः सद रागबन्धनैः
20 इमं निषेवेत समाधि भद्रकम् ॥ १२१ ॥
N 251 अभूमि दोषे विगमश्च मोहे
ज्ञानस्य चो आगमु मुक्तिमिच्छतः ।
विघाय उत्पादु अविघ्नाशकम्
इमं निषेवेत समाधि शान्तम् ॥ १२२ ॥
25 विमुक्तिसाराणिय तृप्ति भाषिता
ध्यायीनयं शान्त समाधि देशितः ।
चक्षुश्च बुद्धानमनिन्दिताना-[1]
मिमं निषेवेत समाधि शान्तम् ॥ १२३ ॥
अभिज्ञ एषा बहुक्षेत्रे दर्शिता
30 ऋद्धिश्च बुद्धान अनन्त दर्शिता ।
या धारणी सापि ततो न दुर्लभा
निषेवमाणस्य समाधिमेतम् ॥ १२४ ॥

---

1 B अतीन्द्रियाणां for अनिन्दितानाम्.

शान्तेन्द्रियस्यो इह[1] स्थातु बोधये
इदमधिष्ठानमनन्तदर्शितम् ।
सूक्ष्मं च ज्ञानं विपुलं विशुद्धं
निषेवमाणस्य इमं[2] समाधिम् ॥ १२५ ॥ N 252

सु बुध्यते नैष अयुक्तयोगै-
र्विवर्तनं सर्वसु अक्षराणाम् ।
न शक्यु घोषेण विजाननाय
येनो अयं शान्त समाधि न श्रुतः ॥ १२६ ॥

ज्ञातं तु विज्ञैरयु बोधिसत्त्वै-
र्यथा व यं देशितु धर्मस्वामिना । 10
प्रतिबुद्धु शान्तेहि अनिन्दितेहि
इमं समाधिं प्रतिषेवमाणैः ॥ १२७ ॥

आरब्धवीर्येहि समुद्गृहीत-
मुपस्थितं च सापि सदा सुधारितम् ।
दुःखक्षयो जातिनिरोधज्ञान- 15
मिमं समाधिं प्रतिषेवमाणैः ॥ १२८ ॥

सर्वेष धर्माणमजाति[3] भाषिता
एवं च सर्वासु भवगतीषु ।
ज्ञानाग्रु बुद्धान महाशयानां[4] N 253
कच्चिज्जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ १२९ ॥ 20

तस्यो कुमारस्यिमि गाथ भाषतो[5]
अष्टाशीतिनियुतसहस्र पूर्णाः ।
घोषानुगा क्षान्ति लभिंसु तत्र
अविवर्तिकाये स्थितु बुद्धज्ञाने ॥ १३० ॥

दृढबलस्तमवदी[6] कुमार- 25
मद्यापि सो तिष्ठति लोकनाथः ।
पृच्छामि त्वं दारक एतमर्थं
कुतस्त्वया एष श्रुतः समाधिः ॥ १३१ ॥

कुमारु राजन् अवदी शृणोहि
दृष्टस्मि कोटीनियुतं जिनानाम् । 30

---

१ A B अधिष्ठानु for इह स्थातु. २ A B समाधिमेतम् for इमं समाधिम्. ३ B संक्राति for अजाति. ४ B महाबलानां for °शयानां. ५ A B श्रुत्वा for भाषतो. ६ AB अवची for अवदी.

एकस्मि कल्पस्मि ते सर्वि सत्कृता
अयं च मे शान्त समाधि पृच्छितः ॥ १३२ ॥
चत्वारि कल्पा नवतिं च अन्ये
कल्पान कोटीनियुता सहस्राः।
N 254 5 जातिस्मरो भोम्यहु तत्र तत्र
न चापि गर्भे उपपद्यि[1] जातु ॥ १३३ ॥
ततो मया एष समाधि भावितः
शुद्धं श्रुतस्तेष जिनान भाषताम्।
श्रुत्वा च उद्दिष्टु जनेत्व छन्दं
10 निष्काङ्क्षआप्तेन स्पृशिष्यि बोधिम्॥ १३४ ॥
ये भिक्षु[2] मह्यं परिपृच्छदेन्ति
पर्यापुणन्तस्य इमं समाधिम्।
उपस्थपेमी अहु तत्र गौरवं
यथैव लोकार्थकराण अन्तिके ॥ १३५ ॥
15 येषां मया अन्तिक एक गाथा
उद्दिष्ट चर्या चरतानुलोमिकीम्।
मन्यामि तानप्यहु शान्तु एते
उपस्थपेमी अहु बुद्धगौरवम्॥ १३६ ॥
यश्चापि मां पृच्छितु कश्चिदेति
20 पर्यापुणन्तं इमु सत्समाधिम्।
N 255 स्वप्नान्तरेऽपीह न मेऽस्ति काङ्क्षा
नाहं[3] भविष्ये जिनु लोकनायकः ॥ १३७ ॥
वृद्धेषु मध्येषु नवेषु भिक्षुषु
सगौरवो भोम्यहु सुप्रतीतः।
25 सगारवस्यो मम वर्धते यशः
पुण्यं च कीर्तिश्च गुणास्तथैव ॥ १३८ ॥
कलीविवादेषु न भोमि उत्सुको
अल्पोत्सुको भोम्यहु तत्र काले।
अन्या गतिर्भोति करित्व पापकं
30 अन्या गतिर्भोति करित्व भद्रकम्॥ १३९ ॥
अयुक्तयोगान असंयताना-
ममनोज्ञ तेषां वचनं श्रुणित्वा।

---

१ A उपपत्ति for उपपद्यि. २ B भिक्षुसंघं for भिक्षु मह्यं. ३ B अहं न भेष्ये for नाहं भविष्ये.

कर्मस्वको[1] भोम्यहु तस्मि काले
　　कृतस्य कर्मस्य न विप्रणाशः ॥ १४० ॥

न ह्यत्र क्रोधो भवती परायणं
　　क्षान्तीबलं गृह्णयहु बुद्धवर्णितम् ।
क्षान्तिः सदा वर्णित नायकेहि　　5
　　क्षान्ति निषेवित्व न बोधि दुर्लभा ॥ १४१ ॥

अहं च भोमी सद शीलवन्तो　　N 256
　　अन्यांश्च शीलस्मि प्रतिष्ठपेमि ।
शीलस्य वर्णु सदहं भणामि
　　वर्णं[2] च भोति मम तत्र भाषितम् ॥ १४२ ॥　　10

अरण्यवर्णं च सदा पि भाषे
　　शीलस्मि चो भोमि सदा प्रतिष्ठितः ।
समादपेमि अहु अन्य पोषधे
　　तांश्चैव बोधाय समादपेमि ॥ १४३ ॥

तान् ब्रह्मचर्येऽपि समादपेमि　　15
　　अर्थस्मि धर्मस्मि प्रतिष्ठपेमि ।
तेषां च बोधिम्यहु बोधिमार्गं
　　यस्मिन्निमे भोन्ति अनन्त सङ्गाः ॥ १४४ ॥

स्मराम्यहं कल्पमतीतमध्वनि
　　यदा जिनो आसि स्वराङ्गघोषः ।　　20
प्रतिज्ञ तस्यो पुरतः कृता मे
　　क्षान्तीबलो भोम्यहु नित्यकालम्[3] ॥ १४५ ॥

तत्र प्रतिज्ञाय प्रतिष्ठिहित्वा　　N 257
　　वर्षाण कोटी चतुरो अशीतिम् ।
मारेणहं कुत्सित पंसितश्च　　25
　　न चैव चित्तं मम जातु क्षुब्धम् ॥ १४६ ॥

जिज्ञासनां तत्र करित्व मारो
　　ज्ञात्वान मह्यं दृढ क्षान्तिमैत्रीम् ।
प्रसन्नचित्तश्चरणानि वन्द्य मे
　　पञ्चशता बोधिवराय प्रस्थिताः ॥ १४७ ॥　　30

---

१ C कर्मस्य कोटी for कर्मस्वको. २ A प्राहं च; B प्राह्यं च for वर्णं च. ३ A B तस्मि काले for नित्यकालम्.

अमत्सरी भोम्यहु नित्यकालं[1]
त्यागस्य चो वर्ण सदा प्रभावे।
आढ्यश्च भोमी धनवान् महात्मा
दुर्भिक्षकाले बहु भोमि दायकः ॥ १४८ ॥

5 ये भिक्षु धारेन्ति इमं समाधिं
ये चापि वाचेन्ति य उद्दिशन्ति।
करोमि तेषां अहु[2] पारिचर्यां
सर्वे च भेष्यन्ति नराणमुत्तमाः ॥ १४९ ॥

कर्मणा[3] तेनाहमनुत्तरेण
10 पश्यामि बुद्धान् बहु लोकनाथान्।
N 258 लभित्व प्रव्रज्य जिनानुशासने
भवामि नित्यं विदु धर्मभाणकः ॥ १५० ॥

धूताभियुक्तो अहु भोमि नित्यं
कान्तारमारण्य सदा निषेवी।
15 नाहारहेतोः कुहनां करोमि
संतुष्ट भोमी इतरेतरेण ॥ १५१ ॥

अनीर्षुको भोम्यहु नित्यकालं
कुलेषु चाहं न भवामि निश्रितः।
कुलेषु सक्तस्य हि ईर्ष्य वर्धते
20 अनीर्ष्युकस्तुष्टि वनेषु विन्दमि ॥ १५२ ॥

मैत्रीविहारी अहु भोमि नित्य-
माक्रुष्टु सन्ता न जनेमि क्रोधम्[4]।
मैत्रीविहारिष्यमि सूरतस्य
चतुर्दिशं वर्धति वर्णमाला ॥ १५३ ॥

25 अल्पेच्छु संतुष्टु भवामि नित्य-
मारण्यकश्चैव धुताभियुक्तः।
N 259 न चोत्सृजामी अहु पिण्डपातं
दृढं समाधान धुतेषु विन्दमि ॥ १५४ ॥

श्राद्धश्च भोमी मनसः[5] प्रसादो
30 बहुप्रसादः सद बुद्धशासने।

---

१ A C तस्मि काले for नित्यकालं. २ A C बहु for अहु. ३ A B धर्मेण; C स कर्म.णा for कर्म.ण।.
४ A B मैत्रीम् for क्रोधम्. ५ A B सद सप्रसादे for मनसः प्रसादो.

प्रसाद बहु लप्स्यमि आनुशंसा
प्रासादिको भोमि अहीनइन्द्रियः ॥ १५५ ॥
यश्चैव भाषाम्यहु तत्र तिष्ठे
प्रतिपत्तिसारो अहु नित्यु[1] भोमि।
प्रतिपत्तिसारस्यिमि देवनागाः 5
कुर्वन्त्युपस्थानु प्रसन्नचित्ताः ॥ १५६ ॥
गुणा इमे कीर्तित यावता मे
एते च अन्ये च बहू अनेके।
ये शिक्षितव्याः सद पण्डितेन
यो इच्छती बुध्यितु बुद्धबोधिम् ॥ १५७ ॥ 10
स्मराम्यतो बहुतरु दुष्कराणि
ये पूर्वकल्पे चरितान्यनेके।
बहुं पि दानीं भणितु न शक्यं
गच्छामि तावत् सुगतस्य अन्तिकम् ॥ १५८ ॥
सुतीक्ष्णप्रज्ञो विदु बोधिसत्त्वो 15 N 260
तस्मिन् क्षणे स्पर्शयि पञ्चभिज्ञा।
ऋद्धीय सो गच्छि जिनस्य अन्तिके[2]
स प्राणिकोटीभिरशीतिभिः सह ॥ १५९ ॥
दृढबलो परमु उदग्र आसीत्
सार्धं तदा कोटिशतेहि षष्टिभिः। 20
उपसंक्रमी मूलु तथागतस्य
वन्दित्व पादौ पुरतो न्यषीदत् ॥ १६० ॥
अध्याशयं तस्य विदित्व राज्ञो
इमं समाधिं द्विपदेन्द्र देशयि।
श्रुत्वा च सो पार्थिविमं समाधिं 25
उज्झित्व राज्यं निरपेक्षु प्रव्रजी ॥ १६१ ॥
स प्रव्रजित्वान इमं समाधिं
भावेति वाचेति प्रकाशयेति।
स षष्टिभिः कल्पसहस्रु पश्चात्
पद्मोत्तरो[3] नाम जिनो अभूषि ॥ १६२ ॥ 30
षष्टिस्तदा कोटिशत अनूनका N 261
ये राज्ञ सार्धं उपसंक्रमी जिनान्।

---

१ A B भोमि नित्यम् for नित्यु भोमि. २ A B अन्तिकम् for अन्तिके. ३ B पद्मोत्तमो for °त्तरो.

ते चापि श्रुत्वैव समाधिमेतं
तुष्टा उदग्रास्तद प्रव्रजिंसु ॥ १६३ ॥
ते प्रव्रजित्वान इमं समाधिं
धारेंसु वाचेंसु प्रकाशयिंसु ।
5 षष्टीन कल्पानि नयुतान अत्यया
स्पृशिंषु बोधिं वरमेककल्पे ॥ १६४ ॥
अनन्तज्ञानोत्तरनामधेया
अभूषि बुद्धा नरदेवपूजिताः ।
तदेकमेके[1] द्विपदानमुत्तमो
10 मोचेन्ति सत्त्वान्यथ गङ्गवालिकाः ॥ १६५ ॥
शीरीबलो[2] राजु अहं अभूषि
इमां चरन्तो वरबोधिचारिकाम् ।
N 262 ये मम[3] पुत्राः शत पञ्च आसन्
इममेव एते अनुधर्मपार्पाः[4] ॥ १६६ ॥
15 एवं मया कल्पसहस्रकोट्यो
आरब्धवीर्येण अतन्द्रितेन ।
समाधि पर्येष्ट अयं विशुद्धः
समुदानयन्नेति तमग्रबोधिम् ॥ १६७ ॥
कुमार तस्माद्धि ये बोधिसत्त्वा
20 आकाङ्क्षते एतु समाधिमेषितुम्[5] ।
आरब्धवीर्यो निरपेक्षु जीविते
ममा कुमारा अनुशिक्षते सदा ॥ १६८ ॥

इति श्रीसमाधिराजे बहुबुद्धनिर्हारसमाधिमुखपरिवर्तो नाम सप्तदशः[6] ॥

---

१ A B तत्रैवमेको for तदेकमेके. २ A B शीरीबलो नाम अभूषि राजा for the line. ३ B मह्यु for मम. ४ After st. 166, A B T add:

जननी च या आसि बभूव मह्यं या मायदेवी तहि तस्मि काले ।
चतुर्दशो कोटिसहस्र पूर्णा ते धीतरो या मम सर्वि निर्वृताः ॥
दृढब्बलो नाम यदासि राजा प्रभूतकोशो बलचक्रवर्ती ।
शुद्धोदनो राज स तस्मि काले पिता अभूद्यो मम तत्र तत्र ॥

५ A B समाधि भारितुम् for °धिमेषितुम्. ६ B चर्तुदशः for सप्तदशः.

समाध्यनुपरिन्दनपरिवर्तः ।

तत्र भगवांश्चन्द्रप्रभकुमारमामन्त्रयते[1] स्म — तस्मात् तर्हि कुमार यो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिमुद्ग्रहीष्यति पर्यवाप्स्यति[2] धारयिष्यति वाचयिष्यति प्रवर्तयिष्यति[3] उद्देक्ष्यति[4] स्वाध्यास्यति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यति, तेन भावनायोगमनुयुक्तेन[5] च भवितव्यम् । तस्यैतं प्रतिपद्यमानस्य चत्वारो गुणानुशंसाः[6] प्रतिकाङ्क्षितव्याः । कतमे चत्वारः? यदुत अनभिभूतो भविष्यति पुण्यैः । अनवमर्दनीयो[7] भविष्यति प्रत्यर्थिकैः । अप्रमेयो भविष्यति ज्ञानेन । अनन्तश्च भविष्यति प्रतिभानेन । यो हि कश्चित् कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं समाधिमुद्ग्रहीष्यति पर्यवाप्स्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति प्रवर्तयिष्यति उद्देक्ष्यति स्वाध्यास्यति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यति, तस्येमे चत्वारो गुणानुशंसाः प्रतिकाङ्क्षितव्याः ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

अनाभिभूतः पुण्येहि नित्यकालं भविष्यति ।
समाधिं शान्तुभावेन[8] सर्वबुद्धान गोचरम् ॥ १ ॥

पुण्येहि रक्षितः शूरो नित्यकालं भविष्यति ।
चरन् स परमां शुद्धां विशिष्टां बोधिचारिकाम्[9] ॥ २ ॥

नास्य प्रत्यर्थिको जातु विहेठां कश्चित् करिष्यति ।
परिगृहीतो बुद्धेहि नित्यकालं भविष्यति ॥ ३ ॥

अप्रमेयश्च ज्ञानेन नित्यकालं भविष्यति ।
अनन्तः प्रतिभानेन धारेन्तः शान्तिमां[10] गतिम् ॥ ४ ॥

सततमनभिभूतपुण्यस्कन्धो[11]
भविष्यति श्रेष्ठतरं तु बोधिचर्याम् ।
न भविष्यति प्रत्यर्थिकान धृष्यो[12]
इमु वरु शान्त समाधि धारयित्वा[13] ॥ ५ ॥

ज्ञानु विपुलु तस्य भोति तीक्ष्णं
तथ प्रतिभानमनन्त[14] चक्षु शुद्धम् ।
भविष्यति सद तस्य पण्डितस्य
स्मृतिबलमेव च धारणीबलं च ॥ ६ ॥

१ A B भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्र° for भगवांश्चन्द्रप्रभकुमारमामन्त्र°. २ B om. पर्यवाप्स्यति; A आकांक्षति for उद्ग्रहिष्यति पर्यवाप्स्यति. ३ A B पर्यवाप्स्यति for प्रवर्तयिष्यति. ४ B देशयिष्यति for उद्देक्ष्यति. ५ A B om. भावनायोग....upto प्रतिपद्यमानस्य. ६ A B गुणाः for गुणानुशंसाः. ७ A अनवदर्शनीयो for °मर्दनीयो. ८ A B शान्तं धारयित्वा for शान्तुभावेन. ९ C बोधिभाविकां for °चारिकाम्. १० A C शान्तमागतिम् for शान्तिमां गतिम्. ११ A पञ्चस्कन्धो for पुण्य°. १२ C दृष्टो for धृष्यो. १३ C देशयित्वा. १४ प्रणिधानम् for प्रतिभानम्.

परम प्रियु मनापु पण्डितानां
भविष्यति चार्थपदं प्रभाषमाणः।
N 265 ज्ञानु बहुजनस्य प्रज्ञवन्तो
इमु वरु शान्त समाधि भाषमाणः॥ ७॥
5 लाभि परम श्रेष्ठ चीवराणां
शैय्य[1] निमन्त्रणमा(खा?)द्यभोजनानाम्।
भविष्यति सुकुमार दर्शनीयो
इमु वरु शान्त समाधि धा[2]रयन्तो॥ ८॥
द्रक्ष्यति बहु बुद्ध लोकनाथान्
10 अतुलिय काहिति पूज नायकानाम्।
न च भविष्यति तस्य अन्तरायो
इमु वरु शान्त समाधिमेषतो हि॥ ९॥
भा[3]षिष्यति पुरतः स्थित्व लोकनाथान्
सुरुचिर गाथशतेहि तुष्टचित्तः।
15 न च भविष्यति तस्य जातु हानी
इमु वरु शान्त समाधि धारयित्वा॥ १०॥
स्थास्यति पुरतोऽस्य लोकनाथः
सुरुचिर-लक्षण-कायु व्यञ्जनेभिः।
न च भविष्यति तस्य ज्ञानहानी
20 इमु वरु शान्त समाधि धारयित्वा॥ ११॥
N 266 न कदाचि भविष्यति दीनचित्तः
सतत भविष्यति आढ्यु नो दरिद्रः।
न च भविष्यति उद्गृहीतचित्तो
इमु वरु शान्त समाधि धारयित्वा॥ १२॥
25 न च भ[4]विष्यति वा अ[5]क्षणेषु
महीपति मेष्यति राजचक्रवर्ती।
सद भविष्यति राज्य तस्य क्षेमं
इमु वरु शान्त समाधि धारयित्वा॥ १३॥
ज्ञानु विपुलु नात्र संशयोऽस्ति
30 क्षपयितु कल्पशतेहि भाषमाणैः।

---

१ B om. the line. २ A भावयित्वा for धारयन्तो. ३ Mss. भविष्यति; T supports our reading. ४ B व्यकाष्यति for भविष्यति. ५ A B (wrongly) सुक्षणेषु.

श्रुतं[1] इमु समाधि[2] शान्तभूमी
  यथ उपदिष्ट तथा स्थिहेत धीरो ॥ १४ ॥
अपरिमित अनन्त कल्पकोट्यो
  दशबल तस्य भणेयुरथानुशंसाम् ।
न[3] च परिकीर्तिता कला भवेय्या 5
  यथ जलबिन्दु ग्रहीतु सागरातो ॥ १५ ॥
हर्षितु स कुमारु तस्मि काले N 267
  उत्थितु प्राञ्जलिको नमस्यमानः ।
दशबलमिमुखो स्थितो उदग्रो
  गिरवराय[4] उदानुदानयति ॥ १६ ॥ 10
अचिन्तियो महावीरो लोकनाथ प्रभाकरः[5] ।
यावच्चेमे नरेन्द्रेण अनुशंसाः प्रकाशिताः ॥ १७ ॥
आख्याहि मे महावीर हितैषी अनुकम्पकः ।
को नाम पश्चिमे काले इदं सूत्रं श्रुणिष्यति ॥ १८ ॥
तमेनमब्रवच्छास्ता कलविङ्करुतस्वरः । 15
असङ्गज्ञानी भगवानिमां वाचं प्रभाषते ॥ १९ ॥
कुमार शृणु भाषिष्ये प्रतिपत्तिमनुत्तराम् ।
यो धर्माननुशिक्षन्तो इदं सूत्रं श्रुणिष्यति ॥ २० ॥
पूजां कुर्वन् जिनेन्द्राणां बुद्धज्ञानगवेषकः ।
मैत्रचित्तं निषेवन्तो इदं सूत्रं श्रुणिष्यति ॥ २१ ॥ 20
धूतान् गुणांश्च संलेखान् गुणान् श्रेष्ठान् निषेवतः ।
प्रतिपत्तौ स्थिहित्वा च इदं सूत्रं श्रुणिष्यति ॥ ॥ २२ ॥
न पापकारिणां हस्तादिदं सूत्रं श्रुणिष्यति । N 268
न यैर्विरागितं शीलं लोकनाथानमन्तिके[6] ॥ २३ ॥
ब्रह्मचारीण शूराणां येषां चित्तमलोलुपम्[7] । 25
अधिष्ठितानां बुद्धेहि तेषां हस्ताच्छ्रुणिष्यति ॥ २४ ॥
ये हि पुरिमका बुद्धा लोकनाथा उपस्थिताः ।
तेषां हस्तादिदं सूत्रं पश्चात्काले श्रुणिष्यति ॥ २५ ॥
ये तु पूर्वासु जातीषु अभूवन्नन्यतीर्थिकाः ।
तेष्विमं श्रुत्व सूत्रान्तं सौमनस्यं न भेष्यति ॥ २६ ॥ 30

---

१ C श्रुत्वा; B श्रुतं च for श्रुत इमु. २ B वरशान्तसमाधिभूमि for समाधि शान्तभूमि. ३ A B न च कलु परिकीर्तिता भवेय्या for the line ४ C °प्रवराय for °वराय. ५ A प्रभंकरः for प्रभा°. ६ A B शासने for अन्तिके. ७ A अनालयं for अलोलुपम्.

मम च प्रव्रजित्वेह शासने जीविकार्थिकाः ।
लाभसत्काराभिभूता अन्यमन्यं प्रतिक्षिपि ॥ २७ ॥
अध्योषिता परस्त्रीषु बहु भिक्षु असंयता ।
लाभकामाश्च दुःशीला इदं सूत्रं न श्रद्दधी ॥ २८ ॥
पुण्यानुप्राप्ता बुद्धेषु[1] ध्यानप्राप्त्याप्यनर्थिकाः ।
निश्रिताश्चात्मसंज्ञायामिदं सूत्रं न श्रद्दधे ॥ २९ ॥
लौकिक ध्यानफलसंज्ञी भेष्यते कालि पश्चिमे ।
अर्हत्पिण्डं च ते भुक्त्वा बुद्धबोधिं प्रतिक्षिपि ॥ ३० ॥
N 269
येश्चैव[2] जम्बुद्वीपस्मि भिन्देयात् सर्व चेतिया ।
यश्च प्रतिक्षिपेत् सूत्रमिदं पापं विशिष्यते ॥ ३१ ॥
यश्चार्हतो निहनेय्या[3] यथा गङ्गाय वालुकाः ।
यश्च प्रतिक्षिपेत् सूत्रमिदं पापं विशिष्यते ॥ ३२ ॥
क उत्सहन्ति युष्माकं पश्चिमे कालि दारुणे ।
सद्धर्म लोके वर्तन्ते इदं सूत्रं प्रकाशितुम् ॥ ३३ ॥
रोदन्तो उत्थितस्तत्र कुमारो जिनमब्रवीत् ।
सिंहनादं नदत्येवं पुत्रो[4] बुद्धस्य औरसः ॥ ३४ ॥
अहं[5] निर्वृते संबुद्धे पश्चिमे कालि दारुणे ।
सूत्रं वैस्तारिकं कुर्यां[6] त्यजित्वा कायु जीवितम् ॥ ३५ ॥
सहिष्याम्यत्र[7] बालनामभूतां परिभाषणाम् ।
आक्रोशांस्तर्जनां चैव अधिवासिस्ये नायक ॥ ३६ ॥
क्षपेयं पापकं कर्म यन्मया पुरिमे कृतम् ।
अन्येषु बोधिसत्त्वेषु व्यापादो जनितो मया ॥ ३७ ॥
स्थपेत्व पाणिं मूर्धस्मि बुद्धः काञ्चनसंनिभम् ।
शास्ता चन्द्रप्रभं प्राह मञ्जुघोषस्तथागतः ॥ ३८ ॥
N 270
करोमि ते अधिष्ठानं कुमार कालि पश्चिमे ।
न ब्रह्मचर्यान्तरायो जीवितस्य च भेष्यति ॥ ३९ ॥
अन्ये चाष्टौ शतान्यत्र उत्थिता धर्मधारकाः[8] ।
वयं हि पश्चिमे काले अस्य सूत्रस्य धारकाः ॥ ४० ॥
देवनागान यक्षाण अशीतिकोट्युपस्थिता ।
अन्ये च नयुताः षष्टि वन्दन्ते लोकनायकम् ॥ ४१ ॥

---

१ A बुद्धेभि; B बुद्धेहि for बुद्धेषु. २ A B यथैव for यश्चैव. ३ A घातेय्या; B घाटेया for निहनेय्या. ४ B पुत्रा बुद्धस्य औरसाः for the pāda. ५ A B अर्हन्निर्वृति for अहं निर्वृते. ६ C कार्ये for कुर्यां. ७ C सहिस्ये मंत्रपालानाम् for the pāda. ८ AB धर्मभाणकाः for °धारकाः.

वयमिमेषां भिक्षूणां य इमे अद्य उत्थिताः ।
तस्मिंश्च पश्चिमे काले रक्षां काहाम नायक ॥ ४२ ॥
अस्मिन् सूत्रे प्रभाष्यन्ते[1] बुद्धक्षेत्राः प्रकम्पिताः ।
यथा वालुक गङ्गाया अधिष्ठानेन शास्तुनः ॥ ४३ ॥
ये च प्रकम्पिताः क्षेत्राः सर्वेषु बुद्धनिर्मिताः । 5
प्रेषिता लोकनाथेन ये हि धर्माः प्रकाशिताः ॥ ४४ ॥
एकैकशश्च क्षेत्रातः सत्त्वकोट्यो अचिन्तियाः[2] ।
एवं धर्म तदा श्रुत्वा बुद्धज्ञाने प्रतिष्ठिताः ॥ ४५ ॥
इतश्च बुद्धक्षेत्रातो नवतिर्देवकोटियः[3] ।
बोधिचित्तं समुत्पाद्य बुद्धं पुष्पैरवाकिरन् ॥ ४६ ॥ 10
ते व्याकृता नरेन्द्रेण कल्पकोटेरशीतिभिः । N 271
सर्वेऽप्येकत्र कल्पेऽस्मिन् भविष्यन्ति विनायकाः ॥ ४७ ॥
भिक्षुभिक्षुणिकाश्चैव उपासकउपासिकाः ।
षट्सप्तति प्राणकोट्यो येहि सूत्रमिदं श्रुतम् ॥ ४८ ॥
तेऽपि व्याकृत बुद्धेन द्रक्ष्यन्ते लोकनायकान् । 15
यथा वालुक गङ्गायाश्चरन्तो बोधिचारिकाम्[4] ॥ ४९ ॥
सर्वेषां पूज काहिन्ति बुद्धज्ञानगवेषकाः ।
तत्र तत्र श्रुणिष्यन्ति इदं सूत्रं निरुत्तरम् ॥ ५० ॥
अशीत्या[5] कल्पकोटीभि भेष्यन्ते लोकनायकाः ।
सर्वे एकत्र कल्पेऽस्मिं हितैषी अनुकम्पकाः ॥ ५१ ॥ 20
मैत्रेयस्य च बुद्धस्य पूजां कृत्वा निरुत्तराम् ।
सद्धर्म श्रेष्ठं धारित्वा गमिष्यन्ति सुखावतीम् ॥ ५२ ॥
यत्रासौ विरजो बुद्धो अमितायुस्तथागतः[6] ।
तस्य पूजां करिष्यन्ति अग्रबोधीय कारणात् ॥ ५३ ॥
त्रिसप्ततिरसंख्येया कल्पा ये च अनागताः । 25
न दुर्गतिं गमिष्यन्ति श्रुत्वेदं सूत्रमुत्तमम् ॥ ५४ ॥
ये केचित् पश्चिमे काले श्रोष्यन्ते सूत्रमुत्तमम् । N 272
अश्रुपातं च काहिन्ति सर्वैस्तैः सत्कृतो ह्यहम् ॥ ५५ ॥
आरोचयामि सर्वेषां यावन्तः पुरतः स्थिताः ।
परिन्दामि इमां बोधिं या मे कृच्छ्रेण स्पर्शिता ॥ ५६ ॥ 30

इति श्रीसमाधिराजे समाध्यनुपरिन्दना नाम परिवर्तोऽष्टादशः[7] ।

---

१ AB प्रकाश्यन्ते for प्रभाष्यन्ते. २ B अविक्रियाः for अचिन्तियाः. ३ AB सत्त्वकोटयः for देवकोटियः. ४ C for °बोधिकं भाषितो चारिकाम्. ५ A.B T om. st. 51, ६ B अमिताभः for अमितायुः. ७ B पञ्चदशमः for अष्टादशः.

*अचिन्त्यबुद्धधर्मनिर्देशपरिवर्तः ।

N 273 तस्मात्तर्हि[1] कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं[2] समाधिमाकाङ्क्षता अचिन्त्यबुद्धधर्मनिर्देशकुशलेन भवितव्यम्। अचिन्त्यबुद्धधर्मपरिपृच्छकजातिकेन भवितव्यम् । [3]अचिन्त्यबुद्धधर्माधिमुक्तिकेन भवितव्यम्[4] । अचिन्त्यबुद्धधर्मपर्येषणाकुशलेन भवितव्यम् । अचिन्त्यांश्च बुद्धधर्मान् श्रुत्वा नोत्त्रसितव्यं न संत्रसितव्यं न संत्रासमापत्तव्यम् । एवमुक्ते चन्द्रप्रभः 5 कुमारभूतो भगवन्तमेतदवोचत् – यथा कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः अचिन्त्यबुद्धधर्मनिर्देशकुशलो भवति, अचिन्त्यबुद्धधर्मपरिपृच्छाकुशलश्च, अचिन्त्यबुद्धधर्माधिमुक्तश्च ? अचिन्त्यबुद्धधर्मपर्येषणाकुशलश्च भवति, N 274 अचिन्त्यांश्च बुद्धधर्मान् श्रुत्वा नोत्त्रस्यति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते[5] ?

तेन खलु पुनः समयेन[6] पञ्चशिखो नाम गन्धर्वपुत्रः पञ्चभिस्तूर्यशतैः सार्धं गगनतलादव- 10 तीर्य भगवतः पुरतः स्थितोऽभूदुपस्थानपरिचर्यायै । अथ खलु पञ्चशिखस्य गन्धर्वपुत्रस्यैतदभवत्—यन्न्वहं N 275 यथैव देवानां त्रायस्त्रिंशानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य सुधर्मायां देवसभायामुपस्थानपरिचर्यां करोमि, संगीतिं संप्रयोजयामि, तथैवाद्य देवातिदेवस्यापि तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पूजायै संगीतिं संप्रयोजयेयम् ॥

अथ खलु पञ्चशिखो गन्धर्वपुत्रस्तैः पञ्चभिस्तूर्यशतैस्तैश्च[7] पञ्चमात्रैर्गन्धर्वपुत्रशतैः 15 सार्धमेकस्वरसंगीतिसंप्रयुक्ताभिस्तूर्यसंगीतिभिर्वैदूर्यदण्डां वीणामादाय भगवतः पुरतो वादयामास । अथ खलु भगवत एतदभूद् -- यन्न्वहं तथारूपमृद्ध्यभिसंस्कारमभिसंस्कुर्यां यथारूपेण ऋद्ध्यभिसंस्कारेणाभिसंस्कृतेन चन्द्रप्रभः कुमारभूतोऽचिन्त्यबुद्धधर्मनिष्पत्तिकौशल्यमधिगच्छेत्, सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चिताच्च समाधेर्न चलेत् । पञ्चशिखस्य च गन्धर्वपुत्रस्य तन्त्रीस्वरगीतिस्वरकौशल्यमुपदिशेयम् ॥

20 अथ खलु भगवांस्तथारूपमृद्ध्यभिसंस्कारमभिसंस्करोति स्म, यत्तेभ्यः पञ्चभ्यस्तूर्यशतेभ्यः संप्रयुक्तेभ्यः प्रवादितेभ्यो यथानुकम्पोपसंहृतः[8] शब्दो निश्चरति धर्मप्रतिसंयुक्तः[9] । इमाश्च बुद्धधर्मनिष्पत्तिगाथा[10] निश्चरन्ति बुद्धानुभावेन—

N 276 एकहि वालपथे बहुबुद्धा
यात्तिक वालिक गङ्गनदीये ।

---

* This chapter has been edited by Régamey, Warsaw, 1939.

१ Before तस्मात् AB adds: अथ (B तत्र) खलु भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. २ AB इमान् सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितायाः समाधेरचिन्त्यानप्रमेयान् गुणानुशंसनिर्हारपदान् श्रुत्वा नोत्त्रसितुकामेन न संत्रसितुकामेन न संत्रासमापत्तुकामेन for इमं समाधिमाकाङ्क्षता. ३ AB om. this sentence. ४ After भवितव्यम्, AB add: अचिन्त्यबुद्धधर्मपरिपृच्छाकुशलेन भवितव्यम्. ५ After आपद्यते, AB read a passage given in App. I (No. 20). ६ After समयेन, AB add: गृध्रकूटे पर्वते भगवतः सागरोपमायां पर्षदि धर्मं देशयतः. ७ A B सार्धमेकस्वरसंप्रयुक्तैर्वैदूर्यदण्डां वीणां स्वयमादाय for तैश्च...मादाय. ८ A B संप्रवादितेभ्यो यथाचिन्त्यार्थोपसंहितः for संप्रयुक्तेभ्यः ...°पसंहृतः. ९ A B धर्मता, for धर्म°. १० A B अचिन्त्यबुद्ध° for बुद्ध°.

क्षेत्रं तात्तिक तेष जिनानां
　　ते च विलक्षण ते विसभागाः ॥ १ ॥
पञ्चगतीगत बालपथस्मिन्
　　नैरयिका पि च तिर्यगताश्च।
ते यमलौकिक देवमनुष्या　　5
　　नापि च संकरु नो चै उपीडो ॥ २ ॥
तत्र पदे ससराः ससमुद्राः
　　सर्व नदी तथ उत्स तडागाः।
नो पि च संकरु नो च उपीडो
　　एवमचिन्तियु धर्म जिनानाम् ॥ ३ ॥　　10
तत्र पदेऽपि च पर्वत नेके
　　चक्रवाल अपि मेरु सुमेरु।
ये मुचिलिन्द महामुचिलिन्द
　　विन्ध्यथ गृध्रकूटो हिमवांश्च ॥ ४ ॥
तत्र पदे निरयाश्च सुघोरा-　　15　　N 277
　　स्तपन प्रतापन आनभिरम्याः।
तत्र च ये निरये उपपन्ना
　　वेदन ते पि दुखां अनुभोन्ति ॥ ५ ॥
तत्र पदेऽपि च देवविमाना
　　द्वादशयोजन ते रमणीयाः।　　20
तेषु बहू मरुतान सहस्रा
　　दिव्यरतीषु सुखान्यनुभोन्ति ॥ ६ ॥
तत्र पदे च बुद्धान उत्पादो
　　शासनु लोकविदून ज्वलेति।
तं च न पश्यति ज्ञानविहीनो　　25
　　येन न शोधित चर्य विशुद्धा ॥ ७ ॥
तत्र पदेऽपि च धर्म निरुद्धो
　　निर्वृतु नायकु श्रूयति शब्दः।
तत्र पदेऽपि च केचि श्रृणोन्ति
　　तिष्ठति नायकु भाषति धर्मम् ॥ ८ ॥　　30
तत्र पदेऽपि च केषचिदायु-
　　र्वर्ष अचिन्तिय वर्तति संज्ञा।

---

१ C न च उत्सतडाका for नो च उपीडो,

N 278

तत्र पदेऽपि वा[1] कालु करोन्ति
नो चिरु जीवति श्रूयति शब्दः ॥ ९ ॥
तत्र पदेऽपि च केषचि संज्ञा
दृष्टु तथागतु पूजितु बुद्धो ।
5 तोषितु मानसु संज्ञग्रहेण
नो पि च पूजितु नो च उपन्नो ॥ १० ॥
स्वस्मि[2] गृहे सुपिनेव मनुष्यो
कामगुणेषु रतीरनुभूय ।
स प्रतिबुद्ध न पश्यति कामां-
10 स्तच्च प्रजानति सो सुपिनो ति ॥ ११ ॥
यत् तथ दृष्टु श्रुत मत ज्ञातं
सर्वमिदं वितथं सुपिनो वा ।
यस्तु भवेत समाधिय लाभी
सो इमु जानति धर्मस्वभावान् ॥ १२ ॥
15 सूसुखिताः सद ते नर लोके
येष प्रियाप्रियु नास्तिं कहिंचित् ।

N 279

ये वनकन्दरकेऽभिरमन्ति
श्रामणकं सुसुखं अनुभोन्ति ॥ १३ ॥
येष ममापि तु नास्ति कहिंचिद्
20 येष परिग्रहु सर्वशु नास्ति ।
खड्गसमा विचरन्तिमु लोके[3]
ते गगने पवनेव व्रजन्ति ॥ १४ ॥
भावितु मार्ग प्रवर्तितु ज्ञानं
शून्यक धर्म निरात्मनु[4] सर्वे ।
25 येन विभावित भोन्तिमि धर्मा-
स्तस्य भवेत् प्रतिभानमनन्तम् ॥ १५ ॥
सूसुखिता बत ते नर लोके
येष न सज्जति मानसु लोके ।
वायुसमं सद तेष्विह चित्तं
30 नो च प्रियाप्रियु विद्यति सङ्गो ॥ १६ ॥

---

१ AB च for वा. २ A स्वस्ति for स्वस्मि. ३ AB लोकं for लोके. ४ AB निरात्मक for निरात्मनु.

अप्रियु ये दुखितेहि निवासो
ये हि प्रिया दुखि तेहि वियोगो ।
अन्त उभे अपि एति जहित्वा
ते सुखिता नर ये रत धर्मे ॥ १७ ॥
योऽनुनीयति श्रुत्विमि धर्मान् 5 N 280
स प्रतिहन्यति श्रुत्व अधर्मम् ।
सो मदमानहतो विपरीतो
मानवशेन दुखि अनुभोति ॥ १८ ॥
ये समताय प्रतिष्ठित भोन्ति
नित्यमनुन्नत नावनताश्च । 10
ये प्रियतोऽप्रियतश्च सुमुक्ता-
स्ते सद मुक्तमना विहरन्ति ॥ १९ ॥
शीले प्रतिष्ठितु सूपरिशुद्धे
ध्याने प्रतिष्ठितु नित्यमचिन्त्ये ।
ये वनकन्दरि शान्ति रमन्ते 15
तेष न विद्यति वीमति जातु ॥ २० ॥
ये च पुनर्वितथे प्रतिपन्नाः
कामगुणेषु रताः सद बालाः ।
गृध्रु यथा कुणपेष्वधिमुक्ता
नित्यवशानुगता नमुचिस्य ॥ २१ ॥ 20

अस्मिन् खलु पुनर्गाथाभिनिर्हारे भाष्यमाणे[1] चन्द्रप्रभः कुमारभूतः अचिन्त्येषु बुद्धधर्मेषु गम्भीरनिध्यप्तिनिर्देशकौशल्यमनुप्राप्तः, सूत्रान्तनिर्हारावभासं च प्रतिलब्धवान्[2] । पञ्चशिखस्य च गन्धर्वपुत्रस्य घोषानुगायाः क्षान्तेः प्रतिलम्भोऽभूत् । अप्रमेयाणां च सत्त्वानां देवमानुषिकायाः प्रजाया अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तान्युत्पन्नानि । अप्रमेयाणां च सत्त्वानामर्थः कृतोऽभूत् ॥ N 281

इति श्रीसमाधिराजे अचिन्त्यबुद्धधर्मनिर्देशपरिवर्तो नामोनविंशतितमः ॥ 25

---

१ A B वीणाशब्दान्निश्चरमाणे for भाष्यमाणे. २ A B T om. सूत्रान्तनिर्हारावभासं च प्रतिलब्धवान्.

इन्द्रकेतुध्वजराजपरिवर्तः ॥

N 282 तत्र[1] खलु भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म-तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन[2] सर्वकुशलमूलशिक्षागुणधर्मनिश्रितेन भवितव्यम् । असंसर्गबहुलेन च भवितव्यम्, पापमित्रपरिवर्जकेन कल्याणमित्रसंनिश्रितेन परिपृच्छकजातीयेन धर्मपर्येष्ट्यामतृप्तेन [3]प्रामोद्यबहुलेन धर्मार्थिकेन धर्मकामेन धर्मरतेन धर्मपरिग्राहकेण धर्मानुधर्मप्रतिपन्नेन[4] । शास्तृसंज्ञा अनेन सर्वबोधिसत्त्वेषू-

N 283 5 त्पादयितव्या । यस्य चान्तिकादिमं[5] धर्मपर्यायं श्रृणोति, तेन तस्यान्तिके प्रीतिगौरवं शास्तृसंज्ञा चोत्पादितव्या । यः[6] कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमान् धर्मान् समादाय वर्तते, स क्षिप्रमनाच्छेद्यप्रतिभावनिर्यातो भवति । अचिन्त्यबुद्धधर्माधिमुक्तश्च भवति । गम्भीरेषु च धर्मेषु निष्ठां गच्छति । आलोकभूतश्च भवति सदेवकस्य लोकस्य काङ्क्षाविमतिविचिकित्सान्धकारविधमनतया[7] ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत –

10 अभ्यतीत बहुकल्पकोटियो
अप्रमेय अतुला अचिन्तियाः ।
यद् अभूषि द्विपदानमुत्तमो
इन्द्रकेतुध्वजराज नायकः ॥ १ ॥

सो समाधिमिमु शान्तु देशयि
15 यत्र नास्ति नरु जीव [8]पुद्गलः ।
N 284 माय बुद्बुद मरीचि विद्युता
सर्व धर्म दकचन्द्रसंनिभाः ॥ २ ॥

नास्ति सत्त्व मनुजो च लभ्यते
कालु कृत्व परलोकि गच्छि यो ।
20 नो च कर्म कृतु विप्रणश्यते
कृष्ण शुक्ल फल देति [9]तादृशम् ॥ ३ ॥

एष युक्ति नयद्वार भद्रकं
सूक्ष्म दुर्दृशु जिनान गोचरा ।
यत्र अक्षरपदं न लभ्यते
25 बुद्धबोधि भगवान् प्रजानति ॥ ४ ॥

---

१ AB तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं for तत्र...प्रभं. २ After महासत्त्वेन, AB add: इमं महाकरुणावतारं धर्मपर्यायमाकांक्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन. ३ AB om. प्रामोद्यबहुलेन. ४ After प्रतिपन्नेन, AB read a passage given in App. I (No. 21). 5 After इमं, AB add : महाकरुणावतारं. ६ AB यदा for यः. ७ After °विधमनतया, AB read a passage given in App. I (No 22). ८ A पुंगवः for पुद्गलः. ९ AB यादृशं for तादृशम्.

धारणी विपुलज्ञानसंचया
　सूत्रकोटिनियुतान आगता[1] ।
बुद्धकोटिनियुतान गोचर-
　स्तं समाधि भगवान् प्रभाषते ॥ ५ ॥
आतुराणमय व्याधिमोचको　5
　बोधिसत्त्वसमुदानितं धनम् ।
सर्वबुद्धस्तुत संप्रकाशितो
　देवकोटिनियुतेहि पूजितः ॥ ६ ॥
सर्व बालजन भूतचोदना[2]　N 285
　तीर्थिकेहि परिवर्जितः सदा ।　10
श्रेष्ठ शीलधनु बुद्धवर्णितं
　विद्युतेव गगने न लिप्यते ॥ ७ ॥
येहि पूजित जिनान कोटियो
　दानशीलचरिता विचक्षणाः ।
पापमित्र पुरि येहि वर्जिता　15
　तेष पैतृकधनं निरुत्तरम् ॥ ८ ॥
तत्र भिक्षु स्थितु धर्मभाणको
　ब्रह्मचारि सुगतस्य औरसः ।
श्रुत्व धर्ममिममानुलोमिकं
　चित्त पादेसि य लोकनायकः ॥ ९ ॥　20
इन्द्रकेतुध्वजराजु नायको
　अध्यभाषि अमु[3] धर्मभाणकम् ।
भिक्षुभाव परमं ति दुष्करं
　चित्तुपाद वर अग्रबोधये ॥ १० ॥
शीलु रक्ष मणिरत्नसंनिभं　25　N 286
　मित्र सेव सद आनुलोमिकम् ।
पापमित्र न कदाचि सेवतो
　बुद्धज्ञानमचिरेण लप्स्यसे[4] ॥ ११ ॥

इति श्रीसमाधिराजे इन्द्रकेतुध्वजराजपरिवर्तो नाम विंशतितमः[5] ॥

---

१ B आगमो; C आगमे for आगता which is confirmed by T. २ A B भूतचोदको for °चोदना. ३ AB अयु for अमु. ४ After st. 11, ABT add :
इन्द्रकेतुध्वजराजु अन्तिके येन बोधिवरचित्तु पादितम् ।
सो अभूषि अहु धर्मभाणको ब्रह्मचारि सुगतस्य औरसः ॥
५ Colophon missing in C.

पूर्वयोगपरिवर्तः ॥

N 287 आसि[1] पूर्वमिह जम्बुसाह्वये
अप्रमत्त दुवि श्रेष्ठिदारकौ ।
प्रव्रजित्व सुगतस्य शासने
खड्गभूत वनषण्डमाश्रितौ ॥ १ ॥

5 ऋद्धिमन्त चतुर्ध्यानलाभिनौ
काव्यशास्त्रकुशलौ सुशिक्षितौ[2] ।
अन्तरिक्षपदभूमिकोविदौ
ते असक्त गगने व्रजन्ति च ॥ २ ॥

N 288 ते च तत्र वनषण्डि शीतले
10 नानपुष्पभरिते मनोरमे ।
नानपक्षिद्विजसंघसेविते
अन्यमन्य कथ संप्रयोजिते ॥ ३ ॥

तेन राज मृगया अटन्तके
शब्द श्रुत्व वनु तं उपागमी ।
15 दृष्ट्व पार्थिव तथ धर्मभाणकौ
तेषु प्रेम परमं उपस्थिहि ॥ ४ ॥

तेहि सार्धु कथ आनुलोमिकीं
कृत्व राजु पुरतो निषीदि सो ।
तस्य राज्ञ बलकाय नन्तको
20 षष्टिकोटिनियुतान्युपागमी ॥ ५ ॥

एकमेकु तेषु धर्मभाणको
राजमब्रवी शृणोहि क्षत्रिया ।
बुद्धपादु परमं सुदुर्लभो
अप्रमत्तु सद भोहि पार्थिव ॥ ६ ॥

N 289 25 आयु गच्छति सदानवस्थितं
गिरिनदीय सलिलेव[3] शीघ्रगम् ।
व्याधिशोकजरपीडितस्य ते
नास्ति त्राणु यथ कर्म भद्रकम् ॥ ७ ॥

---

१. Before आसि, AB (C missing) read a passage given in App. I. (No. 23.)
२ A B विचक्षणौ for सुशिक्षितौ. ३ A सलिलं च for सलिलेव.

धर्मपालु भव राजकुञ्जरा
    रक्षिमं दशबलान शासनम् ।
क्षीण कालि परमे सुदारुणे
    धर्मपक्षि स्थिहि राजकुञ्जर ॥ ८ ॥

एव ते बहुप्रकार पण्डिता 5
    ओवदन्ति तद तं नराधिपम् ।
सार्धु षष्टिनियुतेहि पार्थिवो
    बोधिचित्तमुदपादयत्तदा ॥ ९ ॥

श्रुत्व धर्म तद राजकुञ्जरः
    सूरतानखिलान भाषतो । 10
प्रीतिजात सुमना उदग्रको
    वन्द्य पाद शिरसाय प्रक्रमी ॥ १० ॥

तस्य राज्ञ बहवोऽन्यभिक्षवो
    लाभकाम प्रविशिन्तु तत् कुलम् ।
तेष दृष्ट चरिया न तादृशी 15 N 290
    तेषु राज न तथा सगौरवम् ॥ ११ ॥

तच्च शासनमतीतशास्तुकं[1]
    पश्चिमं च तद वर्षु वर्तते ।
जम्बुद्वीपि सुपरित्तभाजना
    प्रादुर्भूत बहवो असंयताः ॥ १२ ॥ 20

उत्क लुब्ध बहु तत्र भिक्षवो
    लाभकाम उपलम्भदृष्टिकाः ।
विप्रनष्ट सुगतस्य शासनाद्
    ग्राहयिंसु बहुलं तदा नृपम् ॥ १३ ॥

घातयेति उभि धर्मभाणकौ 25 N 291
    ये उच्छेदु[2] प्रवदन्ति तीर्थिकाः ।
दीर्घचारिक समादपेन्ति ते
    निर्वृतीय न ते किंचि दर्शिका ॥ १४ ॥

कर्म नश्यति विपाकु नश्यति
    स्कन्ध नास्तीति वदन्ति कुहकाः । 30

---

१ A B अतीतशास्तृकं for ° शास्तुकं. २ C ये उच्छेदप्रतिपन्न पार्थिवाः.

तां क्षिपाहि विषयातु पार्थिव

एवमेव चिरु धर्म स्थास्यति ॥ १५ ॥

श्रुत्व तेष वचनं तदन्तरं

काङ्क्ष प्रातु भुत राजकुञ्जरः ।

5 घातयिष्यि अमु धर्मभाणकौ

मा उपेक्षितु अनर्थ भेष्यति ॥ १६ ॥

तस्य राज्ञ अनुबद्ध देवता

पूर्वजाति सहचीर्णु चारिका ।

दीर्घरा हितकाम पण्डिता

10 सा अवोचि तद[१] राजपार्थिवम् ॥ १७ ॥

चित्तुपाद म जनेहि ईदृशं

पापमित्रवचनेन क्षत्रिया ।

N 292 मा त्व[२] भिक्षु दुवि धर्मभाणकौ

पापमित्रवचनेन घातय ॥ १८ ॥

15 न त्व किंचि स्मरसी नराधिप

यत्ति तेहि वनषण्डि भाषितम् ।

क्षीणकालि परमे सुदारुणे

धर्मपक्षि स्थिहि राजकुञ्जर ।

राज भूतवचनेन चोदितः

सो न रिञ्चति जिनान शासनम् ॥ १९ ॥

20 तस्य राज्ञ तद भ्रात दारुणः

प्रातिसीमिकु स तेहि ग्राहितः ।

एष देव तव भ्रात पापको

जीवितेन न जातु नन्दते ।

N 293 तौ च भिक्षु दुवि घोर वैद्यका

25 ते व्रजन्ति गगनेन विद्यया[३] ॥ २० ॥

ते स्म[४] श्रुत्व तत्र मूलमागता

सर्वि भूत तत्र विज्ञपेमथ ।

क्षिप्र घातय घोर वैद्यका

मा ति पश्चि अनुतापु भेष्यति ॥ २१ ॥

30 संनहित्व तद राजकुञ्जरो

पापमित्रवचनेन प्रस्थितः ।

---

१ A B सुत for तद. २ A B मान्यु for मा त्व. ३ After st. 20, C repeats st. 14. ४ AB तस्य (for ते स्म).

सर्वसैन्यपरिवारितो नृपो
यत्र भिक्षु वनि तं उपागतो ॥ २२ ॥

ज्ञात्व घोरमतिदारुणं नृपं
नाग यक्ष वनि तत्र ये स्थिताः।
इष्टवर्ष तद तत्र पातित		5
तेन राज सहसेनया हतो ॥ २३ ॥

पापमित्रवचनेन पश्यथा		N 294
कालु कृत्व तद राज दारुणम्।
येन क्रोधु कृतु धर्मभाणके
सो अवीचि गतु षष्टिजातियो ॥ २४ ॥		10

तेऽपि भिक्षु बहवोपलम्भिका
येहि ग्राहितु राज क्षत्रियो।
जातिकोटिशत अप्यचिन्तियो
वेदयिंसु नरकेषु वेदनाम् ॥ २५ ॥
		15
देवता याय राजु चोदितो
याय रक्षित धर्मभाणकौ।
ताय बुद्ध यथ गङ्गवालिका
दृष्ट्व पूजित चरन्तु चारिकाम् ॥ २६ ॥

षष्टिकोटिनियुता अनूनका		20
येहि धर्म श्रुतु सार्धु राजिना।
येहि बोधिवरचित्तु पादितं
बुद्ध भूयि पृथुलोकधातुषु ॥ २७ ॥

तेषु आयु बहुकल्पकोटियो
तेष ज्ञानमतुलमचिन्तियम्।		25 N 295
तेहि सर्विमु समाधि भद्रकं
देशयित्व द्विपदेन्दु निर्वृता ॥ २८ ॥

एतु श्रुत्व वचनं निरुत्तरं
शीलब्रह्मगुणज्ञानसंचयम्।
अप्रमत्त भवथा अतन्द्रिता		30
बुद्धज्ञानमचिरेण लप्स्यथा ॥ २९ ॥

द्रक्ष्यथा दशदिशे तथागतान्
शान्तचित्त कृपमैत्रलोचनान् ।
सर्वलोकशरणं परायणं
धर्मवर्षु जगि उत्सृजिष्यथा[1] ॥ ३० ॥

5 इति श्रीसमाधिराजे पूर्वयोगपरिवर्तो नाम एकविंशतितमः ॥

---

१ After this stanza, AB add the following:
सिया कुमारा दुवि धर्मभाणकौ न एव द्रष्टव्यमिहान्य ते भूत् ।
दीपंकरस्तत्र अभुषि एको द्वितीयु चाहं तद धर्मभाणकः ॥
मैत्रेयु राजु अभू तस्मि काले येन श्रुतो धर्म स आनुलोमिकीम् ।
या देवता आसि हितैषी पण्डितो अहु तेन कालेन कुमार सोऽभूत् ॥
यो भ्रातुरासी तस्य अभूषि राज्ञा विग्राहितो भिक्षुभि लोककामैः ।
घातेति एतौ विदु धर्मभाणकौ स देवदत्तस्तहि तस्मि काले ॥

२२

॥ तथागतकायनिर्देशपरिवर्तः[*] ॥

अथ[1] खलु भगवांश्[2]चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात् तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन काये[3]ऽनध्यवसितेन जीविते निरपेक्षेण भवितव्यम्। तत् कस्य हेतोः[4]? कायजीविताध्यवसानहेतोर्हि कुमार अकुशलधर्म[5]भिसंस्कारो भवति। तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न रूपकायतस्तथागतः प्रज्ञातव्यः। तत् कस्य हेतोः? धर्मकाया[6] हि बुद्धा भगवन्तो धर्मकाय[7]प्रभाविताश्च न रूपकायप्रभाविताः। तस्[8]मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तथागतकायं प्रार्थयितुकामेन तथागतकायं ज्ञातुकामेन अयं समाधिरुद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वा[9]चयितव्यः प्रवर्तितव्यः उद्दे[10]ष्टव्यः स्वाध्यातव्यो वाचयितव्यो भावनायोगमनुयुक्तेन भवितव्यम् परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः। तत्र कुमार तथागतस्य कायः शतपुण्यनिर्जातया बुद्धयानेकार्थनिर्देशो धर्मनिर्जातः आनिमित्तः सर्वनिमित्तापगतो गम्भीरः अप्रमाणः अप्रमाणधर्मः आनिमित्तस्वभावः सर्वनिमित्तविभावितः। अचलोऽप्रतिष्ठितोऽत्यन्ताकाशस्वभावोऽदृश्यश्चक्षुःपथसमतिक्रान्तो धर्मकायः प्रज्ञातव्यः। अचिन्त्यः चित्तभूमिविगतः[12] सुखदुःखाविप्रकम्प्यः सर्वप्रपञ्चसमतिक्रान्तो[11]ऽ[13]निर्देश्योऽनिकेतो बुद्धज्ञानं प्रार्थयितुकामानां घोषपथ[14]समतिक्रान्तः ससारो रागसमतिक्रान्तः अभेद्यो दोषपथ[15]समतिक्रान्तो [16]दृढो मोहपथसमतिक्रान्तो निर्दिष्टः। शून्यतानिर्देशेन अजातो जातिसमतिक्रान्तः अना[17]स्रवः विपाकसमतिक्रान्तः नित्यो व्याहारेण। व्यव[18]हारश्च शून्यः निर्विशेषो निर्वाणेन, निर्वृतः शब्देन, शान्तो घोषेण, सामान्यः संकेतेन, संकेतः परमार्थेन, परमार्थो भूत[19]वचनेन। शीतलो निष्परिदानः अनिमित्तः अमन्यितः अनिन्दितः अ[20]प्रपञ्चितः—अल्पशब्दो निर्देशेन। अपर्यन्तो वर्णनिर्देशेन, महाभिज्ञापरिकर्मनिर्जातः अस्मृतितः अविदूरे महाभिज्ञापरिकर्मनिर्देशेन[21]। अयमुच्यते कुमार तथागतकाय इति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

य इच्छे लोकनाथस्य कायं जानितुमीदृशम्।
इमं समाधिं भा[22]वित्वा कायं बुद्धस्य ज्ञास्यति॥ १॥

---

* This chapter is edited by Régamey, Warsaw, 1939.

१ In Tibetan translation, this chapter is split up into two, chapter 22nd ending with st. 3 of No. 23. (App. I). Naturally chapter 23 begins with the following sentences of the above passage. The subsequent chapters are consecutively numbered. २ AB तत्र खलु for अथ. ३ After भगवान्, AB add पुनरपि. ४ For कायेऽनध्यवसितेन जीविते निरपेक्षेण. AB read इमं समाधिमाकांक्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन कायजीविते चानध्यवसितेन भवितव्यम्. ५ After कस्य हेतोः, ABT read a passage given in App. I (No. 24). ६ A B कर्माभि° for धर्माभि°. ७ AB धर्मकायप्रभाविताश्च for धर्मकाया हि. ८ A om. धर्मकायप्रभाविताश्च. ९ AB तत्र for तस्मात्तर्हि. १० A om. वाचयितव्यः. ११ B om. from उद्देष्टव्यः upto नेकार्थ°. १२ A B °विगमः for °विगतः. १३ AB om. ऽनिर्देश्यः. १४ AB om. °पथ°. १५ B om. °पथ°. १६ AB om. दृढो मोहोपथसमतिक्रान्तः, Regamey ध्रुवो for दृढो. १७ A B om. अनास्रवः विपाकसमतिक्रान्तः. १८ A B om. व्यवहारश्च शून्यः. १९ A B यथाभूत°. for भूत°. २० A B om. अप्रपञ्चितः—अल्पशब्दो निर्देशेन. २१ A B °निर्जातोऽयं स उच्यते for °निर्देशेन। अयमुच्यते, २२ AB भावेतु for भावित्वा.

पुण्यनिर्जातु बुद्धस्य कायः शुद्धः प्रभास्वरः।
समेति सोऽन्तरीक्षेण नानात्वं नास्य लभ्यते ॥ २ ॥
N 299 यादृशा बोधिर्बुद्धस्य लक्षणानि च तादृशाः[1]।
यादृशा लक्षणास्तस्य कायस्तस्य[2] हि तादृशः ॥ ३ ॥
5 संबोधिलक्षणः कायो बुद्धक्षेत्रं हि तादृशम्।
बला विमोक्षा ध्यानानि सर्वे तेऽप्येकलक्षणाः ॥ ४ ॥
एवं[3] संभवु बुद्धानां लोकनाथान ईदृशः।
न जातु केनचिच्छक्यं पश्यितुं मांसचक्षुषा ॥ ५ ॥
बहू एवं प्रवक्ष्यन्ति दृष्टो मे लोकनायकः।
10 सुवर्णवर्णः कायेन सर्वलोकं प्रभासति ॥ ६ ॥
अधिष्ठानेन बुद्धानामनुभावाद्विकुर्वितैः।
येनासौ दृश्यते कायो लक्षणेहि विचित्रितः ॥ ७ ॥
आरोहपरिणाहेन कायो बुद्धस्य दर्शितः[4]।
न च प्रमाणं कायस्य लब्धं तेन अचिन्तियः ॥ ८ ॥
15 यदि प्रमाणं लभ्येत कायो बुद्धस्य एत्तकः।
निर्विशेषो भवेच्छास्ता देवैश्च मनुजैरपि ॥ ९ ॥
समाहितस्य चित्तस्य विपाकोऽपि तल्लक्षणः।
तल्लक्षणं नामरूपं शुद्धं भोति प्रभास्वरम् ॥ १० ॥
N 300 न चैष केनचिज्जातु समाधिः शान्तु भावितः।
20 यथेह[5] लोकनाथेन कल्पकोट्यो निषेवितः ॥ ११ ॥
बहुभिः शुक्लधर्मैश्च समाधिर्जनितोऽप्ययम्।
समाधेरस्य वैपुल्यात् कायो मह्यं न दृश्यते ॥ १२ ॥
यस्य वो यादृशं चित्तं नामरूपं पि तादृशम्।
निःस्वभावस्य चित्तस्य नामरूपं विलक्षणम् ॥ १३ ॥
25 यस्य चोदारसंज्ञादि नामरूपस्मि वर्तते।
विसभागाय संज्ञाय उदारं चित्तु जायते ॥ १४ ॥
यस्य चो मृदुकी संज्ञा नामरूपस्मि वर्तते।
अगृध्रं नामरूपस्मि चित्तं भोति प्रभास्वरम् ॥ १५ ॥
स्मरामी पूर्वजातीषु असंख्येयेषु सप्तसु।
30 तिस्रो मे पापिकाः संज्ञा नैवोत्पन्नाः कदाचन ॥ १६ ॥

---

१ AC यादृशाः for तादृशाः. २ AB तस्य कायोऽपि तादृशः for कायस्तस्य हि ता°. ३ BC एष for एवं. ४ B देशितः. ५ A तथेह; C तत्रेह for यथेह.

अनास्रवं च मे चित्तं कल्पकोट्यो ह्यचिन्तियाः ।
करोमि चार्थं सत्त्वानां न च मे कायु दृश्यते ॥ १७ ॥
यथा च यस्य भावेहि विमुक्तं भोति मानसम् ।
न तस्य तेहि भावेहि भूयो भोति समागमः ॥ १८ ॥
विमुक्तं मम विज्ञानं सर्वभावेहि सर्वशः ।　　5　N 301
स्वभावो ज्ञातु चित्तस्य भूयो ज्ञानं प्रवर्तते ॥ १९ ॥
क्षेत्रकोटीसहस्राणि गच्छन्ति मम निर्मिताः[१] ।
कुर्वन्ति चार्थं सत्त्वानां यत्र कायो न लभ्यते ॥ २० ॥
अलक्षणो निर्निमित्तो यथैव गगनं तथा ।
कायो निरभिलाप्यो मे दुर्विज्ञेयो निदर्शितः ॥ २१ ॥　　10
धर्मकायो महावीरो धर्मेण काय निर्जितो ।
न जातु रूपकायेण शक्यं प्रज्ञापितुं जिनो ॥ २२ ॥
कथानिर्देशु यस्यैतं श्रुत्वा प्रीतिर्भविष्यति ।
न तस्य मारः पापीयानवतारं लभिष्यति ॥ २३ ॥
श्रुत्वा च धर्मं गम्भीरं यस्य त्रासो न[२] भेष्यति ।　　15
न चासौ जीवितार्थाय बुद्धबोधिं प्रतिक्षिपेत् ॥ २४ ॥
भूत[३]कोटीसहस्राणां भूतनिर्देश ज्ञास्यति ।
आलोकभूतो लोकानां येन येन गमिष्यति ॥ २५ ॥

तत्र कुमार तथागतस्य कायो निमित्तकर्मणापि न सुकरं ज्ञातुम् । नीलो वा नीलवर्णो वा नीलनिदर्शनो वा नीलनिर्भासो वा । पीतो वा पीतवर्णो वा पीतनिदर्शनो वा पीतनिर्भासो वा । 20　N 302 लोहितो वा लोहितवर्णो वा लोहितनिदर्शनो वा लोहितनिर्भासो वा । अवदातो वा अवदातवर्णो वा अवदातनिदर्शनो वा अवदातनिर्भासो वा । मञ्जिष्ठो वा मञ्जिष्ठवर्णो वा मञ्जिष्ठनिदर्शनो वा मञ्जिष्ठनिर्भासो वा । स्फटिको वा स्फटिकवर्णो वा स्फटिकनिदर्शनो वा स्फटिकनिर्भासो वा । आग्नेयो वा अग्निवर्णो वा अग्निनिदर्शनो वा अग्निनिर्भासो वा । सर्पिर्मण्डोपमो वा सर्पिर्वर्णो वा सर्पिर्निदर्शनो वा सर्पिर्निर्भासो वा । सौवर्णो वा सुवर्णवर्णो वा सुवर्णनिदर्शनो वा सुवर्णनिर्भासो 25 वा । वैदूर्यो वा वैदूर्यवर्णो वा वैदूर्यनिदर्शनो वा वैदूर्यनिर्भासो वा । विद्युद्वा विद्युद्वर्णो वा विद्युन्निदर्शनो वा विद्युन्निर्भासो वा । ब्रह्मो वा ब्रह्मवर्णो वा ब्रह्मनिदर्शनो वा ब्रह्मनिर्भासो वा । देवो वा देववर्णो वा देवनिदर्शनो वा देवनिर्भासो वा । इति हि कुमार तथागतस्य कायः शुद्धः सर्वनिमित्तैरप्यचिन्त्यः अप्यचिन्त्यनिर्देशो रूपकायपरिनिष्पत्त्या । न सुकरं सदेवकेनापि लोकेन कायस्य प्रमाणमुद्ग्रहीतुमन्यत्र सर्वाकारै[४]रचिन्त्यः अप्रमेयः ॥　　30

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत –

---

१ A निर्वृताः for निर्मिताः. २ C भविष्यति for न भेष्यति. ३ AB भूत° for सूत्र°. ४ C सर्वकारणैः for सर्वाकारैः.

यद्रजो लोकधातूषु पांसुसंज्ञानिदर्शनम्।
उत्सह्रदतडागेषु समुद्रेषु च यज्जलम्।
न तेषां लभ्यते अन्तो एत्तका परमाणवः॥ २६॥
N 303 समुद्राद्वालकोटीभिर्मातुं शक्यं जलं भवेत्।
5 न तुल्या लोकनाथेन उपमा संप्रकाशिता।
जलबिन्दवोऽप्रमेयास्तथैव परमाणवः॥ २७॥
पश्याम्येकस्य सत्त्वस्य ततो बहुतरानहम्।
अधिमुक्तिचित्तोत्पादो नैककाले प्रजानितुम्॥ २८॥
ये मया आत्मभावस्य भूतवर्णा निदर्शिताः।
10 सर्वसत्त्वाधिमुक्तास्तानेतेषामुपमाक्षमाः॥ २९॥
निमित्तकर्मणा चैवं[1] वर्णनिर्भास ईदृशः।
शक्यं जानितुं बुद्धस्य विशेषो हीदृशो मम॥ ३०॥
निमित्तापगता बुद्धा धर्मकायप्रभाविताः।
गम्भीराश्चाप्रमेयाश्च तेन बुद्धा अचिन्तियाः॥ ३१॥
15 अचिन्तियस्य बुद्धस्य बुद्धकायोऽप्यचिन्तियः।
अचिन्तिया हि ते काया धर्मकायप्रभाविताः॥ ३२॥
N 304 चित्तेनापि न बुद्धानां कायश्चिन्तयितुं क्षमः।
तथा[2] हि तस्य कायस्य प्रमाणं नोपलभ्यते॥ ३३॥
अप्रमेया[3] हि ते धर्माः कल्पकोट्यो निषेविताः।
20 तेनो अचिन्तियः कायो निर्वृतो मे प्रभास्वरः॥ ३४॥
अग्राह्यः सर्वसत्त्वेहि न प्रमाणेहि गृह्यते।
तथा हि कायो बुद्धस्य अप्रमाणो ह्यचिन्तियः॥ ३५॥
अप्रमाणेहि धर्मेहि प्रमाणं तत्र कल्पितम्।
अकल्पितेहि धर्मेहि बुद्धोऽप्येवमकल्पितः[4]॥ ३६॥
25 प्रमाणं कल्पमाख्यातो अप्रमाणमकल्पितम्।
अकल्प्यः कल्पापगतस्तेन बुद्धो अचिन्तियः॥ ३७॥
अप्रमाणं यथाकाशं मातुं शक्यं न केनचित्।
तथैव कायु बुद्धस्य आकाशसमसादृशः॥ ३८॥
ये कायमेवं जानन्ति बुद्धानां ते जिनात्मजाः।
30 तेऽपि बुद्धा भविष्यन्ति लोकनाथा अचिन्तियाः॥ ३९॥

इति श्रीसमाधिराजे तथागतकायनिर्देशपरिवर्तो नाम द्वाविंशतितमः॥

---

१ AC नैव for चैव. २ C तत्रापि for तथाहि. ३ C अप्रमाणा for अप्रमेया. ४ A अचिन्तियः for अकल्पितः.

२३

तथागताचिन्त्यनिर्देशपरिवर्तः ॥

तस्मात्तर्हि कुमार यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः आकाङ्क्षेत् किमित्यहं चतस्रः प्रतिसंविदः साक्षात्कुर्यामिति । कतमाश्चतस्रः ? यदुत अर्थप्रतिसंविदं धर्मप्रतिसंविदं निरुक्तिप्रतिसंविदं प्रतिभानप्रतिसंविदम् । इमाश्चतस्रः प्रतिसंविदः साक्षात्कुर्यामिति, तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अयं समाधिरुद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यो भावयितव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । भावनायोगमनुयुक्तेन च भवितव्यम् । तत्र कुमार कतमा धर्मप्रतिसंविदः ? इमाः कुमार बोधिसत्त्वो धर्मप्रतिसंविद एवं प्रतिसंशिक्षते – यावन्तो वा रूपव्याहारास्तावन्तस्तथागतस्य वर्णव्याहाराः । एवं वेदनासंज्ञा-संस्काराः । यावन्तः कुमार विज्ञानव्याहारास्तावन्तस्तथागतस्य वर्णव्याहाराः । इति हि कुमार अप्रमेया अचिन्त्या असंख्येयाः अतुल्यामाप्यापरिमाणास्तथागतस्य रूपवर्णव्याहाराः । इति हि कुमार अपर्यन्ता अनन्ता रूपव्याहाराः । एवमचिन्त्यास्तथागतस्य वर्णव्याहाराः । एवं वेदना-संज्ञासंस्काराः । इति हि अनन्ता अपर्यन्ता अचिन्त्या विज्ञानव्याहाराः । एवमचिन्त्यास्तथागतस्य वर्णव्याहाराः ॥

N 305 · 5 · N 306 · 10

इति हि कुमार अप्रमेया असंख्येयाः संस्कृते दोषाः । अप्रमेया असंख्येया निर्वाणे अनुशंसाः । असंख्येयास्तथागतस्य वर्णाः । इति हि कुमार यावन्ति निर्वाणनामानि तावन्तस्तथा-गतस्य वर्णाः । इति हि कुमार असंख्येयानि निर्वाणनामानि । असंख्येयास्तथागतस्य वर्णाः ॥ 15

चत्वार इमे कुमार तथागतस्य वर्णव्याहारा अचिन्त्या अचिन्त्यव्याहाराः । कतमे चत्वारः ? यदुत अचिन्त्यः संस्कारव्याहारः । अचिन्त्यः स्वरव्याहारः । अचिन्त्यः संक्लेश-व्याहारः । अचिन्त्यो व्यवदानव्याहारः । इमे कुमार चत्वारस्तथागतस्य वर्णव्याहारा अचिन्त्या अचिन्त्यव्याहाराः । चत्वार इमे कुमार तथागतस्य वर्णव्याहारा अचिन्त्या अचिन्त्य-निर्देशाः । ते न सुकरं पर्यन्तनिष्ठास्थानेन निर्देष्टुम् । कतमे चत्वारः ? एष एव चतुष्कः । एवं 20 विस्तरेण निर्देष्टव्यम् । यदुत चत्वारो बोधिसत्त्वानां नयाः । चतस्रो युक्तयः । चत्वारो द्वाराः । चत्वार निर्देशाः । चत्वारो घोषाः । चत्वारो वचनपथाः । चत्वारो व्याहाराः । चत्वारि संधाभाष्याणि । चतस्रो नाम-निष्पत्तयः । चतस्रो मनुजनिध्यप्तयः । चत्वारि प्रतिवचनानि । चत्वारि द्वाराणि । चत्वार्य-क्षराणि । चत्वारोऽवताराः । चत्वारः पदाः । चत्वारि निर्हारपदानि । चत्वारः सूत्रान्त-पदाः । चत्वारश्चर्यापथाः । चत्वारोऽचिन्त्यपथाः । चत्वारः तुल्यपथाः । चत्वारोऽ 25 नन्तपथाः । चत्वारोऽपर्यन्तपथाः । चत्वारोऽसंख्येयपथाः । चत्वारोऽप्रमेयपथाः । चत्वारोऽपरिमाण-

N 307 · N 30

---

१ Before तस्मात्, AB add: तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारमामन्त्रयते स्म. २ B om. पर्यवाप्तव्यो. ३ After संप्रकाशयितव्यः, A B add: अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः. ४ A om. from इमाः upto प्रतिसंशिक्षते. ५ C रूपवर्ण° for वर्ण°. ६ A B T om. from इति upto रूप-वर्णव्याहाराः. ७ A B om. अचिन्त्या अचिन्त्यव्याहाराः. ८ A B om. 'निष्ठा°. ९ After निर्देष्टव्यम्, AB add a fourfold classification of नयाः etc. given in App. I (No. 25)

पथाः। चत्वारि ज्ञानानि। चत्वारो ज्ञानसंचयाः। चत्वारि ज्ञानगोत्राणि। चत्वारि प्रतिभानानि।
N 309 चत्वारः प्रतिभानसंचयाः। चत्वारि प्रतिभानगोत्राणि। चत्वारः सूत्रान्तसंचयाः। चत्वारि प्रति-
भानकरणानि। चत्वारः सूत्रान्तनिर्हाराः। चत्वारि बाहुश्रुत्यगोत्राणि। चत्वारि बुद्धधनानि।
चतस्रो बोधिसत्त्वशिक्षाः। चत्वारो बोधिसत्त्वगोचराः। चत्वारि बोधिसत्त्वकर्माणि। चत्वारि
5 बोधिसत्त्वप्रतिभानानि। चतस्रो मार्गभावनाः। चत्वारि क्लेशप्रहाणानि। चत्वार्यपायजहनानि।
चत्वार्यज्ञानविधमनानि। चत्वार्यविद्याप्रहाणानि। चत्वारि दुःखोपशमनानि। चत्वारि दौर्मनस्य-
प्रहाणानि। चत्वार्युपायसंजननानि। चत्वारि दृष्टिप्रहाणानि। चत्वार्युपपन्नपरिज्ञानानि।
चत्वार्यात्मदृष्टिप्रहाणानि। चत्वारि सत्त्वदृष्टिप्रहाणानि। चत्वारि जीवदृष्टिप्रहाणानि। चत्वारि
पुद्गलदृष्टिप्रहाणानि। चत्वारि भवदृष्टिप्रहाणानि। चत्वारि वस्तुप्रहाणानि। चत्वार्युपलम्भदृष्टि-
10 प्रहाणानि। ते न सुकरं पर्यन्तस्थानेन निर्देष्टुम्॥

चतस्रो धारण्यः। कतमाश्चतस्रः? यदुत अनन्तः सर्वसंस्कारपरिभाषाव्याहारः। तत्र
N 310 यज्ज्ञानमियं प्रथमा धारणी। अनन्तः स्वरपरिभाषाव्याहारः। तत्र यज्ज्ञानमियं द्वितीया धारणी।
अनन्तः संक्लेशपरिभाषाव्याहारः। तत्र यज्ज्ञानमियं तृतीया धारणी। अनन्तो व्यवदानगुणानु-
शंसाव्याहारः। तत्र यज्ज्ञानमियं चतुर्थी धारणी। इमाश्चतस्रो धारण्यः। इति हि या कुमार
15 धारणी तज्ज्ञानम्, स धर्मः। इति हि धर्मज्ञानेन धर्मप्रतिसंवित्॥

धर्मज्ञाने योऽर्थः, इयमुच्यते अर्थप्रतिसंवित्। धर्मज्ञाने यच्छन्दः, इयमुच्यते निरुक्तिप्रति-
संवित्। धर्मज्ञाने या व्यवहारदेशना आचक्षणा प्रज्ञपना प्रकाशना प्रस्थापना विचरणा
विभजना उत्तानीकरणता असक्तवचनता अनेलामूकवचनता अनवलीनवचनता, इयमुच्यते
प्रतिभानप्रतिसंवित्॥

20 अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

यात्तकं ज्ञातु बुद्धस्य रूपप्रज्ञप्ति तात्तिका।
यावती रूपप्रज्ञप्ति रूपव्याहार तात्तका॥ १॥
N 311 यावन्तो रूपव्याहाराः शीलनामानि तात्तकाः।
यावन्ति शीलनामानि बुद्धनामानि तात्तकाः॥ २॥
25 यात्तका बुद्धनामानि सत्त्वनामानि तात्तकाः।
एत्तकान्येकसत्त्वस्य अहं नामानि जानमि॥ ३॥
अनन्ता नामव्याहारा ये मे पूर्वं प्रकाशिताः।
शीलनामा बुद्धनामा सत्त्वनामा च ते समाः॥ ४॥
यात्तकाः संस्कृते दोषा निर्वाणे तात्तका गुणाः।
30 बुद्धस्य तात्तका वर्णा औपम्या मे प्रकाशिताः॥ ५॥
यात्तकाः सर्वसत्त्वानां चित्तोत्पादा निदर्शिताः।
तात्तका लोकनाथस्य एकरोमात रश्मयः॥ ६॥

---

१ B om. this line.

नामाश्च[२] अधिमुक्तिश्च सर्वसत्त्वान यात्तिकाः ।
ततो भूयो नरेन्द्रस्य स्वराङ्गवर्ण भाषिताः ॥ ७ ॥
ये नामाः सर्वसत्त्वानामेकसत्त्वस्य दर्शिताः ।
एकसत्त्वस्य ते नामाः सर्वसत्त्वान दर्शिताः ॥ ८ ॥
प्रतिसंविदानामोत्तार अयं बुद्धेन देशितः । 5
अनन्तनामनिर्देशा बोधिसत्त्वान कारणात् ॥ ९ ॥
य इच्छेत् कथं भाषेय्या सूत्रकोटीरनन्तिकाः[३] । N 312
इदं सूत्रं प्रवर्तित्वा अनोलीनः प्रकाशयेत् ॥ १० ॥
असक्तः परिषन्मध्ये सूत्रकोटीः प्रभाषते ।
यथाकाशमपर्यन्तमेवं धर्मं स भाषते ॥ ११ ॥ 10
एमेव बोधिसत्त्वानां शुद्धसत्त्वान[४] तायिनाम् ।
इदं सूत्रं समुद्गृह्य भवन्ति ज्ञानसंपदः ॥ १२ ॥
यथा यथा प्रकाशेन्ति श्रद्धन्तो[५] इमं नयम् ।
तथास्य वर्धते ज्ञानं हिमवन्तेव पादपाः ॥ १३ ॥

इति श्रीसमाधिराजे तथागताचिन्त्यनिर्देशपरिवर्तस्त्रयोविंशतितमः ॥

---

२ B om. this stanza. ३ A B अचिन्तियाः for अनन्तिकाः. ४ AB सर्वसत्त्वान for शुद्ध°. ५ A B श्रद्दधाना for श्रदधन्तो.

प्रतिसंविदवतारपरिवर्तः ॥

N 313 तत्र कुमार कथं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धर्मप्रतिसंविदि चरन् धर्मेषु धर्मानुपश्यी समुदागच्छत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धर्मेषु धर्मानुपश्यी नान्यत्र रूपेण बोधिं समनुपश्यति । नान्यत्र रूपाद्बोधाय चरति । नान्यत्र रूपेण बोधिं पर्येषते । नान्यत्र रूपेण बोधाय समुदागच्छति । नान्यत्र रूपेण सत्त्वानि बोधाय समादापयति । नान्यत्र 5 रूपेण तथागतं पश्यति । रूपस्याविनाशस्वभावः तथागत इति तथागतं पश्यति । अन्यद् रूपमन्यो रूपस्वभाव इति नैवं पश्यति । अन्यो रूपस्वभावोऽन्यस्तथागत इति नैवं पश्यति । यश्च रूपस्वभावो यश्च तथागत इत्यद्वयेयं धर्मता । एवं पश्यन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति धर्मप्रतिसंविदि । एवं नान्यत्र वेदनाया नान्यत्र संज्ञाया नान्यत्र संस्कारेभ्यो नान्यत्र विज्ञानेन बोधिं N 314 समनुपश्यति । नान्यत्र विज्ञानाद्बोधाय चरति । नान्यत्र विज्ञानेन बोधिं पर्येषते । नान्यत्र 10 विज्ञानेन बोधाय समुदागच्छति । नान्यत्र विज्ञानेन सत्त्वानि बोधाय समादापयति । नान्यत्र विज्ञानेन तथागतं पश्यति । विज्ञानस्याविनाशस्वभावस्तथागत इति तथागतं पश्यति । अन्यद्विज्ञानमन्यो विज्ञानस्वभाव इति नैवं पश्यति । अन्यो विज्ञानस्वभावोऽन्यस्तथागत इति नैवं पश्यति । यश्च विज्ञानस्वभावो यश्च तथागत इत्यद्वयेयं धर्मता । एवं पश्यन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति धर्मप्रतिसंविदि ॥

15 अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

रूपेण दर्शिता बोधी बोधये रूप दर्शितम् ।
विसभागेन शब्देन उत्तरो धर्म देशितः ॥ १ ॥
शब्देन उत्तरं रूपं गम्भीरं च स्वभावतः ।
समं रूपं च बोधिश्च नानात्वं नास्य लभ्यते ॥ २ ॥
20 यथा निर्वाण गम्भीरं शब्देनासंप्रकाशितम् ।
लभ्यते न च निर्वाणं स च शब्दो न लभ्यते ॥ ३ ॥
N 315 शब्दश्चाप्यथ निर्वाणमुभयं तन्न लभ्यते ।
एवं शून्येषु धर्मेषु निर्वाणं संप्रकाशितम् ॥ ४ ॥
निर्वाणं निर्वृती वुत्ता निर्वाणं च न लभ्यते ।
25 अप्रवृत्त्यैव धर्माणां यथा पश्चात्तथा पुरा ॥ ५ ॥
सर्वधर्माः स्वभावेन निर्वाणसमसादृशाः ।
ज्ञाता नैर्ष्क्रम्यसारेहि ये युक्ता बुद्धशासने ॥ ६ ॥

---

१ B धर्मेण for धर्मेषु. २ C om. बोधिसत्त्वो महासत्त्वः. ३ A समनुगच्छति. ४ AB उत्तमं for उत्तरं. ५ A नाना चेत्स न लभ्यते. ६ B शब्देन for शब्दो न. ७ B अप्रवृत्तेषु धर्मेषु; C अप्रवृत्यसधर्माणं for अप्रवृत्त्यैव धर्माणां. ८ C नैष्कम्यमानेहि for °सारेहि.

पश्यित्वा कायु बुद्धस्य वक्ष्यन्ते दृष्टु नायकः ।
न चाहं रूपकायेन पश्यितुं शक्य केनचित् ॥ ७ ॥
ज्ञातः[१] स्वभावो रूपस्य यादृशं रूपलक्षणम् ॥
रूपस्वभावमाज्ञाय कायो मम निदेशितः ॥ ८ ॥
एवं पञ्चान स्कन्धानां ज्ञानं मे धर्मलक्षणम् । 5
ज्ञात्वा स्वभावं धर्माणां धर्मकाये प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥
देशेमि धर्म सत्त्वानां धर्मकायेऽप्यनिःसृतः[२] ।
न च धर्मत बुद्धानां शक्यं वाचाय भाषितुम् ॥ १० ॥
इमं नयमजानन्तो बुद्धशब्दं श्रुणित्व[३] ते । N 316
घोषमात्रेण वक्ष्यन्ति दृष्टो मे नरनायकः ॥ ११ ॥ 10
सर्व[४]संज्ञाप्रहीणस्य भवसंज्ञा विगच्छति ।
न जातु शब्दसंज्ञस्य भवते शास्तृदर्शनम् ॥ १२ ॥
यः शून्यतां प्रजानाति ईदृशं रूपलक्षणम् ।
न चान्या शून्यता उक्ता अन्या रूपस्वभावता ।
यस्तु रूपं प्रजानाति स प्रजानाति शून्यताम् ॥ १३ ॥ 12
यः शून्यतां प्रजानाति ईदृशं रूपलक्षणम् ।
न चासौ मारकोटीभिर्भूयः शक्य पराजितुम् ॥ १४ ॥
प्रजानाति हि यो रूपं स प्रजानाति शून्यताम् ।
य शून्यतां प्रजानाति स प्रजानाति निर्वृतिम् ॥ १५ ॥
इमां गतिमजानन्तः प्रनष्टा औपलम्भिकाः । 20
अभावे भावसंज्ञेयो भावे चाभावसंज्ञिनः ॥ १६ ॥
वञ्चिता ज्ञात्रलाभेन प्रनष्टा मम शासनात् ।
फलसंज्ञा अवस्थाने रिक्ताः श्रामणकाद्धनात् ॥ १७ ॥
कुसीदा हीनवीर्याश्च शीलस्कन्धे असंस्थिताः । N 317
पर्युत्थिताश्च वक्ष्यन्ति न एतद् बुद्धशासनम् ॥ १८ ॥ 25
केचिदेवं प्रवक्ष्यन्ति वयं बोधाय प्रस्थिताः ।
अदान्ता अविनीताश्च परस्परमगौरवाः ॥ १९ ॥
श[५]ब्दकामा भविष्यन्ति धर्मे चैवानवस्थिताः ।
एवं सा भेष्यते इच्छा ज्ञात्रलाभगवेषणे ॥ २० ॥
लाभकामा भविष्यन्ति संनिपाते हि चिन्तकाः । 30
मदप्रमादाभिभूता लाभसत्कारअर्थिकाः ॥ २१ ॥

---

१ C ज्ञानस्वभावः for ज्ञातः स्व°. २ A B प्रतिष्ठितः for अनिःसृतः. ३ A शृणोथ मे for श्रुणित्व ते ४. C भवसंज्ञा° for सर्वसंज्ञा°. ५ A om. st 20.

निःसृता लाभसत्कारे ज्ञात्रलाभगवेषिणः।
स्तूपान् विहारान् काहेन्ति कुलस्त्रीष्वधिमूर्च्छिताः॥ २२॥
निःसृताश्चोपलम्भस्मिन् कामतृष्णासु निःसृताः।
गृहिकर्म करिष्यन्ति मारस्य विषये स्थिताः॥ २३॥
5 गृहिणां देशयिष्यन्ति कामा अग्निशिखोपमाः।
प्रविश्य च गृहांस्तेषां दूषयिष्यन्ति तान् कुलान्॥ २४॥
N 318 गृहिणश्च भविष्यन्ति तेषु शास्तारसंज्ञिनः।
तेषां च विप्रवुस्तानां पुत्रदाराणि दूषयि॥ २५॥
ये तेषामन्नपानेन करिष्यन्ति अनुग्रहम्।
10 तेषां तत्पुत्रदारेषु भार्यासंज्ञा भविष्यति॥ २६॥
गृहिणो न स्वदारेषु भविष्यन्त्यधिमूर्च्छिताः।
यथा ते प्रव्रजित्वा हि परदारेषु मूर्च्छिताः॥ २७॥
शिक्षावदातवस्त्राणं गृहिणं या मि दर्शिता।
सा शिक्षा तेषां भिक्षूणां तस्मिन् काले न भेष्यति॥ २८॥
15 भेरीशङ्खमृदङ्गेहि पूजां काहेन्ति ते मम।
या च सा उत्तमा पूजा प्रतिपत्तिर्न भेष्यति॥ २९॥
ते आत्मना सुदुःशीला दृष्ट्वा शीलप्रतिष्ठितान्।
अन्योन्यमेवं वक्ष्यन्ति एतेऽपि यादृशा वयम्॥ ३०॥
श्रुत्वा शीलस्य ते वर्णं दुःशीलाः पापगोचराः।
20 पर्युत्थिताश्च वक्ष्यन्ति नैवैतद्बुद्धभाषितम्॥ ३१॥
N 319 न च ह्री भेष्यते तेषां नष्टं श्रामणकं धनम्।
चोदिताभूतवाचाय बुद्धबोधिं प्रतिक्षिपि॥ ३२॥
तेषां व्यापन्नचित्तानामुत्सृष्ट्वा बुद्धशासनम्[1]।
धर्मं प्रतिक्षिपित्वा च वासोऽवीचौ भविष्यति॥ ३३॥
25 न मे श्रुतं च दृष्टं वा येषामेतादृशी चरी।
ते बुद्धज्ञानं लप्स्यन्ते बालधर्मप्रतिष्ठिताः॥ ३४॥
या तेषां कुहना तत्र शाठियं वाक्कियं तदा।
जानामि तदहं सर्वं ज्ञानं मेऽत्र प्रवर्तते॥ ३५॥
सचेत् कल्पं प्रभाषेयं यत्तेषां स्खलितं पृथु।
30 बोधिसत्त्वप्रतिज्ञानां किंचिन्मात्रं प्रकीर्तितम्॥ ३६॥
नास्ति पापमकर्तव्यं कुमारा तेष भेष्यति।
मा तेहि संस्तवं सार्धं कुर्यास्त्वं कालि पश्चिमे॥ ३७॥

---

१ A B बुद्धभाषितम् for °शासनम्.

आलपेत् संलपेय्यासि कुर्यासी तेषु गौरवम्[1] ।
अनोलीनः सत्करेय्यासि अग्रबोधीय कारणात् ॥ ३८ ॥　　N 320
वर्षाग्रं परिपृच्छित्वा यस्ते वृद्धतरो भवेत् ।
कुर्या हि गौरवं तत्र शिरसा पादवन्दनम् ॥ ३९ ॥
न तेषां स्खलितं पश्येद्बोधिमण्ड विपश्यताम् ।　　5
प्रतिघातं न जनयेत् मैत्रचित्तः सदा भवेत् ॥ ४० ॥
यद्येषां स्खलितं पश्येद्दोषांस्तेषां न कीर्तयेत् ।
यादृशं काहिती कर्म लप्स्यते तादृशं फलम् ॥ ४१ ॥
स्मितेन मुखचन्द्रेण वृद्धेषु नवकेषु च ।
पूर्वाभाषी भवेन्नित्यं हतमानश्च सूरतः ॥ ४२ ॥　　10
चीवरैः पिण्डपातैश्च कुर्यास्तेषामनुग्रहम् ।
एवं चित्तं प्रदध्यास्त्वं सर्वे भेष्यन्ति नायकाः ॥ ४३ ॥
अध्येष्येयुर्यदि त्वां ते धर्मदानस्य कारणात् ।
प्रथमं वाचं भाषेय्या नाहं वैपुल्यशिक्षितः ॥ ४४ ॥
एवं त्वं वाच भाषेय्या आयुष्मान् विज्ञ पण्डितः ।　　15
कथं महात्मनां शक्यं पुरतो भाषितुं मया ॥ ४५ ॥
सहसैषां न जल्पेत तुलयित्वा च भाजनम् ।
यदि भाजनं विजानीया अनधीष्टोऽपि देशयेत् ॥ ४६ ॥
यदि दुःशील पश्येसि परिषायां बहुस्थितान्[2] ।　　N 321
संलेखं मा प्रभाषेस्त्वां वर्ण दानस्य कीर्तयेः ॥ ४७ ॥　　20
भवेयुर्यदि वाल्पेच्छाः शुद्धाः शीले प्रतिष्ठिताः ।
मैत्रं चित्तं जनित्वा त्वं कुर्याः संलेखिकीं कथाम् ॥ ४८ ॥
परीत्ता यदि पापेच्छा शीलवन्तो बहू भवेत् ।
लब्धपक्षस्तदा भूत्वा वर्ण शीलस्य कीर्तयेत् ॥ ४९ ॥
पूर्वं परिषदं ज्ञात्वा यदि शुद्धा भवेत्तदा ।　　25
यावन्तः कुशला धर्माः सर्वांस्तेभ्यः प्रकाशयेत् ॥ ५० ॥
दानं शीलं तथा क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं श्रुतं तथा ।
संतुष्ट्यल्पेच्छसंलेखान् वर्णयेत् कीर्तयेत् सदा ॥ ५१ ॥
अरण्यवासं ध्यानसुखं गणवासविवर्जनम् ।
एतेषां वर्ण भाषेत एवं हि धारयेत् सुखम् ॥ ५२ ॥　　30
अरण्यवास नो रिञ्चेन्न शीलपरमो भवेत् ।
प्रतिसंलानु सेवेत न दानपरमो भवेत् ॥ ५३ ॥

---

१ B गोचरम् for गौरवम्. २ A पर्षाया च बहून् स्थितान्.

शीलस्कन्धे स्थिहित्वा च बाहुश्रुत्यमुपार्जयेत् ।
इमं समाधिमेषन्तः पूजयेच्छास्तृधातवः ॥ ५४ ॥
N 322 छत्रैर्ध्वजैः पताकाभिर्गन्धमाल्यविलेपनैः ।
कारयेत् पूज बुद्धस्य समाधिं शान्तमेषता ॥ ५५ ॥
5 रञ्जनीयेहि तूर्येहि संगीतिं संप्रयोजयेत् ।
पूजयेद्धातुं बुद्धस्य अनोलीनो अतन्द्रितः ॥ ५६ ॥
यावन्ति गन्धमाल्यानि धूपनं चूर्ण चैलिकम् ।
सर्वैस्तैः पूजयेन्नाथं बुद्धज्ञानस्य कारणात् ॥ ५७ ॥
यावती काचित् पूजास्ति अप्रमेया अचिन्तिया ।
10 कुर्यास्ताः सर्वबुद्धानां समाधिं शान्तमेषता ॥ ५८ ॥
प्रत्यंशं सर्वसत्त्वेभ्यः समं दद्यादनिश्रितः ।
असङ्गज्ञानमेषन्तो बुद्धज्ञानमनुत्तरम् ॥ ५९ ॥
मयापि पूर्वबुद्धानां कृता पूजा अचिन्तिया ।
अनिश्रितेन भूत्वैनं समाधिं शान्तमेषता ॥ ६० ॥
15 दुर्लभोत्पादु बुद्धानां दुर्लभो मानुषो भवः ।
दुर्लभा शासने श्रद्धा प्रव्रज्या उपसंपदा ॥ ६१ ॥
N 323 येन आरागितः शास्ता चित्तं बोधाय नामितम् ।
मा चल त्वं प्रतिज्ञायास्तिष्ठ च प्रतिपत्तिषु ॥ ६२ ॥
य इदं धारयेत् सूत्रं क्षयकाले उपस्थिते ।
20 प्रतिभानं लभेत् क्षिप्रं प्रवृत्तं यदि धारयेत् ॥ ६३ ॥
एकगाथां पि धारित्वा पुण्यस्कन्धो अचिन्तियः ।
किं वा पुनः सर्वसूत्रं धारयेद् यः श्रुतार्थिकः ॥ ६४ ॥
सर्वसत्त्वान बोधिप्राप्तान् पूजयेद् यो ह्यतन्द्रितः ।
यः कुर्याद् गौरवेणासौ कल्पसत्त्वोपमान् सदा ॥ ६५ ॥
25 इतः समाधितो यश्च गाथामेकां पि धारयेत् ।
सर्वं पुरिमकं पुण्यं कलां नोपैति षोडशीम् ॥ ६६ ॥
अचिन्तियानानुशंसान् बुद्धज्ञानेन जानमि ।
इमं समाधिं श्रुत्वेह यः काङ्क्षां न करिष्यति ॥ ६७ ॥

इति श्रीसमाधिराजे प्रतिसंविदवतारपरिवर्तो नाम चतुर्विंशतितमः ॥

---

१ AB अनुत्तरा for अचिन्तिया. २ B बुद्धोत्पादोऽपि दुर्लभो for दुर्लभोत्पादु बुद्धानां.

२५

अनुमोदनापरिवर्तः ॥

तत्र भगवान् पुनरेव चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म – तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन[1]उपायकुशलेन भवितव्यम् । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व उपायकुशलो भवति? इह कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानामन्तिके[2] ज्ञातिसंज्ञा उत्पादयितव्या । सर्वसत्त्वानामन्तिके ज्ञातिचित्तमुपस्थाप्य यः सर्वसत्त्वानां कुशलमूलपुण्यस्कन्धस्[3]तत् सर्वमनुमोदयितव्यम् । त्रिरात्र्यास्त्रिदिवसस्य सर्वसत्त्वानां कुशलमूलपुण्यस्कन्धमनुमोद्य सर्वज्ञतारम्बणेन (5) चित्तोत्पादेन तेषामेव सर्वसत्त्वानां[4] निर्यातयितव्यम् । अनेन कुशलमूलेन[5] बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षिप्रमिमं समाधिं प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ (N 324)

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत – (N 325)

सर्वे मम ज्ञातय एति सत्त्वाः
यस्तेषमस्ती पृथु पुण्यस्कन्धः । (10)
रात्रेस्त्रिरेवं दिवसस्य च त्री-
रनुमोदमी एमु जनित्व चित्तम् ॥ १ ॥

अनुमोदमी[6] ये सुविशुद्धशीला
ये जीवितार्थे न करोन्ति पापम् ।
अधिमुक्तिसंपन्न य बोधिसत्त्वा (15)
अनुमोदमी तेष य किंचि पुण्यम् ॥ २ ॥

अनुमोदमी येष प्रसादु बुद्धे
धर्मे प्रसादोऽस्ति तथैव संघे ।
अनुमोदमी ये सुगतस्य पूजां
कुर्वन्ति बोधिं प्रतिकाङ्क्षमाणाः[7] ॥ ३ ॥ (20)

अनुमोदमी येष न आत्मदृष्टि- (N 326)
र्न भावदृष्टिर्न च जीवदृष्टिः ।

---

१ After महासत्त्वेन, AB add इमं समाधिमाकांक्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन. २ A B om. अन्तिके. ३ After °स्कन्धः, A B add स तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन. ४ After सत्त्वानां, AB add स कुशलमूलपुण्यस्कन्धो. ५ After °मूलेन, AB add पुण्यस्कन्धेन समन्वागतः. ६ B om. sts. 2–8 here, but reads them in App. I (No. 15). ७ After st. 3, AT add :

अनुमोदमी येहि अनुत्तरायां उत्पादितं चित्तु वराग्रबोधये ।
सत्त्वान अर्थाय महामतीनां संबोधिवंशस्य च स्थित्यहेतोः ॥
अनुमोदमी ये धनधान्यरत्नांस्त्यजन्ति अन्तःपुर धीतपुत्रान् ।
राज्यं च स्फीतं तथ आत्ममान्यं करुणाय आवेशित बोधिसत्त्वाः ॥
अनुमोदमी ये त्यजि आत्मभावं सत्त्वान अर्थाय प्रहृष्टचित्ताः ।
प्रज्ञाय परिभावित दान्तकाया उपायकौशल्य सुशिक्ष शिक्षिताः ॥

अनुमोदमी येष न पापदृष्टि-
ये शून्यतां दृष्ट्व जनेन्ति तुष्टिम् ॥ ४ ॥
अनुमोदमी[1] ये सुगतस्य शासने
लभन्ति प्रव्रज्योपसंपदं च ।
5 अल्पेच्छ संतुष्ट वने वसन्ति
प्रशान्तचारित्र ये ध्यानगोचराः ॥ ५ ॥
अनुमोदमी एकक येऽद्वितीया
वने वसन्ती सद खड्गभूताः ।
आजीवशुद्धाः सद अल्पकृत्या
10 ये ज्ञात्रहेतोर्न न करेन्ति कूहनाम् ॥ ६ ॥
अनुमोदमी येष न संस्तवोऽस्ति
न चापि ईर्ष्या न कुलेषु तृष्णा ।
उत्त्रस्ति त्रैधातुकि नित्यकालम्
अनोपलिप्ता विचरन्ति लोके ॥ ७ ॥
15 अनुमोदमी येष प्रपञ्चु नास्ति
निर्विण्ण सर्वासु भवोपपत्तिषु ।
N 327 अविगृहीता उपशान्तचित्ता
न दुर्लभस्तेष समाधिरेषः ॥ ८ ॥
अनुमोदमी ये गणदोष दृष्ट्वा
20 सर्वान् विवादान् परिवर्जयित्वा ।
सेवन्त्यरण्यं वनमूलमाश्रिता[3]
विमुक्तिसाराः सुगतस्य पुत्राः ॥ ९ ॥
अनुमोदमी ये विहरन्त्यरण्ये
नात्मानमुत्कर्षि परान्न पंसये ।
25 अनुमोदमी येष प्रमादु नास्ति
ये अप्रमत्ता इम बुद्धशासने ॥ १० ॥
यावन्त धर्माः पृथु बोधिपाक्षिकाः
सर्वेष मूलं ह्ययमप्रमादः ।
ये बुद्धपुत्राः सद अप्रमत्ता
30 न दुर्लभस्तेष अयं समाधिः ॥ ११ ॥
निधानलाभः सुगतान शासनं
प्रव्रज्यलाभो द्वितीयं निधानम् ।

---

१ A श्रुत्व. २ ABT om. st. 5. ३ AB तथा वृक्षम् for वनमूलम् .

श्रद्धाय[1] लाभस्तृतीयं निधान-
मयं समाधिश्चतुर्थं निधानम् ॥ १२ ॥

N 328

श्रुत्वा इमं शून्यत बुद्धगोचरं
तस्याप्रतिक्षेपु निधानलम्भः ।
अनन्तु प्रतिभानु निधानलम्भो
या धारणी तत् परमं निधानम् ॥ १३ ॥

5

यावन्ति धर्माः कुशलाः प्रकीर्तिताः
शीलं श्रुतं त्यागु तथैव क्षान्तिः[2] ।
सर्वेष मूलं ह्ययमप्रमादो
निधानलम्भः सुगतेन देशितः ॥ १४ ॥

10

ये अप्रमत्ता इह बुद्धशासने
सम्यक् च येषां प्रणिधानमस्ति ।
न दुर्लभस्तेष अयं समाधि-
रासन्नभूता इह बुद्धशासने ॥ १५ ॥

इति श्रीसमाधिराजे अनुमोदनापरिवर्तो नाम पञ्चविंशतितमः ॥

15

१ C श्रद्धा प्रसादस्तृतियं for श्रद्धाय लाभस्तृतीयं. २ C क्षामा for क्षान्तिः.

दानानुशंसापरिवर्तः ॥

N 329

तस्मात्तर्हि[1] कुमार अप्रमत्तो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार शिक्षितव्यम्[2], अप्रमत्तस्य हि कुमार बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न दुर्लभा भवत्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः, किमङ्ग पुनरयं समाधिः । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः अप्रमत्तो भवति ? इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः परिशुद्धशीलो भवति । इह कुमार परिशुद्धशीलो बोधिसत्त्वः अप्रमत्तो
5 भवति । इह कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः परिशुद्धशीलो भवति । इह कुमार परिशुद्धशीलो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः अविरहितो भवति सर्वज्ञताचित्तेन षट्सु पारमितासु । तस्येमे आनुशंसा भवन्ति। तान् शृणु, साधु च सुष्टु च मनसिकुरु। भाषिष्येऽहं ते । दशेमे कुमार अनुशंसा दानाधिमुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? यदुत मात्सर्य-

N 330

क्लेशोऽस्य निगृहीतो भवति। त्यागानुबृंहितं चास्य चित्तं सदा भवति। बहुजनसाधारणेभ्यश्च
10 भोगेभ्यः सारमाददाति । महाभोगेषु च कुलेषूपपद्यते । जातमात्रस्य चास्य त्यागचित्तमामुखीभवति। प्रियश्च भवति चतसृणां पर्षदाम्। विशारदश्चासंकुचितः पर्षदमवगाहते । दिग्विदिक्षु चास्योदारो वर्ण[3]कीर्तिशब्दश्लोको लोकेऽभ्युद्गच्छति । मृदुतरुणहस्तपादश्च भवति समचरणतलप्रतिष्ठितः। अविरहितश्च भवति कल्याणमित्रैर्यावद्बोधिमण्डनिषदनात्। इमे कुमार दशानुशंसा दानाधिमुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

15 तत्रेदमुच्यते—

निगृहीतं सि मात्सर्यं त्यागचित्तं च बृंहितम्।
आदत्तसारो भवति समृद्धे जायते कुले ॥ १ ॥
जातमात्रस्य चित्तं सि त्याग एव प्रवर्तते ।
प्रियो भवति सत्त्वानां गृहप्रव्रजितान च ॥ २ ॥
20 विशारदश्च पर्षत्सु अम रूप संक्रमेत्।
भवत्युदारशब्दोऽस्य ग्रामेषु नगरेषु च ॥ ३ ॥
331 मृदू हस्तौ च पादौ च भविष्यन्ति न दुर्लभाः।
कल्याणमित्राँल्लभते बुद्धांश्च श्रावकानपि ॥ ४ ॥
मात्सर्यचित्तं सि न जातु भोति
25 त्यागेषु[4] चित्त रमतेऽस्य नित्यम्।
प्रियश्च भोति बहुसत्त्वकोटिनां
अमत्सरिस्या इमि आनुशंसाः ॥ ५ ॥

---

१ Before तस्मात्, AB read : तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. २ After शिक्षितव्यम्, AB add तत् कस्य हेतोः ? ३ A B om. वर्ण°. ४ A त्यागेऽस्य चित्तं रमते सदैव for the line.

महाधने चापि कुले स जायते
जातस्य त्यागे रमते मनोऽस्य ।
आदत्तसारश्च करोति काल-
ममत्सरिस्या इमि आनुशंसाः ॥ ६ ॥
विशारदश्चो परिषां विगाहते 5
उदारशब्दोऽस्य दिशासु याति ।
मृदु हस्तपादोऽस्य सदैव जायते
अमत्सरिस्या इमि आनुशंसाः ॥ ७ ॥
कल्याणमित्रास्य न भोन्ति दुर्लभा
बुद्धांश्च यो पश्यति श्रावकांश्च । 10
दृष्ट्वा च तान् पूजयते प्रसन्नो
अमत्सरिस्या इमि आनुशंसाः ॥ ८ ॥

इति श्रीसमाधिराजे दानानुशंसापरिवर्तो नाम षड्विंशतितमः ॥

१ Bom, st. 7.

२७

शीलनिर्देशपरिवर्तः ॥

N 332 दशेमे कुमार अनुशंसाः परिशुद्धशीलस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? यदुत ज्ञानं च परिशोधयति परिपूरयति । बुद्धानां भगवतामनुशिक्षते । अगर्हितो भवति पण्डितानाम् । प्रतिज्ञातो न चलति । प्रतिपत्तौ तिष्ठति । संसारात् पलायते । निर्वाणमर्पयति । निष्पर्युत्थानो विहरति । समाधिं प्रतिलभते । अदरिद्रश्च भवति । इमे कुमार दशानुशंसाः
5 परिशुद्धशीलस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

तत्रेदमुच्यते—

ज्ञानं च परिपूरेति बुद्धानामनुशिक्षते ।
अगर्हितः पण्डितानां भोति नित्यं विशारदः ॥ १ ॥
प्रतिज्ञातो न चलति प्रतिपत्तौ च तिष्ठति ।
10 अर्पेति येन निर्वाणं संसारातः[2] पलायते ॥ २ ॥
निष्पर्युत्थितो विहरति समाधिं लभते लघु ।
अदरिद्रश्च भवति शीलस्कन्धे प्रतिष्ठितः ॥ ३ ॥
N 333 ज्ञानं च तस्यो परिपूर्ण भोति
अनुशिक्षते चाति तथागतानाम् ।
15 न चास्य निन्दां प्रकरोन्ति पण्डिताः
तथा हि तस्यो परिशुद्ध शीलम् ॥ ४ ॥
प्रतिज्ञातोऽसौ न चलाति पण्डितः
तथा हि शूरः प्रतिपत्तिये स्थितः ।
दृष्ट्वा च संसारमनेकदोषं[3]
20 पलायते निर्वृति येन याति ॥ ५ ॥
पर्युत्थितं चित्तु न भोति तस्य
तथा ह्यसौ शीलबले प्रतिष्ठितः ।
क्षिप्रं समाधिं लभते निरङ्गणं
[4]परिशुद्धशीलस्यिमि आनुशंसाः[5] ॥ ६ ॥

25 इति श्रीसमाधिराजे शीलनिर्देशपरिवर्तो नाम सप्तविंशतिमः ॥

---

१ A B ज्ञानमनुपरिवारयति for ज्ञानं च परिशोधयति. २ A B संभोगतः for संसारातो. ३ A अनन्तदोषं for अनेक°. ४ A विशुद्ध° for परिशुद्ध°. ५ After st. 6, C reads sts. 1–11 of chapter 29 rapeating them in their proper place.

२८

दशानुशंसापरिवर्तः ॥

दशेमे कुमार आनुशंसाः क्षान्तिप्रतिष्ठितस्य मैत्रीविहारिणो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । N 334
कतमे दश ? अग्निना न दह्यते । शस्त्रेण न हन्यते । विषमस्य न क्रमते । उदकेन न म्रियते ।
देवताश्चैनं रक्षन्ति । लक्षणालंकृतं च कायं प्रतिलभते । सर्वदुर्गतिद्वाराणि चास्य पिथितानि भवन्ति ।
ब्रह्मलोके चास्योपपत्तिर्भवति । सुखेन चास्य रात्रिंदिवानि व्रजन्ति । प्रीतिसुखं चास्य कायं न
विजहाति । इमे कुमार दशानुशंसाः क्षान्तिप्रतिष्ठितस्य मैत्रीविहारिणो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥ 5

तत्रेदमुच्यते—

अग्निना दह्यते नासौ शस्त्रेण न च हन्यते ।
विषं न क्रमते काये उदके म्रियते न सः ॥ १ ॥
रक्षन्ति देवताश्चैनं द्वात्रिंशद् भोन्ति लक्षणाः ।
दुर्गतिः पिथिता चास्य क्षान्तिये अनुशंसिमे ॥ २ ॥ 10
ब्रह्मत्वं अथ शक्रत्वं भोतिं चास्य न दुर्लभम् ।
सुखं विहरते नित्यं प्रीति भोन्ति अचिन्तिया ॥ ३ ॥

नो अग्निशस्त्रेण स जातु हन्यते N 335
विषेण वा वारिगतो न म्रियते ।
रक्षन्ति देवास्तथ नाग यक्षा 15
मैत्रीविहारिष्यिमि आनुशंसाः ॥ ४ ॥
द्वात्रिंश कायेऽस्य भवन्ति लक्षणा
नो चास्य भूयो विनिपातु भोति ।
च्युतश्च स ब्रह्मपुरोपपद्यते
क्षान्तिस्थितस्यो इमि आनुशंसाः ॥ ५ ॥ 20
सुखेन रात्रिंदिव तस्य यान्ति
प्रीतिस्फुटः कायु तदा[1]स्य भोति ।
स क्षान्तिसौरत्यबले प्रतिष्ठितः
प्रसन्नचित्तः सद भोति पण्डितः ॥ ६ ॥

दशेमे कुमार आनुशंसा आरब्धवीर्यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? 25
यदुत दुरासदश्च भवति । बुद्धपरिग्रहं च प्रतिलभते । देवतापरिगृहीतश्च भवति । श्रुत्वा चास्य
धर्मा न परिहीयन्ते । अश्रुतपूर्वांश्च धर्मान् प्रतिलभते । समाधिगोत्रं च प्रतिलभते । अल्पाबाधश्च N 336
भवति । आहारश्चास्य सम्यक्[2] परिणामयति । पद्मोपमश्च भवति न[3] मुसलोपमः । इमे कुमार
दशानुशंसा आरब्धवीर्यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

---

१ AB सदा for तदा. २ ABT. सम्यक्सुखेन for सम्यक्. ३ AB om. न मुसलोपमः.

तत्रेदमुच्यते–

दुरासदः सदा भोति परिदाहो न विद्यते।
रक्षन्ति देवताश्चैनं क्षिप्रं बुद्धान् स पश्यति ॥ ७ ॥
[1]श्रुतं न हीयते तस्य अश्रुतं भोति आमुखम्।
5 प्रणिधिं परिपूरेति वीर्यवन्ते इमे गुणाः ॥ ८ ॥
समाधिगोत्रं लभते व्याधिश्चास्य न जायते।
सुखं चास्यान्नपानानि पच्यन्ते न विषीदति ॥ ९ ॥
उत्पलं वारिमध्ये वा सोऽनुपूर्वेण वर्धते।
एवं शुक्लेहि धर्मेहि बोधिसत्त्वो विवर्धते ॥ १० ॥
10 अवन्ध्याश्चास्य गच्छन्ति रात्रयो दिवसानि च।
[2]भविष्यति मृत्युकाले फलमेतस्य चेदृशम् ॥ ११ ॥

N 337 आरब्धवीर्येण तथा[3]गतेन
कल्पैरनैकैः समुदागतेन।
ये बोधिसत्त्वा विरियेणु[4]पेता-
स्तेषानुशंसा इमि संप्रकाशिताः ॥ १२ ॥
आरब्धवीर्यो भवती[5] दुरासदः
15 परिगृहीतो भवती जिनेहि।
देवा पि तस्य स्पृह संजनेन्ति
नचिरेण सो लप्स्यति बुद्धबोधिम् ॥ १३ ॥
श्रुतं च तस्यो न कदाचि हीयते
[6]अन्ये पृथू चापि लभन्ति धर्माः।
20 प्रतिभानु तस्यो अधिमात्रु वर्धते
आरब्धवीर्यस्य इमेऽनुशंसाः ॥ १४ ॥
समाधिगोत्रं च लधुं धिगच्छति
आबाधु तस्यो न कदाचि भोति।
यथैव सो भोजनु तत्र भुञ्जते
25 सुखेन तस्यो परिणामु गच्छति ॥ १५ ॥
N 338 रात्रिंदिवं भ[7]वति शुक्लपक्षो
आरब्धवीर्यस्य अतन्द्रितस्य।
बोधी पि तस्यो नचिरेण भेष्यते
तथा ह्यसौ वीर्यबलैरुपेतः ॥ १६ ॥

---

१ ABT om. this line. २ This line is added in N from Tibetan translation. ३ C अनन्य तेन for तथागतेन. ४ A B विनयैरुपेता for विरियेणु°. ५ A B भवतीह सूरतः for भवती दुरासदः. ६ A B अन्ये पृथू चाभ्युदयन्ति अर्थाः for the line. ७ A वर्धति for भवति.

दशेमे कुमार आनुशंसा ध्यानाधिमुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य। कतमे दश? यदुत आचारे तिष्ठति। गोचरे चरति। निष्परिदाहो विहरति। गुप्तेन्द्रियो भवति। प्रीतिमनुभवति। विविक्तः कामैः। अतृप्तो ध्यानैः। मुक्तो मारविषयात्। प्रतिष्ठितो बुद्धविषये। विमुक्तिं परिपा[1]चयति। इमे कुमार दशानुशंसा ध्यानाधिमुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य॥

तत्रेदमुच्यते – 5

नासौ भोति अनाचारो आचारे संप्रतिष्ठितः।
गोचरे चरते योगी वर्जेति च अगोचरम्॥ १७॥
निष्परिदाह्यविहारी गु[2]प्तेन्द्रिय सुसंवृतः।
अनुभवति संप्रीतिं ध्यानध्यायिस्य गोचरः॥ १८॥
वि[3]रक्तः कामतृष्णाया ध्यानसौख्यं निषेवते। 10
मुक्तोऽसौ मारविषयाद् बुद्धगोचरि संस्थितः॥ १९॥
योगिनो हि विशेषोऽयं यदेको रमते वने। N 339
विमुक्तिं परि[4]पाचेति तं भोति दशमं पदम्॥ २०॥

आचारि सो तिष्ठति बोधिसत्त्वः
　सर्वाननाचारु विवर्जयित्वा। 15
अगोचरं वर्जिय गोचरे स्थितः
　समाधियुक्ते इमि आनुशंसाः॥ २१॥
परिदाहु तस्यो न कदाचि भोति
　आर्यं स्पृशित्वेह सुखं निरामिषम्।
कायेन चित्तेन च भोति शीतलः 20
　समाधियुक्ते इमि आनुशंसाः॥ २२॥
विहरत्यरण्यायतनेषु गुप्तो
　विक्षेपु तस्यो न कदाचि भोति।
प्रीतिं च तस्मिल्लँभते निरामिषं
　तथा हि कायेन विविक्तु भोति॥ २३॥ 25
अलिप्त कामेहि असंकिलिष्टो
　तथा हि मारविषयात्तु मुक्तः।
तथागतानां विषये प्रतिष्ठितो
　विमुक्ति तस्यो परिपाकु गच्छति॥ २४॥

दशेमे कुमार आनुशंसाः प्रज्ञाचरितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य। कतमे दश? यदुत 30 N 310
सर्वस्वपरित्यागो भवति न च दानेन शुद्धिं मन्यते। अखण्डशीलश्च भवति न च शील-

---

१ A B परिपूरयति for °पाचयति. २ A B गुप्तो इन्द्रियसंवृतः for गुप्तेन्द्रिय सुसंवृतः. ३ A B विमुक्तः for विरक्तः. ४ A B परिपूरेति for °पाचेति.

माश्रितः। क्षान्तिबल[1]सुप्रतिष्ठितश्च भवति न च सत्त्वसंज्ञासंप्रतिष्ठितः। आरब्धवीर्यश्च भवति कायचित्तविविक्तः। ध्यानध्यायी च भवति अप्रतिष्ठितध्यायी। दुर्धर्षश्च भवति मारैः, अप्रकम्प्यश्च भवति सर्वपरप्रवादिभिः। लब्धालोकश्च भवति सर्वसंस्कारगत्याम्। अधिमात्रा चास्य सर्वसत्त्वेषु महाकरुणा [2]समतिक्रामति। न च श्रावकप्रत्येकभूमेः स्पृहयति। बुद्धध्यानसमाधिसमापत्ती-
5 रवतरति। इमे कुमार दशानुशंसाः प्रज्ञाचरितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य॥

तत्रेदमुच्यते—

सर्वस्वं त्यजते धीरः[3] शुद्धिं तेन न मन्यते।
अखण्डं रक्षते शीलं निश्रयोऽस्य न विद्यते॥ २५॥
N 341 क्षान्तिं भावेति स प्राज्ञः सत्त्वसंज्ञा विवर्तिता[4]।
10 आरब्धवीर्यो भवति कायचित्तविविक्ततः॥ २६॥
ध्यानध्यायी च सो भोति अप्रतिष्ठो अनिश्रितः।
दुर्धर्षो भोति मारेहि प्रज्ञावन्त इमे गुणाः॥ २७॥
अकम्पियो च सो भोति सर्वैः परप्रवादिभिः।
लब्धालोकश्च संसारे प्रज्ञाया ईदृशा गुणाः॥ २८॥
15 महा[5]कृपां स लभते सर्वसत्त्वान अन्तिके।
श्रावकप्रत्येकज्ञाने न स्पृहेति कदाचन॥ २९॥
सर्वस्वत्यागेन न शुद्धि मन्यते
अखण्डशीलो न च शीलनिश्रितः।
भावेति क्षान्ती न च [6]सत्त्वसंज्ञा
20 प्रज्ञाधिमुक्ते इमि आनुशंसाः॥ ३०॥
[7]आरब्धवीर्यो भवती वि[8]मुक्तो
अनिश्रितो ध्यायति अप्रतिष्ठितः।
दुर्धर्षु मारेण स भोति पण्डितो
प्रज्ञाधिमुक्ते इमि आनुशंसाः॥ ३१॥
N 342 25 अकम्पियो भोति परप्रवादिभिः
स लब्धगाधो भवतीह संस्कृते।
अधिमात्र सत्त्वेषु कृपां जनेति
प्रज्ञाधिमुक्ते इमि आनुशंसाः॥ ३२॥
प्रत्येकबुद्धेषु च श्रावकेषु चो
30 न तस्य जातु स्पृह तेषु जायते।

---

१ A B °बलज्ञश्च for °बलसुप्रतिष्ठितश्च. २ A B अवक्रामति for समति°. ३ A B शूरः. ४ A °विवर्जितः for °विवर्तिता. ५ C यथाक्रियां for महाकृपां. ६ B सत्त्वसज्ञी. for° संज्ञा. ७ A om. st. 31. ८ B विविक्तो for विमुक्तो.

तथा ह्यसौ बुद्धगुणाः[1] प्रतिष्ठिताः
प्रज्ञाधिमुक्ते इमि आनुशंसाः ॥ ३३ ॥

दशेमे कुमार आनुशंसा बहुश्रुतस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? यदुत संक्लेशं न करोति । व्यापादं न जनयति । काङ्क्षां विवृणोति । दृष्टिमृज्वीकरोति । उत्पथं च वर्जयति । मार्गे प्रतिष्ठते । अमृतद्वारे तिष्ठति । आसन्नस्थायी[2] भवति बोधये । आलोकभूतो भवति सत्त्वा- 5 नाम् । दुर्गतिभ्यो न बिभेति । इमे कुमार दशानुशंसा बहुश्रुतस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

तत्रेदमुच्यते—

अनुशंसा दशैवैते बाहुश्रुत्ये प्रकाशिताः ।
तथागतेन बुद्धेन यथाभूतं प्रजानता ॥ ३४ ॥
संक्लेशं व्यवदानं च उभौ पक्षौ स जानति । 10 N 343
संक्लेशं परिवर्जित्वा व्योदाने मार्गि तिष्ठति ॥ ३५ ॥
काङ्क्षां विवरति ज्ञानी दृष्टीमृज्वीकरोति च ।
मार्ग उत्पथ वर्जेति ऋजुके मार्गि तिष्ठति ॥ ३६ ॥
तिष्ठते चामृतद्वारे आसन्नो भोति बोधये ।
आलोकभूतः सत्त्वानां दुर्गतिभ्यो न भीयति ॥ ३७ ॥ 15

जानाति[3] धर्मं पृथु सांकिलेशिकं
व्यवदानपक्षं पि तथैव जानति ।
स संकिलेशं परिवर्जयित्वा
व्योदानि संशिक्षति धर्मि उत्तमे ॥ ३८ ॥
काङ्क्षां च सो विवरति सर्वप्राणिनां 20
दृष्टी च तस्यो भवति सदोज्ज्वका ।
स उत्पथं मार्गु विवर्जयित्वा
संतिष्ठते ऋजुकि पथे सदा शिवे ॥ ३९ ॥
अमृतस्य[4] द्वारे भवती सदा स्थितो N 344
आसन्न भोती विपुलाय बोधये । 25
आलोकभूतः पृथु सर्वप्राणिनां
न चाप्यसौ भायति दुर्गतिभ्यः ॥ ४० ॥

दशेमे[5] कुमार आनुशंसा धर्मदानगुरुकस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य परेभ्यो धर्मदानं ददतः । कतमे दश ? यदुत अक्रियां[6] विवर्जयति । क्रियामवतरति । सत्पुरुषधर्मे प्रतिष्ठते । बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति । बोधिमण्डमर्पयति । वस्तुं[7] परित्यजति । क्लेशान्निगृह्णाति । सर्वसत्त्वेभ्यः प्रत्यंशं 30

---

१ A B °गुणप्रतिष्ठितः for °गुणाः प्रति°. २ A B आसन्नो for आसन्नस्थायी. ३ B om. st. 38. ४ B om. st. 40. ५ Before दशेमे, B reads इमे कुमार दशानुशंसा बहुश्रुतस्य बोधिसत्त्वस्य त्रेदमुच्यते - अनुशंसा दशैवेते बाहुश्रुत्ये प्रकाशिता = st. 34 ab. ६ C अक्षयां for अक्रियां. ७ C वस्तं for वस्तुं.

ददाति । तदारम्बणां च मैत्रीं भावयति । दृष्टधार्मिकं च सुखं प्रतिलभते । इमे कुमार दशानुशंसा धर्मदानगुरुकस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य परेभ्यो धर्मदानं ददतः ॥

तत्रेदमुच्यते—

यो हि दानं ददात्यग्रं धर्मदानममत्सरी ।
N 345 5 दश तस्यानुशंसा वै लोकनाथेन भाषिताः ॥ ४१ ॥

अक्रियां सर्वि वर्जेति क्रियामोतरते विदुः ।
सत्पुरुष धर्मप्रतिपन्नस्त्यागचित्तं निवेत्रते[1] ॥ ४२ ॥

बुद्धक्षेत्रं च शोधेति क्षेत्रं भोति स्यनुत्तरम् ।
बोधिमण्डं समारूढो धर्मदानस्यिदं फलम् ॥ ४३ ॥

10 त्यजते सर्ववस्तूनि शिक्षते धर्मराजिनः ।
किलेशा निगृहीतास्य बोधिस्तस्य न दुर्लभा ॥ ४४ ॥

सर्वसत्त्वान प्रत्यंशं मैत्रचित्तः प्रयच्छति ।
अनीर्षुकश्च सो भोति सौख्यं भोति स्यमानुषम् ॥ ४५ ॥

विवर्जिता अक्रिया पण्डितेन
15 क्रियाय सो नित्य विदुः प्रतिष्ठितः ।
महात्मधर्मेषु सदा प्रतिष्ठितो
यो धर्मदानं सद देति पण्डितः ॥ ४६ ॥

क्षेत्रं च तस्य[2] सद भोति शुद्धं
N 346 धर्मा विवर्धन्तिमि[3] बोधिपाक्षिकाः ।
20 आसन्न भोति सद बोधिमण्डे
धर्मं ददित्वा इमि आनुशंसाः ॥ ४७ ॥

क्लेशा न सन्ती परित्यक्त वस्तून्
वस्तुं परिज्ञातु स्वलक्षणेन ।
विमुक्त सर्वेहि परिग्रहेहि
25 न तस्य सङ्गो भवती कदाचित् ॥ ४८ ॥

उपस्थितं[4] चित्तु विचक्षणस्य
सर्वेऽपि सत्त्वा सुखिनो भवन्तु ।
स मैत्रचित्तो भवती अनीर्ष्युको
दृष्टेव धर्मेऽस्य सुखं अनल्पकम् ॥ ४९ ॥

30 दशेमे कुमार आनुशंसाः शून्यता[5]विहारिणो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? यदुत
N 347 बुद्धविहारेण विहरति । अनिश्रितो ध्यायति । उपपत्तिं न प्रार्थयति । शीलं न परामृशति ।

---

१ AB धर्मप्रसन्न for °प्रतिपन्नः. २ A B तस्यो भवती for तस्य सद भोति. ३ B विवर्जन्ति for विवर्धन्ति. ४ B om. st 49. ५ A B शून्यताधिमुक्तस्य.

आर्यान्नापवदति। अविरुद्धो विहरति। वस्तु नोपलभते। विविक्तश्च[1] भवति। बुद्धान्नाभ्याख्यायति। सद्धर्मं[2] धारयति। इमे कुमार दशानुशंसाः शून्यताविहारिणो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य॥

तत्रेदमुच्यते –

योऽ विहारो नरेन्द्राणां सर्वबुद्धान गोचरः।
तेनो विहरते योगी यत्र जीवो न लभ्यते॥ ५०॥ 5
अनिश्रितः सर्वलोके आर्यं[3] ध्यानं न रिञ्चति।
उपपत्तिं न प्रार्थेति दृष्ट्वा धर्मस्वभावताम्॥ ५१॥
अपरामृष्टशीलस्य भवेच्छीलमनिश्रितम्।
न सोऽपवदते किंचिदन्यैर्मार्यं[4] अनास्रवम्॥ ५२॥
अविरुद्धो विहरति विवादोऽस्य न विद्यते। 10
वस्तुं नोपलभेद् योगी विविक्तो विहरी सदा॥ ५३॥
अभ्याख्याति न सो बुद्धमपि जीवितकारणात्।
निश्रितः शून्यधर्मेषु कायसाक्षी विशारदः॥ ५४॥
सर्वेषां लोकनाथानां बुद्धबोधिमचिन्तियाम्।
धर्मं धारेति सत्कृत्य बुद्धधर्मान्न काङ्क्षति॥ ५५॥ 15
ये ते विहाराः पुरुषर्षभाणां
यस्मिन्नभूमिः पृथुतीर्थिकानाम्[5]।
विहरत्यसौ तैरिह बोधिसत्त्वो
यस्मिन्न सत्त्वो न जीवु न पुद्गलः॥ ५६॥
न निश्रयस्तस्य कदाचि विद्यते 20 N 348
अनिश्रितः सेवते ध्यानसौख्यम्।
निरात्म निःसत्त्व विदित्व धर्मा-
नुपपत्तिसंज्ञास्य न जातु भोति॥ ५७॥
स्वभावु धर्माण प्रजानतश्च[6]
शीलेऽपि तस्येह न कश्चि निश्रयः। 25
शीलेन नो मन्यति जातु शुद्धिं
प्रसादमार्येषु करोति नित्यम्॥ ५८॥
विरोधु तस्यो न कदाचि भोति
विभाविताः सर्वस्वभावशून्याः।
न चापि सोऽभ्याख्याति नायकानां[7] 30
सद्धर्म धारित्व तथागतानाम्॥ ५९॥

---

१ C विविक्तः स्वपिति. २ B om. सद्धर्मं धारयति. ३ A B आर्यधर्मं आर्यं ध्यानं. ४ AB °दन्यमार्गम् for °दन्यमार्यं. ५ C पृथुनीतिकानाम् for °तीर्थिकानाम्. ६ AB विजानतश्च for प्र°. ७ AB न चापि सोऽभ्याख्यि कदाचि नायकां for the line.

दशेमे कुमार आनुशंसाः प्रतिसंल्यनाभियुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य। कतमे दश ? यदुत अनाविलचित्तो भवति। अप्रमत्तो विहरति[1]। बुद्धमनुस्मरति। चर्यां श्रद्दधाति। ज्ञाने न काङ्क्षति। कृतज्ञो भवति। बुद्धानां धर्मं न प्रतिक्षिपति। सुसंवृतो विहरति। दान्तभूमिमनुप्राप्नोति। प्रतिसंविदः साक्षात्करोति[2]। इमे कुमार दशानुशंसाः प्रतिसंल्यनाभियुक्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य॥

N 349

तत्रेदमुच्यते—

चित्तमनाविलं भोति प्रमादाः सर्वि वर्जिताः।
अप्रमत्तो विहरति प्रतिसंलानगोचरम्॥ ६०॥
श्रुत्वा च लोकनाथानां चर्यां बुद्धान श्रद्दधे।
ज्ञाने न काङ्क्षते योगी बुद्धज्ञाने अचिन्तिये॥ ६१॥
कृतज्ञो भोति बुद्धानां बुद्धधर्मान्न काङ्क्षति।
सुसंवृतो विहरति दान्तभूमिप्रतिष्ठितः॥ ६२॥
प्रतिसंविदः स लभते य एको रमते सदा[3]।
जहित्वा लाभसत्कारं प्रतिसंलानगोचरः॥ ६३॥
चित्तं च तस्यो भवति अनाविलं
सर्वे प्रमादाः परिवर्जितास्य।
सदाप्रमत्तो[4] भवती महात्मा
समाधियुक्तस्य इमेऽनुशंसाः॥ ६४॥
स्मरित्व बुद्धान् द्विपदानमुत्तमान्
श्रद्धाति तेषां चरियामनुत्तराम्।
न काङ्क्षति ज्ञानु तथागतानां
समाधियुक्ते इमि आनुशंसाः॥ ६५॥
बुद्धान सो भोति सदा कृतज्ञो
न जीवितार्थं स क्षिपेत धर्मम्।
सुसंवृतो विहरति नित्यकालं
समाधियुक्ते इमि आनुशंसाः॥ ६६॥
स दान्तभूमीमनुप्राप्त भोति
प्रतिसंविदः साक्षिकरोति क्षिप्रम्।
अनाच्छेद्यवाक्य प्रतिभानवांश्च
सूत्रान्तकोटिनियुतान भाषते॥ ६७॥
स बुद्धबोधिं परिगृह्णते लघुम्
आरक्षते शासनु नायकस्य।

N 350

---

१ AB भवति for विहरति. २ AB अनुप्राप्तो भवति for साक्षात्करोति. ३ AB वने for सदा. ४ BC सदाप्रसन्नो for सदाप्रमत्तो.

निहनित्व सो सर्वपरप्रवादिनः
करोति वैस्तारिक बुद्धबोधिम् ॥ ६८ ॥

इतश्च्यवित्वान स बोधिसत्त्वः
सुखावतीं गच्छति लोकधातुम् ।
अनुत्पादधर्मेषु च क्षान्ति लप्स्यते 5 N 351
अमितायुषो धर्मवराग्रु श्रुत्वा ॥ ६९ ॥

दशेमे कुमार आनुशंसा अरण्यवासगुरुकस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य । कतमे दश ? यदुत अल्पकृत्यो विहरति । गणं वर्जयति । विवादोऽस्य न भवति । अव्यावध्यो भवति । आस्रवान्न वर्धयति । अधिकरणं न करोति । उपशान्तश्चरति । सुसंवृतश्च विहरति । मोक्षानुकूला चास्य चित्तसंततिर्भवति । क्षिप्रं च विमुक्तिं साक्षात्करोति[1] । इमे कुमार दशानुशंसा अरण्य- 10 वासगुरुकस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

तत्रेदमुच्यते—

अल्पकृत्यः सदा भोति गणं वर्जेति दूरतः ।
विवादो न भवत्यस्य वनेष्वेकविहारिणः ॥ ७० ॥
अव्यावध्येन चित्तेन आस्रवान्न विवर्धयेत् । 15
नास्याधिकरणं भोति गुणास्तेऽरण्यवासिनः ॥ ७१ ॥
उपशान्तः स चरते मनोवाक्कायसंवृतः ।
मोक्षानुकूलो भवति विमुक्तिं क्षिप्र स्पर्शति ॥ ७२ ॥

भवति सततमल्पकृत्यु योगी N 352
पृथुगणदोषेण[2] विवर्जयित्वा । 20
न विवदति कदाचि मुक्त योगी
इमि गुण तस्य भवत्यरण्यवासे ॥ ७३ ॥

यद भवति निर्विण्णु संस्कृतेऽसौ
न भवति तस्य स्पृहा कर्हिचि लोके ।
न च भवति विवृद्धिरास्रवाणां 25
वनि वसतोऽस्य भवन्ति आनुशंसाः ॥ ७४ ॥

अधिकरणु न जातु चास्य भोति
उपशान्तरतो विवेकचारी ।
वचसि मनसि काये संवृतस्यो
बहु गुण तस्य भवन्त्यरण्यवासे ॥ ७५ ॥ 30

---

१ After °करोति, C adds अल्पकृच्छ्रेण च समाधिं प्रतिलभते. २ B °दोषत सर्वि वर्जयित्वा for °दोषेण विवर्जयित्वा.

भवति च अनुकूल तस्य मोक्षो
लघु प्रतिपद्यति[1] सो विमुक्ति शान्तम्।
वनि वसति विमुक्ति सेवतोऽस्या
इमि गुण भोन्ति अरण्यवासि सर्वे ॥ ७६ ॥

N 353 5 दशेमे कुमार आनुशंसाः पिण्डचारिकस्य धूतगुणसंलेखप्रतिष्ठितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य। कतमे दश? यदुत ज्ञात्रकामतास्य न भवति। यशस्कामतास्य[2] न भवति। लाभसत्कारकामतास्य न भवति। आर्यवंशप्रतिष्ठितश्च भवति। कुहनलपनतास्य न भवति। आत्मानं नोत्कर्षयति। परान्न पंसयति। अनुनयप्रतिघप्रहीणः परगृहे चरति। निरामिषं च धर्मदानं ददाति। धूतगुणसंलेखप्रतिष्ठितस्य चास्य ग्राह्या धर्मदेशना भवति। इमे कुमार दशानुशंसाः 10 पिण्डपातिकस्य धूतगुणसंलेखप्रतिष्ठितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॥

तत्रेदमुच्यते—

न ज्ञात्रकामो भवति यशो नाप्यभिनन्दते।
लाभालाभे समचित्तो यो धूतेषु प्रतिष्ठितः ॥ ७७ ॥
नोत्सृजत्यार्यवंशं च कुहना लपना न च।
15 उत्कर्षेति न चात्मानं परान् पंसयते न च ॥ ७८ ॥
प्रतिघानुनयौ चास्य धर्मं देशी निरामिषम्।
ग्राह्यं सि वचनं भोति पिण्डपाते गुणा अमी ॥ ७९ ॥

N 354 न मार्गते ज्ञात्र यशो न लाभं
चतुरार्यवंशे भवति प्रतिष्ठितः।
20 अकुहको[3] अलपकु भोति पण्डितो
धूताधिमुक्तस्य[4] इमीदशा गुणाः ॥ ८० ॥
नात्मानमुत्कर्षि परान्न पंसी
पुरुषं पि उक्तो न कदाचि कुप्यते।
वर्णं पि श्रुत्वा जनये न हर्षं
25 यः पिण्डपातेन भवेत तुष्टः ॥ ८१ ॥
निरामिषं[5] देति च धर्मदानं
न लाभसत्कार गवेषतेऽसौ।
ग्राह्या च तस्य भवतेऽस्य भाषितं
धूताधिमुक्तस्य इमेऽनुशंसाः ॥ ८२ ॥

30 इति हि कुमार एवंरूपेषु धूतगुणेषु प्रतिष्ठितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽरण्ये विहरन् बुद्धनिधानं प्रतिलभते। धर्मनिधानं[6] प्रतिलभते। ज्ञाननिधानं प्रतिलभते। पूर्वान्तापरान्तप्रत्युत्पन्नज्ञान-

---

१ A B प्रतिविध्यसि for प्रतिपद्यति. २ A om. from यशस्कामता upto °सत्कारकामता. ३ C अकूण(ह?)को. ४ A धूताभियुक्तस्य. ५ B om. st. 82. ६ A om. धर्मनिधानं प्रतिलभते.

निधानं प्रतिलभते । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बुद्धनिधानं प्रतिलभते ? इमाः कुमार विवेकचारी बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पश्चाभिज्ञाः प्रतिलभते[1] । स दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेण पूर्वस्यां दिशि अप्रमेयानसंख्येयान् बुद्धान् भगवतः पश्यति[2] । एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यां दिशि अप्रमेयानसंख्येयान् बुद्धान् भगवतः पश्यति । सोऽविरहितो भवति बुद्धदर्शनेन । एवं हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बुद्धनिधानं प्रतिलभते । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धर्मनिधानं प्रतिलभते ? यं च ते बुद्धा भगवन्तो धर्मं देशयन्ति, तं स बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दिव्येन श्रोत्रधातुना सर्वं शृणोति । सोऽविरहितो भवति धर्मश्रवणेन । एवं हि कुमार बोधिसत्त्वो धर्मनिधानं प्रतिलभते । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ज्ञाननिधानं प्रतिलभते ? येन ज्ञानेन सर्वधर्मानाराधयति । आराधयित्वा अविप्रमुषितस्मृतिः सत्त्वानां धर्मं देशयति । तस्य च योऽर्थः स प्रजानाति । एवं हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ज्ञाननिधानं प्रतिलभते । कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्वान्तापरान्तप्रत्युत्पन्नज्ञाननिधानं प्रतिलभते ? सोऽभिज्ञया अतीतानागतप्रत्युत्पन्नसत्त्वचित्तचरितज्ञानमवतरति । एवं हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्वान्तापरान्तप्रत्युत्पन्नज्ञाननिधानं प्रतिलभते । संक्षिप्तेन कुमार एवंगुणधर्मप्रतिष्ठितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वबुद्धधर्मान् प्रतिलभते यत्राभूमिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानाम्, कः पुनर्वादः सर्वपरप्रवादिनाम् ॥

तत्रेदमुच्यते—

बुद्धनिधानं च धर्मनिधानं
　ज्ञाननिधानं च पूर्वान्तनिधानम् ।
पञ्च अभिज्ञाः स क्षिप्रं लभति
　यो विदु रण्णि सदा स्थितु भोति ॥ ८३ ॥

इति श्रीसमाधिराजे दशानुशंसापरिवर्तो नाम अष्टाविंशतितमः ॥

---

१ After प्रतिलभते, A adds : कतमाः पञ्च ? यदुत दिव्यचक्षुः दिव्यश्रोत्रं परचित्तज्ञानं पूर्वनिवासानुस्मरणं ऋद्धिविधं च । इमाः पञ्चाभिज्ञाः प्रतिलभते. २ After पश्यति, C adds : सोऽविरहितो भवति बुद्धदर्शनेन.

तेजगुणराजपरिवर्तः ॥

N 357 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–तस्मात्तर्हि कुमार दिव्यानि चक्रवर्तिराज्यैश्वर्यसुखान्यपहाय प्रव्रजिष्यामीत्येवं त्वया कुमार सदा शिक्षितव्यम् । प्रव्रजितेन कुमार धूतगुणसंलेखप्रतिष्ठितेन विवेकचारिणा क्षान्तिसौरत्यसंपन्नेन भवितव्यम् । सदा च आरब्धवीर्येण ते कुमार आदीप्तशिरश्चैलोपमेन अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिः श्रोतव्य
5 उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यः प्रवर्तयितव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्योऽरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । खड्गविषाणभूतेन अद्वितीयेन च ते कुमार अरण्यनिवेविणा सदा भवितव्यम् । आत्मपरित्यागेनापि ते कुमार सर्वसत्त्वानामर्थः सदा करणीय इति ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामेतमेवार्थमुद्भावयंश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्येमं पूर्वयोग-
10 कथापरिवर्तं गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म–

स्मरमी[1] [2] अतीत बहुकल्पशता
यद आसि नायकु अनन्तयशाः ।
N 358 नरदेवनागगणपूजनियो
नामेन तेज[3]गुणि राज जिनो ॥ १ ॥

15 दश भिक्षुकोटि षडभिज्ञर्हाः
प्रतिसंविदान वशिपारगताः ।
धूतवृत्त संलेखित शान्तमनाः
इ[4]ति तस्य तेन समयेन गणाः ॥ २ ॥

षट्सप्तती नगर कोटिशताः
20 पञ्चाशयोजनप्रमाण समाः ।
रतनान सप्तन विशिष्टवरा
इ[5]ह जम्बुद्वीपि तद कालि अभूत ॥ ३ ॥

तद कालि ते पुरवराः सकलाः
प्रतिमण्डिता बहु उद्यानशतैः ।
25 उद्यान सर्वि घनमेघनिभाः
फलपुष्पमण्डित तरुनिचिताः ॥ ४ ॥

फलवृक्षजाति विविधा रुचिरा[6]ः
लकुचाम्रजम्बुपनसैर्निचिताः ।

---

१ C स्मरामी for स्मरमी. २ C reads sts. 1–11 at the end of chapter 27. ३ C तेजगहि for तेजगुणि. ४ B इमु ; N reads जाता on the strength of T. ५ B इमु तेन समयेन गणाः for the line. ६ B रुचिताः for रुचिराः.

कर्णिकारचम्पकपुन्नागशतैः　N 359
प्रतिमण्डितास्त उद्यानवराः ॥ ५ ॥
न्यग्रोध सर्वि द्विजसंघरुताः
कलविङ्ककोकिलमयूरशतैः ।
शुकजीवंजीवककुणालरुता　5
बहुपक्षिसंघरुत कालि तदा ॥ ६ ॥
धृतराष्ट्रराजहंसोपनिभा
भृङ्गकुणाला वरघोषरुताः ।
चित्राङ्गरक्तमहावर्णप्रभाः
सुमनोज्ञशब्द मधुरा मुदिताः ॥ ७ ॥　10
इति पक्षि समागत कालि तदा
कलविङ्कमयूरविहङ्गरुतैः ।
परपुष्ट शारिक विचित्र द्विजा
बहुपक्षिघोषरुत नानविधाः ॥ ८ ॥
तेहि निवेवित उद्यानशता　15
मुचिलिन्दवार्षिकअशोकशतैः ।
अतिमुक्तकाथ जवपुष्पपत्रैः
पद्मोत्पलैः कुमुदपुण्डरिकैः ॥ ९ ॥
पद्मैः सहस्रशतपत्रचिता　N 360
इमि पुष्प पुष्करिणिशोभकराः ।　20
प्रतिमण्डिताः सुरभिगन्धवराः
शोभन्ति पुष्करिणियो रुचिराः ॥ १० ॥
तहि कालि राज इह जम्बुध्वजे
दृढदत्तु आसि मनुजाधिपतिः ।
पुत्राण तस्य अभु पञ्चशताः　25
प्रासादिकाः पर१मदर्शनिकाः ॥ ११ ॥
तहि कालि राज्यु शिवु क्षेम अभूत्
अनुपद्रुतं सुरमणीय शिवम् ।
अयु जम्बुद्वीप कुसुमैर्निचितो
निर्विशेष देवभवनेहि समम् ॥ १२ ॥　30

---

५ A om. the line. १ Mss. promiscuously read पुष्किरिणियो or पुष्किरिणी for पुष्करिणी.
१ A B परम सुदर्शनियाः for °सुदर्शनिकाः.

तहि कालि सो दशबलो अनिघो
जिनु भाषते इमु समाधिवरम् ।
स्वप्नोपमा भवगती सकला
न च कश्चि जायति न चो म्रियते ॥ १३ ॥
N 361 5 न सत्त्वे[1] लभ्यति न जीवु नरो
इमि धर्म फेनकदलीसदृशाः ।
मायोपमा गगनविद्युसमा
दकचन्द्रसंनिभ मरीचिसमाः[2] ॥ १४ ॥
न च अस्मि लोकि मृतु कश्चि नरो
10 परलोकि संक्रमति गच्छति वा ।
न च कर्म नश्यति कदाचि कृतं
फलमेति[3] कृष्ण शुभ संसरतो ॥ १५ ॥
न च शाश्वतं न च उच्छेदु पुनो[4]
न च कर्मसंचयु न चापि स्थितिः ।
15 न च सोऽपि कृत्व पुनरस्पृशती
न च अन्यु कृत्व पुन वेदयते ॥ १६ ॥
न च संक्रमो न च पुनागमनं
न च सर्वमस्ति न च नास्ति पुनः ।
न च दृष्टिस्थानु गतिशुद्धिरिहो
20 न च सत्त्वचरु न प्रशान्तगती ॥ १७ ॥
N 362 अनुपादु शान्तु अनिमित्तपदं
सुगतान गोचरु जिनान गुणाः ।
बल धारणी दशबलान बलं
बुद्धानियं वृषभिता परमा ॥ १८ ॥
25 वरशुक्लधर्म गुणसंनिचयो
गुणज्ञानधारणिबलं परमम् ।
ऋद्धिविकुर्वणविधिः परमा
वरपञ्चाभिज्ञा प्रतिलाभनयः ॥ १९ ॥
न च स प्रजानतीह स्वभावु क्वचि
30 अगतागती निपुणधर्मगती ।

---

१ A सत्य for सत्त्व. २ After st. 14, A reads :
सुपिनोपमं हि त्रिभवसिकं लघु भममनित्यतमायतनम् ।
न च आगतं न वा इहापगतं शून्यानिमित्त सद संततियो ॥
३ A B फल देति for फलमेति. ४ A पुरा for पुनो.

न च धर्मधातु व्रजतीह क्वचि
एवं गती अगति धर्मगती ॥ २० ॥
न च घोषसंचयु स्वभावगती
गतियो स्वभावु न कहिंचि स्थितः।
अस्थिता अनिश्रिता स्वभावगती
जिनगोचरो विरजु शान्तपदम् ॥ २१ ॥
शान्तप्रशान्तउपशान्तगती
न च सा गती क्वचन संस्थिहेती[1]।
भावु[2] स्वभावु नुगताः सततं
निपुणं सुदुर्दृशु पदं अचलम् ॥ २२ ॥
न च सा चला हि स्वयमेव स्थिता
अस्थिता अनागत स्वभावु स्थिता।
न च शक्य भाषितु स्वभावु स्थिती
शून्या च सा अचलु धर्मस्थिती ॥ २३ ॥
घोषश्च उक्त न च घोषगती
घोषस्वभावगति धर्मगती।
न च घोषसंचयु स्थिती च क्वचि
एवंस्वभावु गति धर्मगती ॥ २४ ॥
गतिशब्द उक्तु न च सत्त्वगती
धर्मस्वभाव निपुणार्थगती।
घोषोऽपि चोक्तु न च सत्त्वगती
न च घोषु लभ्यति न सत्त्वगतिः ॥ २५ ॥
न च अनन्त नान्त न च मध्यगतिः
नैवास्ति नास्ति न च देशगती।
ज्ञाता च यादृश स्वभावगती
इय देशना जिनवराण समा ॥ २६ ॥
विरजं विशुद्धि[3] परमार्थपदं
शान्त प्रशान्त अरजं विरजम्।
न च कल्प मन्यन प्रशान्तपदं
जिनु भाषते परमकारुणिको ॥ २७ ॥

N 364

---

१ A संस्थिहतीः; C °हृतिः for °हती. २ A भावस्वभावानुगताः सततं for the line. ३ A विशुद्ध for विशुद्धि.

N 365 न पि चास्ति अक्षरप्रचार इहो
विपुला गतिर्[1]विपुल अर्थगती।
बुद्धेहि सेवित जिनेहि स्तुता
अवभास धर्मनय सूक्ष्मगती॥ २८॥

5 धर्मनिधान विरजं विपुलं
यत्र स्थिता अप्रतिमा सुगता।
देशेन्ति धर्मरतनं विरजं
परमार्थशून्य निपुणार्थगती॥ २९॥

[2]अश्रौषि राज दृढदत्तु तदा
10 द्विपदेन्द्र भाषति समाधिमिमम्।
सोऽशीतिकोटिनियुतेहि तदा
उपसंक्रमी तद जिनु कारुणिकम्॥ ३०॥

बलवन्तु गौरवु जनेत्व जिने
वन्दित्व पादु मनुजाधिपतिः।
N 366 15 पुरतः स्थितो दशबलस्य तदा
[3]कृताञ्जलिर्दशनखः प्रमुदितः॥ ३१॥

तस्यो विदित्व परिशुद्ध चर्रीं
जिन इन्द्रियेषु वशि पारगतः।
अधिमुक्तिकोविदु नरः प्रवरो
20 इमु तस्य देशयि समाधिवरम्॥ ३२॥

यद तेन राज्ञ परमार्थ श्रुतो
उत्पन्न प्रीति अरिया विपुला।
उज्झित्व द्वीप सकलांश्चतुरो
विजहित्व काम अभिनिष्क्रमि सो॥ ३३॥

25 यद राज प्रव्रजि जहित्व महीं
बोधाय अर्थिकु भविष्यिजिनः।
सर्वे मनुष्य इह जम्बुध्वजे
विजहित्व काम[4]रती प्रव्रजिता॥ ३४॥

विपुलो गणो दशबलस्य तदा
N 367 30 बहु भिक्षु भिक्षुणि प्रयुक्तमनाः।

---

१ Mss. मतिः for गतिः which is supported by T. २ A om. st. 30. ३ C कृत्वाञ्जलिं दशबलं प्रमुदितः for the line. ४ AB कामगुण for कामरती.

अकृष्टा अनुप्त तद ओषधयो
प्रादुर्भूता मरुत्परिचराः ॥ ३५ ॥
काषाय त्रिचीवर प्रादुर्भूता
समच्छिन्न सुसीवित तेऽनुपमाः।
अमला विरजाश्च सुवर्णचिता[1] 5
बुद्धस्य गुणोचित पुण्यबलाः ॥ ३६ ॥
पश्यो कुमार स हि राजवरो
विजहित्व सर्व महि प्रव्रजितः।
भेष्यन्ति सत्त्व क्षयकालि बहु
अपरीत्तभोगा न त्यजन्ति गृहान् ॥ ३७ ॥ 10
ताडन बन्धन कुदण्ड बहु
आक्रोश तर्जनमनिष्टदुखम्।
सहिष्यन्ति राजकुल पीड बहु N 368
सुपरीत्तभोग न च भक्तु गृहे ॥ ३८ ॥
अपरीत्त आयु न च अस्ति धनं 15
सुमहान् प्रमादु न च पुण्यबलम्।
न च शिल्पस्थानकुशला अबुधा
दारिद्रियं च न च वित्तु गृहे ॥ ३९ ॥
परदारगृद्ध अविशुद्धमना
ईर्ष्यालुकाः परमसाहसिकाः। 20
संक्लिष्टधर्म न च वृत्तु स्थिता
वक्ष्यन्ति बुद्ध भविष्याम वयम् ॥ ४० ॥
उत्कोच[2]वञ्चनक साहसिका
अहमाढ्यु धर्म धनदास्मि जगे।
उपघातकाः कुहक नैकृतिका 25
वक्ष्यन्ति बुद्ध भविष्याम वयम् ॥ ४१ ॥
वधबन्धुपद्रवि परस्य रताः
दुःशील दारुण प्रदुष्टमनाः।
अकृतज्ञ भेदक विहिंसस्थिता
वक्ष्यन्ति हं ते भण बोधिचरिम् ॥ ४२ ॥ 30
यस्यैव तेन श्रुत बोधिचरी
तस्यैव मध्यि प्रतिघं जनयी।

---

१ C अवर्णचिता for सुवर्णचिता. २ B उत्क्षोट° for उत्कोच°.

श्रुत्वा च बुधः स्खलितमेकपदं
तस्यैव भाषति अवर्णशतान् ॥ ४३ ॥
तदिमां कुमार मम श्रुत्व गिरं
मा तेहि संस्तवु करोहि तदा ।
5 सुपिनान्तरेऽपि अविश्वस्त सिया
यदि इच्छसे स्पृशितु बोधिचरीम् ॥ ४४ ॥
N 370 धूतवृत्त संलिखित नैकगुणान्
परिकीर्तयन्तु बहुकल्पशतान् ।
भणती गुणान्न च गुणेषु स्थितो
10 न स बुध्यते परमबोधिगिरीम्[1] ॥ ४५ ॥
भवथा सदापि अखिला[2] मधुरा
सद शुद्धशील सुप्रसन्नमनाः ।
परिशुद्धशील भवथा सततं
नचिरेण लप्स्यथ[3] समाधिवरम् ॥ ४६ ॥
15 न करोथ मान न जनेथ खिलं
परिशुद्धमानस सदा भवथा ।
मद मान म्रक्ष विजहित्व ततः
प्रतिलप्स्यथा इमु समाधिवरम् ॥ ४७ ॥
गुणतो अनुस्मरि जिनं सततं
20 वरकाञ्चनच्छविप्रभासकरम् ।
N 371 गगनं[4] व रात्रिय नक्षत्रस्फुटं
तथ कायु लक्षणस्फुटो मुनिनो[5] ॥ ४८ ॥
ध्वजच्छत्रवितानपताकवरां
चूर्णानुलेपन गृहीत्व बहून् ।
25 पूजां करोथ सुगतस्य सदा
नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम् ॥ ४९ ॥
वर गन्धमाल्यकुसुमा रुचिरां
वादित्र तूर्य प्रगृहीत बहु ।

---

१ B शिवाम्. २ Mss. सखिला; our reading is based on T. ३ C लप्स्यति for लप्स्यथ throughout. ४ C वरगन्धमाल्य for गगनं व रात्रिय. ५ After st 48, ABT read:

चंक्रमस्थाननिषद्यशयिनः स्मरते मनुजो मुनिचन्द्रम् ।
तिष्ठति तस्य पुरः सद शास्ता तस्य निर्वृति भोति उदारा ॥

६ After st. 50, ABT read :

वरनृत्यगीत बहुभिर्विविधैर्वरहास्यलास्यपरिशुद्धमनाः ।
वरदीपदामरुचिरैश्च सदा प्रकरोथ पूज वर अप्रतिमे ॥

जिनस्तूपि पूज प्रकरोथ सदा
　नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम् ॥ ५० ॥

पणवैः सुघोषकमृदङ्गशतैः
　पटहैर्विपञ्चिवरवेणुरवैः ।
मधुरस्वरैर्विविधवाद्यगणैः[1]　　5
　पूजेथ नायकु प्रसन्नमनाः ॥ ५१ ॥　　N 372

कारेथ बुद्धप्रतिमां रुचिरां
　रत्नामयीं सुपरिकर्मकृताम्[2] ।
प्रासादिकां[3] परमसुदर्शनीयां
　नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम्[4] ॥ ५२ ॥　　10

वनषण्ड सेवथ विविक्त सदा
　विजहित्व ग्रामनगरेषु रतिम् ।
अद्वितीय खड्गसम भोथ सदा
　नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम् ॥ ५३ ॥

अहु धर्मस्वामि मम यूयु सुता　　15
　अनुशिक्षथा मम समाधिचरिम् ।
अहु सो अभूषि दिशता सुविश्रुतो　　N 373
　दृढदत्तु नाम मनुजाधिपतिः ॥ ५४ ॥

मय बुद्ध पूजित अनन्त पुरे
　मय शील रक्षितु विशुद्धमनाः ।　　20
मये[5] गौरवं दशबलेषु कृतं
　इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ५५ ॥

मये[6] पुत्र दार परित्यक्त पुरे
　शिरहस्तपादनयनाग्रवराः ।
न च लीनचित्तत कदाचि कृता　　25
　इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ५६ ॥

---

१ BT °वाद्यगुणैः for °गणैः. २ B रत्नामयीनू सुपरिकर्मकृतः for the line. ३ B प्रसादिकां.
४ After st. 52, ABT add:

तथ हेमरूप्यकमयीं प्रतिमां कारेथ चन्दनमयीं च वराम् ।
प्रासादिकां परमसुदर्शनीयां नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम् ॥
कारेथ मृन्मयमयीं प्रतिमां तथ शैलकाष्ठपटचित्रगताम् ।
प्रासादिकां परमसुदर्शनीयां नचिरेण लप्स्यथ समाधिवरम् ॥

५ B om. lines 3 – 4 of this stanza. ६ B om. this line.

धन[1]धान्य दास बहुदासिशता
रतना प्रभूत परित्यक्त मया।
संतर्पिता पि बहुयाचनका
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ५७॥

मय मुक्ति स्फाटिक सुवर्ण बहु
वैदूर्य शङ्ख शिल त्यक्त पुरे।
N 374
मणि शुद्धरूपिय प्र[2]वाल घना
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ५८॥

मयि[3] त्यक्त आभरण नानविधा
वरमुक्तहार तथ सीहनु[4]काः।
रतनान जालिक विशिष्ट पृथु
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ५९॥

मय वस्त्रकोट्य परमा सुखुमाः
परिशुद्ध काशिकदुकूलवराः।
बहुहेमचित्र परित्यक्त परे
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ६०॥

मय हस्ति अश्व रथ नानविधाः
परित्यक्त स्व[5]प्रियसुतो महिलाः।
न च दौर्मनस्यत कदाचि कृता
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ६१॥

N 375
मय दृष्ट्व पूर्वि सुदरिद्र नराः
पर्येष्टिदुःखित च[6] कृच्छ्रगताः।
मय ते धनेन अदरिद्र कृताः
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ६२॥

हस्ती रथाश्वरथका नयुताः
प्रच्छन्नरतनमणिजालचिताः।
दत्ता मया याचनकान पुरा
इमु शान्तमेषत समाधिवरम्॥ ६३॥

उद्यान कोटिनयुता बहवः
समलंकरित्व मय दत्त पुरा।

---

१ B om. st. 57. २ C प्रभानुघना for प्रवाल घना. ३ B om. st. 59. ४ A सीहडकाः for सीहनुकाः. ५ A B सुप्रियसुत for स्वप्रियसुतो. ६ B सुकष्टगताः for च कृच्छ्र°.

हर्षेत्व मानसु जनित्व कृपां
इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ६४ ॥

ग्रामाथ राष्ट्रनगरा निगमाः
समलंकरित्व मय दत्त पुरा ।
दत्वा च प्रीतिमनुभोमि सदा 5
इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ६५ ॥

रतनान राशय सुमेरुसमा- N 376
स्तथ चीवराभरणकाश्च बहु ।
ये दत्त पूर्वि मय याचनके
इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ६६ ॥ 10

सुदरिद्र सत्व कृत औढ्य मया[1]
परिकृच्छ्रप्राप्त परित्रात बहु[2] ।
बहुदुःखुपद्रुत सुखी मि कृता
इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ६७ ॥

यद आसि ईश्वरु महीय अहं 15
दुखितां च पश्यमि बहुं जनताम् ।
उत्सृष्ट तेषु मय राज्यमभूत्
कृप संजनेत्व सुखितो च यथा ॥ ६८ ॥

ये मे कुमार कृत आश्चरिया
कृत दुष्कराणि बहु कल्पशता । 20
न च ते मय क्षपण शक्य सिया[3]
कल्पान कोटिनियुता भणतः ॥ ६९ ॥

उन्मत्तचित्तभूमि गच्छि नरा N 377
अश्रद्दधन्त सुगतस्य चरिम् ।
कृत ये मि दुष्कर तदाश्चरिया 25
इमु शान्तमेषत समाधिवरम् ॥ ७० ॥

आरोचयामि च कुमार इदं
श्रद्दधन्त मे अवितथं वचनम् ।
न हि वाच भाषति मृषां सुगतः
सद सत्यवादि जिनु कारुणिकः ॥ ७१ ॥ 30

---

१ B आत्मयाः for आढ्य मया. २ A परम° ; B पर° for परि°. ३ A B कृपण शक्यसि या for क्षपण शक्य सिया.

अन्ये इमेऽपि च प्रकार बहू
चरता मि शोधित य कल्पशताः ।
कथमहं लभित्विमु समाधिवरं
मोचेय सत्त्वनियुतां दुखिताम् ॥ ७२ ॥

N 378 5

यस्मिन् क्षणे अयु समाधि मया
प्रतिलब्ध भूत महाज्ञानपथः ।
सोऽहं लभित्विमु समाधिवरं
पश्यामि बुद्धनयुतान् सुबहून् ॥ ७३ ॥

ऋद्धी अनन्त प्रतिलब्ध मया
10 स विकुर्वमाणु व्रजि[1] क्षेत्रशतान् ।
गत्वा च पृच्छि अहु कारुणिकान्
प्रश्नान कोटिनियुतान बहुम् ॥ ७४ ॥

यथैव भाषि मम ते सुगता
प्रश्नान कोटिनियुतान तदा ।
15 गृह्णित्व सर्वमहु धारयमी
न च भ्रेष्यते[2] एकपदं पि ममा ॥ ७५ ॥

तं चो श्रुणित्व अहु भूतनयं
प्रश्नान कोटिनियुतान बहुम् ।
N 379 देशित्व तं विरज शान्तपदं
20 स्थापेमि सत्त्व बहु ज्ञानपथे ॥ ७६ ॥

अस्मिन् समाधिय स्थिहित्व मया
शिक्षित्व भूतनय कल्पशतान् ।
बहुसत्त्वकोटिनियुतानि पुरा
ये स्थापिता विरजि मार्गवरे ॥ ७७ ॥

25 येही न दृष्ट पुरिमा सुगता
भाषन्तका इमु नयं[3] विरजम् ।
तेही न शक्यमिह[4] श्रद्दधितुं
परमार्थशून्यत समाधिवरम् ॥ ७८ ॥

ये श्राद्ध पण्डित विधिज्ञ नरा
30 गम्भीरभूतनयलब्धनयाः ।

---

१ C व्रज. २ B भेष्यति. ३ AB समाधिवरम् for नयं विरजम्. ४ AB शक्यमिमु for शक्यमिह

ते ना त्रसन्ति न च संत्रसिषू[1]
श्रुत्वा च भोन्ति सद आत्तमनाः ॥ ७९ ॥

ते ते धरेन्ति वरबोधि समा[2] N 380
ते ते हि पुत्र अनुजात ममा।
ते ते ह्युदुम्बरकुसुमसमा- 5
स्तेषार्थ हं चरितु कल्पशतान् ॥ ८० ॥

न पि तस्य अस्ति विनिपातभयं
अष्टाक्षणा विगत तस्य सदा।
द्रक्ष्यन्ति बुद्धनयुतान् सुबहून्
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८१ ॥ 10

यथ मैत्रको जिनु अनन्तयशाः
सत्त्वान भेष्यि बहुअर्थकरः।
तथ व्याकरोम्यहमनन्तमतिं
हस्तस्मि यस्य सुसमाधिवरम् ॥ ८२ ॥ N 381

स्मृतिमान् स भोति मतिमान्[3] 15
ज्ञानोद्गतः श्रुतिधरो भवति।
प्रतिभानु तस्य भवति विपुलं
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८३ ॥

देवानां च स भवति पूजनियो
मरुतां च सद नमस्यनीयः। 20
अभिरक्षितः सतत देवगणैः[4]
इमु यः समाधि नरु धारयति ॥ ८४ ॥

न च सोऽग्निमध्ये म्रियते न जले
न च तस्य शस्त्र क्रमते न विषम्।
न च वैरिणां गमनियो भवती 25
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८५ ॥

वनकन्दरे वसतु तस्य सदा
मरुता करोन्ति वर पारिचरिम्।
उपस्थायकाश्च बहु यक्षशता
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८६ ॥ 30

---

१ A संभ्रमित्व; B संत्रसिष्ट for संत्रसिषू. २ A वरबोधिमिमां for °बोधि समा. ३ C गतिमान् for मति°. ४ C भूतगणैः for देव°.

N 382

ज्ञानेन सागरसमो भवती
[1]न सज्जते गुण भणन्तु मुनेः।
भूतांश्च बुद्धगुण कीर्तयते
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८७ ॥

5

नान्तो न चास्य पर्यन्तु श्रुते
न प्रमाणु लभ्यति यथा गगने।
ज्ञानोल्कधारि तिमिरं हरति
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८८ ॥

स्निग्धं सुयुक्त सद मुञ्च गिरां

10

पर्षत्सु भाषति सुप्रेमणियाम्।
सिंहो यथा स विनदं भणती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ८९ ॥

N 383

वैद्यो भिषकु समु सो भवती
गति लेनु त्राण शरणं बहूनाम्।

15

आलोकभूतु जगि सो भवति
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९० ॥

न च तस्य मैथुनि मनो रमते
शमथे रतः स्पृशति ध्यानसुखम्।
शान्तां स भाषति प्रशान्त गिरम्

20

इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९१ ॥

न च तस्य मानसु निमित्तरतं
सर्वे विभावित निमित्त पृथु।
सततं समाहितु विदू भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९२ ॥

25

चक्षुश्च सो लभति अप्राकृतकं
येनो स पश्यति अनन्तजिनान्।

N 384

सोऽनन्तचक्षुर्भवति वृषभो
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९३ ॥

क्रौञ्चस्वरो मधुरयुक्तगिरो

30

कलविङ्कदुन्दुभिस्वरो भवती।
[3]संगीतियुक्तस्वरु मञ्जुगिरो
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९४ ॥

---

१ AB न च for न. २ B चरति. ३ AB सगीति° for संगीति°.

मेघाभिगर्जितस्वरो भवती
हंसस्वरो रवति मञ्जुगिरः।
पञ्चस्वराङ्गशतयुक्तस्वरो
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९५ ॥[1]

बहुकल्पकोटिनयुता विविधा   5
मधुरस्वराङ्गसुप्रयुक्तस्वराः।
अचिन्तिया स गिर निश्चरती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९६ ॥

न च भोजने भवति गृध्नुमना[2]   N 385
न पात्रचीवररतो भवती।   10
अल्पेच्छु[3] संतुष्ट सुसंलिखितो
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९७ ॥

न[4] च आत्मउत्कर्षकु सो भवती
न परस्य भाषति अवर्णु क्वचित्।
ध्याने रतः सुखुमचित्तु सदा   15
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९८ ॥

आत्मानुप्रेक्षी सततं भवती
न परस्य स्खलितमेषति च।
अविरुद्धु सर्वि जगि सो भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ९९ ॥   20

अक्लिष्टचित्तु परिशुद्धचरी
अशठो अवञ्चकु सदा भवती।
सदमार्दवः सद विमोक्षरतो
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०० ॥

त्यागाधिमुक्त[5] सततं भवती   25   N 386
मात्सर्यचित्तु न च तस्य रतम्।
शीलेनुपेतु सततं भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०१ ॥

अभिरूप दर्शनियु प्रेमणियो
वरकाञ्चनच्छवि प्रभासकरः[6]।   30

---

१ A om. st. 95. २ B गृद्धमना for गृध्नु°. ३ C तस्य अल्पेच्छु असंलिखितो. ४ AB om. st 98. ५ B om. st. 101. ६ B प्रभास्करः for प्रभासकरः.

द्वात्रिंशल्लक्षणधरो भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०२ ॥
प्रासादिकश्च सद सो भवती
अभिलक्षितो बहुजनस्य प्रियो ।
5 प्रेक्षन्त तृप्ति न लभन्ति नरा
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०३ ॥
देवास्य नाग तथ यक्षगणा-
स्तुष्टा उदग्राः सद आत्तमनाः ।
N 387 भाषन्ति वर्ण प्रविशित्व कुला-
10 निमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०४ ॥
ब्रह्मा[1] च शक्र वशवर्ति बहु
उपस्थानु तस्य प्रकरोन्ति सदा ।
न च तस्य उन्नत मनो भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०५ ॥
15 न च तस्य दुर्गतिभयं भवती
न पि चाक्षणा न विनिपातभयम् ।
परिमुक्तु सर्वविनिपातभया-
दिमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०६ ॥
न च तस्य काङ्क्ष विमतिर्भवती
20 वर बुद्धधर्म श्रुणिया निपुणान् ।
गम्भीरज्ञानानुगतो भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०७ ॥
यं[2] यं पि धर्म श्रुणती सुखुमं
सर्वत्र भोति वशि पारगतः ।
N 388 25 बलवन्तु हेतुनिपुणो भवती
इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०८ ॥
एवं प्रभाषित जिनेन गिरा
अह्नु तेन भोमि परिचीर्ण सदा ।
लभते च धारणि विशिष्ट वरा-
30 मिमु यः समाधि नरु धारयती ॥ १०९ ॥
कालक्रियां च स करोति यदा[3]
अमिताभु तस्य पुरतः स्थिहती ।

---

१ B om. st. 105. C प्रल्हाद for ब्रह्मा च. २ A यं कंचि; B यं कश्चि for यं यं पि. ३ B सदा for यद

भिक्षुगणेन सह कारुणिको
　　इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ११० ॥
लाभी च धारणिय सो भवती
　　धर्मनिधान वशिपारगतः ।
प्रतिभानवाननाच्छेद्यगिरो　　5
　　य[1] इमं[2] समाधि नरु धारयेती ॥ १११ ॥
येनैवं[3] सो व्रजति धर्मधरो[4]　　N 389
　　आलोकभूत भवती जगतः ।
सुप्रशान्तचार सुविशुद्धमना
　　इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ११२ ॥　　10
वर धर्मकोश विविधं निपुणं
　　सो धर्मकाय वशि पारगतः ।
सो संशयं छिनत्ति सर्वजगे
　　इमु यः समाधि नरु धारयती ॥ ११३ ॥
सर्वेऽपि सत्त्व सिय कारुणिका　　15
　　भगवान् भवान्तकरणे सुगतः ।
तान् सत्करेय्या बहु कल्पशतान्
　　यथ गङ्गवालुक तथोत्तरि वा ॥ ११४ ॥
यश्चैव पश्चि क्षयकालि इमं
　　श्रुत्वा समाधिमिह कश्चि नरः ।　　20
अनुमोदमीति भणतैकगिरं
　　कल:पुण्यस्कन्ध न स पूर्व भवेत् ॥ ११५ ॥
यस्यो कुमार इय शान्तगती[5]　　N 390
　　परमार्थशून्यत समाधिवरो ।
प्रावर्तु भोति तथ पुस्तगतः　　25
　　सो धर्मभाणकु स्थितः सुमतिः ॥ ११६ ॥

इति श्रीसमाधिराजे तेजगुणराजपरिवर्तो नामोनत्रिंशतितमः ॥ २९ ॥

---

१ AB इमु यः for य इमं. २ After st. 111, AB add :
　　प्रमुदित विमल प्रभाकरि भूमि अर्चि सुदुर्जय अभिमुख चैव ।
　　दूरंगम अचल स साधुमतीं भूमी च धर्ममेघ लभते दशमी ॥
　　आयुं कर्मपरिष्काराधिमुक्तिं प्रणिधि ऋद्धि उपपत्तिबलं च ।
　　धर्मचित्त तथ ज्ञान महन्तं दश वशितामिमु शूर लभति ॥
३ A om. st. 112. ४. C धर्मवरो for °धरो. ५ AB शान्तचरी.

३०

अनुशंसापरिवर्तः।

N 391 अथ खलु भगवान् पुनरेव चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–तस्मात्तर्हि कुमार य आकाङ्क्षेद् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः–किमित्यहं सर्वसत्त्वानां रुतमधिगच्छेयमिन्द्रियाणां च परापरज्ञतां विज्ञाय धर्मं देशयेयमिति, तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिः श्रोतव्य उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः अरणाभावनया भावयितव्यो
5 बहुलीकर्तव्यः परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां गाथा अभाषत–

अपरिमित अतीत नायकास्तेन दृष्टाः
पुरतु कथ प्रयुक्ता पृच्छिता लोकनाथाः।
प्रवर कुशलमूले तिष्ठतो बोधिसत्त्वो
10 इमु विरजसमाधिं धारयन् मोक्षकामः॥ १॥
लभति सुख प्रणीतं दिव्यमानुष्यकं चो
लभति परमपूजां दिव्यमानुष्यकां सो।
N 392 लभति सुख प्रणीतं ध्यानसौख्यार्यसौख्यम्
इमु विरज समाधिं धारयन् मोक्षकामः॥ २॥
15 वर्णु श्रुणिय उदारं हर्षु तस्यो न भोति
न पि च पुनरवर्णे मङ्कुभावं निगच्छेत्।
शैलोपमु अकम्पेय्यो अष्टभिर्लोकधर्मै-
रिमु विरज समाधिं धारयन् मोक्षकामः॥ ३॥
अखिलमधुरवाणी श्लक्ष्णवाचा सुयुक्ता
20 अपगतभ्रुकुटिश्चो पूर्वआलापि भोति।
सततस्मितमुखश्चो शिक्षितो नायकानाम्
इमु विरजसमाधिं धारयन् मोक्षकामः॥ ४॥
भवति स सुखवासः सूरतः स्निग्धचित्तो
भवति सद सुदान्तो दान्तभूमिस्थितश्च।
25 सुमधुर प्रियवाणी स्निग्धसत्याभिधायी
इमु विरजसमाधिं धारयन् बोधिकामः॥ ५॥
न च स कथ करोती वैग्रहीं नो विवादान्
अपगतखिल दोषा वर्जितास्तेन शेषाः।

---

१ A तत्र भगवान् पुनरपि for अथ खलु भगवान् पुनरेव. २ After आकाङ्क्षेत्, C adds सचेत्. ३ A om. भावयितव्यः. ४ A इमां गाथाम् for इमा गाथा. ५ B धारये for धारयन्. ६ A om. st. 2. ७ C बहु for वर्णु. ८ A सखिल° for अखिल° ९ A प्रियभाणी.

प्रमुदितु सद भोती सूरतो मार्दवश्च N 393

इमु विरज समाधिं धारयन् बोधिकामः[1] ॥ ६ ॥

भवति[2] च सद विद्वांस्त्यागि नित्याभियुक्तः

सुदुखित जन दृष्ट्वा तेषमन्नं ददाति।

प्रियतरु परित्यक्तुं भोति नित्यं सुदाता 5

इमु विरजसमाधिं धारयन् बोधिकामः[1] ॥ ७ ॥

देव[3]शतसहस्राण स्पृहां ये संजनेन्ती

नाग असुर यक्षा नित्युपस्थायकास्य।

वनि पवनि वसन्ते रक्ष तस्या करोन्ती

इमु विरज समाधिं यो नरो धारयाति ॥ ८ ॥ 10

भणि वचनमसक्तं ब्रह्मघोषस्वरोऽसौ

हंसरवितघोषः किन्नरोद्गीतघोषः।

पञ्चशतस्वराङ्गो हर्षणीयस्वरश्चो

भवति नदितशब्दो घुष्टशब्दः सुशब्दः ॥ ९ ॥

यावततु पृथु क्षत्राण नरः कश्चिदेव 15 N 394

सूक्ष्म रज करेय्या शक्य ते लक्षणाय।

ततु बहुतरु तस्यो ये स्वरा निश्चरन्ती

इमु विरज समाधिं यो नरो धा[4]रयाति ॥ १० ॥

इति श्रीसमाधिराजेऽनुशंसापरिवर्तो नाम त्रिंशतितमः ॥ ३० ॥

---

१ AB मोक्षकामः for बोधि°. २ B om. st. 7. ३ A om. st. 8. ४ After st. 10, ABT add:

दश वशित लभति भूमियो द्वे च अष्टौ

लभति विदु अशेषां बुद्धधर्मानचिन्त्यान्।

स्पृशति वचनबोधिं सर्वमारान् जिनित्वा

इमु विरज समाधिं यो नरो धारयाति ॥

३१

सर्वधर्मस्वभावनिर्देशपरिवर्तः ।

N 395 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म–तस्मात्तर्हि कुमार य आकाङ्क्षेद् बोधसत्त्वो महासत्त्वः–किमित्यहं सर्वधर्माणां स्वभावं कथं जानीयामिति, तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिः श्रोतव्य उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्य[1] उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यः अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः 5 परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत–

तस्यो रागु न जातु कुप्यते न च दोषो
तस्यो[2] मोह न जातु कुप्यते वृषभिस्य ।
तेनो सर्वि किलेश च्छोरितानवशेषा
10 योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ १ ॥

N 396 सोऽसौ शिक्ष न जातु ओषिरी[3] सुगतानां
सोऽसौ शूरु न जातु इन्द्रियाणां वशमेति ।
सोऽसौ शासनि प्रीति विन्दते सुगतानां
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ २ ॥

15 सोऽसौ ज्ञानविधिज्ञ पण्डितो मतिमांश्च
सोऽसौ बुद्ध अनन्त पश्यती अपर्यन्तां ।
सोऽसौ धारणिज्ञानु जानती अपर्यन्तं
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती नय[4]युक्तिम् ॥ ३ ॥

सोऽसौ नेह चिरेण भेष्यति द्विपदेन्द्रः
20 सोऽसौ वैद्यु भिषकु भेष्यते[5] सुखदाता ।
सोऽसौ उद्धरि शल्य सर्वशो[6] दुखितानां
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ ४ ॥

सोऽसौ आतुरु ज्ञात्व दुःखितानिमि सत्त्वान्
सोऽसौ भेरी सदा पराहनी अमृतस्य ।
25 सोऽसौ भेष्यति नायको जिनो[7] नचिरेण
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ ५ ॥

---

१ After वाचयितव्यः, A adds प्रवर्तयितव्यः, and B adds देशयितव्यः उपदेष्टव्यः. २ A तस्यो जातु न मोक्ष कुप्यते वृषभिस्यो for the line. ३ A ओसरी for ओषिरी. ४ A नयमुक्तिम् for नययुक्तिम्. ५ B वैद्युभिषं करिष्यति for वैद्यु भिषकु भेष्यते. ६ A सर्वतो for सर्वशो. A om. जिनो.

सोऽसौ भैषज्यनयेषु कोविदो वरवैद्यो　　N 397
आर्दि जानति सर्वव्याधिनां यत्र मुक्तिः ।
सोऽसौ भूतनयशिक्षितो मतिमन्तो
शिक्षित्वा बहुसत्त्व मोचयी पृथु नथान् ॥ ६ ॥

सोऽसौ शून्यनयेषु कोविदो मतिशूरः　　5
सोऽसौ लोकि असक्तु भुञ्जति सद पिण्डम् ।
सोऽसौ बोधिवराय स्थापयि बहुसत्त्वान्
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ ७ ॥

सोऽसौ क्षान्तिबलेन उद्गतो नरचन्द्रः[२]
सोऽसौ लोष्टकदण्डताडितो न च कुप्यी ।　　10
सोऽसौ छिद्यतु अङ्गमङ्गशो न च क्षुभ्ये
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ ८ ॥

सोऽसौ क्षान्तिबले प्रतिष्ठितो बलवन्तो
सोऽसौ क्षान्तिय वस्तु तादृशो सुप्रशान्तः ।
सोऽसौ क्षान्तिबलेन मन्यते [३]मतिशूरो　　15
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ ९ ॥

सोऽसौ वस्तु न जातु मन्यते अद्य च्छिन्ना　　N 398
तेनो सर्वि भवा विभाविताः सद शून्याः ।
तस्यो संज्ञा प्रहीण सर्वशो निखिलेनो
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती [४]सुप्रशान्तम् ॥ १० ॥　　20

ते ते धर्मस्वभावु देशयी सुप्रणीतं
ते ते बोधि स्पृशी अनुत्तरां नचिरेण ।
येषां धर्मस्वभावु गोचरः सुनिध्यप्तो
तेषां दत्त अनन्त दक्षिणा अपर्यन्ता ॥ ११ ॥

सोऽसौ भाषति सूत्रकोटियो अपर्यन्ता　　25
यथ गङ्गनदीय वालिकास्ततु भूयः ।
नो चास्यु प्रतिभानु छिद्यते वर्णमाने[५]
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम् ॥ १२ ॥

सोऽसौ कल्पसहस्रकोटिशो नयुतानि
ज्ञानेनो सद भोति उद्गतो यथ मेरुः ।　　30

---

१ Mss आधिं, but our reading is based on T. २ B मतिचन्द्रो for नरचन्द्रः. ३ AB om. मति. ४ C अप्रशान्तः for सुप्रशान्तम्. ५ A भणमाणो for वर्णमाने.

धर्मं तस्य क्षयो न विद्यते भणमाने
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम्॥ १३॥

N 399 विस्तीर्णं विपुलं अचिन्तियं प्रतिभानं
भोती बोधिवरां गवेषतः सद तस्यो।
5 नित्यं भाषति सूत्रकोटियो अपर्यन्ता
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सुप्रशान्तम्॥ १४॥

यं चैते द्विपदोत्तमा जिना भणि धर्मं
सर्वं तं च श्रुणित्व गृह्णती परिपूर्णम्।
नो वा एकपदेऽपि विद्यते विमतिस्यो
10 योऽसौ सर्वि अभाव जानती इमि धर्मान्॥ १५॥

सोऽसौ भोति विशिष्ट त्यागवान् सद कालं
भोती दानपतिः सुखंददो दुखितानाम्।
दृष्ट्वा दुःखित सत्त्व तर्पयी र[1]तनेही
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सद शून्यम्॥ १६॥

15 सौ[2]ऽसौ जम्बुध्वजे भविष्यती सद राजा
सत्त्वानां सद सौख्य काहिती अपर्यन्तम्।
मैत्राये समुपेतु प्राणिनां सद काले
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सद शून्यम्॥ १७॥

N 400 पुत्रान् धीतर दासदासियो त्य[3]ज्य धीरो
20 हस्तौ पाद शिरांसि स त्यजी तथ राज्यम्।
नो चालीयति तस्य मानसं वृषभिस्यो
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सद शू[4]न्यम्॥ १८॥

अङ्गाङ्गं पुन तस्य छिद्यती यदि कायो
नो तस्य प्रतिहन्यते मनः सुपिनेऽपि।
25 तेनो पूजित भोन्ति नायका द्विपदेन्द्रा
योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सद शून्यम्॥१९॥

तेनो[5] पूजित सर्वि नायका य अतीता-
स्तथ पूजित ये अनागता द्विपदेन्द्राः।
तेही सत्कृत सर्वि नायका स्थित ये चो
30 योऽसौ धर्मस्वभावु जानती सद शून्यम्॥ २०॥

---

१ A रतनेतु; e रमते ही for रतनेही. २ A om. st. 17. ३ AB त्यजी for त्यज्य. ४ C शान्तम् for शून्यम्. ५ A om st. २०. ६ C सुभाषितं अप्रस्तुष्टम् of प्रभाषितं अप्रमुष्टम्.

सोऽसौ कोश धरेति पण्डितः सुगतानां
　सोऽसौ धारणिये प्रतिष्ठितः परमायाम् ।
सोऽसौ भेष्यति लोकनायको नचिरेण
　यच्छ्रुत्वा इमु सूत्रं धारयेत् क्षयकाले ॥ २१ ॥
सोऽन्धो नैव कदाचि भेष्यती विदु जातु　　5　N 401
　नो चो अङ्गविहीनु भेष्यती बहुकल्पान् ।
तेनो अक्षण अष्ट वर्जिता इमि नित्यं
　येनो सूत्रमिदं प्रभाषितं[1] अप्रमुष्टम् ॥ २२ ॥
नासौ दुर्गतिषु गमिष्यति पुन जातु
　नित्यं लक्षणधारि भेष्यती अभिरूपः ।　　10
पञ्चो तस्य अभिज्ञ भाविता इमि नित्यं
　पुरतः सो सुगतान स्थास्यती सद शूरः ॥ २३ ॥
बहुकान् निर्मित निर्मिणित्वान अयु ज्ञानी
　प्रेषती बहुक्षेत्रकोटिषु विनयार्थम् ।
येहि दृष्ट भवन्ति निर्मिता बहु बुद्धाः　　15
　तेही बोधिवराय स्थापिता बहु सत्त्वाः ॥ २४ ॥
स्मृतिमन्तः गतिमन्तः प्रज्ञावान् धृतिमांश्च
　स्थाम्ना वीर्यबलेन सो सदा समुपेतः[2] ।
धर्मपारमिप्राप्त भेष्यति महतेजा　　N 402
　यः श्रुत्वा इमु सूत्र धारयेत् क्षयकाले[3] ॥ २५ ॥　　20
रश्मिकोटिसहस्र निश्चरी सद तेषां
　व्योमाः सर्वि करोन्ति मण्डलाः सुरियाणाम् ।
येही भावित भोन्ति शून्यका इमि धर्मा-
　स्ते ते शूर भवन्ति नायका नचिरेण ॥ २६ ॥
एषो गोचरु शान्तु भावितो मय पूर्वं　　25
　बहुकल्पान सहस्र कोटियो नियुतानि ।

---

१ सुभाषितं for प्रभाषितं. २ C अपेतः for समुपेतः. ३ After st. 25, ३ A B T add:

सोऽसौ ब्राह्मविहारि सुस्थितो भवि शूरो
सोऽसौ क्षिप्र लभ्यति भूमि दुवि अष्टौ ।
सोऽसौ निर्जितमार कोटिशो लघु लघ्वेव
योऽसौ शान्त समाधि धारयती क्षयकाले ॥
वशितेहि समुपेत उद्गतु बलवन्तो
सोऽसौ सत्वहितार्थि उद्यतो सद सत्त्वो ।
सोऽसौ बोधिवटस्मिं बुध्यते वरबोधिं
योऽसौ शान्त समाधि भावयी इमु नित्यम् ॥

वीर्यं मे न कदाचि सहसित इह मार्गे
यदहं दीपंकरेण व्याकृतो जिनभूमी ॥ २७ ॥
यूयं पी मम चर्या शिक्षथा इह सूत्रे
गम्भीरा परमार्थ देशिता इय नेत्री ।
N 403 5 यत्रामी बहु नष्ट तीर्थिका विपरीता
क्षिप्त्वा बोधिमपायि भैरवे प्रपतन्ति ॥२८ ॥
बहुकल्पान सहस्रकोटियो नयुतानि
वेदित्वा अमु तत्र वेदना कटु तीव्राः ।
बहुकल्पा नयुतानमत्ययात् पुनरेव
10 हेतुः सो अमृतस्य प्राप्तये भविष्यते[1] ॥ २९ ॥
ये ते पश्चिमि कालि भैरवे सुगतस्यो
रक्षन्ति इमु सूत्रमीदशं प्रशान्तम्[2] ।
तेषां बोधि वरा न दुर्लभा इय श्रेष्ठा
ते ते पश्चिमि कालि व्याकृत धरि[3] धर्मान् ॥ ३० ॥

इति श्रीसमाधिराजे सर्वधर्मस्वभावनिर्देशपरिवर्तो नामैकत्रिंशतितमः ॥ ३१ ॥

१ AB भवि तेषाम् for भविष्यते. २ A सुप्रसन्नाः for प्रशान्तम्. ३ B परि for

सूत्रधारणानुशंसापरिवर्तः ।

अथ[1] खलु[2] भगवान् पुनरेव[3] चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन[4] महाभिज्ञापरिकर्म धारयितु[5]कामेनायं समाधि[6]र्धारयितव्यः उद्ग्रहीतव्यः पर्यवास्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यो[7] भावयितव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । कतमच्च तत् कुमार सर्व[8]धर्मणामभिज्ञापरिकर्म ? यदुत सर्वधर्माणामपरिग्रहः अपरामर्शः शीलस्कन्धस्यामन्यना समाधिस्कन्धस्य अप्रचारः प्रज्ञास्कन्धस्य विवेकदर्शनं विमुक्तिस्कन्धस्य यथाभूतदर्शनं विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धस्य स्वभाव[9]शून्यतादर्शनं सर्वधर्माणाम् । यया-भिज्ञया समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसमाधिविकुर्वितानि विकुर्वन् सर्वसत्त्वानां धर्मं देशयति । इदमुच्यते कुमार महाभिज्ञापरिकर्मेति ॥

N 404 / N 405

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां[10] गाथा अभाषत —

महाभिज्ञापरिकर्म अविवादेन देशितम् ।
विवादे यस्तु चरति सोद्गृह्णन् न विमुच्यते ॥ १ ॥
अभिज्ञा तस्य सा प्रज्ञा बौद्धं ज्ञानमचिन्तियम् ।
उद्ग्रहे यः स्थितो भोति ज्ञानं तस्य न विद्यते ॥ २ ॥
बहवोऽचिन्तिया धर्मा ये शब्देन प्रकाशिताः ।
यस्तत्र निविशेच्छब्दे संधाभाष्यं न जानति ॥ ३ ॥
संधा[11]भाष्यमजानानः किं संधाय[12] तु भाषितम् ।
अधर्मं भाषते धर्मं धर्मतायामशिक्षितः ॥ ४ ॥
लोकधातुसहस्रेषु ये मया सूत्र भाषिताः ।
नानाव्यञ्जन एकार्था न शक्यं परिकीर्तितुम् ॥ ५ ॥
एकं[13] पदार्थं चिन्तेत्वा सर्वे ते भोन्ति भाविताः[14] ।
यावन्तः सर्वबुद्धेहि बहु धर्माः प्रकाशिताः ॥ ६ ॥
नैरात्म्यं सर्वधर्माणां ये नरा अर्थकोविदाः ।
अस्मिन् पदे तु शिक्षित्वा बुद्धधर्मा न दुर्लभाः ॥ ७ ॥
सर्वधर्मा बुद्धधर्मा धर्मतायां य शिक्षिताः ।
ये धर्मतां प्रजानन्ति न[15] विरोधेन्ति धर्मताम् ॥ ८ ॥

N 406

---

१ AB तत्र for अथ. २ A om. खलु. ३ AB पुनरपि for पुनरेव. ४ After महासत्त्वेन, AB add सर्वधर्माणां. ५ B शोधयितुकामेन for धारयितु°. ६ Before समाधिः, B reads सर्वधर्मस्वभावविपश्चितः. ७ After स्वाध्यातव्यः, AB add: अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः. ८ A om. from सर्व° upto यदुत. ९ AB om. स्वभावः ... धर्माणाम्. १०. AB चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्येमं सर्वधर्माणां महाभिज्ञापरिकर्मनिर्देशं धर्मपर्यायं गाथाभिगीतेन विस्तारेण संप्रकाशयति स्म for इमा गाथा अभाषत. ११ B सत्त्वाभाष्यं for संधा°. १२ B किं सत्त्वा ये तु भाषितं for किं संधायतु. १३ B एवं for एकं. १४ B भाषिता for भाविताः. १५ A B न ते रोधन्ति for न विरोधेन्ति.

सर्वा[1] वाग् बुद्धवागेव सर्वशब्दो ह्यवस्तुकः।
दिशो दश गवेषित्वा बुद्धवाग् नैव लभ्यते॥ ९॥
एषा वाचा बुद्धवाचा गवेषित्वा दिशो दश॥
न लभ्यतेऽनुत्तरैषा न लब्धा न च लप्स्यते॥ १०॥
5 अनुत्तरा बुद्धवाचा बुद्धवाचा निरुत्तरा।
अणुर्न लप्स्यतेऽत्रेति तेनोक्तेयमनुत्तरा॥ ११॥
N 407 अणु नोत्पद्यते धर्मो अणुशब्देन देशितः।
अणुमात्रो न चो लब्धो लोके शब्देन देशितः॥ १२॥
अलब्धिर्लब्धधर्माणां लब्धौ[2] लब्धिर्न विद्यते।
10 य एवं धर्म जानन्ति बुध्यन्ते बोधिमुत्तमाम्॥ १३॥
ते बुद्धानुत्तरां बोधिं धर्मचक्रं प्रवर्तयी।
धर्मचक्रं प्रवर्तित्वा बुद्धधर्मान् प्रकाशयी॥ १४॥
बोधिसत्त्वाश्च बुध्यन्ते बुद्धज्ञानमनुत्तरम्।
तेन बुद्धा इति प्रोक्ता बुद्धज्ञाना प्रबोधनात्॥ १५॥
15 अभावो अप्रणिहितमानिमित्तं च शून्यता।
एभिर्विमोक्षद्वारेहिद्वारं बुद्धः प्रकाशयी॥ १६॥
चक्षुः श्रोत्रं च घ्राणं च जिह्वा कायो मनस्तथा।
एते शून्याः स्वभावेन संबुद्धैः संप्रकाशिताः॥ १७॥
एतादृशानां धर्माणां स्वभावं यः प्रजानति।
20 नासौ विवादं कुरुते ज्ञात्वा धर्माण लक्षणम्॥ १८॥
एष गोचरु शूराणां बोधिसत्त्वान तायिनाम्।
न ते कदाचित् काङ्क्षन्ति जानन्ते धर्मशून्यताम्॥ १९॥
N 408 धर्मस्वभावं जानाति बुद्धस्तेनोच्यते हि सः।
बोधये विनयी सत्त्वानप्रमेयाँ[3]नचिन्तियान्॥ २०॥
25 सत्कृतो[4] बुद्धशब्देन शील[5]शब्देन सो कृतः।
शीलशब्दो बुद्धशब्द उभौ तावेकलक्षणौ॥ २१॥
यावन्तः कीर्तिताः शब्दा हीनउत्कृष्टमध्यमाः।
समाहितैकशब्देन बुद्धशब्देन देशिताः॥ २२॥
न बुद्धधर्मा देशस्था न प्रदेशस्थ कीर्तिताः।
30 न चोत्पन्ना निरुद्धा वा एकत्वेन पृथक् तथा॥ २३॥

---

१ A सर्ववस्तुषु वागेव for सर्वा वाग्बुद्धवागेव. २ B लब्ध्वालब्धि for लब्धौ लब्धिः. ३ C सर्वधातु for अप्रमेयान्. A ४ यः कृत; for सत्कृतः. ५ B om. शीलशब्देन सो कृतः.

न ते नवाः पुराणा वा न तेषामस्ति मन्यना ।
न च नीला न पीता वा नावदाता न लोहिताः ॥ २४ ॥
अनाभिलाप्या अग्राह्या एवं घोषेण देशिताः ।
न च घोषस्य सा भूमिः प्रातिहार्यं मुनेरिदम् ॥ २५ ॥
अनास्रवा[१] हि ते धर्मा **नेन उच्यन्ति हि । 5
स्तृता अपर्यापन्ना दशदिशे एषा बुद्धान देशना ॥ २६ ॥
परिनिर्वृतस्य बुद्धस्य दृश्यते बुद्धविग्रहः ।
तत्स्थानं मनसीकुर्वन् प्रातिहार्यं स पश्यति ॥ २७ ॥
न चासौ लभ्यते सत्त्वो निर्वृतिर्येन स्पर्शिता[२] । N 409
एवं च देशितो धर्मो बहवः सत्त्व मोचिताः ॥ २८ ॥ 10
यथा चन्द्रश्च सूर्यश्च कांसपात्रीय दृश्यते ।
न च याति स्वकं विम्बमेवं धर्माण लक्षणम् ॥ २९ ॥
प्रतिभासोपमा धर्मा यैर्हि ज्ञाता[३] स्वभावतः ।
नैव ते रूपकायेन पश्यन्ते बुद्धविग्रहम् ॥ ३० ॥
अविग्रहो ह्ययं धर्मो विग्रहो नात्र कश्चन । 15
अविग्रहश्च यो धर्म एष बुद्धस्य विग्रहः ॥ ३१ ॥
धर्मकायेन पश्यन्ति ये ते पश्यन्ति नायकम् ।
धर्मकाया हि संबुद्धा एतत् संबुद्धदर्शनम् ॥ ३२ ॥
प्रतीत्य प्रतिनिर्दिष्टा अप्रति प्रतिदेशिताः ।
इमां गतिं विजानीत श्रामण्येन हि येऽर्थिकाः ॥ ३३ ॥ 20
अप्राप्ति[४] प्राप्ति निर्दिष्टा सत्त्वानां ज्ञात्व आशयम् ।
यो संधाभाष्योत्तरते न सो केन विहन्यते ॥ ३४ ॥
यस्य भोति मया[५] प्राप्तमप्राप्तं तेन चोच्यते ॥ N 410
येन श्रामण्यमप्राप्तं तेन श्रमण उच्यते ॥ ३५ ॥
कथं गम्भीरिमे धर्मा वक्ष्यन्ते ये न शिक्षिताः । 25
ते च गम्भीरनामेन न शक्यं परिकीर्तितुम् ॥ ३६ ॥
अवस्तुकाः पञ्च स्कन्धा अभूत्वा एत उत्थिताः ।
नात्र उत्थाप्यको ह्यस्ति यस्य स्कन्धाः समुत्थिताः ॥ ३७ ॥
यल्लक्षणाः पञ्च स्कन्धाः सर्वधर्मास्तल्लक्षणाः ।
तल्लक्षणास्ते निर्दिष्टा लक्षणं च न विद्यते ॥ ३८ ॥ 30

---

१ ABT om. st. 26. २ A देशिता ; B दर्शिता for स्पर्शिता. ३ AB ये हि ज्ञाता for यैर्हि ज्ञाता. ४ ABT om. st. 34. ५ B मयावासं for मया प्राप्तम्.

यथान्तरीक्षं गगनमेवं धर्माण लक्षणम् ।
पूर्वान्तमपरान्तं च प्रत्युत्पन्नं च पश्यतः ॥ ३९ ॥

अग्राह्यं गगनं प्रोक्तं ग्राह्यमत्र न लभ्यते ।
एष स्वभावो धर्माणामग्राह्यो गगनोपमः ॥ ४० ॥

5 एवं च देशिता धर्मा न श्रावको विपश्यति ।
यश्चो न पश्यती धर्मं तस्य धर्मा अचिन्तियाः ॥ ४१ ॥

अस्वभावा इमे धर्माः स्वभावैषां न लभ्यते ।
योगिनां गोचरो ह्येष ये युक्ता बुद्धबोधये ॥ ४२ ॥

N 411 य एवं जानाति धर्मान् स न धर्मेषु सज्जते[1] ।
10 असज्जमानो धर्मेषु धर्मसंज्ञा प्रबोधयी ॥ ४३ ॥

विभाविताः सर्वधर्मा बोधिसत्त्वेन तायिना ।
धर्मसंज्ञा विभावित्वा बुद्धधर्मान्न मन्यते ॥ ४४ ॥

अमन्यमाना हि सा कोटी कल्पेत्वा कोटि व्याहृता[2] ।
य एवं कोटिं जानाति कल्पकोटिं न मन्यते ॥ ४५ ॥

15 पुरिमां कोटि कल्पित्वा बालः संसारि संसरि ।
न चास्य लभ्यते स्थानं गवेषित्वा दिशो दश ॥ ४६ ॥

शून्यं ज्ञात्वा च संसारं बोधिसत्त्वो न सज्जते[3] ।
चरन्ति चैव बोध्यर्थं चरिस्तेषां न लभ्यते ॥ ४७ ॥

N 412 शकुनानां यथाकाशे पदं तेषां न लभ्यते ।
20 एवंस्वभावा सा बोधिर्बोधिसत्त्वैश्च बुध्यते ॥ ४८ ॥

यथा मायां विदर्शेति[4] मायाकारः सुशिक्षितः ।
नानाप्रकाररूपाणि न च रूपोपलभ्यते ॥ ४९ ॥

अलब्धिलब्धिर्नो मन्ये लब्धे लब्धिर्न विद्यते ।
मायोपमं च तज्ज्ञानं न मायायां च तत् स्थितम् ॥ ५० ॥

25 एवं शून्येषु धर्मेषु बालबुद्धिं विकल्पयेत् ।
विकल्पे चरमाणानां गतयः षट परायणम्[5] ॥ ५१ ॥

जातिजरोपगाः सत्त्वा जातिस्तेषां न क्षीयते ।
जातिमरणस्कन्धानां दुःखं तेषामनन्तकम् ॥ ५२ ॥

दुःखो जातिसंसारो बालबुद्धीहि कल्पितः ।
30 कल्पास्तेषां न क्षीयन्ते कल्पकोट्यश्च संसरी ॥ ५३ ॥

---

१ A लभ्यते for सज्जते. २ AB व्याकृता for व्याहृता. ३ AB न सज्जन्ते जिनौरसाः for बोधिसत्त्वो न सज्जते. ४ AB निदर्शेति. ५ AB परायणाः.

अयुक्ताः संप्रयुक्ताश्च कर्मयोगस्मि ते स्थिताः ।
कर्मणस्ते न मुच्यन्ते कर्मोपादानि ये रताः ॥ ५४ ॥
कर्मौघे वहतां तेषां कर्म न क्षीयते सदा ।   N 413
पुनः पुनश्च म्रीयन्ते मार[1]पक्षे स्थिताः सदा ॥ ५५ ॥
माराभिभूता दुष्प्रज्ञाः संक्लिष्टेन हि कर्मणा ।   5
अनुभोन्ति जातिमरणं तत्रतत्रोपपत्तिषु ॥ ५६ ॥
मरणं ते निगच्छन्ति अन्धा बालाः पृथग्जनाः ।
हन्यन्ते च विहन्यन्ते गतिश्चैषां न भद्रिका ॥ ५७ ॥
परस्परं च घातेन्ति शस्त्रेभिर्बालबुद्धयः ।
एवं प्रयुज्यमानानां दुःखं तेषां प्रवर्धते ॥ ५८ ॥   10
पुत्रा मह्यं धनं मह्यं बालबुद्धीहि कल्पितम् ।
असतं कर्म कल्पित्वा संसारो भूयु वर्धते ॥ ५९ ॥
संसारं वर्धयन्तस्ते संसरन्ति पृथग्जनाः ।
पृथक् पृथक् च गच्छन्ति तेन चोक्ताः पृथग्जनाः ॥ ६० ॥
पृथुधर्मा प्रवक्ष्यन्ति उज्झित्वा बुद्धशासनम् ।   15
न ते मोक्षं लभिष्यन्ति मारस्य वशमागताः ॥ ६१ ॥
कामानां कारणं बालाः स्त्रियं सेवन्ति पूतिकाम् ।   N 414
पूतिकां गति गच्छन्ति पतन्ते तेन दुर्गतिम् ॥ ६२ ॥
कामान्न बुद्धा वर्णेन्ति नापि स्त्रीणां निषेवणम् ।
महाभयोऽहिपाशोऽयमिस्त्रिपाशः सुदारुणः ॥ ६३ ॥   20
विवर्जयन्ति तं धीराश्चण्डमाशीविषं यथा ।
न विश्वसन्ति इस्त्रीणां नैष मार्गो हि बोधये ॥ ६४ ॥
भावेन्ति बोधिमार्गं च सर्व[2]बुद्धैर्निषेवितम् ।
भावयित्वा च तं मार्गं भोन्ति बुद्धा अनुत्तराः ॥ ६५ ॥[3]
अनुत्तराश्च ते युक्ता भोन्ति लोकस्य चेतियाः ।   25
अनुत्तरेण ज्ञानेन बुद्धा भोन्ति अनुत्तराः ॥ ६६ ॥
पोषधं च निषेवन्ति शीलस्कन्धे समादपी ।
समादपेन्ति बोधाय सत्त्वकोटीरचिन्तियाः ॥ ६७ ॥
कुर्वन्ति तेऽर्थं सत्त्वानामप्रमेयचिन्तियम् ।
ते ते शूरा महाप्रज्ञा ताडेन्त्यमृतदुन्दुभिम् ॥ ६८ ॥   30

---

१ AB मारपक्षास्थिता हि ये. २ AB पूर्व॰ for सर्व॰. ३ AB भोन्ति बुद्धा महायशाः for बोधिं बुध्यन्त्यनुत्तराम्.

कम्पेन्ति मारभवनं चालेन्ति मारकायिकान् ।
समादपेन्ति बोधाय मारकोटीरचिन्तियाः ॥ ६९ ॥
N 415 परवादीन्निगृह्णन्ति निर्जिनन्ति च तीर्थिकान् ।
कम्पेन्ति वसुधां सर्वां ससमुद्रां सपर्वताम् ॥ ७० ॥
5 विकुर्वमाणा कायेभिरनेकर्द्धिविकुर्वितैः ।
निदर्शेन्ति महाप्रज्ञाः प्रातिहार्यानचिन्तियान् ॥ ७१ ॥
क्षेत्रकोटी प्रकम्पेन्ति यथा गङ्गाय वालिका ।
पराजिनित्वा ते मारा बोधिं बुध्यन्त्यनुत्तराम् ॥ ७२ ॥
निर्मिण्वन्ति च ते वृक्षान् रतनैः सुविचित्रितान् ।
10 फलपुष्पेहि संयुक्तान् गन्धवन्तान् मनोरमान् ॥ ७३ ॥
प्रासादांश्च विमानानि कूटागारान् सहर्षिकान् ।
निर्मिण्वन्ति च ते शूराः पुष्करिण्यो मनोरमाः ॥ ७४ ॥
अष्टाङ्गजलसंपन्नाः स्वच्छाः शीता अनाविलाः ।
पिबन्ति ये ततो वारि तिस्रस्तृष्णा जहन्ति ते ॥ ७५ ॥
15 अविवर्त्याश्च ते भोन्ति पीत्वा वारि निरुत्तरम् ।
अनुत्तरेण ज्ञानेन भोन्ति बुद्धा अनुत्तराः ॥ ७६ ॥
N 416 अनुत्तरां गतिं शान्तां गच्छन्तीति विजानथ ।
इमां गतिमजानन्तः प्रनष्टाः सर्वतीर्थिकाः[1] ॥ ७७ ॥
ते च तद्रतिकाः[2] सत्त्वा ये तेषां भोन्ति निश्रिताः ।
20 पतिष्यन्ति महाघोरामवीचिमपरायणाः ॥ ७८ ॥
यास्तत्र वेदना घोरा न शक्यास्ताः प्रकीर्तितुम् ।
अहं च ताः प्रजानामि बोधिसत्त्वाश्च तायिनः ॥ ७९ ॥
ये चेह धर्मे काङ्क्षन्ति एवं गम्भीरि दुर्दृशे ।
अभूमिस्तत्र बालानामुपलम्भस्मि ये स्थिताः ॥ ८० ॥
25 निर्मिण्वन्ति वियूहांस्ते नैकरूपनिदर्शनान् ।
येन ते सर्वि गच्छन्ति बुद्धक्षेत्राननुत्तरान् ॥ ८१ ॥
यावन्त्यो बुद्धक्षेत्रेषु रूपनिर्हारसंपदः ।
सर्वास्ता इह दर्शेन्ति बोधिसत्त्वा महर्द्धिकाः ॥ ८२ ॥
महाधर्मेण[3] संनद्धा महावीरा महाबलाः ।
30 महाशून्यार्थवज्रेण प्रहाराणि ददन्ति ते ॥ ८३ ॥
रश्मिकोटिसहस्राणि यथा गङ्गाय वालिका ।
कायतो निश्चरन्त्येषां येभिर्लोकः प्रभासते ॥ ८४ ॥

---

१ AB औपलम्भिकाः for सर्वतीर्थिकाः. २ B तद्भागिकाः for तद्रतिकाः. ३ C महावर्षेण for °धर्मेण.

N 417

न ते स्त्रीष्वभिरज्यन्ते न च तेषां विरागता।
विभावितैतेषां संज्ञा इस्त्रिसंज्ञा स्वभावतः ॥ ८५ ॥
अशून्या बुद्धक्षेत्रास्ते येषु शूरा भवन्ति[1] ते।
किं तेषां मारु पापीयानन्तरायं करिष्यति ॥ ८६ ॥
दृष्टीकृतेषु ये स्थित्वा बहु बुद्धा विरागिताः। 5
व्यापादेन उपस्तब्धा इच्छालोभप्रतिस्थिताः[2] ॥ ८७ ॥
सर्वसंज्ञा विभावित्वा संज्ञावैवर्तिये स्थिताः।
य एवं ज्ञास्यते ज्ञानं बुद्धज्ञानमचिन्तियम् ॥ ८८ ॥
पूर्वान्तमपरान्तं च प्रत्युत्पन्नं च पश्यति।
एवं च देशिता धर्मा न चात्र किंचि देशितम् ॥ ८९ ॥ 10
न च ज्ञानेन जानाति न चाज्ञानेन सीदति।
ज्ञानाज्ञाने विकल्पेत्वा बुद्धज्ञानेति वुचति ॥ ९० ॥
विज्ञप्तिवाक्यसंकेतं बोधिसत्त्वः प्रजानति।
करोति अर्थं[3] सत्त्वानामप्रमेयमचिन्तियम् ॥ ९१ ॥
संज्ञा संजाननार्थेन उद्ग्रहेण निदर्शिता। 15 N 418
अनुद्ग्रहश्च सा संज्ञा विविक्तार्थेन देशिता ॥ ९२ ॥
यच्चो विविक्तं सा संज्ञा या विविक्ता स देशना।
संज्ञास्वभावो ज्ञातश्च एवं संज्ञा न भेष्यति ॥ ९३ ॥
प्रहास्याम इमां संज्ञां यस्य संज्ञा प्रवर्तते।
संज्ञा प्रपञ्चे चरति न स संज्ञातु मुच्यते ॥ ९४ ॥ 20
कस्येयं संज्ञा उत्पन्ना केन संज्ञा उत्पादिता।
केन सा स्पर्शिता संज्ञा केन संज्ञा निरोधिता ॥ ९५ ॥
धर्मो न लब्धो बुद्धेन यस्य संज्ञा उत्पद्यते ॥
इह चिन्तेथ तं अर्थं ततः संज्ञा न भेष्यति ॥ ९६ ॥
कदा[4] संज्ञा अनुत्पन्ना[5] कस्य संज्ञा विरुध्यते। 25 N 419
विमोक्ष चित्तचारस्य कथं तत्र उत्पद्यते ॥ ९७ ॥
यदा विमोक्षं स्पृशति सर्व चिन्ता अचिन्तिया।
अचिन्तिया यदा चिन्ता तदा भोति अचिन्तियः ॥ ९८ ॥
चिन्ताभूमौ स्थिहित्वान पूर्वमेव विचिन्तिता।
सर्वचिन्तां जहित्वान ततो भेष्यत्यचिन्तियः ॥ ९९ ॥ 30

---

१ AB वसन्ति for भवन्ति. २ After st. 87, AB add :
त एव मार विज्ञेय सर्वे दृष्टिप्रतिस्थिताः।
न तेषां मारः पापीयानन्तरायं प्रयुक्षते ॥
३ A सोऽर्थं ; B स्वार्थं for अर्थं. ४ B यद for कदा. ५ B उत्पन्ना for अनु°.

शुक्लधर्मविपाकोऽयमसंस्कारेण पश्यति।
एकक्षणेन जानाति सर्वसत्त्वविचिन्तितम्॥ १००॥
यथा सत्त्वास्तथा चिन्ता यथा चिन्ता तथा जिनाः।
अचिन्तियेन बुद्धेन इयं चिन्ता प्रकाशिता॥ १०१॥
5 यो रहो एकु चिन्तेति कदा चिन्ता न भेष्यति।
[1] न चिन्तां चिन्तयन्तस्य सर्वचिन्ता विगच्छति॥ १०२॥
N 420 च्युते मृते कालगते यस्य चिन्ता प्रवर्तते।
चिन्तानुसारि विज्ञानं नास्य[2] चिन्तान्तमुच्यते॥ १०३॥
ये स्थिता इन्द्रिसंज्ञायां रागस्तेषां प्रवर्तते।
10 विभाविताायां संज्ञायां न रागेणोपलिप्यते॥ १०४॥
इयं चिन्ता महाचिन्ता धर्मचिन्ता निरुत्तरा।
अनया धर्मचिन्ताय भूतचिन्ता प्रवर्तते॥ १०५॥
बहु अचिन्तिया चिन्ता दीर्घरात्रं विचिन्तिता।
न च चिन्ताक्षयो जातश्चिन्तयित्वा अयोनिशः॥ १०६॥
15 योऽसौ चिन्तयते नाम क्षये ज्ञानं न विद्यते।
न क्षयो भूमिज्ञानस्य क्षयस्यो एष धर्मता॥ १०७॥
घोषो वाक्पथ विज्ञप्तिः क्षयशब्देन देशिता।
निर्विशेषाश्च ते धर्मा यथा ज्ञानं तथा क्षयः॥ १०८॥
N 421 अनुत्पन्नानिरुद्धाश्च अनिमित्ता अलक्षणाः।
20 कल्पकोटिं पि भाषित्वा अनिमित्तेन देशिताः॥ १०९॥
सर्वभावान् विभावित्वा अभावे ये प्रतिष्ठिताः।
न चान्यो दर्शितो भावो नाभावोऽन्यो निदर्शितः॥ ११०॥
विज्ञप्ता भावशब्देन अभावस्य प्रकाशना।
न चासौ सर्वबुद्धेहि अभावः शक्यु पश्यितुम्॥ १११॥
25 यो भावः सर्वभावानामभाव एष दर्शितः।
एवं भावान् विजानित्वा अभावो भोति दर्शितः॥ ११२॥
नासौ स्पर्शयितुं शक्यमभावो जातु केनचित्।
स्पर्शनात्तु अभावस्य निर्वृति[3] एष देशिता॥ ११३॥
अहं बुद्धो भवेल्लोके यस्यैषा हि मतिर्भवेत्।
30 न जातु भवतृष्णार्तो बोधिं बुध्येत पण्डितः॥ ११४॥
न कंचि धर्म प्रार्थेति बोधिसत्त्वः समाहितः।
निष्किंचना निराभोगा[4] एषा बोधीति उच्यते॥ ११५॥

---

१ A om. this line. २ A om. this line. ३ B संवृती for निर्वृति. ४ A निरालम्बा for निराभोगा.

बहू एवं प्रवक्ष्यन्ति वयं बोधाय प्रस्थिताः ।　　N 422
इमां गतिमजानन्तो दूरे ते बुद्धबोधये ॥ ११६ ॥
शब्देन देशिता धर्माः सर्वे संस्कार शून्यकाः ।
यश्च स्वभावः शब्दस्य[1] गम्भीरः सूक्ष्म दुर्दशः ॥ ११७ ॥
महाभिज्ञाय निर्देश इदं सूत्रं प्रवुच्चति ।　　5
अर्थाय बोधिसत्त्वानां सर्वबुद्धेहि देशितम् ॥ ११८ ॥
प्रतिपक्षा हतास्तेषां यावन्तः सांक्लिेशिकाः ।
प्रतिष्ठिता अभिज्ञासु ऋद्धिस्तेषां सुभाविता ॥ ११९ ॥
स्थिताः प्रणिधिज्ञानस्मिंस्तच्च ज्ञानं विभावितम् ।
अतृप्तिर्लब्धज्ञानस्य अप्रमेया अचिन्तिया ॥ १२० ॥　　10
न तेषामभिसंस्कारः समाधी रिद्धिकारणम् ।
विपाक एष शूराणां नित्यकालं समाहितः ॥ १२१ ॥
विपाकजाये ऋद्धीये गच्छन्ती क्षेत्रकोटयः ।
पश्यन्ति लोकप्रद्योतान् यथा गङ्गाय वालिका ॥ १२२ ॥
उपपत्तिश्च्युतिस्तेषां यथा चित्तस्य वर्तते ।　　15　　N 423
चित्तस्य वशितां प्राप्ताः कायस्तेषां प्रभास्वरः ॥ १२३ ॥
भावनामयि ऋद्धीये ये स्थिता बुद्धश्रावकाः ।
तेभिः संस्कारऋद्धीये कलां नायान्ति षोडशीम् ॥ १२४ ॥
न तेषां सर्वदेवेभिराशयः शक्यु जानितुम् ।
अन्यत्र लोकनाथेभ्यो ये वा तेषां समे स्थिताः ॥ १२५ ॥　　20
न तेषामस्ति खालित्यं न चैव पलितं शिरे ।
औदारिका जरा नास्ति न दुःखमरणं तथा ॥ १२६ ॥
संशयो विमतिर्नास्ति काङ्क्षा तेषां न विद्यते ।
रात्रिंदिवं गवेषन्ति सूत्रकोटीशतानि ते ॥ १२७ ॥
प्रहीणानुशयास्तेषां यावन्तः सांकिलेशिकाः ।　　25
समचित्ताः सदा भोन्ति सर्वसत्त्वान तेऽन्तिके ॥ १२८ ॥
समाधिकोटिनियुतां निर्दिशन्ति दशद्दिशे ।
प्रश्नकोटीसहस्राणि व्याकुर्वन् ह्यनवस्थिताः ॥ १२९ ॥
स्त्रीसंज्ञा पुरुषसंज्ञा च सर्वसंज्ञा विभाविताः ।
स्थिता अभावसंज्ञायां देशेन्ति भूतनिश्चयम् ॥ १३० ॥　　30
परिशुद्धेन ज्ञानेन यथावद्धर्मदेशकाः ।
धर्मसंगीत्याभियुक्ताः समाधिज्ञानगोचराः ॥ १३१ ॥

---

१ A शून्यस्य for शब्दस्य.

N 424

यापि ध्यानचरिस्तेषां नासौ भावप्रतिष्ठिता।
अवन्ध्यं वचनं तेषामवन्ध्या धर्मदेशना ॥ १३२ ॥
सुलब्धं तेन मानुष्यं प्रहीणाः सर्वि अक्षणाः।
कृतज्ञाः सर्वबुद्धानां येषां सूत्रमिदं प्रियम् ॥ १३३ ॥
5 कल्पा अचिन्तियास्तेहि ये संसाराचु छोरिताः।
यैरितः सूत्रश्रेष्ठातो[1] धृता गाथा चतुष्पदा ॥ १३४ ॥
दृष्टास्ते सर्वबुद्धेहि तैस्ते बुद्धाश्च सत्कृताः।
क्षिप्रं च बोधिं प्राप्स्यन्ति तेषां सूत्रमिदं प्रियम् ॥ १३५ ॥
न तेषां काङ्क्ष विमती सर्वधर्मेषु भेष्यती।
10 आसन्ना निर्वृतिस्तेषां येषां सूत्रमिदं प्रियम् ॥ १३६ ॥
दृष्टस्तेहि महावीरो गृध्रकूटे तथागतः।
सर्वे व्याकृतु बुद्धेन द्रक्ष्यन्ति मैत्रकं जिनम् ॥ १३७ ॥
N 425 दृष्ट्वा मैत्रेय संबुद्धं लप्स्यन्ते[2] क्षान्ति भद्रिकाम्।
ये केचि क्षयकालस्मिन्निह सूत्रे प्रतिष्ठिताः ॥ १३८ ॥
15 स्थितास्ते भूतकोटीये भूतकोटिरचिन्तिया।
अचिन्तियायां कोटीये काङ्क्षा तेषां न विद्यते ॥ १३९ ॥
न तेषां विद्यते काङ्क्षा अणुमात्रापि सर्वशः।
अणुमात्रे प्रहीणेऽस्मिन् बोधिस्तेषां न दुर्लभा ॥ १४० ॥
चरतां दुष्करं चैव क्षयकाले सुभैरवे।
20 शिक्षित्व सूत्ररत्नेऽस्मिन् प्रतिभानस्मि अक्षयम्[3] ॥ १४१ ॥
इदं सूत्रं प्रियं[4] कृत्वा बुद्धानां गञ्जरक्षकाः।
सर्वबुद्धानियं पूजा धर्मपूजा अचिन्तिया १४२ ॥
न[5] तेषां दुर्लभं ज्ञानं बुद्धज्ञानमचिन्तियम्।
धारयिष्यन्तिदं सूत्रं क्षयकालेस्मि दारुणे ॥ १४३ ॥
N 426 25 येभिश्च पूर्वबुद्धानामिमे सूत्रान्त धारिताः।
तेषां कायगता एते क्षयकाले प्रवर्तिषु ॥ १४४ ॥
ते ते नादं नदिष्यन्ति बुद्धानां क्षेत्रकोटिषु।
संमुखं लोकनाथानां शाक्यसिंहस्य या चरी ॥ १४५ ॥
सिंहनादं नदन्तस्ते बुद्धनादमचिन्तियम्[6]।
30 अनन्तप्रतिभानेन वक्ष्यन्ते बोधिमुत्तमाम् ॥ १४६ ॥

---

१ AB सूत्ररत्नातो for °श्रेष्ठातो. २ A लप्स्यन्ति. ३ After अक्षयम्, C reads : ततः पूजित संबुद्धा भविष्यन्ति सश्रावकाः. ४ AB प्रवर्तित्वा for प्रियं कृत्वा. ५ B om. this line. ६ AB बुद्धानां पुरतः सदा for बुद्धनादमचिन्तियम्.

ते ते व्याकृत बुद्धेन इक्ष्वाकुकुलसंभवाः।
ये रक्षिष्यन्तिमां बोधिं क्षयकाले महाभये ॥ १४७ ॥

ते ते रूपेण संपन्ना लक्षणेहि विचित्रिताः।
विकुर्वमाणा यास्यन्ति बुद्धकोटीय वन्दकाः ॥ १४८ ॥

मायोपमेहि[1] पुष्पेहि हेमवर्णनिदर्शनैः। 5
रूप्यामयेहि पुष्पेहि वैदूर्यस्फटिकेहि च ॥ १४९ ॥

सर्वाणि रत्नजातानि प्रादुर्भोन्त्येषु पाणिषु।
यैराकिरन्ति संबुद्धान् बोधिमार्गगवेषकाः ॥ १५० ॥

चित्रा नानाविधा पूजा वाद्यनिर्हारसंपदा[2]। N 427
निश्चरी रोमकूपेभ्यो यथा गङ्गाय वालिकाः ॥ १५१ ॥ 10

ये च शृण्वन्ति तं शब्दं सत्त्वकोट्यो अचिन्तियाः।
भवन्त्यविनिवर्त्यास्ते बुद्धज्ञाने अनुत्तरे ॥ १५२ ॥

तेषां च बुद्धकोटीनां वर्णं भाषन्त्यचिन्तियम्।
अचिन्तियेषु क्षेत्रेषु तेषां शब्दः श्रुणीयति ॥ १५३ ॥

ये च शृण्वन्ति तं शब्दं तेषां संज्ञा निरुध्यते। 15
निरोधितायां संज्ञाया बुद्धान् पश्यन्त्यनल्पकान् ॥ १५४ ॥

एतादृशेन ज्ञानेन चरित्वा बोधिचारिकाम् ॥
कृत्वार्थं सर्वसत्त्वानां भवन्त्यर्थकरा जिनाः ॥ १५५ ॥

गुणानुशंसा इत्येते या लभन्ते ह पण्डिताः।
अन्ये अपरिमाणाश्च यैरियं[3] बोधि धारिता ॥ १५६ ॥ 20

मातृग्रामोऽपिदं सूत्रं श्रुत्वा गाथापि धारयेत्।
विवर्तयित्वा[4] स्त्रीभावं स भवेद् धर्मभाणकः ॥ १५७ ॥

न सा पुनोऽपि स्त्रीभावमितः पश्चाद् ग्रहीष्यति।
भवेत् प्रासादिको नित्यं लक्षणैः समलंकृतः ॥ १५८ ॥

श्रेष्ठेऽथ इह सूत्रस्मिन् गुणाः श्रेष्ठाः प्रकाशिताः। 25 N 428
तेऽस्य सर्वे भविष्यन्ति क्षिप्रं बोधिं च प्राप्स्यते ॥ १५९ ॥

विशारदश्च सो नित्यं भोति सर्वासु जातिषु।
धारयित्वा इदं सूत्रं बोधिसत्त्वान[5] गोचरम् ॥ १६० ॥

जनको बोधिसत्त्वानां समाधिः शान्त भाषितः।
य इच्छेद् बुद्धितुं बोधिमिदं सूत्रं प्रवर्तयेत् ॥ १६१ ॥ 30

---

१ AB मायामयेहि for मायोपमेहि. २ AB °संपदः for °संपदा. ३ AB समाधियेहि धारितः for यैरियं बोधि धारिता. ४ AB विवर्जयित्वा for विवर्तयित्वा. ५ A सर्वबुद्धान for बोधिसत्त्वान.

आसन्नास्ते मुनीन्द्राणामासन्ना बुद्धबोधये ।
लप्स्यन्ति नचिरेणेमां भूमिं शान्तां समाहिताः ॥ १६२ ॥

इह बोधीय ते शूरा बोधिसत्त्वाः स्थिताः सदा ।
पश्यन्ति बुद्धकोटीयो यथा गङ्गाय वालिकाः ॥ १६३ ॥

राजा भवित्वा महीपति चक्रवर्ती
दृष्ट्वा च बुद्धान् विरजान् सुशान्तचित्तान् ।
गाथाशतैस्तां स्तविष्यति लोकनाथान्
स लभित्व शान्तं[1] इमु विरजं समाधिम् ॥ १६४ ॥

सो पूज कृत्व अतुलिय नायकानां
सुमहायशानां देवनरोत्तमानाम् ।
मुक्त्वा स राज्यं यथरिव खेटपिण्डं
शुद्धो विशुद्धश्चरिष्यति ब्रह्मचर्यम् ॥ १६५ ॥

स प्रव्रजित्व जिनवर[2]शासनस्मिं
लब्ध्वापि चैतं विरजु समाधि शान्तम् ॥
कल्याणवाक्यो मधुरगिरः स भूत्वा
अधिष्ठातु धीमान् भविष्यति सूत्रकोट्याः ॥ १६६ ॥

शून्यानिमित्तं परमप्रणीतु शान्तं
धर्मं प्रशान्तं चर निपुणं असङ्गम्[3] ।
स्वभावशून्यं सद विरजं प्रशान्तं
समाधिप्राप्त्या बहु जनि संप्रकाशयी ॥ १६७ ॥

गम्भीरबुद्धी सततमनन्तबुद्धी
विस्तीर्णबुद्धी अपरिमितार्थबुद्धी ।
गम्भीर शान्तं लभिय इमं समाधि-
मालोकप्राप्तो भविष्यति सर्वलोके ॥ १६८ ॥

शुचिश्च नित्यं भविष्यति ब्रह्मचारी
स निरामगन्धः सततमसंकिलिष्टः ।
अन्यांश्च तत्र स्थपिष्यति सत्त्वकोट्यो
लब्ध्वा प्रशान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १६९ ॥

स सुतीक्ष्णप्रज्ञो भविष्यति श्रेष्ठप्रज्ञः
श्रुतिसागरोऽसौ नित्यमनन्तबुद्धिः ।
कल्याणवाक्यो मतिकुशलो विधिज्ञो
धारित्व शान्तिं इमु विरजं समाधिम् ॥ १७० ॥

---

१ C भूमिं for शान्तं. २ AB मुनिवर° for जिनवर°. ३, AB असङ्गः,

ये कर्मस्थाना तथरिव शिल्पस्थाना
भैषज्यस्थानास्तथरिव औषधीनाम्।
सर्वत्र धीरो भविष्यति पारप्राप्तो
धारित्व सूत्रं इमु विरजं समाधिम्॥ १७१॥
काव्येषु शास्त्रेषु तथपि च हास्यलास्ये 5
नृत्येऽथ[1] गीते सुकुशल पारप्राप्तः।
आचार्यु लोके भविष्यति नित्यकालं N 431
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम्॥ १७२॥
परिवारवान् सो भविष्यति नित्यकालं
स अभेद्यपक्षः सद सहितः समग्रः[2]। 10
चरमाणु श्रेष्ठां वरां शिव बोधिचर्यां
धारित्व सूत्रं इमु विरजं समाधिम्॥ १७३॥
शोकाथ शल्या तथरिव चित्तपीडा
नो तस्य जातु भविष्यति पण्डितस्य।
आरोग्यप्राप्तो भविष्यति सर्वकालं 15
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम्॥ १७४॥
ये कायशूलास्तथरिव चित्तशूलाः
ये दन्तशूलास्तथपि च शीर्षशूलाः।
नो तस्य भोन्ती व्याधयु जीवलोके
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम्॥ १७५॥ 20
यावन्त रोगा बहुविध मर्तलोके
ये कायरोगास्तथरिव[3] चित्तरोगाः।
ते तस्य रोगाः सतत न जातु भोन्ति N 432
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम्॥ १७६॥
चित्तस्य वा ये बहुविधु यत्क्लिेशाः 25
काये वापि बहुविध रोगजाताः।
ते तस्य नास्ती बहुविध संक्लिेशा
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम्[4]॥ १७७॥
यथन्तरीक्षं गगनमनोपलिप्तं
प्रकृतिविशुद्धं त्रिमल प्रभास्वरं च। 30

---

१ AB नृत्येषु गीतेषु for नृत्येऽथ गीते. २ C समाहितः for समग्रः. ३ AB तथापि च for तथरिव.
४ After st. 177, A adds:
चन्द्रस्य आभा तथरिव सूर्यआभा
शुद्धा अग्राह्या भवति प्रभास्वरा। =St. 179.

चित्तं तथैव भवति विशुद्ध तस्यो
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १७८ ॥

चन्द्रस्य[1] आभा तथरिव सूर्यआभा
शुद्धा अग्राह्या भवति प्रभास्वराश्च ।
5 चित्तं तथैव भवति प्रभास्वरं च
धारित्व शान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १७९ ॥

यथ अन्तरीक्षं न सुकरु चित्रणाय
रङ्गान्[2] गृहीत्वा बहुविध नैकरूपान् ।
N 433 चित्तं तथैव न सुकरु चित्रितुं
10 सेवेत्व[3] शान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १८० ॥

वातो यथैव चतुर्दिश वायमानो
असज्जमानो व्रजति दिशः समन्तात् ।
वातसमाना भवति स चित्तधारा
जगि सो असक्तो व्रजति अनोपलिप्तः ॥ १८१ ॥

15 जालेन शक्यं गृह्णितु वायमानः
पाशेन चापी बन्धितु शक्य वातः ।
नो तस्य चित्तं सुकरु विजाननाय
भावेत्व शान्तमिमु विरजं समाधिम् ॥ १८२ ॥

प्रतिभासु शक्यं जलगत गृह्णनाय
20 संप्राप्तु तोयं तथपि च तैलपात्रे ।
नो तस्य चित्तं सुकरु विज्ञाननाय[4]
भावेत्व शान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १८३ ॥

N 434 गर्जन्ति[5] मेघा विद्युलता चरन्ता
शक्यं ग्रहीतु पाणिन मानुषेण ।
25 नो तस्य चित्तं सुकरु प्रमाणु ज्ञातुं
भावेत्व शान्तं इमु विरजं समाधिम् ॥ १८४ ॥

सत्त्वान शक्यं रुतरवितं ग्रहीतुं
ये सन्ति सत्त्वा दशदिशि बुद्धक्षेत्र ।
चित्तस्य तस्यो न सुकरु ज्ञातु कोटिं
30 समाधिलब्धो यद भवि बोधिसत्त्वः ॥ १८५ ॥

---

१ A चन्द्रप्रभो तथपि च सूर्यआभा for the line. २ B बहून् for रङ्गान्. ३ AB धारित्व for सेवेत्व. ४ AB प्रजाननायै for विजा°. ५. A om. St. 184.

सो तां लभित्व विरजं समाधिभूमिं[1]
असंकिलिष्टो भवति अनोपलिप्तः ।
नो तस्य भूयो त्रिभवि निवेश जातु
अनेन लब्धो भवति समाधि शान्तः ॥ १८६ ॥
नो कामलोलो न च पुन रूपलोलो   5
न इस्त्रिलोलो न च पुन भ्रान्तचित्तः ।
शान्तः प्रशान्तो भवति अनोपलिप्तो
यद भोति लब्धो अयु विरजः समाधिः ॥ १८७ ॥
न पुत्रलोलो न च पुन धीतलोलो
नो भार्यलोलो न च परिवारलोलः ।   10
सुशान्तचारी भवति अनोपलिप्तो   N 435
यद भोति लब्धो अयु विरजः समाधिः ॥ १८८ ॥
न हिरण्यलोलो न च पुनरर्थलोलो
न स्वर्गलोलो धनरतनेष्वसक्तः ।
सुविशुद्धचित्तो भवति स निर्विकल्पः   15
समाधिप्राप्तो अयु भवती विशेषः ॥ १८९ ॥
न स्वर्गहेतोश्चरति स ब्रह्मचर्यं
न स्वर्गलोलो ददति सदा नु विज्ञः ।
संबोधिकामः[3] कुशलचरिं चरन्तः
समाधिप्राप्तो अयु भवती विशेषः ॥ १९० ॥   20
नो राज्यहेतोश्चरति तपो व्रतं वा
नैश्वर्यमर्थास्त्रिभुवनि प्रार्थमानः ।
संबोधिलोलो बहुजनहिताय
निष्पादयी सो इमु विरजं समाधिम्[4] ॥ १९१ ॥
नो तस्य रागो जनयति जातु पीडां   25   N 436
यो न स्त्रीलोलो सो भवति भ्रान्तचित्तः ।
तथापि तेन प्रकृतिप्रज्ञाय रागो   N 437
लभित्व एतं विरजु समाधि शान्तम् ॥ १९२ ॥
नो[5] तस्य दोषो जनयति जातु पीडां
व्यापादु येनो[6] प्रतिघमथो करेय्य ।   30

---

१ A om. st. 184. २ AB शान्तं for °भूमिं. ३ AB संबोधिकामो ददति स बोधिसत्त्वः for the line. ४ After st. 191, ABT read a passage given in App. I (No. 26). ५ B om. st. 193. ६ AB प्रमथितु पण्डितेन for प्रतिघमथो करेय्य.

मैत्राय तेनो निहत स दोषधातु
प्रतिलभ्य एतं विरजु समाधि शान्तम् ॥ १९३ ॥

नो तस्य मोहो जनयति जातु पीडां
प्रज्ञाय तेनो निहत स मोह अविद्या ।
5 तं ज्ञातु लब्धं वितिमिरमप्रमेयं
समाधिप्राप्ते[1] इमि गुण अप्रमेयाः ॥ १९४ ॥

N 438 अशुभाय रागः सतत सुनिगृहीतो
मैत्र्याय दोषो निहतु सदा अशेषः ।
प्रज्ञाय मोहो विधमिय क्लेशजालं
10 समाधिप्राप्तः प्रतपति सर्वलोके ॥ १९५ ॥

नो तस्य मिद्धं जनयति जातु पीडां
सुभाविता से विविध उत्क्लिलेशाः ।
अनोपलिप्तो भवति च विप्रमुक्तः
समाधिप्राप्ते इमि गुण अप्रमेयाः ॥ १९६ ॥

15 नो तस्य मोहो[2] जनयति जातु पीडां
तथा हि त्यागे अभिरतु नित्यकालम् ।
सर्वस्वत्यागी भवति सुखस्य दाता
य इमं समाधिं धारयति बोधिसत्त्वः ॥ १९७ ॥

स्थामेनुपेतो भवति अनोपमेयो
20 स बलेनुपेतो भवति नित्यकालम् ।
नो तस्य लोके भवति समः[3] कदाचिद्
य इमं समाधिं धारयति बोधिसत्त्वः ॥ १९८ ॥

N 439 यदापि राजा स भवति चक्रवर्ती
मनुजानु लोके उपगत जम्बुद्वीपे ।
25 तदापि[4] भोती बहुजनपूजनीयो
विशेषप्राप्तो मतिम[5] विशिष्टप्रज्ञः ॥ १९९ ॥

ये भोन्ति मुख्याः कुलरतना विशिष्टाः
सुप्रभूतभोगा बहुजनस्वापतेयाः ।
यत्राश्व हस्ती रथवर युग्ययाना
30 हिरण्यस्वर्णं मणिरतनं प्रभूतम् ॥ २०० ॥

---

१ AB °लब्धे for °प्राप्ते. २ AB लोभो for मोहो. ३ AB समोऽन्य कश्चित् for समः कदाचिद्. ४ AB सदापि for तदापि. ५ A वितिमिर श्रेष्ठप्रज्ञः for मतिम विशिष्टप्रज्ञः.

ये श्राद्ध भोन्ती इह वरबुद्धज्ञाने
　　ते जम्बुद्वीपे कुलरतनाभियुक्ताः ।
तत्रोपपन्नः कुलरतने विशिष्टे
　　करोति सोऽर्थं सुविपुल ज्ञातिसंघे ॥ २०१ ॥

अश्राद्ध ये वा इह कुल जम्बुद्वीपे　　5
　　श्रद्धां स तेषां जनयति अप्रमत्तः ।
यं बोधिचित्ते प्रतिष्ठति सत्त्वे¹काये
　　ते बुद्ध भोन्ती जिनप्रवरः स्वयंभूः ॥ २०२ ॥

ते च स्पृशित्व अतुलियमग्रबोधिं　　N 440
　　चक्रं प्रवर्तेन्त्यसदृश बुद्धक्षेत्रे ।　　10
ये चो विजानी इमु तद धर्मचक्रं
　　अनुत्पत्तिधर्मे निखिल ते संप्रतिष्ठी ॥ २०३ ॥

सुबहुकराश्चो अमि तद बोधिसत्त्वाः
　　सत्त्वान भोन्ति सततु ते पूजनीयाः ।
करोन्ति तेऽर्थं अतुलिय नित्यकालं　　15
　　सत्त्वान चक्षुर्वितिमिरु ते जनेन्ति ॥ २०४ ॥

बहव शतसहस्राः सत्त्वकोटी अनन्ता
　　येष कुशलमूला भोन्ति तत्र श्रुणित्वा ।
ते अपि प्रतिलभन्ते उत्तमं बोधिचित्तं　　N 441
　　यद जिनु अनुशासी बोधिसत्त्वं महात्मा ॥ २०५ ॥　　20

³अशून्यक्षेत्रा प्रमुदित भोन्ति नित्यं
　　निरुपलेपा अमि तद बुद्ध भोन्ती ।
यत्र स्थिहन्ती इमि तद बोधिसत्त्वाः
　　सत्त्वानमर्थं अपरिमितं करोन्ति ॥ २०६ ॥

रक्षन्ति शीलं असदृशु ब्रह्मचर्यं　　25
　　भावी समाधी विपुलमनन्तकल्पान् ।
ध्याने विमोक्षे सुनिश्रित नित्यकालं
　　ते बोधिसत्त्वा भवि सद बुद्धपुत्राः ॥ २०७ ॥

ते ऋद्धिपादान् सततु निषेवमाणा
　　क्षेत्राणि गत्वा बहु विविधाननन्तान् ।

---

१ AB सत्त्वकायं; C सत्त्वकाले for सत्त्वकाये. २ T om. st. 205. ३ AB ये बोधिसत्त्वाः प्रमुदित मैत्रचित्ता for the line.

N 442 शृण्वन्ति धर्मं सुगतवरप्रभाषं
सर्वं च गृह्णी प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ २०८ ॥
प्रभाषि सूत्रानपरिमितानन्तान्
ये धारणीये प्रतिष्ठितु बोधिसत्त्वाः ।
5 सत्त्वान अर्थं अपरिमितं करोन्ति
ये धारणीये प्रतिष्ठितु बोधिसत्त्वाः ॥ २०९ ॥
च्युतोपपादं जानाति सत्त्वानामागतिं गतिम् ।
यादृशं तैः कृतं कर्म विपाकोऽपि च तादृशः ॥ २१० ॥
कर्मणो न च संक्रान्तिरणुमात्रापि लभ्यते ।
10 तेऽपि तेषां विजानन्ति[1] बोधिसत्त्वा महायशाः ॥ २११ ॥
शून्यता च महात्मानां विहारो भोति उत्तमः ।
स्थापयन्ति महायाने सत्त्वकोटीरचिन्तियाः ॥ २१२ ॥
न तेषां[2]मोवदन्तानां सत्त्वसंज्ञा प्रवर्तते ।
अप्रवृत्तिं च धर्माणां बोधिसत्त्वाः प्रकाशयी ॥ २१३ ॥
15 न प्रकाशयतां धर्माणुपलम्भः प्रवर्तते ।
शून्याविहारिणो भोन्ति दृढज्ञाने प्रतिष्ठिताः ॥ २१४ ॥
N 443 उद्दिश्येमं समाधिं च विहारं सर्वशास्तुनाम् ।
न तेषां वर्तते[3] संज्ञा इस्त्रिसंज्ञा स्वभावता[4] ॥ २१५ ॥
ईस्त्रिसंज्ञां[5] विभावित्वा बोधिमण्डे निषीदति ।
20 बोधिमण्डे निषीदित्वा मारसंज्ञा निवर्तते[6] ॥ २१६ ॥
न चात्र पश्यते मारं मारसैन्यं च पण्डितः ।
न च पश्यति मारस्य तिस्रो दुहितरोऽपि सः ॥ २१७ ॥
बोधिमण्डे निषण्णस्य सर्वसंज्ञा प्रहीयते ।
सर्वसंज्ञाप्रहीणस्य सर्वा कम्पति मेदिनी ॥ २१८ ॥
25 सुमेरवः समुद्राश्च याव सन्ति दशा दिशे ।
तं च सत्त्वा विजानन्ति सर्वदिक्षु दशस्वपि ॥ २१९ ॥
बोधिसत्त्वस्य ऋद्ध्येयं मेदिनी संप्रकम्पिता ।
षड्विकारं तदा काले बुध्यतो बोधिमुत्तमाम् ॥ २२० ॥
यावन्तः संस्कृता धर्मा ये च धर्मा असंस्कृताः ।
30 सर्वांस्तान् बुध्यते धर्मान् धर्मशब्देन देशितान् ॥ २२१ ॥

---

१ A B प्रजानन्ति for विजानन्ति. २ A B चैषाम् for तेषाम्. ३ B वर्धते for वर्तते. ४ A विभावित for स्वभावता. ५ A om. this line. ६ A विवर्धते ; B विवर्तते for निवर्तते.

न चात्र बुध्यते कश्चित् सिंहनादश्च वर्तते । N 444
वर्तनीयं विजानित्वा भोति बुद्धः प्रभाकरः ॥ २२२ ॥
प्रतीत्य धर्मा वर्तन्ते उत्पद्यन्ते प्रतीत्य च ।
प्रतीत्यतां यद्धर्माणां सर्वे जानन्ति ते विदुः ॥ २२३ ॥
विधिज्ञाः सर्वधर्मेषु शून्यताया गतिंगताः । 5
गतिं च ते प्रजानन्ति सर्वधर्मगतिंगताः ॥ २२४ ॥
गतिमेतां गवेषित्वा बोधिसत्त्वो न लभ्यते ।
येनैषा सर्वबुद्धानां ज्ञाता गतिरचिन्तिया ॥ २२५ ॥
स तां गतिं गतो भोति यः सर्वां गति जानति ।
सर्वस्य माया उच्छिन्ना ज्ञात्वा सद्धर्मलक्षणम्[१] ॥ २२६ ॥ 10
बोधिमण्डे निषीदित्वा सिंहनादं नदी तथा । N 445
विज्ञापयी क्षेत्रकोटीरप्रमेया अचिन्तियाः ॥ २२७ ॥
तांश्च प्रकम्पयी सर्वा[२] बुद्धवीरा महायशाः ।
यथ वैनयिकान्[३] सत्त्वान् विनेती सत्त्वसारथिः ॥ २२८ ॥
स्पृशित्वा उत्तमां बोधिं बोधिमण्डात्तु उत्थितः । 15
विनेयान् विनयेत् सत्त्वानप्रमेयानचिन्तियान् ॥ २२९ ॥
ततो निर्मिणि संबुद्धो अनन्तान् बुद्धनिर्मितान् ।
क्षेत्रकोटीसहस्राणि गच्छन्ती धर्मदेशकाः ॥ २३० ॥
स्थापयन्त्यग्रबोधीये सत्त्वकोटीरचिन्तियाः ।
देशयन्त्युत्तमं धर्मं हितार्थं सर्वप्राणिनाम् ॥ २३१ ॥ 20
ईदृशं[४] तन्महाज्ञानं बुद्धज्ञानमचिन्तियम् ।
तस्माज्जनयथ च्छन्दं बोधिच्छन्दमनुत्तरम् ॥ २३२ ॥
जनेथ गौरवं बुद्धे धर्मे संघे गुणोत्तमे ।
बोधिसत्त्वान शूराणां बोधिमग्र्यां निषेवतां[५]म् ॥ २३३ ॥
अनोलीनेन चित्तेन सत्करोथ अतन्द्रिताः । 25
भविष्यथ ततो बुद्धा नचिरेण प्रभाकराः ॥ २३४ ॥
ये च क्षेत्रसहस्रेषु बोधिसत्त्वा इहागताः । N 446
पश्यन्ति लोकप्रद्योतं धर्मं देशेन्तमुत्तमम् ॥ २३५ ॥
ओकिरन्ति महावीरा महारत्नेहि नायकम् ।
मान्दारवेहि पुष्पेहि ओकिरी बोधिकारणात् ॥ २३६ ॥ 30

१ After st. 226, AB add:
सद्धर्मलक्षणं ज्ञात्वा सर्वक्षेत्रान् विलोकयि ।
सर्वक्षेत्रान् विलोकित्वा बोधिमण्डे निषीदति ॥

२ AB क्षेत्रात् for सर्वा. ३ AB वैनायिकान्; C नैरयिकान्. ४ B om. this line. ५ AB गवेषताम् for निषेवताम्.

अलंकरोन्तिदं क्षेत्रं बुद्धक्षेत्रमनुत्तरम् ।
रत्नजालेन च्छादेन्ति समन्तेन दिशो दश ॥ २३७ ॥
पताका अवसक्ताश्च उच्छ्रिता ध्वजकोटयः ।
अलंकारैरनन्तैश्च इदं क्षेत्रं[1]मलंकृतम् ॥ २३८ ॥
5 कूटागारांश्च मापेन्ति सर्वरत्नविचित्रितान् ।
प्रासादहर्म्यनिर्यूहानसंख्येयान् मनोरमान् ॥ २३९ ॥
विमानान्यर्धचद्रांश्च गवाक्षान् पञ्जरांस्तथा ।
धूपिता ध्वजघटिका नानारत्नविचित्रिताः ॥ २४० ॥
धूप्यमानेन गन्धेन अभ्र[2]कूटसमं स्फुटम् ।
10 क्षेत्रकोटीसहस्रेषु वाति गन्धो मनोरमः ॥ २४१ ॥
ते च सर्वे स्फरित्वान गन्धवर्षं प्रवर्षिषुः ।
ये च घ्रायन्ति तं गन्धं ते बुद्धा भोन्ति नायकाः ॥ २४२ ॥
N 447 रागशल्यं प्रहीणैषां दोषशल्यं न विद्यते ।
विध्वंसितं मोह[3]जालं तमः सर्वं विगच्छति ॥ २४३ ॥
15 ऋद्धिं च तत्र स्पर्शेन्ति बलबोध्यङ्गइन्द्रियान् ।
ध्यानविमोक्षान् स्पर्शेन्ति भोन्ति चो दक्षिणार्हाः ॥ २४४ ॥
पद्मकोटीय प्रज्ञप्ता वस्त्रकोटीभि संस्तृता ।
संछन्ना[4] रत्न[5]जालेहि च्छत्र[6]कोटीभि चित्रिताः ॥ २४५ ॥
निषण्णास्तत्र ते शूरा बोधिसत्त्वाः समाँ[7]गताः ।
20 लक्षणैस्ते विरोचन्ते तथानुव्यञ्जनैरपि ॥ २४६ ॥
वृक्षै[8] रत्नमयैः सर्वं बुद्धक्षेत्रमलंकृतम् ।
निर्मिताः पुष्करिण्यश्च अष्टाङ्गजलपूरिताः ॥ २४७ ॥
पानीयं ते ततः पीत्वा पुष्करिणीतटे स्थिताः ।
सर्वे तृष्णां विनोदित्वा भोन्ति लोकस्य चेतियाः ॥ २४८ ॥
25 अन्योन्येषु च क्षेत्रेषु बोधिसत्त्वाः समागताः ।
बुद्धस्य वर्णं भाषन्ते शाक्यसिंहस्य तायिनः ॥ २४९ ॥
शृण्वन्ति ये च तं वर्णं[9] ते भोन्ती लोकनायकाः ।
अचिन्त्या अनुशंसा मे इह सूत्रे प्रकाशिताः ॥ २५० ॥
N 448 स्वर्णमयेहि पत्रेहि पद्मकोट्यो अचिन्तियाः ।
30 शुद्धस्योरगसारस्य कर्णिकास्तत्र निर्मिताः ॥ २५१ ॥

---

१ AB सूत्रं for क्षेत्रम्. २ AB बुद्धक्षेत्रमिदं for अभ्रकूटसमं. ३ A महाजालं तामसत्त्वं for मोहजालं तमः सर्वं. ४ A संभूता; B संस्तृता for संछन्ना. ५ AB वस्त्रकोटीहि for रत्नजालेहि. ६ AB रत्नजालेहि चित्रिताः for च्छत्रकोटीभि चित्रिताः. ७ AB महायशाः for समागताः. ८ AB रत्नवृक्षैरिदं for वृक्षै रत्नमयैः. ९ A B शब्दं for वर्णं.

वैडूर्यस्य च दण्डानि स्फटिकस्य च पञ्जराः ।
केसरा गिरिगर्भस्य मापितास्तत्र शोभनाः॥ २५२ ॥[१]

ये च घ्रायन्ति तं गन्धं निश्चरन्तं मनोरमम् ।
तेषां सर्वे प्रशाम्यन्ति व्याधयः प्रीतचेतसाम् ॥ २५३ ॥

रागो द्वेषश्च मोहश्च अशेषास्तेहि क्षीयते । 5
त्रीन् दोषान् क्षपयित्वा च भोन्ति बुद्धाः सुखंददाः ॥ २५४ ॥

शब्दस्ततो निश्चरति बुद्धशब्दो ह्यचिन्तियः ।
सद्धर्मसंघशब्दश्च विनिश्चरति सर्वतः[२] ॥ २५५ ॥

शून्यताअनिमित्तस्य स्वरो अप्रणिहितस्य च ।
श्रुत्वा तं सत्त्वकोटीयो भोन्तिवैवर्तिका बहु ॥ २५६ ॥ 10

निश्चरंश्चैव शब्दोऽसौ क्षेत्रकोटीषु गच्छति ।
स्थापेन्ति बुद्धज्ञानस्मिन् सत्त्वकोटीरचिन्तियाः ॥ २५७ ॥

शकुन्ता[३] कलविङ्काश्च जीवंजीवकपक्षिणः । N 449
तेऽपि प्रव्याहरी शब्दं बुद्धशब्दमनुत्तरम्[४] ॥ २५८ ॥

रत्नामयाश्च ते वृक्षा इह क्षेत्रस्मि निर्मिताः । 15
विशिष्टा दर्शनीयाश्च मणिवृक्षा मनोरमाः ॥ २५९ ॥

लम्बन्ते तेषु वृक्षेषु सर्वाभरणवेणयः ।
अनुभावेन बुद्धस्य इह क्षेत्रस्मि निर्मिताः ॥ २६० ॥

न सोऽस्ति केषुचिद् व्यूहः सर्वक्षेत्रेषु सर्वशः ।
यो नेह दृश्यते क्षेत्रे तद्विशिष्टतमस्तदा ॥ २६१ ॥ 20

पेयालमेतदाख्यातं शाक्यसिंहेन तायिना ।
न ते ज्ञानेऽत्र काङ्क्षति बोधिसत्त्वा महायशाः ॥ २६२ ॥

कोटीय एतां बुध्यन्ति गतिस्तेषामचिन्तिया । N 450
ज्ञानेन ते विवर्धन्ते सागरो वा स्रवन्तिभिः ॥ २६३ ॥

---

१ After st. 252, AB add:
तेषु चाचिन्तियो गन्धो अविच्छेदेन निश्चरी ।
आपूरयेत् क्षेत्रकोटीयो पद्मगन्धो अचिन्तियो ॥
२ AB सर्वशः for सर्वतः. ३ AB मयूराः for शकुन्ताः. ४ After st. 258, ABT add:
कुणालाः शारिकाः क्रौञ्चाः परपुष्टाश्च पक्षिणः ।
तेऽपि प्रव्याहरि शब्दं धर्मशब्दमनुत्तरम् ॥
कारण्डवाः शुका हंसाश्चक्रवाकाश्च सारसाः ।
तेऽपि प्रव्याहरि शब्दं संघशब्दमनुत्तरम् ॥
यावन्तः शकुनाः केचिद् ये दिव्या ये च मानवाः ।
रत्नत्रयस्य वर्णानि व्याहरन्ति समन्ततः ॥

न तेषां लभ्यतेऽन्तो हि पिबतो वा महोदधेः।
आख्यातो बोधिसत्त्वानां नयो ह्येष अचिन्तियः॥ २६४॥

इह कोटयां स्थिताः शूरा बोधिसत्त्वा यशस्विनः।
स्वराङ्गानि प्रमुञ्चन्ति यथा गङ्गाय वालिकाः॥ २६५॥

5 ततश्चिन्त्यः स्वरोऽप्येवं बोधिसत्त्वो न मन्यते।
मन्यनायां प्रहीणायामासन्नो भोति बोधये॥ २६६॥

न स शीलं विलुम्पेति अपि जीवितकारणात्।
अविलुप्तः स चरति बोधिसत्त्वो दृढव्रतः॥ २६७॥

नासौ भूयो विलुप्येत कामसंज्ञाय सर्वशः।
10 सर्वसंज्ञाप्रहीणस्य अप्रमेयाः समाधयः॥ २६८॥

N 451 समाहितः स चरति सज्जते न समाधिषु।
असक्तश्चाप्रमत्तश्च नासौ लोकेषु सज्जते॥ २६९॥

लोकधातूनतिक्रम्य स गच्छति सुखावतीम्।
गतश्च तत्र संबुद्धममिताभं स पश्यति॥ २७०॥

15 बोधिसत्त्वांश्च[1] तान् शूरान् लक्षणैः समलंकृतान्।
पञ्चाभिज्ञापारमिं[2] च प्राप्ता धारणिगोचराः॥ २७१॥

गच्छन्ति क्षेत्रकोटीयो बुद्धानां पादवन्दकाः।
ओभाषयन्तो गच्छन्ति बुद्धक्षेत्रानचिन्तियान्॥ २७२॥

सर्वदोषप्रहीणाश्च सर्वक्लेशविशोधिताः।
20 सर्वक्लेशसमुच्छिन्ना एकजातिस्थिता जिनाः॥ २७३॥

न चो अपायान् गच्छन्ति तस्मात् क्षेत्रात्तु ते नराः।
सर्वेऽपायाः समुच्छिन्नास्तस्मिन् क्षेत्रे अशेषतः॥ २७४॥

बोधिता[3] बुद्धश्रेष्ठेन अमिताभेन तायिना।
करोथ मा तत्र काङ्क्षां गमिष्यथ सुखावतीम्॥ २७५॥

N 452 25 यः क्षेत्र[4]श्रेष्ठस्य श्रुणित्व वर्णं
चित्तप्रसादं प्रतिलभि मातृग्रामः।
स क्षिप्र भोती पुरुषवरः सुविद्वान्
ऋद्धया च याति क्षेत्रसहस्रकोटीः॥ २७६॥

यावन्ति पूजा बहुविध अप्रमेया
30 या क्षेत्रकोटीनयुतयविंबरेषु।

---

१ AB बोधिसत्त्वाश्च ये शूरा लक्षणैः समलंकृताः for the line. २ A महाभिज्ञा; B महाप्रज्ञा for पारमिं च. ३ AB शोधिता लोकनाथेन for बोधिता बुद्धश्रेष्ठेन. ४ AB यः सूत्ररत्नस्मिह श्रुत्व वर्णं for the line.

तां पूज कृत्व पुरुषवरेषु नित्यं
संख्याकलापी न भवति मैत्रचित्तः ॥ २७७ ॥
शीलं समाधिं सततु निषेवमाणो
ध्यानान् विमोक्षांस्तथपि च अप्रमाणान्।
शून्यानिमित्तान् सततु निषेवमाणो 5
नचिरेण सो हि सुगतु भवति लोके॥ २७८ ॥
एषा हि पूजा परमा विशिष्ट मह्यं
यः शीलस्कन्धे प्रतिष्ठितु बोधिसत्त्वो।
सद सर्वबुद्धास्तेन सुपूजिता हि
क्षयान्तकाले यः स्थितु बोधिचित्ते ॥ २७९ ॥ 10
सुपरीन्दितास्ते बुद्धसहस्रकोट्यो N 453
ये बोधिसत्त्वा इमु क्षयि कालि घोरे।
रक्षन्ति धर्मं सुगतवरोपदिष्टं
ते मह्य पुत्राश्चरिमक धर्मपालाः ॥ २८० ॥

इति श्रीसमाधिराजे सूत्रधारणानुशंसापरिवर्तो नाम द्वात्रिंशतितमः॥ ३२ ॥

३३

क्षेमदत्तपरिवर्तः ।

N 455 अथ[1] खलु भगवान् पुनरेव[2] चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म[3]—भूतपूर्वं कुमार अतीते-ऽध्वन्यसंख्येये कल्पे असंख्येयतरे विपुले अप्रमाणे अचिन्त्ये अपरिमिते यदासीत् । तेन कालेन तेन समयेन घोषदत्तो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां[4] च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । स

N 456 5 खलु पुनः कुमार घोषदत्तस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो अप्रमेयानचिन्त्यान[5]परिमाणानसंख्येयान् सत्त्वानास्रवक्षयायार्हत्त्वे प्रतिष्ठाप्य परिनिर्वाप्य अप्रमेयानसंख्येयांश्च सत्त्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधा-वविनिवर्तनीयत्वे प्रतिष्ठाप्य परिनिर्वृतो[6]ऽभूत् । तेन च कुमार कालेन तेन समयेन राजाभूच्छ्रीघोषो नाम । स तस्य तथागतस्य[8] पूजार्थं तथागतधातुगर्भाणि चतुरशीतिस्तूपकोटिसहस्राणि कारयामास । एकैकस्मिंश्च स्तूपे चतुरशीतिचतुरशीतिदीपार्घ्यकोटीनियुतशतसहस्राणि प्रतिष्ठापयामास । एवं

10 वाद्यानां तूर्याणां पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकानाम् । एकैकत्र च स्तूपे चतु-रशीतिचतुरशीतिकोटिसहस्राणि प्रतिष्ठापयामास । इति हि कुमार स राजा श्रीघोषस्तथागतशरीराणां[9] पूजां कृत्वा चतुरशीत्या बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्राणां महान्तं बोधिसत्त्वसंनिपातं कारयित्वा

N 457 तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां[10] सर्वसुखोपधानेन पूजायामुद्युक्तोऽभूत् । सर्वे च ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा[11] धर्मभाणका अभूवन् अनाच्छेद्यप्रतिभानाः समाधिप्रतिलब्धाः असङ्गधारणीप्रतिलब्धा

15 भूतगुणधर्मदेशकाः परिशुद्धधर्मदेशका बोधिसत्त्ववशिपारमिप्राप्ताः । तेन च कुमार कालेन तेन समयेन तत्रैव पर्षदि क्षेमदत्तो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽभूच्छिशुर्दहरः कृष्णकेशः प्रथमयौवन-समन्वागते भद्रके वयसि वर्तमानः अविक्रीडितावी कामेषु कौमारब्रह्मचारी एकवर्ष उपसंपदा । तेन च कुमार कालेन तेन च समयेन राजा श्रीघोषस्तं महान्तं बोधिसत्त्वमहासत्त्वगणमध्येषते स्म यदुत षट्पारमितासंगीतौ । बोधिसत्त्वपिटकमहाधारण्युपायकौशल्यवशिविनयासङ्गाभिनिर्हारार्थं

20 तान् बोधिसत्त्वान् महासत्त्वानध्येष्य रात्रौ संनिषण्णायां तथागतचैत्यस्य[12] पुरतः तत्रानेकानि दीपार्घ्यकोटिनियुतशतसहस्राणि प्रज्वालितानि । सिक्तसंमृष्टशोधितश्च मण्डलमात्रः कृतोऽभूत् पुष्पाभिकीर्णो नानाविचित्रशयनासनप्रज्ञप्तः । राजापि श्रीघोषः सान्तःपुरग्रामनगरजनपदपारिषद्यः

N 458 सपौरो निष्क्रान्तः । वाद्यतूर्यतालावचरपुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः परिगृहीताभिस्तथागतचैत्यस्य[13] पूजां कृत्वा सार्धमन्तःपुरेण प्रासादतलमभिरूढोऽभूद्धर्मश्रवणाय ।

25 महती च देवमानुषिका परिषत् संनिपतिता धर्मश्रवणार्थिका । अद्राक्षीत् क्षेमदत्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तानि च महान्ति दीपार्घ्यकोटीनियुतशतसहस्राणि संप्रज्वलितानि । अवभासेनैव

---

१ AB तत्र for अथ खलु. २ AB पुनरपि for °रेव. ३ After स्म, ABT read a passage given in App. I (No. 27). ४ A देवमनुष्याणां for देवानां च मनुष्याणां च. ५ AB om. अचिन्त्यानपरिमाणान्. ६ AB प्रतिष्ठापयति for प्रतिष्ठाप्य. ७ After समयेन, AB add जम्बूद्वीपे. ८ After °गतस्य, AB add परिनिर्वृतस्य. ९ AB °गतधातुगर्भाणां स्तूपानां for °गतशरीराणां. १० AB om. महासत्त्वानां. ११ AB om. महासत्त्वा. १२ ABT °गतधातुगर्भाणां चैत्यानां for °गतचैत्यस्य. १३ AB °गतधातुगर्भाणां चैत्यानां for °गतचैत्यस्य.

स्फुटमभूत् । सदेवमानुषिकां च जनतां धर्मश्रवणाय संनिपतितां विदित्वा तस्यैतदभूत्–अहमपि महायानसंप्रस्थितः । यन्त्वहमिमं समाधिमाकाङ्क्षंस्तथागतपूजां कुर्याम्, यथारूपया पूजया[१] सदेवमानुषासुरलोकश्चित्रीकारप्राप्तो भवेदात्तमना:[२] प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातो भवेद्धर्मालोकप्राप्तः । इमां च सर्वां तथागतपूजामभिभवेयं येयं श्रीघोषेण राज्ञा कृता । राजा च श्रीघोषश्चित्रीकारप्राप्तो भवेदात्तमनाः प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातः सान्तःपुरपरिवारः ॥ 5

अथ खलु क्षेमदत्तो बोधिसत्त्व एवंचित्तः प्रीतिसौमनस्यजातस्तं महान्तं जनकायं संनिपतितं विदित्वा धर्मश्रवणिकानां रात्रौ संनिषण्णायां तथागतचैत्यस्य पुरतः स्थित्वा दक्षिणं बाहुं चीवरपरिवेष्टितं कृत्वा[३] तैलप्लुतं कृत्वा दीपयामास । अथ खलु क्षेमदत्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याध्याशयेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिं[४] पर्येषमाणस्य तथा प्रदीप्ते दक्षिणे[५] पाणौ नाभूत् चित्तस्य मुखवर्णस्य वा अन्यथात्वम् । अथ खलु कुमारः 10 समनन्तरप्रदीप्ते क्षेमदत्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पाणौ संप्रज्वलिते संज्योतीभूते एकज्वालाप्राप्ते, अथ खलु तस्यां वेलायां महापृथिवीचालः प्रादुरभूत् । तस्य पाणौ दीप्यमानस्य प्रभया तान्यनेकानि दीपार्ध्यकोटीनयुतशतसहस्राणि ध्यामीकृतान्यभूवन् । सर्वासु च दिक्षु महानवभासोऽभूत्, येनावभासेन सर्वा दिशोऽवभासिताः समन्तात् स्फुटा अभूवन् । स प्रीतिसौमनस्यजात इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं[७] समाधिं वल्गुना मनोरमेण स्वरेण 15 विशिष्टया वाचानुप्रबद्धैः पदव्यञ्जनैर्विस्तरेण सर्वपर्षदं विज्ञापयन् संप्रकाशयति स्म । तत्र द्वादश सहस्राणि त्रायस्त्रिंशत्कायिकानां देवानां संनिपतितानि धर्मश्रवणाय । ते प्रीतिसौमनस्यजाता विविधां दिव्यां पूजामकार्षुः, अप्सरोगणाश्च दिव्याः संगीतीः प्रयोजयामासुः । अद्राक्षीद्राजा श्रीघोषः उपरिष्टात् प्रासादतलगतः स्वजनपुरस्कृतः[८] अन्तःपुरमध्यगतोऽष्टाङ्गपोषधसमादत्तः क्षेमदत्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं बाहुनावभासयन्तं सर्वाः प्रभा अभिभूय दिव्यया अतिक्रान्तमानु- 20 षिकयावभासितम् । दृष्ट्वा च पुनरस्यैतदभूत्–अभिज्ञाप्राप्तो बतायं क्षेमदत्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भविष्यतीति । स तीव्रं प्रेम च प्रसादं च गौरवं च चोपस्थाप्य[९] सपरिवारो महाकुशलमूलपुण्यस्कन्धोपस्तब्धः सार्धमशीत्यान्तःपुरिकाभिस्ततः प्रासादतलादात्मानमुत्प्राक्षिपत् यदुत क्षेमदत्तस्य बोधिसत्त्वस्य दर्शनाय प्रीतिसंमोदनाय । स गौरवनिर्जातेन कुशलमूलेन दृष्ट एव धर्मे सपरिवारो देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगपरिग्रहं प्रतिलभते । स देवनागयक्ष- 25 गन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगपरिगृहीतः पुनरेव राजा श्रीघोषः सपरिवारः परिपूर्णाद्धस्तशतसहस्रिकात् प्रासादात् पतितः । न चास्य कायविहेठश्चित्तविहेठो वा अवलीनता वाभूत् ॥

N 459 (line 6); N 460 (line 15); N 461 (line 24)

---

१ AB तथागतपूजया for पूजया. २ After आत्तमनाः, B adds : मानुषिकां जनतां धर्मश्रवणाय संनिपतितां विदित्वा तस्यैतदभूत्–अहमपि महायानसंप्रस्थितः. ३ After कृत्वा, AB add : तैलप्लुतमकार्षीत्. ४ After °सत्वस्य, AB add : प्रतिपन्नस्य. ५ After संबोधिं, AB add अभिसंप्रस्थितस्य. ६ AB दक्षिणबाहौ for दक्षिणे पाणौ. ७ A om. °स्वभाव°. ८ AB °परिवृतः for पुरस्कृतः. ९ A om. चोपस्थाप्य सपरिवारः.

अथ खलु राजा श्रीघोषः उभौ बाहू प्रगृह्य[1] महता जनकायेन सार्धं महान्तं निर्नाद-निर्घोषमाक्रन्दं चाकार्षीत् यदुत क्षेमदत्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बाहुं दह्यमानं दृष्ट्वा संप्रज्वलितम्। स राजा तेन महता जनकायेन सार्धं प्रारोदीदश्रूणि प्रवर्तयमानः[2]॥

अथ खलु क्षेमदत्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः राजानं श्रीघोषमामन्त्रयते स्म — किं N 462 5 पुनस्त्वं महाराज अनेन महता जनकायेन सार्धं[3] महान्तं निर्नादनिर्घोषमाक्रन्दं कुर्वन् रोदिषि अश्रूणि च प्रवर्तयसि? अथ[4] खलु राजा श्रीघोषः क्षेमदत्तं बोधिसत्त्वं गाथाभिगीतेन प्राभाषत[5] —

क्षेमदत्तं महाप्राज्ञं पण्डितं धर्मभाणकम्।
अङ्गहीनं विदित्वैनं जनोऽयं तेन रोदिति ॥ १ ॥
एतादृशं रूपमिदं तेजोराशिसमुद्गतम्।
10 बाहुहीनं विदित्वा हि भूयोऽहमपि दुःखितः ॥ २ ॥
यस्त्वया दीपितो बाहुः प्रभा मुक्ता दिशो दश।
इमे जिह्मीकृता दीपा दिव्यया त्वत्प्रभूतया ॥ ३ ॥
प्रकम्पितेयं पृथिवी[6] चित्तं ते न च लीयते।
तत उत्पादितं चित्तं नैषो अवरकोविदः ॥ ४ ॥
15 हस्तशतसहस्रातः प्रासादात् पतितो ह्यहम्।
सार्धमन्तःपुरेणेह न च मे कायु हिंसितः ॥ ५ ॥
साधु ते ज्ञानमाश्चर्यं साधु चित्तमनुत्तरम्।
साधु वीर्यं च स्वारब्धं साधु चाध्याशयो महान् ॥ ६ ॥
यस्य हस्तौ[7] विदह्यन्ते न जात्वस्तीह इञ्जना।
20 प्रीतिप्रामोद्यजातश्च भूयो धर्मं प्रभाषसे ॥ ७ ॥
N 463 पूर्णमास्यां यथा चन्द्रः सूर्यो वासौ नभस्तले।
सुमेरुगिरिराजो वा एवं शोभसि[8] मारिष ॥ ८ ॥
अहं पि एवं प्रणिधिं परिपूरेय पण्डितः।
काये प्रेमं जहित्वाहं कुर्यामर्थं च प्राणिनाम् ॥ ९ ॥
25 धर्मप्रेम्णा च हृष्यामि प्रीतिर्मेऽत्र अचिन्तिया।
यत् पुनो अङ्गहीनोऽसि तेन मे दुःखमुत्तमम् ॥ १० ॥
क्षेमदत्तो हि राजानं देवनागेहि पूजितः।
अनन्तप्रतिभानेन इमा गाथा अभाषत ॥ ११ ॥
नैवं स्यादङ्गहीनोऽसौ यस्य बाहुर्न विद्यते।
30 स तु देवाङ्गहीनः स्याद् यस्य शीलं न विद्यते ॥ १२ ॥

---

१ AB उत्क्षिप्य for प्रगृह्य. २ After °मानः, AB add: क्षेमदत्तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुरतः स्थितोऽभूत्। अद्राक्षीत् कुमार क्षेमदत्तो. ३ After सार्धं, AB add: मम पुरतः स्थित्वा. ४ AB एवमुक्ते for अथ खलु. ५ AB प्रत्यभाषत for प्राभाषत. ६ A धरणी for पृथिवी. ७ AB बाहो विदहति for हस्तौ विदह्यन्ते. ८ AB मार्ष प्रशोभसि for शोभसि मारिष.

अनेन पूतिकायेन पूजिता मे तथागताः ।
अचिन्तिया दक्षिणीयाः सर्वलोकस्य चेतियाः ॥ १३ ॥
अनन्तो[1] यान्त्रिसाहस्रा रत्नानां परिपूरिताः ॥
प्रदद्याल्लोकनाथेभ्यो बुद्धज्ञानगवेषकः ॥ १४ ॥
अस्त्येषा लौकिकी पूजा अन्या पूजा अचिन्तिया ।　　5
ये धर्मान् शून्यान् जानन्ति त्यजन्ते कायजीवितम् ॥ १५ ॥
सत्य[2]वाक्यं करिष्यामि महाराज शृणोहि मे ।　　N 464
या चेयं जनता सर्वा इमां गाथां विजानथ ॥ १६ ॥
येन सत्येन बुद्धोऽहं भेष्ये लोकस्य चेतियः ।
तेन सत्येन धरणी षड्विकारं प्रकम्पतु ॥ १७ ॥　　10
भाषिता व इयं वाचा धरणी च प्रकम्पिता ।
आश्चर्यमद्भुतप्राप्ता देवकोट्यः प्रहर्षिताः ॥ १८ ॥
हर्षिता देवमनुजा बोधिचित्तमुपादयुः ।
प्रस्थिता अग्रयानस्मिन्नप्रमेया अचिन्तियाः ॥ १९ ॥
यात्तकानां कृतो अर्थः क्षेमदत्तेन भिक्षुणा ।　　15
बुद्धानां वर्तते ज्ञानं यत्राक्षयमचिन्तियम् ॥ २० ॥
येन सत्येन धर्मोऽसौ बाहुर्नाम न विद्यते ।
तेन सत्येन मे बाहुर्भोति क्षिप्रं यथा पुरा ॥ २१ ॥
येन सत्येन धर्मोऽसौ क्षेमदत्तो न विद्यते ।
दिशो दश गवेषद्भिः शून्यत्वान्नोपलभ्यते ॥ २२ ॥　　20
योऽपि निश्चरते शब्दस्तं पि शून्यं विजानथ ।
प्रतिश्रुत्कोपमः शब्दो धर्मानेवं विजानथ ॥ २३ ॥
सदा विशारदो भोति शून्यतायां गतिंगतः ।　　N 465
तस्य सत्येन वाक्येन सर्वलोको न दह्यते ॥ २४ ॥
यावन्तस्त्रिभवे सत्त्वा ये देवा ये च मानु[3]षाः ।　　25
सर्वज्ञतायास्तेजेन सर्वे भोन्ति समाहिताः ॥ २५ ॥
यावन्त्युपद्रवाः केचिद् ये दिव्या ये च मानुषाः ।
अवैवर्तिकतेजेन सर्वे ते भोन्ति निर्वृताः ॥ २६ ॥
भाषिताश्च इमा गाथा बाहुश्च पुनरुत्थितः ।
क्षेमदत्तस्य कायश्च लक्षणेहि विचित्रितः ॥ २७ ॥　　30

---

१ AB अनन्तान् यन्त्रिसाहस्रान् रत्नानां परिपूरितान् for the line. २ C अन्यथा किं for सत्यवाक्यं. ३ A मानवाः for मानुषाः.

देवकोटीसहस्राणि अन्तरिक्षे स्थितानि च।
मन्दारपुष्पैस्तं भिक्षुमोकिरन्ति च तत्क्षणम् ॥ २८ ॥
अमानुष्येहि पुष्पेहि जम्बुद्वीपो ह्ययं स्फुटः।
अप्सरःकोटिनियुतैः संगीत्यः संप्रयोजिताः ॥ २९ ॥
5 इमं नादं नदन्तस्य क्षेमदत्तस्य तत्क्षणम्।
बुद्धकोटीसहस्राणि पश्यन्तीदं विकुर्वितम् ॥ ३० ॥
N 466 स्वकस्वकेषु क्षेत्रेषु आरोचेत् सुमहायशाः।
भिक्षूणां भिक्षुणीनां च उपासक उपासिकाम् ॥ ३१ ॥
क्षेमदत्तो ह्यसौ भिक्षुः पण्डितः सुमहाबलः।
10 येनासौ दीपितो बाहुर्बुद्धज्ञानस्य कारणात् ॥ ३२ ॥
तेन क्षेत्रसहस्राणि यथा गङ्गाय वालिकाः।
ओभासिताः प्रदीपेन कल्पोद्दाह इव स्थिते ॥ ३३ ॥
पुष्पचन्दनचूर्णैश्च सर्वक्षेत्राः स्फुटा अभूत्।
यावद्भूमिमुपादाय जानुमात्रमभूत् स्फुटम् ॥ ३४ ॥
15 सर्वरत्नैः सर्वपुष्पैर्बुद्धक्षेत्रमभूत् स्फुटम्।
क्षेमदत्तस्य पूजायै नागा वर्षन्ति मौक्तिकम् ॥ ३५ ॥
सर्वरत्नामयैर्व्यूहैरिदं क्षेत्रमलंकृतम्।
संस्तृतं रत्नमुक्ताभिः क्षेमदत्तस्य पूजया ॥ ३६ ॥
देवा नागाश्च यक्षाश्च किन्नराप्सरमहोरगाः।
20 प्रस्थिता अग्रबोधीये यथा गङ्गाय वालिकाः ॥ ३७ ॥
शाक्यसिंहोऽपि संबुद्धो गृध्रकूटस्मि पर्वते।
पुरतो भिक्षुसंघस्य सिंहनादं नदी जिनः ॥ ३८ ॥
N 467 क्षेमदत्तोऽहमभवं श्रीघोषोऽप्यजितोऽभवत्[1]।
कल्पकोटीसहस्राणि चरन् संबोधिचारिकाम् ॥ ३९ ॥
25 सहदर्शनेन भिक्षुस्य क्षेमदत्तस्य तत्क्षणम्।
अचिन्त्याभिस्तदा[2] स्त्रीभिः स्त्रीभावो विनिवर्तितः ॥ ४० ॥
व्याकृतास्ते नरेन्द्रेण नास्ति तेषां विनिवर्तना।
स्वयंभुवो भविष्यन्ति सर्वे लोकविनायकाः ॥ ४१ ॥
श्रुत्वा सूत्रमिदं विद्वान् संलेखगुणदर्शनम्।
30 काये प्रेम न कुर्वीत इह धर्मे सुशिक्षितः ॥ ४२ ॥

इति श्रीसमाधिराजे क्षेमदत्तपरिवर्तो नाम त्रयस्त्रिंशतितमः ॥ ३३ ॥

---

१ AC जिनो भवेत् for अजितोऽभवत्. २ ABT अनन्ताभिः for अचिन्त्याभिः.

३४

ज्ञानावतीपरिवर्तः ।

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन कुशलमूले प्रतिष्ठिते[1] धर्मदानेन वा आमिषदानेन वा योगः करणीयः । तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तद्दानं चतसृभि 5 परिणामनाभिः परिणामयितव्यम् । कतमाभिश्चतसृभिः ? यदुत यैरुपायकौशल्यैस्तैर्बुद्धैर्भगवद्भि-रनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा, तेषामुपायकौशल्यानां प्रतिलम्भायेदं दानकुशलमूलमवरोप-यामि । अयं प्रथमः परिणामः । येभ्यः कल्याणमित्रेभ्योऽन्तिकात्तान्युपायकौशल्यानि शृणुयामुद्गृह्णीयां पर्यवाप्नुयां धारयेयम्, तैरनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुध्यते । तैर्यैः कल्याणमित्रैः सार्धं समवधानं भवेत्, एवमेतद्दानकुशलमूलमवरोपयामि । अयं द्वितीयः परिणामः । ये भोग[2]प्रतिलाभाः सर्वलोको- 10 [469] पजीव्या भवेयुस्तैर्मे भोगप्रतिलाभैः समवधानं भवेत्, एवमिदं कुशलमूलमवरोपयामि । अयं तृतीयः परिणामः । य आत्मभावप्रतिलाभः[3] द्वाभ्यामनुग्रहाभ्यां सत्त्वाननुगृह्णीयादामिषानुग्रहेण च धर्मानुग्रहेण च, तस्य मे आत्मभावस्य प्रतिलम्भो भवेत्, एवमिदं कुशलमूलमवरोपयामि । अयं चतुर्थः परिणामः । आभिः कुमार चतसृभिः परिणामनाभिर्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तानि कुशलमूलानि परिणामयितव्यानि ॥ 15

पुनरपरं कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षता गृहिणा वा प्रव्रजितेन वा क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन शीलवन्तो गुणवन्तः[4] प्रज्ञावन्तो बोधिसत्त्वा [N 470] महासत्त्वाः सेवितव्या भजितव्याः पर्युपासितव्या अशाठ्येन[5] । योऽस्य समाधेर्धारको भिक्षुर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भवेत्, स च स्यादाबाधिको बाढग्लानः, तेन स्वमांसशोणितेनापि स भिक्षुस्तस्मादाबाधाद् व्युत्थापयितुमुत्सोढव्यः । अध्याशयसंपन्नेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षत क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेनाविकम्पमानेन[6] विशारदेन स्वकं मांसशोणितमपि परित्यज्य धर्मभाणको भिक्षुराबाधाद् व्युत्थापयितव्यः । तदनेनापि ते कुमार पर्यायेणैवं 20 वेदितव्यम् ॥

भूतपूर्वं कुमार अतीतेऽध्वन्यसंख्येये कल्पे असंख्येयतरे विपुले[7] अप्रमाणे[8] यदासीत् तेन कालेन तेन समयेनाचिन्त्यप्रणिधानविशेषसमुद्गतराजो नाम तथागतोऽर्हन् सम्य-क्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । स खलु पुनः कुमार अचिन्त्यप्रणिधानविशेषसमुद्गत- 25 राजस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो यस्मिन्नेव दिवसेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्तत्रैव दिवसे परिहृते अप्रमेयानसंख्येयान् बुद्धनिर्मितान् निर्माय अपरिमाणानां च सत्त्वानां विनयं कृत्वा

---

१ AB प्रत्युपस्थिते (न) for प्रतिष्ठिते. २ A भोगाः प्रतिलाभाः for भोग°. ३ A °प्रतिलम्भः for लाभः. ४ B om. गुणवन्तः प्रज्ञावन्तो. ५ After अशाठ्येन, AB add तत्रेदं मे शाठ्यम् (B तत्रेदम-साठ्यं). ६ A अविकल्पमानेन for °कम्पमानेन. ७ After विपुले, AB add अचिन्त्ये. ८ AB अपरिमिते for अप्रमाणे.

आस्रवक्षयायार्हत्त्वे प्रतिष्ठाप्य अपरिमाणांश्च सत्त्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधावविनिवर्तनीयत्वे[1] प्रतिष्ठाप्य तत्रैव दिवसे परिनिर्वृतोऽभूत् । तस्य खलु पुनर्भगवतः परिनिर्वृतस्य चतुरशीतिः वर्षकोटीनयुत-

N 471 शतसहस्राणि सद्धर्मोऽतिष्ठत् । तस्य च भगवतोऽचिन्त्यप्रणिधानविशेषसमुद्गतराजस्य तथागतस्य शासनान्तर्धानकालसमये पश्चिमायां पञ्चशत्यां वर्तमानायां बहवो भिक्षवः प्रादुर्भूता उपलम्भ-दृष्टयः । तेषामेवंरूपाः सूत्रान्ता न रोचन्ते न चाधिमुच्यन्ते प्रतिबाधन्ते प्रतिक्षिपन्ति । ईदृशानां च सूत्रान्तधारकाणां भिक्षूणां पीडां कुर्वन्तो यावज्जीविताद् व्यवरोपणमकार्षुः । तैरभिसत्काराध्य-वसितैरीदृशसूत्रान्तधारकाणां भिक्षूणां सहस्रं जीविताद् व्यवरोपितमभूत् । तेन च पुनः कुमार

5 कालेन तेन समयेन राजाभूद् ज्ञानबलो नाम जम्बुद्वीपेश्वरः सद्धर्मपरिग्राहकः पूर्वप्रणिधानसंपन्नः । तेन खलु पुनः कुमार कालेन तेन समयेन इह जम्बुद्वीपे एको भिक्षुर्धर्मभाणकोऽभूत् तस्य समाधेर्धारको भूतमतिर्नाम्ना तस्य राज्ञः कुलप्रवेशकः कल्याणमित्रो हितैषी अनुकम्पकः अर्थकामः । स चास्य राजा अतृप्तो दर्शनेनाभीक्ष्णप्रतिकाङ्क्षी चाभूद्दर्शनेन धर्मसंकथनोप-संक्रमणपर्युपासनपरिपृच्छाग्रहणधारणवाचनविज्ञापनसमर्थः । स खलु पुनर्धर्मभाणको भिक्षुः

10 सत्त्वानामीर्याचर्याधिमुक्तिधातुवासनाकुशलोऽभूत् । सत्त्वानामिन्द्रियबलवीर्यविमात्रताज्ञानधातुवासना-

N 472 कुशलः सत्यसंधिकुशलः विसंधिप्रतिवचनकुशलः अर्थविनिश्चयकुशलः गम्भीरप्रतिभानः सत्त्वानां विनयविधिज्ञः पूर्वाभिलापी[2] स्मितमुखः अपगतभ्रूकुटिमुखो महद्व्रतचित्तविहारी महाकरुणाभियुक्तः अनभिभूतः सर्वपरप्रवादिभिः । तेन च कुमार कालेन तेन च समयेन राज्ञो ज्ञानबलस्य दुहिता दारिकाभूत् षोडशवर्षा जात्या अभिरूपा प्रासादिका दर्शनीया परमया शुभवर्णपुष्कलतया

15 समन्वागता ज्ञानावती नाम । तस्याः स[3] भूतमतिर्भिक्षुराचार्योऽभूत् कुशलेषु धर्मेषु संदर्शकः समुत्तेजकः संप्रहर्षकः समादापकः । तेन च कुमार कालेन तेन समयेन तस्य धर्मभाणकस्य भिक्षोर्महाकृष्णवैसर्पः ऊरौ प्रादुरभूत् दुश्चिकित्स्यो दुर्लभभैषज्यः । स वैद्यैः ग्लानः प्रतिक्षिप्तोऽभूत् ॥

अथ खलु राजा[4] सान्तपुरः सपुत्रः सदुहितृपरिवारः तं भिक्षुं ग्लानं विदित्वा[5] प्रारोदीदश्रूणि प्रवर्तयति स्म सार्धमशीत्या स्त्रीसहस्रैः सार्धं पौरैर्नागरैः सार्धं राष्ट्रेण

N 473 20 नैगमजानपदैर्गणकमहामात्रैः सार्धममात्यदौवारिकपारिषद्यैः । ते सर्वे तं भिक्षुं ग्लानं विदित्वा प्ररोदन्तः अश्रूणि प्रवर्तयामासुः[6] — मा खल्वयं भिक्षुः कालं कुर्यादिति । तेन च कुमार कालेन तेन समयेन राज्ञो ज्ञानबलस्यान्यतरा देवता पुराणसालोहिताभूँदनुबद्धा । सा तस्य राज्ञः स्वप्नान्तर्गतस्योपदर्शयति स्म— सचेत् महाराज एतस्य भिक्षोर्नवकेनासंक्लिष्टेन मानुष्येण रुधिरेणैष कृष्णवैसर्प आलिप्येत, नवकं चासंक्लिष्टं मानुषं मांसं नानारससंप्रयुक्तं भोजनं दीयेत,

25 एवमेष भिक्षुरस्मादाबाधाद् व्युत्तिष्ठेत । अथ खलु राजा ज्ञानबलस्तस्या रात्र्या अत्ययेन ततः स्वप्नान्तरात् प्रतिविबुद्धोऽन्तःपुरमध्यगतः इमां स्वप्नप्रकृतिमन्तःपुरायारोचयामास —एवंरूपः स्वप्नो मया दृष्टः । इति हि कुमार ततः स्त्र्यागारात्ततश्च राजकुलान्न काचित् स्त्री उत्सहते तस्य

---

१ B अविनिवर्तनीयार्हत्त्वे for °नीयत्वे. २ A पूर्वालापी for पूर्वाभिलापी. ३ B सुभूतमति नाम for स भूतमतिः. ४ After राजा, A B add ज्ञानबलः. ५ A B दृष्ट्वा for विदित्वा. ६ After प्रवर्तयामासुः, A B add एवं चाहुः. ७ After अभूत्, A B add पृष्ठतः.

भिक्षोस्तद्भैषज्यं दातुम्। ज्ञानावत्यपि राजदुहिता इममीदृशमेव स्वप्नमद्राक्षीत्। दृष्ट्वा च पुनः प्रतिविबुद्धा अन्तःपुरमध्ये इमामेव स्वप्नप्रकृतिं मातॄणां परिवारस्य चारोचयति स्म। न च काचिदुत्सहते स्त्री तस्य भिक्षोरेतद् भैषज्यं दातुम्॥ N 474

अथ खलु ज्ञानवती राजदुहिता तुष्टा उदग्रा आत्तमनस्का प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता एवं व्यवसायमकार्षीत्—यन्न्वहमेतद् भैषज्यं स्वकाच्छरीराद् यथोपदिष्टं नवं[2] रुधिरं नवं च मांसं 5 दद्याम्। अहमेवेह राजकुले सर्वदहरा च सर्वतरुणी च असंक्लिष्टकायवाङ्मनस्कर्मा[3] च। असंक्लिष्टं ज्ञानमेषामि। असंक्लिष्टस्य धर्मभाणकस्य स्वशरीराद् रुधिरं च मांसं चोपनामयिष्यामि। अप्येव नामैष भिक्षुरस्मादाबाधाद् व्युत्तिष्ठेत। अथ खलु सा ज्ञानवती राजदुहिता स्वकमावासं गत्वा तीक्ष्णं शस्त्रं गृहीत्वा धर्मान्तर्गतेन मानसेन स्वकमूरुमांसं छित्वा नानारससंप्रयुक्तं प्रणीतमभिसंस्कृत्य लोहितं च प्रगृह्य तं चाचार्यं प्रवेश्य राज्ञो ज्ञानबलस्य पुरतो निषद्य लोहितेन तं विसर्पमालेपयित्वा 10 तेन च स्वभिसंस्कृतेन भोजनेन संतर्पयति[4]। अथ खलु स भिक्षुरजानन्नपरिबुध्यमानः अपरिशङ्कमानस्तद्भक्तं परिभुक्तवान्। समनन्तरपरिभुक्ते च तस्मिन्नाहारे तस्य भिक्षोः सर्वास्ता वेदना प्रतिप्रस्रब्धाः, सर्वश्च व्याधिरपगतः। तेन विगतपरिदाहेन सर्वसुखसमर्पितेन तथा धर्मो देशितो यथा ततोऽन्तःपुरात्ततश्च नगरजनपदराष्ट्रसंनिपाताद् द्वादशानां प्राणिसहस्राणामनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तान्युत्पन्नानि॥ N 475 15

अथ खलु राजा ज्ञानबलः स्वकां दुहितरं गाथाभिरध्यभाषत—

कुतस्त्वया शोणितु लब्धु दारिके
कुतो इदं आहृतु मांस मानुषम्।
आहारु यः साधितु तेऽद्य[5] धीते
येनो सुखीयं कृतु धर्मभाणकः[6]॥ १॥ 20

हतो ह्ययं वाथ मृतोऽथ लब्धो
यत् साधितं नानरसेहि व्यञ्जनम्।
कुतश्च ते शोणितु लब्धु दारिके
येनो अयं मोचितु व्याधि पापकः॥ २॥

पितुः श्रुणित्वा वचनं च दारिका 25
ज्ञानावती तस्य इदं ब्रवीति।
अलीनचित्ता च गिरं प्रभाषते
श्रृणुष्व ताता यदहं ब्रवीमि ते॥ ३॥

दृष्टस्तात मया स्वप्नो देवताया निदर्शितः। N 476
श्रृणुष्व मे भूमिपते[7] भूतमर्थं विजानथ॥ ४॥ 30

---

१ MSS. ज्ञानावती and ज्ञानवती promiscuously. २ AB नवकं for नवं. ३ AB °स्कर्मान्ता for °स्कर्मा. ४ AB संभोजयति स्म, संतर्पयति स्म, संप्रचारयति स्म for संतर्पयति. ५ A B अद्य for तेऽद्य. ६ A B °भाणकम् for °भाणकः. ७ A भूमहीनाथ for भूमिपते.

सा देवता ममावोचन्मानुषं मांसशोणितम्।
यो दद्यादस्य भिक्षुस्य व्याधेर्मुच्येत स पापकात् ॥ ५ ॥
मया चोत्थाय शय्यातः प्रविश्यान्तःपुरं नृप।
स्वप्नस्तदायमाख्यातो ज्येष्ठिकानां हि मातृणाम् ॥ ६ ॥
5 चेटिकानां मयाख्यातं का शक्ता कर्तुमीदृशम्।
मानुषं शोणितं मांसं रससिद्धं सुसंस्कृतम् ॥ ७ ॥
भोजनं च प्रदातव्यं शोणितेन च लेपनम्।
कृष्णवैसर्पतो एष कथं भिक्षुर्विमुच्यते ॥ ८ ॥
यदि क्रिया न क्रियते क्षिप्रमेतेन व्याधिना।
10 कालं कुर्यादयं भिक्षुर्भैषज्येन विनेति वा ॥ ९ ॥
त्रिभवे को न सत्त्वस्त्याजयेत् स्वमांसशोणितम्।
इमं दृष्ट्वा न[1] को विद्वान् कुर्यात् कायस्मि निश्रयम् ॥ १० ॥
अन्तःपुरस्यो प्रतिवेदयाम्यहं
न एक नारीपि भणाति दास्ये।
N 477 15 प्रियश्च मे भिक्षुः प्रियश्च आत्मा
बोध्यर्थु त्यक्तं मय मांसशोणितम् ॥ ११ ॥
तेषां न कायेस्मि[2] च भक्ति निश्रिता
प्रेमापि नैवात्मनि चाणुमात्रम्।
त्यक्त्वापि चात्मानु न भोति दुर्मनाः
20 ये बोधि प्रार्थेन्ति शिवामशोकाम् ॥ १२ ॥
अन्तःपुरं ततः श्रुत्वा सर्वं तद्विस्मितं अभूत्।
न चात्रोत्सहते काचिदेनां योजयितुं क्रियाम् ॥ १३ ॥
ततो मे नामितं चित्तं भिक्षोर्दास्यामि भोजनम्।
स्वानि मांसान्यहं छित्त्वा शोणितेन च लेपनम् ॥ १४ ॥
25 स्वकमूरुं मया छित्त्वा गृहीतं मांसशोणितम्।
मांसपेशी मया पक्त्वा नानारससुसंस्कृता ॥ १५ ॥
भिक्षोस्तस्यातुरस्याहं दास्यामि पितुरग्रतः।
भोजनं मानुषं मांसं शोणितेन च लेपनम् ॥ १६ ॥
शृणोहि मह्यं वचनं नराधिपा
30 मनुष्यमांसस्मि अविद्यमाने।

---

१ A B ततो for न को. २ A B कायेऽपि for कायेस्मि.

छित्त्वा[1] स्वमांसानि मयोद्धतो नृपा N 478
साधेत्व दत्तानिम धर्मभाणके ॥ १७ ॥
एषो मयानुत्तरबोधिअर्थे
स्वकात्त कायात्त कृतो महार्थः ।
भिक्षुश्च मुक्तः कृतु निर्विकारो 5
मया च पुण्यं कृतमप्रमेयम्[2] ॥ १८ ॥
राजाप्यवोचद्दुहितां कथं ते
छिद्यन्ति कायात्तु स्वकात्तु मांसे ।
भैषज्ययोगे क्रियमाणि दारिके
मा ते अभूद् दुःख शरीरवेदना ॥ १९ ॥
स राजधीता मतिमान् विशारदा 10
तमाल्पी राज श्रृणु नराधिपा ।
श्रुत्वा च तत्र प्रतिपद्य योनिशो
अचिन्तियः कर्मविपाकु तादृशः ॥ २० ॥
पापेन कर्मेण कृतेन ताता
निरयेऽपि सत्त्वा प्रपचन्ति[3] दारुणे । 15
निर्मांस भूत्वा च समांस भोन्ति N 479
पश्येतु कर्माण फलं अचिन्तियम् ॥ २१ ॥
पापेन कर्मेण निर्मांसशोणिताः
क्षणेन चो भोन्ति समांसशोणिताः ।
किं वा पुना तत् कुशलेन कर्मणा 20
अधिमुक्तितो जायति मांसशोणितम् ॥ २२ ॥
छिद्यन्ति मांसे न ममासि वेदना
आहारि मे शोणितु नास्ति इञ्जना ।
न धर्मकायस्य व्रणो न छिद्रं
यदि सर्वु छिद्येयु मम स्वमांसम् ॥ २३ ॥ 25
प्रीतिं मया धर्मि परां जनित्वा
छित्वा प्रदत्तं स्वकमूलमांसम् ।
न चो ममा तात व्रणेन दुःखं
जानामि कायो यथपूर्वमासीत् ॥ २४ ॥

---

१ AB छित्त्वात्ममांसानि for छित्त्वा स्वमांसानि. २ AB अप्रमाणम् for °मेयम्. ३ A B प्रपतन्ति for प्रपचन्ति.

औदुम्बरं पुष्पु यथैव ताता
बहुकल्पकोटीषु कदाचि दृश्यते।
एमेव एतादृश धर्मभाणको
कदाचि दृश्यन्तिह जम्बुद्वीपे ॥ २५ ॥
N 480 5 यथैव जाम्बूनद निष्कु भासते
पश्यन्त सत्त्वा न वितृप्तिमेन्ति।
एमेव एतादृश धर्मभाणकान्
दृष्ट्वा न तृप्यन्तिह देवमानुषाः ॥ २६ ॥
पीत्वा यथाच्छं सलिलं जनस्य
10 तृषाभिभूतस्य तृषा विगच्छति।
एमेव एते विदु धर्मभाणका
धर्मामृतैस्तृष्ण विनेन्ति प्राणिनाम् ॥ २७ ॥
सुत्यक्तमेतन्मय मांसशोणितं
यद्दत्तु भिक्षुस्य गिलानकस्य।
15 विसर्पु शान्तश्च स धर्मभाणके
कृतं मया गौरवु बुद्धवर्णितम् ॥ २८ ॥
चारित्रवन्तस्य बहुश्रुतस्य
इमं समाधीवरधारकस्य।
यन्मे तु त्यक्तं स्वकमात्ममांस-
20 मेतेष धर्माण भवेय्य लाभिनी ॥ २९ ॥
N 481 यथैव गन्धः सुरभी मनोरमः
कालानुसारी शुभ[1] चन्दनस्य।
प्रवाति गन्धो दशसु दिशासु
एमेव गन्धोपम धर्मभाणकाः ॥ ३० ॥
25 यथैव मेरुर्दिशतासु दृश्यते
समन्तप्रासादिकु दर्शनीयः।
अवभासयन्तो दिशतासु रोचते
तथैव मेरूपम धर्मभाणकाः ॥ ३१ ॥
यथैव स्तूपं पतमानु कश्चिद्
30 व्युत्थापयेत् संस्करि पण्डितो नरः।
यस्तत्र स्तूपेऽपि प्रसादु कुर्याद्
व्युत्थापितो येन स तस्य हेतुः ॥ ३२ ॥

---

1 AB हरिचन्दनस्य.

एमेवयं धर्मस्तूपो गिलानको
 [1]विमोचितो लोहितलेपनेन ।
स्वकेन मांसेन च धर्मगौरवाद्
 दीपो मया दीपितु जम्बुद्वीपे ॥ ३३ ॥

एषोऽकरिष्यद् यदि भिक्षु कालं 5
 समाधिशब्दोऽपिह जम्बुद्वीपे ।
निरुद्ध सत्त्वान सदाभविष्यत् N 482
 चिकित्सितेऽस्मिन् स समाधि लब्धः ॥ ३४ ॥

सर्वस्य लोकस्य परित्राणु भिक्षु-
 रन्धस्य लोकस्य च चक्षुदायकः । 10
रागस्य दोषस्य मोहस्य चैव
 चिकित्सकोऽयं मम वैद्यराजः ॥ ३५ ॥

महद्व्रते चित्ति सदा प्रतिष्ठितः
 प्रमाणु चर्याय न तस्य लभ्यते ।
सुविनिश्चितार्थेषु पदेषु शिक्षितो 15
 अनाभिभूतश्च परप्रवादिभिः ॥ ३६ ॥

न मह्य भूयो विनिपाततो भयं
 स्त्रीत्वं पुनर्मे न च भूयु [1]भेष्यति ।
सहस्रकल्पान च कोटियो भुयो N 483
 कृत्वा परं गौरवु धर्मभाणके ॥ ३७ ॥ [2] 20

यो बुद्धक्षेत्रान् यथ गङ्गवालिकाः
 रतनान पूर्णान् ददि नायकानाम् ।
यश्चैव पादाङ्गुलिमेक दद्या-
 दिदं ततः पुण्यु विशिष्यते परम् ॥ ३८ ॥

सा दारिका कालमितश्च कृत्वा 25
 अद्राक्षि बुद्धान सहस्रकोट्यः ।
सर्वेष चो शासनि प्रव्रजित्वा
 इमं वरं शान्तु समाधि देशयी ॥ ३९ ॥

सर्वेष तेषां द्विपदोत्तमानां
 परिनिर्वृतानां चरमस्मि काले । 30

---

१ A विलापितो for विमोचितो. १ A B न कदाचि for न च भूयु. २ After st. 37, ABT add a passage given in App. I (No. 28).

प्रव्रज्यलाभिन्यभु नित्यकाल-
मसंक्लिष्टाः सुगतान पुत्रकाः ॥ ४० ॥

N 484

दीपप्रभस्याथ तथागतस्य
चरित्व सा शासनि ब्रह्मचर्यम् ।
स्त्रीभावु तस्मिन् विनिवर्तयित्वा
अभूंषि[1] भिक्षुस्तद धर्मभाणकः ॥ ४१ ॥

मैत्रेय ज्ञानंबलु सो नरेन्द्रः
सद्धर्मपरिग्राहकु नित्यकालम् ।
दीपंकरोऽसौ अभूद्धर्मभाणको
अहं च आसं तद राजधीता[2] ॥ ४२ ॥

स्वकेन मांसेन च शोणितेन चो
उपस्थितो मे तद धर्मभाणकः ।
शाठ्यं च सर्वं परिवर्जयित्वा
इमं समाधिं प्रतिकाङ्क्षता तदा[3] ॥ ४३ ॥

येभी तदा रोदितु भिक्षु दृष्ट्वा
गिलानकं पीडितु वेदनाभिः ।

N 485

अविवर्तिकास्ते सद सर्वि भूवन्
नैं जातु याता विनिपातभूमिम् ॥ ४४ ॥

नाभूषि तेषां सद अक्षिरोगो
न शीर्षरोगो[4] न च कर्णरोगः ।
न घ्राणरोगो न च जिह्वरोगो
न च दन्तशूलं[5] न कदाचिदासीत् ॥ ४५ ॥

समन्तप्रासादिकु भोन्ति नित्यं
शिरीय तेजेन ज्वलन्तकायाः ।
द्वात्रिंशकेतुशतपुण्यलक्षणा
उपस्थितो यैस्तद भिक्षु ग्लानकः ॥ ४६ ॥

---

१ A अभूत्स भिक्षुर्विंदु धर्मभाणकः for the line. २ After st. 42, ABT add :
सा देवता आसि पुराणसालोहित नरेन्द्र ज्ञानाबल पृष्ठतोऽनुगा ।
स्वप्नान्तरे बोधितु याय राजा अक्षोभ्यु साभूच्चरमाणु चारिकाम् ॥

३ After st. 43, B adds: पुनरपि–
चन्द्रप्रभ कुमार आसी पुराणसालोहिता नरेन्द्र श्रीराजः स्थिपृतान् ?।
स्वप्नान्तरे बोधितु याय राजा अक्षोभ्यु सोऽभूच्चरमाणु चारिकाम् ॥

४ A om. न शीर्षरोगो. ५ C चित्तशूलं for दन्तशूलं.

मह्यं च ते शासनि प्रव्रजित्वा
　　प्रलुज्यमानानिमु बुद्धबोधिम् ।
धारित्व ते गञ्जु तथागतानां
　　द्रक्ष्यन्ति बुद्धान सहस्रकोटियो ॥ ४७ ॥
सुसंगृहीत्वानिम बुद्धबोधिं　　5
　　धारेत्व नित्यं च हि गौरवेण ।
ते अर्थु कृत्वा विपुलं प्रजानां　　N 486
　　द्रक्ष्यन्ति अक्षोभ्य नराणमुत्तमम् ॥ ४८ ॥
श्रुत्वा च ते चर्य निरुत्तरामिमां
　　लप्स्यन्ति प्रीतिं चरियां निरामिषाम् ।
श्रुत्वा च ते आत्मन पूर्वचर्यां
　　काहिन्ति बुद्धान उदारपूजाम् ॥ ४९ ॥　　10
दृष्ट्वा च भिक्षून् विदु शीलवन्तो
　　निःशाठियेनो[1] सद सेवितव्याः ।
अखिलं च दोषं च विवर्जयित्वा
　　सेवेत भिक्षुं तद[2] धर्मभाणकाः ॥ ५० ॥
आघातु क्रोधं च विवर्जयित्वा　　15
　　पूजेथ पुत्रान् मम धर्मशासने[3] ।
मा अन्धभूता बहुकल्पकोटियो
　　विनिपातप्राप्ताश्च भवेत दुःखिताः ॥ ५१ ॥
न शीलु त्रायेत श्रुतं च तस्य
　　न ध्यानु त्रायेन्न अरण्यवासः ।　　30
तदा नु त्रायेन्न च बुद्धपूजा
　　व्यापादु कृत्वान परस्परेण ॥ ५२ ॥

इति श्रीसमाधिराजे ज्ञानावतीपरिवर्तश्चतुस्त्रिंशतितमः ॥ ३४ ॥

---

१ AB अशाठियेनो for निः°. २ B विदु for तद. ३ ABT धर्मपालान् for °शासने.

सुपुष्पचन्द्रपरिवर्तः ।

N 487 अथ खल्वायुष्मानानन्द उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्—पृच्छेयमहं भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं कंचिदेव प्रदेशं[1] सचेन्मे भगवानवकाशं कुर्यात्[2] प्रश्नव्यप्रश्नव्याकरणाय। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्—तेन ह्यानन्द स्वके आसने निषद्य पृच्छ त्वं तथागतमर्हन्तं
5 सम्यक्संबुद्धं यद् यदेवाकाङ्क्षसि, अहं ते तस्य तस्य प्रश्नस्य व्याकरणेन चित्तमाराधयिष्ये। एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत्—कृतावकाशोऽस्मि भगवन्, कृतावकाशोऽस्मि सुगत प्रश्नव्याकरणाय। अथ खल्वायुष्मानानन्दो भगवतः पुरतः आसने निषद्य[3] भगवन्तमेतदवोचत्—को नु भगवन् हेतुः कः प्रत्ययो यदिह एकत्या बोधिसत्त्वा[4] बोधिसत्त्वचारिकां
N 488 चरमाणा हस्तच्छेदान् पादच्छेदान् कर्णच्छेदानक्ष्युत्पाटनानि[5] अङ्गोत्तमाङ्गच्छेदान् निगच्छन्ति
10 प्रत्यङ्गच्छेदांश्च[6] ? विविधानि दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति ? नो च हीयन्ते ? न च परिक्षीयन्तेऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ? एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्—सचेत् त्वमानन्द जानीया यानि मे दुःखानि प्रत्यनुभूतानि इमामनुत्तरां सम्यक्संबोधिं समुदानयितुम्[7], एतदपि ते च[8] प्रतिभायात्। किं पुनर्यत्तथागतं परिप्रष्टव्यं मन्यथाः। तद् यथापि नाम आनन्द इह कश्चिदेव पुरुषः अधस्तात् पादतलमुपादाय यावन्मूर्धकादादीप्तो भवेत् प्रज्वलितः एकज्वालीभूतः[9],तं कश्चिदेव पुरुष उपसंक्रम्य
15 एवं वदेत्—एहि त्वं भोः पुरुष अनिर्वापितेनात्मभावेन पञ्चभिः कामगुणैः समर्पितः समन्वङ्गीभूतः क्रीडस्व रमस्व परिचारयस्वेति। तत् किं मन्यसे आनन्द अपि तु स पुरुषः अनिर्वापितेनात्मभावेन पञ्चभिः कामगुणैः समर्पितः समन्वङ्गीभूतः क्रीडेत रमेत परिचारयेत ? आनन्द आह—
N 489 नो हीदं भगवन्। भगवानाह—क्रीडेतानन्द स पुरुषो रमेत परिचारयेत परिकल्पमुपादायानिर्वापितेनात्मभावेन[10] पञ्चभिः कामगुणैः समर्पितः समन्वङ्गीभूतः। न त्वेव तथागतस्य पूर्वं
20 बोधिसत्त्वचारिकां चरमाणस्य सत्त्वांस्त्रिभिरुपायैर्दुःखितान् दृष्ट्वा दरिद्रान्नाभूत् सुखं वा सौमनस्यं वा चित्तप्रहर्षो वा। ये आनन्द बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः पूर्वं बोधिसत्त्वचारिकां चरमाणा अखण्डशीला भवन्ति अच्छिद्रशीलाः अकल्माषशीला[11] अशबलशीलाः अपरामृष्टशीलाः अचलितशीलाः[12], अलुलितशीला अकोप्यशीलाः, नोत्तानशीलाः, न परदर्शनशीलाः न विसंवादनशीलाः, ऋजुशीलाः यथाप्रतिज्ञाशीलाः सत्त्वानुग्रहशीलाः। एवंरूपेण शीलेन समन्वागता भवन्ति, ते
25 आनन्द बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनन्तां बोधिसत्त्वचारिकां चरमाणा न हस्तच्छेदेन परिहाणिं निगच्छन्ति। न पादच्छेदेन परिहाणिं निगच्छन्ति। न कर्णनासाच्छेदेन परिहाणिं निगच्छन्ति।

---

१ B om. प्रदेशं. २ A दद्यात् for कुर्यात्. ३ After निषद्य, A B add प्राञ्जलिको. ४ After °सत्त्वा, A B add महासत्त्वा अनन्तां. ५ A B कर्णनासाच्छेदांश्चक्षूत्पाटनानि शीर्षच्छेदान् for कर्णच्छेदानक्ष्युत्पाटनानि. ६ After च, A adds निगच्छन्ति अन्यानि च ; B adds अन्यानि च. ७ T समादापेतुम् for समुदानयितुम्. ८ AB आनन्द for च. ९ AB भवेत् for एकज्वालीभूतः. १० B अनिर्वातेन for अनिर्वापितेन. ११ A om. अकल्माषशीला. १२ After °शीलाः B adds अखण्डितशीला.

न नेत्रोत्पाटनशीर्षच्छेदेन परिहाणिं निगच्छन्ति[1] । नाङ्गप्रत्यङ्गच्छेदेन परिहाणिं निगच्छन्ति । न च विविधानि दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति । क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥

भूतपूर्वमानन्द अतीतेऽध्वन्यसंख्येयकल्पैरसंख्येयतरैर्विपुलैरप्रमाणैरचिन्त्यैरतुल्यैरमाप्यैरपरिमाणैर्यदासीत् । तेन कालेन तेन समयेन रत्नपद्मचन्द्रविशुद्धाभ्युद्गतराजो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां च बुद्धो भगवान् । तेन खलु पुनरानन्द समयेन तस्य भगवतो रत्नपद्मचन्द्रविशुद्धाभ्युद्गतराज्ञस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य नवतिकल्पकोटीनियुतशतसहस्राण्यायुष्प्रमाणमभूत् । सर्वत्र च दिवसे नवतिकल्पकोटीसहस्राणि सत्त्वानामवैवर्तिकतायां बुद्धधर्मेषु प्रतिष्ठापयति स्म[2] । तेन खलु पुनरानन्द समयेन तस्य भगवतो रत्नपद्मचन्द्रविशुद्धाभ्युद्गतराज्ञस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य परिनिर्वृतस्य चरमिकायां पञ्चाशति सद्धर्मान्तर्धानकालसमये सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने[3] इमे एवंरूपाः सूत्रान्ता बहुजनजुगुप्सिता बहुजनविवर्जिता बहुजनविरुद्धा महाजनोत्सृष्टाश्चाभूवन् । महाभयभैरवकाले वर्तमाने महोपद्रवे अतिवृष्टिकालसमये अनावृष्टिकालसमये[4] वर्तमाने[5] व्यालकालसमये वर्तमाने विद्युत्कान्तारकल्पसमये[6] दुर्भिक्षकालसमये मिथ्यादृष्टिकालसमये असम्यग्दृष्टिकालसमये तीर्थिकमन्त्रपर्येष्टिकालसमये बुद्धबोधेः प्रलुज्यमानकालसमये वर्तमाने सप्त बोधिसत्त्वसहस्राणि ग्रामनगरनिगमराष्ट्रराजधानीजनपदेभ्यो निर्वासितानि समन्तभद्रं नाम वनखण्डं तदुपनिश्रित्य विहरन्ति स्म सार्धं सुपुष्पचन्द्रेण धर्मभाणकेन, यस्तेषां भिक्षूणां धारणीधर्मपयाय देशयति स्म[7] । स खलु पुना राजा[8] सुपुष्पचन्द्रो धर्मभाणक एको रहोगतः प्रतिसंलीनो दिव्येन चक्षुषा[9] अतिक्रान्तमानुष्येण पश्यति स्म — बह्वीर्बोधिसत्त्वकोटीरवरुप्तकुशलमूला अन्योन्येभ्यो बुद्धक्षेत्रेभ्यः इहोपपन्नाः । सचेत्ते लभेरन् धारणीधर्मपर्यायश्रवणाय, न निवर्तेरन्ननुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः । अथ न लभेरन् धारणीधर्मपर्यायश्रवणाय, विवर्तेरन्ननुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः । अथ खलु सुपुष्पचन्द्रो धर्मभाणकः स्मृतः संप्रजानंस्ततः समाधेर्व्युत्थाय येनासौ महान् बोधिसत्त्वगणस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य तं महान्तं बोधिसत्त्वगणमेतदवोचत् — गमिष्यामः कुलपुत्राः । ग्रामनगरनिगमराष्ट्रराजधानीरवतरित्वा सत्त्वेभ्यो धर्मं देशयिष्यामः । अथ खलु स महान् बोधिसत्त्वगणः सुपुष्पचन्द्रं धर्मभाणकमेतदवोचत् — नास्माकमभिप्रेतं यदायुष्मानितो वनषण्डाद् ग्रामनगरनिगमराष्ट्रराजधानीरवतरेत् । तत्कस्य हेतोः ? बह्वयोऽभिमानिका भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकाः । सद्धर्मप्रतिक्षेपकालश्च वर्तते । तमायुष्मन्तं जीविताद्व्यवरोपयिष्यन्ति । आयुष्मांश्चातीव प्रासादिकोऽभिरूपो दर्शनीयः प्रथमयौवनसमन्वागतो भद्रके वयसि वर्तते । स धौत[10]काञ्चन-

---

१ After निगच्छन्ति, AB add तदनेनापि ते आनन्द पर्यायेणैवं वेदितव्यम्. २ After प्रतिष्ठापयति स्म ABT add a passage given in App. I (No. 29) ३. After वर्तमाने, ABT add a passage given in App. I (No 30). ४ After °समये A adds अकालवृष्टिसमये, ५. A om. वर्तमाने. ६ Dutt reads विद्युत्पातकालसमये for विद्युत्कान्तारकल्पसमये against Mss. on the strength of T. ७ After देशयति स्म ABT add a passage given in App. I (No 31). ८ AB आनन्द for राजा. ९ After चक्षुषा AB add विशुद्धेन. १०. B शुद्धान्त° for धौत°.

N 493 हाटकच्छविः शङ्खकुन्देन्दुवर्णयोर्णया प्रतिमण्डितोऽपि शोभितललाटो नील[1]कुञ्चितकेशोष्णीषश्च। मा ते राजपुत्रा वा अन्ये वा तत्प्रतिमा ईर्ष्यामात्सर्योपहतचेतसो जीविताद्व्यवरोपयिष्यन्ति। अथ खलु सुपुष्पचन्द्रो धर्मभाणकस्तं बोधिसत्त्वगणमेतदवोचत्—सचेन्मे आत्मा आरक्ष्यो भवेत्, न मया अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां शासने आरक्षा कृता भवेत्। तस्यां च
5 वेलायामिमा गाथा अभाषत—

न आत्मसंज्ञाय व[2]सित्व जातु
 श[3]क्यं इहा शासनि रक्ष कुर्वणा।
मह[4]विताना सुगतान बोधिः
 प्रकाशना पश्चिमि कालि दारुणे ॥ १ ॥

10 यो आत्मसंज्ञा प्रजहित्व सर्वशः
 सत्त्वानिमान् पुद्गलवादनिश्रितान्।
रूपाणि शब्दांश्च रसांश्च गन्धान्
 स्प्रष्टव्यु वर्जेति स रक्षि शासनम्॥ २ ॥

N 494 बुद्धान कोटीनयुतान्युपस्थिहे-
15 द[5]न्नेन पानेन प्रसन्नचित्तः।
छत्रैः पताकाभि दीप[6]क्रियाभिः
 कल्पान कोटी यथ गङ्गवालिकाः॥ ३ ॥

यश्चैव सद्धर्म प्रलुज्यमाने
 निरुध्यमाने सुगतान शासने।
20 रात्रिंदिवं एक चरेय्य शिष्यान्
 इदं ततः पुण्यु विशिष्टु भोति॥ ४ ॥

ये दानि तेषां पुरुषर्षभाणां
 सद्धर्मि लुज्यन्ति उपेक्षि भावयी।
न तैर्जिना सत्कृत भोन्ति केचित्
25 न चो कृतं गौरवु नायकेषु॥ ५ ॥

युष्मे भोथ सुखी स्वकार्थु कुरुथा गोपायथा आत्मनं
 युष्मे भोथ इहाप्रमत्त विनये मैत्रीविहारी सदा।
शीलं रक्षथ उज्ज्व[7]लं अशबलं शुद्धं शुचि निर्मलं
 येही रक्षितु शीलु भोति अमलं बुद्धेभि संवर्णितम्॥ ६ ॥

---

१ B नीलकुण्डलाकुञ्चित° for नीलकुञ्चित°. २ AB स्थिति for वसित्व. ३ A om. from शक्यं to प्रजहित्व in st. 2. ४ B महावियूहा for महाविताना. ५ A हस्तेन पादेन for अन्नेन पानेन. ६ B च दीपमाल्यैः for दीपक्रियाभिः. ७ A उज्जकं for उज्ज्वलं.

N 495

येही सत्कृतु भोन्ति सर्वि सुगता यावन्त पूर्वे अभूत्
तेहि त्रायितु भोन्ति सर्वजनता या बोधिसंप्रस्थिता।
तेही उद्धरिता भवन्ति नरका सत्त्वा बहू पापकाः
येही रक्षितु भोन्ति शीलु अमलं बुद्धैः प्रशस्तं पुरा ॥ ७ ॥

5

दानं देथ विशिष्ट धर्मरतनं क्षान्तिं सदा रक्षथा-
रण्यं चाश्रयथा समाधिकुशला भावेथ चो मार्दवम्।
मा चो विग्रह सर्वथा विचरथा शिष्टां[1] शिवां चारिकां
गच्छामो वयु राजधानि नगरं सत्त्वान त्राणार्थिकाः ॥ ८ ॥

तस्मिन्नोतरती महामतिधरे सत्त्वाग्रसारे ऋषौ
वर्तेन्ती इमि अश्रुकाः सुकरुणं[2] पादेहि अन्ये पती।

10

मा ही ओतरही महामति विदु प्रेक्ष वने पादपान्
मञ्जुगन्ध[3] मनोरमान् सुरुचिरानात्मान त्राणात्मकः ॥ ९ ॥

N 496

तेऽपी पूर्व विनायका दशबलाः शान्तेन्द्रियाः सूरताः
गत्वा काननि शैलशृङ्गशिखरे बोधाधिगम्यां वराम्।
श्रेष्ठां चारिक बोधिहेतु चरितास्ते पुण्यज्ञानां वराः

15

तेषां शिक्षिहि कानने। निवसतो मा गच्छ त्वं सुव्रत[4] ॥ १० ॥

गात्रं चित्रितु लक्षणैः सुरुचिरैः केशाश्च नीलास्तवा
वर्णः काञ्चनसंनिभप्रभकरो ओभासते मेदिनीम्।
ऊर्णा ते भ्रमुखान्तरे सुरुचिरा शङ्खनिकाशप्रभा
मा ते ईर्ष्यु जनित्व कायु विकिरी राजानुराजे तथा ॥ ११ ॥

20

अथ खल्वानन्द सुपुष्पचन्द्रो धर्मभाणकस्तं बोधिसत्त्वगणं गाथयाभ्यभाषत–

N 497

यावन्तः पुरिमेण आसि सुगताः सर्वज्ञ क्षीणास्रवाः
सर्वे तेऽथ करिंसु लोकि त्रिभवे बोधाधिगम्यां वराम्।
श्रेष्ठां चारिक बोधिहेतु चरितास्ते पुण्यज्ञानां वराः
तेषां शिक्षय बोधिसत्त्व नियुता सत्त्वान त्राणार्थिकः ॥ १२ ॥

25

सर्वे कृत्व प्रदक्षिणं ऋषिविदुं पादानि वन्दित्वना
घोरं आश्वसतो[5] स्वनन्ति करुणं क्रन्दन्त आर्तस्वरम्।
अन्ये छिन्न प्रपात मेदिनि पती मूर्छित्व सालो यथा
नो चा ते परिवर्ति पुण्यनिचितः सत्त्वार्थकामो ऋषिः ॥ १३ ॥

पात्रं चीवरु गृह्य प्रस्थितु ऋषी सिंहो यथा केसरी

30

नो चास्यो गुणदोष तत्र अकरी धर्मस्वभावे स्थितः।

---

१ AB श्रेष्ठां for शिष्टां. २ AB अश्रुकरुणं for सुकरुणं. ३ AB मञ्जुघोष for मञ्जुगन्ध. ४ C मा ओरुह्यते जवात् for मा गच्छ त्वं सुव्रत. ५ AB निश्वसत for आश्वसतो.

घने[1] काननि अस्मि लोकि वसतः सत्त्वा अपाये पति
सोऽ[2]भूत्तं नगरं गमी पुरवरं सत्त्वान त्राणार्थिकः ॥ १४ ॥

N 498 अथ खलु सुपुष्पचन्द्रो धर्मभाणको ग्रामनगरनिगमराष्ट्रराजधानीरवतरित्वा सत्त्वानां[3] धर्मं देशयति स्म । तेन पूर्वाह्णे अवतरित्वा सत्त्वानां नवनवति प्राणिकोट्यः अवैवर्तिकतायां 5 स्थापिताः अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । न च तां रत्नावतीं राजधानीमनुप्राप्तः । सोऽनुपूर्वेण तां रत्नावतीं राजधानीमनुप्राप्तः । स तस्यां रत्नावत्यां राजधान्यामुपसंक्रमित्वा अन्यतरस्मिन् प्लक्षसालमूले व्यहार्षीत् । स तस्या रात्र्या अत्ययेन तां रत्नावतीं राजधानीं प्राविशत् । प्रविश्य षट्त्रिंशत्प्राणिकोटीरवैवर्तिकत्वे स्थापयति बुद्धधर्मेषु । न च तावद् भक्तकृत्यमकार्षीत् । स भक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या राजधान्या निष्क्रम्य येन भगवतो नखस्तूपस्तेनोपसंक्रम्य आस्थितक[4] एव 10 रात्रिंदिवमतिनामयति स्म । स तस्या रात्र्या अत्ययेन द्वितीये प्राग्भक्ते रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्य त्रयोविंशतिप्राणिकोटीरवैवर्तिकबुद्धधर्मेषु प्रतिष्ठापयति स्म । न च तावद् भक्तकृत्यमकार्षीत्[5] । स N 499 द्वितीयभक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या राजधान्या निष्क्रम्य येन भगवतो नखस्तूपस्तेनोपसंक्रम्य उत्थितक एव रात्रिंदिवमतिनामयति स्म । स तस्यां रात्र्या[6]मतीतायां त्रिरात्रभक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्य नवनवतिप्राणिकोटीशतसहस्राण्यवैवर्तिकबुद्धधर्मेषु प्रतिष्ठापयति स्म । न 15 च तावद् भक्तकृत्यमकार्षीत् । स त्रिरात्रभक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या राजधान्या निष्क्रम्य येन भगवतो नखस्तूपस्तेनोपसंक्रम्य उत्थितक एव तृतीयं रात्रिंदिवमतिनामयति स्म । स तस्या रात्र्या अत्ययेन चतुर्थे प्राग्भक्ते रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्य नवनवतिप्राणिशतसहस्राण्यवैवर्तिक[7]-बुद्धधर्मेषु प्रतिष्ठापयति । स चतुर्दिवसभक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या राजधान्या निष्क्रम्य येन भगवतो नखस्तूपस्तेनोपसंक्रम्य उत्थितक एव रात्रिंदिवमतिनामयति स्म । स तस्या रात्र्या अत्ययेन 20 पञ्चमे दिवसे रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्य राज्ञोऽन्तःपुरं प्राविशत् । प्रविश्य चाशीतिं स्त्रीसहस्राण्यवैवर्तिकत्वेऽनुत्तरायां समक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति स्म । तस्माच्च नगरात्[8] सर्व[9]सत्त्वानवै-N 500 वर्तिकतायां स्थापयति बुद्धधर्मेषु । स तस्या रात्र्या अत्ययेन षष्ठे प्राग्भक्ते रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्य सहस्रं राजपुत्राणामवैवर्तिकत्वे स्थापयति स्म अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । न च तावद् भक्तस्य कृत्यं करोति स्म । स षष्ठे भक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या राजधान्या निष्क्रम्य येन भगवतो 25 नखस्तूपस्तेनोपसंक्रम्य रात्रिंदिवमतिनामयति स्म । स तस्य रात्र्या अत्ययेन सप्तमे पुरोभक्ते रत्नावतीं राजधानीं प्रविश्याद्राक्षीच्छूरदत्तं राजानमुद्यानमभिनिष्क्रमन्तं सुवर्णमयेन रथेन रूप्यमयैः पक्षमिरुरग-सारचन्दनमय्या ईषया वैदूर्यमयैश्चक्रैः उच्छ्रितच्छत्रध्वज[10]समलंकृतेन[11] ईषापट्टावनद्धेन दूष्यपट्टसंछादितेन

१ B भामे ; C कामे for घने. २ Dutt सो भूयं against Mss. ३ AB om. सत्त्वानां. ४ B अनुत्कण्ठितक; Dutt उत्थितक for आस्थितक. ५ AB कृतवान् for अकार्षीत्. ६ AB रात्र्या अत्ययेन तृतीये प्राग्भुक्ते for रात्र्यामतीतायां. ७ AB अवैवर्तिकत्वे स्थापयति स्म अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । न च तावद्भक्तकृत्यमकार्षीत् for अवैवर्तिकबुद्धधर्मेषु प्रतिष्ठापयति. ८ Ater नगरात्, AB add: अप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिपाद्यति स्म । न च तावद्भक्तकृत्यं कृतवान् । स पञ्चरात्रभक्तच्छेदच्छिन्नो रत्नावत्या निष्क्राम्य येन भगवतो नखस्तूपकस्तेनोपसंक्रम्योत्थितक एव रात्रिंदिव-मतिनामयति स्म. ९ AB om. from सर्व° upto बुद्धधर्मेषु. १० AB °ध्वजपताका° for °ध्वज°. ११ After °कृतेन, AB add रत्नवृक्षविचित्रेण.

यत्राष्टौ शतानि कुमारीणां रत्नसूत्रपरिगृहीतानाम्[1], यास्तं रथं वाहयन्ति अभिरूपाः प्रासादिका दर्शनीयाः परमया शुभ्रवर्णपुष्कलतया समन्वागताः प्रीतिकार्ये औद्विल्यकार्ये बालानां न पण्डितानाम्। चतुरशीतिक्षत्रियमहाशालकुलसहस्राणि पृष्ठतः समनुबद्धान्यभूवन्। चतुरशीतिब्राह्मणमहाशाल- N 501 सहस्राणि चतुरशीतिगृहपतिमहाशालसहस्राणि पृष्ठतः पृष्ठतोऽनुबद्धान्यभूवन्। पञ्च च दुहितृशतानि रत्नमयीशिविकाभिरूढाः पुरतो निर्यान्ति स्म। ताः सहदर्शनेनैव तस्य 5 भिक्षोरवैवर्तिका अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। अष्टषष्टिश्चान्तःपुरिकाशतसहस्राणि सहदर्शनेनैव तस्य भिक्षोरवैवर्तिकान्यभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। स च महाजनकायो मणिकुण्डलान्यपनीय पादुकाश्चापनीय एकांसं चीवरं प्रावृत्य दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन स भिक्षु- स्तेनाञ्जलिं प्रणम्य नमस्यमानः स्थितोऽभूत्। अथ खलु ता अपि कुमार्यः पूर्वकैः कुशलमूलैः संचोदिताः समानास्ताभ्यः शिबिकाभ्योऽवतरित्वा[2] एकांसं चीवरं प्रावृत्य दक्षिणं जानुमण्डलं 10 पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन स भिक्षुस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य गाथाभिरध्यभाषन्त–

अवभासितमद्यैवं रविणेव समन्ततः।
भिक्षुणा प्रविशन्तेन जनकायश्च धिष्ठितैः[3] ॥ १५ ॥

रागदोषाः समुच्छिन्ना मोहाश्च विधमीकृताः। N 502
क्रोधो[4] दोषश्च ईर्ष्या च सर्वं छिन्नं तदन्तरम् ॥ १६ ॥ 15

न राजं प्रेक्षते कश्चिन्न चैवमनुयात्यसौ।
यो राज्ञः शूरदत्तस्य परिवारः सुतादिकः ॥ १७ ॥

पूर्णमास्यां यथा चन्द्रो नक्षत्रपरिवारितः।
एवं स शोभते भिक्षू राजपुत्रपुरस्कृतः ॥ १८ ॥ 20

स्वर्णबिम्बं यथा चित्रं कुशलेभिः सुचित्रितम्।
पुष्पितः सालराजो वा एमेव भिक्षु शोभते ॥ १९ ॥

शक्रश्च देवेन्द्र महानुभावः
सहस्रनेत्राधिपतिः पुरंदरः।
सुमेरुमूर्ध्नि त्रिदशान[5] ईश्वरो
एमेव भिक्षुः प्रविशतु शोभतेऽयम् ॥ २० ॥ 25

ब्रह्मेव[6] मन्ये प्रतिष्ठितु ब्रह्मलोके[7]
सुनिर्मितो वाधिपति देवपुत्रः।
सुयामु देवो यथरिव कामधातौ
एमेव भिक्षुः प्रविशतु शोभतेऽयम् ॥ २१ ॥

---

१ A रथसूत्र for रत्नसूत्र. २ After अवतरित्वा, AB add मणिकुण्डलान्यपनीय पादुकानि चापनीय. ३ C विष्ठितः for धिष्ठितः. ४ AB ईर्ष्यां मानं च तुष्टा च सर्वे छिन्नदनन्तरम् for the line. ५ A त्रिदशेश्वरो वा for त्रिदशान ईश्वरो. ६ B om. st. 21. ७ A बोधिसत्व for ब्रह्मलोके.

N 503 सूर्यो वा मन्ये[1] प्रतपति अन्तरीक्षे
सहस्ररश्मिर्विधमिय अन्धकारम्।
ओभासयन्तो समु दिशता समन्ताद्
एमेव भिक्षुः प्रविशतु शोभतेऽयम्॥ २२॥
5 दानं ददित्वा सुविपुल नन्तकल्पान्
रक्षित्व शीलं अशबलु नित्यकालम्।
भावेत्व क्षान्तिमसदृश सर्वलोके
सो लक्षणेभिः परिवृतु एव शोभी॥ २३॥
जनयित्व वीर्यं अरियजनप्रशस्तं
10 सेवित्व ध्याना चतुरि अलीनचित्तः।
उत्पाद्य प्रज्ञां निहनिय क्लेशजालं
तेनैष भिक्षुः प्रतपति सर्वलोके॥ २३॥
ये बुद्धवीरा असदृश सत्त्वसाराः
समतीत शूरा विकिरियें[2] धर्मश्रेष्ठान्।
N 504 15 येऽनागतेऽध्वे तथरिव प्रत्युत्पन्ने
तेनैष पुत्रो वशगातु धर्मराज्ञः[3]॥ २५॥
मा[4] ते अनित्यं भवतु कदाचि भिक्षो
यद्रूपतैवं प्रतपसि सर्वलोके।
संपश्य तेजो सुरुचिर शब्दघोषो
20 राजान तेजो न तपति सुष्टु भूयः॥ २६॥
धर्मो यथायं अधिगतु आत्मना ते
बुद्धानुज्ञातो विचरसि सर्वलोके।
N 505 एमेव सर्वे विजहिय इस्त्रिभावं
सर्वेऽपि यामो यथरिव एष भिक्षुः॥ ३७॥
25 ते अञ्जलीयो दशनख कृत्व सर्वे
भाषित्व गाथाः क्षिपिंसु पिलॅन्धनानि[5]।
सौवर्णमाला तथपि[6] च मुक्तहारा-
नवतंसकानि तथपि च कर्णनिष्कान्॥ २८॥
राजा वै यथ चक्रवर्ति बलवान् सर्वान् विपश्यी मही
30 पुत्रसंज्ञ उपस्थपेति विचरन् द्वीपानि चत्वारिमे।

---

१ AB अन्ये for मन्ये. २ A om. from विकिरिय upto धर्मराज्ञः; B विधरिय for विकिरिय.
३ B बोधिराजा for धर्मराज्ञः. ४ A om. from मा up to सुरुचिर in the third line of the stanza.
५ A निबन्धनानि for पिलंधनानि. ६ AB बहुविध for तथपि च.

श्रेष्ठी क्षत्रिय ब्राह्मणां गृहपती ये कोट्टराजा स्वका
नो तेषामतिरेकु स्नेह जनयी सर्वेषु प्रेमं समम् ॥ २९ ॥
एवं शिक्षित धारणीवशगतो भिक्षू अयं सूरतो
बोध्यङ्गा बल इन्द्रियान् विभजति[1] मार्गं च अष्टाङ्गिकम् ।
चन्द्रो वा यथ रात्रिये प्रतपति तारागणैर्मध्यगो 5
सूर्यश्चो यथ मण्डलं प्रतपते[2] वैरोचनस्तेजवान् ॥ ३० ॥
सर्वान् बुद्धान्नमस्यामो दशबलान् शान्तेन्द्रियान् सूरतान्
येषां वर्णनु कश्चिदुत्सहि नरो कल्पाशतैः क्षेपितुम् ।
कल्पा कोटिसहस्र भाषितु बहून् नो चेद्र गुणा क्षेपितुं N 506
नो चो वर्ण क्षिपेय लोकप्रवरे एकस्य रोमस्य हि ॥ ३१ ॥ 10
येनो चक्र प्रवर्तितं असदृशं ज्ञानोपदं देशितं
निपुणं धर्म प्रभाषितस्य[3] विरजं नो चास्य दृश्यं कचित् ।
श्रमणाब्राह्मणदेवनागअसुरैर्मारैः सब्रह्मादिभि-
र्नो शक्तो गुणआर्णवः प्रकथितुं बुद्धस्य सर्वज्ञिनः ॥ ३२ ॥
वन्दामो जिनवैद्यराजमसमं यस्येदृशा औरसाः 15
भाषित्वा इमि गाथ सर्वि मुदिता राज्ञः कुमार्यस्तदा ।
स्वर्णं काञ्चनचूर्णकांश्च प्रकिरी चैलानि च प्रस्तरी
चूडानां च मणीन् सहाररुचिरा कोटीशतामूल्कि
तं भिक्षुं अभिछादयित्व मुदिता बोधाय संप्रस्थिताः[4] ॥ ३३ ॥

अथ खलु राज्ञः शूरदत्तस्यैतदभवत् -- विप्रतिपन्नं बतेदमन्तःपुरं जनकायश्च व्युत्थितः । 20 N 507 स च जनो मणिकुण्डलान्यपनीय एकांसं चीवरमावृत्य दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन स भिक्षुस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य नमस्यति स्म । स च राजा शूरदत्तस्तावत् प्रासादिकोऽभूत् तावद्दर्शनीयो न च तावदभिरूपो यावदभिरूपः स भिक्षुः । स राज्यहेतोस्त्रस्तोऽभूत् । रूपकायपरिनिष्पत्तिं च तस्य भिक्षोर्दृष्ट्वा अतीव रोषमकार्षीत् । तस्य च भिक्षो राजमार्गस्थस्य राज्ञश्चक्षुर्भ्यां प्रविष्टः । तस्यैतदभवत् — संरक्तचित्तेनैतेन भिक्षुणा ममान्तःपुरं दृष्टम् । अक्षिभ्यां 25 चानेन संकेतः कृतः । तस्यैतदभवत् — क इदानीमिमं भिक्षुं जीविताद् व्यवरोपयिष्यतीति । अथ राज्ञः शूरदत्तस्य पृष्ठतः पुत्रसहस्रमनुबद्धमभूत् । स तानामन्त्रयति स्म — व्यवरोपयध्वं कुमारा N 508 एतं भिक्षुं जीवितादिति ॥

---

१ AC विजयते for विभजति- २ AB उदयते for प्रतपते. ३ B प्रकाशितस्य for प्रभाषितस्य. ४ After st. 33, AB add:

चूडैश्चापि मणीभिर्हाररुचिरैः कोटीशतामूल्किैः
मन्दारैः सुगन्धनिचयैः पुष्पैस्तथा चन्दनैः (B चम्पकैः)।
फुल्लैर्वार्षिकैर्मनोरगुणैः पद्मैः प्रफुल्लैस्तथा
रत्नैश्चाग्रहता (?) प्रभासरुचिरैर्नानाप्रकारैर्वरैः ॥

अथ खलु ते कुमारा राज्ञः शूरदत्तस्य प्रतिव्रहन्ति स्म तस्य भिक्षोः कृतशः । तस्यैतदभवत्—पुत्रा अपि मे आज्ञां न कुर्वन्ति । एक एवाहं स्थापितः अद्वितीयः । क इदानीमिमं भिक्षुं जीविताद्व्यवरोपयिष्यति ? अथ राज्ञः शूरदत्तस्य नन्दिको नाम वध्यघातकोऽभूत् चण्डः साहसिको रौद्रः[1] । अथ[2] राजा शूरदत्तस्तुष्ट उदग्रः आत्तमनाः[3] एवं चिन्तयामास—अयं नन्दिक एतं भिक्षुं जीविताद्व्यवरोपयिष्यति । अथ खलु नन्दिको वध्यघातको येन राजा शूरदत्तस्तेनोपसंक्रामत् । अथ खलु राजा शूरदत्तस्तमाह[4]--शक्ष्यसि त्वं नन्दिक एतं भिक्षुं जीविताद्व्यवरोपयितुम् ? महान्तं तेऽभिच्छादं[5] दास्यामि । नन्दिक आह—सुष्ठु देव, यथाज्ञापयसि । अथैनं भिक्षुं जीविताद्व्यवरोपयिष्यामि । तेन हि नन्दिक यस्येदानीं कालं मन्यसे । तीक्ष्णमसिं गृहीत्वा एतं भिक्षोर्हस्तपादं छिन्द । कर्णनासां छिन्द । अनेन मे संरक्तचित्तेनान्तःपुरं प्रेक्षितम् । अतोऽस्य संदंशेनाक्षिणी उत्पाटय । अथ नन्दिकेन वध्यघातकेन तस्यामेव वेलायां तीक्ष्णमसिं[6] गृहीत्वा भिक्षोर्हस्तपादा[7]श्छिन्ना अक्षिणी चोत्पाटिते[8] । ततोऽसौ महान् जनकायो रुदन् क्रन्दन् परिदेवमानः पुनरपि रत्नावतीं राजधानीं प्रविष्टः ॥

अथ खलु राजा शूरदत्तः सप्ताहस्यात्ययादुद्यानगतो न रमते न क्रीडति न परिचारयति । स उद्यानान्निवृत्तः सप्ताहस्यात्ययेन रत्नावतीं राजधानीं प्राविशत् । सोऽद्राक्षीत्तं भिक्षुं राजमार्गे छोरितं सप्ताहमृतकं अविवर्णशरीरम् । तस्यैतदभूत्—यथायं भिक्षुरविवर्णशरीरः, निःसंशयमेष भिक्षुरवैवार्तिको भविष्यत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । पापं मया कर्म कृतं महानरकसंवर्तनीयम् । क्षिप्रमेव मया महानिरये प्रतिपत्तव्यं भविष्यति । तस्यैवं चिन्तयतः उपर्यन्तरीक्षे चतुरशीतिभिर्देवपुत्रसहस्रैरेकरुतस्वरघोषशब्दमुदीरितम्--एवमेतन्महाराज यथा वदसि । अवैवर्तिक एष भिक्षुरनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । तस्य तावद्[9] भूयस्या मात्रया भयं च त्रासं च स्तम्भितत्वं च रोमहर्षश्चोत्पन्नो विप्रतिसारश्चाभूत् । अथ राजा शूरदत्तो दुःखितो दुर्मना विप्रतिसारी तस्यां वेलायामिमां[10] गाथा अभाषत—

राज्यं त्यजिष्ये तथपि च राजधानीं
हिरण्य सुवर्ण तथ मणिमुक्त रत्नान् ।
घातेयमात्मा स्वय शस्त्र गृह्य
निहीनकर्मास्मिह बालबुद्धिः ॥ ३४ ॥

सुपुष्पचन्द्रोऽयमिह भिक्षुरासीद्
द्वात्रिंशता क्वचितु लक्षणेभिः ।
ओभासयन्तो प्रविशति राजधानीं
नक्षत्रराजो यथरिव पूर्णमास्याम् ॥ ३५ ॥

---

१ After रौद्रः, A adds: शूरदत्तस्य नातिदूरे स्थितोऽभूत. २ B om. from अथ upto संक्रामत्. ३ After आत्तमनाः A adds प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातः एवं चिन्तयामास. ४ AB तं नन्दिकमेवमाह for तमाह. ५ A निच्छदं for अभिच्छादं. ६ A शस्त्रं for असिं. ७ A शिरः कर्णनासाहस्तपादाः for हस्तपादाः. ८ After 'चोत्पाटिते AB read A passase given in App. 1 (No 32) ९ AB अन्तरीक्षे देवताशब्दं श्रुत्वा for तावत्. १० AB महाक्रन्दमकार्षीत्, एवमाह for इमा गाथा अभाषत.

अहं च हीनः प्रलुलितु कामभोगे
नारीगणेना प्रमुदितु निष्क्रमामि।
रथाभिरूढः परिवृतु क्षत्रियेभिः
अयं च एती सुरभि सुनेत्र भिक्षुः ॥ ३६ ॥

तं दृष्ट्व भिक्षुं प्रमुदितु नारिसंघो 5
सौवर्णमालानवसिरि प्रेमजाता।
सर्वे गृहीत्वा दशनखु अञ्जलीयो
गाथाभिगीतैस्तमभिस्तविंसु भिक्षुम् ॥ ३७ ॥

ते गीतशब्दाः प्रशमित सर्वि राज्ञः
स रथाभिरूढः परिवृतु क्षत्रियेभिः। 10
अयं च एती सुरभि सुनेत्रो भिक्षु-
र्महानुभावः सुगतवरस्य पुत्रः ॥३८ ॥

मम चैव चित्तं परम निहीनु मासी-
दीर्ष्यां च क्रोधं च तत्र जनेमि मूढः।
मुदितं विदित्व सुविपुल नारिसंघो
आलोक्य[1] भिक्षुं प्रविशतु राजधानिम्[2] ॥ ३९ ॥ 15 N 512

अतिघोररूपा अहु गिरि भाषि तत्र
पुत्रसहस्रं भणमि तत्क्षणस्मिन्।
गत्वान भिक्षुं प्रकुरुत खण्डखण्डा-
मेषो हि मह्यं परम अमित्र[3] घोरः ॥ ४० ॥

ते कुमार सर्वे परम[4]सुशीलवन्तो 20
स्वहितैषिचित्ता अभिरत येन भिक्षुः।
आणत्ति देवा न करिय एवरूपा
शोकाभिभूतो अहमभु तस्मि काले ॥ ४१ ॥ N 513

इमु भिक्षु दृष्ट्वा परम सुशीलवन्तं
मैत्र्या उपेतं पितरमिव प्रवृत्तम्।
सुदुष्टचित्तो अवसरि घातनार्थं 25
पतितो अवीचौ अहु पश्चकाले ॥ ४२ ॥

यन्नन्दिकोऽयं इह स्थितु राजमार्गे
अतिरौद्रकर्मा दुखकरु मानुषाणाम्।

---

१ AB प्रेक्षन्ति for आलोक्य. २ C repeats from आलोक्य up to खण्डखण्डान् in st. 40. After st. 39, ABT add: 30

ओभासितेन चतुर्दिशता समन्ता-
चन्द्रेण वा राहुविमुक्तिशोभिना।
प्रामोदयन्ते प्रमुदितु नारिसंघा
तमालोक्य भिक्षुं प्रविशतु राजधानिम् ॥

३ A अरि घोररूपः for अमित्र घोरः. ४ AB सुमधुर° for परम°.

आणत्ति तेना मम कृत एवरूपा
मालागुणो वा अयमिह छिन्न भिक्षुः ॥ ४३ ॥
समन्तभद्रे वनवरि प्रेमणीये
द्विजाभिकीर्णे कुसुमितमञ्जुगन्धे ।
5 सो चापि अन्यः सुविपुल भिक्षुसंघो
मात्रा विहीनो यथरिव एकपुत्रकः ॥ ४४ ॥
उत्तिष्ठ भिक्षो प्रतिवस काननस्मिन्
कृतो ते अर्थः सुविपुल मानुषाणाम् ।
N 514 यद्राजधानीमिमु तद आगतोऽसि
10 एष्यन्ति भिक्षु सुकरुण क्रन्दमानाः ॥ ४५ ॥
पुष्पध्वजानि इम कृत दक्षिणेना
वामेन अन्ये सुरुचिर दर्शनीयाः ।
प्रज्ञप्त मार्गः स्फुट कृत चीवरेभि
उत्तिष्ठ भिक्षो प्रतिभण धर्म श्रेष्ठम् ॥ ४६ ॥
15 चिरप्रविष्टो तुह्य इह राजधान्या-
मेष्यन्ति भिक्षु सुकरुणु क्रन्दमानाः ।
मा अन्तरायो भव सिय जीवितस्य
प्रलोपकाले जिनवरशासनस्मिन् ॥ ४७ ॥
N 515 यथैव कश्चित् पुरुष महानुभावो
20 दिक्षु विदिक्षु सततु विघुष्टशब्दः ।
महाप्रपातं प्रपतति वसुंधरायां
सर्वाभिभूय त्रिभवमिमं समन्तात् ॥ ४८ ॥
एमेव भिक्षुरिह पतितो धरण्यां
सुरूपरूपो भूषितु लक्षणैर्वरैः ।
25 अदोषदुष्टो मय कृत पापबुद्धिना
सुपुष्पचन्द्रो तिष्ठति खण्डखण्डः ॥ ४९ ॥
भिक्षु इहो दुःखहत सर्वे[1] एव
अप्रीतिजातास्तथपि च शल्यचित्ताः[2] ।

---

१ AB शल्य सर्वे for सर्वे एव. २ in C, the first two lines of sts. 49 and 50 have the following version:

एमेव ते शल्यदुःखहत सर्वमेते
प्रीतिश्च जाता अतिरिव शल्यता च ।
तस्यापि श्लोको श्रुणिय निरीक्षतो वा
उत्पन्नप्रास भविष्यति सर्वशोकः ॥

In AB the last two lines seem to be preserved. T does not contain these.

N 516

मेष्यन्ति क्षिप्रं दृष्ट्विमु धर्मभाणकं
　　सुपुष्पचन्द्रं हतु पतितं पृथिव्याम् ॥ ५० ॥

सुपुष्पचन्द्रो यथरिव शैलराजो
　　द्वात्रिंशतीभिः क्वचितु लक्षणेभिः ।
मालागुणेव प्रमदगणेन गृह्य
　　क्षणे विकीर्ण कृतु [1]खण्डखण्डम् ॥ ५१ ॥

कृतस्मि कर्म परम सुघोररूपम्
　　अवीचि गमिष्ये यमविषयमनाथो ।
बुद्धान भेष्ये परम सुदूरदूरे
　　स भिक्षुः कृतु इह खण्डखण्डम् ॥ ५२ ॥

न पुत्र त्राण न पि मम ज्ञातिसंघो
　　नो चास्य मान्या न च भटपादमूलिकाः ।
मेष्यन्ति त्राणं नरकगतस्य मह्यं
　　स्वयं करित्व परम निहीनकर्म ॥ ५३ ॥

येऽतीत बुद्धास्तथपि च ये अनागता-
　　स्तिष्ठन्ति ये चो दशसु दिशासु केचित् ।

N 517

ते सार्थवाहा दशबल निष्क्लेशाः
　　[2]शरणं उपैमी वज्रघन [3]आत्मभावान् ॥५४ ॥

दृष्ट्वान भिक्षुं कृतु इह खण्डखण्डं
　　क्रोशः प्रमुक्तः सुकरुण देवताभिः ।
गत्वान ते आरोचयि भिक्षुसंघे
　　सुपुष्पचन्द्रो हतु इह राज्यधान्याम् ॥ ५५ ॥

योऽसौ विदु पण्डितु धर्मभाणको
　　महानुभावो दिशिविदिशासु घुष्टः ।
सो बोधिसत्त्वो प्रतिष्ठितु धारणीये
　　सुपुष्पचन्द्रो हतु इह राजधान्याम् ॥ ५६ ॥

यो देति दानं विविधमनन्तकल्पान्
　　यो शील रक्षत्यशबलमसंप्रवेधिम् ।
यो भावि क्षान्तीमसदृश सर्वलोके
　　सुपुष्पचन्द्रो हतु इह राजधान्याम् ॥ ५७ ॥

---

१ AB इह राजधान्याम् for खण्डखण्डम्. २ A शरणं उपेमो वरजिन घनात्मभावां for the line. ३ C विप्रमुक्ताः for आत्मभावान्.

N 518 यो[1] वीर्यवन्तः सततमनन्तकल्पान्

यो ध्यातु ध्यायी चतुरि अलीनचित्तः।

यः प्रज्ञ भावेति क्लिेशघातकीं

सुपुष्पचन्द्रो हतु इह राजधानिये ॥ ५८ ॥

5 यः कायप्रेमं विजहित्व सर्वशोऽ-

नपेक्ष भूत्वा तथ जीविताता।

समन्तभद्राद्वनतोतरित्वा

सुपुष्पचन्द्रो[2] हतु इह राजधानिये[3] ॥ ५९ ॥

ते राजधानीं प्रविशित्व सूरता

10 आर्तस्वरं क्रन्दिषु घोररूपम्।

दृष्ट्वान भिक्षुं कृतु इह खण्डखण्डं

मूर्च्छित्व सर्वे प्रपतित ते धरण्याम् ॥ ६० ॥

राजान तं सो अवचिषु भिक्षुसंघो

किमापराद्धं तव देव भिक्षुणा।

N 519 15 अच्छिद्रशीलेन सुसंवृतेन

यः पूर्वजातिं स्मरते अचिन्तियाम् ॥ ६१ ॥

एषो वशी धारणिज्ञानपारगो

एष प्रजानातिह शून्य संस्कृतम्।

एषोऽनिमित्तं जगतो निर्दर्शयी[4]

20 प्रणिधानसंज्ञां इति[5] सर्व वर्जयी ॥ ६२ ॥

एषो मुञ्चि मनोज्ञ घोष रुचिरं शान्तेन्द्रियः सूरतो

एषो पूर्वनिवासपारमिगतो लोकस्य अभ्युद्गतः।

एषो बुद्ध स्वयंभु ज्ञानवृषभो लोकस्य[6] चित्रीकृतः

शुद्धा चक्षुष प्रेक्षिषू वितिमिरो अत्यर्थ-मैत्री-कृपः ॥ ६३ ॥

N 520 25 कामा हीन जघन्य दुःखजननाः स्वर्गस्य निर्नाशकाः

कामान् सेवतु भोन्ति श्रोत्र[7]विकलाः प्रज्ञाविहीना नराः।

कामान् सेवतु अन्धु भोति मनुजो मातापितृ घातयी

कामान् सेवतु शीलवन्तु वधयी तस्माद्विवर्जेन्नरो ॥ ६४ ॥

---

१ Before यो, AB add यो सो विदू पण्डितु धर्मभाणको. २ A सुपुष्पचन्द्रं वधितमनापराधिं for the line. ३ After st. 59, B adds :

आक्रन्द श्रुत्वा सकरुण देवतानां ते भिक्षु सर्वे परमदुःखाभिभूताः।
द्रष्टुं समग्राः पुन पुरि प्रविष्टा सुपुष्पचन्द्रं वधितमनापराधिम् ॥

४ AB अस्य देशयी for निर्दर्शयी. ५ AB इमु for इति. ६ AB लोकेन for लोकस्य. ७ B om. from श्रोत्र upto सेवतु in the next line.

कामान् सेवतु राज पार्थिववरा वर्जेत्व ऋद्धिमिमां
　घोरान् गच्छति कर्कशान् दुखकरान्नरकान् भयानन्तकान् ।
पापं कर्म करोति ईदृश विदुं भिक्षुं वधेती सदा
　तस्मात् पापु विवर्जितव्यु विविधं यो इच्छि बोधिं शिवाम् ॥ ६५ ॥

रूपाणि शब्दान् रस तथ गन्ध श्रेष्ठान्　5
　स्प्रष्टव्यधर्मान् त्यजति अलीनचित्तः ।
कायं विदित्व यथरिव माय तुच्छं　N 521
　चक्षुं च श्रोत्रं तथरिव घ्राण जिह्वम् ॥ ६६ ॥

दाने शिक्षितु[1] शीलि अप्रतिसमः क्षान्ति च वीर्यं तथा
　ध्यानं सेवतु प्रज्ञपारमिगतः सत्त्वान अर्थंकरः ।　10
लोकः सर्वु सदेवकः समनुजः प्रेक्षन्ति मैत्र्या जिनं
　तेनो चक्षु महान्धकारगहने बुध्यन्ति बोधिं शिवाम् ॥ ६७ ॥

हस्तीअश्वरथांस्त्यजन्ति मुदिता अङ्गालमञ्चांस्तथा
　शिविकां दोल्लिकयुग्ययानवृषभान् ग्रामाणि राष्ट्राणि च ।
नगरं राज्य त्यजित्व[2] स्वर्णस्फटिकां रूप्यं प्रवालांस्तथा　15　N 522
　भार्याप्रियपुत्रधीतस्वशिरास्त्यजित्वा[3] बोधिप्रस्थिताः ॥ ६८ ॥

पूजां चो अतुलां करोन्ति मुदिताः पुष्पेभि गन्धेभि चो
　गृह्य च्छत्रध्वजा पताक विविधा संगीतिभाण्डानि च ।
नो चापी अभिनन्दिषु भवगतिं ज्ञात्वान शून्यान् भवान्
　तेनो लक्षणचित्रिता दशबला भासन्ति सर्वा दिशः ॥ ६९ ॥　20

न कामधातौ न च रूपधाता-
　वारूप्यधातौ च न ते निविष्टाः ।
त्रैधातुकं नाभिनिविष्टधर्मा
　ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ ७० ॥

नो आत्मसंज्ञा न च पुन सत्त्वसंज्ञा　25
　नो जीवसंज्ञा पुद्गलसंज्ञ नापि ।
नित्यं चरन्ता अशबलु ब्रह्मचर्यं
　ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ ७१ ॥

न भावसंज्ञा न च पुनरभावसंज्ञा　N 523
　न क्षेमसंज्ञा न पुनरक्षेमसंज्ञा ।　30

---

१ AB शिक्षित्व for शिक्षितु. २ AB त्यजन्ति for त्यजित्व. ३ A त्याजि for त्यजित्वा.

नो सौख्यसंज्ञा न पुनरसौख्यसंज्ञा
ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ ७२ ॥

नो अस्तिसंज्ञा न पुनर्नास्तिसंज्ञा
नो इस्त्रिसंज्ञा न पुनः पुरुषसंज्ञा ।
5 न ग्रामसंज्ञा न च नगरेषु संज्ञा
नो राष्ट्रसंज्ञा न पि निगमेषु संज्ञा ॥ ७३ ॥

नो रागसंज्ञा न पुन विरागसंज्ञा
नो दोषसंज्ञा न पुनरदोषसंज्ञा ।
नो मोहसंज्ञा न पुनरमोहसंज्ञा
10 ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये[३] ॥ ७४ ॥

नो इन्द्रियेभिर्न पुन ते बलेभि-
र्बोध्यङ्गध्याने न च पुन ते निविष्टाः ।
N 524 त्रैधातुके ते प्रविजहि[४] दोष सर्वे
ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ ७५ ॥

15 नो रागरक्ता न च पुन दोषदुष्टा
नो मोहमूढा अशठ भवन्ति नित्यम् ।
दृष्ट्वा च बुद्धा दशबल सत्करोन्ति
नो चापि स्वर्गं मतिधर प्रार्थयन्ति ॥ ७६ ॥

तेषां श्रुत्वा परत विशिष्टधर्मं
20 नो भूय तस्मिन् भवति कदाचि काङ्क्षा ।
तैलस्य पात्रं यथरिव अच्छ शुद्धं
छेदाच्छेदं परमत तेभि ज्ञातम् ॥ ७७ ॥

N 525 स्नेहं कुर्वतु जायते अनुनयः सोऽपी किलेशो महान्
दोषं कुर्वतु जायतेऽस्य प्रतिघो वैरं भयं पापकम् ।
25 द्वावेतौ विजहित्वना मतिधरा बोधाय ये प्रस्थिताः
ते भोन्तीह नरर्षभा दशबला लोके समभ्युद्गताः ॥ ७८ ॥

अध्यात्मं प्रजहित्व बाह्यमपि चो धर्मस्वभावे स्थिताः
शीलस्कन्धु विशोधितो अशबलो अखण्ड अच्छिद्रितः ।

---

१ AB संख्य for सौख्य. २ After संज्ञा, ABT read ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये.
३ After st. 74, ABT add :

न मानसंज्ञा न पुनरमानसंज्ञा नो विद्यसंज्ञा न पुनरविद्यसंज्ञा ।
नो दृष्टिसंज्ञा न पुनरदृष्टिसंज्ञा ये बोधिसत्त्वाः प्रतिष्ठितु धारणीये ॥

४ A प्रजहित्व for प्रविजहि.

नो वा तेषु कदाचि शील शबलं नो चापि कल्माषता

द्वावेतौ[1] परिवर्जिया मतिधरा बुध्यन्ति बोधिं शिवाम् ॥ ७९ ॥[2]

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां[3] गाथा अभाषत— N 526

अहं स पूर्वे चरमाणु चारिकां

राजा अभूवं तद शूरदत्तः । 5

रतनावती नाम स राजधानी

उद्यानभूमिर्यतु निष्क्रमामि ॥ ८० ॥

रथाभिरूढस्तद दृष्ट्व भिक्षुं

समन्तप्रासादिकु दर्शनीयम् ।

द्वात्रिंशता कवचितु लक्षणेभि- 10

रोभासयन्तं दश दिशता समन्तात् ॥ ८१ ॥

सुपुष्पचन्द्रो दिशता सुविश्रुतो N 527

हितानुकम्पी करुणाविहारी ।

सत्त्वानुकम्पी[4] नगरं प्रविष्टः

शिरीय तेजेन च शोभमानः ॥ ८२ ॥ 15

अहं च रूपेण न तादृशोऽभवं

मात्सर्यमुत्पन्नु सुभैरवं मे ।

कामेषु गृद्धो ग्रथितश्च राज्ये

मा एष राज्यान्मम च्यावयेत ॥ ८३ ॥

पुत्राण संपूर्ण सहस्र मह्यं 20

रथानुरूढा[5] अनुयान्ति पृष्ठतः ।

विचित्रमुकुटाभरणा[6] विभूषिता

यथ देवपुत्रास्त्रिदशेन्द्र यान्ति ॥ ८४ ॥

दुहितॄण तस्मिन् शत पञ्च मह्यं

मणिपादुकारूढ सुदर्शनीयाः । 25

आबद्धमुकुटाभरणा[7] विभूषिता-

स्ते हेमजालै रथु ते वहन्ति ॥ ८५ ॥

स्त्रीणां सहस्राणि अशीति मह्यं

प्रासादिकाः सर्वे सुदर्शनीयाः ।

---

१ B द्वावन्तौ for द्वावेतौ. २ After st. 79, ABT add a passage given in App. I (No 33). ३ For इमा गाथा अभाषत, AB substitute; आयुष्मते आनन्दाय इदमेव पूर्वयोगकथानिर्देशं भूयस्या मात्रया गाथाभिगीतेन विस्तरेण प्रकाशयति स्म. ४ A सत्त्वे हितार्थं fo सत्त्वानुकम्पी. ५ AB रथाभिरूढा for रथानु°. ६ B मुक्ता for मुकुटा. ७ A om. from आबद्ध up to सुदर्शनीयाः in st 86.

N 528 रथाधिरूढाः समुदीक्ष्य भिक्षुं
प्रासादिकं मेरुमिवोद्गतश्रियम् ॥ ८६ ॥

दृष्ट्वा च तासां पितृसंज्ञ जाता
उत्पादितं चित्त वराग्रबोधये ।
5 समादयित्वा तद ब्रह्मचर्य
क्षिपिंसु तानाभरणान् मनोरमान् ॥ ८७ ॥

ईर्ष्या ममोत्पन्न अभूषि तत्क्षणं
व्यापाददोषश्च खिलं च दारुणम् ।
ऐश्वर्यमत्तश्च वदामि पुत्रान्
10 घातेथ भिक्षुं स्थितु यः पुरस्तात् ॥ ८८ ॥

श्रुत्वाथ ते मह्य कुमार वाक्यं
सुदुःखिता दुर्मनसो अभूवन् ।
मा एव प्रव्याहर तात वाचं
न घातयामो वय भिक्षुमीदृशम् ॥ ८९ ॥

15 यद्यङ्गमङ्गातु[1] शरीर छिद्येत्
कल्पान कोट्यो यथ गङ्गवालुकाः ।
न त्वेव भिक्षुं वय हिंसयेम
तथाहि बोधाय उत्पन्नु चित्तम् ॥ ९० ॥

N 529 श्रुत्वाथ राजा तद पुत्रवाक्यं
20 भृत्यं भणी रोषितु वध्यघातकम् ।
आनेथ शीघ्रं इमु भिक्षु घातयी
स्थितु यः पुरस्तापि अन्तःपुरस्य ॥ ९१ ॥

अथागमी पश्चि[2] स वध्यघातको
स रौद्रचित्तो व सु नन्दिनामा ।
25 असिं गृहीत्वान स तैलपायितं[3]
येनो कृतो भिक्षुण अष्टखण्डः ॥ ९२ ॥

कृत्वा त्वकर्मेति सुघोररूपं
निर्यातु उद्यानु गता क्षणेन[4] ।

---

१ AB यद्यङ्गसङ्गं पि for यद्यङ्गमङ्गातु. २ AB यश्च for पश्चि. ३ Dutt तैलपाटं for तैलपायितं.
४ After क्षणेन in st. 93, ABT add :

न तस्य छिन्नादपि अङ्गमङ्ग रक्ता स्रवी रश्मिसहस्र निश्चरी।
श्रीस्वस्तिकाश्चक्रतु खण्डच्छेदेष्वन्तर्गता लक्षण तस्य काये ॥

न तस्य क्रीडा[1] च रती च जायते
स्मरित्व भिक्षुं तद पुष्पचन्द्रम् ॥ ९३ ॥

स शीघ्रशीघ्रं त्वरमाणरूपः N 530
ततः प्रविष्टः स्वकु राजधानीम् ।
रथा[2]भिरूढो गतु तं प्रदेशं 5
यस्मिन् कृतो भिक्षु स अष्टखण्डम् ॥ ९४ ॥

अश्रौषि सो घोषमथान्तरीक्षाद्
बहून देवानयुतान क्रन्दताम् ।
कलिराज पापं सुबहु त्वया कृतं
च्युतो गमिष्यस्यसुखं अवीचिम् ॥ ९५ ॥ 10

श्रुत्वान राजा मरुतान[3] घोषं
सुदुःखितो दुर्मनु त्रस्तचित्तः ।
बहू मया दारुण पापकं कृतं
येनो मया घातितु पुष्पचन्द्रः ॥ ९६ ॥

यः पुत्रु बुद्धान नरर्षभाणां 15
अनन्तज्ञानीन तथागतानाम् ।
गुप्तेन्द्रियः सूरतु शान्तमानसः
सोऽपी मया घातितु कामकारणात् ॥ ९७ ॥

यो धर्मु धारेति तथागतानां
सद्धर्मकोशं क्षयि वर्तमाने । 20
ज्ञानप्रदीपं करि[4] सर्वलोके N 531
कथं[5] स मे घातितु कामकारणात्[6] ॥ ९८ ॥

यो धर्म प्रव्याहरती प्रजानां
गम्भीर शान्तं निपुणं सुदुर्दशम् ।
यो बोधिमण्डस्य वरस्य देशकः 25
सोऽयं मया घातितु कामकारणात् ॥ ९९ ॥

यो धर्मकोशंधरु नायकाना-
मन्धस्य लोकस्य प्रदीपभूतः ।

---

१ A क्रीडासु जायते मनः for क्रीडा च रती च जायते. २ B om. from रथाभिरूढो upto देवान in st. 95. ३ C मनुजान for मरुतान. ४ B करुणात्मलोके for करि सर्वलोके. ५ Dutt कस्मा against Mss. ६ After st. 98, ABT add :

यो वैद्यराजो इह सर्वलोके चिकित्सको सत्त्व सदा गिलानकाः ।
विरेचनस्यो अमृतस्य दायको भिक्षुर्मया घातितु कामकारणात् ॥

यो धारणी धारयि सूत्रराजं
स किं मया घातितु कामकारणात् ॥ १००[1]॥
असंकिलिष्टः सुविशुद्धज्ञानी
शान्तः प्रशान्तः सततं समाहितः ।
कामान्धभूतेन मयाद्य घातितो
येनातिकष्टं निरयं गमिष्ये ॥ १०१ ॥
येऽतीत बुद्धाप्यथ ये अनागता
ये चापि तिष्ठन्ति नरोत्तमा जिनाः ।
अनन्तवर्णान् गुणसागरोपमान्
उपैमि सर्वान् शरणं कृताञ्जलिः ॥ १०२ ॥
घोरान् गमिष्ये निरयांश्च्युतस्य
त्राता[2] न तत्र प्रतिविद्यते मम ।
कर्म[3] ह्यनिष्टं हि कृतं मयाद्य
यद्[4] घातितोऽयं मय धर्मभाणकः ॥ १०३ ॥
धिक् पापचित्तं व्यसनस्य कर्तृ
धिग् राजभावं मदगर्वितानाम्।
एकः प्रयास्यामि विहाय सर्वं
सारं न मे किंचिदितो गृहीतम् ॥ १०४ ॥
विशुद्धधर्मो गत[5]दोषमोहः
प्रियंवदः कारुणिको जितात्मा ।
अदूषकः सर्वजनैकवन्धुः
कस्माद्धतो मे वरपुष्पचन्द्रः ॥ १०५ ॥
हा सुव्रता क्षान्तितपोधनाढ्या
हा रूपदाक्षिण्यगुणैरुपेता ।
हा निष्कुहा श्रीघन निष्प्रपञ्चा
कुह प्रयातोऽसि विहाय मा त्वम्[6] ॥ १०६ ॥
अद्यावगच्छामि महर्षिवाक्यं
कामा ह्यनित्या वधकाः प्रजानाम् ।
मनोज्वरा[7] दुर्गतिहेतवश्च
तस्मात् प्रहास्ये[8] एत कामचर्याम् ॥ १०७ ॥

१ After st. 102, ABT add a passage given in App. I (No 34). २ AB त्रातारु for त्राता न. ३ ABT पापं for कर्म. ४ AB यद् घातितो मे वरधर्मभाणकः for the line. ५ ABT हतरागदोषः for गतदोषमोहः. ६ After st. 106, ABT add a passage given in App. I (No. 35). ७ AB मनोजला for °ज्वरा. ८ B प्रभोस्ये; C प्रभाष्ये for प्रहास्ये.

यास्ये घोरमहं ह्यवीचिनिरयं त्राणं न मे विद्यते
पापं कर्म कृतं ह्यनिष्टमसुखं भिक्षुर्मया घातितः ।
मुक्त्वा राज्य हु ब्रह्मचर्यपरमः पूजां करिष्ये वरां
पुष्पैर्गन्धविलेपनैः सुरुचिरैः स्तूपं करिष्याम्यहम् ॥ १०८ ॥
पुत्राश्चो दुहितॄः स्त्रियो गृहपती ये चा अमात्या मम 5
श्रेष्ठी नैगम क्षत्रिया बहुविधाः सर्वेष भाषाम्यहम् ।
अगरुं पद्मकु चन्दनं सुरुचिरं गन्धाश्च ये शोभनाः
शीघ्रं कुर्वथ मञ्जुगर्भशिविकां यद्भिक्षु ध्मापीयतु ॥ १०९ ॥
श्रुत्वा पार्थिववाक्य सर्वनगरं गन्धां हरित्वा वरां
चितिकां[1] कृत्व मनोज्ञगन्ध रुचिरामारोप्य भिक्षुं तहिम् । 10
अगरुं पद्मं[2]कु चन्दनं सतगरं स्पृक्कां तथा पाटलां N 538
पुष्पैर्माल्यविलेपनेन रुचिरैस्तैलेन प्रज्वालयी ॥ ११० ॥
द्रोण्यां तस्य कृतं शरीरमभवद् या मापिता भिक्षुभि-
स्तेषां स्तूपु करित्व राज अवची पूजास्य कामाम्यहम् ।
पुष्पं माल्य विलेपनं च ग्रहिय च्छत्रान् पताकां ध्वजां- 15
स्तस्मिंस्तूर्यसहस्रकोटिनयुतां वादापयी पार्थिवः ॥ १११ ॥
त्रैकाल्यं दिवसे व्रजी महिपति भिक्षुस्य स्तूपं तदा
त्रिष्वप्यध्वसु देशयी पुरिमकं यत्किंचि पापं कृतम् ।
वर्षा कोटिसहस्र पञ्चनवतिं तं क्षेपयी दुष्कृतं
शीलं पश्चि अखण्ड रक्षितु वरं शुद्धं शुची निर्मलम् ॥ ११२ ॥ 20
वर्षा कोटिसहस्र पञ्चनवतिं पोषी तदा पोषधं
भिन्ने चो तद आत्मभावि पतितो घोरामवीचिं पुनः ।
कृत्वा निर्घृण कर्म वेदयि दुखं कामंनिदानं बहु
बुद्धा कोटिसहस्र पञ्चनवतिं वीरागिता ये मया ॥ ११३ ॥
वर्षा कोटिसहस्र पञ्चनवती अन्धोऽहमासं तदा 25 N 539
द्वाषष्टी पि च कल्प कोटिनयुता नेत्रा मि भिन्ना पुरा ।
नैका कल्पसहस्र कोटिनयुतामुत्पाट्य चक्षुर्हृतं
हस्ता च्छिन्न अनन्तकल्पनयुतान् पादाश्च कर्णाः शिराः ॥ ११४ ॥
मानुष्ये सति कल्पकोटिनयुतानन्यासु वा जातिषु
दुःखा वेदन वेदयामि च चिरं संसारदुःखार्दितः । 30
कृत्वा पापकु कर्म दुःखनुभवी संसारमाणश्चिरं
तस्मात् पापु न कुर्यु अध्वि त्रिभवे यो बोधिमिच्छेच्छिवाम् ॥ ११५ ॥

---

१ AB शिबिकां for चितिकां. २ ABT चम्पक for पद्मकु.

देशेत्व कर्म पुरिमकु राजश्रेष्ठो
नासौ विमुच्यी पुरिमकु दुष्कृतातः[१]।
कृत्वा च कर्म पुरिमकु घोररूपं
स च च्यवित्व[२] गच्छेन्निरयमवीचि घोरम्॥ ११६॥

5 हस्ता विच्छिन्नास्तथपि च पाद कर्ण
नासा विच्छिन्ना बहुविध नन्तकल्पान्।

N 540 नेत्रा च मह्यं बलशो हृता क्षिपित्वा
उत्क्षिप्त दण्डैर्विचरतु चारिकायाम्॥ ११७॥

त्यक्त्वा स्वकाये शिर कर बोधिहेतोः
10 पुत्राश्च दारान्नयन तथात्ममांसम्।
हस्तांश्च पादान् परित्यजि हृष्टचित्तो
नो च क्षपेमी पुरिमकु पापकर्म[३]॥ ११८॥

राजा अभूवं तद अहु शूरदत्तो
ते पुत्र मह्यं चरिमक धर्मपालाः।
15 पद्मोत्तरोऽयं आसि सुपुष्पचन्द्रो
वसुनन्दि[४] आसीद्दशबलु शान्तिराजः[५]॥ ११९॥

N 541 सो नारिसंघो सुविपुल क्षत्रियाश्चो
गृहपती ये बलपति ये चमात्याः।
श्रेष्ठी तथैव नैगम कोदराजा
20 सर्वेऽप्यभूषी दशबल निष्किलेशाः॥ १२०॥

कुमार[६] एवाचरितमनन्तकल्पं
दृष्ट्वान बुद्धान् धुतगुण[७] निष्किलेशाः।
ते ते मि दुःखा तद अनुभूतपूर्वा
चरन्तु[८] श्रेष्ठां इम बोधिचर्याम्॥ १२१॥

25 यो बोधिसत्त्वः प्रतिष्ठित धारणीये
मैत्राविहारी अचलितु[९] अप्रकम्पी।

---

१ C संस्कृतातः for दुष्कृतातः. २ C चरित्व for च्यवित्व. ३ After st. 118, ABT read sts. 121-123 below. ४ ABT यो नन्दको आसि स शान्तिराजः for the line. ५ After st. 119, ABT add:

तथागतोऽभूद् द्विपदानमुत्तमो त्रिलोकशूरो जगदेकबान्धवः।
कृत्वा च अर्थं विपुलं प्रजानां परिनिर्वृतो दीपु यथैव नायकः।

६ -ABT read sts. 121-23 after st. 118. ABT आनन्द एवं चरत अनन्तकल्पान् for the line. ७ ABT शिरिघन अप्रमेयान्. ८ ABT चरमाणु for चरन्तु. ९ ABT अचलु सदा प्रकम्पी for अचलितु अप्रकम्पी.

नासौ कदाचिद् व्रजति अपायभूमिं
　　पूजेत्व बुद्धान् धुतगुण[1] निष्क्लेशान् ॥ १२२ ॥

यो इच्छि बुद्धो कथमिह[2] धर्मस्वामी
　　द्वात्रिंशतीभिः कवचितु[3] लक्षणेभिः ।
सो शीलरक्षी अशबल अप्रवेधा[4]
　　देशेति धर्मं प्रतिष्ठितु धारणीये ॥ १२३ ॥

इति श्रीसमाधिराजे सुपुष्पचन्द्रपरिवर्तः पञ्चत्रिंशतितमः ॥ ३५ ॥

---

१ ABT धूतरज देवदेवान् for धुतगुण निष्क्लेशान्. २ ABT भविष्ये for कथमिह. ३ ABT सज्जिता for कवचितु. ४ ABT अप्रमादिं for अप्रवेधा.

३६

शीलस्कन्धनिर्देशपरिवर्तः ।

N 543 तस्मात्तर्हि[1] कुमार य आकाङ्क्षेद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः किमित्यहं सुखमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयमिति, तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन[2] शीलस्कन्धे सुप्रतिष्ठितेन भवितव्यम्, सर्वबोधिसत्त्वेषु च शास्तृप्रेमसंज्ञा उपस्थापयितव्या ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

5 यः शीलस्कन्धे प्रतिष्ठितु बोधिसत्त्वो
हितैषिचित्तो विचरति चारिकायाम् ।
क्षिप्रं स गत्वा अभिरतिबुद्धक्षेत्रं
क्षान्तिं लभित्वा भविष्यति धर्मराजः ॥ १ ॥

N 544 तस्मात् समग्रा भवथ अदुष्टचित्ताः
10 सर्वे च भोगा सतत मनापकारी ।
दृष्ट्वा च बुद्धान् शिरिघन अप्रमेयान्
बोधिं स्पृशित्वा भविष्यथ धर्मस्वामी ॥ २ ॥

तस्माच्छृणित्वा इम वर आनुशंसान्
दृष्ट्वा च भिक्षून् परम सुशीलवन्ता ।
15 निःशाठियेनो विदु सद सेवितव्याः
समाधिप्राप्ता भविष्यथ नोचिरेण ॥ ३ ॥

सचेन्निधानापरिमिताप्रमाण
पूर्णा भवेयु मणिरतनेभि सप्तैः[3] ।
तथैव भूयो रतनवराण पूर्णाः
20 क्षेत्रा भवेयुर्वालिकगङ्गतुल्याः ॥ ४ ॥

दानाधिमुक्तो भविय स बोधिसत्त्व
एकैक रात्रिंदिवमिह दानु दद्यात् ।
N 545 एवं ददन् सो बहुविध कल्पकोटीः
नो विष्ठितः स्याद् वालिक गङ्गतुल्याः ॥ ५ ॥

25 यश्चो समाधिं इमुमिह बोधिसत्त्वो
श्रुत्वान धारेत सुगतवराण गञ्जम्[4] ।
यः पुण्यस्कन्धो भवति गृहीतु तेनो
तत् सर्वदानं कलमपि नानुभोति ॥ ६ ॥

---

१ Before तस्मात्, ABT insert : तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. २ BT insert after महासत्त्वेन, and A after उपस्थापयितव्या, a passage given in App.I (No-36). ३ AB सप्तभि for सप्तैः. ४ B धर्मम् for गञ्जम्.

एषो वरो अनुपम पुण्यस्कन्धो
    ज्ञानस्य कोश[1] अपरिमिताकरोपम ।
[2]श्राद्धो नरो यो इमु आनुलोमिकं
    धारेय्य अग्रं इमु विरजं समाधिम् ॥ ७ ॥
धारेय्य एत विरज समाधि शान्त 5
    महाधनो भवति स बोधिसत्त्वः ।
म[3]हासमुद्रो बहुविधरतनस्य आकरो
    न तस्य पुण्यस्य प्रमाणमस्ति ॥ ८ ॥
वरेहि धर्मेहि अचिन्तियेहि N 546
    सं[4]वृंहितो वुच्चति बोधिसत्त्वः । 10
न तस्य बोधाय कदाचि संशयो
    य उद्दिशेयाति इमं समाधिम् ॥९॥
संस्थाप्य लोकाचरियं विनायकं
    बुद्धं महाकारुणिकं स्वयंभुवम् ।
यः पुण्यस्कन्धेन वरेणुपेतो 15
    अचिन्तियो यस्य प्रमाणु नास्ति ॥ १० ॥
न[5] उत्तरो तस्य च सत्त्व कश्चित्
    महासहस्राय कदाचि विद्यते ।
यः पुण्यस्कन्धेन समो भवेत
    ज्ञानेन वासादृशाचिन्तियेन ॥ ११ ॥ 20
अन्यत्र यः श्रुत्व समाधिमेतं
    धारेय्य वाचेय्य पर्यापुणेय्या ।
पर्येषमाणोऽतु[6]ल बुद्धबोधिं N 547
    न तस्य ज्ञानेन समो भवेत ॥ १२ ॥
सचेत् कुमारा सिय अयु धर्मरूप 25
    यः पुण्यस्कन्धो उपचितु तेन भोति ।
धारे[7]तु वाचेतु इमं समाधिं
    न सो विचेर्य्या[8] इह पृथुलोकधातुषु ॥१३॥
तस्मात् कुमारेह य बोधिसत्त्वो
    आकाङ्क्षते पूजितु सर्वबुद्धान् । 30

---

१ C शुद्धो for कोश. २ C श्रेष्ठावरोयं चरु आनुलोमिकं यो for the line. ३ C महासमुद्रो च श्रुतस्य आगमो for the line. ४ A सुसंवृतो; C सुसंवृहितो for संवृंहितो. ५ C अनन्तरं for न उत्तरो. ६ AB अतुल्यि for अतुल. ७ AB धारेत्व वाचेत्व for धारेतु वाचेतु. ८ AB समेय्या for विचेय्या.

अतीत उत्पन्न तथागतांश्च
धारेतु वाचेतु इमं समाधिम् ॥ १४ ॥

एषा हि सा बोधि तथागतानां
श्रद्धेहि मह्यं वचनं कुमाराः ।
5 न भाषते वाचमृषां तथागतो
न हीदृशाः सत्त्व मृषां वदन्ति ॥ १५ ॥

N 548 यस्मिन् मया शोधितु आत्मग्राहो
इतः पुरे कल्पशतानचिन्तियान् ।
श्रेष्ठां चरन्तेन पि बोधिचारिकां
10 पर्येषमाणेन इमां समाधिम् ॥ १६ ॥

तस्मादिमं श्रुत्व अथ धर्मगञ्जं
यः सूत्रकोटीनयुतान आगमः ।
यः पुण्यस्कन्धो विपुलो अचिन्तियो
येनो लघुं बुंध्यति[1] बुद्धज्ञानम् ॥ १७ ॥

15 सर्वेषु[2] सूत्राणिदमग्रसूत्र-
मचिन्तियस्यो कुशलस्य आकरम् ।
पर्यन्तु धर्माण न तेष लभ्यते
यां सो सदा निर्दिशते विशारदः ॥ १८ ॥

छिन्दित्व भिन्दित्व महासहस्रं
20 शक्यं गणेतुं परमाणुसंचयः ।
न त्वेव ते सूत्रशता अचिन्तियान्
प्रमातु यं भाषति सो अविष्ठितः ॥ १९ ॥

N 549 आश्वास[3] प्रश्वास गणेतु शक्यं
सर्वेष[4] सत्त्वानिह बुद्धक्षेत्रे ।
25 पर्यन्तु सूत्राण न तेष शक्यं
यान् भाषते सोऽत्र समाधिये स्थितः ॥ २० ॥

बुद्धान क्षेत्रा यथ गङ्गवालिका
ये तेष सत्त्वा गति तेषूपपन्नाः ।
गणेतु ते शक्यमथापि[5] चिन्तितुं
30 न तेष सूत्राण य नित्यु भाषते ॥ २१ ॥

---

१ ABT लभ्यति for बुध्यति. २ A om. st. 18. ३ A om. the first two lines of st. 20.
४ B om. this line. ५ AB तथा विचिन्तितुं for अथापि चिन्तितुं.

गणेतु शक्यमित कल्पकोटिभिः
　　महासमुद्रेष्विह यात्ति वालिकाः ।
नदीषु कुण्डेषु ह्रदेषु तद्वद्
　　[1]अनन्त सूत्रान्त स यत् प्रभाषते ॥ २२ ॥
शक्यं गणेतुं बहुकल्पकोटिषु　　5
　　य आपस्कन्धः सद तत्र तिष्ठति ।
शताय भिन्नाय वालाग्रकोटियो　　N 550
　　स्वराङ्ग तेषां न तु शक्यु सर्वशः ॥ २३ ॥
शक्यं गणेतुं बहुकल्पकोटिभि-
　　र्ये सत्त्व आसन् पुरिमेण तत्र ।　　10
य आत्मभावे विनिबद्धसारा
　　न तेष सूत्रान्तनिर्हार जानितुम् ॥ २४ ॥
गणेतु शक्यं रुत सर्वप्राणिनां
　　ये सन्ति सत्त्वा दशसु दिशासु ।
न शक्यु सूत्रान्त गणेतु तस्य　　15
　　यद् भाषतेऽसौ सततमविष्ठितः ॥ २५ ॥
सर्वेष धर्माण निर्देशु जानति
　　निरुक्तिनिर्देशपदार्थकोविदः ।
विनिश्चये[2] भूतनयेषु शिक्षितो
　　विशालबुद्धिः सद हर्षप्रज्ञः ॥ २६ ॥　　20
अभिन्नबुद्धिर्विपुलार्थचिन्ती
　　अचिन्त्य चिन्तेति सदा प्रजानति ।
घोषस्वभावं पृथु सर्व जानती　　N 551
　　शब्दांश्च तान् निर्दिशतो न सज्जति ॥ २७ ॥
अस[3]क्त सो वुच्चति धर्मभाणको　　25
　　न सज्जते सर्वजगस्य भाषतः ।
प्रश्नान निर्देशप[4]देहि कोविदः
　　तथाहि तेनो परमार्थु ज्ञातः ॥ २८ ॥
एकस्य सूत्रस्युपदेशकोटियो
　　अचिन्तियां निर्दिशतो न सज्जति ।　　30

---

१ A समग्र for स यत्. २ AB विनिश्चितो for विनिश्चये. ३ A अशक्यु ; B असंकु for असक्त. ४ ABT °शतेहि for °पदेहि.

असङ्गनिर्देशपदार्थकोविदो
भाषन्तु सो पर्षगतो न सज्जते ॥ २९ ॥

यः सुस्थितो भोति इहो समाधिये
स बोधिसत्त्वो भवती अकम्पियः ।
5 धर्मे बलाधानविशेषप्राप्तः
करोति सोऽर्थं बहुप्राणकोटिनाम् ॥ ३० ॥

यथैव मेरुरचलो अकम्पियः
सर्वेहि वातेहि न शक्य कम्पितुम् ।
N 552 तथैव भिक्षुर्विदु धर्मभाणकं
10 कम्पेतु शक्यं न परप्रवादिभिः ॥ ३० ॥

महासहस्रेष्विह लोकधातुषु
ये पर्वता उक्त अकम्पनीयाः ।
ते शक्य वातेन प्रकम्पनाय[1]
न त्वेव धर्मे स्थितु शून्यि भिक्षुः ॥ ३२ ॥

15 य शून्यतायां सततं प्रयुक्तो
बुद्धान एषो नियतं विहारः ।
प्रजानती निश्चितु धर्म शून्यां
स सर्ववादीभि[2] न शक्यु क्षोभितुम् ॥ ३३ ॥

अकम्पियो भोति परप्रवादिभिः
20 सवप्रवादेहि अनाभिभूतः ।
अनाभिभूतश्च अनिन्दितश्च
इमुमुद्दिशित्वान समाधि शान्तम् ॥ ३४ ॥

गतिं गतो भोति स शून्यतायां
सर्वेषु धर्मेषु न काङ्क्षतेऽसौ ।
25 अनन्तज्ञाने सद सुप्रतिष्ठितो
इमुमुद्दिशित्वान समाधि शान्तम् ॥ ३५ ॥

N 553 बलानि बोध्यङ्ग न तस्य दुर्लभा
प्रतिसंविदो ऋद्धिविधी अचिन्तिया ।
अभिज्ञ नो तस्य भवन्ति दुर्लभा
30 धारेत्व वाचेत्व इमं समाधिम् ॥ ३६ ॥

---

१ AB प्रकम्पितुं तदा for प्रकम्पनाय. २ A सत्त्व for सर्व°.

भवाभिवृत्तस्य न तस्य दुर्लभं
अनन्तज्ञानेन जिनान दर्शनम् ।
संबुद्ध कोटीनयुतानचिन्तियान्
सो द्रक्ष्यते एतु समाधि धारयन् ॥ ३७ ॥
सर्वेष चो तेष जिनान अन्तिके 5
स श्रोष्यते एतु समाधि शान्तम् ।
वरेण ज्ञानेन उपेतु भेष्यती
प्रतिसंविदासु वश पारमिं गतः ॥ ३८ ॥
सचेद् भवेन्मणिरतनान पूर्णा
महासहस्रा इय लोकधातुः । 10
ये दिव्य श्रेष्ठा मणिरतनाः प्रधाना[1]
हेष्टं उपादाय भवाग्रु यावत् ॥ ३९ ॥
यावन्त क्षेत्रा बहुविध ते अनन्ता
जाम्बूनदासंस्तृत पूर्ण सर्वे ।
दानं ददे जिनवरेषु सर्वं 15 N 554
भूमीतलादुपरि भवाग्र यावत् ॥ ४० ॥
यावन्ति सन्ति बहु विविधा हि सत्त्वा
दानं ददेयुर्विविधमनन्तकल्पान् ।
बुद्धान दद्युः सततमविछिहन्तो[2]
बोध्यर्थिको चो ददितु दानस्कन्धम् ॥ ४१ ॥ 20
यश्चैव भिक्षुरभिरतु शून्यतायां
बुद्धान्नमस्ये दशनखप्राञ्जलीयो ।
न स दानस्कन्धः पुरिमकु याति[3] संख्यां
यः शून्यतायामभिरतु बोधिसत्त्वः ॥ ४२ ॥
तं चो लभित्वा स हि नरु पुण्यवन्तो 25
दानं ददेति विपुलु जनेत्व श्रद्धाम् ।
पर्येषमाणो अतुलिय बुद्धबोधिं
औपम्यमेतं कृतु पुरुषोत्तमेन ॥ ४३ ॥
यश्चो समाधिमिमु वरु श्रेष्ठ गृह्णे-
च्चतुष्पदां गाथ स तुष्टचित्तः । 30
यः पुण्यस्कन्धो उपचितु तेन भोति N 555
तत् सर्वदानं शतिमकला नु भोति ॥ ४४ ॥

---

१ AB प्रभूताः for प्रधानाः. २ AB अधिष्ठिहन्तो for अविछि°. ३ C तस्य for याति.

न ताव शीघ्रं प्रतिलभि बुद्धज्ञानं
दानं ददेत् सो हितकरु बोधिसत्त्वः।
अश्रुत्व एतं विरजु समाधि शान्तं
यथ श्रुत्व शीघ्रं लभति स बुद्धज्ञानम् ॥ ४५ ॥
5 यश्चो लभित्वा इमु वर शान्तभूमिं
श्रुतस्य गोत्रं इमु विरजं समाधिम्।
पर्यापुणेय्या प्रमुदितु बोधिसत्त्वः
स शीघ्रमेतं प्रतिलभि बुद्धज्ञानम् ॥ ४६ ॥
योऽपी निधानं प्रतिलभि एवरूपं
10 क्षेत्राननन्तान् यथरिव गङ्गवालिकाः।
ते चो भवेयुर्मणिरतनान पूर्णा
दिव्यान चो तथपि च मानुषाणाम् ॥ ४७ ॥
दुर्धर्षु सो[1] भोति प्रभूतकोशो
महाधनो धनरतनेनुपेतः।
15 यो बोधिसत्त्वो लभति इमं समाधिं
पर्यापुणन्तः सततमतृप्तु भोति ॥ ४८ ॥
राज्यं लभित्वा परमसमृद्ध स्फीतं
न तेन तुष्टो भवति कदाचि विज्ञः।
N 556 यथा लभित्वा इमु विरजं समाधिं
20 तुष्टो उदग्रो भवति स बोधिसत्त्वः ॥ ४९ ॥
ते ते धर्मधरा भवन्ति सततं बुद्धान सर्वज्ञिनां
धारेन्ती वरधर्मनेत्रि विपुलां क्षीणान्तकाले तथा।
धर्मकोशधरा महामतिधराः सर्वज्ञगञ्जंधराः
ते ते सत्त्व सहस्रकोटिनियुतांस्तोषन्ति धर्मस्वरैः ॥ ५० ॥
25 ते ते शीलधनेनुपेत मतिमान् शिक्षाधनाढ्या[1] नराः
ते ते शीलव्रते स्थिता अभिरता धर्मद्रुमस्याङ्कुराः।
ते ते रक्तकषायचीवरधरा नैष्क्रम्यतुष्टाः सदा
ते ते सत्त्वहिताय अप्रतिसमाः सर्वज्ञतां प्रस्थिताः ॥ ५१ ॥
ते ते दान्त सुदान्त सत्त्वदमका दमथेनुपेताः सदा
30 ते ते शान्त[2] सुशान्ततामनुगताः शान्तप्रशान्तेन्द्रियाः।
N 557 ते ते सुप्त प्रसुप्त सत्त्व सततं धर्मस्वनैर्बोधयी
बोधित्वा वरश्रेष्ठ धर्मरतनैः सत्त्वान् प्रतिष्ठापयी ॥ ५२ ॥

---

१ Mss. नो for सो. १ B धर्मधनाढ्याः for शिक्षा°. २ B दान्त सुदान्त° for शान्त सुशान्त°.

ते ते दानपती भवन्ति सततं सद मुक्तत्यागी विदु
ते ते मत्सरियैर्न संवसि महात्यागे रमन्ते सदा।
ते ते सत्त्व दरिद्र दृष्ट्व दुखितान् भोगेहि संतर्पयी
ते ते सत्त्वहिते सुखाय सततं सर्वज्ञतां प्रस्थिताः॥ ५३॥
ते ते आहनि धर्मभेरि विपुलां ज्ञाने सदा शिक्षिताः 5
छिन्दन्ती जन सर्व संशयलतां ज्ञाने सदा प्रस्थिताः।
ते ते सुश्रुत धर्मधारि विरजा सूत्रान्तकोटीशतान्
पर्यायां स्थित आसने मतिधराः प्रव्याहरी पण्डिताः॥ ५४॥
ते ते भोन्ति बहुश्रुताः श्रुतिधराः संबुद्धधर्मधराः
कोशान् धर्ममयान् धरन्ति मुनिनां धर्मान्निधाने रताः। 10
ते ते भोन्ति विशालप्रज्ञ विपुलां प्रीतिं जनेन्ति सदा
देशेन्ता वरधर्म शान्त निपुणं नैर्याणिकं दुर्दृशम्॥ ५५॥
ते ते धर्ममधर्मज्ञेय मतिमान् धर्मे स्थिताः सूरताः N 558
धर्मराज्यि प्रशासि अप्रतिसमा वरधर्मचारी सदा।
ते ते भोन्ति विशिष्टधर्मगुरुका गुरुगौरवे च स्थिताः 51
धर्मे नगवरे[1] स्थिता मतिधरा धर्मध्वजोच्छ्रायिकाः॥ ५६॥
ते ते मत्त प्रमत्त सत्त्व सततं दृष्ट्वा प्रमादे स्थितान्
दृष्ट्वा चैव प्रनष्ट उत्पथगतान् संसारमार्गे स्थितान्।
तेषू मैत्र जनित्वुदार करुणा मुदिताप्युपेक्षा स्थिता
तेषां मार्गवरं प्रदर्शयि शिवमष्टाङ्गिकं दुर्दृशम्॥ ५७॥ 20
ते तु नाव करित्व धर्म सुदृढां[2] धारेन्ति सत्त्वान् बहून्
उह्यन्तान् महार्णवेषु पतितान् संसारस्रोतोगतान्।
बोध्यङ्गा बलइन्द्रियैः कवचिताः सद्धर्मनावारुहाः
तीरे पारमि क्षेम नित्यमभये स्थापेन्ति सत्त्वान् सदा॥ ५८॥
ते ते वैद्यवरा व्रतेषु चरिता वैद्योत्तमा वेदका 25
विद्याज्ञानविमुक्तिपारगमिता[3] सद्धर्मभैषज्यदाः।
दृष्ट्वा सत्त्व गिलान नेकविविधै रोगैः समभ्याहतान्
तेषां धर्मविरेचनं ददति तद्धर्मैश्चिकित्सन्ति तान्॥ ५९॥
ते ते वादिअपवादिमथना लोकेन्द्र वागीश्वराः N 559
सर्वज्ञेयप्रभंकरा मतिधरा वरज्ञानभूमिस्थिताः। 30
शूर ज्ञानबला बलप्रमथनाः संवर्णिता ज्ञानिभिः
ज्ञानेनो बहुसत्त्वकोटिनियुतांस्तोष्यन्ति धर्मे स्थिताः॥ ६०॥

---

१ BT नगरवरे for नगवरे. २ B सुकृतां तारेन्ति for सुदृढां धारेन्ति. ३ B °पारमिगता for पारगमिता.

ते तेऽधिपति सार्थवाह विपदः सत्त्वान त्राणार्थिकाः
दृष्ट्वा सत्त्व प्रमूढ[1] मार्गरतने सद मारपाशे स्थिताः।
तेषां मार्गवरं प्रकाशयि शिवं क्षेमं सदा निर्वृती
येन ज्ञानपथेन नेन्ति कुशलान् बहुसत्त्वकोटीशतान् ॥ ६१ ॥

5 ते ते लेनु भवन्ति त्राणु शरणं चक्षुः प्रदीपंकराः
भीतानामभयप्रदाश्च सततं त्रस्तान चाश्वासकाः।
तेऽतिदुःखित सत्त्व ज्ञात्वे[2] परमान् जात्यन्धभूतानिमान्
धर्मालोकु करोन्ति धर्मरतने भूतनये शिक्षिताः ॥ ६२ ॥

N 560 ये ये शिल्पवरा जगे बहुकराः सत्त्वान अर्थावहा
10 येभिः सत्त्व सदा भवन्ति सुखिताः शिल्पेषु संशिक्षिताः।
शिक्षापारमितां गताः सुकुशला आश्चर्यप्राप्ताद्भुता
ये बोधीनभिप्रस्थिता मतिधरा लोकस्य चक्षुर्ददाः ॥ ६३ ॥

नो ते तृप्त कदाचिदप्रतिसमा वरबुद्धधर्मश्रुताः
शीलक्षान्तिसमाधिपारगमिता[3] गम्भीरधर्मश्रुताः।
15 नो तृप्ताश्च[4] परेषु धर्मरतनं ते देशयन्तः शिवं
मोक्षोपायु प्रवर्षमाणु वर्षं धर्मैर्नरांस्तर्पयी ॥ ६४ ॥

यावन्तो बहु सत्त्व तेषुपगता धर्मार्थिकाः पण्डिताः
श्रोष्यामो वरधर्मश्रेष्ठरतनं मार्गं ऋजुं अञ्जसम्।
तेषां छिन्दिषु संशयान् मतिधरा धर्मेण संतोषयी
20 शीलक्षान्तिसमाधिपारमिगता जानन्त सत्त्वाशयान् ॥ ६५ ॥

ज्ञानी ज्ञानवराग्र पारमिगताः सत्त्वाशये कोविदाः
जानन्तः परसत्त्वचित्तचरितं येषां कथा यादृशी।
ये ये ज्ञानकथाय सत्त्वनयुता वरधर्मचक्षुर्लभाः
ते ते ज्ञानविशेषपारमिगता मार्गोपदेशंकराः ॥ ॥ ६६ ॥

25 मारा कोटिसहस्र तेष विदुषां चित्तं पि नो जानिषु
आकाशे यथ पक्षिणां पदगतिं ज्ञातुं न शक्या क्वचित्।
N 561 शान्ता दान्त प्रशान्त ज्ञान[5]वशिनो आर्यस्मि ज्ञाने स्थिताः
सर्वान् मार निहत्य शूर वृषभा बुध्यन्ति बोधिं शिवाम् ॥ ६७ ॥

ऋद्धिपारमिप्राप्त भोन्ति सततं गच्छन्ति क्षेत्रान् शतान्
30 पश्यन्ति बहुबुद्धकोटिनियुतान् गङ्गा यथा वालिकाः।

---

[1] B विशुद्ध for प्रमूढ. [2] B ज्ञान for ज्ञात्व. [3] B °पारमिगता for °पारगमिता. [4] Mss. नोत्तप्ताश्च for नो तृप्ताश्च. [5] B °ज्ञानबलिनो for °वशिनो.

चक्षुस्तेष न सज्जते दशदिशे पश्यन्ति रूपान् बहु
ये चो[1] सत्त्व दशद्दिशे भवस्थिताः सर्वेष ते नायकाः ॥ ६८ ॥

ते तस्यो भणि आनुशंस सकलां कल्पान कोटीशतान्
नो चो पूर्वचरीय वर्ण क्षपये प्रतिभानतो भाषतो ।

बुद्धानां धनमक्षयं सुविपुलं ज्ञानस्य चो सागरं 5
यो एतं विरजं समाधिमतुलं धारेय कश्चिन्नरः ॥ ६९ ॥

इति श्रीसमाधिराजे शीलस्कन्धनिर्देशपरिवर्तः षट्त्रिंशतितमः ॥ ३६ ॥

---

१ C बोधिसत्त्व for चो सत्त्व.

यशःप्रभपरिवर्तः ।

N 562

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म – तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमांश्चा[1]परिमाणानाश्चर्याद्भुतान् बोधिसत्त्वधर्मानाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेनायं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिः श्रोतव्य उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्य उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्योऽरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः परेभ्यश्च विस्त[2]रेण संप्रकाशयितव्यः । क्षान्तिबलं चानेन भावयितव्यम् । क्षान्तिरासेवयितव्या भावयितव्या बहुलीकर्तव्या । धर्मार्थिकेन च भवितव्यं धर्मका[3]मेन धर्मपरिग्राहकेन धर्मानुधर्मप्रतिपन्नेन । बुद्धपूजाभियुक्तेन भवितव्यम् । तेन त्रिषु[4] स्थानेष्वभियोगः करणीयः । कतमेषु त्रिषु ? यदुत क्लेशक्षयाय पुण्यबलाधिपतये बुद्धज्ञानमाकाङ्क्षता कुशलमूलान्यवरोपयितव्यानि नो तु खलु लोकसुखस्पर्शाभिकाङ्क्षिणा । एषु त्रिषु स्था[5]नेष्वभियोगः करणीयः ॥

N 563

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य तमेवार्थमुद्योतयमान इममेव पूर्वयोगकथानिर्दे[6]शं गाथाभिगीतेन[7] संप्रकाशयति स्म –

हन्त शृणोथ ममेतु कुमारा
कल्पसहस्र यथा चरिता मे ।
पूजित बुद्धसहस्रशतानि
एषतु एतु समाधि प्रणीतम् ॥ १ ॥

कल्प अचिन्तिय एवमतीताः
क्षेत्रशतेषु ये वालिक अस्ति ।
एष निदर्शनु कीर्तितु भोती
यं जिनु आसि गणेश्वरनामा ॥ २ ॥

षष्टिरनूनक कोटिसहस्रा-
प्यासि गणोत्तमु तस्य जिनस्थ ।
सर्वि अनास्रवि क्षीणकिलेशा
अष्टविमोक्षप्रतिष्ठित ध्यायी ॥ ३ ॥

तत्र च कालि इयमपि सर्वा
क्षेम सुभिक्ष अनाकुल आसीत् ।

N 564

सौख्यसमर्पित सर्वमनुष्याः
प्रीणित मानुष[8]केभि सुखेभिः ॥ ४ ॥

---

१ B इमाश्चान्याश्च for इमांश्च. २ B om. विस्तरेण. ३ After धर्मकामेन, B adds धर्मरतेन. ४ B त्रिसाहस्रेषु for त्रिषु. ५. B om. स्थानेषु. ६ After °निर्देशं, B adds भूयस्या मात्रया. ७ After °गीतेन, B adds विस्तरेण. ८ C मानसकेभि for मानुषकेभि.

पुण्यबलेन च सर्व उपेता
　　दर्शनियास्तथ प्रेमणियाश्च ।
आढ्य महाधन सर्व समृद्धा
　　दिव्यसुखेन समर्पितगात्राः ॥ ५ ॥
सूरतु सुव्रत मन्दकिलेशाः　　5
　　क्षान्तिबलाभिरता अभिरूपाः ।
देवपुरेषु यथा मरुपुत्राः
　　शीलगुणोपगता मतिमन्तः ॥ ६ ॥
तत्र च कालि महीपतिरासीद्
　　राजसुतो वरपुष्पसुनामा ।　　10
तस्य च पुत्र अनूनकमासन्
　　पञ्चशता स्मृतिमन्मतिमन्तः ॥ ७ ॥
तेन च राजसुतेन जिनस्यो
　　षष्टि उद्यानसहस्रशतानि ।
पुष्पफलप्रतिमण्डित सर्वे　　15　N 565
　　तस्य निर्यातित कारुणिकस्य ॥ ८ ॥
विचित्र उद्यान सहस्रशता
　　चंक्रमशय्यनिषद्यसहस्रैः ।
चीवरकोटिसहस्रशतेभिः
　　संस्तृत चंक्रमणाश्च निषद्याः ॥ ९ ॥　　20
एवमनेकप्रकारसहस्रा
　　यात्तक श्रामणकाः परिभोगाः ।
राजसुतेन प्रसन्नमनेना
　　तस्य उपस्थापिताः सुगतस्य ॥ १० ॥
सो दशसु शुभकर्मपथेषु　　25
　　राज प्रतिष्ठित साधूजनेना ।
प्राणसहस्रशतानयुतेभि-
　　र्गच्छि पुरस्कृतु नायकु द्रष्टुम् ॥ ११ ॥
पुष्पविलेपनधूप गृहीत्वा
　　छत्रपताकध्वजांस्तथ वाद्यान् ।　　30

---

१ B स्मृतिमन्तः for स्मृतिमन्. २ C साधं for साधु°. ३ After वाद्यान्, A reads the last ine of st. 13.

पूज करित्व स तस्य जिनस्य
प्राञ्जलिकः पुरत स्थित आसीत् ॥ १२ ॥

N 566
तुष्ट अभूत्तद भिक्षुसहस्रा
देवमनुष्यथ यक्षसुराश्च ।
5 व्याकरु किं नु जिनो इमु पूजां
साधु किं वक्ष्यति धर्मु नरेन्द्रः ॥ १३ ॥
तस्य च आशय ज्ञात्व स्वयंभू
राजसुतस्य निरुत्तरु चित्तम् ।
पारगतो अधिमुक्तिपदेषु
10 तस्यिम देशयि शान्त समाधिम् ॥ १४ ॥
याव प्रमुक्त गिरा सुगतेना
कम्पित मेदिनि सत्रनषण्डा ।
पुष्प प्रवर्षि तदा गगनातः
पद्मशतापि च उद्गत भूमौ ॥ १५ ॥
15 व्याकरि नायकु आशयु ज्ञात्वा
अर्थपदेषु सुशिक्षित शास्ता ।
देशयि शान्त समाधि नरेन्द्र-
स्तत्रिमि अर्थपदानि शृणोथ ॥ १६ ॥
सर्वि भवा अभवाः परिकल्पा-
20 स्तुच्छ मरीचिसमा यथ मायाः ।
N 567
विद्युतमेघसमाश्चल शून्याः
सर्वि निरात्म निसत्त्व निजीवाः ॥ १७ ॥
आदितु शून्य अनागत धर्मा
नागत अस्थित स्थानविमुक्ताः ।
25 नित्यमसारक मायस्वभावाः
शुद्ध विशुद्ध नभोपम सर्वे ॥ १८ ॥
नैव च नील न पीत न श्वेता
नामतु रिक्तकु घोषस्वभावाः ।
चित्तविविक्त अचित्तस्वभावाः
30 सर्वरुतापगताः क्षणिकत्वात् ॥ १९ ॥
भाषतु अक्षरु संक्रमु नास्ति
नो पि अभाषतु संकरु भोति ।

---

१ AB आसनू for आसीत्. २ B मुनिन्द्रः for नरेन्द्रः. ३ C नोगत प्रस्थित for नागत अस्थित.

नापि च अक्षर देश व्रजन्ती
नो पुनरक्षरु क्रान्ति कुतश्चित् ॥ २० ॥
अक्षर अक्षय क्षीण निरुद्धा N 568
भाषततो व अभाषततो वा ।
नित्यमिमक्षर अक्षय उक्ता 5
यः परिजानति सोऽक्षयु भोति ॥ २१ ॥
बुद्धसहस्रशता य अतीता
धर्मसहस्रशतानि भणित्वा ।
नैव च धर्मु न चाक्षर क्षीणा
नास्ति समुत्पत्ति तेन अक्षीणा ॥ २२ ॥ 10
येन प्रजानति अक्षयधर्मान्
नित्यु प्रजानति अक्षयधर्मान् ।
सूत्रसहस्रशतानि भणित्वा
सर्वि अनक्षर जानति धर्मान् ॥ २३ ॥
यं च प्रभाषति धर्म जिनस्यो 15
तं च न मन्यति सोऽक्षयताये ।
आदि निरात्मनि ये त्विमि धर्मा
तांश्च प्रभाषति[1] नो च क्षपेति ॥ २४ ॥
सर्वगिरः स प्रभाषति विज्ञो N 569
नो च गिराय हरीयति चित्तम् । 20
सर्वगिरो गिरिघोषनिकाशो
तेन न सज्जति जातु गिराये ॥ २५ ॥
याय गिराय स कीर्तितु धर्मः
सा गिर तत्क्षणि सर्व निरुद्धा ।
यादृशु लक्षणु तस्य गिराये 25
सर्विमि धर्म तल्लक्षणप्राप्ताः ॥ २६ ॥
सर्विमि धर्म अलक्ष विलक्षा
सर्वि अलक्षण लक्षणशुद्धाः ।
नित्य विविक्त विशुद्ध नभो वा
संख्य समासतु ते न उपेन्ति ॥ २७ ॥ 30
संस्कृतासंस्कृत सर्वि विविक्ता
नास्ति विकल्पन तेषमृषीणाम् ।

---
१ A प्रजानति for प्रभाषति.

N 570 सर्वगतीषु[1] असंस्कृत प्राप्ता
दृष्टिगतेहि सदैव विविक्ताः ॥ २८ ॥
नित्यमरक्त अदुष्ट अमूढा-
स्तस्य स्वभाव समाहितचित्ताः।
5 एष समाधिवली बलवन्तो
यो इमु जानति ईदृश धर्मान् ॥ २९ ॥
शैलगुहागिरिदुर्गनदीषु
यद्व प्रतिश्रुत्क जायि प्रतीत्य।
एविमु संस्कृतु सर्वि विजाने
10 मायमरीचिसमं जगु सर्वम् ॥ ३० ॥
प्रज्ञबलं गुण धर्मगतानां
ज्ञानबलेन अभिज्ञ ऋषीणाम्।
N 571 वाच उपायकुशल्य निरुक्ता
यत्र प्रकाशितु शान्त समाधिः ॥ ३१ ॥
15 कल्पितु वुचति कल्पनमात्रं[2]
अन्तु न लभ्यति संसरमाणे।
कोटि अलक्षण या पुरि आसी-
दपि अनागति प्रत्ययताये ॥ ३२ ॥
कर्म क्रियाय च वर्तति एवं
20 हीन उत्कृष्टतया समुदेन्ति।
विविक्त धर्म सदा प्रकृतीये
शून्य निरात्म विजानथ सर्वान् ॥ ३३ ॥
संवृति भाषितु धर्म जिनेना-
संस्कृतसंस्कृत पश्यथ एवम्।
25 नास्तिह भूततु[3] आत्म नरो वा
एतकु लक्षण सर्वजगस्य ॥ ३४ ॥
N 572 कृष्णाशुभ च न नश्यति कर्म
आत्मन कृत्व च वेदयितव्यम्।
नो[4] पुन संक्रम कर्मफलस्य
नो च अहेतुक प्रत्यनुभोन्ति ॥ ३५ ॥

---

१ B सत्त्वगतीषु for सर्व°. २ A कल्पितु; B कल्पित; C कल्पान for कल्पन°. ३ B सूत्रतु for भूततु. ४ C नो चितु for नो पुन.

सर्वि भवा अलिका वशिकाश्चो
  रिक्तकु तुच्छ फेनसमाश्च ।
मायमरीचिसमाः सद शून्या
  देशितु शब्दितु ते च विविक्ताः ॥ ३६ ॥

एवं विजानतु मन्यन नास्ती
  शीलवु भोति अनिश्रितचित्तः ।
क्षान्तिबलेन न कल्पयि किंचि
  एव चरन्तु समाहितु भोति ॥ ३७ ॥

यात्तक धर्म विजानि स राजा
  तात्तक देशित तेन जिनेन ।
श्रुत्व नृपो इमु धर्म जिनस्यो
  सपरिवारु समाददि शिक्षाम् ॥ ३८ ॥

राजसुतो इमु श्रुत्व समाधिं
  आत्तमना मुदितो भणि वाचम् ।
सुष्ठु सुभावितु एष समाधी
  एष तवा चरणेषु पतामि ॥ ३९ ॥

तत्र च प्राणिसहस्र अशीतिः
  श्रुत्विमु धर्मस्वभाव प्रणीतम् ।
भूतु अयं परमार्थ निर्देशो
  ते अनुत्पत्तिक क्षान्ति लभिंसु ॥ ४० ॥

नास्ति उपादु निरोधु नरस्यो
  एविमि धर्म सदा विविक्ताः ।
एव प्रजानतु नो परिहाणि
  राज लभी अनुत्पत्तिक क्षान्तिम् ॥ ४१ ॥

राज तदा विजहित्वन राज्यं
  प्रव्रजि शासनि तस्य जिनस्य ।
तेऽप्यनु प्रव्रजिताः सुत राज्ञः
  पञ्चशतानि अनूनक सर्वे ॥ ४२ ॥

प्रव्रजितो यद राज सपुत्रो
  अन्य तदा बहुप्राणिसहस्राः ।
प्रव्रजिताः सुगतस्य समीपे
  धर्म गवेषिषु तस्य जिनस्य ॥ ४३ ॥

---

१ B प्रणामि for पतामि.

N 574 त्रिंशतिवर्षशतान् परिपूर्णान्
धर्म प्रकाशितु तेन जिनेना ।
राज सपुत्रकु तेन जनेना
विंशतिवर्षशता चरि धर्मम् ॥ ४४ ॥

5 अथ अपरेण पुनः समयेन
सोऽपि जिनः परिनिर्वृतु आसीत् ।
ये जिनश्रावक तेऽपि अतीताः
सोऽपि च धर्मु परित्तकु[1] आसीत् ॥ ४५ ॥

तस्य च राजिन पुत्र अभूषी
10 पुण्यमती सद श्राद्धु प्रसन्नः ।
तस्य च भिक्षु कुलोपगु[2] आसीत्
सो इमु देशयि शान्त समाधिम् ॥ ४६ ॥

सो अखिलो मधुरो च अभूषी
सत्कृतु प्राणिसहस्रशतेभिः ।
N 575 15 देवत कोटिशतान्यनुबद्धा
वर्ण भणन्ति कुलान् प्रविशित्वा ॥ ४७ ॥

स स्मृतिमान् मतिमान् गतिमांश्चो
सुव्रतु सूरतु शीलरतश्च ।
सुस्वरु अपरुष[3] सो मधुरश्चो
20 धातुषु ज्ञानवशी वरप्राप्तः ॥ ४८ ॥

चीवरकोटिशतान च लाभी
आसि स भिक्षु यशःप्रभु नाम्ना ।
तस्य च पुण्यबलं असहन्ता
भिक्षुसहस्र तदा जनि ईर्ष्याम् ॥ ४९ ॥

पुण्यबलेन च रूपबलेन
ज्ञानबलेन च ऋद्धिबलेन ।
शीलबलेन समाधिबलेनो
धर्मबलेन समुद्गत भिक्षुः ॥ ५० ॥

हृष्टमनश्च प्रियश्च जनस्यो
30 भिक्षुउपासकभिक्षुणिकानाम् ।

---

१ B परीत्यक्तु for परित्तकु. २ B कुलापकु for कुलोपगु. ३ A अप्यरूषो; B अप्सकर्ष; C अप्सक for अपरुष which is based on T.

ये जिनशासनि सत्त्व प्रसन्ना-
　स्तेषमभीप्सित पूजनियाश्च ॥ ५१ ॥
यश्च स राजिनु पुत्रु अभूषी　N 576
　पुण्यमती सद श्राद्धु प्रसन्नः ।
ज्ञात्व प्रदुष्टमनान् बहुभिक्षूं
　रक्ष स कारयि आचरियस्य ॥ ५२ ॥
पञ्चहि प्राणिसहस्रशतेही
　वर्मित खड्गगदायुधकेहि ।
तेहि सदा परिवारित भिक्षु
　भाषति भूतचरीमपर्यन्ताम् ॥ ५३ ॥
सो[1] परिषाय प्रभाषति धर्मं
　शून्य निरात्म निर्जीविमि धर्माः ।
ये उपलम्भिक आत्मनिविष्टा-
　स्तेष न रोचति यं भणि भिक्षुः ॥ ५४ ॥
उत्थितु भिक्षव शस्त्र गृहीत्वा
　येष न रोचति शून्यत शान्ता ।
एष [2]अधर्म प्रभाषति भिक्षुः
　एतु हनित्व भविष्यति पुण्यम् ॥ ५५ ॥
दृष्ट्व च शस्त्र न भायति भिक्षुः
　शून्यक धर्ममनुस्मरमाणः ।
नास्तिह सत्त्व नरो [3]वापहत्यै　N 577
　कुड्य[4]समा इमि रिक्तक धर्माः ॥ ५६ ॥
भिक्षु करोति स अञ्जलि मूर्ध्नी
　भाषति वाच नमोऽस्तु जिनानाम् ।
येन सत्येनिमि शून्यक धर्मा
　भोन्तिमि शस्त्र मान्दारवपुष्पाः ॥ ५७ ॥
शीलव्रतोपगतस्य मुनिस्यो
　[5]भाषितमात्र अनन्यथवाक्ये ।
कम्पित मेदिनि सवनषण्डा
　शस्त्र ते जात मान्दारवपुष्पाः ॥ ५८ ॥

---

१ C सो परिभाषय भाषति धर्मं for the line. २ C सु धर्मु for अधर्म. ३ AB च य हन्ये for वापहत्यै. ४ AB कुअसमा; C कुन्थसमा for कुड्यसमा. ५ AB भाषितमात्रि; C भाषतिमान्य for भाषितमात्र.

भिक्षु अभूत्तद मंकुशरीरा
ये उपलम्भिक शास्त्रगृहीताः।
भूयु न शक्युपसंक्रमणाये
त्रस्त अभूत् सुमहाद्भुतजाताः॥ ५९॥

ये पुन[1] श्राद्ध प्रसन्न मुनीन्द्रे
येषिह रोचति शून्यत शान्ता।
तेहि हुंकारसहस्र करित्वा
दूष्यशतैरभिछादित भिक्षुः॥ ६०॥

भिक्षु जनित्वन मैत्र स तेषु
सर्वजनस्य पुरस्त भणाति।
ये मयि सत्त्व प्रदोष करोन्ती
तेष कृते न हु बोधि चरामि॥ ६१॥

तेन च वर्ष अशीतिरनूना
भाषित शून्यत कोषु जिनानाम्।
[2]भिक्षुसहस्र प्रत्यर्थिक आसन्
ये[3] च निवारित राजसुतेन॥ ६२॥

सोऽपि तदा परिभूत अभूषी
तस्य च भिक्षु परीत्तकु आसन्।
वाचमनिष्ट तदा श्रुणमानः
क्षान्तिबला च्युत नो च कदाचित्॥ ६३॥

सोऽपरेण च पुनः समयेन
प्राणिशतान करी महदर्थम्।
शीलं[4]मखिलमनुस्मरमाणः
पुण्य[5]मतिस्य तदा भणि वाचम्॥ ६४॥

तत्र स गौरवु कृत्व उदारं
पुण्यमती अवची तद भिक्षुम्।
मा मम केनचिदाचरियस्यो
चेतसि किंचि कृतं अमनापम्॥ ६५॥

सो अवची श्रृणु राजकुमारा
क्षान्तिबलेन समुद्गत बुद्धाः।

---

१ A ये न च; B ये नर for ये पुन. २ AB भिक्षुसहस्रपलम्भक आसीत् for the line. ३ Mss. येन for ये च. ४ AB धर्ममचिन्त्य° for शीलमखिल°. ५ ABT पुण्यमती जनयी मह प्रेमं.

येन मि भाषित वाचमनिष्टा-
　　स्तस्यिमि अन्तिकि मैत्र उदारा ॥ ६६ ॥

येन स कल्पसहस्रशतानि
　　क्षान्ति निषेवित पूर्वभवेषु ।
सो अहु भिक्षु यशःप्रभु आसं　　5
　　शाक्यमुनिर्भगवान् भणि वाचम् ॥ ६७ ॥

येन यशःप्रभु रक्षितु भिक्षुः
　　पुण्यमती तद राजिनु पुत्रः ।
जातिसहस्र ममासि सहायः　　N 580
　　सो मय व्याकृतु मैत्रकु बुद्धः ॥ ६८ ॥　　10

येन गणेश्वर पूजितु शास्ता
　　येन तु कारित श्रेष्ठ विहाराः ।
पूर्वमसौ वरपुष्पसुनामा
　　सो पदुमोत्तुरु आसि मुनीन्द्रः[1] ॥ ६९ ॥

एव मया बहुकल्प अनन्ता　　15
　　धारयितामिमु धर्म जिनानाम् ।
क्षान्तिबलं समुदानित पूर्वे
　　श्रुत्व कुमार ममा अनुशिक्षाः ॥ ७० ॥

निर्वृतिमप्यथ भेष्यति एवं
　　पश्चिमि कालि सद्धर्मविलोपे ।　　20
भिक्षु व तीर्थमतेष्वभियुक्ता
　　ते मम धर्म प्रतिक्षिपि शान्तम् ॥ ७१ ॥

उन्नत उद्धत दुष्ट प्रगल्भा
　　पापसहायक भोजनलुब्धाः ।
चीवरपात्ररताः पटलुब्धाः　　25
　　लाभसंनिश्रित ते क्षिपि धर्मम् ॥ ७२ ॥

दुष्टप्रदुष्टमना अकृतज्ञा
　　हीनकुलेषु दरिद्रकुलेषु ।
प्रव्रजिता इह शासनि मह्यं　　N 581
　　तेऽपि प्रतिक्षिपि शान्तमु धर्मम् ॥ ७३ ॥　　30

---

१ A नरेंद्राः ; B नरेन्द्रैः for मुनीन्द्रः.

मारमतेन च मोहित सत्त्वा
रागवशानुगताभिनिविष्टाः[1]।
मोह[2]वशेन तु मोहित बाला
येष[3] न रोचति शून्यत शान्ता ॥ ७४ ॥

5 भिक्षु च भिक्षुणिका गृहिणश्चो
ग्राहित मोहित पापमतीभिः।
तेष वशानुगता सद भूत्वा
पश्चिमि कालि प्रतिक्षिपि बोधिम् ॥ ७५ ॥

श्रुत्व कुमार इमा मम वाचं
10 भिक्षु अरण्यकुले वसि नित्यम्।
येषिय रोचति शून्यत शान्ता
तैरयु धारितु धर्मु जिनानाम् ॥ ७६ ॥

प्रव्रजि ते मम शासनि चरित्व
भिक्षु उपसंपदपोषधकर्मम्।
N 582 15 भुञ्जिमु पिण्डमसक्ता[4] अदुष्टा
ये इमु धारयिष्यन्ति समाधिम् ॥ ७७ ॥

जीवित काय अपेक्षि प्रहाया
शून्यत भावयथा सुप्रशान्ताम्।
युक्तप्रयुक्तमना च भवित्वा
20 सेव्र अरण्य सदा मृगभूताः ॥ ७८ ॥

नित्य करोथ च पूज जिनानां
छत्रध्वजर्द्धियमाल्यविहारैः।
चेतिय पूजयथा प्र[5]तिमानां
क्षिप्र लभिष्यथ एतु समाधिम् ॥ ७९ ॥

25 स्तूप करापयथा सुगतानां
हेमविभूषित रूपियलिप्तान्।
प्रतिम सुनिष्ठित रत्नविचित्रा
बोधिनिधातुं[6] जनित्वन चित्तम् ॥ ८० ॥

N 583 यात्रति पूज जगेस्मि प्रणीता
30 दिव्यथ मानुषिका रमणीया।

---

१ C मारवशानुगता विनिविष्टाः for the line. २ C रागवशेन for मोह°. ३ A येष न सव्रति शून्यत शान्ति; B ये जन सेवति शून्यत शान्ता for the line. ४ AB असक्तमगृद्धा for असक्ता अदुष्टा. ५ Dutt सुगतानां against Mss. ६ Dutt °निदातु against Mss. on the strength of T.

सर्वे गवेषिय बुद्ध महेथा
　बोधिनिधानु करित्व प्रतिज्ञाम् ॥ ८१ ॥
धर्मत पश्यथ सर्वि नरेन्द्रान्
　यावत सन्ति दश दिशि लोके ।
दृश्यति निर्वृति सर्वजिनानां
　धर्मतया स्थित संमुख बुद्धाः ॥ ८२ ॥
भोथ च सर्वि[1]षु त्यागाधिमुक्ताः
　शीलविशुद्धगता स्थिरचित्ताः ।
क्षान्तिरताः सद मैत्ररताश्चो
　सर्वि[2] प्रजानथ शून्यक धर्मान् ॥ ८३ ॥
वीर्यु जनेथ अलीन अदीनाः
　ध्यानरताः प्रविवेकरताश्च ।
प्रज्ञ प्रजानथ प्रज्ञविशुद्धिं
　भेष्यथ कारुणिका नचिरेण ॥ ८४ ॥
रागु शमेथ सदा अशुभा ये
　दोषु निगृह्णथ क्षान्तिबलेन ।
मोहु निगृह्णथ प्रज्ञबलेना
　प्राप्स्यथ बोधि जिनानु प्रशस्ताम् ॥ ८५ ॥
कायु विभावयथा यथ फेनं
　दुःखमसारकु पूतिदुर्गन्धम् ।
स्कन्ध प्रजानथ रिक्तक सर्वां-
　ल्लप्स्यथ ज्ञानमनुत्तरु क्षिप्रम् ॥ ८६ ॥
दृष्टि म गृह्णथ पापिक जातु
　आत्म अयं पुरुषो अथ जीवः ।
सर्वि प्रजानथ शून्यक धर्मान्
　क्षिप्र स्पृशिष्यथ उत्तमबोधिम् ॥ ८७ ॥
लाभ म कुर्वथ गृद्धो कदाचित्
　मा परितप्यथ पिण्डमलब्ध्वा[3] ।
निन्दित शंसित मा खु चलेथा
　मेरुसमाश्च अकम्पिय भोथा ॥ ८८ ॥

१ Dutt °निदानु against Mss. २ A करुणया चरथ for सर्वि प्रजानथ. ३ A निरयगतः for पिण्डमलब्ध्वा.

धर्म गवेषथ गौरवजाताः
श्रुत्व तदापिं च तत्पर भोथ।
तिष्ठत गोचरि सर्वजिनानां
यास्यथ क्षिप्र सुखावतिक्षेत्रम्॥ ८९॥

5 सर्वजगे समचित्त भवित्वा
अप्रिय मा प्रिय चित्त करोथ।
N 585 मा च गवेषथ लाभु यशो वा
क्षिप्र भविष्यथ बुद्ध मुनीन्द्राः॥ ९०॥

बुद्धगुणांश्च प्रभाषथ[1] नित्यं
10 भूतगुणेहि निरुक्तिपदेहि।
यान् गुण श्रुत्विह सत्त्व प्रसन्नाः
बुद्धगुणेषु स्पृहां जनयेयुः॥ ९१॥

नित्य सगौरव चाचरियेषु
मातु पितुस्तथ सर्वजगस्मिन्।
15 मा पुन मानवशानुग भोथा
लप्स्यथ लक्षण त्रिंश दुवे च॥ ९२॥

संगणिकां विजहित्व अशेषां
नित्यु विवेकरतापि च भोथ।
सूरत नित्युपशोभन शान्ता
20 आत्महिताः परसत्त्वहिताश्च॥ ९३॥

मैत्रि निषेवि तथा करुणां चो
मुदितुपेक्षरताः सद भोथ।
शास्तुः प्रशासनु पश्यथ नित्यं
भेष्यथ क्षिप्र हितंकरु लोके॥ ९४॥

N 286 25 पापक मित्र म जातु भजेथ
सेवथ मित्र ये भोन्ति उदाराः।
येषिह रोचति शून्यत शान्ता
ये अभिप्रस्थिता उत्तमबोधिम्॥ ९५॥

श्रावकभूमि म शिक्षथ जातु
30 मा च स्पृहेष्यथ[2] तत्र चरीये।

---

१ AC प्रभाषति for प्रभाषथ. २ AB स्पृशेषथ for स्पृहेष्यथ.

चित्तु म रिञ्चथ बुद्धगुणेषु
　क्षिप्र भविष्यथ बुद्ध जिनेन्द्राः ॥ ९६ ॥
सत्य गिरं सद भाषथ शुद्धां
　मा मृष भाषथ मा परुषां च ।
नित्य प्रियं मधुरं च भणेथा　　5
　लप्स्यथ वाच लोकाचरियाणाम् ॥ ९७ ॥
कायि अनर्थिक जीवित भोथा
　मात्मउत्कर्षक मा परपंसी ।
आत्मगुणान् समुदानयमानाः
　परचरियासु उपेक्षक[1] भोथ ॥ ९८ ॥　　10
शून्यविमोक्षरताः सद भोथा　　N 587
　मा प्रणिधान करोथ गतीषु ।
सर्वनिमित्त विवर्ज्य अशेषां
　भोथ सदा अनिमित्तविहारी ॥ ९९ ॥
अन्त विवर्जयथा सदकालं　　15
　शाश्वतुच्छेदस्थिता म भवाथ ।
प्रत्ययता सद बुध्यत सर्वे
　एव भविष्यथ यादृश शास्ता ॥ १०० ॥
कामरतीषु रतिं विजहित्वा
　दोषखिलांश्च मलान् विजहित्वा ।　　20
मोहतमो विजहित्वसे[2] सर्वे
　शान्तरता नरसिंह भवाथ ॥ १०१ ॥
नित्यमनित्य च पश्यथ नित्यं
　सर्वभवा सुखदुःख विमुच्य ।
अशुभमनात्मत आत्मशुभेषु　　25
　भावयमानु भवेय नरेद्रः ॥ १०२ ॥
लोकप्रदीपकरेभि जिनेभि-　　N 588
　र्यैषिह योनिशो धर्म सुनीत ।
तैरिह मारबलानि हनित्वा
　प्राप्तमनुत्तरबोधिरुदारा[3] ॥ १०३ ॥　　30

---

१ A उपेक्ष करोथा for उपेक्षक भोथ. २ AB विजहित्वन for °त्वसे. ३ A प्राप्त उदारा अनुत्तर बोधिः for the line.

यात्तक भाषित एति गुणा मे
ये च प्रकाशित दोषशता मे ।
दोष विवर्जिय शिक्ष गुणेषु
भेष्यसि बुद्धु तदेह कुमार ॥ १०४ ॥

5 इति श्रीसमाधिराजे यशःप्रभपरिवर्तः सप्तत्रिंशतितमः ॥ ३७ ॥

३८

कायवाङ्मनःसंवरपरिवर्तः* ।

[1]तस्मात्तर्हि कुमार कायसंवरसंवृतो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार[2] शिक्षितव्यम् । तत्र कुमार कतमः कायसंवरः ? येन कायसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्मेष्वसङ्गज्ञानं प्रतिलभते, अयमुच्यते कुमार कायसंवर इति । येन कायसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि प्रतिलभते, अयमुच्यते....इति । येन....महासत्त्वो दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् प्रतिलभते, अयमुच्यते.... इति । येन.... महासत्त्वस्त्रीणि विमोक्षमुखानि प्रतिलभते । कतमानि त्रीणि ? यदुत शून्यतामनिमित्तमप्रणिहितम् । इमानि त्रीणि विमोक्षमुखानि, अयमुच्यते....इति । येन....महासत्त्वश्चतुरो ब्राह्मान्[3] विहारान् प्रतिलभते । कतमांश्चतुरः ? यदुत मैत्रीं करुणां मुदितामुपेक्षां इमांश्चतुरो ब्राह्मान् विहारान्, अयमुच्यते....इति । येन....महासत्त्वश्चतस्रः प्रतिसंविदः प्रतिलभते । कतमाश्चतस्रः ? यदुत अर्थप्रतिसंवित् धर्मप्रतिसंवित् निरुक्तिप्रतिसंवित् प्रतिभानप्रतिसंवित् । इमाश्चतस्रः प्रतिसंविदः, अयमुच्यते....इति । येन महासत्त्वः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षान् धर्मान् प्रतिलभते । कतमान् सप्तत्रिंशत् ? यदुत चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि । चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि । चतुर ऋद्धिपादान् । पञ्चेन्द्रियाणि । पञ्च बलानि । सप्त बोध्यङ्गानि । आर्याष्टाङ्गिकं मार्गम् । इमान् सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षान् धर्मान् प्रतिलभते । अयमुच्यते.... इति । येन....महासत्त्वो महाकरुणाविहारं प्रतिलभते । महोपेक्षाविहारं[4] प्रतिलभते, क्षेमांश्च वितर्कान् प्रतिलभते । प्रविवेकांश्च धर्मान्[5] प्रतिलभते । अयमुच्यते कायसंवर इति ॥

पुनरपरं कुमार येन कायसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्राणातिपातात् प्रतिविरतो भवति । अदत्तादानात् अब्रह्मचर्यान्मृषावादात् पिशुनवचनात् परुषवचनात् संभिन्नप्रलापात् अभिध्याया[6]द् व्यापादान्मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरतो भवति । तुलाकूटान्मानकूटात्कांस्य[7]कूटात् कर्षणवन्धन[8]रोधनताडनच्छेदन[9]भेदनविपरामोषालोपसाहसेभ्यः प्रतिविरतो भवति । न हस्तलोलः न पादलोलो हस्तपादसंयतः । तस्य सर्वं कायवाङ्मनोदौष्ठुल्यं प्रहीणं भवत्युच्छिन्नमूलं तालामस्तकवदायत्यामनुत्पादधर्मि । अयमुच्यते कुमार कायसंवर इति । तदनेनापि ते कुमार पर्यायेणैवं वेदितव्यम् ॥

भूतपूर्वं कुमार अतीतेऽध्वन्यसंख्येये कल्पे असंख्येयतरे विपुले अप्रमाणे अचिन्त्ये[10] अपरिमाणे यदासीत् । तेन कालेन तेन समयेन ज्ञानप्रभासो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोक

---

* In B, this chapter is divided into three chapters, viz., कायसंवरः, वाक्संवरः and मनःसंवरः, while the other two Mss. put the matter into one chapter. १ Before तस्मात्, AB read : तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. २ After कुमार, B adds सदा. ३ B reads महा before ब्रह्म, मैत्री, करुणा, मुदिता and उपेक्षा. ४ After °विहारं AB add : महाकरुणाविहारं and महामुदिताविहारं. ५ Mss. वितर्कान् for धर्मान्. ६ A अभिध्यायाः for °ध्यायात्. ७ AC °वस्त्र°; B °वस्तु° for कांस्य which is confirmed by T. ८ Mss.° वर्धन° for °बन्धन°. ९ A °तर्जन° for °छेदन°. १० After अचिन्त्ये, A adds अतुल्ये.

उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्। तेन खलु पुनः कुमार कालेन तेन समयेन तस्य भगवतो ज्ञानप्रभासस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य षष्टिवर्षकोट्यः आयुष्प्रमाणमभूत्। षष्टिरर्हत्कोट्यः श्रावकसंघोऽभूत्। अप्रमेयाश्च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सद्धर्मपरिग्राहका अभूवन्॥

5 तेन च कुमार कालेन तेन समयेन राजाभूद्विशेषचिन्ती नाम। अथ खलु राजा विशेषचिन्ती अशीत्या प्राणिकोटिभिः सार्धं तथागतमुपसंक्रान्तः। उपसंक्रम्य तस्य तथागतस्य पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्यैकान्ते न्यषीदत्। एकान्तनिषण्णश्च राजा विशेषचिन्ती तं तथागतं पर्युपास्ते। अथ खलु कुमार ज्ञानप्रभासस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो राज्ञो विशेषचिन्तिनः सपरिवारस्याध्याशयं विदित्वा इतो धर्मपर्यायादिमं कायसंवरसमाधि-
10 मुखप्रवेशं गाथाभिगीतेन देशयति[1]–

यथान्तरीक्षं गगनं विशुद्ध-
मत्यन्तशुद्धं प्रकृतिप्रभास्वरम्।
N 593 एमेव शुद्धो अयु कायसंवरो
न शक्यु घोषेण कदाचि देशितुम्॥ १॥

15 विविक्तु शून्यो अयु कायसंवरो
एतादृशे ते उभि कायलक्षणे।
अलक्षणास्ते यथ अन्तरीक्षं
तल्लक्षणो देशितु कायसंवरः॥ २॥

यो जानती संवरमेवलक्षणं
20 न तस्य जातु भवती नसंवरः[2]।
ये[3] चाप्रवृत्ताः कुतु तेष गोचरो
अनास्रवस्यो उपपत्ति नास्ति॥ ३॥

न शक्यु[4] कामान् प्रतिसेवमानै
रूपेषु भोगेषु जहित्व[5] तृष्णाम्।
25 भवेषु दोषानविजानमानै-
र्न शक्यु ज्ञातुमयु कायसंवरः॥ ४॥

N 594 अनास्रवं संवरु यः प्रजानते
न तस्य भोती उपपत्ति जातु।
अर्हन्तधर्मा इम एवरूपाः
30 न सुकरं जानितु तीर्थिकेभिः॥ ५॥

---

१ AB विस्तरेण संप्रकाशयति स्म for देशयति. २ Dutt असंवरः for नसंवरः against Mss. ३ AB ये चापि वृत्ताः कुतु तेषु संवरः the line. ४ AB चक्षु for शक्यु. ५ Dutt जनित्व for जहित्व against Mss.

ये सर्वत्रैधातुकि त्रस्तमानसा
न कामभोगेषु स्पृहां जनेन्ति ।
राज्येन भोगैश्च न जातु अर्थिका
ज्ञास्यन्ति ते ईदृश कायसंवरः ॥ ६ ॥

अर्थो अयं वुच्चति कायसंवरो 5
अर्थश्च शब्देन न शक्यु देशितुम् ।
यो जानती ईदृशु धर्मनेत्रीं[1]
स संवरेऽस्मिन् भवति प्रतिष्ठितः ॥ ७ ॥

अर्थे प्रयुक्तान मयार्थु देशितो
ये अर्थनेत्रीपरता विचक्षणाः । 10
अनर्थु वर्जेन्ति य अर्थयुक्ता N 595
ते संवरेऽस्मिन् सततं प्रतिष्ठिताः ॥ ८ ॥

अर्थो य उक्तो हि जिनान शासने
कथं स अर्थो भवती विजानतो ।
यो अर्थनेत्रीय स्वभावु जानति 15
प्रतिष्ठितः सोच्यति कायसंवरे ॥ ९ ॥

येनानिमित्तं भवती विजानितं
नैरात्म्यतः शून्यतु तुच्छतो वा ।
न तस्य जातू भवति नसंवर-[2]
स्तथाहि सो शिक्षितु भूतनिश्चये ॥ १० ॥ 20

भावानभावानिति यः प्रजानति
स सर्वभावेषु न जातु सज्जते ।
यः सर्वभावेषु न जातु सज्जते
स आनिमित्तं स्पृशती समाधिम् ॥ ११ ॥

विज्ञात येनेह निरात्मधर्माः[3] 25
स्वभावशून्याः प्रकृतिप्रभास्वराः ।
न तस्य जातु भवती असंवर-
स्तथाहि सो शिक्षितु[4] भूतनिश्चये ॥ १२ ॥

यो जानती शून्यत[5] पञ्चस्कन्धान्
विदित्व नैरात्म्यस्वभावशून्यान् । N 596 30

---

१ AB धर्मनेत्री° for अर्थ°. २ Dutt असंवरः against Mss. ३ A निरात्मभावो for °धर्माः. ४ A निश्चि ; B निश्चिन्त for शिक्षितु. ५ AB शून्यक for शून्यत.

न तस्य जातु भवती असंवरो
यत् कर्म कायेन समाचरेत ॥ १३ ॥
निमित्तग्राहिस्य असंवृतस्य
य आत्मसंज्ञाय सदा प्रतिष्ठितः ।
5 रूपेषु आस्वादगतस्य जन्तुनः
प्रकुप्यते राग असंवृतस्य ॥ १४ ॥
ये भूतकोटीय भवन्ति शिक्षिता
गतिंगताः सूरत शून्यतायाम् ।
न तेष रागः पुन जातु कुप्यते
10 असंवरो येन व्रजेत दुर्गतिम् ॥ १५ ॥
न शक्यु कम्पेतु यथा सुमेरु
अचालियः सर्वपिपीलिकैर्महान् ।
तथा विदू भूतनयेषु शिक्षितो
रूपेहि दिव्यैरपि सो न कम्पते ॥ १६ ॥
शक्येत रङ्गैर्गगनं विचित्रितुं
शक्येत चाकाश गृहीतु पाणिना ।
N 597 न त्वेव शक्यं स विचालनाय
रागेण दोषेण न च मारकोटिभिः ॥ १७ ॥
प्रतिश्रुका[1] शक्यु गृहीतु केनचि-
20 च्छिला प्लवेदप्युदकस्य मध्ये ।
द्रष्टुं न शक्यं त्विह तस्य आशया
यः शिक्षितो ईदृशि कायसंवरे ॥ १८ ॥
यावन्त शब्दाः पृथु सर्वलोके
गृह्णित्व पेडागत शक्य कर्तुम् ।
25 न तस्य शक्यं स्थितिरस्थितिर्वा
विजानितुं यः स्थितु कायसंवरे ॥ १९ ॥
शक्यं प्रभा गृह्णितु सूर्यमण्डलात्
प्रगर्जतो मेघतु विद्युतो वा ।
N 598 न तस्य कायस्य स्वभाव ज्ञातुं
30 यः शिक्षितः स्यादिह कायसंवरे ॥ २० ॥
जालेन पाशेन च शक्यु बन्धितुं
चतुर्दिशं वायति वातमण्डली ।

---

[1] Dutt प्रतिश्रुत्का against Mss.

न शक्यमाजानितु तस्य कायः
प्रतिष्ठितो यो इह कायसंवरे ॥ २१ ॥
अगोचरोऽसाविह सर्वप्राणिनां
यत्र स्थितो यो विदु चित्तसंयमे[1] ।
यत्र स्थितो गोचरि कायसंवरे
न लिप्यते खमिव स लोकधर्मैः ॥ २२ ॥
शक्यं पदं पश्यितु सर्वप्राणिनां
नभे चरन्तान पृथक् चतुर्दिशम् ।
न तस्य कायस्य न चित्तगोचरो
प्रमाणु ज्ञातुमिह शक्य केनचित् ॥ २३ ॥
एवं स्थितस्यो इह कायसंवरे
सर्वे न भोन्ति विविधाः किलेशाः ।
प्रहीण तस्येह उपकिलेशा-
स्तथा ह्यसौ शिक्षितु कायसंवरे ॥ २४ ॥
न[2] तस्य अग्निः क्रमते न शस्त्रं
तथापि अग्राह्यु स तस्य कायः ।
शान्तप्रशान्ते स्थितु सो समाधौ
तथा ह्यसौ शिक्षितु कायसंवरे ॥ २५ ॥
एवं स्थितस्यो न भयं न त्रासो
न क्षोभु चित्तस्यु न चेर्ष्यु जायते ।
मुक्तः स सर्वेभिरुपद्रवेभि-
र्यः शिक्षितो तादृश कायसंवरे ॥ २६ ॥
विषस्य शस्त्रस्य न जातु भायति
न चाग्निमध्ये न जलस्य मध्ये ।
सर्वेहि मुक्तः स उपद्रवेहि
य शिक्षितो ईदृश कायसंवरे ॥ २७ ॥
चौराण धूर्तान च पापकारिणा-
माशीविषामध्यगतो न भायते ।
तथा हि तस्यो विगतात्मसंज्ञा
संज्ञाविमुक्तस्य भयं न भोति ॥ २८ ॥
भयैर्विमुक्तस्य न त्रासु जायते
असंत्रसन्तस्य न भोति इञ्जना ।

१ AB कायसंवरे for चित्तसंयमे. २ A om. st. 25.

N 600 अनिञ्जमानस्य कुतोऽस्ति त्रासो[1]

न मारकोटीभि स शक्यु कम्पितुम् ॥ २९ ॥

आचक्षितो देशितु संप्रकाशितो

यो बोधिसत्त्वस्य हिताय संवरः।

5 यः शिक्षते ईदृश कायसंवरे

सो भोति नो कम्पियु मारकोटिभिः ॥ ३० ॥

सर्वेषु धर्मेषु असंज्ञज्ञानं

पूर्णा अशीतिरनुव्यञ्जनानि।

द्वात्रिंश चो लक्षण चित्तशुद्धा

10 न दुर्लभा भोन्ति स्थितस्य संवरे ॥ ३१ ॥

य इच्छते बुध्यितु बुद्धधर्मान्

अचिन्तियान् येष प्रमाणु नास्ति।

स शिक्षितु ईदृशु कायसंवरे

भविष्यते चेतियु सर्वलोके ॥ ३२ ॥

15 य इच्छते धर्ममिमं महर्षिणां

दशो बलान् बुद्धबलानचिन्तियान्।

स शिक्षितु ईदृश कायसंवरे

यः शिक्षितस्तस्य बला न दुर्लभाः ॥ ३३ ॥

N 601 ये चापि अष्टादश बुद्धधर्मा

20 आवेणिका येषु जिना[2] प्रतिष्ठिताः।

ते चापि तस्यो न भवन्ति दुर्लभा

यः शिक्षते ईदृश कायसंवरे ॥ ३४ ॥

ये सप्त बोध्यङ्ग महामहर्षिणां

प्रतिसंविदश्चो तथ ऋद्धिपादाः।

25 ते चापि तस्यो न भवन्ति दुर्लभा

यः शिक्षते ईदृश कायसंवरे ॥ ३५ ॥

ब्रह्मविहाराश्चतुरश्च ध्याना

विमोक्षद्वारास्त्रय संप्रकाशिताः।

क्षेमा वितर्का अथ प्रा[3]विविक्या

30 न दुर्लभा भोन्ति स्थितस्य संवरे ॥ ३६ ॥

करुणाविहारी तथुपेक्षलाभी

तथ ईर्यचर्यामिह मैत्रिविराम्।

---

१ A रोषो for त्रासो. २ C जना for जिना. ३ AB प्राविवेक्ता for °वेक्या.

हितचित्तु भोति च स सर्वजगे
य: कायसंवरि स्थितो भवति ॥ ३७ ॥
स्मृती उपस्थान प्रहाण सम्यक्
पञ्चेन्द्रिया: पञ्च बला महर्षिणाम् ।
ओ[1]श्चर्य अष्टाङ्गिकु मार्ग[2]श्रेष्ठो N 602
न दुर्लभो शिक्षितु कायसंवरे ॥ ३८ ॥
ये चापि अन्ये वर बुद्धधर्मा
अचिन्तिया येष प्रमाणु नास्ति ।
ते तस्य सर्वे न भवन्ति दुर्लभा
य: शिक्षते ईदृश कायसंवरे ॥ ३९ ॥
श्रुत्वा इ[3]हो ईदृश कायसंवरे
विशेषप्राप्तो अभु राजें[4]पुत्रः ।
तुष्टो उदग्रो अतुलाय प्रीतिया
स प्रव्रजी तस्य जिनस्य शासने ॥ ४० ॥
स प्रव्रजित्वा दश वर्षकोटी-
र[5]चार्षि शुद्धं वर ब्रह्मचर्यम् ।
भावेत्व ब्राह्मान् चतुरो विहारा-
नर्थाय लोकस्य सदेवकस्य ॥ ४१ ॥
सु[6]भाविता ब्रह्मविहार कृत्वा
अद्राक्षि बुद्धान अ[7]शीतिकोटियः । N 603
ततोत्तरे यात्तिक गङ्गवालिका
इदं चरं सो वर ब्रह्मचर्यम् ॥ ४२ ॥
सर्वेष चो शासनि प्रव्रजित्वा
अचार्षि शुद्धं वर ब्रह्मचर्यम् ।
भिक्षु अभूषी वर धर्मभाणको
बहुश्रुतश्चो प्रतिभानवांश्च ॥ ४३ ॥
अखण्डशीलश्च अच्छिद्रशीलो
विशुद्धशीलो अकल्माषशील: ।
आर्ये च शीले स अनास्रवे स्थित:
प्रजानमानो इमु कायसंवरम् ॥ ४४ ॥

---

१ Dutt आर्य against Mss. २ AB श्रेष्ठमार्गो for मार्गश्रेष्ठो. ३ AB इमं for इहो. ४ AB राजकुञ्जरः for °पुत्रः. ५ AB आचार्षि for अचार्षि. ६ B अभावितां for सु°. ७ AB सहस्रकोटियः for अशीति°.

सिया कुमारा तव अन्य सासीद्
विशेषचिन्ती तद राजकुञ्जरः ।
न एव द्रष्टव्यमिहान्यु सोऽभू-
त्तदाहमासं चरमाणु चारिकाम् ॥ ४५ ॥

5 तस्मात् कुमारा मम शिक्षमाणा
प्रतिष्ठिहेसी इह कायसंवरे ।
N 604 अन्येष चो देशय प्राणकोटिनां
नचिरेण त्वं भेष्यसि यादृशोऽहम् ॥ ४६ ॥[1]

तस्मात्तर्हि[2] कुमार परिशुद्धकायसमाचारो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार शिक्षितव्यम्। तत् 10 कस्य हेतोः? परिशुद्धकायसमाचारो[3] हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न निरयेभ्यो बिभेति। न तिर्यग्योनेर्न यमलोकान्न सर्वदुर्गतिभ्यो बिभेति। नोदकाद् बिभेति[4]। न शस्त्रतो न सिंहेभ्यो[5] न व्याघ्रेभ्यो न ऋक्षेभ्यो न हस्तिभ्यो नर्षभेभ्यो न मनुष्येभ्यो बिभेति। परिशुद्धकायसमाचारः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः इममपि त्रिसाहस्रं महासाहस्रं लोकधातुं करतले कृत्वा तालमात्रं द्वितालमात्रं त्रितालमात्रं चतुस्तालमात्रं पञ्चतालमात्रं षट्तालमात्रं सप्ततालमात्रमुत्क्षिपेत्। यावन्तं 15 वा पुनराकाङ्क्षेत्तावन्तमेवोत्क्षिपेत् ॥

N 605 पुनरपरं परिशुद्धकायसमाचारः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व ऋद्धिप्रातिहार्ये परमपारमिप्राप्तो भवति। स ऋद्धिपादविपाकविशुद्धः पुण्यपरिगृहीतो विवेकविविक्तः सर्वत्रानुगतः एतत्समाधि-प्रतिलब्धः अनास्रवपुण्यपरिनिष्पन्नः सर्वलोकधातावप्रतिहतचक्षुः एवंरूपैः ऋद्धिप्रातिहार्यैः समन्वागतो भवति। तत्र कतमा ऋद्धिः? यया ऋद्ध्या प्रार्थनासमृद्धिपरिनिष्पत्तिः। इयमुच्यते 20 ऋद्धिरिति। तत्र कतमद् ऋद्धिप्रातिहार्यम्? यया ऋद्ध्या समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व अनेकविधानृद्धिविषयान् प्रत्यनुभवति। एकोऽपि भूत्वा बहुधा भवति, बहुधापि भूत्वैको भवति। आविर्भावं तिरोभावमपि प्रत्यनुभवति। तिरःकुड्यं तिरःप्राकारं तिरःपर्वतमप्यसज्जमानो गच्छति। आकाशेऽपि क्रमते तद्यथापि नाम पक्षी शकुनिः। पृथिव्यामप्युन्मज्जननिमज्जनं करोति तद्यथापि नामोदके। उदकेऽप्यभिद्यमानो गच्छति तद्यथापि नाम पृथिव्याम्। धूमायत्यपि N 606 25 प्रज्वलत्यपि तद्यथापि नाम महानग्निस्कन्धः[6]। इमावपि चन्द्रसूर्याववेवंमहर्द्धिकाववेवंमहानुभावौ एवंमहौजस्कौ पाणिना परामृशति परिमार्जति[7]। आकाङ्क्षमाणो यावद् ब्रह्मलोकादपि सत्त्वान् कायेन वशे वर्तयति ॥

---

१ After st- 46, B adds श्रीसमाधिराजे कायसंवरे परिवर्तो अष्टत्रिंशतितमः. २ Before तस्मात्, AB read : तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. ३ AB °समुदाचारो for °समाचारो. ४ After बिभेति, AB add नाग्नितो बिभेति न विषतो. ५ C हिंस्रेभ्यो for सिंहेभ्यो. ६ After अग्निस्कन्धः, ABT add : स्वकायादप्यनेकानि महावारिधारा उत्सृजति तद्यथापि नाम महामेघो याभिर्वारिधाराभिरयं त्रिसहस्रमहासाहस्रलोकधातुरादीप्तः संप्रज्वलितः अग्निना प्रतिज्वालीभूतो निर्वाप्यते. ७ A om. परिमार्जति आकांक्षमाणो.

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत–

पृथिवीय उन्मज्ज निमज्ज गच्छती
अभिद्यमानो उदकेऽपि गच्छति ।
पक्षी यथा गगनतलेन गच्छती
धूमायते प्रज्वलते च ऋद्धिया ॥ ४७ ॥ 5

यथान्तरीक्षस्मि न वायु सज्जते
गच्छन्ति चास्मिं बहवोऽभ्रकूटाः ।
तथैव[1] योगी गगनेन गच्छती
असज्जमानो यथ वातमेघः[2] ॥ ४८ ॥

यथा निषण्णो[3] विदु योगि[4] भोती 10
परिमार्जते[5] पाणिन चन्द्रसूर्यौ ।
आसन्न सो जानति ब्रह्मलोकं N 607
ब्रह्माण[6] कोटीन स धर्म देशयी ॥ ४९ ॥

यदा च आकाङ्क्षति धर्म भाषितुं
महात्रिसाहस्र स विज्ञपेति । 15
आकाङ्क्षमाणो बहुक्षेत्रकोटिषु
देशेति धर्म बहुसत्त्वकोटिनाम् ॥ ५० ॥

तस्मात्तर्हि[7] कुमार परिशुद्धकायसमुदाचारो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार शिक्षितव्यम् । तत् कस्य हेतोः? परिशुद्धकायसमुदाचारो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दिव्येन श्रोत्रधातुना अतिक्रान्तमानुषकेण शब्दान् शृणोति दिव्यान् मानुष्यकांश्च । नैरयिकानामपि तिर्यग्योनिगताना- 20 मपि यामलौकिकानामपि । ये दूरे अन्तिके वा देवानां[8] च मनुष्याणां वा दूरावचराणां वा अन्तिकावचराणां वा ॥

तस्मात्तर्हि कुमार परिशुद्धकायसमुदाचारो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार शिक्षितव्यम् । N 608 तत् कस्य हेतोः? परिशुद्धकायसमुदाचारो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः परसत्त्वानां पर- पुद्गलानां चेतसैव चेतःपरिवितर्कचरितानि[9] यथाभूतं प्रजानाति । सरागं चित्तं सरागं चित्तमिति 25 यथाभूतं प्रजानाति । वीतरागं चित्तं वीतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । पेयालं । सदोषं

---

१ C तत्रैव for तथैव. २ After st. 48, A adds :
अभीन संप्रज्वलितान् प्रदीप्तान् इमि लोकधातुन् विदु बोधिसत्त्वः ।
प्रमुञ्चि सो वारि स्वकात्तु कायान्निर्वापयी येन स क्षेत्रकोटीः ॥
३ C विपण्णो for निषण्णो. ४ AB बोधिसत्त्वो for योगि भोति. ५ C परिवर्जते for परिमार्जते. ६ A सर्वेष लोकान for ब्रह्माण कोटीन. ७ Before तस्मात्, A adds तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमार- भूतमामन्त्रयते स्म । ८ AB om. from देवानां up to अन्तिकावचराणां वा, and add a passage given in App. I. No (37). ९ AB ⁰परिवितर्काणि for ॰वितर्कचरितानि.

वीतदोषं समोहं वीतमोहं[१] सोपादानमनुपादानं[२] संक्षिप्तं विक्षिप्तं विपरीतमविपरीतं सङ्क्लेशं निष्क्लेशं महद्गतममहद्गतं प्रभास्वरमप्रभास्वरं सप्रमाणमप्रमाणं सोत्तरमनुत्तरं समाहितमसमाहितं विमुक्तमविमुक्तं ....साङ्गणं चित्तं साङ्गणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । अनङ्गणं चित्तमनङ्गणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । इति[३] हि सर्वसत्त्वानां परपुद्गलानां चेतसैव चेतःपरिवितर्कं यथाभूतं
5 प्रजानाति ॥

परिशुद्धकायसमुदाचारः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः साकारं सोद्देशमनेकविधं पूर्वेनिवासमनुस्मरति । एकामपि जातिमनुस्मरति । द्वे तिस्रः पञ्च दश विंशतिः त्रिंशत् चत्वारिंशत् पञ्चाशत् जातिशतमप्यनुस्मरति । जातिसहस्रमप्यनुस्मरति । जातिशतसहस्रमपि यावदनेकान्यपि कल्पकोटिनियुतशतसहस्राण्यनुस्मरति । संवर्तकल्पमप्यनुस्मरति विवर्तकल्पमपि । 10 यावदनेकानपि संवर्तविवर्तकल्पाननुस्मरति । कल्पमप्यनुस्मरति कल्पशतमपि कल्पसहस्रमपि कल्पशतसहस्रमपि, यावदनेकान्यपि कल्पकोटीनयुतशतसहस्राण्यनुस्मरति । यावत् पूर्वान्तकोटीमप्यनुस्मरति । अमुत्राहमासमेवंनामा एवंगोत्र एवंजात्य एवंवर्ण एवमाहार एवमाजीव एवमायुष्प्रमाण एवंचिरस्थितिक एवंसुखदुःखप्रतिसंवेदी । ततश्च्युतः अमुत्रोपपन्नः । सोऽहं ततश्च्युत इहास्म्युपपन्न इति । साकारं सनिमित्तं सोद्देशमनेकविधं पूर्वेनिवासमनुस्मरति ॥

N 609

15 परिशुद्धकायसमुदाचारः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुषकेण सर्वान् पश्यति च्यवमानानुपपद्यमानान् सुवर्णान् दुर्वर्णान् सुगतान् दुर्गतान् हीनान् प्रणीतान् सुगतिमपि गच्छतो दुर्गतिमपि गच्छतो यथाकर्मोपगान् सत्त्वान् यथाभूतं प्रजानाति— इमे वत[४] सत्त्वाः कायदुश्चरितेन समन्वागता वाग्दुश्चरितेन समन्वागता मनोदुश्चरितेन समन्वागता आर्याणामपवादका मिथ्यादृष्टिका मिथ्यादृष्टिकर्मसमादानहेतोः कायस्य भेदात् परं मरणादपायं 20 दुर्गतिं विनिपातं निरयेषु उपपन्नाः । इमे पुनर्वत सत्त्वाः कायसुचरितेन समन्वागता वाक्सुचरितेन समन्वागता मनःसुचरितेन समन्वागता आर्याणामनपवादकाः सम्यग्दृष्टिकर्मसमादानहेतोः कायस्य भेदात् परं मरणात् सुगतौ स्वर्गलोके देवेषूपपन्नाः । इति[५] हि दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुषकेण सत्त्वान् पश्यति च्यवमानानुपपद्यमानान् सुवर्णान दुर्वर्णान् हीनान् प्रणीतान् सुगतिमपि गच्छतो दुर्गतिमपि गच्छतो यथाकर्मोपगान् सत्त्वान् यथाभूतं प्रजानाति ॥

N 610
N 611

N 612 25 परिशुद्धकायसमुदाचारः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः एकक्षणसमायुक्तया प्रज्ञया यत् किंचिज्ज्ञातव्यम्[६]अधिमोक्तव्यं विकुर्वितव्यं तत्सर्वं यथाभूतं प्रजानाति शृणोति पश्यते बुध्यते ॥

N 613 अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत —

अभिज्ञाक्रमनिर्दिष्टो बोधिसत्त्वान तायिनाम् ।
समाधीय स्थिहित्वान बोधिसत्त्वोऽधिगच्छति ॥ ५१ ॥

---

१ After वीतमोहं, AB add सतृष्णं वीततृष्णं. २ AB वीतोपादानं for अनुपा°. ३ AB om. from इति up to प्रजानाति. ४ Mss. भवन्तः for वत. ५ In A, the portion from इति हि upto st. 56 below is substituted by a passage given in App. I (No. 38). ६ After ज्ञातव्यं ABT add द्रष्टव्यं श्रोतव्यं बोधिमभिसंबोद्धव्यं.

श्रोत्रं च ते विशोधेन्ति दिव्यं श्रोत्रमचिन्तियम्।
येन शृण्वन्ति ते धर्मान् सर्वबुद्धेहि भाषितान्॥ ५२॥
सरागमसरागं वा सदोषं वीतदोषकम्।
समोहं वीतमोहं वा चित्तं जानन्ति प्राणिनाम्॥ ५३॥[१]
पूर्वेनिवासं जानन्ति यत्र ते उषिताः पुरा। 5
कल्पकोटीसहस्राणि सङ्गस्तेषां न विद्यते॥ ५४॥
चक्षुश्च ते विशोधेन्ति दिव्यं चक्षुरनुत्तरम्।
अनुपश्यन्ति ते सत्त्वांश्च्यवतोऽप्युपपद्यतः॥ ५५॥
एकक्षणसमायुक्तप्रज्ञया सर्वजातिषु।
यत् किंचिदिह ज्ञातव्यं धर्माणां भूतलक्षणम्॥ ५६॥ 10

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म – तस्मात्तर्हि कुमार वाक्संवरसंवृतो भविष्यामीत्येवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यम्। तत्र कुमार कतमो वाक्संवरः? येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षष्ट्याकारसमन्वागतमसङ्गबुद्धस्वरघोषमचित्यं प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवरः। येन वाक्संवरेण (N 614) समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः आदेयवाक्यतां प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवरः। 15 येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि प्रतिलभते। दश तथागतबलानि, चत्वारि तथागतवैशारद्यानि, अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवरः। येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रीणि विमोक्षमुखानि प्रतिलभते, चतुरो ब्रह्मविहारान् प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवरः। येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि प्रतिलभते। चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि, 20 चतुर ऋद्धिपादान्, पञ्चेन्द्रियाणि, पञ्च बलानि, सप्त बोध्यङ्गानि, आर्याष्टाङ्गं मार्गं प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवरः। येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महाकरुणाविहारं प्रतिलभते, महोपेक्षाविहारं प्रतिलभते, क्षेमांश्च वितर्कान् प्रतिलभते, प्रविवेकांश्च वितर्कान् प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार वाक्संवर इति॥

पुनरपरं कुमार वाक्संवर उच्यते – येन वाक्संवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो 25 मृषावादात् प्रतिविरतो भवति। पैशुन्यात् पारुष्यात् संभिन्नप्रलापात् प्रतिविरतो भवति। मातापितॄणामाचार्याणां चान्तिके असभ्यां[२] वाचं न निश्चारयति। या अपि तदन्या दोषोपसंहिता (N 615) वाचस्ताभ्यो बोधिसत्त्वः प्रतिविरतो भवति। ताश्च वाचः प्रतिश्रुत्कोपमा अवतरति। स्वप्नोपमा निर्मितोपमा मरीच्युपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमा मायोपमा अवतरति। स तामेवंभूतां वाचं नोपलभते, न कल्पयति, न मन्यते, नावलम्बते, नाभिनिविशते। अयमुच्यते कुमार 30

१ After st. 53, B adds:
महात्रिसाहस्रिय लोकधातौ ये गन्ध दिव्या धर्म सन्ति सर्वे।
दिव्येन घ्राणेन यथा निषण्णो तां घ्रायते सो विदु बोधिसत्त्वो॥
२ Dutt असत्यां for असभ्यां.

वाक्संवरः। परिशुद्धवाक्संवरो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वापायेभ्यो न बिभेति। सर्वबुद्ध-धर्मान् प्रतिलभते[1] । सर्वबुद्धर्द्धिं सर्वाभिज्ञां प्रतिलभते ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत–

येनेह वाक्संवरणेनुपेतो
लभत्यवशं स हि बोधिसत्त्वः ।
सर्वेषु धर्मेषु असङ्गज्ञान-
मयं हि सो उच्यति वाचसंवरः[2] ॥ ५७ ॥

येनेह वाक्संवरणेन धीरा
लभन्ति द्वात्रिंशति लक्षणानि ।
दशो बलावेणिकबुद्धधर्मा-
नयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ५८ ॥

N 616

येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
प्राप्नोति सर्वानिम[3] बुद्धधर्मान् ।
ये पूर्वमस्मिन् परिकीर्तिता मे
अयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ५९ ॥

येनेह वाचावरणेन[4] धीमान्
लभेद्विहारान् प्रतिसंविदश्च ।
अत्यद्भुतान् धर्म अचिन्तियांश्च
अयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६० ॥

येनेह वाचावरणेन धीमान्
स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणा ।
तथर्द्धिपादान् बलइन्द्रियाणि
लभत्ययं सोच्यति वाचसंवरः ॥ ६१ ॥

येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
महाउपेक्षां लभते विशारदः ।
महाकृपां शुद्धविहारतां च
अयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६२ ॥

N 617

येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
क्षेमान् वितर्कांल्लभते विशुद्धान्[5] ।

---

१ A om. from प्रतिलभते upto धर्मान् in line 3 of st. 58. २ After st. 57, ABT add:
येनेह वाक्संवरणेन धीमांल्लभते षष्ठ्यङ्गसमानयुक्तम् ।
असङ्गस्वरमचिन्त्यघोषमयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥
३ AB सर्वानिह for सर्वानिम. ४ ABT वाक्संवरणेन for वाचावरणेन. ५ A प्रविवेकशान्तं for लभते विशुद्धान्.

तथा वितर्कान् प्रविवेकशान्ता-
नयं हि सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६३ ॥
येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
मृषा न भाषी पिशुनाश्च[1] वाचः ।
संभिन्नप्रलापं परुषां[2] च वाचं 5
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६४ ॥
येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
सद्धर्मक्षेपं न करोति जातु ।
न बुद्धसंघं च अभ्याचक्षेत[3]
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६५ ॥ 10
येनेह वाक्संवरणेन[4] धीमान्
मातापितृष्वाचरियानमन्तिके ।
असत्यवाचं पुरतो न भाषी
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६६ ॥
येनेह वाक्संवरणेन धीमान् 15 N 618
या[4] अन्यवाचो इह दोषसंहिताः ।
ताभ्योऽप्यशेषं विरतः स भोति
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६७ ॥
येनेह वाक्संवरणेन धीमान्
प्रतिश्रुत्कसंनिभतां पि वाचम् । 20
सुपिनोपमामो[5]तरते विशारदो
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६८ ॥
निरात्मनिर्जीवनिरीहतां वा
प्रतीत्युत्पन्नां सुपिनोपमां मृषा ।
यदेव वाचोत्तरि बोधिसत्त्वो 25
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ६९ ॥
निरोध[6]सत्यं सुपिनं यथैव
स्वप्नस्वभावा अथ निर्वृतिं च ।
यदेव वाचोत्तरि बोधिसत्त्वो
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः ॥ ७० ॥ 30

---

१ A परुषां for पिशुनां. २ A पिशुनां for परुषां. ३ AB प्रतिक्षिपेत for अभ्याचक्षेत. ४ A om. from या अन्यवाचो upto धीमान् in 1st line of st. 68. ५ AB सो भवती for ओतरते. ६ A नित्यं for °सत्यं.

N 619

नो चापि वाचं लभते स कांचि-
न्न कल्पयी नापि च मन्यते सः।
नालम्बते नाभिनिवेश जातू
अयं खु सो उच्यति वाचसंवरः[1] ॥ ७१ ॥

5 तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म — तस्मात्तर्हि कुमार मनःसंवर-संवृतो भविष्यामीत्येवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यम्। तत्र कुमार कतमो मनःसंवरः ? येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वज्रोपमं समाधिं प्रतिलभते। अयमुच्यते कुमार मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ज्वलनान्तराभां[2] नाम रश्मिं प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽ-10 ष्टाङ्गोपेतस्वरघोषसंपदं प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि प्रतिलभते। दश तथागतबलानि, चत्वारि वैशारद्यानि, चतस्रः प्रतिसंविदः, अष्टादशावेणिकांश्च बुद्धधर्मान् प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः त्रीणि विमोक्षमुखानि प्रतिलभते। शून्यतामनिमित्तमप्रणिहितं विमोक्षमुखं प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो

N 620

15 बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चतुरो ब्रह्मविहारान् प्रतिलभते। महामैत्रीं महाकरुणां महामुदितां महोपेक्षां प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि प्रतिलभते। चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि, चतुर ऋद्धिपादान्, पञ्चेन्द्रियाणि, पञ्च बलानि, सप्त बोध्यङ्गानि, आर्याष्टाङ्गं मार्गं प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः। येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महाकरुणाविहारं प्रतिलभते। महोपेक्षाविहारं 20 प्रतिलभते[3]। क्षेमांश्च वितर्कान् प्रतिलभते। प्रविवेकांश्च वितर्कान् प्रतिलभते। हितैषितां च ईर्यां च चर्यां च प्रतिलभते। अयमुच्यते मनःसंवरः॥

पुनरपरं कुमार मनःसंवर उच्यते—येन मनःसंवरेण समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मिथ्यादृष्टिप्रहाणाय मिथ्यादृष्ट्या सार्धं न संवसति। अभिध्याप्रहाणाय अनभिध्यालुर्भवति। व्यापादप्रहाणाय व्यापादेन सार्धं न संवसति। कौसीद्यप्रहाणाय कुसीदेन सार्धं न 25 संवसति। गुरूणामन्तिके मातापित्रोराचार्याणां चान्तिके शाठ्यचित्तं नोत्पादयति। रागद्वेषमोहचित्तं नोत्पादयति। न च तैः सार्धं संवसति। बोधिचित्तं नोत्सृजति। अध्याशय-

N 621

चित्तं च नोत्सृजति। ये चान्ये दोषोपसंहिता मनःसंकल्पास्तेभ्यः सर्वेभ्यः प्रतिविरतो भवति। न च तैः सार्धं संवसति। अयमुच्यते मनःसंवरः। तच्च मनो मायोपममित्यवतरति। स्वप्नोपममपि मरीच्युपममपि। निर्मितोपममिति प्रतिभासोपममित्यवतरति। न कुतश्चिदागमनतोऽव-30 तरति। स्वप्नोपमं सुखमवतरति। स्वप्नोपममनित्यतोऽवतरति। स्वप्नोपमं निर्जीवतोऽवतरति।

---

१ After st. 71, AB add : इति श्रीसमाधिराजे वाक्संवरपरिवर्तो नामोनचत्वारिंशतितमः. २ A ज्ञानोतरङ्ग for ज्वलनान्तराभां. ३ After प्रतिलभते, B adds महामुदिताविहारं and महोपेक्षाविहारं.

स्वप्नोपमं शून्यतोऽवतरति । तच्च नोपलभते न कल्पयति न मन्यते नावलम्बते नाभिनिविशते । अयमुच्यते कुमार मनःसंवरः ॥

परिशुद्धमनःसमुदाचारो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाक्षणांश्च[1] वर्जयति । अचिन्त्यांश्च सर्वबुद्धधर्मान् प्रतिलभते । सर्वबुद्धेभ्यश्च सर्वबुद्धाभिज्ञां अकोप्यां च चेतोविमुक्तिं प्रतिलभते । अयमुच्यते मनःसंवरः ॥ 5

अथ[2] खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत—

शृणोथ सर्वि अविक्षिप्तमना
　मम भाषतो मनःसंवरणम् ।
श्रुत्वा च तत्र प्रतिपद्यथा मे
　यदीच्छथा लघु विशो[3]धनताम् ॥ ७२ ॥ 10

मनःसंवरेण ल[4]भि येन विदु
　परम प्रशान्त विपुलानचलान् ।
जिनधर्मचिन्तिय तथाद्भुततां　N 622
　मनःसंवरुच्यति विशुद्ध अयम् ॥ ७३ ॥

मनःसंवरेण लभि येन विदु 15
　चेतोविमुक्तिमचलां सततम् ।
वज्रोपमं तथ समाधिवरं
　मनःसंवरूच्यति हि श्रेष्ठ अयम् ॥ ७४ ॥

निष्पादयत्यपि च येन विदु
　उपचाररश्मि विपुलार्थकरीम् । 20
आर्याष्टाङ्गुपेतस्वर येन लभी
　मनःसंवरूच्यति विशुद्ध अयम् ॥ ७५ ॥

मनःसंवरेण विदु येन वरां
　द्वात्रिंशलक्षण लघू लभते ।
यश चो बलान्यखिलबुद्धगुणान् 25
　मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ७६ ॥

मनसंवरेण लभि येन विदु
　प्रतिसंविदस्तथ विशारदताम् ।
परमाद्भुतान् गुण अचिन्त्य तथा　N 623
　मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठु अयम् ॥ ७७ ॥ 30

---

१ Dutt सर्वेक्षणांश्च; AB सर्वालक्षणान् for सर्वाक्षणांश्च. २ B तत्र for अथ. ३ A विबोधनतां for विशोध°. ४ A लघु for लभि.

मन:संवरेण लभि येन विदु
स्मृत्युपस्थान चतु ऋद्धिपादान्।
सम्यक्प्रहाण बल इन्द्रिय चो
मन:संवर कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ७८ ॥

N 624 5
मनः[१]संवरेण लघु येन विदु
बोध्यङ्ग सप्त लभते विमलान्।
अष्टाङ्गिकं च तथ मार्गवरं
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ७९ ॥

मन:संवरेण लभि येन विदु
10 महुपेक्षताविहरणं प्रवरम्।
करुणाविहारिममलं च परं
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८० ॥

मन:संवरेण लभि येन शिवान्
क्षेमान् वितर्क विदु शु[३]द्ध सदा।
15 लभते गुणाढ्यु प्रविवेककथां
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८१ ॥

मनसंवरेण विदु येन युतो
मिथ्याकुदृष्ट्या सह न वसति।
व्यापादाभिध्या न च संजनयी
20 मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८२ ॥

मन:संवरेण विदु येन युत:
कुहनां करोति न मुहूर्तमपि।
गुरूणां च शाठ्यु न संजनयी
N 625
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८३ ॥

25 मन:संवरेण विदु येन युतो
रागथ द्वेष न जनेति मन:।
तथ मोहचित्तु न जनेति क्वचित्
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८४ ॥

मन:संवरेण विदु येन युतो
30 बोधाय चित्त न विनि:सृजती।
अध्याशयं च न विकोपयती
मन:संवर: कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८५ ॥

---

१ After st. 78 ABT add a passage given in App. I (No 39). २ B om. sts. 79–82. ३ A शुद्धमना: for शुद्ध सदा.

मनःसंवरेण विदु येन युतो
ये चान्य दोष विविधा मनसः ।
सर्वेभि सार्ध न च संवसती
मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठु अयम् ॥ ८६ ॥

मायोपमं च मन ओतरती
सुपिनोपमं तथ मरीचिसमम्[1] ।
प्रतिभासलक्षणमथो सततं
मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठु अयम् ॥ ८७ ॥

सुपिमोपमं च सुखमोतरती
तथनित्य शून्यत अशाश्वततः ।
मन एव ओतरति येन विदु
मनसंवरः कथितु श्रेष्ठु अयम् ॥ ८८ ॥

निर्जीवमोतरति निःसत्त्व मनो
उत्पन्नु प्रत्ययत[2] चक्रसमम् ।
न कुतश्चिदागतु न चापि गतं
मनसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ८९ ॥

न च तन्मन्ये उपलभाति क्वचि
न च कल्पयत्यथ न मन्यत्यसौ ।
नालम्भते[3] विनिविशति न[4] चो
मनसंवरः कथितु श्रेष्ठु अयम् ॥ ९० ॥

परमार्थसत्य सुपिनेन समं
निर्वाण स्वप्नसममोतरति ।
मन एवमोतरति येन विदु
मनसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ ९१ ॥

इति श्रीसमाधिराजे कायवाङ्मनःसंवरपरिवर्तः अष्टत्रिंशतितमः[5] ॥ ३८ ॥

---

१ After मरीचिसमं, B adds : अथ खलु भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म. २ AB नलातचक्रसमम् for प्रत्ययत चक्रसमम्. ३ AB नालम्बते निविशाति न चो for the line. ४ C मनो for न चो. ५ AB चत्वारिंशतितमः for अष्टत्रिंशतितमः.

३९

[पदत्रिशतनिर्देशपरिवर्तः ।]

तत्र[1] कुमार कतमा कर्मविशुद्धिः ? यदिदं[2] स्वप्नोपमं त्रिभवं दृष्ट्वा तत्र विरागतामुत्पादयति[3]।
N 628 इयमुच्यते कर्मविशुद्धिः ॥ तत्र कतम आलम्बनसमतिक्रमः ? यदिदं मायोपमतां स्कन्धधात्वायतनानां बुद्ध्वा तेषां व्यवसर्गः । अयमुच्यते आलम्बनसमतिक्रमः ॥ तत्र कतमा स्कन्धपरिज्ञा ? यदिदं मरीच्युपमतां स्कन्धानामवतरति ॥ तत्र कतमा धातुसमता ? यदिदं निर्मितोपमानां धातूनां प्रतिनिसर्गः ॥ तत्र कतम आयतनाप्रकर्षः ? यदिदं प्रतिभासोपमाना-
10 मायतनानां प्रतिनिसर्गः ॥ .... तृष्णाप्रहाणम् ? यदिदं सर्वधर्माणामनालम्बनता ॥ .... अनुत्पादसाक्षात्क्रिया ? यदिदं सर्वधर्माणामनुपलब्धिः ॥ .... क्रियावतारः ? यदिदं वीर्यसमुत्थितस्य दुःखस्य विप्रणाशः ॥ .... हेतुदीपना[4] ? यदिदं प्रतिश्रुत्कोपमानां स्कन्धानामभिनिर्वृत्तिः ॥ .... फलाविप्रणाशः ? यदिदं स्वप्नोपमस्य कर्मफलस्याविप्रणाशः ॥ .... धर्मदर्शनम् ? यदिदं सर्वधर्माणामपश्यनता[5] ॥ .... मार्गभावना ? यदिदं सर्वधर्माणामनुपलब्धिभावना ॥ .... तथा-
N 629 15 गतसमवधानम् ? यदिदं सर्वबुद्धानां शिक्षाप्रतिपत्तिः ॥ .... तीक्ष्णप्रज्ञता[6] ? यदिदं सर्वधर्माणामनुत्पत्तिकक्षान्तिः ॥ .... सत्त्वानुप्रवेशज्ञानम् ? यदिदं इन्द्रियपरापरज्ञताज्ञानम् ॥

तत्र कतमद् धर्मज्ञानम् ? यदिदं सर्वधर्माणामनुपलब्धिः[7] ॥ .... प्रतिसंविदावतारज्ञानम्[8] ? यदिदं यथाभूतधर्मनयप्रवेशः[9] ॥ .... अक्षरप्रभेदज्ञानम ? यदिदं त्रिमन्त्रप्रयोगज्ञानम्, आकारा[10]नाकारज्ञानम् ॥ .... वस्तुसमतिक्रमः ? यदिदं अवस्तुबुध्यना ॥ .... घोषपरिज्ञा ? यदिदं
20 प्रतिश्रुत्कोपमावतारज्ञानम् ॥ .... प्रामोद्यप्रतिलाभः ? यदिदं सर्वधर्माणामनुपलब्धिः, संसारात् दुःखस्य उत्सर्गो भारावहरणम् । .... धर्मप्रीत्यनुभवनता ? यदिदं अववादसंतोषणानुत्सर्गस्वयानानुशंसापश्यना ॥ .... आर्जवता ? यदिदं आर्यसत्यप्रतिवेधः ॥ .... रिजुकता ? यदिदं ईर्यापथस्याकल्पनता ॥ .... अपगतभृकुटिता[11] ? यदिदं दोषप्रहाणम् ॥ . . . सौशील्यता[12] ? यदिदं सुखसंवासता ॥...माधुर्यता ? यदिदं परेषु हितवस्तुता ॥.... पूर्वालापिता ? यदिदं एहि-
N 630 25 स्वागतवचनता[13] लघूत्थानता ॥....गुरुगौरवता ? यदिदं गुरूणामन्तिके भयं च कल्याणमित्रता च ॥ ....गुरुशुश्रूषा ? यदिदं गुरूणामुपस्थानावस्थानपरिचर्या ॥....उपपत्तिसंतुष्टिः ? यदिदं सर्वोप[14]पत्तिष्वनास्वादनता । .... शुक्लधर्मातृप्तता ? यदिदं शुक्लधर्माणां पर्येष्टिः किंकुशलमार्गणता च[15] ॥

तत्र कतमा आजीवपरिशुद्धिः ? यदिदं इतरेतरसंतुष्टिता अकूहणता[16] अनैषिकता, लाभेन लाभाचिकीर्षणता च ॥ .... अरण्यवासानुत्सर्गः ? यदिदं अनिक्षिप्तधुरता कुशलेषु धर्मेषु

---

30 १ Before तत्र, A reads : तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्. २ A यदुतेदं for यदिदं. ३ A विरागं for विरागतां. ४ A हेतुपरिदीपना for हेतुदीपना. ५ A अपश्यना for °नता. ६ A प्रज्ञा for °प्रज्ञता. ७ A यथाभूतविशुद्धिज्ञानं for अनुपलब्धिः. ८ A सर्वसत्त्वयथाशयावबोधनं ज्ञानं for यथाभूतधर्मनयप्रवेशः. ९ B °प्रतिवेधः for °प्रवेशः. १० AB अकाराकारज्ञानं च for आकारानाकार°. ११ B °भृकुटिमूलता for °भृकुटिकता. १२ AB साखिल्यता for सौशील्यता. १३ AB वादिता °for °वचनता. १४ A सर्वोपरिप्रसादता for सर्वोपपत्तिष्वनास्वादनता. १५ In the Gilgit Ms. which ends here, the subsequent portion of the Sūtra is missing. It is given here from AB. १६ After अकूहणता, B adds अलपनता.

प्रान्तशय्यासनाभिरतिर्वनगहनगिरिदुर्गगुहाकन्दरेष्वभिरतिः धर्मप्रीत्यनुभवनता च । असंसर्गः गृहिप्रव्रजितैरभिसत्कारश्लोकेनानध्यवसानता तृष्णाप्रहाणध्यानप्रीत्यनुभवनता च । अयमुच्यतेऽरण्यवासानुत्सर्गः ॥ तत्र.... भूम्यवस्थानज्ञानम् ? यदिदं श्रावकभूमिफलव्यवस्थानज्ञानं प्रत्येकबुद्धभूमिव्यवस्थानज्ञानं बोधिसत्त्वभूमिव्यवस्थानज्ञानं च । तत्र .... स्मृत्यविप्रणाशः ? यदिदं अनित्य- N 631 दुःखशून्यानात्ममनसिकारः ॥ तत्र.... स्कन्धकौशल्यज्ञानम् ? यदिदं स्कन्धधात्वायतनप्रभेदज्ञानं 5 च तत्र चानुपलब्धिः ॥ तत्र .... अभिज्ञासाक्षात्क्रिया ? यदिदं चतुर्णामृद्धिपादानां प्रतिलम्भः ऋद्धिविकुर्वणता च ॥ तत्र.... क्लेशापकर्षः ? यदिदं रागद्वेषमोहप्रहाणम् ॥ तत्र .... वासनानुसंधिसमुद्घातज्ञानम् ? यदिदं पूर्वबालचरिविजुगुप्सनता श्रावकप्रत्येकबुद्धभूम्यस्पृहणता च ॥ तत्र.... विशेषगामिता ? यदिदं बुद्धवैशारद्यप्रतिसंविदां निष्पादनता ॥ तत्र .... भावनाभिनिष्यन्दः ? यदिदं अनुनयप्रतिघप्रहाणम् ॥ तत्र .... आपत्तिकौशल्यम् ? यदिदं 10 प्रातिमोक्षविनयसंवरः ॥ .... पर्युत्थानविष्कम्भणम्[1] ? यदिदं अत्ययदेशना[2] आयतिसंवरश्चाकुशलानां धर्माणाम् ॥ ... अनुनयप्रहाणम् ? यदिदं त्रैधातुकभवतृष्णालतासमुद्घातोऽसमुत्पन्नानां चाकुशलानां धर्माणामनुत्पादनता, उत्पन्नानां च कुशलमूलानां धर्माणामविप्रणाशः ॥ .... भवसमतिक्रमः ? यदिदं त्रैधातुकानुपलब्धिः, अमनसिकारता च ॥ .... जातिस्मरता ? यदिदं पूर्वेनिवासज्ञानम् ॥ .... कर्मविपाकनिष्काङ्क्षणता ? यदिदं उच्छेदशाश्वतविवर्जनता ॥ तत्र .... 15 धर्मचिन्ता ? यदिदं यथाभूतचिन्ता ॥ तत्र .... श्रुतपर्येष्टिः ? यदिदं श्रावकप्रत्येकबुद्धपिटकस्य बोधिसत्त्वपिटकस्य च आधारणता भावनता च ॥.... ज्ञानतीक्ष्णता ? यदिदं स्वप्नोपममनुत्पाद- N 632 ज्ञानम् ॥ .... ज्ञानतृष्णा ? यदिदं ज्ञानपर्येष्टिः ॥.... ज्ञानावबोधः ? यदिदं अनुत्तरसम्यक्संबोध्यभिनिष्पादनता च ॥ ....आजानेयभूमिः ? यदिदं बोधिसत्त्वशिक्षास्थानम् ॥ .... शैलोपमता ? यदिदं बोधिचित्तस्यानुत्सर्गः ? .... अकम्पनता ? यदिदं क्लेशैरसंहार्यता ॥.... अचलनता ? यदिदं 20 सर्वनिमित्तानाममनसिकारः । .... अवैवर्त्यलक्षणम् ? यदिदं षट्पारमितानामखण्डनता, अन्यलोकधातुस्थितानां बुद्धानामभीक्ष्णदर्शनता च ॥ .... कुशलधर्माभिसंपत् ? यदिदं आसन्नीभावोऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ .... पापकर्मजुगुप्सनता ? यदिदं आयतिसंवरता चानुत्पादश्च पापस्य ॥ .... क्लेशानामसमुदाचारः ? यदिदं अविद्याया भवतृष्णायाश्च क्रोधस्य चानुत्पादनता ॥ .... शिक्षाया अपरित्यागः ? यदिदं कर्मविपाकपत्तीयनतौ बुद्धगौरवता च ॥ 25 ... समाधिव्यवस्थानम् ? यदिदं चित्तचैतसिकानां धर्माणामनुत्पादाव्ययकौशल्यं चित्तैकाग्रता च ॥ .... सत्त्वाशयज्ञानम् ? यदिदं इन्द्रियपरापरज्ञताज्ञानम् ॥ .... उपपत्तिविशेषज्ञानम् ? यदिदं पञ्चानां गतीनां व्यवस्थानज्ञानम्[3] ॥ .... ज्ञानानन्तता ? यदिदं लौकिकलोकोत्तरेषु N 633 शिल्पेष्वनाभोगज्ञानम् ॥ .... वचनप्रतिसंधिज्ञानम् ? यदिदं तथागतसंधाभाष्यानुबुध्यनता ॥ .... गृहावासपरित्यागः ? यदिदं कायचित्तविवेकाभिनिष्क्रमः ॥ .... त्रैधातुकेऽनभिरतिः ? 30 यदिदं त्रैधातुकयथाभूतदर्शनता ॥ .... चित्तस्यानवलीनता ? यदिदं चित्तस्यापरित्यागः समा-

---

१ B पर्यवस्थान° for पर्युत्थान°. २ A सत्यापदेशना for अत्यय°. ३ B adds पञ्चानां गतीनां व्यवस्थानज्ञानम्.

पद्यमानापरित्यागश्च ॥ .... धर्मेष्वभिनिवेशः ? यदिदं सर्वस्नेहप्रहाणम् ॥ ... धर्मपरिग्रहः ? यदिदं बुद्धबोध्यारक्षा, एषां चैव सूत्रान्तानां प्रतीच्छनता ॥ .... धर्मगुप्तिः ? यदिदं सद्धर्मप्रतिक्षेपकाणां सहधर्मेण निग्रहः ॥ .... कर्मविपाकपत्तीयनता ? यदिदं लज्जया पापकात् कर्मणो विरतिः, कुशलधर्मपर्येष्टौ चाभियोगः ॥ .... विनयकौशल्यम् ? यदिदं प्रकृत्यापत्त्यनापत्तिबुध्यनता ॥ ....
5 अधिकरणव्युपशमः ? यदिदं गणविवर्जनता ॥ .... अविग्रहोऽविवादः ? यदिदं लौकिककथानिरर्थिकता[1] ॥ .... क्षान्तिभूमिः ? यदिदं कायचित्तपीडाधिवासनता ॥ .... क्षान्तिसमादानम् ? यदिदं परतो दुरुक्तानां[2] वचनपथानामभ्युपेक्षा क्षान्त्यखण्डनता च ॥ .... धर्मप्रविचयः ? यदिदं स्कन्धधात्वायतनानां प्रभेदः, संक्लेशव्यवदानपक्षस्य च प्रभेदस्तेषां चानुपलब्धिः ॥ .... धर्मविनिश्चयकौशल्यम् ? यदिदं सर्वधर्माणामनभिलापः ॥ .... धर्मपदप्रभेदज्ञानम् ? यदिदं सर्वधर्माणां
N 634
10 व्यवस्थाननिस्तीरणता ॥ .... धर्मपदनिर्हारकौशल्यम् ? यदिदं यथाभूतानां धर्माणां निर्देशः ॥ .... अर्थानर्थसंभेदनिर्हारकौशल्यज्ञानम् ? यदिदं धर्मप्रकृत्यनुत्क्षेपाप्रक्षेपः ॥ .... पूर्वान्तज्ञानम् ? यदिदं हेतुज्ञानम् ॥ .... अपरान्तज्ञानम ? यदिदं प्रत्ययज्ञानम् ॥ .... त्रिमण्डलपरिशुद्धिज्ञानम ? यदिदं अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां धर्माणामनुपलब्धिः, अमनसिकारिता च ॥ .... चित्तावस्थानम् ? यदिदं चित्तानुपलब्धिः ॥ .... कायव्यवस्थानम् ? यदिदं कायगतानुस्मृतिः ॥ .... ईर्यापथलक्षणम् ?
15 येयमार्यधर्मासंभ्रान्तता ॥ .... ईर्यापथस्याविकोपनता ? यदिदं प्रच्छन्नकल्याणता[3] ॥ .... ईर्यापथस्याविकल्पनता ? यदिदं विगतपापेच्छता ॥ .... इन्द्रियप्रासादिकता ? यदिदं धर्मगतमनसिकारता युक्तभाणिता कालज्ञता यथाभूतानां धर्माणां भूतप्रकाशनता ॥ .... लोकज्ञता ? यदिदं अतिक्रममसंप्रजानता ॥ .... मुक्तत्यागिता ? यदिदं सतां वस्तूनामग्रहणता, अमात्सर्यता च ॥ .... प्रततपाणिता ? यदिदं संविभागशीलता ॥ .... अगृहीतचित्तता ? यदिदं श्रद्धा-
N 635
20 नाविलता ॥ .... व्यपत्रापिता ? यदिदं अमुखरता ॥ .... ह्रियापणता[4] । यदिदं अनभिमुखता ॥ .... अकुशलचित्तजुगुप्सनता ? यदिदं बालधर्मबुध्यनता तैश्चासमवधानम् ॥ .... धूतानवसृजनता ? यदिदं दृढसमादानता ॥ .... चारित्रसमवधानता ? यदिदं चर्यापथक्रमसंजाननता ॥ .... प्रीतिसमुदाचारः ? यदिदं कुशलानां धर्माणामनुशंसाचित्तता ॥ .... गुरूणामासनप्रत्युत्थानम् ? यदिदं निहतमानता, अनालस्यता च ॥ .... मानस्य निग्रहः ? यदिदं
25 आत्मनोऽनुपलब्धिरनालम्बनता च ॥ .... चित्तस्य संग्रहः[5] ? यदिदं शुक्लधर्माणामविप्रणाशज्ञानम् ॥ .... चित्तोत्साहनता ? यदिदं वीर्यफलाविप्रणाशज्ञानम् ॥ .... अर्थप्रतिसंविज्ज्ञानम् ? यदिदं यथाभूतसत्यप्रतिवेधज्ञानम् ॥ .... ज्ञानानुबोधः ? यदिदं लौकिकलोकोत्तराणां धर्माणामनुबुध्यनता ॥ .... अज्ञानविगमः ? यदिदं यथाभूतानां धर्माणामध्यारोपविगमः ॥ .... चित्तप्रवेशज्ञानम् ? यदिदं उत्पादव्ययज्ञानम् ॥ .... आहारनिर्हारकौशल्यज्ञानम् ? यदिदं तीक्ष्णप्रज्ञता ॥ .... रुत-
30 रवितज्ञानम् ? यदिदं यथाभूतधर्मप्रकाशनता ॥ .... व्यवस्थानज्ञानम् ? यदिदं यथाभूतस्यावतारज्ञानम् । .... अर्थविनिश्चयः ? यदिदं संस्कारस्कन्धोच्छेदः ॥ .... अर्थानर्थविवर्जनता ?
N 636

---

१ B °कथानार्थिकता for °कथानिर°. २ After दुरुक्तानां, AB add दुरागतानां which is wanting in T. ३ °B प्रतिच्छन्न °for पच्छन्न°. ४ A ह्रीव्यप° for ह्रियापण.° ५ B संप्रग्रहः for संग्रह.

यदिदं भवसमतिक्रमः, परेषां च भवसमतिक्रमणावतारणता च ॥ .... सत्पुरुषाश्रयः ? यदिदं बुद्धाविरहितता ॥ .... सत्पुरुषसमवधानम् ? यदिदं बुद्धबोधिसत्त्वप्रत्येकबुद्धश्रावकसेवनता ॥ .... असत्पुरुषवर्जनता ? यदिदं उपलम्भिकानां कुसीदानां च विवर्जनता ॥ .... ध्यानाभिरतिः ? यदिदं कामकण्टकविवर्जनता,[1] ध्यानानामनुत्सर्जनता, प्रीत्यविजहता च ॥ .... ध्यानेष्वन-ध्यवसानम् ? यदिदं त्रैधातुकसमतिक्रमणच्छन्दः सत्त्वपरिपाचनाच्छन्दः उत्तरिप्रज्ञावभास- 5 च्छन्दश्च ॥ .... अभिज्ञाविकुर्वणता ? यदिदं पञ्चस्वभिज्ञासु स्थित्वा दुर्विज्ञेयानां बुद्धधर्माणां परेभ्यः संप्रकाशनता ॥ .... नामसंकेतः ? यदिदं अपरिनिष्पन्नानां नाम्नामनुबुध्यनता ॥ .... प्रज्ञप्तिव्यवहारः ? यदिदं लोकव्यवहारः ॥ .... प्रज्ञप्तिसमुद्घातः ? यदिदं प्रव्याहारज्ञानम् ॥ .... संसारनिवृत्तिः ? यदिदं संसारदोषप्रत्यवेक्षा ॥ .... लाभानर्थिकता ? यदिदं भूताल्पेच्छता ॥ .... लाभसत्कारानादेयता ? यदिदं अनुत्कण्ठता च विगतपापेच्छता च ॥ .... अवर्णैरमङ्कुभावता[2] ? 10 यदिदं स्कन्धधातुपरीक्षाज्ञानम् ॥ .... भूतानां वर्णानामनधिवासनता ? यदिदं प्रतिच्छन्नकल्याणता च लाभसत्कारस्य चान्तरायबुध्यनता ॥ .... सत्कारेषूपेक्षा ? यदिदं कर्मविपाकबुध्यनता ॥ .... N 637 असत्कारेष्वमङ्कुभावता ? यदिदं योगस्यानुत्सर्जनता ॥ .... निन्दायामकुप्यनता ? यदिदं लौकिकधर्मप्रत्यवेक्षा ॥ .... प्रशंसायामुपेक्षा ? यदिदं कल्याणधर्मपर्येष्टिनिष्क्रमणम् ॥... अलाभेऽलीनता ? यदिदं स्वयंकृतानां धर्माणां प्रत्यवेक्षणता ॥ .... गृहिभिः 15 सार्धमसंस्तवः ? यदिदं आमिषकिंचिद्विवर्जनता ॥ .... प्रव्रजितैः सार्धमसंस्तवः ? यदिदं अयुक्तविवर्जनता च युक्तपर्येषणता च ॥ .... अगोचरविवर्जनता ? यदिदं पञ्चानां निवरणानां प्रहाणम् ॥ .... गोचरप्रचारः ? यदिदं स्मृत्युपस्थानानां भावना ॥ .... आचारसंपद् ? यदिदं परानुरक्षा ॥ .... आचारविवर्जनता ? यदिदं आत्मनः कल्याणधर्मानुरक्षणता ॥ .... कुलानामदूषणता ? यदिदं ज्ञात्रैविवर्जनता[3] ॥ .... शासनरक्षा ? यदिदं धर्मपर्येष्टिसमादानता 20 धर्मानुधर्मप्रतिपत्तिश्च ॥ .... अल्पभाष्यता ? यदिदं शमथप्रतिलम्भः ॥ .... मार्दवता ? यदिदं विपश्यनाप्रतिलम्भः ॥ ....प्रतिवचनकौशल्यम् ? यदिदं उत्तरप्रत्युत्तरज्ञानम् ॥.... प्रत्यर्थिकनिग्रहः ? यदिदं यथाभूतानां धर्माणां प्रकाशनता[4] व्यवस्थापनता च, उपालम्भानि- N 638 ग्रहश्च ॥ .... कालप्रतिक्रमः ? यदिदं कालज्ञता ॥ .... पृथग्जनेष्वविश्वासः ? यदिदं बालधर्म-दोषदर्शिता ॥ ....दुःखितानामपरिभवः ? यदिदं सर्वसत्त्वेषु समचित्तता ॥ .... दुःखितानां 25 धनानुप्रयच्छनता ? यदिदं लोकामिषदानम् ॥ .... दरिद्राणामनवसादनम् ? यदिदं परेषामन्तिके कृपाबुद्धिता ॥ .... दुःशीलानामनुकम्पना ? यदिदं परेषामापत्तेरुद्धरणता च शीलप्रतिष्ठा-पनता च ॥ .... हितवस्तुता ? यदिद परेषामुपकारकरणता ॥ .... कृपाबुद्धिता ? यदिदं सत्त्वाना-मनागतदुःखपश्यनता ॥ .... धर्मानुग्रहः ? यदिदं परेषां यथाभूतधर्मावतरणता ॥ .... आमिष-परित्यागः ? यदिदं स्कन्धपरित्यागः, परेषां चामिषानुग्रहः ॥ .... असंनिचयस्थानम् ? यदिदं 30 आमिषजुगुप्सनता आरक्षादोषदर्शनता च ॥ .... शीलप्रशंसा ? यदिदं शीलफलानुबोधः ॥

---

१ B om. कण्टक°. २ B अवर्णे for अवर्णैः. ३ A क्षात्र° for ज्ञात्रं°. ४ A प्रभावता; B प्रभावनता for प्रकाशनता which T confirms.

.... दौःशील्यजुगुप्सनता ? यदिदं दौःशील्यदोषबुद्धयनता ॥ .... शीलवतामकम्प्यसेवनता ? यदिदं शीलवत्सु दुर्लभसंज्ञाज्ञानम् ॥ .... सर्वास्तिपरित्यागिता ? यदिदं कल्याणाशयता ॥

N 639 .... अध्याशयनिमन्त्रणता ? यदिदं परेषां सुखार्थिकता ॥ .... यथोक्तकारिता ? यदिदं कल्याणाशयसंपत् ॥....अभीक्ष्णपर्युपासनता ? यदिदं कुशलगवेषणपरिपृच्छनता ॥ .... प्रीत्यनुभवनता ? यदिदं

5 अधिगमज्ञानं चागमज्ञानं च ॥ .... दृष्टान्तज्ञानम् ? यदिदं उपमाज्ञानमववादज्ञानं च ॥ .... पूर्वयोगकौशल्यम् ? यदिदं जात्यनुस्मरणता श्रुतबहुलता च ॥ .... कुशलमूलपूर्वंगमता ? यदिदं बोधौ तीव्रच्छन्दता च परेषां समुत्साहनता च ॥ .... उपायकौशल्यम् ? यदिदं प्रतिदेशनानुमोदनाध्येषणा कुशलानां च परिणामनाकौशल्यम ॥ .... निमित्तप्रहाणम् ? यदिदं स्वप्नोपमानां धर्माणां बुध्यनता च वस्तुविभावनता च ॥ .... संज्ञाविवर्तः ? यदिदं विपर्यासोत्सर्गः ॥ .... वस्तुलक्षणता ? यदिदं

10 अलक्षणज्ञानम् ॥ .... सूत्रान्ताभिनिर्हारकौशल्यम् ? यदिदं यथाभूतानां धर्माणां कुशलाकुशलानां उपमावदानैः संप्रकाशनता ॥ .... सत्यविनिश्चयः ? यदिदं विज्ञाननिरोधो नामरूपानुत्पत्तिश्च ॥ .... विमुक्तिसाक्षात्क्रिया ? यदिदं वज्रोपमसमाधेरचलनता अप्रकुप्यनता च ॥.... एकप्रव्याहारः ? यदिदं तीर्थ्यायतनविजुगुप्सनता चानुत्पत्तिकज्ञानता च ॥ .... वैशारद्यप्रतिलम्भः ? यदिदं

N 640 बुद्धधर्मावबुध्यनता[1] ॥ .... शीलाधिष्ठानता ? यदिदं कायसंवरः प्रातिमोक्षसंवरश्च ॥ .... समा-

15 पत्त्यवतारः ? यदिदं त्रैधातुकवैराग्यता ॥ .... प्रज्ञाप्रतिलाभः ? यदिदं सामर्थ्यज्ञानं चानुपलब्धिश्च ॥ .... एकारामता ? यदिदं संगणिकादोषविवर्जनता च शुक्लधर्मानुत्सृजनता ॥ ... अल्पज्ञात्रसंतुष्टिः ? यदिदं इतरेतरसंतुष्टिः[2] ॥ ... चित्तस्यानाविलता ? यदिदं निवरणानां विष्कम्भणता ॥ .... दृष्टिकृतानां विवर्जनता ? यदिदं उपलम्भदृष्टिविवर्जनता ॥ .... धारणीप्रतिलम्भः ? यदिदं यथादृष्टानां धर्माणां यथाभूतासङ्गसंप्रकाशनता ॥ .... ज्ञानावतारः ? यदिदं प्रकृतिप्रवेशः ॥ ....

20 स्थानम् ? यदिदं शीलस्थानम् ॥ .... अवस्थानम् ? यदिदं चित्तावस्थानम[3] ॥ ... प्रतिष्ठानम् ? यदिदं श्रद्धाप्रतिष्ठानम् ॥ .... प्रतिपत्तिः ? यदिदं मार्गप्रतिपत्तिः[4] ॥ .... हेतुः ? यदिदं अविद्या हेतुः संसारस्य ॥ .... युक्तिः ? यदिदं विद्या युक्तिर्मोक्षस्य ॥.... नयः ? यदिदं तृष्णाप्रहाणम् ॥....द्वारम् ? यदिदं दोषप्रहाणम् ? ....मार्गः ? यदिदं अनित्यदुःखशून्यानात्मज्ञानम् ॥.... भूमिः ? यदिदं दशाप्रणिहितभूमिः ॥ .... जातिविगमः ? यदिदं जात्युपच्छेदः ॥ .... ज्ञानभूमिः ? यदिदं असंमोहः ॥....

25 अज्ञानप्रहाणम् ? यदिदं मोहप्रहाणम् ॥.... ज्ञानप्रतिष्ठानम् ? यदिदं अप्रतिष्ठानम् ॥ .... योगाचारभूमिः ? यदिदं सप्तत्रिंशतां बोधिपक्षिकाणां धर्माणां भावना ॥....बोधिसत्त्वगोचरः ? यदिदं षट्पारमिता ॥ .... सत्पुरुषसंसेवना ? यदिदं बुद्धाभिनिवेशिता ॥ .... असत्पुरुषविवर्जनता ?

N 641 यदिदं तीर्थिकानां उपलम्भदृष्टिकानां विवर्जनता ॥ .... तथागतैराख्यातः ? यदिदं बुद्धबलेषु स्थित्वा प्रकृतिज्ञानेन मोक्षः ॥ .... बुद्धभूमिः ? यदिदं सर्वेषां कुशलानां धर्माणां प्रतिलाभिता ॥ .... पण्डितै-

30 रनुमोदिता ? यदिदं अतीतानागतप्रत्युत्पन्नैर्बुद्धैर्भगवद्भिः श्रावकैश्चानुमोदिता ॥....बालैः प्रतिक्षिप्तम् ? यदिदं सर्वबालैर्दुर्विज्ञेयम् ॥ .... श्रावकप्रत्येकबुद्धैर्दुर्विज्ञेयम् ? यदिदं बुद्धधर्माचिन्त्यता ॥ ....अभूमि-

---

१ B ध्यानबलाधानता for बुद्धधर्मावबुध्यनता. २ After संतुष्टिः A adds उपालम्भदृष्टिविवर्जनता.
३ A विभावस्थानं for चित्ताव°. ४ A om. from मार्ग upto तृष्णाप्रहाणम्.

स्तीर्थिकानाम् ? यदिदं मिथ्यामानो योगिनाम् ॥ .... बोधिसत्त्वैः परिगृहीताः ? यदिदं दुर्लभता च महाभैषज्यता च ॥ .... दशबलैरनुबद्धम् ? यदिदं कृच्छ्रयोगेन ॥ .... देवैः पूजनीयम् ? यदिदं सर्वसुखाहारकमुपादाय ॥ .... ब्रह्मणा वन्दनीयम् ? यदिदं सर्वमोक्षाहारकयोगेन ॥ .... नागैर्नमस्यनीयम् ? यदिदं सर्ववासनासमुत्यागतामुपादाय ॥ .... यक्षैरनुमोदनीयम् ? यदिदं सर्वदुर्गतीनां मार्गच्छेदनतामुपादाय ॥ .... किन्नरैः स्तवनीयम् ? यदिदं सर्वमोक्षप्रामोद्याहरणतामुपादाय ? महोरगैः 5 प्रशंसनीयम् ? यदिदं संसारोच्छेदनतामुपादाय ॥ .... बोधिसत्त्वैर्भात्रयितव्यम् ? यदिदं सर्वज्ञानाहारिकमुपादाय ॥ .... पण्डितैः पर्येवासव्यम् ? यदिदं अवैवर्त्यभूम्याहारित्रकमुपादाय ॥ .... धनमनुत्तरम् ? यदिदं देवमानुषिकायाः प्रजायाः संपत्तेराहारित्रकं चोपादाय मोक्षाहारित्रकमुपादाय ॥.... दानं निरामिषम् ? यदिदं सर्वक्लेशच्छेदित्रकतामुपादाय ॥ .... भैषज्यं ग्लानानाम् ? यदिदं रागद्वेषमोहप्रशमनतामुपादाय ॥ .... कोशो ज्ञानस्य ? यदिदं भावनामुपादाय ॥.... अक्षयता प्रतिभानस्य ? 10 यदिदं यथाभूतज्ञानदर्शनतामुपादाय ॥ .... विगमः शोकस्य ? यदिदं निरर्थकः व्याधिदुःखबुध्यनावतरणतामुपादाय नैरात्म्यदुःखप्रजानननतामुपादाय ॥.... परिज्ञा त्रैधातुकस्य ? यदिदं स्वप्नमायाबुध्यनतामुपादाय ॥.... नावः पारमितानाम् ? यदिदं अध्याशयेन परिनिर्वातुकामानामनित्यदुःखशून्यताभावनतामुपादाय ॥ .... नौरोघमध्यगतानाम् ? यदिदं निर्वाणस्याहारकतामुपादाय ॥ .... कीर्तिर्यशस्कामानाम् ? यदिदं विपुलधर्माहारकतामुपादाय ॥....वर्णो बुद्धानाम् ? यदिदं अनन्त- 15 गुणभैषज्यदानपतिमुपादाय ॥ .... यशस्तथागतानाम् ? यदिदं सर्वगुणसुखमोक्षदानपतिमुपादाय ॥ ...स्तवो दशबलानाम् ? यदिदं दुर्लभधर्मरत्नदानपतिमुपादाय ॥ .... गुणा बोधिसत्वानाम् ? यदिदं धर्मशिक्षिततामुपादाय ॥ .... उपेक्षा कारुणिकानाम् ? यदिदं कृतबुद्धकृत्यकरणीयतामुपादाय ॥ .... मैत्र्या दोषप्रशमनम् ? यदिदं प्रतिघप्रतिपक्षतामुपादाय ॥ .... श्वासो महायानिकानाम् ? यदिदं सर्वबुद्धधर्माभिप्रायपारिपूरित्रकमुपादाय ॥ .... प्रतिपत्तिः सिंहनादनादिनाम् ? यदिदं अग्रधर्म- 20 श्रेष्ठधर्माहारित्रकमुपादाय ॥ .... मार्गो बुद्धज्ञानस्य ? यदिदं सर्वकुशलधर्माहारित्रकमुपादाय ॥ .... मुद्रा सर्वधर्माणाम् ? यदिदं पारादपारमवबुध्यनतामुपादाय ॥ ...असंहार्यता सर्वज्ञानस्य ? यदिदं सर्वाकुशलधर्मप्रहाणाय च संवर्तते सर्वकुशलधर्माहारणतायै च सर्वसत्त्वमोक्षाहरणतायै संवर्तते ॥ .... उद्यानं बोधिसत्त्वानाम् ? यदिदं सर्वप्रीतिप्रामोद्यात्मसुखेन सर्वसत्त्वसुखाहरणतामुपादाय ॥ .... विद्रापणं मारसैन्यानाम् ? यदिदं सर्वबलाहारित्रक- 25 मुपादाय सर्वक्लेशशमनं चोपादाय ॥ .... विद्या क्षेमगामिनाम् ? यदिदं सर्वोपद्रवक्षयाय संवर्तते ॥ .... अर्थः सिद्धानाम् ? यदिदं सर्वधर्मसंपत्त्याहारित्रकमुपादाय ॥....परित्राणममित्रमध्यगतानाम् ? यदिदं सर्वोपलम्भिकानां मिथ्यादृष्टिकानां पराजयतायै संवर्तते ॥ ....सहधर्मेण तीर्थिकानां निग्रहः ? यदिदं सहधर्मेण तीर्थिकानां निग्रहमुपादाय ॥....सत्याकारो वैशारद्यानाम् ? यदिदं सर्वधर्माकोटितप्रत्याकोटितक्षेमतामुपादाय ॥ .... भूतपर्येष्टिर्बलानाम् ? यदिदं अविपरीत- 30 योगेन ॥ .... पूर्वनिमित्तमष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणाम् ? यदिदं सर्वशुक्लधर्माहरणता-

N 642

N 643

१ B °समुच्छेदता° for °समुत्यागता°. २ A om. from किन्नरैः upto संसारोच्छेदनतामु°. ३ B om. मोक्षाहारित्रकं.

मुपादाय ॥ .... अलंकारः ? यदिदं द्वात्रिंशतां महापुरुषलक्षणानामाहारकमुपादाय ॥ .... रतिर्मोक्षकामानाम् ? यदिदं आदिमध्यपर्यवसानकल्याणतामुपादाय ॥ .... प्रीतिर्ज्येष्ठपुत्राणाम् ? यदिदं पैतृकं धनं बुद्धधनानुभावाहारकमुपादाय ॥ ....पारिपूरिर्बुद्धज्ञानस्य ? यदिदं सर्वशुक्लधर्मानुरक्षणतामुपादाय सर्वशुक्लधर्मानन्यपोषणाहरणतामुपादाय । ...अभूमिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानाम् ? यदिदं उदाराप्रमेयबुद्धधर्माहारकमुपादाय । . . . संविशुद्धिश्चित्तस्य ? यदिदं सर्वमलप्रहाणाय संवर्तते ॥ ....परिशुद्धिः कायस्य ? यदिदं सर्वग्लानिप्रशमनतामुपादाय ॥....परिनिष्पत्तिः विमोक्षमुखानाम् ? यदिदं अनित्यदुःखशून्यानात्मशान्तप्रत्यवेक्षणतामुपादाय ॥....असंक्लिष्टता रागेण ? यदिदं अमृतपदाहारिकमुपादाय ॥....विगमो दोषस्य ? यदिदं महामैत्र्याहारिकमुपादाय ॥....अभूमिर्मोहस्य ? यदिदं भूतधर्मालोकाहारकमुपादाय ॥....आगमः संज्ञानस्य ? यदिदं सर्वलौकिकलोकोत्तरकायज्ञानस्योत्पादमुपादाय ॥ .... उत्पादो विद्यायाः ? यदिदं सर्वयोनिशोमनसिकाराहरणतामुपादाय ॥.... प्रहाणमविद्यायाः ? यदिदं सर्वयोनिशोमनसिकारविगमाय संवर्तते ॥ .... तृप्तिर्विमुक्तिसाराणाम् ? यदिदं आर्यमाहात्म्याहरणतामुपादाय ॥....तुष्टिः समाधिसाराणाम् ? यदिदं सर्वसुखचित्तैकाग्राहरणतामुपादाय ॥ .... चक्षुर्द्रष्टुकामानाम् ? यदिदं अहंपश्यितामुपादाय ॥ .... अभिज्ञा विकुर्वितुकामानाम् ? यदिदं अनावरणतामुपादाय कामनीयधर्मतां चोपादाय ॥ .... ऋद्धिरभिभवितुकामानाम् ? यदिदं सर्वधर्मविकल्पितज्ञानानावरणतामुपादाय ॥....धारणी श्रुतार्थिकानाम् ? यदिदं सर्वधर्मनिर्वाणसमतामुपादाय ॥ .... स्मृतेरसंप्रमोषः ? यदिदं निर्वाणालम्बनप्रकृतिव्युपशमतामुपादाय ॥ .... अधिष्ठानं बुद्धानाम् ? यदिदं अनन्ताहरणतामुपादाय ॥ .... उपायकौशल्यं नाथानाम् ? यदिदं सर्वसुखक्षेमगमनतामुपादाय ॥ .... सूक्ष्मम् ? यदिदं निर्वाणालम्बनव्युपशमतामुपादाय ॥ .... दुर्विज्ञेयम् ? यदिदं दुःखप्रतिज्ञानतामुपादाय ॥ .... दुराजानतानभियुक्तैः ? यदिदं अप्रतिलब्धपूर्वतामुपादाय ॥ .... विवर्तोऽक्षराणाम् ? यदिदं सर्ववाक्यकथानुपलब्धितामुपादाय ॥ .... दुर्विज्ञेयो घोषेण ? यदिदं सर्वधर्माचिन्त्यतामुपादाय ॥ .... अज्ञातं विज्ञैः ? यदिदं रत्नमहार्थिकतामुपादाय ॥ .... ज्ञानं सुरतैः ? यदिदं सत्काराजानतामुपादाय ॥ .... विबुद्धमल्पेच्छैः ? यदिदं सत्काराजानतामुपादाय ॥ .... उद्गृहीतमारब्धवीर्यैः ? यदिदं अनिक्षिप्तधुरतामुपादाय ॥ . . . . धारितं स्मृतिमद्भिः ? यदिदं कृताविप्रणाशतामुपादाय ॥ .... क्षयो दुःखस्य ? यदिदं रागद्वेषमोहसंवर्तनतामुपादाय ॥ ... अनुत्पादः सर्वधर्माणाम् ? यदिदं सर्वविज्ञाननिरोधतामुपादाय ॥....एकनयनिर्देशः ॥ यदिदं सर्वभवगतिच्युत्युपपत्त्यायतनानां सर्वधर्माः स्वप्नोपमा इति सर्वधर्मानुत्पाद्यतामुपादाय ? अयमेषां त्रयाणां पदशतानां निर्देशो द्रष्टव्यः। अयं स उच्यते कुमार सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितो नाम समाधिः ॥

इति श्रीसमाधिराजे एकोनचत्वारिंशतितमः परिवर्तः ॥ ३९ ॥

१ B प्रीतिप्रामोद्यं for प्रीतिः.

४०

परीन्दनापरिवर्तः।

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत –

N 646

विपुला बुद्धधर्मा हि विपुलो देशितो नयः।
विपुलं धर्म देशित्वा विपुलांल्लभते गुणान् ॥ १ ॥
यथा विपुलमाकाशमेवं धर्माण लक्षणम्।
रत्नानि विपुलान्यत्र तस्माद्वैपुल्यमुच्यते ॥ २ ॥
विपुला चरि सत्त्वानां विपुला तेषु देशिता[1]। 5
विपुलो आगमो यस्य तस्माद्वैपुल्यमुच्यते ॥ ३ ॥

अस्मिन् खलु पुनः सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितसमाधिनिर्देशे धर्मपर्याये भाष्यमाणे अप्रमेयैः सत्त्वैरनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तान्युत्पादितानि, अप्रमेयाश्च सत्त्वा अवैवर्तिका अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। अप्रमेयाणां च सत्त्वानां प्रत्येकबोधौ चित्तमुत्पन्नम्। 10 अप्रमेयाणां च सत्त्वानामर्हत्त्वफलसाक्षात्क्रियायां चित्तान्युत्पन्नानि। अयं च त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुः षड्विकारं कम्पितः प्रकम्पितः संप्रकम्पितः। चलितः प्रचलितः संप्रचलितः। वेधितः प्रवेधितः संप्रवेधितः। क्षुभितः प्रक्षुभितः संप्रक्षुभितः। रणितः प्ररणितः संप्ररणितः। गर्जितः प्रगर्जितः संप्रगर्जितः। पूर्वा दिगवनमति पश्चिमा दिगुन्नमति। पश्चिमा दिगवनमति पूर्वा दिगुन्नमति। उत्तरा दिगुन्नमति दक्षिणा दिगवनमति। उत्तरा दिगवनमति दक्षिणा 15 दिगुन्नमति। अन्तादवनमति मध्यादुन्नमति। मध्यादवनमति अन्तादुन्नमति। अप्रमेयस्य चावभासस्य लोके प्रादुर्भावोऽभूत्। महच्च दिव्यगन्धवर्षमभिप्रावर्षत्। देवताश्च महान्तं दिव्यं पुष्पवर्षमुत्सृजन्ति स्म। दिव्यानि च तूर्यशतसहस्राण्युपर्यन्तरीक्षे भ्रामयन्ति। एवं च वाचमभाषन्त –

N 647

सुलब्धा लाभास्तेषां सत्त्वानां य इमं महाकरुणावतारधर्मपर्यायं श्रोष्यन्ति। बहुबुद्धपर्युपासितास्ते सत्त्वा भविष्यन्ति य इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितसमाधिं पुनः पुनः श्रोष्यन्ति, 20 श्रुत्वा च लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति अरणाभावनया भावयिष्यन्ति, बहुलीकरिष्यन्ति, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यन्ति। सर्वसत्त्वानां ते दक्षिणीया भविष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते स्म–उद्गृह्णीष्व त्वमानन्द इमं धर्मपर्यायं धारय वाचय पर्यवाप्नुहि, परेषां च विस्तरेण संप्रकाशय। अथ खल्वायुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत्–को नामायं भगवन् धर्मपर्यायः, कथं चैनं धारयामि? भगवानाह– महाकरुणाव- 25 तारो नामानन्द इदं सूत्रं धारय। सर्वधर्मसमताविपञ्चितो नाम समाधिरिति धारय। आनन्द आह–उद्गृहीतो मे भगवन्नयं धर्मपर्याय इति॥

---

[1] B देशना for देशिता.

इदमवोचद् भगवान् । आत्तमनाश्चन्द्रप्रभः कुमारभूत आयुष्मांश्चानन्दः ताश्चतस्रः पर्षदो भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकाः अनेके च शुद्धावासकायिका देवपुत्राः सदेवमानुषासुरगन्धर्वश्च लोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दन्निति ॥

इत्यार्यसर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितात् समाधेर्यथालब्धं समाधिराजं नाम महायानसूत्रं ([1] परिवर्तो नाम च[2]त्वारिंशतितमं) समाप्तम् ॥ ४० ॥

* * * * *

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुस्तेषां तथागतो ह्यवदत् ।
तेषां च यो निरोध एवं वादी महाश्रमणः ॥

१ B यथालब्धपरिवर्तो for परि°. २ A एकचत्वा°; B द्वाचत्वा° for चत्वा°.

प्रथमं परिशिष्टम् ।

APPENDIX I

No. 1

* Before एवं मया श्रुतम् , AB read the following ; T om. this (See page 1):

ॐ[1] नमः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः ॥

अनिरोधमनुत्पन्नमनाविलमनक्षरम् ।
महायानमहं स्तोष्ये बुद्धज्ञानाभिवाञ्छया ॥ १ ॥
त्राणकं[2] सर्वसत्त्वानां घोरात् संसारसागरात् ।
संस्थापकं च निर्वाणे शान्ते क्षेमे[3] निरुत्तरे ॥ २ ॥
आकाशकल्पमचलं गम्भीरं शान्तमव्ययम् ।
तद्[4] बुद्धयानमसमं[5] भक्त्या वन्दे सदादरात् ॥ ३ ॥
अरूपमनिमित्तं[6] च लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ।
प्रापकं बोधिमार्गस्य अग्रयानमहं नतः ॥ ४ ॥
गम्भीरोदारविपुलो धर्मो यत्र प्रभाव्यते ।
तद् बोधिमण्डफलदं महायानं नमाम्यहम् ॥ ५ ॥
शाश्वतोच्छेदरहितमन्तद्वयविवर्जितम् ।
शून्यताप्रभवं शान्तं त वन्दे बुद्धवर्णितम्[7] ॥ ६ ॥
अप्रपञ्चं निरालम्बं बोधिसत्त्वैर्नमस्कृतम् ।
नमामि शिरसाजस्रं महायानमसंस्कृतम्[8] ॥ ७ ॥
स्तुत्वा यानमनुत्तरं निरुपमं संसारसंतारकं
यत् पुण्यं प्रचितं विसारि विमलं तुङ्गं मया निश्चलम् ।
सर्वस्तेन जनः प्रयातु चपलं संप्राप्य यानाधिपं
निर्वाणं विरजः पुरोत्तमवरं बुद्धो यथा सर्ववित् ॥ ८ ॥
आर्यं चन्द्रप्रदीपं दशबलवृषभैर्यैरिदं सूत्रराजं
संख्यातीतैः प्रगीतं श्रुतिहृदयपरिप्रीणनं जन्मभाजाम्[9] ।
संपद्भिः संनिगूढं बहुभिरपमलश्लाघिनीभिः[10] सदैव
ह्याविन्यस्तात्मभावः प्रणतिमुपगतस्तानहं भक्तिनम्रः[11] ॥ ९ ॥
वर्णौघं यस्य वक्तुं मुनिवरवृषभा अप्युपायान्ति सादं
सर्वज्ञेयावबोधप्रशमिततमसोऽप्यप्रमेयं सदैव[12] ।

---

१. B begins : ओं नमो रत्नत्रयाय । नमश्चन्द्रप्रभाय महाबोधिसत्त्वाय. २. B तारकं for त्राणकं. ३. A कर्मे for क्षेमे. ४. A यद् for तद्. ५. B बुद्धज्ञानम् for °यानम्. ६. A अनुपममनित्यं for अरूपमनिमित्तं. ७. B वन्दे संबुद्धवर्णितम् for तं वन्दे बुद्ध°. ८. A महायाने नमस्कृतम् for महायानमसंस्कृतम्. ९. B ह्यात्मभाजाम् for जन्मभाजाम्. १०. A बहुनिरूपश्लाघनीभिः for °भिरपमलश्लाघिनीभिः. ११. A भक्तिहृष्टम् for भक्तिनम्रः. १२. A सर्वक्लेशावबोधप्रशमिततपसोऽप्यप्रमेयः सदैव for the line.

आर्यं चन्द्रप्रदीपं दशवलगदिताशेषसूत्राधिराजं

तं [1]भक्त्यम्भोभरात्मा क्षितिनिहितशिराः सर्वकालं नमामि ॥ १० ॥

येनानन्तसहस्रकल्पनयुतानारागिता नायका

यश्च ज्ञानविशेषधर्म उदितश्चन्द्रो यथा निर्मलः ।

तं चन्द्रप्रभ निष्प्रपञ्चमतुलं संवर्णितं नायकै-

र्वन्दे सर्वसमाधिधर्मकुशलमार्यं सदा भक्तितः ॥ ११ ॥

स्तुत्वा धर्मस्वभावां दशबलजननीं सर्वबुद्धांश्च वीरान्

आर्यं चन्द्रप्रभं च जिनवरतनयं सर्वदे[2]वाभिवन्द्यम् ।

पुण्यं प्राप्तं मया यत् स्थिरगगनसमं तेन लोक[3]स्त्वशेषो

लाभी भूयात् समाधेः सतत[4]मखिलपः शाक्यसिंहो यथैव ॥ १२ ॥

No. 2

After App. I, No. 1, A adds the following, (see page 1). The passage is very corrupt ; T om. :

विधूय निद्रां तु भवि प्रभूतां

श्रद्धां समुत्पाद्य तपोषधर्मे ।

निर्वाणनिम्नैर्विशदैर्मनोभि-

र्विज्ञापना मे प्रयता श्रुणोध्वम् ॥ १३ ॥

यद् दुर्लभं कल्पशतैरनैकै-

र्मानुष्यसत्तक्षणदोषेहितम् ।

तत् सांप्रतं प्राप्तमतो भवद्भिः

कार्यो हि धर्मश्रवणोपयश्च ॥ १४ ॥

यस्माच्च लोके करुणात्मिकानां

निर्वाणमार्गोत्तमदेशिकानाम् ।

सुदुर्लभं जन्म तथागतानां

अतोऽपि धर्मश्रवणं निषेव्य[म्] ॥ १५ ॥

यस्माच्च नैकव्यसनोघतेऽध्वा -

नभाजनं धर्मकथाश्रुतस्य ।

भवन्ति श्राद्धा नरकेषु तस्मा -

दयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ १६ ॥

तीर्यक्क्षुधान्यान्यभयात्तु (?) गम्या -

मसंभवः श्रोतुमिहार्यधर्मम् ।

---

१. A om. भक्त्यम्भो° up to मतुलं in 11c. २. A देवाधिवन्द्यम् for °भिवन्द्यम्. ३. A लोकश्च शेषो for लोकस्त्वशेषो. ४. AB °मखिलया for °मखिलपः.

तथैव लोकान्तरिकासु तस्मा -
दयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ १७ ॥

क्षुत्तर्षदुःखाकुलचेतसश्च
यस्मान्नराः प्रेतगतौ च मग्नाः ।
श्रोतुं सम्याः सुगतस्य वाक्य -
मयं सद् (स) धर्मश्रवणस्य कालः ॥ १८ ॥

नित्योन् (?) स धर्म प्राप्य सहेन्द्रलोकं
प्रमाददोषा इ(ग ?)ल्तिाश्च यस्मात् ।
न कुर्वते धर्मविधौ प्रयत्न -
मयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ १९ ॥

प्राप्तं च यावत् सकलेन्द्रियत्व -
मिदं च चित्तं कुशलानुकूलम् ।
यावच्च धर्मः सुरतः पृथिव्या -
मयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २० ॥

जरातुपर प्रकारणा (?) याव -
न्न दह्यते यावत् पद्मषण्डो ।
कार्यक्षमं यावदिदं च गात्र -
मयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २१ ॥

आरोग्यसंपाभ्युदयश्च (?) याव -
न्न क्षोभ्यते व्याधिमहाश्मवृष्ट्या ।
यावच्च कायेष्वनुयातबुद्धि -
रयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २२ ॥

यावत् प्रियो जीवितपूर्णचन्द्रो
न पीयते मृत्युमहाग्रहेण ।
तावद्धि कार्ये कुरुताप्रमाद -
मयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २३ ॥

सर्वानुकम्पा प्रतिजातयश्च
यावच्च लोके सुगतस्य शिष्याः ।
तिष्ठन्ति धर्माभ्युदयाय ताव -
दयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २४ ॥

यावच्च निर्वाणपुरानुयायी
मार्गः (स्थितः) पूर्वजिनानुयातः ।

प्रकाश्यते लोकहिताय ताव-
दयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २५ ॥

यावच्च सर्वज्ञदिवाकरस्य
वागंशवो मोहतमोसिभिर्वा ।
धर्मावभासं जनयन्ति लोके-
ष्वयं स धर्मश्रवणस्य कालः ॥ २६ ॥

तस्मात् कुकार्यं क्षपयाय[द्य] सर्वं
मत्वा स्वकार्यं परमार्थधर्मम् ।
श्रोतव्य एव प्रयतेन धर्मो
यस्मादतः सर्वत्या (?) भवन्ति ॥ २७ ॥

अष्टाक्षणक्षोभविमुक्तदोष-
मिमं क्षणं प्राप्य नरेण तस्मात् ।
सत्कृत्य धर्मश्रवणं निषेव्यं
पथ्यं सुभैषज्यमिवातुरेण ॥ २८ ॥

तस्मादुदारगुणरत्ननिधानभूता-
मेतत् महार्घकरुणादरगौरवाभ्याम् ।
श्रव्यं मुनीन्द्रवचनं निसृतेन्द्रियश्च
ततोऽधिकं श्रवणतोवनीयमस्मिन् ॥ २९ ॥

वियदिव विपुलोत्तमावकाशं
यदनुपमैः स्वगुणोदयैः प्रकाशम् ।
शृणुत तदखिलं विहाय मानं
दशवलयानमिदं निगद्यमानम् ॥ ३० ॥

स्वाङ्गानुत्कृत्य जन्मप्रमुदितहृदयो यश्चकारां सृजां (?)
स्वाङ्गादेव प्रदीप्तं रुधिरमधिमपि तत् वध्रजीवप्रकाशम् ।
संविद्यास्थिश्च देहासितरजतनिभां लेखनी यश्च चक्रे
प्राग्वध्वसूक्ष्महेतोः स किल मुनिबलः सूत्रमेतज्जगाद ॥ ३१ ॥

महाकृपाङ्गारमनङ्गत (?) सर्वकृत्
स्वरत्रुसां कामलत्वातहासित ।
नूनं मुखान्निपतितं रुजा वाक्
सकृच्छ्रणोच्च वचनामृतं वरम् ॥ ३२ ॥

महायानस्य यो मार्गः संबुद्धैर्यत्र देशितः ।
हेतुदृष्टथा तु संयुक्तं तत्सूत्रं श्रूयतामिह ॥ ३३ ॥

आयान्तु देवमनुजाः सद्धर्मजातगौरवाः ।
दुर्लभं श्रवणं ह्यस्य कल्पकोटिशतैरपि ॥ ३४ ॥

आयान्तु देवभुजगासुरकिन्नरेन्द्रा
यक्षादयः प्रवरधर्मकृताधिकाराः ।
बौद्धं वचः प्रशमसौख्यनिमित्तमेतत्
प्रकाशयत इह श्रवणाय तस्य ॥ ३५ ॥

गगनतलगताश्च ये च दिग्भ्यो
धरणितले सलिले च ये वसन्ति ।
असुरसुरमहोरगाश्च दैत्ययक्षा-
स्त्वरितमुपेत्य निशामयन्तु सूत्रम् ॥ ३६ ॥

यदसुलभमेतत् कल्पकोटि-
प्रसरशतैरपि हेतुवर्जितानाम् ।
भवतु हिं जिनात् करस्मि भूत
तदिदमहं प्रविवक्षुरग्रयानम् ॥ ३७ ॥

भवत तदवधूय बालतां जिनवचनश्रवणोत्सुकाः सदा ।
उभयमिदमतीव दुर्लभं जिनवचनं च मनुष्यजन्म च ॥ ३८ ॥

गम्भीरं च न चान्यस्तं दुर्लभं च मुनेर्वचः ।
न च तेन विना मोक्षस्तस्माच्छ्रोत[व्य]मादरात् ॥ ३९ ॥

अवितथवचनं मुनौ प्रकाशं
भगवति शास्तरि संनिवेश्य भक्तिम् ।
शृणोत सुगतसूत्रमादरेण
व्यसनविनाशकरं तदेव तस्मात् ॥ ४० ॥

अथ पादरजोपमागिरिनदिवेगोपमा यौवनं
आत्तव्यं जलबिन्दुलोलचपलं फेनोपमं जीवितम् ।
धर्मयान करोति निश्चितं अभिसङ्गलाघाटेना
पश्चात्तापहता जगत्परिणता शोकाग्निना दह्यते ॥ ४१ ॥

चलापि भूतिः क्षणभङ्ग यौवनं
कृताह्वदन्तन्तर तदवन्ति जीवितम् ।
....
अहो नृणां विस्मयकारि चेष्टितम् ॥ ४२ ॥

No. 3

After st. 12 of App. I (No. 1,) B reads : T om. (see page 1):

समस्तसुगतोद्गीर्णसर्वसूत्राधिराजतः ।
आर्यचन्द्रप्रदीपाद्धि यथालब्धं ब्रवीम्यहम् ॥ ४३ ॥
आर्यान्तु देवमनुजाः सद्धर्मजातगौरवाः ।
दुर्लभं श्रवणं ह्यस्य कल्पकोटिशतैरपि ॥ ४४ ॥

No. 4

Before अथ, ABT read the following passage (see page 8):

तत्र खलु भगवांश्चंद्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म — अप्रमेयासंख्येयाः कुमार तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः पूर्वं बोधिसत्त्वचर्यां चरता चक्रवर्तिराजभूतेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन इहैव गृध्रकूटे पर्वते—ये स्मराम्यहमनेकानि कल्पकोटि-नियुतशतसहस्राणि—ये मया सत्कृता गुरुकृता मानिताः पूजिता अर्चिता अपचायिताः सर्वरत्न-पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिस्तूर्यतालावचरवैजयन्तीभिरनेकैश्च चित्र-विचित्रैर्नानारत्नमयविहारकोटीनियुतशतसहस्रव्यूहैः । तेषां च कुमार सर्वेषां तथागताना-मन्तिकादयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितसमाधिर्विस्तरेण श्रुत्वा उद्गृहीतः पृष्टो धारितो वाचितः प्रवर्तितः अरणभावनया भावितो बहुलीकृतः परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशितः। तेषां च कुमार तथागतानां सर्वपश्चिमकः शालेन्द्रराजो नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धोऽभूत् । तस्य च कुमार शालेन्द्रराजस्य तथागतस्य अशीतिनियुतशतसहस्राणि श्रावकाणां बोधिसत्त्वानां च संघोऽभूत्। षट्सप्ततिश्चास्य वर्षकोटीसहस्राण्यायुःप्रमाणमासीत् । तस्य च शालेन्द्रराजस्य मे कुमार तथागस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य अष्टादशवर्षकोटीसहस्राणि महापूजोपस्थानं कृतम् । दिव्यचन्दनमयानां रत्नमयानां च विहाराणां कोटी कारिता । तस्य च भगवतः शालेन्द्रराजस्य कुमार तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य षट्सप्ततिवर्षकोटीसहस्राण्यायुःप्रमाणमभूत् । तस्यैव च भगवतः शालेन्द्रराजस्यान्तिकादयं मया प्रव्रजता सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिर्विस्तरेण चतुर्दशवर्षकोटीसहस्राणि श्रुत्वोद्गृहीतः पृष्टोधारितो वाचितः प्रवर्तितः, अरणभावनया भावितो बहुलीकृतः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशितः ॥

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म — तस्मात्तर्हि कुमार इमं समाधिमाकातङ्क्षा क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन त्वया मयेव सर्वतथागत-पूजोपस्थानपरिचर्यास्वभियुक्तेन भवितव्यम् । तत्कस्य हेतोः ? सर्वतथागतपूजोपस्थान-परिचर्यानिष्यन्दा हि कुमार बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां न दुर्लभा भवत्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः, किमङ्ग पुनरयं समाधिः । तस्मात्तर्हि कुमार सर्वतथागतपूजोपस्थानपरिचर्यास्वपरिखिन्नमानसेन ते सदा भवितव्यम् ॥

१. st. 44 = st. 34 in App. I. No. 2.

No. 5

For अथ खलु...वोचत्, AB read the following passage (see page 19):

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत्—पृच्छेयमहं भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं कंचिदेव प्रदेशम्, सचेन्मे भगवानवकाशं कुर्यात पृष्टप्रश्नव्याकरणाय । एवमुक्ते भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूतमेतदवोचत्—पृच्छ त्वं कुमार तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं यद्यदेवाकाङ्क्षसि। नित्यकृतस्ते कुमार तथागतेनावकाशः । एवमुक्ते चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवता कृतावकाशो भगवन्तमेतदवोचत् ॥

No. 6

After आमन्त्रयते स्म, ABT read the following passage (See page 23, foot-note 2):

तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन आदीप्तशिरश्चैलोपमचित्तेन मातापितृपुत्रदुहितृज्ञातिसालोहितसंबन्धिबान्धवान् भार्यादींश्च अग्निवदपहाय सर्वराज्यैश्वर्यसुखांश्च खेटपिण्डकवदुत्सृज्य अभिनिष्क्रान्तान्तर्गृहावासेन भवितव्यम्, अरण्याभिमुखेन च । तत्कस्य हेतोः? अभिनिष्क्रान्तगृहावासस्य हि कुमार अरण्याभिमुखस्य च बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न दुर्लभा भवत्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः। तस्मात्तर्हि कुमार पुत्रमित्रज्ञातिसालोहितसंबन्धिबान्धवान् भार्यादींश्च पावकवदुत्सृज्य सर्वराज्यैश्वर्यसुखांश्च खेटपिण्डकवदपहाय अभिनिष्क्रान्तगृहावासोऽरण्याभिमुखश्च भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार सदा शिक्षितव्यम्। तदनेनापि ते कुमार पर्यायेण एवं वेदितव्यम् ॥

No. 7

After आमन्त्रयते स्म, ABT add the following passage (See page 41, foot-note 2):

तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इमं समाधिकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन सर्वधर्माणामभावस्वभावज्ञानकुशलेन भवितव्यम्। कथं च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणामभावस्वभावज्ञानकुशलो भवति? इह कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अभावस्वभावा अनिमित्ता अलक्षणा अनुत्पन्ना अनिरुद्धा अनक्षराः शून्या आदिशान्ताः प्रकृतिविशुद्धाः सर्वधर्माः प्रज्ञातव्याः। यदा च कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अभावस्वभावा अनिमित्ता अलक्षणा अनुत्पन्ना अनिरुद्धा अनक्षराः शून्या आदिशान्ताः प्रकृतिविशुद्धाः सर्वधर्माः परिज्ञाता भवन्ति यथाभूततः, तदायं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणामभावस्वभावज्ञानकुशल इत्युच्यते। सर्वधर्माणामभावस्वभावज्ञानकुशलो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मेभ्यो न रज्यते न दुष्यते न मुह्यते । तत्कस्य हेतोः? तथा हि स तं धर्मं न समनुपश्यति। तं धर्मं नोपलभते । यो रज्येत यत्र वा रज्येत येन वा रज्येत, यो दुष्येत यत्र वा दुष्येत येन वा दुष्येत, यो मुह्येत यत्र वा मुह्येत येन वा मुह्येत, स तं धर्मं न समनुपश्यति नोपलभते। तं

धर्ममसमनुपश्यन् अनुपलभमानः सर्वत्रैधातुकेऽनध्यवसितो भवति, क्षिप्रमिमं समाधिं प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । तत्रेदमुच्यते –

अभावाः सर्वधर्मा अनिमित्ता अलक्षणाः ।
अनुत्पन्नानिरुद्धाश्च एवं धर्मान् विजानथ ॥ ४५ ॥
अभावानक्षराः सर्वशून्या शान्तादिनिर्मिताः ।
य एवं जानाति धर्मान् कुमार बुद्धः स उच्यते ॥ ४६ ॥
तस्माद्धि यो इच्छि विपश्चितामिमां
स्वभावसमतां सुगतान माताम् ।
स भावयातु सर्वि अभावधर्मा
प्रतिलप्स्यतीमां जननीं जिनानाम् ॥ ४७ ॥

तदनेनापि ते कुमार पर्यायेणैवं वेदितव्यम् ॥

No. 8

After आरागयामास, ABT add the following passage (See page 42, foot-note 2):

सर्वेषां च तेषां तथागतानामन्तिकादिमं समाधिमश्रौषीत् । श्रुत्वा च तेभ्यो बुद्धेभ्यस्तेनोद्गृहीतः पर्यवाप्तो धारितो वाचितः प्रवर्तितः, अरणाभावनया भावितो बहुलीकृतः । भावनायोगमनुयुक्तश्च व्यहार्षीत् । स तेनैव पूर्वकेण कुशलमूलेन विंशतीनां कल्पकोटीनामत्ययेन अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धोऽभूत् । अचिन्तितार्थो[1] नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि । सोऽप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वान् प्रतिपाद्य[2] अपरिमाणानां च सत्त्वानां चार्थं कृत्वा ततः पश्चा[3]ज्ज्योतिरिवेन्धनक्षयात् परिनिर्वृतोऽभूत् । तदनेनापि कुमार पर्यायेणैवं वेदितव्यं यथा अयं समाधिः....॥

No. 9

After कुमार, AB read the following passage (See page 44, foot-note 1): T does not translate it :

य इच्छेद् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः किमित्यहं क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं सर्वसत्त्वांश्चोत्तारयेयं भवार्णवादिति, तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अयं सर्वबुद्धसंवर्णितः सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजो धारयितव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । तत्कस्य हेतोः ? जनको ह्ययं कुमार सर्वधर्मसमताविपञ्चितः समाधिराजस्तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानाम् । अतोनिर्जाताः सर्वतथागताः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धाश्च । तस्मात्तर्हि कुमार त्वया सर्वतथागतवर्णितः सर्वतथागतजनकः सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजो धारयितव्यो वाचयितव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्य इति ॥

तस्माद्धि यो इतीच्छेद् बोधि बुद्धितुं
सत्त्वांश्च संतारयितुं भवार्णवात् ।

---

१. B सुविचिन्तितार्थो for अचिन्ति°. २. B परिपाच्य for प्रतिपाद्य. ३. B यद् for पश्चात

धारेतु सूत्रमिमु बुद्धवर्णितं
न दुर्लभा बोधि वरा भविष्यति ॥ ४८ ॥ इति ॥

No. 10

After सर्वदुःखेभ्यः, AB add the following passage (see page 54, foot-note 8):

ददातु मे भगवान् मूर्ध्नि दक्षिणं पाणिम् । तत्रेदमुच्यते–

खसमा विरजा वररूपधरा
अशरीर अलक्षण प्रज्ञ[1]शून्या ।
[2]सशरीर गुणोदधि कारुणिका
दद मूर्ध्नि पाणि अप्रतिमा ॥ ४९ ॥

एवमुक्ते भगवाननेककुशलमूलनिर्गतं विचित्रलक्षणालंकृतं दिव्यं सुवर्णवर्णं दक्षिणं पाणिं चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य मूर्ध्नि स्थापयामास । स[3]मन्तरेण स्थापिते च भगवता चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य मूर्ध्नि दक्षिणे पाणौ, अथ तत्क्षणमेव चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य सर्वरूपसंदर्शनमनोजव-गगनगञ्जवज्रोपमशूरंगमानावरणकोटीसर्वतथागतसंदर्शनसर्वशून्यताभिषेकप्राप्तिप्रमुखानि अनेकानि प्रज्ञापारमितानिर्जातानि[4] समाधिकोटिनियुतशतसहस्राणि अनभिलाप्यान्यभिमुखीभूतान्यभूवन् । अनेकानि च धारणीविमोक्षमुखान्यभिमुखीभूतान्यभूवन् । दिव्यं च अनौपम्यमुदारमचिन्त्यं सर्वबुद्धबोधिसत्त्वगोचरविदितं यत्तदार्या आचक्षते प्रीतिसुखं तत् प्रतिलब्धवान् ॥

तत्रेदमुच्यते –

जाल[5]वनद्धरुचिरं कलशाङ्कुशाङ्क
श्रीवत्सचक्रध्वजमीनपताकचित्रम् ।
बहुकल्पकोटीरतनान विसर्ग[6]शौण्डं
चन्द्रप्रभस्य भगवान् [7]ददि मूर्ध्नि पाणिम् ॥ ५० ॥

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो दिव्येन अनौ[8]पम्येन अचिन्त्येन उदारेण सर्वबुद्धबोधि-सत्त्वगोचरविदितेन प्रीतिसुखेन समन्वागत उत्थायासनादेकांमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तं सारूप्याभिर्गाथाभिरभ्यष्टावीत्–

नमोऽस्तु ते अभयददा अनुत्तरा
नमोऽस्तु ते परहितसत्त्वबान्धवा ।
नमोऽस्तु ते दशबल सत्यविक्रमा
नमोऽस्तु ते असमसमा तथागता ॥ ५१ ॥

---

१ B प्रज्ञसूता for °शून्या. २ B सुगम्भीरगुणोदधि for स्वशरीरगुणोदधि. ३ B समनन्तरस्थायिनि for समन्तरेण स्थापिते. ४ After °निर्जितानि. B adds अनेकानि. ५ B मालावनद्ध ° for जाल. ६ B निसर्गषण्डं for शौण्डं. ७ B स्थपि for ददि. ८ B om. अनौपम्येन.

वन्दे नाथं अतिकारुणिकं वन्दे शूरं चतुरारिजितम् ।
वन्दे वीरं परमार्थविदं वन्दे देवं वरधर्मतनुम्[1] ॥ ५२ ॥

सुविशालप्रज्ञ नभमण्डलोदितं
कृपमैत्ररश्मिजिनसूर्यसूदनम्[2] ।
सुगम्भीरधर्मपरमार्थदेशकं
शरणं गतोऽस्मि तव देव नित्याहम् ॥ ५३ ॥

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो भगवन्तं सारूप्याभिर्गाथाभिरभिष्टुत्य भगवन्तमेतदवोचत्—अधिवासयतु etc.

No. 11

After प्राक्रामत्, AB read the following passage (see page 54, foot-note 13):

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो गृध्रकूटात् पर्वतादवतीर्य तस्यां वेलायां यावच्च राजगृहं महानगरं यावच्च गृध्रकूटः पर्वतराजोऽत्रान्तरे सर्वं मार्गं समं कारयति स्म विपुलं विस्तीर्णमपगततृणस्थाणुकण्टकपाषाणशर्करकठल्लं शुचिवालुकासंस्तीर्णं रमणीयं मृदुकाचिलिन्दिकसुखसंस्पर्शं दिव्योत्पलकुमुदसौगन्धिकातिमुक्तकमल्लिकाचम्पकपाटलकुन्दतिल-केशराशोकादिभिः सर्वैः सर्वर्तुकैः पुष्पवरैः संछन्नमवसक्तपट्टदामकलापं माल्यदामालंकृतं नानारत्नधूपघटिकावलम्बितपार्श्वम् । सर्वाश्च ता रत्नधूपघटिकाः कालागुरुपरिपूर्णा धूमायन्ते स्म । समुच्छ्रितं छत्रध्वजपताकावैजयन्तीदिव्यरत्नतोरणवितानम् । देशे देशे च नटनर्तकान् दिव्यनृत्यगीतवाद्यसुनिबद्धान् सुशिक्षितान् निवेशयति स्म । अनेकाश्च तुणवपणववीणावेणुमृदङ्गमुकुन्दमुरुजोपेताः स्त्रीपुरुषदारकदारिकाः स्वलंकृताः स्थापयति स्म । मार्गस्य चोभयपार्श्वयोर्दिव्यान् जाम्बूनदसुवर्णमयान् नानारत्नकिङ्किणीजालावनद्धमुखरालंकृतान् तुङ्गतालान् नानारत्नमयान् अनेकानि च व्योमकोटीनियुतशतसहस्राणि सप्तरत्नमयांश्च नानावृक्षान् नानारोहपरिणाहसंपन्नान सर्वर्तुकपत्रपुष्पफलोपेतान् स्थापयति स्म यदुत भगवतः पूजाकर्मणे । तत्रेदमुच्यते—

सुप्रतिमण्डितमार्गविचित्रमुच्छ्रितच्छत्रपताकवितानम् ।
सुप्रतिनादित तूर्यरवेण तथपि च गीतरवेण मनोज्ञम् ॥ ५४ ॥
नटनर्तकनारिगणैर्[3]बहुभिः सुविचित्रवस्त्रनियुतैर्विविधैः ।
ससुगन्धिचित्रकुसुमैश्च वरैः प्रतिमण्डितो विपुल मार्गवरः ॥ ५५ ॥
मण्डित मार्ग उदार विशाल चन्द्रप्रभेण प्रसाद जनित्वा ।
बुद्ध प्रवेक्ष्यति पुरवर इह शुचि कारुणिको मुनिचन्द्रः ॥ ५६ ॥
शुचिवालिकसंस्तृता दिव्यं छादितो पुष्पवरैः सुमनोज्ञैः ।
सुसमुच्छ्रितो तोरण रत्नवरैर्भासति मार्ग पुरेव अमराणाम् ॥ ५७ ॥

---

1 B °धर्मतन्तुम् for °धर्म-नुम्. २ B °दानम् for °सूदनम्. ३ B °नारिगणो for °नारिगणैः.

तथलंकृतो मार्ग विचित्रं चन्द्रप्रभेण प्रहृष्टमनेन[१] ।
यं[२] दृष्ट्वा सुरासुरनागा विस्मयजाता अहो ति भणन्ति ॥ ५८ ॥
ताला स्थापित पार्श्वयोर्वरवरास्तुङ्गाः सजाम्बूनदा
नद्धा किङ्किणिजालरत्न[३]मुखरा वृक्षा बहु नैकशः ।
तथ स्थापित रत्नवृक्षनियुताः सर्वर्तुकाः पुष्पिता-
स्तेहि मार्गवरो विभाति विपुलः स्वर्गे यथा नन्दनम् ॥ ५९ ॥
व्योमापि रतनामयाः सुरुचिरा ज्वालावलीभास्वरा
मार्गे स्थापित पार्श्वयोर्निरुपमास्तुङ्गाः पृथु संहताः ।
येहि शोभितु[४] मार्ग मण्डित महान् विभ्राजते सर्वतो
येनो राजगृहं प्रवेक्ष्यति पुरं बुद्धस्त्रिलोकाधिपः[५] ॥ ६० ॥
रत्नघटावलम्बितपार्श्वास्ते च पूरित कालगुरुणाम् ।
उच्छ्रुति धूप घने व घटेषु[६] दिव्यविकार सुगन्धि विचित्रः[७] ॥ ६१ ॥
पृथु भूषित निरुपम दिव्यं चन्द्रप्रभेण जिनस्य कृतेन ।
यावत नगरितो य दुवारं यावत गृध्रकूटो गिरिराजा ॥ ६२ ॥

No 12

After °भिकीर्णं, AB read the following passage (see page 54, foot-note 18):

धूपनधूपितं वितानविततमवसक्तपट्टदामकलापं समुच्छ्रितच्छत्रध्वजपताकमेवं राजगृहं महानगरं सरथ्यान्तरापणमपगतपाषाणशर्करकठल्लं विचित्रपुष्पाभिकीर्णं चन्दनचूर्णाभिकीर्णं गवाक्षतोरणनिर्यूहपञ्जरजालार्धचन्द्रसमलंकृतं चन्दनानुलिप्तमकार्षीत् । इत्येवमपरिमाणया व्यूहया राजगृहं महानगरं समलंकृत्य स्वं च गृहमनेकालंकारविचित्रप्रकारविभूषितमनेकरत्नहारविकार-प्रलम्बितं दिव्यपट्टवस्त्रप्रतिमण्डितोपशोभितोपचारविविधविचित्रमाल्यदामालंकृतं च कारयति स्म । अनेकानि च रत्नमयान्यासनकोटीनियुतशतसहस्राणि प्रज्ञापयति स्म । मध्ये च भगवतो देवमनुष्यातिक्रान्तं दिव्यं सिंहासनं प्रज्ञापयति स्म । नानारत्नमयाश्च धूपघटिकाश्चतुर्दिशमव-लम्बिताः । तासु च शुद्धमगुरु धूमायते स्म यदुत भगवतः पूजाकर्मणे । दिव्यनृत्यगीतावाद्य-निनादितं समुच्छ्रितच्छत्रध्वजपताकमनेकदेवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्य-शतसहस्रसमूहावलोकितं विविधविचित्ररत्नपुष्पाभिकीर्णं चन्द्रप्रभः कुमारभूतस्तद् गृहमकार्षीद् यदुत भगवतः परिभोगाय । तत्रेदमुच्यते —

सुप्रतिमण्डित गृहवर सर्वं चन्द्रप्रभेण उदार विशालम् ।
दिव्यसिंहासनमध्यनिविष्टं यत्र निवेक्ष्यति लोकप्रदीपः ॥ ६३ ॥
आसनकोटीसहस्रमनन्ताः स्थापित रत्नमयाः सुविचित्राः ।
येषु निषेत्स्यति संघ गुरुस्य लोकप्रदीपकरस्य जिनस्य ॥ ६४ ॥

---

१ B प्रह्वमनेन for प्रहृष्टमनेन. २ B यत्ते for यं. ३ B °रत्नजाल° for °जालरत्न°. ४ B मण्डितु मार्ग शोभितु. ५ B त्रिकालाधिपः. ६ B उत्थित धूप घटेषु. ७ B सुगन्धिचित्रः.

अवलम्बित सर्वदिशासु अगुरुप्रपूरित धूपघटाश्च ।
रत्नमयास्ते सर्वे विचित्रास्तेषु च उच्छ्रति धूप मनोज्ञाः ॥ ६५ ॥

बहुरत्नपुष्परुचिरैर्विविधैः
ससुगन्धिचित्रकुसुमैश्च वरैः ।
आकीर्ण वेश्मवर धरणीतलं च
चन्द्रप्रभेण दशबलागमने ॥ ६६ ॥

नर्तनगायनवाद्यरवेण नादितु गृहवर सर्व समन्तात् ।
सूच्छ्रितछत्रपताकं भासति मन्दिरु मेरु यथैव ॥ ६७ ॥
आकीर्ण पूर्ण नरनारिगणैस्तथ नागयक्षप्रसुरैर्बहुभिः ।
अवलोकितं च बहुदेवशतैश्चन्द्रप्रभस्य महाभवनवरम् ॥ ६८ ॥

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूत इत्येवमपरिमाणया व्यूहया राजगृहं महानगरं समलंकृत्य स्वं च निवेशनं समलंकृतं कृत्वा च तस्या एव रात्र्या अत्ययेन प्रत्यूषकालसमये नानातूर्यशतैः प्रवाद्यमानैश्छत्रध्वजपताकाकोटीभिरव्युच्छ्रिताभिरशीत्या च बोधिसत्त्वकोटीनियुतशतसहस्रैः सार्धं सर्वैर्दिव्यमान्दारवपुष्परचिताञ्जलिपुटैः केचित्तत्र एकजातिप्रतिबद्धा बोधिसत्त्वा यदुत अवलोकितेश्वरमहास्थामप्राप्तगन्धहस्तिरत्नकेतुदुन्दुभिस्वरदुरभिसंभवमञ्जुश्रीकुमारभूतवीरसेनसुबाहुरत्नकुसुमामोघदर्शिमैत्रेयप्रभृतयः । एतत्पूर्वंगमेन राजगृहं महानगरं समलंकृत्य स्वं च गृहमनेकालंकारविचित्रप्रकारविभूषितमनेकरत्नहारविकारप्रलम्बितं दिव्यवस्त्रप्रतिमण्डितं महता बोधिसत्त्वगणेन परिवृतः पुरस्कृतः अनारोहस्वलंकृतानेकहस्त्यश्वरथसमूहसंमिश्रया इतरयापि अपरिमाणया जनपदव्यूहया स्वयं च दिव्यमान्दारवपुष्पभरिताञ्जलिः महता बोधिसत्त्वानुभावेन महत्या बोधिसत्त्वर्द्ध्या महता बोधिसत्त्वविकुर्वितेन दिव्यमनोज्ञैर्मनोहरैर्बोधिसत्त्वहाहाकारकिलिकिलाप्रक्ष्वेडितशब्दैः श्रूयद्भिः राजगृहान्महानगरात् तथा तद्द्वारेण निष्क्रम्य येन गृध्रकूटः पर्वतराजो येन भगवांस्तेनोपसमक्रामत् । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य दिव्यमान्दारवपुष्पाञ्जलिना भगवन्तमवकीर्य एकान्तेऽस्थात् । तेऽपि मैत्रेयप्रभृतयो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य स्वाभिः स्वाभिर्दिव्यमान्दारवपुष्पाञ्जलिभिर्भगवन्तमवकीर्य एकान्ते तस्थुः । एकान्तस्थितश्चन्द्रप्रभः कुमारभूत उत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलि प्रणम्य भगवतः कालमारोचयति स्म — कालोऽयं भगवन्, समयः सुगत, सज्जं भक्तं यस्येदानीं भगवन् काले मन्यसे । सार्धं च बोधिसत्त्वसंघेन भिक्षुसंघेन च अन्यैश्च महेशाख्यमहेशाख्यैरुदारोदारदेवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगकुम्भाण्डप्रेतपुटेन मनुष्यामनुष्यैरपि सार्धं राजगृहं महानगरं प्रवेष्टुम्, मम च गृहे भक्तं भोक्तुम् । तत्रेदमुच्यते—

सुअलंकृतमपि पुरवर सर्वं
तथपि च मन्दिरु मण्डितु नाथा ।

सज्जितु शतरसु भोजनु दिव्यं
काल तथपि तु उत्थिहि सुगता ॥ ६९ ॥
दशबल गुणधर ऋषिवरनमिता
सुतगणपरिवृतु प्रविशहि नगरम् ।
उत्थितु दिनकरु तमनिकरहरा
समयु त भगवन् मम गृहि भोक्तुम् ॥ ७० ॥
सुसहितो देव गच्छिहि गेहं
भेष्यति अर्थ महन्तु जनस्य ।
यथ तुह व्याकृतु दीपंकरेणो
तथ मम व्याकरि लोकसमक्षम् ॥ ७१ ॥
व्याकरणं मम श्रुत्विह लोको
चित्तु जनेष्यति अत्र उदारम् ।
बुद्ध भविष्यति सर्वजनोऽयं
नास्तिह कश्चिदभाजन सत्त्वो ॥ ७२ ॥
उत्थिहि उत्थिहि दशबल देवा
कुरु ममनुग्रहु गच्छिहि गेहम् ।
यथ तुह्यु गच्छिसि मन्दिर मह्यं
तथ अहु यास्यमि बोधिद्रुमेन्द्रम् ॥ ७३ ॥
तत्र च गत्वहु बोधिद्रुमेन्द्रं
बध्वा आसन अचल अकम्पम् ।
भञ्जिय मार ससैन्य कुमैत्रा
प्राप्स्यमि बोधि यथा त्वयि प्राप्तम् ॥ ७४ ॥

अथ खलु भगवांश्चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्यारोचनां विदित्वा चन्द्रप्रभं कुमारभूतं गाथया प्रत्यभाषत—

उत्थिहि चन्द्रप्रभा जिनपुत्रा
उत्थिहि दानरता वरसत्त्वा ।
उत्थिहि कारुणिका दृढशीला
यामि तस्य भोक्तु निवेशनमद्य ॥ ७५ ॥

अथ खलु भगवानिमां गाथां भाषित्वा उत्थायासनात् काल्यमेव निवास्य पात्रचीवरमादाय महता भिक्षुसंघेन सार्धं परिपूर्णेन भिक्षुशतसहस्रेण संबहुलैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतोऽनेकैश्च देवनागयक्षगन्धर्वासुरऋषिगरुडकिन्नरमहोरगकुम्भाण्डप्रेतपूतनमनुष्यामनुष्यशत-सहस्रैः पूज्यमानोऽभिष्टयमानो महता बुद्धानुभावेन महता बुद्धप्रातिहार्येण महता बुद्धेर्यापथेन रश्मिकोटीनियुतशतसहस्रैर्निश्चरद्भिर्नानातूर्यकोटीनियुतशतसहस्रैः प्रवाद्यमानैश्छत्रध्वजपताकाकोटी-

भिरनेकाभिरत्युच्छ्रिताभिर्नानाचित्ररूपवर्णोदारैरनेकैर्हंसक्रौञ्चचक्रवाकसारसचकोरमयूरचाषशुक-शारिकाकोकिलकलविङ्ककुणालप्रभृतिभिः सर्वैः शकुनिगणवृन्दैरनेकप्रकारप्रियमधुरमनोज्ञभाषिभि-रमरैरिवान्तरीक्षे वाद्यविशेषान् स्वरवरैः कुर्वद्भिर्दिव्यविचित्ररुचिररत्नमयैश्चोदारोदारैरनेकैर्धुपघटिका-नियुतशतसहस्रैः सर्वैर्वैदूर्येन्द्रनीलस्फटिकमुसारगल्वदण्डैरिन्द्रकेतुसुरूपविकटबकुलपाञ्चिकशाक्य-वर्धनप्रभृतिभिरनेकैर्यक्षेन्द्रकोटीनियुतशतसहस्रैरुभयहस्तमुसलप्रगृहीतैरुरगसारगोशीर्षमृणालतमाल-हरिमलयलोहितचन्दनागुरुपरिपूर्णैर्धूमायद्भिर्नानादिग्देशागतैश्च महेशाख्यैर्महेशाख्यैर्भूपालैरनारोह-स्वलंकृतानेकहस्त्यश्वरथपदातिकसमूहपरिवृतैर्महामाल्यदामरत्नमालापाणिपरिगृहीतैः पुरतः पद्भ्यां गच्छद्भिरनारोहैश्च तैः स्वलंकृतैर्हस्त्यश्वैः सलीलमन्दिरवेलगमनाभिप्रायैः सुमनोज्ञमनोहरं कूजद्भिः ब्रह्मा च दक्षिणेन भगवतः पूजोपस्थानपरिचर्यां कुर्वन् गच्छति स्म । वामेन च शक्रो देवानामिन्द्रो गणनासमतिक्रान्ताश्च महेशाख्यमहेशाख्या उदारोदारदेवपुत्रा दिव्याम्बरमुकुटकटककेयूरकुण्डला-ङ्गदवलयावतंसकरत्नसूत्रपुष्पदामकलापालंकृतशरीरा अनन्तर्हितात्मभावा दिव्यमान्दारवरोचकोवि-दारस्थालककुरुवकचम्पककर्णिकाराशोकपाटलातिमुक्तकोत्पलतिलकवकुलमल्लिकाः कुन्दकेसरपद्म-कुमुदपुण्डरीकसौगन्धिकरत्नदामकरत्नागरुरत्नफलव्यग्रहस्ता नानातूर्यशतहस्राणि नादयन्तोऽम्बर-कोटीर्भ्रामयन्तो हाहाकारकिलिकिलाप्रकृतिकशब्दं प्रमुञ्चन्तो महापुष्पवर्षं प्रवर्षन्तः सर्वगगनतलं निरन्तरमापूर्य स्थिताः भगवतः पूजाकर्मणे । पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवररत्नवर्षैश्च प्रवर्षद्भिर्भगवांस्तपोदद्वारेण राजगृहं महानगरं भोक्तुं प्रविशति स्म । इयमत्र धर्मता ॥

तत्रेदमुच्यते—

काल विदित्व तथागत बुद्धः प्रक्रमते भगवान्नरसिंहः ।
सर्वगुणैः समलंकृतु वीरो भासयमान अनन्तिय क्षेत्रान् ॥ ७६ ॥
तत्र वलोकितु स्थामु अमोघो गन्धहस्ती पि च रत्नबाहुः ।
रत्नकेतु दुरभिसंभवु वीर एत चान्य जिनपादानुबद्धाः ॥ ७७ ॥
दक्षिणतो अजितः स्थितु तस्य मैत्रकु नाम अनन्तगुणाढ्यः ।
योऽस्य अनन्तरु भेष्यति बुद्धः पुण्यज्ञानपरिपूरितभारः ॥ ७८ ॥
मैत्र्युपेक्षमुदभावितकायो करुणया च जनितः स महात्मा ।
धर्ममयापर्यन्तगुणेभिश्चिन्तयमानु मुनीन्द्रगुणानि ॥ ७९ ॥
कारुणिकं सुगतमनुबन्धि तस्य अनन्तरु यन्नरु केचित् ।
भद्रकल्पि महामतिमन्तो ये चतुरूनु बुद्धसहस्रा ॥ ८० ॥
तेभि पुरस्कृतु मैत्रकु तत्र येन पूर्वि पुरि राजगृहेऽस्मिन् ।
कल्पि कल्पि जिन पूजितनन्ता चन्द्रकान्तप्रभदिव्यशरीराः ॥ ८१ ॥
चन्द्रप्रभः पुरतः स्थितु वीर वामस्थितो वरकारुणिकस्य तत्र ।
मञ्जुशिरी बहुकोटीशतेभिः ऋद्धिगुणेभि निष्पन्नशरीराः ॥ ८२ ॥
क्षेत्रशतान्यनन्त व्रजन्तो तस्य अनन्तरु श्रावकसंघा ।
शारिसुतो तथ मौद्गल कालो काश्यप कप्फिण नन्दु सुभूती ॥ ८३ ॥

भद्रिकराजु तथपि कौण्डिन्यो आनन्द तथ राहुल स्थविरो।
स्वागत कौष्ठिकु पूर्ण उदायी रेवत कोष्ठिलुपालिनिरुद्धो ॥ ८४ ॥
तज्जटिला नव पूर्ण सहस्रं श्रावकसंघ अनन्तरि सर्वे।
उग्रतपा व्रतवेदविधिज्ञा शापअनुग्रहदानसमर्थाः ॥ ८५ ॥
प्राञ्जलि प्रह्वकृता रिषि दान्ता शान्तमना अथ दान्तमनोभिः।
बुद्ध पुरस्कृतु लोकप्रदीपो प्रविशति कारुणिको वरसिंहः ॥ ८६ ॥
प्राणिसहस्र प्रमोचयमानो कार्तिकपूर्णिमचन्द्र यथैव।
तारागणाधिपतिः परिशुद्धो ब्रह्मसहस्रशतेभिर्बहुभिः ॥ ८७ ॥
अप्रतिमो परिवारितु शास्ता यच्चरणौ पुरद्वारि निक्षिप्तौ।
कम्पित मेदिनि सहवनषण्डा देवमहोरगदानवसंघाः ॥ ८८ ॥
पुष्प क्षिपन्ति शुभाम्बरगन्धान् चन्दनपूर्ण उदार विचित्रान्।
कृत्व प्रदक्षिणु कारुणिकस्य बोधयि ते प्रणिधिं करोन्ति ॥ ८९ ॥

समनन्तरप्रक्षिप्तश्च भगवता दक्षिणश्चक्ररत्नालंकृतापरिमितकुशलमूलसंचित इन्द्रकीले पादः, अथायं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः षड्विकारं कम्पितः प्रकम्पितः संप्रकम्पितः। चलितः प्रचलितः संप्रचलितः। वेधितः प्रवेधितः संप्रवेधितः। क्षुभितः प्रक्षुभितः संप्रक्षुभितः। रणितः प्ररणितः संप्ररणितः। गर्जितः प्रगर्जितः संप्रगर्जितः। पूर्वा दिगवनमति पश्चिमा दिगुन्नमति। पश्चिमा दिगवनमति पूर्वा दिगुन्नमति। उत्तरा दिगवनमति दक्षिणा दिगुन्नमति। दक्षिणा दिगवनमति उत्तरा दिगुन्नमति। अन्तादवनमति मध्यादुन्नमति। मध्यादवनमति अन्तादुन्नमति। महतश्चावभासस्य लोके प्रादुर्भावोऽभूत्। अन्यानि चाप्रमेयान्यसंख्येयान्याश्चर्याद्भुतानि प्रातिहार्याणि संदृश्यन्ते स्म। इयमत्र धर्मता ॥ तत्रेदमुच्यते—

No. 13

After 10. 61, ABT read the following passage (see page 63, foot-note 8):

उपगतु गिरिवल्गु कौञ्चनागराजौ
सहपरिवारु तथागतस्य मूलम्।
वर विविधु गृहीत्व रत्नपुष्पं
प्रणिपतितौ सुगतस्य पादयुग्मे ॥ ९० ॥
पद्म तथा महापद्मु नागराजा
तथ पुन वासुकिनन्तु भोगकश्च।
उपगतु वृषभिस्य ते सकाशं
प्रणिपतिताः सुगतस्य गौरवेण ॥ ९१ ॥
उपगतु मणिनागु नागराजा
प्रीतमना वृषभिस्य पामूलम्।

वर सुरभि गृहीत्व नाग(न ?)पुष्पान्
पुरतः स्थितु सुगतस्य नातिदूरे ॥ ९२ ॥

No. 14

After 10. 77, ABT read the following passage (See page 65, foot-note 13):

गौतमुगेस्ति बृहस्पति जह्नु काश्यपु कौशिकु मार्कण्डोऽपि ।
विश्वामित्र पराशरु गर्गा उपगतु सर्वि नमस्यितु बुद्धम् ॥ ९३ ॥
तथपि च नारदु तुष्ट उदग्रो व्यास ऋषि चापि अङ्गिरसो च ।
कुत्स वसिष्ठ मनु भृगु वत्सो उपगतु तेऽपि च वन्दितु बुद्धम् ॥९४॥
आमनि वामनि वैशंपायनि जामग्दनीपि च वल्मिकु ऋषिवरु ।
दुर्वासाथ च च्यवनु शनैश्वरु उपगतु पुरुषवरु नायकु द्रष्टुम् ॥९५॥
दृष्ट्व ऋषिं ऋषयस्तद प्रीता वन्दिषु चरणवरौ मुनिराज्ञः ।
स्तुत्यभिवन्द्य च लोकप्रदीपं प्राञ्जलयः पुरतः स्थितु वीरे ॥ ९५ ॥
ऋषिगण सर्वि य केचिह लोके उपगत पश्यतु तेऽपि नरेन्द्रम् ।
दृष्ट्व च पूज करित्व उदारां प्राञ्जलयः पुरतः स्तवि बुद्धम् ॥ ९७ ॥

No. 15

After अदात्, AB add the following passage (see page 68, foot–note 7):

दत्त्वा चोत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दिव्यैर्मान्दारवपुष्पैर्भगवन्तमभ्यर्च्य च अभिवन्द्य च येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य भगवन्तं सारूप्याभिर्गाथाभिरभ्यष्टावीत् —

अविग्रहा अनुत्पन्ना अनिरुद्धा अचिन्तिया ।
रूपलक्षणसंपन्ना नमस्ते गुणसागरा ॥ ९८ ॥
प्रज्ञया जनिता वीरा उपायबलविक्रमा ।
आकाशवत ये बुद्धा नमस्ते क्षान्तिपारगा ॥ ९९ ॥
समुपस्थानविहारगोचरा प्रामोद्यप्रीतिनयना तथागता ।
समाधियाना वरध्यानगोचरा नमस्तु ते शून्य अरण्यवस्थिता ॥ १०० ॥
रूपकायं दर्शेसि करुणावोपेता जिना ।
येन सत्त्वानुकम्पाय पिबन् भुञ्जन् प्रदृश्यसे ॥ १०१ ॥
अहो अचिन्तिया बुद्धा सर्वलोकविनायकाः ।
यं वाभिपूज्य लोकोऽयं याति निर्वाणमुत्तमम् ॥ १०२ ॥
एवं स्तवित्वा असमसमैकनाथं
गिरं प्रभाषि मुदितमनाः कुमारः ।

---

१ B °गभस्ति for° गस्ति.

भोजित्व बुद्धं अतुलिय अचिन्त्यकायं
बुद्धो भवेयं यथ तुम देवदेव ॥ १०३ ॥ इति ॥

अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतो दिव्येन शतरसेन भोजनेन संतर्पयित्वा दिव्येन चानर्घेण वस्त्रयुगेनाच्छाद्य दिव्यैश्च मान्दारवैः पुष्पैर्भगवन्तमभ्यर्च्य अभिवन्द्य सारूप्याभिश्च गाथाभिरभिष्टुत्य–

No. 16

After 11·52 B adds the following passage (see page 74, foot–note 3):

ये जीविकार्थे च करोन्ति पापं
अधिमुक्तिसंपन्न य बोधिसत्त्वाः ।
अनुमोदमी तेषु य किंचि पुण्यं
अनुमोदमी येषु प्रसाद बुद्धे ॥ १०४ ॥
धर्मप्रसादोऽस्ति तथैव संघ
अनुमोदमी ये सुगतस्य पूजाम् ।
कुर्वन्ति बोधिं प्रतिकाङ्क्षमाणाः
.... ॥ १०५ ॥
अनुमोदमी येहि अनुत्तरायां
उत्पादितं चित्त वराग्रबोधये ।
सत्त्वान अर्थाय महामतीनां
संबोधिवंशस्य च स्थित्यहेतोः ॥ १०६ ॥
अनुमोदमी ये धनधान्यरत्ना
त्यजन्ति अन्तःपुर धीतपुत्रान् ।
राज्यं च स्फीतं तत आत्मनात्मं
करुणाय आवेशित बोधिसत्त्वाः ॥ १०७ ॥
अनुमोदमी ये त्यजि आत्मभावं
सत्त्वान अर्थाय प्रहृष्टचित्ताः ।
प्रज्ञाय परिभावित दान्तकाया
उपायकौशल्यसुशिक्षशिक्षिताः ॥ १०८ ॥
अनुमोदमी येषु न आत्मदृष्टि-
र्न भावदृष्टिर्न च जीवदृष्टिः ।
अनुमोदमी येषु न पापदृष्टि-
र्ये शून्यतां श्रुत्व जनेन्ति तुष्टिम् ॥ १०९ ॥
अनुमोदमी ये सुगतस्य शासने
लभन्ति प्रव्रज्य य संपदं च ।

अल्पेच्छ संतुष्ट वने वसन्ति
प्रशान्तचारित्र प्रधानगोचराः ॥ ११० ॥
अनुमोदमी एकक येऽद्वितीया
वने वसन्ति सद खड्गभूताः ।
आजीवशुद्धाः सद अल्पकृत्या
ये ज्ञानहेतोर्न करोन्ति कूहनाम् ॥ १११ ॥
अनुमोदमी येषु न संस्तवोऽस्ति
न चापि ईर्ष्या न फलेषु तृष्णा ।
उत्त्रस्त त्रैधातुक नित्यलम्भा
अनोपलिप्ता विचरन्ति लोके ॥ ११२ ॥
अनुमोदमी येषु प्रपञ्च नास्ति
निर्विण्ण सर्वानभवोपपत्तिः ।
अविगृहीता उपशान्तचित्ता
न दुर्लभस्तेषु समाधिरेषः ॥ ११३ ॥

No. 17

Before स्मरामि in 16. 1, ABT read the following passage (see page 98, foot-note 1):

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वान् सर्वभवदुःखेभ्यो मोचयितुकामेन आर्ये च अनुत्तरे समाधिप्रीतिसुखे सत्त्वान् प्रतिष्ठापयितुकामेन अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजस्तेन श्रोतव्य उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यः धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यः अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । तत्कस्य हेतोः ? सर्वापायातिक्रमको हि कुमार अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजः सर्वव्याधि-प्रमोचकश्च । यथा च कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजः श्रुतो भवत्युद्गृहीतो भवति च, तदायं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वानां सर्वभवदुःखेभ्यो मोचयित्वा आर्ये च अनुत्तरे समाधिप्रीतिसुखे सत्त्वान् प्रतिष्ठापयति च । इमं समाधिं प्रतिलभते, क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । अथ खलु भगवान् तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य एवमेवार्थमुद्द्योत्य गाथाभिगीतेन इमं पूर्वयोगकथानिर्देशं संप्रकाशयति स्म—

No. 18

Before अथ, ABT read the follwing passage (see page 103, foot-note 1):

तस्मिन् खलु पुनः पूर्वयोगकथापर्यवसाने वर्तमाने अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथा निषण्ण एव भगवन्तमनया गाथया पृच्छति स्म —

यामि तथागत पर्वतराजं
गृध्रकूटं सद्बुद्धनिवासम् ।
तत्र च गत्व त्रिलोकप्रदीपा
पूजां करोमि अचिन्तिय तुह्यम् ॥ ११४ ॥

अथ खलु भगवान् मैत्रेयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञाय मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं मनसा गाथया प्रेषयति स्म —

गच्छहि त्वं अजितो जितमारा
पर्वतराजं जिनैरभिव्युस्तम् ।
तत्र च भेष्यति अर्थ महान्तो
सर्वजगस्य अनुत्तरु क्षिप्रम् ॥ ११५ ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवता गाथया मनसानुप्रेषितो भगवन्तं मनसा वन्दित्वा भगवन्तं मनसैव त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य ततः पर्षन्मण्डलादपक्रम्य येन अनन्तबुद्धनिवासो गृध्रकूटः पर्वतराजः, येन महाचैत्यम्, तेनोपसंक्रातः । उपसंक्रम्य च तत्क्षणमेव गृध्रकूटं पर्वतराजं समं विपुलं विस्तीर्णमपगततृणस्थाणुकण्टकपाषाणशर्कराकठल्लं सर्वससामन्तकं सप्तरत्नमयमकार्षीत् । अध्यतिष्ठत् रुचिरेन्द्रनीलरत्नमयभूतलं दिव्यं च अचिन्त्यमनौपम्यसर्वालंकाररत्नविभूषितमसंख्येयानेकरत्नप्राकाररत्नव्यूहप्रतिमण्डितं दिव्यं तुषितकायिकवस्तुप्रतिमण्डितोपशोभितोपचारं विचित्रधूपघटिकानिर्धूपितं माल्यदामालंकृतं नानापुष्पाभिकीर्णं दिव्यामरवाद्यनादितनिर्घोषं समुच्छ्रितच्छत्रध्वजपताकाकुलाकीर्णं वितानविततम् । मण्डमध्ये च मण्डलमालस्य सप्तरत्नमयं दिव्यं सिंहासनमभिनिर्मिमीते स्म अनन्तवस्त्राकीर्णं मृदुकाचिलिन्दिकसुखसंस्पर्शं दिव्यं तुषितकायिकप्रावारप्रत्यास्तीर्णमुपरिगर्भखोल्कमुभयतो लोहितोपधानकौशेयं विस्तारोच्छ्रितं देवमनुष्यातिक्रान्तम् । जाम्बूनदमयं च रमणीयं पादपीठं मुक्ताजालपरिणद्धं दिव्यदूष्यरत्नवस्त्रसंछादितं सिंहासनोपनिबद्धं दिव्यं रत्नघण्टामालानिस्वरितमनोज्ञमधुरनिर्घोषं समन्तादिग्मणिमहारत्नावभासप्राप्तं विमलवैडूर्यमहामणिरत्नावभासं विमलवैडूर्यमहामणिरत्नदण्डं महारत्नच्छत्रमभिनिर्मिमीते स्म यदुत भगवतः परिभोगाय ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो गृध्रकूटं पर्वतराजं सर्वतः सामन्तकमनेकविचित्ररत्नव्यूहालंकारमचिन्त्यं प्रतिमण्डितमभिनिर्माय तत्क्षणमेव पुनरेव चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य निवेशनं प्रविष्टोऽभूत् । प्रविश्य च भगवन्तं मनसाभिवन्द्य मनसैव च भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य स्वके आसने निषण्णोऽभूत् । तत्रेदमुच्यते—

निर्मितु पर्वतु दिव्य विशालो
रत्नशिलातलु शोभनु रम्या ।
दिव्य अचिन्त्य मनोमयमात्र
रत्नसिंहासनमध्यनिविष्टम् ॥ ११६ ॥

छत्र च दिव्य मनोज्ञ सुघोषं
दिग्मणिरत्नवभासि विशालम् ।
शुद्धवैडूर्यमनोरमदण्डं
निर्मिणि तत्र जिनो जिनपुत्रः ॥ ११७ ॥

निर्मिणियान च मैत्रकु वीरो
पर्वतु रत्नमयं सुविचित्रम् ।
आसनरत्न च कोशप्रमाणं
तत्क्षणमेव च वेश्म प्रविष्टः ॥ ११८ ॥ इति ॥

No. 19

After 17. 50, B reads the following passage (see page 111, foot-note 2):

स पार्थिवः श्रुत्व समाधिमेतं
उत्सृज्य राज्यं तथ प्रव्रजित्वा ।
सखेद(सूत्रान्त ?)निर्हारपदेषु कौशलं
सत्यान निर्देशपदेषु निश्चयः ।
विमुक्तिज्ञानस्य च साक्षिकारिता
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ ११९ ॥

एकासतो वाचमुदाहरेय्या
यथा व देशि कुशलो विनिश्चये ।
निष्काङ्क्ष वाचाय सदा भवेय्या
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२० ॥

शून्याश्च धर्माः सद सेवितव्या
विशारदः शीलबले प्रतिष्ठितः ।
समाधिस्थाने न समातरेय्या
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२१ ॥

न ज्ञानलाभं पि कदाचि देशये-
च्चित्तस्य चापि कुहनां न कुर्यात् ।
दृष्टिकृतां सर्वे विवर्जये च
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२२ ॥

प्रतिभानु श्रेष्ठं वर धारणी या
ज्ञानस्य चोभासु अनन्तपारो ।

---

१ See stanzas 17. 98 and the following.

अधिष्ठान मन्त्र प्रतिभानु युक्ति
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२३ ॥

न चास्य द्वार इम मार्गभावना
प्रतिप्रत्तिसारो वादु नयश्च भद्रको ।
अनुशासनी अनुचरित्व शासने
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२४ ॥

....
.... ॥

अज्ञानु वर्जेय्य स्थिहित्व ज्ञाने
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२५ ॥

ज्ञानप्रतिष्ठा तथ योगभूमी
योगेश्वरो बोधयि प्रस्थितानाम् ।
निषेवणा सत्पुरुषाण नित्यं
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२६ ॥

अयुक्तयोगीन सदा विवर्जना
तथागतैर्भाषित बुद्धभूमिः ।
अनुमोदिता सर्विण पण्डितेहि
इयं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२७ ॥

बालैः प्रतिक्षिप्तमजानकेहि
अभूमि तत्र पृथुश्रावकानाम् ।
परिगृहीता सद बोधिसत्त्वै-
रियं जिने ईदृश आनुशासनी ॥ १२८ ॥

तथागतेहि अनुबुद्धमेतं
देवेहि च पूजित सत्कृतं च ।
अनुमोदितं ब्रह्मसहस्रकोटिभिः
कश्चित् जिनो भाषति तं समाधिम् ॥ १२९ ॥

नागसहस्रेहि सदा नमस्कृता
सुतपिण्डं सदा परित्यजित्वा ।
प्रियज्ञातिबान्धवं स प्रव्रजि
तस्य अन्तिकां .... ॥ १३० ॥

No. 20

After आपद्यते in chapter 19, AB add the following passage (see page 132, foot-note 5):

एवमुक्ते भगवांश्चन्द्रप्रभं कुमारभूततमेदवोचत्—यः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं समाधि श्रोष्यति, श्रुत्वा चोद्ग्रहीष्यति, धारयिष्यति, वाचयिष्यति, पर्यवाप्स्यति, प्रवर्तयिष्यति, अरणाभावनया भावयिष्यति, बहुलीकरिष्यति, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यति, स कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽचिन्त्यबुद्धधर्मनिर्देशकुशलो भविष्यति, अचिन्त्यबुद्धधर्माधियुक्तश्च अचिन्त्यबुद्धधर्मपरिपृच्छकुशलश्च अचिन्त्यबुद्धधर्मपर्येषणाकुशलश्च भविष्यति । अचिन्त्यांश्च बुद्धधर्मान् श्रुत्वा नोत्त्रसिष्यति न संत्रसिष्यति, न संत्रासमापत्स्यते । अस्मिन् खलु पुनः सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितात् समाधेरप्रमेयगुणानुशंसनिर्हारपदेषु भगवता चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य निर्दिश्यमानेषु, अथ खलु चन्द्रप्रभः कुमारभूतः इमानि सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितात् समाधेरप्रमेयगुणानुशंसनिर्हारपदान्यचिन्त्यानि भगवतः श्रुत्वा तस्मिन् समये चन्द्रप्रभः कुमारभूतः इमं सर्वधर्मसमताविपञ्चितसमाधिराजं प्रतिलब्धवान् । अप्रमेयासंख्येयाश्च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः महाभिज्ञाज्ञानस्य लाभिनोऽभूवन् । अप्रमेयाणां च सत्त्वानां महाकरुणावताराभिमुखानि चित्तान्युत्पन्नानि । अयं च त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः षड्विकारं कम्पितः प्रकम्पितः संप्रकम्पितः । चलितः प्रचलितः संप्रचलितः । वेधितः प्रवेधितः संप्रवेधितः । क्षुभितः प्रक्षुभितः संप्रक्षुभितः । रणितः प्ररणितः संप्ररणितः । गर्जितः प्रगर्जितः संप्रगर्जितः । पूर्वा दिगवनमति पश्चिमा दिगुन्नमति । पश्चिमा दिगवनमति पूर्वा दिगुन्नमति । उत्तरा दिगवनमति दक्षिणा दिगुन्नमति । दक्षिणा दिगवनमति उत्तरा दिगुन्नमति । अन्तादवनमति मध्यादुन्नमति । मध्यादवनमति अन्तादुन्नमति । अप्रमेयस्य चावभासस्य लोके प्रादुर्भावोऽभूत् । महच्च दिव्यगन्धवर्षमभिप्रावर्षत् । यावन्तश्च देवा देवपुत्राश्च संनिपतिताः संनिषण्णाश्च धर्मश्रवणाय, ते उपर्यन्तरीक्षेऽभ्युपगम्य इमान् सर्वधर्मसमताविपञ्चितात् समाधेरप्रमेयान् गुणानुशंसनिर्हारपदान् श्रुत्वा ते सर्वदेवा देवपुत्राश्च तुष्टा उदग्रा आत्तमनस्काः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाता हाहाकारकिलकिलाप्रक्ष्वेडितनिर्नादनिर्घोषाण्यकार्षुः । महान्तं च नानाविधं दिव्यं पुष्पवर्षमवसृजन्ति स्म । दिव्यानि चानेकानि तूर्यकोटीनियुतशतसहस्राणि पराहनन्ति स्म । एवं चैकोदाहारस्वरेण वाचो भाषन्ते स्म — अहो सुलब्धा अस्माकं लाभाः, यैरस्माभिरिमान्यप्रमेयगुणानुशंसिनिर्हारपदानि भगवतोऽन्तिकान् श्रुतानि । ते वयं भगवन् सर्वे सहिताः समग्रा यथार्यश्चन्द्रप्रभो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितस्य समाधेर्लाभी, तथा वयमपि भगवन् सर्वे एवंविधस्यैव सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितस्य समाधेर्लाभिनो भवेम इति ।।

No. 21

Atter °प्रतिपन्नेन, AB read the following passage (see page 136, foot-note 4) :

कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानामन्तिके महाकरुणाचित्तमुत्पाद्य अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पादयितव्यम् । पुनरपरं कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं महाकरुणावतारं

धर्मपर्यायमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेनारब्धवीर्येण कायजीवितनिरपेक्षेण भूत्वा अजस्रं कल्याणमित्राणि पर्येषितव्यानि, सेवितव्यानि, भजितव्यानि, पर्युपासितव्यानि। अनाथेन यस्य महाकरुणावतारस्य धर्मपर्यायस्य देवयितारः पर्येप्सना च कुमार तेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कल्याणमित्राण्यध्याशयेन तेभ्यः कल्याणमित्रेभ्यो अन्तिकादयं महाकरुणावतारो धर्मपर्यायः श्रोतव्य उद्ग्रहीतव्यः पर्यवाप्तव्यो धारयितव्यो वाचयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्योऽरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः, परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः ॥

No. 22

After ° विधमनतया, AB add the following passage (see page 136, foot-note 7):

बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कल्याणमित्रपर्येषणशुश्रूषणपरिचर्यास्वपरिखिन्नमानसो भवति । तदायं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सुकरेणानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । सुकरेण चेमं महाकरुणावतारं धर्मपर्यायं प्रतिलभते । तस्मात्तर्हि कुमार आदीप्तशिरश्चैलोपमेन ते भूत्वा सदा कल्याणमित्राणि पर्येषितव्यानि सेवितव्यानि पर्युपासितव्यानि भजितव्यानि अलोभेन । तत्कस्य हेतोः ? कल्याणमित्राधीना हि कुमार बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुत्तरा सम्यक्संबोधिः, किमङ्ग पुनरयं महाकरुणावतारो धर्मपर्यायः । तस्मात्तर्हि कल्याणमित्रपर्येषणशुश्रूषणपरिचर्यास्वपरिखिन्नमानसो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार सदा शिक्षितव्यम् ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामस्यैव महाकरुणावतारस्य धर्मपर्यायस्योद्भावनार्थं चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्येमं पूर्वयोगकथानिर्देशं गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म ॥

No. 23

Before आसि, ABT (C missing) read the following passage (see page 138, foot-note 1):

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वकुशलमूलशिक्षागुणधर्मनिश्रितेन सुपरिशुद्धशीलेन भवितव्यम् । असंसर्गबहुलेन च भवितव्यं पापमित्रपरिवर्जकेन कल्याणमित्रसंनिश्रितेन पृच्छकजातीयेन धर्मपर्येष्ट्यभियुक्तेन धर्मार्थिकेन धर्मरतेन धर्मपरिग्राहकेण धर्मानुधर्मप्रतिपन्नेन । शास्तृसंज्ञा अनेन सर्वबोधिसत्त्वेषूत्पादयितव्या। यस्य चान्तिकादिमं धर्मपर्यायं शृणोति, तेन तस्यान्तिके प्रीतिगौरवं शास्तृसंज्ञा चोत्पादयितव्या । यः कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं सर्वकुशलमूलशिक्षागुणधर्मनिश्चयं धर्मपर्यायं समादाय वर्तते, स क्षिप्रमनाच्छेद्यप्रतिभानगतो भवति, अचिन्त्यबुद्धधर्माभिनिर्हारश्च भवति । गम्भीरेषु च बुद्धधर्मेषु निध्यप्तिं गच्छति। आलोकभूतश्च भवति सदेवकस्य लोकस्य काङ्क्षाविमतिविचिकित्सान्धकारविधमनतया ॥

अथ खलु भगवान् तस्या वेलायां सर्वधर्मकुशलमूलशिक्षागुणधर्मनिर्देशस्य धर्मपर्यायस्योद्भावनार्थं चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्येमं पूर्वयोगकथाबन्धं गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म —

No. 24

After तत्कस्य हेतोः, ABT read the following passage (see page 143, foot-note 5):

कायजीवितानध्यवसितानां च कुमार बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां न दुर्लभा भवत्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः, किमङ्ग पुनरयं समाधिः। तस्मात् तर्हि कुमार कायजीवितानध्यवसितो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार सदा शिक्षितव्यम्। तत्रेदमुच्यते—

अध्यवसान करित्वन बाला
पूतिकि कायि अशाश्वति नित्ये।
जीविति चैववलम्बिय पापं
कुर्विषु नित्यबुधाः सुखहेतोः॥ १३१॥

येष न विद्यति अध्यवसानो
कायि असारिकि जीविति चैव।
ते निहनित्वन मारचमूनां
बोधिवटस्मि प्रबुद्धयषु बोधिम्॥ १३२॥

ये पुन कायि निरात्मकि शून्ये
जीविति स्वप्ननिभे चलिवश्ये।
अध्यवसान उभे पि करोन्ति
ते च्युत यान्ति नरा नरकानि॥ १३३॥

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन कामेऽनध्यवसितेन जीविते निरपेक्षेण भवितव्यम्॥

No. 25

After निर्देष्टव्यम्, AB add the following passage (see page 147, foot-note 9):

चत्वार इमे कुमार बोधिसत्त्वानां नयाः। कतमे चत्वारः? अचिन्त्यः संस्कारनयः। अचिन्त्यः संस्कारपरिभाषानयः। अचिन्त्यः संक्लेशनयः। अचिन्त्यो व्यवदाननयः। इमे चत्वारो नयाः॥ चतस्र इमाः कुमार बोधिसत्त्वानां युक्तयः। कतमाश्चतस्रः? अचिन्त्या संस्कारयुक्तिः। अचिन्त्या संस्कारपरिभाषायुक्तिः। अचिन्त्या संक्लेशयुक्तिः। अचिन्त्या व्यवदानयुक्तिः। इमाश्चतस्रो युक्तयः॥ चत्वारीमानि कुमार बोधिसत्त्वानां द्वाराणि। कतमानि चत्वारि? अचिन्त्यं संस्कारद्वारम्। अचित्यं संस्कारपरिभाषाद्वारम्। अचिन्त्यं संक्लेशद्वारम्। अचिन्त्यं व्यवदानद्वारम्। इमानि चत्वारि द्वाराणि॥ चत्वार इमे कुमार बोधिसत्वानां निर्देशाः। कतमे चत्वारः? अचिन्त्यः संस्कारनिर्देशः। अचिन्त्यः संस्कारपरिभाषानिर्देशः अचिन्त्यः संक्लेशनिर्देशः। अचिन्त्यः व्यवदाननिर्देशः। इमे चत्वारो निर्देशाः॥ एवं घोषाः। वाचः। वाक्पथाः। संधाभाष्याणि। देवतानिध्यप्तयः। मनुष्यनिध्यप्तयः। नामनिध्यप्तयः।

अवतारः । उद्भवाः । वज्रपदानि । मन्त्रपदानि । निर्हाराः । व्यवहाराः । सूत्रान्त-पदानि । अचिन्त्यपदानि । अनन्तपदानि । प्रचारपदानि । अपर्यन्तपदानि । असंख्येयपदानि । अप्रमेयपदानि । अपरिमाणपदानि । ज्ञानपदानि । ज्ञानसंचयाः । ज्ञानगोत्राणि । प्रतिभानसंचयाः । सूत्रान्ताः । सूत्रान्तसंचयाः । बाहुश्रुत्यानि । धनानि । सिद्धाः । गोचराः । कर्माणि । प्रति-भानानि । मार्गभावनाः । संक्लेशज्ञानानि । अवन्ध्यज्ञानानि । अविद्याज्ञानानि । दुःखज्ञानानि । दौर्मनस्यज्ञानानि । दारिद्र्यज्ञानानि । उपपत्तिज्ञानानि । आध्यात्मिकज्ञानानि । बहिर्धाज्ञानानि । ह्रीज्ञानानि । सत्यज्ञानम् । भवज्ञानानि । वस्तुज्ञानानि । पुद्गलज्ञानानि ॥ चत्वारीमानि कुमार बोधिसत्त्वानामुपलम्भज्ञानानि । कतमानि चत्वारि ? अचिन्त्यं संस्कारोपलम्भज्ञानम् । अचिन्त्यं संस्कारपरिभाषोपलम्भज्ञानम् । अचिन्त्यं संक्लेशोपलम्भज्ञानम् । अचिन्त्यं व्यवदानोपलम्भज्ञानम् । इमानि चत्वार्युपलम्भज्ञानानि अचिन्त्यान्यचिन्त्यनिर्देशानि, न सुकरं पर्यन्तस्थानेन निर्देष्टुम् ॥

N. 26

After 32. 191, ABT add the following passage (see page 209, foot-note 4):

न गीतलोलो न च पुन नृत्यलोलो
न सङ्गलोलो न च पुनः पानलोलो ।
नान्नलोलो न च पुन वस्त्रलोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३४ ॥

न चक्षुलोलो न च पुन श्रोत्रलोलो
न घ्राणलोलो न च जिह्वलोलः ।
न कायलोलो न च पुन चित्तलोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३५ ॥

न गेहलोलो न च पुन रण्यलोलो
न विहारलोलो न च पुन ग्रामलोलः ।
न राज्यलोलो न च नगरेषु लोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३६ ॥

न दानलोलो न च पुन शीललोलो
न क्षान्तिलोलो न च वीर्यलोलो ।
न ध्यानलोलो न च प्रज्ञलोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३७ ॥

न सत्त्वलोलो न च पुन जीवलोलो
न बुद्धलोलो न च पुन धर्मलोलो ।
न संघलोलो न च पुन बोधिलोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३८ ॥

न अस्तिलोलो न च पुन नास्तिलोलो
न मध्यलोलो न च पुन अन्तलोलो ।
न सर्वलोलो न च पुन होत्यलोलो
समाधिप्राप्ते अयु भवति विशेषः ॥ १३९ ॥

No. 27

After आमन्त्रयते स्म, ABT add the following passage (see page 218, foot-note 3):

तस्मात्तर्हि कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनेमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन अनिमित्तविहारिणा तिष्ठतां वा तथागतानां परिनिर्वृतानां वा चैत्येषूदारपूजाभिसंस्कारयुक्तेन भवितव्यम् । तेन कुमार बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वारम्बणचित्तोत्पादेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन अनिमित्तविहारिणा कर्मविपाकाप्रतिकाङ्क्षिणा स्वकायजीवितेनापि तिष्ठतां वा परिनिर्वृतानां तथागतानां चैत्येषूदारपूजाभिसंस्कारः करणीयः । अयं च सर्वधर्मस्वभावविपञ्चितसमाधिर्वर्णनामनोरमेण स्वरेण विशिष्टया वाचा अनुप्रबद्धैः पदव्यञ्जनैः महाकरुणारम्बणेन चित्ताभिसंस्कारेण परेभ्यो विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यः । तत्कस्य हेतोः ? सर्वधर्माणां हि कुमार मूलप्रतिष्ठानोऽयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः समाधिराजः । यदा च कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महाकरुणोपायोपस्तब्धवीर्यस्तिष्ठतां परिनिर्वृतानां वा तथागतानां चैत्येषूदारपूजासंस्काराभियुक्तो भवति, इमं च सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितं समाधिराजं परेभ्यो विस्तरेण संप्रकाशयति, तदायं कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु विमोक्षमुखेषु प्रतिष्ठितः सन् न कंचिद्धर्ममुपलभते । अनुलम्भसमाधियोगे च स्थितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः । सर्वप्रणिधाने तु चावस्थितो हि कुमार बोधिसत्त्वो महासत्त्वः । सर्वप्रणिधानं चात्मनः सर्वसत्त्वानां च परिपूरयति, क्षिप्रं चेमं समाधिं प्रतिलभते । क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । तदनेनापि कुमार पर्यायेणैवं वेदितव्यम् ॥

No 28

After 34. 37, ABT add the following passage (see page 229, foot-note 3):

तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमारभूतमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि कुमार इमान् परमान् दुष्कराश्चर्याद्भुतान् बोधिसत्त्वधर्मान् श्रुत्वा त्वया आत्माधिकाः धर्मभाणकाः परमदुर्लभभैषज्योपस्थायकपरमाः स्वमांसशोणितेनोपस्थातव्याः अन्तश एकाङ्गुलिप्रदानेनापि । ते कुमार जङ्गमा धर्मस्तूपा अशाठ्येनोपस्थातव्याः । अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां चन्द्रप्रभस्य कुमारभूतस्य इममेव पूर्वयोगकथानिदर्शनं भूयस्या मात्रया गाथाभिगीतेन विस्तरेण संप्रकाशयति स्म—

No. 29

After प्रतिष्ठापयति स्म (in chapter 35), ABT add the following passage (see page 233, foot-note 2):

प्रतिष्ठाप्य परिनिर्वाप्य अप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वानास्रवक्षयायार्हत्त्वे प्रतिष्ठापयति स्म। प्रतिष्ठाप्य परिनिर्वाप्य अप्रमेयानसंख्येयांश्च सत्त्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधावविनिवर्तनीयत्वे प्रतिष्ठाप्य परिनिर्वृतोऽभूत्॥

No. 30

After वर्तमाने, ABT add the following passage (see page 233, foot-note 3):

राजाभूच्छूरदत्तो नाम। तस्य चानन्द राज्ञः शूरदत्तस्य अशीतिस्त्रीसहस्राण्यन्तःपुरमभूत्। सहस्रं चास्य पुत्राणामभूत्। पञ्च च दुहितृशतान्यभूवन्। तेन च आनन्द कालेन तेन समयेन राज्ञः शूरदत्तस्य रत्नावती नाम राजधान्यभूद् विपुला विस्तीर्णा चतुर्द्वारा वितर्दिनिर्यूहतोरणगवाक्षहर्म्यकूटागारप्रासादोद्यानसमलंकृता विचित्रा दर्शनीया अमरपुरप्रकाशा अप्रमेयाणामसंख्येयानां सत्त्वानामावासभूमिरभूत्। तेन चान्येन कालेन तेन समयेन —

No. 31

After देशयति स्म, ABT add the following passage (see page 233, foot-note 7):

तच्चानन्द वनखण्डं सर्वकालोपदर्शकैः विचित्रपुष्पमञ्जरीलताफलोपेतैरिच्छातरुप्रतिमैर्नानाद्रुमवरैः संछन्नमनेकरूपवर्णैः सर्वबीजाङ्कुरैरलंकृतं रुचिरविशालतुङ्गैः नानापचालनिचयैः कनकपर्वतैरुपशोभितमभिरूपं सिद्धविद्याधरयक्षगन्धर्वकिंपुरुषर्षिकिन्नराधिवासम्, विविधवर्णरूपोदारैः शकुनिगणैरध्यासितमनेकबुद्धाध्युषितं नन्दनवनमिव समन्ततो भद्रकम्। तस्मिन् योगानुकूले समन्तभद्रे वनवरे योगानुयुक्तास्ते बोधिसत्त्वा विहरन्ति स्म॥

No. 32

After चोत्पादिते, AB add the following passage (see page 240, foot-notes 8):

अथ खलु तस्य भिक्षोः शिरःकर्णनासाकरचरणनयनेषु छिद्यमानेषु अनेकानि रश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चरितानि, अनेकानि च क्षीरधाराणि। दश दिशो चाहिण्ड्य पुनरेव तस्य भिक्षोः कायेऽन्तर्हितान्यभूवन्। छेदे श्रीवत्सस्वस्तिकवज्राद्याश्चान्तर्गताः द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि संदृश्यन्ते स्म। अथ खलु महान् जनकाय इत्यागच्छमानः। ततोऽसौ महाजनकायस्तं भिक्षुं राजमार्गे छिन्नं दृष्ट्वा दुःखितो दुर्मना आश्चर्यप्राप्तश्च रोदन् क्रन्दन् परिदेवमानः पुनरपि तां रत्नावतीं राजधानीं प्रविष्टोऽभूत्॥

No. 33

After 35. 79, ABT read the following passage (see page 247, foot-note 2):

अथ खलु राजा शूरदत्तो भिक्षुसंघसकाशात् सुपुष्पचन्द्रस्योदारोदारान् महागुणविशेषान् श्रुत्वा दुःखितो दुर्मनास्तस्यां वेलायां महाबोधिसत्त्वगणं गाथाभिः प्रत्यभाषत —

समन्तभद्रं वनषण्डगह्वरं
महानगाकीर्ण फलोपशोभितम्।

सर्वर्तुकालोपगु पुष्पमण्डितं
नानाविचित्रैर्विहगैर्निनादितम् ॥ १४० ॥
रुचिरैश्च तुङ्गैश्च विशालपर्वतै-
रुपशोभितं किन्नरिणां च गीतैः ।
सुविधानयुक्तैश्च मनोज्ञवाद्यैः
सदा सनृत्याभि च सिद्धकन्यकैः ॥ १४१ ॥
वनं च देवान यथैव नन्दनं
सुरूपरूपोज्ज्वलवृक्षसंकटम् ।
विचित्रनानाविधपुष्पसंततं
पद्मोत्पलैराचित वारिणा युतम् ॥ १४२ ॥
एतादृशं वनवरु प्रेमणीयं
ऋषीण अनुकूल सदाधिवासम् ।
उत्सृज्य तं यत् सत्त्वहितार्थकामो
आयातु राष्ट्रं मम पापराशेः ॥ १४२ ॥
एमेवयं गुणधर धर्मभाणको
सुपुष्पचन्द्रो इह नगरीं प्रविष्टः ।
प्रविष्टु सन्तो मयि हतु पापकारिणा
यदेतु हत्वा अहु निरयं गमिष्ये ॥ १४४ ॥
ये बोधिसत्त्वाः करुणबलेनुपेता
विचरन्ति लोके सत्त्वहिताय शूराः ।
त्रायन्तु ते मामशरण पापकारिणं
शरणं च यामि तानहु बोधिसत्त्वान् ॥ १४५ ॥
ये चापि प्रत्येकजिनाद्वितीया
ये चापरे श्रावक ऋद्धिमन्तः ।
क्षीणास्रवा अन्तिमदेहधारिण-
स्त्रायन्तु ते मां दुःखितमवीचिगामिनम् ॥ १४६ ॥

तत्र भगवान् पुनरपि आयुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि आनन्द कायजीविता-नध्यवसितेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन भवितव्यम् । तत्कस्य हेतोः? कायजीविताध्यवसितानां हि आनन्द सत्त्वानामकुशलकर्माभिसंस्कारो भवति । तत्रेदमुच्यते—

अध्यवसिता ये सत्त्वाः कायेस्मिं पूतिके सदा ।
जीविते चञ्चलेऽवश्ये मायास्वप्ननिभोपमे ॥ १४७ ॥
अतिरौद्राणि कर्माणि कृत्वा मोहवशानुगाः ।
ते यान्ति नरकान् घोरान् मृत्युयाने गताबुधाः ॥ १४८ ॥

फेनपिण्डोपमे काये जीविते बुद्बुदोपमे ।
निरपेक्षा ये मनुजास्ते यान्ति परमां गतिम् ॥ १४९ ॥

तत्र भगवान् पुनरप्यायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते स्म—तस्मात्तर्हि आनन्द बोधिसत्त्वेन इमं समाधिमाकाङ्क्षता क्षिप्रं चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन कायजीवितनिरपेक्षेण भूत्वा आदीप्तशिरश्चैलोपमेनारब्धवीर्येण सत्त्वानामन्तिके महाकरुणाचित्तमुत्पाद्य प्रविवेकसुखविहारारण्यप्रारण्यांश्चोत्सृज्य ग्रामनगरनिगमजनपदराष्ट्रराजधानीकर्वटकेष्ववतरित्वा सत्त्वानां तथा धर्मो देशयितव्यो यथा ते अवैवर्तिका भवेयुः । श्रावकबोधौ प्रत्येकबोधौ वा अविवर्तनीयाश्च ते भवेयुरनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेरिति ॥

No. 34

After 35.102, ABT add the following passage (see page 250, foot-note 1):

अथ खलु राजा शूरदत्तः सुपुष्पचन्द्रं धर्मभाणकं हतं मृतमविवर्णशरीरं पृथिव्यां प्रपतितं दृष्ट्वा दुःखितो दुर्मना विप्रतिसारी विह्वलीभूतस्तस्यां वेलायां भूयस्या मात्रया महाक्रन्दमकार्षीत् । एवं च तं सुपुष्पचन्द्रं धर्मभाणकं सद्भूतगुणसंस्तवं करुणायुक्ताभिर्गाथाभिरध्यभाषत—

तुह्य वुच्यमानोऽपि वहुप्रकारं
आर्येण संघेन समन्तभद्रे ।
मा गच्छ रत्नावति राजधानी
मा अन्तरायो भव जीवितस्य ॥ १५० ॥

त्वं भिक्षुसंघस्य अगृह्य वाक्यं
नगरीं प्रविष्टोऽसि किमर्थ मार्ष ।
यस्यार्थि अर्थाय तुह्य प्रविष्टः
करोषि तं अर्थ प्रदीपभूतः ॥ १५१ ॥

तं दिव्यनानाङ्कुरभूमिमण्डितं
सुरूपरूपामलवृक्षसंकुलम् ।
वरसिद्धविद्याधररक्षितं च
खगाधिपैर्नादित देवजुष्टम् ॥ १५२ ॥

उत्सृज्य यं वनवरु ह्लादनीयं
समन्तभद्रं सद बुद्धवासितम् ।
कार्येण येनेह त्वमागतोऽसि
तं कार्यु आख्याहि ममाद्य सूरता ॥ १५३ ॥

करोमि ते आज्ञ वचो श्रुणित्वा
उत्तिष्ठ आज्ञापय बुद्धपुत्रा ।
हा किं करोमी सांप्रत देवदेवा
गच्छामि तुह्यं अहु शरणमनाथ ॥ १५४ ॥

सिंहो यथा मृगपतिरद्वितीयो
त्यक्त्वा स्वयूथं वरभिक्षुसंघम्।
स्वजीवितं चोज्झिय आगतोऽसि
सत्त्वाननन्ताननुकम्पमानः॥ १५५॥
छिन्नोऽसि धीरा मयि तुह्य खण्डखण्डं
रागाभिभूतेन सुमत्सरेण।
यावन्त आयान्ति हि भिक्षुसंघा
द्रष्टुं समग्रास्तव राजधानीम्॥ १५६॥
विज्ञप्तिमेकामर्हसि ताव कर्तुं
य विज्ञपेमी अहु तव भीतभीतः।
अभयं ददित्वा तुह्य पुष्पचन्द्र
उत्थेहि पूर्णो शशिरिव पूर्णमास्याम्॥ १५७॥
प्रसादमान् भोहि ममात्मसत्त्व-
निर्मुक्त दोषात्तुह्य धर्मभाणका।
करोहि मे अद्य प्रसादमेकं
उत्तिष्ठ सूर्योपम भासयन्तः॥ १५८॥

No. 35

After 35.106, ABT read the following passage (see page 250, foot-note 6):

छिद्यन्ति आर्या तव अङ्गमङ्गे
क्षीरं स्रवी रश्मिसहस्र निश्चरी।
आश्चर्यभूतो अयु सर्वलोको
उत्थेहि आचार्य ममा विनायका॥ १५९॥
हा पुष्पचन्द्र कारुणिका सुदान्ता
हा एहि मैत्रीकृपपुञ्जपर्वता।
हा धर्मगम्भीर सुदेशका वरा
उत्तिष्ठ देवा अनुकम्पयाहि मे॥ १६०॥
हा एहि संपूर्णशशाङ्कवक्त्रा
हा एहि भूमीषु दशासु सुस्थिता।
हा उद्गता दशवशितेहि वीरा
कहिं गता सा वशिता तवायुषि॥ १६१॥
हा एहि वीरा मम देहि वाचं
क्व सा गता ते करुणातिवीर्या।

क्षान्ती त्वया भावित दीर्घकालं
उत्तिष्ठ मैत्र्याधिक मुञ्च वाचम् ॥ १६२ ॥

हा देवदेवाधिकपूजनीया
किं तिष्ठसे तूष्णिकु धर्मभाणका ।
हे उत्थि गेहं मम गच्छ पण्डिता
देशेहि धर्मं पुरिनारिसंघे ॥ १६३ ॥

न शक्नुते वा तव काय खण्डितुं
सुरासुरैः किन्नरयक्षराक्षसैः ।
अभेद्यु तुभ्यं अयु कायु दिव्ये
कुरुष्व मा माय त्वमद्य पण्डिता ॥ १६४ ॥

किं तिष्ठसे माय करित्व देवा
न शोभते मायवि बोधिसत्त्वः ।
उत्थेहि त्वं वर्जिय सर्व माया
देशेहि धर्म तुहि पुरि रत्नवत्याम् ॥ १६५ ॥

हा एहि आर्या मम पुष्पचन्द्रा
हा एहि त्रैधातुकि वीतरागा ।
या एहि मातापितृभूत नायका
पिधेहि द्वारं नरकाण मह्यम् ॥ १६६ ॥

अपायोपपन्नान गती परायणो
महाअवीचौ पतितान प्राणिनाम् ।
हा त्रायका एहि सुपुष्पचन्द्रा
विवरेहि द्वारं मम संगतीनाम् ॥ १६७ ॥

सप्ताहभुक्तोऽसि त्वमद्य नाथा
उत्तिष्ठ गेहे मम भुक्ति भक्तम् ।
भुक्त्वा च भक्तं मम सत्त्वनेकां
स्थपेहि धर्मे इह रत्नवत्याम् ॥ १६८ ॥

हा मह्य ताता वरधर्मकोविदा
हा एहि सत्त्वेषु अवैरचित्ता ।
हा एहि देशस्व ममात्र धर्मं
हा एहि प्रणिधानु तवाशु सिध्यतु ॥ १६९ ॥

हा नाथनाथोऽत्र सांप्रत भिक्षुसंघो
हा अन्धभूतो विह्वल शोकप्राप्तः ।

हा उत्थि शीघ्रं तुहु मम सत्त्वसारा
उत्थाय चाश्वासय भिक्षुसंघम् ॥ १७० ॥
हा एहि त्रैलोक्यप्रदीपभूता
हा एहि गच्छाम समन्तभद्रम् ।
गत्वा च वनखण्ड समन्तभद्रे
शुद्ध देहि दर्शन हिताय प्राणिनाम् ॥ १७१ ॥

भो भो धर्मधरा महाद्भुतगुणा अश्वत्थपुष्पोपमा
भो भो वीक्षहि भिक्षुसंघ विमला प्रज्ञाकृपालोचना ।
भो भो देशय वाक्पथातिविगतां तां धारणीं भिक्षुणां
भो भो उत्थिहि पुष्पचन्द्र उदया चन्द्रोपमर्या इह ॥ १७२ ॥

भो भो मय्यनुकम्पका जिनसुता आश्वासकानुत्तरा
भो भो दण्डकशास्त्रताडन महाक्षान्तीबला सूरता ।
भो भो कारुणिका सुपुष्पचन्द्र वरदा उत्थेहि त्वं नायका
भो भो उत्थिहि देशया तुहु ममा या धारणी दुर्दृशा ॥ १७३ ॥

भो भो सर्वजगेऽवभासजनका प्रज्ञाप्रदीपोत्तमा
भो भो सत्त्वहितार्थ उद्यतरता करुणावरा नायका ।
भो भो उत्थिहि पुष्पचन्द्र विरजा सत्त्वान अर्थंकरा
भो भो उत्थिहि सत्त्वकोटिनियुतान् स्थापेहि शान्ते पुरे ॥ १७४ ॥

भो भो शीलधनेनुपेतमतिमान् शिक्षाधनाढ्या विदू
भो भो शीलव्रते स्थिता अभिरता धर्मद्रुमस्याङ्कुरा ।
भो भो रक्तकषायचीवरधरा नैष्क्रम्यतुष्टा सदा
भो भो सुप्रभ पुष्पचन्द्र वरदा उत्थेहि त्वं सुव्रता ॥ १७५ ॥

भो भो दान्त अदान्तसत्त्वदमका दमथेनुपेता सदा
भो भो दान्त सुदान्तनामनुगता शान्तप्रयान्तेन्द्रिया ।
भो भो सुप्तप्रसुप्तसत्त्व सततं बोधेहि धर्मस्वनैः
भो भो बोधयि सत्त्वकोटिनियुतां स्थापेहि यानोत्तमे ॥ १७६ ॥

भो भो नाव करित्व दानफलकैर्वीर्यैर्गुणैरन्वितां
भो भो सत्त्व महार्णवे प्रपतितान् तृष्णाय उद्यातकान् ।
भो भो दशबला सुपुष्प कुशला उत्थेहि नावारुहा
भो भो आरुहियान नाव सुदृढामुत्तारयेहि तु माम् ॥ १७७ ॥

भो भो वैद्यवरा व्रतेषु चरिता वैद्योत्तमा वेदका
भो भो ज्ञानविमुक्तिपारमिगता सद्धर्मभैषज्यदा ।
भो भो सत्त्व गिलान दृष्ट्व विविधै रोगैः समभ्याहता
भो भो ज्ञानसुवैद्यराज अतुला ज्ञानोद्गता पारगा ॥ १७८ ॥

भो भो व्याधिचिकित्सका करुणया सत्त्वान अर्थंकरा
भो भो आतुर सत्त्वलोक निखिलं रागामयेनाहतम् ।
भो भो तेष प्रयच्छ उत्थिहि लघुं धर्मामयं भैषजं
ये नो सर्वे विहरन्ति सत्त्व सुखिता निर्व्याधयो निर्वृताः ॥ १७९ ॥

भो भो आहनि धर्मभेरि विपुलां ज्ञाने सदा शिक्षिता
भो भो छिन्दहि सर्वसंशयलतां लोकस्य ज्ञानोदधे ।
भो भो सुश्रुत धर्मधारि विरजा सूत्रान्तकोटीशतां
पर्षाया स्थितु आसने नरवरी प्रव्याहरी पण्डिता ॥ १८० ॥

हे पुष्पचन्द्र वरलक्षणभूषिताङ्ग
हे पूर्णशीतिअनुव्यञ्जनचित्रगात्र ।
हे एहि तीर्णभवसागर निष्प्रपञ्च
हे उत्थि मुञ्च भवचारकातः ॥ १८१ ॥

हे भूतब्रह्म वरदानविदा
हे पुष्पचन्द्र महकारुणिका ।
हे उत्थि मैत्र कृप संजनिया
सत्त्वान नाथ तुम अप्रतिमा ॥ १८२ ॥

हे पुष्पचन्द्र तव विज्ञपतीमा
भिक्षुसंघ तुम मा उत्सृजाही ।
हे एहि संघ निकर्षयही
हे उत्थि गच्छ वनखण्डि तहिम् ॥ १८३ ॥

हे पुष्पचन्द्र चतुर्ध्यानरता
हे मित्रामित्रसम मैत्रस्थिता ।
हे उत्थि धारणिस्थिता असमा
हे एहि उत्थि शुद्धज्ञानद्रमा ॥ १८४ ॥

हे निष्प्रकम्पा दृढमेरुसमा
हे बुद्धपुत्र सत्त्वसममना ।
हे पुष्पचन्द्र परिपूर्णव्रता
हे उत्थि बोधिद्रुममूलि उत्तमा ॥ १८५ ॥

हे दिव्यश्रोत्र वरधर्मधरा
हे दिव्यचक्षु विदु ज्ञानविदा ।
हे उत्थि वीक्षि मम कारुणिका
हे मह्य वाच शृणु नन्तयशा ॥ १८६ ॥

हे सर्वलोकहितअर्थकरा
हे पुष्पचन्द्र अतिदानरता ।
हे उत्थि आशु पुरि ममा
खण्डखण्ड इह तिष्ठतु मा ॥ १८७ ॥

नरनारिगणा इह ये नगरे
त्वां दृष्ट्व सर्वि पतितं मृतिकं ।
कुर्वन्ति शोक हृदि शोषणकं
वीक्षस्व तां सुकृपलोचनया ॥ १८८ ॥

यस्य कृते न च विभावित मैत्री
प्रज्ञा उपायबलं च निदानम् ।
करुण उपेक्ष मुदितं च उदारं
तं परिपूरय उत्थि सुपुष्पा ॥ १८९ ॥

देव नाग असुरा महर्द्धिका
यक्षराक्षसनराः सकिन्नराः ।
पुष्पधूपभरिताञ्जलिपुटाः
सर्व एति स्थित दर्शनोत्सुकाः ॥ १९० ॥

NO 36

After महासत्त्वेन, BT read the following passage, A inserting the same after उपस्थापितव्या (see page 254, foot-note 2):

अयं सर्वधर्मस्वभावसमताविपञ्चितः रश्मिजालसमाधिः श्रोतव्यः उद्ग्रहीतव्य धारयितव्यो वाचयितव्यो पर्यवाप्तव्यः प्रवर्तयितव्यः उद्देष्टव्यः स्वाध्यातव्यः अरणाभावनया भावयितव्यो बहुलीकर्तव्यः परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयितव्यः । शीलस्कन्धे सुप्रतिष्ठितेन भवितव्यम् ॥

NO 37

After अन्तिके वा , AB add the following passage (see page 287, foot-note 8)

पुनरपरं कुमार परिशुद्धकायसमुदाचारो भविष्यामीत्येवं त्वया कुमार शिक्षितव्यम् । तत् कस्य हेतोः ? परिशुद्धकायसमुदाचारो हि बोधिसत्त्वो महासत्त्व आसन्ननिषण्णो दिव्येन घ्राणेन्द्रियेण यावन्तस्त्रिसाहस्रे लोकधातौ दिव्यमनोज्ञधर्मगन्धास्तान् सर्वान् घ्रायति, ये दूरे अन्तिके वा । तत्र भगवान् पुनरपि चन्द्रप्रभं कुमार भूतमामन्त्रयते स्म—

NO. 38

A substitutes the following passage for the portion beginning with इति हि and ending in st. 56 (see page 288, foot-note 5) :

सम्यग्दृष्टिसमादानहेतोस्तद्धेतुं तत्प्रत्ययं कायस्य भेदात् परं मरणात् सुगतौ स्वर्गलोके देवलोकेषूपपद्यन्ते । इत्येवं परिशुद्धकायसमुदाचारबोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनेकप्रकारसुगति-दुर्गतिसमुत्पन्नसमाचारान् पश्यति । अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां गाथामभाषत—

यो बोधिसत्त्वः परिशुद्धकायः
शृणोति शब्दान् दूरे वान्तिके वा ।
देवान शब्दान् मनुजान शब्दान्
दैत्यान नागान तथ किन्नराणाम् ॥ १९१ ॥

भूतान प्रेतान तथ गारुडानां
तिर्यग्गतानां तथ नारकाणाम् ।
लोकान्तरिकेष्वपि ये च शब्दा-
स्तान् बोधिसत्त्वः सततं शृणोति ॥ १९२ ॥

यो बोधिसत्त्वः परिशुद्धकायः
गन्धान घ्रायति स एव सर्वान् ।
घ्राणेन्द्रियेणैव च दैवतेन
यावन्त एवं सुमनोज्ञगन्धः ॥ १९३ ॥

देवान गन्धा मनुजान गन्धाः
तिर्यग्गतानां तथ नारकाणाम् ।
सर्वत्रिसाहस्रिकलोकधातौ
तान् सर्वगन्धान् स विदु प्रघ्रायति ॥ १९४ ॥

यो बोधिसत्त्वः परिशुद्धकायः
स शुद्धज्ञानी परचित्तवेदी ।
स रागचित्तं खलु वीतरागं
जानाति सर्वं परचित्ततर्कम् ॥ १९५ ॥

सदोषचित्तं किल वीतदोषं
संमोहनिर्मोहवितर्कतं च ।
सतृष्णचित्तं परिवीततृष्णं
जानाति सर्वं तनुसंवरस्थः ॥ १९६ ॥

सोद्ग्राहिचित्तं निरुपाग्रहीकं
संक्षिप्तविक्षिप्तकमानसत्त्वम् ।
परीत्तचित्तमपरीत्तचित्तं
जानाति भूतं तनुसंवरस्थः ॥ १९७ ॥

महद्गतं वाप्यमहद्गतं च
प्रभास्वरं नैव प्रभास्वरं वा ।
प्रमाणभूतं परिविप्रमाणं
जानाति सर्वं परिशुद्धदेहः ॥ १९८ ॥

समाहितं चाप्यसमाहितं च
निरुत्तरं सोत्तरमेव चित्तम् ।
विमुक्तकं चाप्यविमुक्तकं वा
जानाति सर्वं यथभूतमेव ॥ १९९ ॥

अनङ्गणं चैव हि साङ्गणं च
ससङ्गिकं वापि निसङ्गिकं च ।
परैर्यथा तर्कितमेव सर्वं
जानाति कायोत्तमसंवरस्थः ॥ २०० ॥

यो बोधिसत्त्वस्तनुसंवरस्थो
नानाविधं पूर्वनिवासजातिम् ।
सोद्देश साकारमनेकरूपं
सोऽनुस्मरन् भोति च जातिवेत्ता ॥ २०१ ॥

यः सत्त्वकायोत्तमसंवरस्थः
स दिव्यचक्षुर्लभते विशुद्धम् ।
तेनैव नेत्रेण सुनिर्मलेन
संपश्यते लौकिक सर्वं वृत्तिम् ॥ २०२ ॥

ये लोकधातौ विचरन्ति लोकाः
केचिच्च्युता येऽप्युपपद्यमानाः ।
हीनाः प्रणीताः खलु मध्यमा ये
केचित् सुवर्णाः खलु ये विवर्णाः ॥ २०३ ॥

सद्धर्मचर्या विचरन्ति केचि-
द्धर्मार्थकामान् परिसेवमानाः ।
श्रद्धान्विता ये शुभपुण्यकामाः
संपश्यते तान् परिशुद्धकायान् ॥ २०४ ॥

अधर्मचर्यासु चरन्ति केचि-
दश्रद्दधानाः शुभवर्णवृत्तौ ।
आर्यापवादाशुभकर्मरक्ताः
संबोधिज्ञानं नभिनन्द्यमानाः ॥ २०५ ॥

केचित् पतन्ति नरकेषु तिर्यग्-
योनौ च प्रेतेषुपयन्ति दुःखम् ।
तांश्चैवमेवं सकलांश्च लोकान्
संपश्यते कायिकसंवरस्थः ॥ २०६ ॥

स प्राणिनो हन्ति न चैत्र जातु
नासंप्रदत्तं च समाददाति।
न चैव मिथ्याभिरतिं स भुङ्क्ते
यः शिक्षते प्रोत्तमकायसंवरे ॥ २०७ ॥
तस्मात् कुमार प्रतिशुद्धदेहं
शुभेषु धर्मेषु चरध्वमेवम्।
यथा चरन्तो नचिरेण बोधिं
प्राप्स्यन्ति धर्मानुपदेशयन्तः ॥ २०८ ॥

इति श्रीसमाधिराजे कायसंवरपरिवर्तो नामाष्टत्रिंशतिमः ॥

NO. 39

After 38. 78, AT add the following passage (see page 294, foot-note 1):

मनःसंवरेण लभि येन विदु
ब्राह्मा विहार चतुरो निखिलान्।
तथ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितं च मुखं
मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ २०९ ॥
मनःसंवरेण लभि येन विदु
करुणाविहारु महुपेक्षु लभी।
तथ ईर्य चर्य महमैत्रिवरां
हितचित्त भोति स सर्व सत्त्व
मनःसंवरेण युततो भवति ॥ २१० ॥

While B reads :

मनःसंवरेण लभि येन विदु
चतुर्ब्रह्मविहार चतुरो निखिलान्।
शून्यानिमित्ताप्रणिहितं च मुखं
मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ २११ ॥
मनःसंवरेण लभि येन विदु
महुपेक्षता विहारण परमप्रवरम्।
मनःसंवरेण विदु येन यतो
मिथ्या कुदृष्टि-सह नो वसति।
गुरुणां च शाठियु न स जनयी
मनःसंवरः कथितु श्रेष्ठ अयम् ॥ २१२ ॥

द्वितीयं परिशिष्टम् ।

(अ) समाधिराजसूत्रस्य श्लोकसूची ।

[आ] प्रथमपरिशिष्टस्थश्लोकसूची।

[अङ्कः श्लोकाङ्कबोधकः।]

(इ) पादटिप्पणीगतश्लोकसूची।

[अङ्कः पत्राङ्कबोधकः।]

तृतीयं परिशिष्टम् ।

[समाधिराजसूत्रगतानां परिभाषिकपदानां विवरणम् ।]

अकुशलानि (दश) – प्राणातिपातः, अदत्तादानम्, काममिथ्याचारः, मृषावादः, पारुष्यम्, पैशुन्यम्, संभिन्नप्रलापः, अभिध्या, व्यापादः, मिथ्यादृष्टिः ।

अक्षणाः (अष्टौ) – नरकगतिः, तिर्यग्गतिः, प्रेतगतिः, दीर्घायुष्ट्वं देवेषु, प्रत्यन्तजनपदे वासः, इन्द्रियवैकल्यम्, मिथ्यादर्शनम्, तथागतानामनुत्पादः ।

अधिष्ठानानि (चत्वारि) – सत्याधिष्ठानम्, त्यागाधिष्ठानम्, उपशमाधिष्ठानम्, प्रज्ञाधिष्ठानम् ।

अप्रमाणानि (= चत्वारो ब्रह्मविहाराः) मैत्री, करुणा, मुदिता, उपेक्षा ।

अभिज्ञाः (षट्) – दिव्यचक्षुः, दिव्यश्रोत्रम्, परचेतःपर्यायज्ञानम्, पूर्वनिवासानुस्मृतिः, ऋद्धिविधिज्ञानम्, आस्रवक्षयज्ञानम् ।

इन्द्रियाणि (पञ्च) – श्रद्धा, वीर्यम्, स्मृतिः, समाधिः, प्रज्ञा ।

उपायकौशल्यम् – बुद्धैर्वा बोधिसत्त्वैर्वा अज्ञानां शिक्षार्थमुपयुज्यमानः प्रयोगविशेषः ।

उपोसथः–अष्टानां शिक्षापदानामष्टमीचतुर्दशीषु परिपालनम् ।

ऋद्धिपादाः (चत्वारः) – छन्दसमाधिप्रहाणसंस्कारसमन्वागतऋद्धिपादः, चित्तसमाधिप्रहाणसंस्कारसमन्वागतऋद्धिपादः, वीर्यसमाधिप्रहाणसंस्कारसमन्वागतऋद्धिपादः, मीमांसासमाधिप्रहाणसंस्कारसमन्वागतऋद्धिपादः ।

कुशलानि (दश) – त्रीणि कायसुचरितानि – प्राणातिपाताद्विरतिः, अदत्तादानाद्विरतिः, काममिथ्याचाराद्विरतिः । चत्वारि वाक्सुचरितानि – मृषावादात्प्रतिविरतिः, पारुष्यात्प्रतिविरतिः, पैशुन्यात्प्रतिविरतिः, संभिन्नप्रलापात् प्रतिविरतिः । त्रीणि मनःसुचरितानि – अभिध्यायाः प्रतिविरतिः, व्यापादात्प्रतिविरतिः, मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरतिः ।

कुशलमूलानि (त्रीणि) – अलोभः, अद्वेषः, अमोहः ।

तथागतबलानि (दश) – स्थानास्थानज्ञानबलम्, कर्मविपाकज्ञानबलम्, नानाधिमुक्तिज्ञानबलम्, नानाधातुज्ञानबलम्, इन्द्रियवरावरज्ञानबलम्, सर्वत्रगामिनीप्रतिपज्ज्ञानबलम्, सर्वध्यानविमोक्षसमाधिसमाधिसंक्लेशव्यवदानव्युत्थानज्ञानबलम्, पूर्वनिवासानुस्मृतिज्ञानबलम्, च्युत्युपपत्तिज्ञानबलम्, आस्रवक्षयज्ञानबलम् ।

तथागतवैशारद्यानि (चत्वारि)– सर्वधर्माभिसंबोधिवैशारद्यम्, सर्वास्रवक्षयज्ञानवैशारद्यम्, आन्तरायिकधर्मानन्यथात्वनिश्चितव्याकरणवैशारद्यम्, सर्वसंपदधिगमाय नैर्याणिकप्रतिपत्तथात्ववैशारद्यम् ।

धातवः (त्रयः) – कामधातुः, रूपधातुः, आरूप्यधातुः ।

धारण्यः (द्वादश बोधिसत्त्वधारण्यः) – अभिषेचनी, ज्ञानवती, विशुद्धस्वरनिर्घोषा, अक्षयकरण्डा, अनन्तावर्ता, सागरमुद्रा, पद्मव्यूहा, असङ्गमुखप्रवेशा, प्रतिसंविन्निश्चयावतारा, बुद्धालंकाराधिष्ठिता, अनन्तवर्णा, बुद्धकायवर्णपरिनिष्पत्यभिनिर्हारा।

धूतगुणाः (द्वादश) –पांशुकुलिकत्वम्, त्रैचीवरिकत्वम्, नामन्तिकत्वम्, पैण्डपातिकत्वम्, ऐकासनिकत्वम्, खलुपश्चाद्भक्तिकत्वम्, आरण्यकत्वम्, वृक्षमूलिकत्वम्, आभ्यवकाशिकत्वम्, श्माशानिकत्वम्, नैषदिकत्वम्, याथासंस्तरिकत्वम्।

ध्यानानि (चत्वारि) –१ स विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलधर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। २ स वितर्कविचाराणां व्युपशमादध्यात्मं संप्रसादाच्चेतस एकोदीभावादवितर्कमविचारं समाधिजं प्रीतिसुखं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। ३ स प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरति स्मृतः संप्रजानन्, सुखं च कायेन प्रतिसंवेदयति यत्तदार्या आचक्षते–उपेक्षकः स्मृतिमान् सुखं विहरतीति, निष्प्रीतिकं तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। ४ स सुखस्य च प्रहाणात् दुःखस्य च प्रहाणात् पूर्वमेव सौमनस्यदौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखमसुखं उपेक्षास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति।

नामरूपम् (नाम च रूपं च ऐकध्यं कृत्वा नामरूपमित्युच्यते) पञ्च उपादानस्कन्धाः।

पारमिताः (षड् दश वा) –दानपारमिता, शीलपारमिता, क्षान्तिपारमिता, वीर्यपारमिता, ध्यानपारमिता, प्रज्ञापारमिता इति षट्। तथा-उपायकौशल्यपारमिता, प्रणिधानपारमिता, बलपारमिता, ज्ञानपारमिता इति अन्याश्चतस्रः।

प्रतिसंविदः (चतस्रः) – धर्मप्रतिसंवित्, अर्थप्रतिसंवित्, निरुक्तिप्रतिसंवित्, प्रतिभानप्रतिसंवित्।

प्रातिहार्याणि (त्रीणि) –ऋद्धिप्रातिहार्यम्, देशनाप्रातिहार्यम्, अनुशासनीप्रातिहार्यम्।

बलानि (पञ्च) –श्रद्धा, वीर्यम्, स्मृतिः, समाधिः, प्रज्ञा।

बुद्धधर्माः (अष्टादश आवेणिकाः) –नास्ति तथागतस्य स्खलितम्, नास्ति रवितम्, नास्ति मुषितस्मृतिः, नास्त्यसमाहितं चित्तम्, नास्ति नानात्वसंज्ञा, नास्ति अप्रतिसंख्याय उपेक्षा, नास्ति छन्दहानिः, नास्ति वीर्यहानिः, नास्ति स्मृतिहानिः, नास्ति समाधिहानिः, नास्ति प्रज्ञाया हानिः, नास्ति विमुक्तिहानिः, सर्वकायकर्मज्ञानपूर्वंगमं ज्ञानानुपरिवर्ति ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते, सर्ववाक्कर्मज्ञानपूर्वंगमं ज्ञानानुपरिवर्ति ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते, सर्वमनःकर्मपूर्वंगमं ज्ञानानुपरिवर्ति ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते अतीतेऽध्वनि असङ्गमप्रतिहतं ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते, अनागतेऽध्वनि असङ्गमप्रतिहतं ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते, प्रत्युत्पन्नेऽध्वनि असङ्गमप्रतिहतं ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते।

बोधिपक्षीया धर्माः (सप्तत्रिंशत्) – चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि, चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि, चत्वारो ऋद्धिपादाः, पञ्च इन्द्रियाणि, पञ्च बलानि, सप्त बोध्यङ्गानि, अष्टाङ्गमार्गः।

बोध्यङ्गानि (सप्त) – स्मृतिसंबोध्यङ्गम्, धर्मप्रविचयसंबोध्यङ्गम्, वीर्यसंबोध्यङ्गम्, प्रीतिसंबोध्यङ्गम्, प्रस्रब्धिसंबोध्यङ्गम्, समाधिसंबोध्यङ्गम्, उपेक्षासंबोध्यङ्गम्।

ब्रह्मविहाराः (चत्वारः) = चत्वारि अप्रमाणानि।

मार्गाङ्गानि (अष्ट) – सम्यग्दृष्टिः, सम्यक्संकल्पः, सम्यग्वाक्, सम्यक्कर्मान्तः, सम्यगाजीवः, सम्यग्व्यायामः, सम्यक्स्मृतिः, सम्यक्समाधिः।

लोकधर्माः (अष्ट) – लाभः, अलाभः, यशः, अयशः, निन्दा, प्रशंसा, सुखम्, दुःखम्।

वशिताः (दश बोधिसत्त्ववशिताः) –चित्तवशिता, परिष्कारवशिता, आयुर्वशिता, कर्मवशिता, उपपत्तिवशिता, अधिमुक्तिवशिता, धर्मवशिता, प्रणिधानवशिता, ऋद्धिवशिता, ज्ञानवशिता।

विमोक्षमुखानि (त्रीणि)– शून्यता, अनिमित्तम्, अप्रणिहितम्।

विमोक्षाः (अष्टौ)– रूपी रूपाणि पश्यति, अध्यात्मरूपसंज्ञी वहिर्धा रूपाणि पश्यति, शुभं विमोक्षं कायेन साक्षात्कृत्वा उपसंपद्य विहरति, सर्वशो रूपसंज्ञानां समतिक्रमात् प्रतिघसंज्ञानामस्तंगमात् नानात्वसंज्ञानाममनसिकारात् अनन्तमाकाशमित्याकाशानन्त्यायतनमुपसंपद्य विहरति, सर्वशः आकाशानन्त्यायतनं समतिक्रम्य अनन्तं विज्ञानमिति विज्ञानानन्त्यायतनमुपसंपद्य विहरति, सर्वशो विज्ञानानन्त्यायतनं समतिक्रम्य नास्ति किंचिदिति आकिंचन्यायतनमुपसंपद्य विहरति, सर्वशः आकिंचन्यायतनं समतिक्रम्य नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य विहरति, सर्वशो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं समतिक्रम्य संज्ञावेदितनिरोधं कायेन साक्षात्कृत्वा उपसंपद्य विहरति।

वैशारद्यानि (बोधिसत्त्वानां चत्वारि)– धारणीश्रुतोद्ग्रहणार्थनिर्देशवैशारद्यम्, नैरात्म्याधिगमात् परविहेठनानिमित्तसमुदाचारसहजानधिगतेर्यापथत्रिष्कर्मपरिशुद्धमहारक्षसंपन्नवैशारद्यम्, सदोद्ग्रहीतधर्माविस्मरणप्रज्ञोपायनिष्ठागतसत्त्वनिस्तीरणप्रसादसंदर्शनशुभानन्तरायिकवैशारद्यम्, सर्वज्ञताचित्तासंप्रमोषान्ययानानिर्याणसंपूर्णवशितासर्वप्रकारसत्त्वार्थसंप्रापणवैशारद्यम्।

शिक्षापदानि (अष्ट दश वा)– प्राणातिपातविरतिः, अदत्तादानविरतिः, अब्रह्मचर्यविरतिः, मृषावादविरतिः, मद्यपानविरतिः, गन्धमाल्यविलेपनवर्णकधारणविरतिः, उच्चशयनमहाशयनविरतिः, विकालभोजनविरतिः। तथा नृत्यगीतवादितादिदर्शनविरतिः, जातरूपरजतग्रहणविरतिः।

समापत्तयः (= चतस्रः) = विमोक्षाः चतुर्थः, पञ्चमः, षष्ठः, सप्तमः।

सम्यक्प्रहाणानि (चत्वारि)– अनुत्पन्नानां पापकानामकुशलानां धर्माणामनुत्पादाय छन्दं जनयति, उत्पन्नानां पापकानामकुशलानां धर्माणां प्रहाणाय छन्दं जनयति, अनुत्पन्नानां

कुशलानां धर्माणामुत्पादाय छन्दं जनयति, उत्पन्नानां कुशलानां धर्माणां स्थितये भूयोभावतायै असंप्रमोषाय परिपूर्णत्वाय छन्दं जनयति ।

स्कन्धाः (असमसमाः पञ्च)– शीलस्कन्धः, समाधिस्कन्धः, प्रज्ञास्कन्धः, विमुक्तिस्कन्धः, विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धः ।

स्कन्धाः (उपादानस्कन्धाः पञ्च) – रूपस्कन्धः, वेदनास्कन्धः, संज्ञास्कन्धः, संस्कारस्कन्धः, विज्ञानस्कन्धः ।

स्मृत्युपस्थानानि (चत्वारि)–कायस्मृत्युपस्थानम्, वेदनास्मृत्युपस्थानम्, चित्तस्मृत्युपस्थानम्, धर्मस्मृत्युपस्थानम् ।

स्वराङ्गानि (षष्टिर्वाग्विशेषणानि) – स्निग्धा, मृदुका, मनोज्ञा, मनोरमा, शुद्धा, विमला, प्रभास्वरा, वल्गुः, श्रवणीया, अनेला, कला, विनीता, अकर्कशा, अपरुषा, सुविनीता, कर्णसुखा, कायप्रह्लादनकरी, चित्तौद्बिल्यकरी, हृदयसंतुष्टिकरी, प्रीतिसुखजननी, निष्परिदाहा, आज्ञेया, विज्ञेया, विस्पष्टा, प्रेमणीया, अभिनन्दनीया, आज्ञापनीया, विज्ञापनी, युक्ता, सहिता, पुनरुक्तदोषजहा, सिंहस्वरवेगा, नागस्वरशब्दा, मेघस्वरघोषा, नगेन्द्ररुता, गन्धर्वसंगीतिघोषा, कलविङ्कस्वररुता, ब्रह्मस्वररुतारविता, जीवंजीवकस्वररुतारविता, देवेन्द्रमधुरनिर्घोषा, दुन्दुभिस्वरा, अनुन्नता, अनवनता, सर्वशब्दानुप्रविष्टा, अपशब्दविगता, अविकला, अलीना, अदीना, प्रमुदिता, प्रसृता, सखिला, सरिता, ललिता, सर्वस्वरपूरणी, सर्वेन्द्रियसंतोषणी, अनिन्दिता, अचञ्चला, अचपला, सर्वपर्षदनुरविता, सर्वाकारवरोपेता ।

बौद्धसंस्कृतग्रन्थमालायां प्रकाश्यत्वेन संकल्पिता ग्रन्था: ।

१ नव धर्माः

१ ललितविस्तरः Rs. 10.00 and 12.50

२ समाधिराजसूत्रम् Rs. 12.00 and 16.00

३ लङ्कावतारसूत्रम Rs. 10.00 and 12.50

४ अष्टसाहस्रिका (प्रज्ञापारमिता) आलोकव्याख्यासहिता
Rs. 20.00 and Rs. 25.00

५ गण्डव्यूहसूत्रम् Rs. 16.00 and 20.00

६ सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रम् Rs. 10.00 and 12.50

७ दशभूमिकसूत्रम् Rs. 10.00 and 12.50

८ सुवर्णप्रभाससूत्रम्

९ तथागतगुह्यकम्

२ माध्यमिकमते –

१० मध्यमकशास्त्रं नागार्जुनीयम्, आचार्यचन्द्रकीर्तिविरचितया प्रसन्नपदाख्य-व्याख्यया संवलितम् Rs. 10.00 and 12.50

११ शिक्षासमुच्चयः शान्तिदेवविरचितः Rs. 10.00 and 12.50

१२ बोधिचर्यावतारः शान्तिदेवविरचितः प्रज्ञाकरमतिविरचितया पञ्जिकाख्य-व्याख्यया संवलितः Rs. 10.00 and 12.50

३ योगाचारमते –

१३ सूत्रालंकारः आचार्यासङ्गविरचितः

४ विनयाः

१४-१५ महावस्तु—लोकोत्तरवादिनां विनयः

१६ मूलसर्वास्तिवादिनां विनयः (Gilgit Mss.)

५ महायानसूत्रसंग्रहः

१७ प्रथमः खण्डः—प्रज्ञापारमितासंक्षेपाः, सुखावतीव्यूहः, कारण्डव्यूहः, राष्ट्रपाल परिपृच्छा, शालिस्तम्बसूत्रम् अर्थविनिश्चयसूत्रं च Rs. 16.00 and 20.00

१८ द्वितीयः खण्डः—करुणापुण्डरीकम्, मञ्जुश्रीमूलकल्पः

६ अवदानसंग्रहः

१९ अवदानशतकम् Rs. 10.00 and 12.50

२० दिव्यावदानम् Rs. 16.00 and 20.00

२१ जातकमाला (बोधिसत्त्वावदानमाला) सुभाषितरत्नकरण्डककथा च, आर्यशूरविरचिता Rs 10.00 and 12.50

२२-२३ अवदानकल्पलता क्षेमेन्द्रविरचिता Rs. 20.00 and 25.00

७ प्रकीर्णग्रन्थाः

२४ महायानस्तोत्रसंग्रहः

२५ अश्वघोषग्रन्थाः—बुद्धचरितम्, सौन्दरनन्दम्

